MLADEN SCHWARTZ

HRVATSKA NAKON TUĐMANA

Studija o nacionalnom usudu

DIKTATURU obilježava svemoćna vlast jednog čovjeka, koji je ne dijeli s drugim političkim instancama, ne odgovara im i nije podložan ispravno provedenom izboru odnosno stvarnoj mogućnosti smjene. Na prvi pogled je jasno da Franjo Tuđman nije udovoljavao ovim kriterijima.

U svome držanju prema ŽIDOVSKIM KRITIČARIMA Tuđman nije pokazao dostatnu načelnost i čvrstinu. Kritike je protumačio odveć ozbiljnima i posve iskrenima. Zapravo su one nastale samo kao dio specijalnog rata protiv Republike Hrvatske.

U duhu pobjedničke historiografije, NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ nije se prigovaralo da je neslavno nestala, nego da je uopće nastala, da je četiri godine ustrajno i uspravno postojala i da je svoju opstojnost branila neviđenim junaštvom.

Od prvih dana nacionalnog prevrata 1990 Republika Hrvatska pod snažnim je povećalom, štoviše, pod komandom takozvane, a zapravo nepostojeće, fantomske "MEĐUNARODNE ZAJEDNICE", koja ne predstavlja ništa više nego srodne prazne riječi kao "čovječanstvo" ili "svijet".

OAZE U POVIJESTI jesu oaze smisla, svrhovitosti, duha; uzvišeni trenutci koji čitavom uobičajenom povijesnom kontinuitetu načas navlače obličje nebeske vječnosti i približavaju mu slutnju vječnoga spasa. To su veliki, svečani, "zvjezdani" časovi ljudske povijesti, kada vječnost prodire u vrijeme.

NEPRIJATELJI svih boja uistinu su rovarili, a ponekad doslovce divljali i orgijali, kroz punih deset godina Tuđmanove Republike. Možemo sa sigurnošću pretpostaviti kako će se njihov sustavni rad na ugrozbi hrvatske slobode u vremenu ljevičarske vlasti samo pojačati.

Prosjek tisuće maloumnika ne mora bolje odlučivati nego pojedinac, odgovorna ličnost, plebiscitarni narodni vođa. Dapače, DEMOKRACIJA svojom bitnom dimenzijom i jest teror osrednjih i manje vrijednih. Nigdje to nije toliko jasno kao pri pogledu na sastave naših demokratskih parlamenata.

Knjižnica
SABRANA DJELA MLADENA SCHWARTZA
Svezak I: Hrvatska nakon Tuđmana

Urednik
Ivan Lučić

Recenzenti
Prof. Dr. sci. Ivan Bjondić
Prof. Dr. sci. Nedjeljko Kujundžić

Tehnička priprava
Dr. vet. med. Roman Filipčić
Ing. inf. Marjana Šalković

Naslovnica
Darko Kovačić
Vicko Matana

Tisak:
BIROTISAK d.o.o.
Vrandučka 44, 10000 Zagreb
Tel: 01/3095-232

Sponzori
Roso & Birotisak
Ing. arh. Slavko Brkanić

Iuvenalis Samizdat
© Mladen Schwartz 2000

MLADEN SCHWARTZ

HRVATSKA NAKON TUĐMANA

STUDIJA O NACIONALNOM USUDU

Iuvenalis Samizdat
ZAGREB 2000

61542

323.1

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

UDK 323.1 (497.5) "199"
32-05 Tuđman, F.

SCHWARTZ, Mladen
Hrvatska nakon Tuđmana : studija o nacionalnom usudu / Mladen Schwartz. - Zagreb : Iuvenalis samizdat <i. e. vlast. nakl.>, 2000. - (Knjižnica Sabrana djela Mladena Schwartza ; sv. 1)
533 str.

Kazalo.

ISBN 953-98181-0-9

I. Tuđman, Franjo -- Političko djelovanje
II. Nacionalni identitet -- Hrvati III. Hrvatska -- Unutarnja politika -- 1990. -

400602047

Kvaterniku,
Poglavniku,
Vrhovniku.

KAZALO

AVANT PROPOS

Umro je Franjo Tuđman. Ode auktor *historiæ rerum gestarum*, a ujedno i *acteur* povijesne zbiljnosti (*res gestæ*), ode u povijesnicu. Ode Franjo Anti Paveliću.

Ili možda Titu, na kojega se "nešto više" nego na Poglavnika pozivao, iako je Poglavnik prije Tuđmana obnovio nakon dugih stoljeća hrvatsku državu, a Tito ju je potom još jednom porobio, uklopio u tobožnju federaciju jugoslavensku, gdje je Hrvatska pala žrtvom velesrpskoga imperijalizma.

Posljednje ga je putovanje vodilo *svetom* stazom, kako bi *finale* toga složenog i dramatičnog života podcrtao ono što u njemu inače nije uspjelo doći do uvjerljivog izražaja: Kršćanstvo. Marija Bistrica – Vatikan – Oltar Domovine na Sve Svete – napokon, četrdeset dana pustinje, muke i kušnje.

Tuđman je umirao dugo i nedostojno, nalik svome zaštitniku i uzoru Titu. Politika, ne samo dvojbena medicinska etika, nije mu dala mrijeti.

A nije se ni sâm dragovoljno i pokorno predao u ruke sestrici Smrti, on koji je pred tolikim neprijateljima za života bio pokoran i ponizan, a pred tolikim prijateljima nesnošljiv, krut, bahat i osoran.

Bio je autoritaran, autokratski tip, demokratski legitimirani kvazidiktator s mjerom i granicama, jak, pun volje i energije, a bio je ujedno i slab, bojažljiv, nespretan. Odlučan i uporan, tvrd i tvrdoglav, nu ujedno isto toliko nježan i sentimentalan, bio je i pomirljiv, znao je skriven od javnosti pozorno saslušati protivnika kojega bi pred publikom nestrpljivo i nemilosrdno ocrnio – riječju, već na prvi pogled protuslovan, prijeporan, i stoga je polarizirao duhove – kao i svi veliki povijesni muževi.

Bio je u dugotrajnom i stalnom dodiru s legijama najrazličitijih ljudi, a ipak je bio usamljen. Jest, neki su ga voljeli i mnogi poštovali, ali i takvi bi ga se bojali, ne bi ga razumjeli, ili bi se i u odnosu spram

njega dokraja posvetili zaokupljenosti samima sobom, prepustili se nezadovoljenim suparničkim ambicijama, zavisti i zlobi. Hvalili su ga apologetski, podaničkim manirizmom, kovali u zvijezde, a također ga i neprovjereno, nedokazano i nepravedno optuživali. Pigmeji mu, po običaju, nisu mogli oprostiti njegovu neupitnu veličinu. A veličina nije "simpatična" – i to mu je s groteskним nerazumijevanjem uvijek iznova spočitavano. Tako je, kao i svaki velikan, ostao od svojih suvremenika dobrim dijelom neshvaćen.

Ključno je pak Tuđmanovo protuslovlje, biografski gledano, bilo sadržano u obraćenju Titova partizanskog, jugoslavenskog i komunističkog generala u konzervativnog nacionalističkog *caudilla*. Ali je on oduvijek u sebi nosio klicu kasnijega sve više očitovanog hrvatstva. Istina, nije predviđao da će se u turbulentnom vremenu naći na samom čelu svoga naroda. Mi državotvorni, nacionalistički emigranti, okupljeni oko Tuđmanova suradnika Brune Bušića, zarana smo povjerovali u njegovu misiju, pa smo je na razne načine i pripremali; sâm Tuđman, pak, još mi je koncem listopada 1988 govorio da ga zanima samo pisanje, a ne politika, jer je Beograd prejak a da bismo mu se mogli usprotiviti.

I takav protuslovan *outsider*[1] postao je, u prosudbi mnogih, po svojemu djelu jedna od najvažnijih ličnosti tisućljetne hrvatske povijesti. Stjecajem povoljnih okolnosti bilo mu je dano da povede svoj narod kao pravi čovjek na pravom mjestu u pravo vrijeme. Dok su se njegovi suparnici još uvijek nemoćno koprcali u jugoslavenskoj mreži, ne vjerujući u svoj hrvatski narod, Tuđman je doduše razmjerno dugo taktizirao s konfederalnim modelom, ali je to činio očekujući da ga Srbi odbiju, te tako *oni* postanu "krivcima" za raspad jugoslavenske zajednice mržnje. Imao je pritom stalno pred očima čvrsti strateški cilj potpune hrvatske nezavisnosti.

Nitko drugi nego on, samo on, uspio je nakon sloma srednjevjekovnoga hrvatskog kraljevstva postići i uščuvati hrvatsku državu. Zrinski su i Frankopani ostali bez glave. Ban Jelačić igrao je bečku igru, a Hrvatske izborio nije. Ante Starčević nije postigao ništa, osim što je poticao i pripravljao na borbu. Kvaternik gine, također i Radić. Hebranga su smaknuli njegovi drugovi. Tito nam je na vrat navalio još jednu

[1] U svojim *Bespućima povijesne zbiljnosti* (Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb 1989, str. 273) Tuđman se poziva na knjigu Hansa Mayera *Aussenseiter*, i u tom sklopu predlaže da se riječ iz naslova ne prevodi engleskom (*outsider* = *autsajder*), te nudi moguće hrvatske inačice: uzgrednik, usputnik, krajputnik, mimogredac, zašlac, izopćenik, stekliš itd., već prema dimenziji značenja. Tuđman je privučen Mayerovom raščlambom "uzgrednikâ" (premda ovaj autor u njih ubraja navlastito Židove, homoseksualce i feministice!) jer se s razlogom i sam takvim osjeća.

Jugovinu. Maček, minimalist, kada je došao čas za maksimalna rješenja, sramno se povukao. Ante Pavelić za jedva četiri godine izgubio je Hrvatsku.

* * * * *

Tuđmanova Hrvatska nije bila savršena. Naslijeđe što ju je opterećivalo nije to dopustilo: posvemašnja bijeda, iskvareni "kadrovi" i zločinačke političke metode kao baština propalog komunističkog sustava; Domovinski rat sa svim ljudskim žrtvama i materijalnim razaranjima što ih je on sobom donio; troškovi obnove i zbrinjavanja čitavih armija prognanika – sve je to otežalo hod onakvoj Hrvatskoj kakvu su priželjkivali, i za kakvu su naraštajima ginuli prokušani hrvatski sinovi. Tuđman je hrvatski rat vodio nepodnošljivo oklijevajuće; umjesto ustrajnog napredovanja, pobjedonosna je vojska stalno kočena nepotrebnim primirjima i povlačenjima. Uspješno vraćanje hrvatsko ga teritorija u Bosni bilo je nasilno prekinuto pod vanjskim diktatom, a tradicionalne i opravdane hrvatske pretenzije na BiH su napuštene. U ratu naučio se Vrhovnik potpisivati svaki papir koji bi mu podmetnuli na stol. Kroz tu nemilu naviku uvježbao se slušati strance i u miru. Dobar dio suvereniteta predao je u ruke kojekakvim inozemnim gubernatorima, nadzornim povjerenstvima i agentima svjetske nadvlade.

Pod tuđinskim pritiskom pristao je na faktičnu srpsku autonomiju u "mirno reintegriranom" Hrvatskom Podunavlju, te na masovni povratak četničkih petokolonaša u času kada je hrvatska nacija s olakšanjem povjerovala da ih je zauvijek skinula s vrata. Srpske je zločince abolirao, a hrvatske vojskovođe poslao u Haag. Redovitim zazivanjem Titove sablasti ohrabrio je zagovornike prošloga nenarodnog poretka i potaknuo porast ogavne jugonostalgije. Nezainteresiran za marno pospješivanje pojedinih državnih službi, doveo je mnoge vidove narodnoga života do zastoja i propadanja. Stanovitom sklonošću nepotizmu izazvao je protiv sebe zavist i nepravednu mržnju mnogih. Tek što je izmirio i ujedinio Hrvatsku za jedinstveni otpor neprijatelju, polučio je njezinu novu polarizaciju: ovoga puta *za* i *protiv* Tuđmana.

Pa ipak, u usporedbi s veličanstvom postignute nacionalne državnosti, zapečaćene napokon i grandioznim vojničkim pothvatima, manjkavosti u izvedbi države i stilu njezina šefa zadobijaju sporednu važnost; esencija mora ovdje po značaju ustuknuti pred egzistencijom. U ovome času, promašaji, pogreške i slabosti Tuđmanove Hrvatske ostaju na marginama povjesnice, a sve osobne, privatne primjedbe koje su neprijatelji nemilice upućivali Predsjedniku, krasit će njezine fusnote.

U uzvišenom času Tuđmanove smrti i hrvatski se narod dobrim dijelom uzdignuo nad svoje slabosti, shvatio je povijesnu veličinu svoga vođe, poklonivši mu se dostojno i dostojanstveno, te je – kao što to biva u graničnim situacijama sudbinskih događaja, žrtve, rata, smrti... – natkrilio sama sebe, postao opet ponosnom i samosvjesnom nacijom. Nije on iskazao samo običnu, dirigiranu i sugeriranu sućut nad licem poznatim mu iz dnevnih soba s malih ekrana, pa ni čovjeku kojemu naprosto duguje počast jer ga je ovaj oslobodio iz lanaca ropstva. Postao je taj narod ponovno mističnom veličinom, koja predstavlja daleko više nego aritmetički zbroj svojih pripadnika, te iz koje progovara jedinstvena nacionalna duša. Taj nepatvoreni uzlet nije bio jače pomućen niti banalnim pesimističko-defetističkim manirizmom anonimnih uličnih ispitanika, koji su pred kamerama kao navijeni ponavljali isprazno pseudoproroštvo po kojemu "Hrvatska nikada više ne će imati ovakvog Predsjednika"!

* * * * *

Nadasve nepodnošljivo, međutim, bilo je nešto ranije, u tjednima agonije, promatrati kukavnu farsu s pozornice majmunjega cirkusa nekoć nazvanog časnim imenom Hrvatskoga Državnog Sabora. Duboko gnjušanje izazivala su stranačka natezanja vlasti i oporbe oko Ustavnog zakona o Predsjednikovoj spriječenosti, licemjerna službena odavanja počasti umirućem Vrhovniku uz istodobno vrijeđanje njegove ličnosti; ponuđena nam je bila kombinacija panegirika i lakrdijaštva, provala sentimentalnosti koju je teško odvojiti od izraza nezahvalnosti i mržnje spram umirućega.[2]

Za srodan ugođaj mučnine pobrinule su se i prve reakcije otvorenog ili prikrivenog neprijatelja na vijest o Vrhovnikovoj smrti. Dio krivnje za njih snosi i sam umrli šef države. Svojim autoritetom, ozbiljnošću nastupa i cjelovitim habitusom on je spontano izazivao poštovanje. Na nesreću, htio je, pod uplivom duha vremena, u svojoj ličnosti spojiti nespojivo: autokratskog nacionalnog vođu i demokratski izabranog političara koji je danonoćno izložen na milost i nemilost procjenama, kritikama, mrcvarenjima, izrugivanjima "slobodnih medija". Došlo je to najbolje do izražaja za njegova života, kada ga je jedan *Feral Tribune*

[2] Za Tuđmanove agonije naglo su skočile cijene hrvatskih dionica (*Pliva*, *Podravka*, *Zagrebačka banka*). To je također zorno posvjedočilo o stavovima i očekivanjima unutarnjeg i vanjskog neprijatelja; razvidno je bilo da međunarodni mešetari predviđaju kako će poslije Tuđmana zavladati Hrvatskom – što se i dogodilo.

neumorno ismijavao, a da on nije imao ovlasti čvrstom rukom stati na put toj drskosti, nego je bio upućen na redovite sudske procese, koje bi morao gubiti.

Ne iz malograđanske pristojnosti, nego iz strahopoštovanja prema drami patnje, misteriju smrti, kao i prema otajstvu države i nacije, pogotovu u danima Tuđmanova umiranja imala je zašutjeti plebejska satirična jezičina. Nu, posve obratno, dobila je krila! Ljevičarska piskarala koja su Tuđmana kao najdražu žrtvu nemilice blatila za života, njegovu agoniju nisu protumačila kao povod za suzdržavanje, nego kao bogodanu prigodu za još neviđeno iživljavanje kanibalnih poriva protiv Tuđmana i hrvatske države. Netko je bez srama zavapio kako je Tuđmanova država koštala 10% njezina pučanstva (te je dakle nije trebalo stvarati), a netko se gorko potužio da od pohvala pokojniku ne ostaje prostora za kritičan stav prema njemu (a njegov i svi drugi listovi upravo su se natjecali u neumjesnoj kritičnosti). Poznati udbaški komentator špijunskoga tjednika ustvrdio je kako su se oko Tuđmana okupljali "neofašisti" (da nam je bar znatiželjnima otkrio tajnu i imenovao nekog od njih!), jedan nas je iz redova Tuđmanovih renegata poučio kako Predsjednik nije poznavao Bosnu (argument: nije u njoj živio!), a jedna je perspektivna političarica orjunaškog pedigrea s lijevo-feminističkog krila veselo uskliknula kako će se nakon Tuđmana "hrvatski identitet modificirati u europski".

Sa svakom su pojedinošću, kao da je to nalog dobra ukusa, strvinarski novinari žutog, crvenog ali i sivog – režimskog tiska, zbijali šalu, svakoj su gesti upućivali usiljene kritike. Ako obitelj posjeti umirućega, zlo je i naopako; ako koji dan izostane, još gore i još smješnije. Ovo cjepidlačko zanovijetanje, ovo nesmiljeno natezanje i konstruiranje, promatranje posve nevažnih ili samorazumljivih detalja pod strogim sitnozorom, trijumfalno raskrinkavanje trivijalnosti, – sve je to bilo u očitoj službi nekrofilnoga ruganja državi i autoritetu, ponižavanja odlazeće veličine te postavljanja standarda pothvatima što ih za slijedeće razdoblje snuju i pripravljaju inozemni gazde na čije su konce privezana sva ta marionetska piskarala.

U hotimičnom pretjeravanju, u grotesknom sitničarenju, dostojno su im se pridružili i politikanti, koji su čak i u izvedbi stranačke pjesme "Bože čuvaj Hrvatsku" na komemoraciji za Predsjednika prepoznali "politički skandal" (Gotovac), ili fosilne žido-komunističke kreature poput Dunje Richtmann-Auguštin, koja je u posve normalnom, dostojanstvenom i svečanom pokopu obnovitelja Države "znanstvenom" (de)mistifikacijom prepoznala – ni manje ni više negoli urođeničko proizvođenje mitova! Vlast i oporba stale su se međusobno optuživati za uskrat respekta umrlom šefu države, oporba je spočitala vlasti da umirućeg Tuđ-

mana zlorabi kao *El Cida*, španjolskog nacionalnog junaka koji je mrtav na konju predvodio svoje ratnike. Što god vlast s obzirom na Tuđmanovu agoniju činila – bilo je pogrešaka i nespretnosti – oporba je izobilno koristila, cjepidlačeći, secirajući rečenice, riječi, pojedinosti, grimase, ne u interesu boljeg stila nego potaknuta sladostrašćem zbog nestanka nemilog joj vladara, eda bi očitovala svoju bezgraničnu mržnju na sve što ima ikakve veze s Tuđmanom, njegovom politikom i suradnicima, napokon, sa žestokim i beskompromisnim zastupanjem hrvatske države.

I tako lijevo-liberalna protuhrvatska plaćenička klika, u dosluhu sa svojim inozemnim gospodarima, slavi svoj pir nad smrću "diktatora", "fašista" i "čudovišta", hladi pjenušce, zaziva crnohumornu muzu, piše humoreske, histerično se cereka aparatima za umjetno održavanje na životu – orgija, veseli se, talambasa i luduje – baš kao da je to bila prigoda iščeznuća jugo-tiranina Tita, a ne Predsjednika koji nas je njegove tamnice naroda oslobodio. Nu oni se siti isplakaše pred dvadeset godina, i sada bi im samo još suzavac uspio iscijediti pokoju suzu.

A vanjski nam neprijatelj dotle kao nikada pruža ruku ne bi li nam pomogao u "integraciji" i "demokratizaciji". Njegov favorit bijaše – Mate Granić. Nakon Tuđmana – Granić. Tako, i samo tako, smije HDZ nadživjeti osnivača: kao potpuno pokorena stranka pokornika, koja će se svojim srljanjem ulijevo doskora bezostatno stopiti sa svojim šesteroglavim suparnicima i pretopiti se s njima u jedinstvenu bezobličnu, plastičnu masu koju će judeo-masonski bogovi moći modelirati do mile volje, a zajedno s njom i hrvatski narod. Nu, prevarili su se u računu. Hrvatski narod može biti opterećen brojnim manama što ih je u sebi razvio tijekom svoje mukotrpne prošlosti. Ali kad nastupi velika pogibelj, on uvijek nepogrešivo znade prepoznati s koje mu strane dolazi spas.

* * * * *

Pripremajući se za izbore, koji su očito važniji i od Vrhovnika i od Hrvatske, Tuđmanovi dojučerašnji dvorjani bez odmaka i odgode započeše bjesomučno detuđmanizirati. Canjuga i ne pocrvenivši od stida vraća *Dinamo*, protiv kojega je, sekundirajući Tuđmanu, bio izrekao najžešćih riječi. Pavletić, oročeni pseudovrhovnik neprimjerenih ambicija, za račun oporbe započinje rat protiv sigurnosno-izvještajne zajednice. Dojučer "tvrdi HDZ-ov desničar" (?!), Šeks najavljuje, u savršenom suglasju s anarhoidnom oporbom, smanjivanje predsjedničkih ovlasti i decentralizaciju.

S Tuđmanom, HDZ je bio podnošljiv. Stvorio nam je državu i vojsku, oslobodio zapretano hrvatstvo, poveo obrambeni i oslobodilački

rat. Ono što nam spremaju Tuđmanovi nasljednici: minimalna država, mekana politika, mlake manire – sve ono što miljama razdvaja već i jednoga hadezeovca Granića, a pogotovu one koji su došli na vlast, od umrloga šefa države – bit će teško probavljivo. U Hrvatskoj danas svatko misli da je dorastao odgovornosti vladanja državom. U puku se uvriježilo zlehudo uvjerenje da se, dočim je za svaki drugi posao potrebna stanovita škola i sposobnost, poezijom i politikom može baviti svatko. Za 150 saborskih mjesta natjecalo se preko 4 tisuće šarlatana, žudnih slasti i vlasti. I svatko je od njih bio nepopravljivi optimist. Kada bi sve stranke dobile onoliko zastupnika koliko su po svojim tvrdnjama očekivale, trebalo bi u Saboru sjedalâ za tisuću zastupnika. Pa ipak parlamentarni izbori, uza sve nedostojne značajke koje ih po naravi stvari prate, imaju makar jednu dobru stranu: ne može baš svatko biti izabran, jedan dio *štakora* ostaje vani. Zato se glavna bitka bila samo između dvije, snagom, a sve više i stavom, uglavnom izjednačene fronte: HDZ-a i Šestorki. Imajući u vidu vjerojatnost da desne snage ovoga puta ne će polučiti snažan i odlučan prodor u nacionalnu politiku, hrvatski su državotvorni nacionalisti spram rezultata smjeli biti gotovo ravnodušni: zašto bi, naime, jedan Mateša bio bolji od Račana? Koja je to misteriozna prednost Jure Radića da bismo ga pretpostavili Radimiru Čačiću? U čemu je Nikica Valentić toliko nadmoćan nad Zlatkom Tomčićem? Nu zato je Budiša bio bar dva koplja iznad Mate Granića. Obojica su se, uostalom, našla u taboru gubitnika, i od poraza se možda nikada više ne će oporaviti.

Hrvatska Biskupska Konferencija pozvala je vjernike da glasuju po savjesti. Čijoj i kojoj? Kršćanskoj? Nacionalnoj? Ćudorednoj? Osobnoj? Dobroj ili lošoj? A kako da glasuju nesavjesni? Biskupi se ne boje restauracije komunizma. Ni mi. Ali smo svjesni pogibelji restauracije Jugoslavije. Biskupi priželjkuju na vlasti stručne i poštene ljude. Takvi su možda dobri za bankovne činovnike, ako ovi ne izdaju bankovne tajne. U politici potrebno je više od toga: u njoj treba karizme, odvažnosti i požrtvovnosti; ideja i ideala; volje, vizije, svijesti o poslanju.

Jedini je Franjo Tuđman izvojštio kakvu-takvu hrvatsku državu, kako-tako suverenu i nezavisnu, i to u jednoj svjetskoj konstelaciji u kojoj nam ne prijeti izravna pogibelj da ponovno, s himbenim i dvojbenim, k tomu još na smrt osuđenim saveznicima, ratnim porazom izgubimo i državu, kako se to dogodilo s katastrofom 1945.

Možda je ova država na koncu ipak više stvorena Tuđmanovom nego narodnom voljom. A narod poznaje uzvišene trenutke, ali doživljava i padove. Zato: Hrvatsku ipak lako možemo izgubiti ako ona nakon Tuđmanova razdoblja ne iznjedri još odlučnijih, još žešćih hrvatskih nacionalista, kako ne bi na čelu države i naroda za duži rok ostao netko

od onih diletanata i mediokriteta koje je umrli Vrhovnik, na njihovo nezadovoljstvo, tako nepogrešivo prepoznavao, netko od tih bezbrojnih i bezbojnih liberajaca, seljačina, komunjara, kriptojugoslavena i agenata bijeloga svijeta, kakvi su se kotili i jatili pod krinkom hrvatske nacionalne oporbe, da bi nam sada zasjeli na vlast. Tek snažni muževi mogu stvoriti preduvjete za uzdignuće naroda-po-sebi u naciju-za-sebe, kako bi odgovorni vođe, u skladnoj suradnji s osviještenim pukom, čuvali i unaprijeđivali svetu stvar Hrvatstva.

Tražili smo od Tuđmana opetovano da imenuje zamjenika, nasljednika, kako su to, svatko na svoj način, učinili i ljudi kojima se divio: Franco i Tito. Nije na to pristao. Zato poslije Tuđmana ubrzo može nastati bezvlašće. Može doći do nesmiljene borbe za vlast u strankama i među njima. Zamislivi su nemiri, prevrati, pobune, nisu isključeni ni državni udar, socijalna ili nacionalna revolucija, građanski rat. Sve što se može dogoditi u Rusiji ili Srbiji, moglo bi zadesiti i Hrvatsku.

Unutarnji i vanjski neprijatelj izabrao je isprva Matu Granića. Ta okolnost nikako nije govorila njemu u prilog, baš kao ni najava što ju je dao u Berlinu – da će Hrvatska nakon Tuđmana još žustrije posrljati u "eurointegracije". Očito je on bio idealna figura za dovršenje posla koji je bio povjeren Tuđmanu, samo ga je ovaj ipak izbjegao dokraja obaviti – posla poništenja hrvatskoga suvereniteta u jednoj novoj nasilnoj zajednici dotučenih naroda, u svojoj pogubnosti za hrvatsku naciju još daleko kobnijoj nego što je to bila ona iz koje smo se na jedvite jade i uz more prolivene krvi tek uzmogli osloboditi.

Poslije Tuđmana zato Hrvatska nije smjela pasti ispod standarda i normi koje je on naznačio. Hrvatska treba, ona zavrijeđuje pravo vodstvo, i ona će ga nakon sadašnjega međuvlašća i dobiti. Hrvatska mora dalje, kako bi postala veća, bolja i ljepša, jača i vlastitija negoli što je bila pod Tuđmanom.

Tuđman je umro[3]. Naprijed, Hrvatska!

[3] Njegov sprovod i pokop bili su dostojni i primjereni. Narod je svakako u velikom broju pohrlio, kako je gore rečeno, odati štovanje preminulom Predsjedniku, dijelom iz probuđenog autentičnog poriva samosvjesne nacije, iz nepatvorene odanosti obnovitelju Države i u znak iskrenog priznanja za njegovo djelo, ali ipak i pod dojmom dramatičnog povijesnog časa i sugestivnog ambijenta. Jer, isti je narod, ne zaboravimo, išao masovno i sa suzama u očima ispratiti i neprijatelje Hrvatstva kakvi su bili Karađorđević i Broz. Riječ je o potankostima masovne psihologije koje nikoga ne bi trebale odveć uznemiriti ili dovesti u pomutnju. Stoga je groteskna bila teorija Tuđmanova premijera Zlatka Mateše po kojoj je veliki narodni mimohod pred Umrlim imao biti shvaćen kao bjelodani dokaz da on nije bio diktator. *O sanctissima simplicitas*! Odmah je zato Matešu ispravio anonimni čitatelj *Jutarnjega Lista* s umjesnom primjedbom da

* * * * *

U međuvremenu Hrvatska ima novoga, drugog Predsjednika, Stjepana Mesića.[4] Tuđman, kako rekoh, nije htio (ili možda ipak nije stigao?) odrediti nasljednika. A i da ga je imenovao, pitanje je bi li ga u općoj posttuđmanovskoj pomutnji, u punom jeku "emancipacije od tiranskog autoriteta" htjeli poslušati. Ni burbonski kralj Juan Carlos nije se držao Francova naputka za budućnost Španjolske. Uglavnom, izabran je čovjek koji je, iako višegodišnji Tuđmanov suradnik, njegova potpuna suprotnost. Tuđman je autoritaran, Mesić antiautoritaran; Tuđman nacionalist, Mesić kozmopolit; Tuđman zdravo antipatičan, Mesić pučko-frajerski simpatičan. Da je Tuđman poživio i bio suočen s mogućnošću kohabitativnoga suvlađa, moguće je da ne bi pristao imenovati premijera iz redova oporbenih stranaka, nego bi ga odredio iz (makar i manjinskoga) HDZ-a. S druge strane, kolale su glasine da bi Tuđman prije kraja mandata bio sklon ograničiti ustavne ovlasti Predsjednika Republike, svjestan (poput Tita) da ga nitko ne može bezostatno naslijediti. U prvom bi slučaju njegova odluka uslijedila trajnom krizom, sličnom onoj što se poput trakavice bila rastegnula oko imenovanja zagrebačkog gradonačelnika. U drugom, Hrvatska bi ostala bez snažnoga vođe.[5] Ostala je, međutim, i ovako.

bi onda Tito, s obzirom na svoj velebni sprovod, bio najveći demokrat. – Zapravo je narod Tita i štovao upravo kao diktatora, koliko god njegova diktatura bila protuhrvatska. A dio strahopoštovanja upućivanog Tuđmanu također je proizlazio iz njegovih kvazi-diktatorskih manira. Masa naprosto, poput žene, voli jake ljude – kako je to Emilu Ludwigu kazao Mussolini.

[4] Nakon *intermezza* s dvojicom provizornih obnašatelja dužnosti. Drugi od njih, Zlatko Tomčić, nije imao vremena ući u povijest, ali se prvi, Vlatko Pavletić, za kratkotrajnog "mandata" uspio proslaviti barem aferom "prisluškivanja". Žuti tjednik *Nacional* lako ga je, naivnoga, uspio navesti na tanak led i podmetnuti mu dezinformaciju o ozvučenosti njegova ureda. Tom "patkom" trebalo je polučiti dvostruki cilj: osramotiti sigurnosno-izvještajne službe zbog nezakonite djelatnosti, a ujedno se izrugati "predsjedniku" i njegovoj ishitrenoj reakciji. Pavletić je odmah sabrao maksimum hinjenog autoriteta i naredio provjeru, koja dakako nije dala nikakva posljetka. Potom je neuvjerljivo izjavio kako je dao provjeravati jer se nagađa o prisluškivanju svega i svakoga – iako je bilo jasno da je reagirao tek iz povrijeđene taštine.

[5] Bez obzira na razloge: pokazati da veličina pripada samo Tuđmanu, ili prepustiti Hrvatsku mlakonjama kako bi lakše propala – zamisao o slabljenju predsjedničke institucije pod svaku cijenu bila je štetna. Uvijek postoji mogućnost zloporabe velikih ovlasti, kao što je i u vremenima klasičnih monarhija posvuda moglo biti i loših kraljeva. Ali nevolji se, kada dođe, nađe lijeka. Mogućnost nastupanja problema ne može biti razlogom da se problemi "preventivno" stvaraju. Hrvatska se nije mogla pozvati ni na neki ozbiljniji inozemni *precedens*: general de Gaulle, nedvojbeno povijesna i karizmatska figura, ostavio je svoj ustav na snazi i za svoje nasljednike. Oni

Predsjednička predizborna kampanja bila je za Republiku Hrvatsku višestruko ponižavajuća. Odjednom je ulica, potpomognuta medijskim tvorcima "javnoga (čitaj: *objavljenoga*) mišljenja", na brzinu improvizirala kriterije po kojima valja obaviti izbor slijedećega šefa države. On mora biti svestran, naobražen, snošljiv, ugodan, jednostavan, prozapadan, svjež, mlad, slab i, nadasve, simpatičan. Opis se doslovce baš nije mogao izravno odnositi ni na jednoga od kandidata, ali ona presudna oznaka – *simpatičan* – objedinjavala je pretendente poput Granića, Letice i Mesića. I tako se rulja kandidatâ počela ulagivati biračkoj rulji eda bi na nju ostavila čim simpatičniji dojam. Procijenili su da će najbolje proći ako u očima osiromašenog puka djeluju skromno. Zato se jedan unaprijed odricao zrakoplova, drugi tjelohranitelja, treći tepiha, četvrti vatrenih govorancija (koje su znak samosvjesne autoritarnosti!)[6], peti – spomen-ćelije u lepoglavskom zatvoru. A morali su znati da to sve skupa jedva da znači nešto malo više od ničega, i da se takve samozatajnosti, ako dospiju na vlast, sigurno ne će držati.

Pred sretnom je Hrvatskom dakle prodefilirala mala ali odabrana družba kandidata za predsjedničke kandidate, a potom i samih kandidata za Predsjednika Republike. Bio je to tragikomični mimohod ljudi – uz dvije ili tri iznimke – bez ikakvih zasluga, karizme, a uglavnom i samopoštovanja. Na pozornicu su dospjeli sivi, potrošeni politikanti, beskrvni nadomjesci iz redova oporbe, anonimni demagozi čiji se program iscrpljuje u najavi da će vlastoručno, pješke "šetati psa" (srbizam!), polului narkomani iz svijeta estrade, monetarni i bankovni mesije koji najavljuju spas nacije povratom nekih sitnih novaca, samoimenovani generali dezerterskih četa. Ekscentrici i šarlatani, glupani i vucibatine. Tko god mnije da u nekom, kakvom bilo poslu išta znači, da je dobar pjevač, postolar, lopov ili susjed, svatko tko uopće nosi ponosno ime "čovjek", umislio je sebi da isto tako može biti i dobar, uspješan predsjednik države: po onom uvriježenom pučkom uvjerenju da se poezijom i politikom smije baviti svatko.

Početna navala na predsjedničku službu uskoro se ipak ponešto stišala. Netko nije uspio prikupiti potrebnih 10 tisuća potpisa[7], nekomu

mu ni po čemu nisu bili dorasli, ali su u okviru postojećih ustavnih ovlasti ipak Francuskoj omogućili stabilnost u kontinuitetu. Tako se, *mutatis mutandis*, dogodilo i u Egiptu nakon smrti legendarnog, jakog *Raisa* Nassera. Primjeri bi se mogli redati i dalje.

[6] Zaboravio je pritom na Hitlerovu pouku da je jedno politički govor, a nešto sasvim drugo – predavanje sveučilišnog profesora.

[7] Kolaju glasine da je manjak potpisa nagnao i jednoga Vladimira Šeksa na odustajanje od predsjedničke kandidature.

je žena u zadnji čas zabranila kandidaturu, a neki su shvatili da su se samo šalili. Ali je čitav taj groteskni teatar ipak posvjedočio ne samo okolnost da se u Hrvatskoj svatko smije kandidirati za Predsjednika[8], i time predsjedničku instituciju izvrgnuti ruglu i poruzi, nego i tužnu činjenicu da bi na koncu doslovce *bilo tko* doista i mogao postati Predsjednikom. Bio bi, naime, toleriran, uzet ozbiljno, pristalo bi se šutke na njega, kao što se već i inače u demokraciji pristaje na sve samo ako iza toga stoji sveta i nedodirljiva "odluka" većine, a pogotovu ako je još ta demokracija, kao u Hrvatskoj, dostatno neiskusna i naivna.

Kako je kampanja započela, tako je i završila. Hrvatska nije dobila dostojnog Predsjednika. Ali vara se onaj koji misli da bismo bitno bolje prošli u slučaju Budišine pobjede. U sklopu televizijske predsjedničke kampanje Dražena Budiše prikazan je i dokumentarni film o zagrebačkom studentskom štrajku s konca 1971, zbog kojega je, Titovim udarom u Karađorđevu, okončano preporodno razdoblje Hrvatskog Proljeća. Glavna je ličnost ovoga filma, kao i samog štrajka, *studentski* vođa Dražen Budiša. Iste večeri gledateljstvo je moglo uživati u još jednom predizbornom nastupu *liberalnoga* vođe Dražena Budiše. Oštroumnijem promatraču nije mogla promaći golema razlika između ove dvojice imenjaka. Mladi Budiša čudo je nacionalnog zanosa, samosvjesti i hrabrosti, ali i nadahnutog govorništva. On je bogodana karizmatska figura predvodnika nacionalne revolucije. Prepoznali su ga plebiscitarno, aklamacijom, i njegovi studenti, kao što su ga prepoznali jugo-udbaški zlotvori kada su mu odrezali najvišu kaznu.

Stari je Budiša blijeda sjena svojega mladenačkog oprečnjaka. Očito se 1971 istrošio. On je čovjek ishlapjele, zakržljale karizme, srozao se do običnog malograđanskog politikanta, koji se svaki čas zbog nečeg pristojno ispričava, kolebljivog, neodlučnog liberala, nesigurnog demokrata koji prisjećanjem na svoje bolje vrijeme, na svoje tadašnje kreposti, nastoji iz biračkoga tijela doslovce izmoljakati potrebne glasove ne bi li postao dekorativni šef hrvatske države bez ijedne ozbiljnije, stvarne ovlasti, osim prava na slanje hrvatskih junačina u Haag.[9]

[8] Ne može se ljudima djelotvorno zakonom zabraniti da budu ludi. Ako se netko bez dostatnih razloga smatra Napoleonom, Hitlerom ili Isukrstom, tu počesto ni najbolji psihijatar ne može pomoći. Ali se ipak može i mora promisliti o nizu učinkovitih zapreka koje bi takvima onemogućile pristup u skupinu predsjedničkih kandidata. Moraju se postaviti strogi kriteriji koji se ne svode samo na broj potrebnih potpisa. Kandidat mora u hrvatskom smislu biti *netko*.

[9] Ipak, da je izabran, Budiša bi ubrzo dospio u sukob s Račanom jer se ne bi htio zadovoljiti svođenjem predsjedničkih ovlasti na svečano prerezivanje vrpci, što bi, međutim, Račan lakše pokušao nametnuti "svojemu" kandidatu Budiši, nego

U svojoj kampanji Budiša je izrekao i stvari koje se nikako ne mogu usuglasiti s političkom ambicijom i zdravim odnošajem spram političkoga. On je, primjerice, posve ozbiljno i u uvjerenju da je smislio pun demagoški pogodak, ili, što je vjerojatnije, u želji da nastupi kao nenadmašivi poštenjačina, najavio kako će poslije pet godina (nakon isteka prvog mandata) otići u – mirovinu! Time je jasno pokazao što drži do političkog položaja: on je za nj samo izvor dvojbenih povlastica, koje narod ne voli, pa ih treba stidljivo prihvaćati samo dok je to neizbježivo, ali ih se prvom povoljnom prigodom valja odreći. Politika za Budišu nije ono što je ona oduvijek bila i za narode i za njihove velike muževe, pa bi trebala biti i za njega: misija, dužnost, zadaća, služenje. Dade se to odčitati i iz Budišina ideala političara. On, mnije kandidat, treba biti naobražen: u makroekonomiji i sociologiji, psihologiji i filozofiji. Prevarit će se, međutim, onaj tko bi pomislio da su, za Budišu, ova znanja potrebna radi boljeg vladanja narodom i vođenja države. Ne, ona su važna kako bi se ostavio dobar dojam pred (tobože silno naobraženim) stranim kolegama!

Koliko je neozbiljno shvatio državničku ulogu, govori i podatak da se Budiša (uglavnom s pravom, koliko god problem inače bio složen) odlučno izjasnio protiv Račanove droge *marijuane*, ali ga očito odveć ne uznemirava mnogo veće nacionalno zlo, koje se sastoji u legaliziranom masovnom pomoru ljudskih bića putom abortivnoga autogenocida. Također, "obećao" je Hrvatima da će im dovući još 55000 Srba (koliko ih se već vratilo), nu budući da ih treba negdje i smjestiti, najavio je – u čemu se, uostalom, ne razlikuje od svojih protukandidata – da će u tu plemenitu svrhu potražiti pomoć "međunarodne zajednice". Dakle, kolaboracija sa svijetom radi ugrožavanja elementarnog nacionalnog interesa.[10]

Propali, neslavni HDZ-ov kandidat Granić, poslušna zapadna marioneta, dostojno je glede Srba sekundirao svojemu sunatjecatelju Budiši. Kako bi pružio i svoj skromni prilog mamljenju srpskih masa u

neočekivanom, neželjenom i nepredvidljivom Mesiću. S druge strane bilo je znakova da se Račan uplašio odveć istaknutog predsjednika Budiše, pa je odmah nakon Nove Godine poduzeo slabljenje potencijalnoga suparnika (kojemu kasnije nije došao ni na poprište njegova gorkog poraza u predizbornoj noći), i stao podupirati Matu Granića (kojega "hoće svijet"). Pritom je Račan očito previdio jednu ključnu Budišinu prednost u odnosu na Granića: dočim je Granić obećavao samo "simpatičnu" Hrvatsku, Budiša nam ju je stavio u izgled i "simpatičnu i dragu". Nije to mala stvar!

[10] Najvažnije je da se Antu Pavelića blati kao izdajnika. Ali je Pavelić s tadašnjim velesilama surađivao radi afirmacije hrvatske države, a ne, kao ovi današnji, radi njezina rastakanja. Pavelić nije vraćao Srbe u Hrvatsku, nego je učinio sve da svoj hrvatski narod jednom za svagda oslobodi od srpskoga neprijatelja.

Hrvatsku, Granić je izvalio mudroliju koja bi ga odmah morala diskvalificirati, da se ovdje uopće nešto drži do načelnih stavova, političkih programa i njihove formulacije. Srbi bi se, mnije predsjednički kandidat i dugogodišnji Tuđmanov ministar vanjskih poslova, trebali vratiti kako bi nam Velika Britanija ukinula ulazne vize koje nam je nametnula zbog navale srpskih "emigranata" iz hrvatskih krajeva. Granić je jasno iznio svoje prioritete: bolje je osloboditi se mrskih ulaznih viza (koje, usput rečeno, London ionako nije kanio ukinuti) nego desetaka, pa i stotina tisuća srpskih petokolonaša koji bi prvom prigodom opet zakuhali revoluciju i rat! Zašto bi, precizirao je Granić, te srpske mase bile na teret drugim zemljama ili bosanskim četnicima, kada ih lijepo može zbrinuti Hrvatska? Sjećajući se ovakvih bisera iz predizborne kampanje, čovjek je čak donekle sklon vidjeti i nešto dobro u Mesićevu izboru: nismo dobili Granića za Predsjednika.[11]

Stjepan je Mesić izabran za Predsjednika Republike s uvjerljivom premoći (njegovih 56,01% naprama Budišinih 43,99%).[12] Ali ovaj postotak

[11] Znakovita je za ovaj tip kampanje, političke pameti i shvaćanja državništva bila Granićeva izjava "želio bih postati običan predsjednik." U čemu običan? U tome da ne odskače od drugih? Ali onda je kao i svi ostali, te nije jasno zašto bismo morali izabrati baš njega. Ili je ipak od drugih različit? Onda nije običan nego je neobičan! Ili misli da predsjednik treba biti običan čovjek? Ali običan čovjek nije za predsjednika! Itd. – U usporedbi s trojkom Budiša-Granić-Mesić, ostali kandidati s dostatnim brojem potpisa politički su bili manje zanimljivi, jer nisu imali stvarnih izgleda da budu izabrani. Neki od njih nisu bili načistu ni sa svojim političkim stavovima, lutajući bezglavo po prostranoj zemlji između lijevog centra i nešto žešće desnice – kao Prkačin i Merčep. Osobito je Ante Prkačin iritirao svojom nemogućom kombinacijom tipa ograničenog, u biti nesigurnog provincijalca, nevještog glumatanja suverenog šarmera, i umišljenog, hvalisavog dociranja kojim je agitirao za svoju navodnu političku mudrost. Tomislav Merčep bio mu je posve dorastao narcisoidnim veličanjem svoje malenkosti, koju je, s istinskim strahopoštovanjem prema samome sebi, u skoro svakoj rečenici po nekoliko puta spominjao u trećem licu. Profesor Šeparović i pravaški vođa Đapić bili su istinski gubitnici predsjedničkih izbora u tom smislu da oni jedini nisu zavrijedili tako nizak rezultat, jer bi obojica, svaki sa svojim specifičnim manama, dakako, ipak bili posve prihvatljivi predsjednici u ovom trenutku hrvatskoga trajanja. Ta dvojica bili su i jedini kandidati koji se, vođeni zdravim instinktom, nisu pojavili na večeri što ju je za svoje suparnike priredio Dražen Budiša, tada još uvjeren u pobjedu. Napokon, Ante Ledić kao gospodarstvenik i Slaven Letica kao sociolog anglosaksonske škole, nisu očitovali specifično političkih kreposti i stature a da bi se mogli pojaviti kao legitimni pretendenti na republikansko prijestolje. – Televizijska prezentacija kandidatâ pak imala je sva obilježja dobro svladane američke lekcije, te su potencijalni predsjednici, kao na kakvom natječaju trećerazrednih misica, morali prolaziti testove s pitanjima o cijeni ulja i mlijeka, polagati račun o svojim bankovnim računima i sl. Istini za volju, ako sam dobro pazio, nisu se bili dužni izjasniti o najdražoj boji i o tome jesu li sretni.

[12] Tuđman je na svojim drugim predsjedničkim izborima, 15 VI 1997, već u prvom krugu dobio 61,42%. – Mogu, na margini, samokritično priznati kako sam se

još nipošto ne daje pravo komentatorima koji govore o tome da je Mesića izabrao "hrvatski narod". Nije ga izabrala "opća volja", ali ga nije izabrala niti "volja sviju". Za Mesića nisu glasovali brojni birači koji su se odlučili za Budišu. Za Mesića nisu glasovali malodobnici. Napokon, za Mesića nisu glasovali apstinenti, kojih je ovoga puta bilo skoro 40%. Nešto preko 20% glasova pripadnika narodne zajednice dakle ne mogu se smatrati "narodnom voljom". Kako god bude vladao, Mesića će legitimirati tek razmjerno mala manjina u narodu. Posve je druga stvar da je i ona djelomice bila zavedena, glasovala nesvjesno, iz prkosa i željna promjene pod svaku cijenu. Time naprosto želim relativizirati izborne rezultate nasuprot njihovoj nepromišljenoj mistifikaciji.

U čemu je tajna Mesićeva uspjeha, što je njegove glasače ponukalo da se odluče za njega? Svakako, tu su na prvome mjestu zasićenost desetljetnom vladavinom HDZ-a te svim nevoljama koje je ona sobom donijela, kao i posve nepolitična potreba da se smrtno ozbiljnog Tuđmana zamjeni njegovim antipodom, Antituđmanom. Za Mesića su glasovale mase nezadovoljnika, priželjkujući bilo kakvu vidnu promjenu u uvjerenju da ona ne će uroditi još većim zlom. Za Mesića se vjerojatno izjasnio i nemali broj bivših komunista, koji su od njega kao bivšega partijaša očekivali zaštitu kakvu im je pružao i Tuđman. Različite skupine jugo-nostalgičara i nacional-mazohista također su u njemu prepoznale dobrodošlog političara koji će napustiti naglašeno nacionalnu usmjeridbu iz junačkih godina Republike. Veliki se broj birača odlučio za Mesića kao otjelovljenje običnog, priprostog, dobroćudnog, opuštenog, nesavršenog ljudskog stvorenja, s kojim se lako mogu poistovjetiti, i time vlastite slabosti simbolično pretvoriti u krepost koja se čak može domognuti državnog kormila.

Ali postoji i jedan osobiti "dijalektički mehanizam" odnošaja Tuđman-Mesić, koji je očito djelovao na mnoge birače da se opredijele za njega. Mesić je kao bivši Tuđmanov bliski suradnik, bez obzira na njihov kasniji razlaz, mogao za mnoge Tuđmanove pristaše biti prihvatljiviji od Budiše, kojemu nisu mogli oprostiti da je u Vladu, svojim pristankom na koaliciju, doveo dojučerašnje jugo-komuniste Ivice Račana. Ali su za Mesića, koji je, kako rekoh, čitavim svojim habitusom djelovao kao Antituđman *par excellence*, glasovali i oni iz protutuđmanovskoga lagera, kojima je Budiša izvanjskim svojstvima, primjerice naglašenom dostojanstvenom suzdržanošću, kao i stanovitim, premda vrlo izlizanim hrvatskim nacionalizmom, – izgledao odveć nalik pokojnom Vođi.

u svojoj prognozi pred prvi krug zadnjih predsjedničkih izbora prilično prevario. Graniću sam predvidio neodređenih 15–55% (dobio je 21,69%), Budiši 20–30% (dobio 28%), Šeparoviću 10–20% (0,25%), Mesiću 7,5 – 10,5% (41,65%), Đapiću 4,3% (1,78%), Merčepu 3,7% (0,85%), Lediću 2,8% (0,85%), Prkačinu 1,7 – 3,3% (0,28%), te napokon Letici namijenih 1,7% a dobio je čitavih 4,17%. Kod svakoga kandidata dopustio sam toleranciju od ± 2%, a stvarno dobijene postotke glasova ovdje sam ispisao prema objavi privremenih i neslužbenih rezultatata od 25 siječnja 2000. Pripadnici Nove Hrvatske Desnice primili su naputak da glasuju za Antu Đapića ili Zvonimira Šeparovića.

Budiša je izgubio predizbornu bitku protiv Mesića – a ne bi trebalo biti dvojbe u to da je ona bila *televizijska* bitka i ništa drugo![13] – jer je ostavljao dojam prilično krute, hladne i bezgriješno poštene, moralne osobe, kakve se uobičajeno poročna ljudska narav instinktivno plaši. Ona će se od nje dati voditi kad joj se takva osoba nametne, ali je ne će rado birati. Budiša je u kampanji pogriješio što je odveć komplicirao, što je bio pretjerano obazriv, neizravan, napadno zabrinut i zaokupljen ostavljenim dojmom i izgledima na uspjeh. Pogriješio je što je govorio istinu, umjesto da kao Mesić šarmantno i lukavo obmanjuje. Odgovarao je i reagirao na Mesićeve napadaje, dočim se Mesić izbjegavao braniti od izravnih optužaba i radije isticao kako on vodi "pozitivnu" kampanju za bolju Hrvatsku, a prigovore što mu ih upućuju prepredeno otklanjao kao izraz zle volje ili znak podmukle urote.

Svakako, ovaj se govor o Budišinim "pogreškama" mora uzeti *cum grano salis*; nije zapravo doslovce riječ o pogreškama, nego prije o manjkavostima. Jasno je, naime, da nitko ne može protiv vlastite prirode i ličnosti, osim ako ne želi neuvjerljivo glumatati. Utoliko je Budiša bio u pravu kada je odbio u zadnji čas mijenjati *image* i najavio da će ostati "kakav jest". Časovita odstupanja od te odluke, poput "leta balonom", samo su ga dodatno koštala glasova.

Osim navedenih Mesićevih prednosti i Budišinih manjkavosti, još su i neke izvanjske okolnosti doprinijele Mesićevoj pobjedi. Izvještavanje o njegovim uspjesima tijekom kampanje bilo je umnogome tendenciozno i tako je i samo potaknulo njegovu kasniju uspješnost. Naprimjer, prikazivanje Mesićeva dobro organiziranog skupa u Splitu uplivalo je na tada još neodlučne birače da se i sami priklone očitom favoritu. Kada je već stekao toliko pristaša, steći će ih još i više, pobijedit će, pa dakle budimo uz pobjednika! To je nesvjesna logika biračke naklonosti koja djeluje po načelu *self fulfilling prophecy*: ako nešto uopće predviđamo, onda će se ono utoliko vjerojatnije doista i dogoditi sugestivnim djelovanjem samog predviđanja. I obratno, ako se za neku stranku primjerice

[13] Željko Malnar, humorist i pustolov, novinar i TV-voditelj, izrazio mi je uvjerenje da je na Mesićev uspjeh odlučno utjecao dvokratni nastup u njegovu gledanom noćnom programu *Nightmare Stage*.

ne očekuje da je u stanju postići više od 5% glasova, za nju se ne će ni glasovati.[14] U povoljne izvanjske okolnosti, napokon, možemo pribrojiti i manipulativni utjecaj divljih udruga poput "Gonga" u prilog ljevice, pa time i predsjedničkog kandidata Mesića, bezočnu, otvorenu potporu američke ambasade i njezina prvog čovjeka,[15] zatim računalno montirane Mesićeve predizborne TV-spotove u kojima se stvara iluzija velikih skupova i masovnog skandiranja kandidatu i sl.

Na Mesićevoj inauguraciji nije se, kako je najavljivano ili prikazivano, okupila nekakva svjetska "krema", nego su se, po naravi stvari, pojavili predsjednici ili premijeri nekih susjednih i tranzicijskih, inače u svjetskim dimenzijama nipošto važnih zemalja. Jedini značajniji državnik bio je časni šef turske Džumhurije Sülejman Demirel, pouzdani prijatelj ne samo pokojnoga Franje Tuđmana, nego i hrvatskog naroda. Znakovitija od pridošlih narodnih predvodnika bila je pokroviteljska nazočnost Velike Keve Albright, uz predstavnike srpske oporbe, koje joj je novoustoličena vlast dopustila primiti baš usred hrvatskoga glavnog grada, i koji su uostalom i doputovali u Zagreb na njezin poziv, čime je na marginama Mesićeve inauguracije Hrvatska konačno promovirana u pedesetiprvu "republiku" USA.[16] Taj su dojam potvrdili i jedini službeno pozvani novinari: Ivo Pukanić i Srećko Jurdana[17], najmarljiviji američki glasnogovornici i asistenti hrvatskoga guvernera Montgomeryja u hrvatskim medijima. Bez predsjedničke lente, kao kakvu krpu bijesno odgurnuvši sveti hrvatski barjak što mu se našao da putu do tribine, Mesić je nakon formalne prisege održao kratak govor u kojemu je istaknuo kako ga obvezuje inozemstvo i kako će doprinijeti prožimanju svijeta te pružiti potporu njegovu povezivanju, kao i slobodi medija, manjinskim pravima, demokraciji, moralnoj politici i uopće Novomu svjetskom poretku. U

[14] Racionalna je dimenzija ove nesvjesne logike u tome da se za male stranke ne glasuje kako se ne bi raspršili glasovi potrebni za upjeh sličnih, a izglednijih većih stranaka. U Hrvatskoj, barem što se desnice tiče, ovakvo razmišljanje očito još nije steklo pravo građanstva. S druge strane, na princip *self fulfilling prophecy* oslanja se demokratski zakonodavac kako bi uvođenjem izbornoga praga osudio na beznačajnost radikalne stranke, koje bi bez toga praga mogle imati mnogo većih izgleda i dobijati mnogo više glasova.

[15] Već prvi dan nakon što je izabran, Predsjednik je viđen kako žurno odlazi na raport Montgomeryju.

[16] Od Amerikanaca, i zloglasni Warren Zimmermann, bivši US-poklisar u Beogradu, izjavio je kako Mesića – kojega je upoznao kao predsjednika Jugoslavije u zajedničkoj im prijestolnici – neobično cijeni. Kad čovjek samo vidi tko je sve oduševljen Mesićem i njegovom vladom...!

[17] Ako među novinare ne uvrstimo suradnika *Globusa* Željka Malnara, koji je kao predsjednik Republike Peščenice zapravo Mesićev državnički kolega.

ovoj masonsko-kozmopolitskoj pristupnoj besjedi valja ujedno vidjeti i stvarnu prisegu pravim Mesićevim mandatorima.

Sa Stjepanom Mesićem Hrvatska je dobila razmjerno vremešnog[18], ali vitalnog, športskog Predsjednika. Neobično je i pomalo smiješno da je Predsjednikom postao po svemu već istrošeni, bankrotirani, marginalni političar, koji se na svjetla pozornice vratio iz samoga zapećka, pošto na parlamentarnim izborima nije na listi svoje Narodne stranke uspio izboriti čak ni saborski mandat. Nu budući da je Mate Granić – manje zahvaljujući očitom nedostatku kvalifikacija, a više zbog previranja i laktašenja u umirućemu HDZ-u – ubrzo otpisan kao kandidat, Budiša u svojoj neodređenosti nije imao izgleda za premoćnu pobjedu, a desnica sa svojim kandidatima došla u nešto preranom povijesnom trenutku – trijumfirali su Mesićev opsjenarski šarm, njegova neozbiljnost i isprazna obećanja ugodna uhu napaćena puka željnog slatkih iluzija. Ali još netko mjerodavniji bio je željan zavodnika Mesićeva tipa – tzv. "međunarodna zajednica", zloslutno egzaltirana pobjedom Mesića i "demokracije".

Zloslutno, velim, jer nema mnogo razloga za veselje Mesićevim izborom. Životopis mu je krcat nedorečenostima, dvojbenostima, političkim grijesima. On potječe iz jedne isključivo partizanske obitelji i opetovano je znao isticati kako su on i njegovi srodnici "utkani u revoluciju". Čak je i sebe osobno prikazivao kao partizanskoga gerilca-veterana, iako su ga lokalni partizani odnijeli u šumu kao nedoraslo dijete. O Mesićevu ocu pripovijedalo se kako je kao partizan nekoga čovjeka ubio radi cipela. O očevoj smrti kolaju dvije verzije: da su ga ubili Ustaše i da je mirno umro prije nekoliko godina.[19] Nije jasnije ni pitanje podrijetla njegove supruge Milke, u čije srpske korijene postoji tvrdoglavo pučko uvjerenje, protivno tvrdnjama samoga Mesića da mu je žena Ukrajinka.[20]

[18] Mesić je rođen na sam Badnjak 1934 godine, dva i pol mjeseca nakon atentata na kralja Aleksandra, kojega će kasnije naslijediti na čelu Jugoslavije. Tuđman je, preuzimavši 1990 vodstvo nad Hrvatskom, bio tri godine stariji negoli Mesić u času ustoličenja.

[19] Do zaključenja rukopisa nisam uspio istražiti ovu pojedinost.

[20] Za vrijeme kampanje, onaj tko se uopće usudio zainteresirati za ovo pitanje odmah je, od Mesićeva stožera, Mesića osobno i prevladavajućega raspoloženja u javnosti, bio optužen kao "rasist" koji prebrojava krvna zrnca. Ali to i slična pitanja uopće nisu suvišna, a kamoli nedopustiva. Narod ima pravo znati o podrijetlu i nacionalnim preferencijama svojega Predsjednika s više razloga negoli zavirivati mu u tanjur, čašu ili džep. Svakako nije nesreća niti sramota za neku damu, hrvatsku građanku, a ni za hrvatsku državu, ako je dama rodom slučajno Srpkinja. Ali izbor upravo takve bračne družice u času kada Hrvatska grca pod velikosrpskim jarmom baca itekako važno svjetlo na njezina zaručnika, koji se inače rado prikazuje progonjenim hrvatskim nacionalistom.

Mesić je u predizbornoj kampanji[21] priopćio da je 1990 postao pristaša hrvatske države kada je uvidio da se Jugoslavija ne može održati. Iz te izjave slijede barem dvije zanimljive implikacije. Dok se Jugoslavija kako-tako održavala, i dok su zatvori bili puni hrvatskih boraca za slobodu, a na zapadnim pločnicima od Udbine ruke ginuli hrvatski emigranti, Mesić nije bio pristaša hrvatske, nego jugoslavenske države. Drugo, da nije uvidio kako je Jugoslavija neodrživa, on bi i nadalje bio jugoslaven. Jer, valja podsjetiti da Hrvatska nije zadobila nezavisnost jednokratnim dekretom 1990, nego je Jugoslavija u nekom obliku životarila još skoro dvije godine. Ovo zakašnjelo uviđanje mogućnosti i potrebe hrvatske države nije najbolja preporuka za čovjeka koji toj državi upravo postaje predsjednikom.[22]

Zapravo je Mesić, i po vlastitu priznanju, još od davnoga vremena 1963/64 bio štićenik Josipa Boljkovca, inače provjerenog i notornog jugo-udbaša. A Tuđmanu ga je poslije preporučio drugi notorni jugo-udbaš, krvavi egzekutor bjelovarske Ozne, čovjek koji je vlastoručno odvezao nadbiskupa Stepinca u Lepoglavu – Josip Manolić. S takvim guruima i u takvu okružju stvarao je mladi Stipe svoju nacionalističku karijeru![23] Bliskost Manoliću pokazao je Mesić i 1967, kada su se obojica svrstali među najoštrije kritičare *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika*. Potpisnike ovog uostalom vrlo umjerenog, stidljivog i samorazumljivog zahtjeva za uščuvanjem nacionalne samobitnosti Mesić je označio diverzantima protiv jugo-socijalizma te "bratstva-jedinstva", usporedio ih s teroristima i zatražio za njih kazneni progon.[24] Kako je od takvog nadobudnog branitelja najcrnjeg staljinskog jugo-unitarizma u tijeku tada već započetog Hrvatskog Proljeća mogao

[21] V. primjerice *Feral Tribune* br. 749!

[22] Još kao ponosni "predsjednik SFRJ" Mesić se bezostatno poistovjetio s tom tvorevinom, ležerno se uhodao u ulozi Titova nasljednika, davao je o Juzi pozitivnih izjava i otvoreno izražavao vjeru u njezinu budućnost, s ratom ili bez njega. Nakon preuzimanja dužnosti hrvatskoga predsjednika odmah je počeo obilaziti upravo olupinu bivše Juge: prve su na redu bile Slovenija, BiH i Makedonija, Crnu Goru posjetio je još prije izbora, a nema dvojbe da bi nezaustavljivo pohrlio u Beograd istoga časa kada Milošević, po njegovu uvjerenju jedini *bad guy* među Srbima, siđe s vlasti. Samo, do toga će se još načekati.

[23] U jednom televizijskom razgovoru Boljkovac je tvrdio kako je još 1990 osobno otišao "prijateljima u Beograd" (*sic*!) kako bi provjerio je li Stipe na popisu udbaša, i, "hvala Bogu", nije tamo našao njegovo ime. Ali sam Boljkovac kao Stipin zaštitnik bio je na takvim popisima!

[24] U Republičkom vijeću Sabora "SRH", 30 travnja 1967, uostalom na samu obljetnicu pogibije Zrinskoga i Frankopana u Wienerneustadtu. Tijekom svoje predsjedničke kampanje, Mesić je uporno i ne odveć spretno izbjegavao objasniti svoju

nastati "hrvatski nacionalist" dostojan robijanja u Staroj Gradiški[25], nije baš lako razumjeti.

U godinama nakon sloma Hrvatskoga Proljeća Mesić je dokazano surađivao s jugoslavenskom tajnom policijom: sustavno, dragovoljno i kooperativno. Pružao joj je informacije o vodećim hrvatskim nacionalistima i iznosio im o njima svoje kritične komentare. Tako trajna suradnja ne može se, kako to Mesić pokušava, protumačiti i opravdati njegovim zanimanjem za sudbinu tražene putovnice. Također nije po sebi razumljivo da se Udba zanimala za Mesića jer je bio nacionalist. Za nacionalista Budišu nije se zanimala, jer je dobro znala da s njime nikada ne će naći zajednički jezik. Jer, dok je Mesić kao "špiclov" (uhoda) blatio *Deklaraciju*, Budiša je dizao nacionalnu revoluciju. Zanimljivo je, međutim, do koje je mjere kroz deset godina hrvatske nezavisnosti, umjesto da se nacija novoosvojenom slobodom i vraćenom čašću oplemeni i pročisti, opala razina ćudoređa i mjerila javne dopuštenosti. Posvemašnjom relativizacijom i bagatelizacijom, sve je postalo dopušteno, prihvatljivo i oprostivo. Umjesto da zbog ove suradnje Mesiću odlučno uskrati pristup predsjedničkom položaju, biračko je tijelo nehajno prešlo preko nje kao preko kavalirskog delikta, štoviše, nagradilo ju je dodjelom mandata.[26]

Biografija Stipe Mesića u godinama obnovljene hrvatske države opće je poznata. Bio je predsjednik Vlade, predsjednik Jugoslavije[27] i Sabora – Zastupničkoga doma, dočim je njegov kompanjon Manolić

ulogu u hajki na *Deklaraciju*. Kada je od njega ipak nasilu iznuđen odgovor, on se sveo na posve nesuvislu i očito izmaštanu priču o tome kako su Mesić i njegovi istomišljenici u dogovoru s Bakarićem napali *Deklaraciju* eda bi naveli Tita da njima zainat poštedi njezine potpisnike, jer se u tom času kod njega nalazio Krleža. Kome ovo pravdanje djeluje shvatljivo i uvjerljivo, zavrijeđuje osobitu pohvalu.

[25] Mesić nije razvidno rastumačio razloge svoje osude. Navodno je bio zatvoren zbog nacionalističkih šala i primjedaba. Takve, međutim, teško je dovesti u svezu s onako gorljivim neprijateljem *Deklaracije*.

[26] Jednako je zanimljivo i znakovito da se nad ovom moralnom erozijom stao zgražati upravo onaj koji je za račun Udbe i sâm pružao nemale intelektualne usluge jugo-režimu u borbi protiv Katoličke crkve u Hrvata. Usp. Nenad Ivanković, "Hrvatska (moralna) patologija", *Vjesnik* od 4 veljače 2000!

[27] On je tu formalnu, zapravo ponižavajuću i apsurdnu dužnost – na koju je Hrvatska pristala imenovati svoga predstavnika kako proces razdruživanja ne bi prevelikom brzinom i oštrinom izazvao Beograd na žestoku reakciju (svejedno ju je izazvao!) – shvatio vrlo ozbiljno, čak se uživio u dužnost "vrhovnog zapovjednika JNA" i izdavao joj nekakve "naredbe" za povlačenje ili sl. Ali je zato kao šef jugo-države prisegnuo da će čuvati njezin poredak, a 9 svibnja 1991 stavio svoj potpis na odluku po kojoj "JNA" smije uredovati po Hrvatskoj.

zauzeo mjesto predsjednika drugoga, Županijskog doma hrvatskog parlamenta. Zajedno su 1994 pokušali udar (koji je Mesić kasnije prikazao sukobom s Tuđmanom zbog njegove politike podjele Bosne), zajedno su unatoč žilavom otporu bili smijenjeni[28], pokušali su veći dio HDZ-ova kadra odvući u svoje novoosnovane Hrvatske nezavisne demokrate, da bi se ubrzo razišli i da bi Mesić potražio novi politički zavičaj u redovima Savkinih Narodnjaka[29], koji su ga i kandidirali za protekle izbore. Mesićeva politička karijera između 1994 i 1999 obilježena je njegovim dragovoljnim svjedočenjem protiv hrvatskih vojnika i Države na neprijateljskom Haaškom tribunalu[30], te njegovim zdušnim uključivanjem u sramotnu jugo-nostalgičarsku kampanju za povrat naziva "trga žrtava fašizma" negdašnjem Trgu Kulina Bana odnosno današnjem Trgu hrvatskih velikana.[31] U usporedbi sa svim tim nepodopštinama, glasine o sudbini novca predanoga Mesiću za potrebe obrane, njegovo hitro zauzimanje mjesta u nadzornom odboru *Croatia-osiguranja*, afera oko njegove nesuđene "cementare", ali i ona oko tvrtke *Omicron-commerc*, njegovo ušančenje u posuđenom saborskom stanu nakon smjenjivanja, ili zataškavanje pravih financijera njegove predizborne kampanje (Kutle? Gaddafi? Fikret Abdić?...)[32], spadaju gotovo u marginalije.

---

[28] Mesić je svoj otpor potkrijepio ne samo odbijanjem napuštanja službenih prostorija u Saboru, nego i iseljavanja iz velebnog službenog stana (340 m^2) što ga je dobio na uporabu samo do isteka dužnosti.

[29] Njezina predsjednika Radimira Čačića Mesić je još 1991, kada je Tuđman onoga htio uključiti u Vladu "nacionalnog jedinstva", kao tajkuna nazvao "gangsterom nad gangsterima" i tako zapriječio njegovo imenovanje ministrom.

[30] Svoj dragovoljni i neslavni posjet Haagu Mesić je pokušao opravdati time što je tamo tobože optuživao Miloševića i neke srpske zločince. I nakon izbora za Predsjednika, on se nije distancirao od toga sramotnog čina. Štoviše, postao je osebujni glasnogovornik judeo-masonskoga sudišta narodnoj slobodi, pa je u tom svojstvu, tijekom nastupa na emisiji *"2 u 9"* zagrebačke Otvorene Televizije 3 ožujka 2000, u povodu izricanja drakonske osude generalu Blaškiću pozvao na povjerenje u žalbeni postupak pred istim tim Haaškim tribunalom! U toj emisiji, uostalom, ponovio je i svoju poznatu tezu da je Milošević planirao rat, te da će i on završiti u Haagu. Kao da je jedan jedini čovjek doista uspio "zavesti" dobroćudni i miroljubivi srpski narod (a zapravo je srpski nacionalizam "zaveo" jugo-komunističkog internacionalista Miloševića), i kao da bi Hrvatska nešto imala od osude srpskoga Vođe pred stranim sudom na nekakvu vremensku kaznu!

[31] Mesić se time pridružio najmračnijim predstavnicima protunarodnog, partizanskog, titovskog jugo-boljševizma kakvi su negdašnji jugoslavenski vojni sudac, "subnorovac" Ivan Fumić, i zatiratelj hrvatske prosvjete, kulturni inkvizitor Stipe Šuvar. S njima je 9 svibnja 1999, u tijeku žestokih desničarskih protudemonstracija, zaradio batine i suzavac. Sada je jedan od najžurnijih pothvata nove vlasti povrat partizanskog imena trga. To je ime, međutim, 1990 maknuto s dobrim razlozima. Ako postoje žrtve fašizma, postoje i žrtve komunizma i demokracije. A pod kultom "žrtava fašizma" pokojna je Jugoslavija njegovala uspomenu na "zločine" Nezavisne Države Hrvatske, obdržavajući crni mit o hrvatskoj samostalnosti, koju je trebalo prikazati "fašističkom", dakle u svakoj varijanti lošom i stoga nedopustivom.

U svojim predizbornim predstavljanjima narodu, Mesić je na prodornijeg promatrača ostavljao dojam čovjeka virtuoznog u izbjegavanju izravnih odgovora i rastegljivom baratanju istinom; uvježbanog u opreznom, preventivnom okolišanju i uzvraćanju protunapadima, svjesnog da mu savjest nije toliko čista a da bi mu dopustila spontane, nepromišljene iskaze. Mesić spretno mota i petlja, "izvlači" se, šarmira, blefira, fabulira, mistificira, retušira svoju ulogu u ključnim zbivanjima. Čita se to u njegovoj mimici i gestici, u držanju i ponašanju, baš koliko i u izgovorenim ili prešućenim riječima. Program mu je, međutim, jednostavan i proziran. Povratak Srba, suradnja s Haagom, neka vrsta vjernosti Daytonu, Bosna Bosancima, svijet bez granica, ljudska i manjinska prava, sloboda medija i, kao zajednički nazivnik, a ujedno kruna svih ovih programskih sastojaka, bezuvjetna i neupitna poslušnost spram "međunarodne zajednice". I Tuđman joj se pokoravao, ali iz nemoći svoje Hrvatske kakvom ju je stvorio, nevoljko, pravdajući se premoćnom snagom "tog i takvog" nepravednog i nasilnog svijeta, koji pred očima ima samo svoj interes. Mesić se pokorava vlastitom voljom, iz uvjerenja i s nemalim užitkom.

Mesić, koji se, kako reče, gnjuša rasizma, u svojemu paušalnom napadaju na Hercegovce pokazao se kao nepatvoreni rasist. Nu budući da je za razliku od Haidera ljevičar, njemu se rasizam oprašta. Dakako, oprašta mu se u krugovima kozmokracije, ali ne i među samim Hercegovcima. Njih je pogodila najava da će Republika Hrvatska Hercegovce praktično prepustiti samima sebi i suživotu s druga dva konstitutivna "naroda" u BiH. Pogodilo ih je kada im je poručio da se uče ribolovu. Zato mu je hercegovački general Ljubo Ćesić Rojs i najavio uskrat poslušnosti kao budućem Vrhovnom zapovjedniku. Mesić ga je preko Pavletića dao smijeniti, i kada je Rojs na Markovu trgu Mesiću srdačno čestitao izbor, nije se ta gesta ni izdaleka mogla smatrati pružanjem hercegovačke ruke-pomirnice. Mesić je, bez obzira na izbor riječi i kasnija opravdanja, Hercegovcima objavio rat. A to ne će biti pravi način da se nadvladaju zlehude posljedice "herceg-bosanskoga" secesionizma.

---

[32] Mesićevu kampanju vodio je izborni stožer na čelu s bivšim visokim djelatnikom Udbe Anđelkom Jagečićem, a među članovima bili su i Ivana Šikić, Chris Bojanović i još neki za koje su u to vrijeme bili vrlo zainteresirani organi gonjenja. Usp. o tome Josip Jović, "Stjepan Mesić – vizionar ili opsjenar? Skica za portret predsjedničkog kandidata", *Slobodna Dalmacija* od 5 veljače 2000!

Stjepan Mesić u početku je sebe javno zamišljao kao slabog predsjednika, i namijenio si je, sukladno vladajućoj ideologiji minimalne države i mlake politike, ulogu "jezičca" na vagi, sa zadaćom uglavljivanja kojekakvih kompromisa. Ali već nakon prvoga kruga predsjedničkih izbora on se vidno osilio, praktično naređujući provizornom šefu države razrješenje Rojsa, grozeći se "pučističkim" generalima, tražeći smjenu urednika *Slobodne Dalmacije* Josipa Jovića jer se ovaj usudio podsjetiti na neke neslavne pojedinosti njegova političkog životopisa, najavljujući obračune i prijeteći se kako će nadzirati Sabor. Tako se on s jedne strane priklonio modelu (polu)protokolarnog predsjednika minijaturnih ovlasti, a s druge strane obećao je zahvate u svim političkim domenama. Želio bi biti predsjednik-građanin, narodski čovjek[33], bez posebnog imuniteta pred zakonom pričati šaljive zgode[34] i svake subote hrliti na kavu u *Charlie*. Istodobno izjavljuje kako ne treba žuriti s ustavnim promjenama, što znači da želi za sebe što dulje i sigurnije sačuvati od Tuđmana naslijeđene vrlo široke i detaljne ovlasti.

U svojim obraćanjima publici kroz tjedne predizbornoga natjecanja, Mesić je iznošenjem niza dvojbenih, prijepornih stajališta izazivao različite reakcije: od obične zadrške spram izgovorenih riječi, preko sumnjičavosti prema govorniku, pa do ozbiljne zabrinutosti za sudbinu naroda koji bi mu mogao biti povjeren. Ponajprije je problematičan njegov odnos prema neprijatelju. Mesić se pridružio četama nijekatelja same opstojnosti neprijatelja hrvatske države i nacije.[35] Kada bi netko u Francuskoj ustvrdio da je 20% Francuza protiv Francuske – kao što je to Tuđman rekao za Hrvatsku – taj bi, mnije Mesić, odmah letio iz politike.[36] Začudno je i zabrinjavajuće da Mesić hrvatsku državu, obnovljenu teškom mukom i rijekama krvi, smatra jednako tako stabilnom i neupitnom kao i tisućgodišnju Francusku, kojoj nitko ne niječe identitet, koju nitko ne trpa u nadnacionalne, jugoslavenske ili slične integracije, niti u njoj postoji izdajnička petokolonaška manjina koja joj se prijeti ratom i pripojenjem Njemačkoj ili Rusiji.

[33] Mesić se narodu ulaguje, ali on ga u biti, kao i svi demagozi, manje-više prezire. Osjetilo se to i po *freudovskoj* pogreški, kada je u prvom TV-nastupu nakon izbora, tumačeći kako je ljudima prigodom svojih ispijanja kave upućivao nekakve poruke, umjesto "poruke" rekao – *poruge*.

[34] Što je tražio, već je i dobio. Zbog neprimjerena vica o Tuđmanu i Miloševiću ispričanoga pariškomu *Le Monde*-u, čime je povrijedio § 151 Kaznenog zakonika, kojim se štiti ugled Republike Hrvatske, protiv građanina Stjepana Mesića je 14 veljače 2000 Općinsko državno odvjetništvo zaprimilo kaznenu prijavu odvjetnika Dubravka Buljana.

[35] V. o tomu poglavlje XI: "Neprijateljska hidra diže glave"!

[36] Na Hrvatskoj televiziji, 11 siječnja 2000.

Potpuno nerazumijevanje Mesić očituje i glede srpskoga pitanja, ali pritom dolaze do izražaja još i njegova površnost i prevrtljivost: dok je u vrijeme rata Srbima borbeno uzvikivao da nestanu s hrvatskoga tla, samo da na opancima ne ponesu i hrvatsku zemlju – sada on jedinog neprijatelja vidi u srpskomu vođi Miloševiću. Mesić čak govori o tome da je Hrvatska bila "u ratu s Miloševićem", a ne sa Srbima, srpskom državom, Srboslavijom, velikosrpskim imperijalizmom. Također mu se čini da je Milošević svojatao samo BiH, a zaboravlja na srpsku okupaciju velikih dijelova Republike Hrvatske. Sretan je da će se u Europi ukinuti granice, tako da će se i svi Hrvati naći zajedno bez granica. Ne pada mu na pamet da je to već bilo ostvareno u pokojnoj Jugoslaviji: svi su Hrvati živjeli u jednoj državi bez granica, ali granice nisu vrijedile ni za srpskoga gospodara.[37]

* * * * *

Dobili smo ono čega smo se bojali: da Hrvatska izgubi svoj (polu)predsjednički sustav, jaku i nacionalnu figuru na kormilu zemlje, da se narodna sudbina prepusti u ruke saborskih rulja, protokolarnih marioneta, te izruči na milost i nemilost suparničkim natezanjima između trojice muževa neodređenih ovlasti, malih sposobnosti i velike taštine. Tihi, puzajući ljevičarski puč, koji je još 1998, u dosluhu s američkim središnjicama, uglavnom obavio svoj posao pripravljanja smjene vlasti[38], našao je, prepoznao je svojega pravog kolovođu u Stjepanu Mesiću. Za predsjednika Hrvatske dobili smo jugo-predsjednika u rangu i sa stilom predsjednika Republike Pešćenice.[39] Na čelo države pretvorene u američki banana-protektorat zasjeo je *pendant* šaljivčine Željka Malnara.

[37] U istoj predizbornoj emisiji od 11 I. Zanesen Europom bez granica, Mesić je tom zgodom Hrvate pozvao da se ničega ne boje (valjda ni Srba, ni Haaga, ni američkog protektora), a u srodnom je duhu 2 veljače, razgovarajući s TV-novinarkom Hloverkom Novak-Srzić, iznio uvjerenje da će usporedno s austrijskim uklapanjem u Europu u Austriji slabiti hajderovske snage. Baš kao da Haider nije upravo reakcija na europsko dokidanje etničkih individualiteta i brisanje granica! Mesić bi srljao u "eurodemokratske procese" a upravo će oni – srećom – izazvati nacionalne otpore u svim samosvjesnim narodima Europe.

[38] O tomu v. poglavlje XII: "Državni udar: s lijeva il' s desna?"!

[39] Dr. Danko Plevnik, imajući također u vidu ovu upadnu sličnost, a misleći da može ustvrditi već započeto linjanje Predsjednikovih ovlasti, duhovito ga je označio kao "predsjednika republike Pantovčak" (u *Slobodnoj Dalmaciji* od 7 III 2000). Mesić, međutim, nerado stoluje na Pantovčaku. Zato je pučki jezik, u Mesićevu stilu, smislio "vic s bradom": da se, naime, od sada Predsjednički dvori, po svome žitelju, zovu – Mesnica.

Mesić može biti, i on doista i jest – kao i Malnar – ugodan i srdačan čovjek[40]. On je nedvojbeno duhovit, štoviše, resi ga pretjerana, ekscesivna, gotovo neurotična potreba za šalom i neozbiljnošću. Nu, jedno je Mesić-čovjek, drugo je njegov politički životopis, njegova prošlost; treće je Mesić kao političar u razdoblju Republike Hrvatske, četvrto Mesić kao njezin predsjednik, a peto je institucija Predsjednika, čije dostojanstvo i mističnu aureolu valja na sve načine štovati i čuvati, pa i od zloporaba ili oskvrnuća što ih možebitno počini trenutačni obnašatelj predsjedničke časti. Sada su se u "personalnoj uniji" stopili Mesić čovjek, političar i predsjednik. Mi mu, nakon što je jednom izabran, možemo slabosti i manjkavosti njegove prošlosti oprostiti, zaboraviti ili staviti među zaporke. Ali, moći ćemo ga i morati prosuđivati prema onome što bude činio kao prvi među Hrvatima. Dužnost će nam biti pomnjivo bdijeti nad svakim njegovim korakom, nad svakom riječju i gestom – na dobro svete nam Hrvatske, da ona ponovno zadobije svoj sada oštećeni ponos i uniženo dostojanstvo, da procvjetaju svi oblici narodnoga života, da Hrvatska zauzme neponovljivo mjesto koje joj pripada u Europi i Svijetu, ali samo kao slobodna i samostalna, suverena, nezavisna država: s Mesićem, bez njega ili protiv njega!

Kako će se ponašati Mesić u ulozi hrvatskoga predsjednika teško je predvidjeti. Jer, pouzdano znamo da je pokorni izvršitelj naloga "međunarodne zajednice", ali nam je poznato i da je neozbiljan, prevrtljiv i usto tašt čovjek. S njim su, dakle, moguća iznenađenja: lijeva ali i desna. Jedno je sigurno: on ne će tako lako pristati odreći se svojih ustavnih veleovlasti. Već je najavio da će kočiti ustavne promjene u tom smjeru, a ako do njih i dođe, uvijek će ih spretno znati izigrati, na štetu i na nezadovoljstvo preostale dvojice sudionika u današnjem provizornom "trijumviratu" Mesić-Tomčić-Račan. Mesić je zamisliv kao zabavljač i "pajdo" iz *Charlie*-ja, ali ga se bez odveć poteškoća može zamisliti i kao pučista ili diktatora. Prijatelj naroda Mesić mogao bi se i u najvećoj mjeri otuđiti od tog naroda, mogao bi postati najbahatiji, najiskvareniji, najpohlepniji među političarima.

Račan i Tomčić najbolje znaju što ih čeka kad počnu prepirke oko ovlasti i nadležnosti, oko imenovanja ovog dužnosnika ili službenog putovanja u onu zemlju. Ali Mesić ne će izazivati samo sukobe u redovima vladajućih. On će, po mišljenju Josipa Jovića, poput Tuđmana

[40] Netom se vrativši iz emigracije, doživio sam Mesića kao "silno simpatična svata", pa sam to na jednom javnom skupu tako i rekao, naglasivši odmah i razlike koje me od njega dijele; Mesića se, još kao bliskog Tuđmanova suradnika, lako dalo politički prepoznati i smjestiti.

polarizirati narod na one koji ga vole i one koji ga mrze.[41] Napokon, možda je u Mesićevoj "neubrojivosti" i njegova prednost, ili, točnije rečeno, prednost što je iz njegove vladavine može polučiti hrvatski narod. Nestalan, populistički političar bez čvrstih stavova može manipulirati narodom, ali je i on podložan manipulaciji, djelovanju narodnih želja, potreba i pritisaka. Stjepan Mesić danas je, *summa summarum*, kakav-takav Hrvat. Jugoslavenske su iluzije iza njega; nevolja je da su one globalističko-kozmopolitske pred njim. Ono pak s čime je neizbježivo suočen u sadašnjem času, jest njegova odgovornost pred hrvatskim pokoljenjima sviju vremena, pred povijesnim velikanima i junačkim legijama hrvatske nacije, pred velikom hrvatskom Republikom mrtvih. Samo o njemu ovisi hoće li u sebi osjetiti zov te smrtno ozbiljne odgovornosti, hoće li izrabiti svoju šansu, mandat Neba koji mu je dodijeljen, da Hrvatsku učini boljom, ljepšom i jačom. Za tu uzvišenu misiju i uspjeh u njoj valja na nj zazivati Božji blagoslov, Božju pomoć, za kojom je i sâm zavapio čitajući na Markovu trgu tekst Predsjedničke prisege što ga je bio sročio pokojni Franjo Tuđman.

Koja je pak Tuđmanova sudbina "nakon Tuđmana"?

Nakon smrti, veličine se obično ruše i ruže. Masa uzdiže heroje, ona ih i obara – žive ili mrtve, a osobito mrtve. Većina vladara, makar za svoje vladavine učinili i mnogo dobra, u narodu s vremenom nagomilaju kritičnu masu potajne mržnje i želje za osvetom zbog onoga zlog u njihovu djelu, ali i zbog uobičajene zavisti i zlobe što ih niži ćuti spram višega. Kada veličina ode s ovoga svijeta, ulica se osjeti olakšanom, opuštenom, ovlaštenom na nekontrolirane izljeve prostaštva; nema više djelotvornih zapreka pristojnosti i strahopoštovanja, i oko mrtvoga može se nekažnjeno povesti strastveni *danse macabre*.[42] U vremenima anomije i dekadencije kao što je ovaj naš konac Tisućljeća, veličina se namah zaboravi, ali ona svejedno ostaje u povijesnici, u kojoj će uspomena na nju biti pohranjena i sačuvana za bolje dane od nezahvalnih, površnih i pakosnih suvremenika i njihove žablje perspektive.

Nakon Tuđmanove smrti za njegove su "nasljednike", smušeno hadezeovsko stado bez pastira, postojale načelno dvije mogućnosti: ili

[41] Josip Jović, "Grešnik koji je otkupio grijehe svijeta", *Slobodna Dalmacija* (Split) od 13 veljače 2000. Ali da političar ne bi djelovao polarizirajuće, on mora biti neutralna, "moralna", uresna figura bez velikih ovlasti, ili pak mora biti karizmatski, plebiscitarno odobreni diktator. Stranački političar sa širokim djelokrugom uvijek dijeli narod na manje ili više sukobljene skupine pristaša i protivnika.

[42] Dapače, može se već strijeljanoga objesiti za noge i potom mu mrtvo tijelo obeščastiti – kako je to svjetina učinila s Benitom Mussolinijem 29 travnja 1945 na milanskom *Piazzale Loreto*.

će se još neko vrijeme kupati u Tuđmanovoj slavi, a u najmanju ruku provlačiti u sjeni mrtvoga Vođe, kako bi svaki svoj potez opravdavali ukorijenjenošću u njegove zamisli i djela, – ili će ga, naprotiv, uporabiti kao žrtveno janje, proglasiti ga jedinim krivcem za sve nevolje nastale u razdoblju njegove vladavine.[43] Izbor između ove dvije varijante post-tuđmanovskoga kontinuiteta ovisio je o prvoj procjeni njegove vladavine u času njegova odlaska, o tome hoće li ukupan dojam o njegovu desetljeću biti pretežito dobar ili pak uglavnom nepovoljan. Dogodilo se, međutim, barem u prvi mah, nešto treće. Nije došlo do *izričite* "detuđmanizacije"[44], niti se pokojnoga Vrhovnika kuje u zvijezde. Nakon dostojnog sprovoda i pokopa, on je na neko vrijeme pao u zaborav[45], zasjenjen trima izbornim cirkusima što su uslijedili odmah nakon njegova preminuća, kao i agonijom njegove umiruće stranke, i potisnut u svijesti

[43] Ovaj drugi raspletaj predvidio je i ljevičarski esejist Boris Buden, rekavši u jednom *interviewu Jutarnjem Listu* (14 studenoga 1998) kako će nasljednici "svo zlo koje je iz toga (stvaranja hrvatske države – *M. Sch.*) proizašlo delegirati na njega". I drugi ljevičarski esejist – i dramaturg – Slobodan Šnajder, kako se i priliči, zlurado je zapjevao o "sutonu tuđmanizma" (*Novi List* od 7 veljače 2000, na dan Mesićeva izbora).

[44] Ipak je došlo do poplave uvreda i kletvi u sklopu ritualne nekrofilije inače pismenih i profinjenih ljevičarskih pera; Tuđman je posmrtno unaprijeđen u "krvožednog diktatora", pače, "vonjavu strvinu", "lješinu koja stvara sanitarne probleme". Uz ovu navalu lirskoga tankoćutja započela je i uobičajena galama o tako izrazito pjesničkoj temi kao što je novac: koliko je potrošeno na Tuđmanov sprovod i pokop, koliko je njegov ured godišnje trošio, je li plaćao porez, tko mu je plaćao liječenje, hoće li njegovoj udovici biti smanjena mirovina itd. itd. Kada se vidjelo da mu se u žurbi i nesolidno zgotovljena grobnica za tri mjeseca počela raspadati, začuli su se i glasovi koji su tražili premještaj njegovih smrtnih ostataka na skromnije mjesto. Odjednom se otkrilo da je ilegalno pokopan na krivom mjestu, i da nitko nije dužan platiti troškove dotjerivanja njegova zemaljskog počivališta. – Zanimljivo je da su ga se i najbliži suradnici, donekle uvijeno doduše, odmah stali odricati, tužeći se na ono bez čega Tuđman ne bi bio Tuđman, niti bi Hrvatska bila Hrvatska – na njegovu "autoritarnost": Pavletić, Granić, Pašalić, Domljan, Canjuga..., dakle svi oni koji to nisu činili za njegova života. Pozornosti je vrijedna i okolnost da će, u nastaloj pomutnji, Tuđman – do daljnjega, možda još zadugo – ostati ne samo bez najljepšega zagrebačkog trga, nego i bez najobičnije ulice koja bi nosila njegovo ime. Time bi se dogodilo nešto što valjda povijest ne pamti: da se osnivaču države država ne oduži ni takvim samorazumljivim spomenom u glavnom gradu. Ja sam svojedobno pretpostavljao da vlasti tako tvrdoglavo ustrajavaju kod naziva "trga maršala Tita" kako bi ga morale *samo jednom* mijenjati: kad umre Tuđman. Ali glasovi koji su to zatražili odmah nakon njegove smrti ostali su neuslišani, a sada je već kasno. Liberal-socijalistima ne će ni na pamet pasti kako bi bilo dostojno i na taj način obilježiti uspomenu na osnivača Države. Njima je važnije da prešno dođu na svoje neprijatelji Države – "žrtve fašizma".

[45] HDZ-u čak nije uspjelo ni nazvati po pokojniku, diljem čitave Republike Hrvatske, te Bosne i Hercegovine, više od pet-šest provincijskih ulica.

"novim vremenom", novom paradigmom, novim režimom, ljevičarskim trijumfom i "revolucionarnim" promjenama pod vodstvom prvoboraca crveno-žute koalicije.

Kada se "javnost" u slijedećoj fazi ponovno u miru pozabavi Tuđmanovom povijesnom ulogom, zbog vremenske razdaljine ne će više moći nastupiti ishitrena nihilistička "detuđmanizacija", ali ni posvemašnja apoteoza. Tuđmanovo će djelo naći svoje trajno mjesto u nacionalnom pamćenju kao djelo uspješnog obnovitelja hrvatske državne slobode, a sve će nepodopštine, kojih je dosta bilo, biti s vremenom svedene na svoju nebitnu mjeru. Na njega će se u tom pogledu gledati slično kao na Tita, koji je, i zahvaljujući samom Tuđmanu, sada dobio prostor u hrvatskom panteonu: apsurdno i groteskno, ima li se na umu da je Titova uloga bila posve suprotna Tuđmanovoj: ovaj je Hrvatsku spašavao iz jugoslavenskih ralja, a onaj ju je, drugi put u XX stoljeću, nasilno ugurao u velikosrpski, protuhrvatski, teroristički jugoslavenski okvir.

SABIRANJE

I. *PROSLOV:*

ČEMU OVA KNJIGA?

Republika Hrvatska nalazi se u dubokoj krizi. Svi znaci govore da smo na sudbonosnom raskrižju, pred odlučnom prekretnicom. Tako ne razmišlja samo onaj kojega bi se s razlogom moglo smatrati zlobnikom i protivnikom, pače neprijateljem. Tako stvari vidi i onaj, štoviše, pogotovu onaj, koji ovu zemlju i njezin narod voli, a suverenu državnost cijeni, i svjestan je vrijednosti žrtava što su uložene u njezino ozbiljenje, pa svojoj naciji želi dobro i spreman je pospješiti joj probitke.

Daleko za sobom ostavili smo euforičnu svečanost ponovne uspostave nacionalno-državne slobode na ruševinama jugoslavenske tamnice naroda. Patos Domovinskoga rata sa svojom junačkom i trijumfalnom tragikom također blijedi u sjećanju onoliko, koliko hrvatska država gubi sposobnost zahvalnosti prema junačkom ratničkom naraštaju koji joj je omogućio da nastane i da opstane. Ono uzvišeno postupno prepušta mjesto farsičnom.

Sve je u Hrvatskoj postalo začudno i upitno, sve se doimlje mučnim i trošnim; izrazom posvemašnjeg rasapa, izvorom opravdanog nezadovoljstva, dostatnim razlogom za nervozu i ljutnju, razumljivim povodom nesmiljenog kritizerstva i pogubne polarizacije.

Gdje se sluti raspad organske tvari, onamo hrle strvinari i hijene, računajući da će doći na svoje.

Ova je knjiga nastala upravo kao rezultat vjere i nade u hrvatsku budućnost unatoč svim zloslutnim navještajima, ali i kao svjedočenje volje da se, mišlju, riječju i djelom, zdušno sudjeluje na izgradnji te budućnosti. Cilj je opisati nastanak Republike Hrvatske na koncu XX stoljeća, prvo desetljeće njezine povijesti, njezine

korijene, svjetla i sjene, s osobitim obzirom na ličnost i djelo Franje Tuđmana, na ulogu njegova pokreta, Hrvatske Demokratske Zajednice, kao i na uporno protudržavno rovarenje hrvatskih neprijatelja. Valja nam istražiti čimbenike i uzroke sadašnjega stanja, procijeniti dostignuto, te orisati ono što slijedi, što nas čeka, kakvu bismo Hrvatsku trebali smatrati poželjnom a što nas, naprotiv, vuče u propast. Ujedno je ova knjiga čin prosvjeda protiv bahate umišljenosti kojekakvih američkih instituta, opskurnih organizacija i fundacija, što su za račun svojih naredbodavaca u špijunskim centralama prije vremena stali najavljivati hrvatske promjene kakve sami priželjkuju, i tim najavama pokušavali pomoći da se one dogode upravo onako kako bi to njima odgovaralo.

Zarana su, naime, židovsko-masonske klike u svojim gnijezdima diljem Amerike punom parom započele s nagađanjima i maštarijama o Hrvatskoj kakva će biti nakon odlaska Franje Tuđmana s povijesne pozornice. Pritom su se držale po prilici slijedeće logike: ako Predsjednik ode neumoljivošću biološke determinacije, ili u njihovu zaplotnjačko-prevratničkom aranžmanu, Hrvatska više ne će biti ono što je bila, ili što je trebala i morala biti. Računale su da će od nje postati ovoga puta posve bezostatno pokorni i uslužni protektorat, spreman na poslušnost pred inozemnim gospodarom u mjeri još većoj od one na koju je pristajala Tuđmanova Hrvatska. Na svaki način, očekivale su da će hrvatska država biti u svome temelju srušena i, ne mogući dočekati taj dan, predočavale su ga sebi u svojoj mašti, potajno snujući kako će mu ubrzati nadolazak.

Trebalo im je, međutim, već onda, a treba im napose nakon promjena koje su se dogodile, pokazati da buduća Hrvatska i bez Tuđmana može i mora naći put svome uščuvanju, ali i jačanju i rastu i ozdravljenju na svim područjima svoga života. Valja im poručiti da Hrvatska nikada ne će biti onakva kakvom se prikazuje u njihovim naumima i nacrtima. Nego će biti onakva kakvom je hoće i kakvom je treba hrvatski narod. I da će taj narod, u ozbiljenju svojih ciljeva, znati odbaciti program nacionalne kapitulacije i samoubojstva, što mu ga kroje genocidna Amerika i dekadentni Zapad, svjetske nadvlade i globalna judeokracija, fantomska "međunarodna zajednica" i iskreno nam neskloni veliki bijeli svijet, s kojim se u privremenoj koaliciji našla hrvatska crveno-žuta ljevica.

Što će s Hrvatskom biti nakon Tuđmana – to dakle nije smjelo i ne smije biti tema američkih instituta. To će procjenjivati, i o tome će, sukladno svojemu interesu, odlučivati suverena hrvatska nacija. To je ujedno i tema i razlog ove knjige. Želimo se, naime, zapitati

kakva nas budućnost iščekuje, kakva je poželjna, i kako ćemo pomoći da sklone nam silnice u njezinu stvaranju nadvladaju one nesklone. Pitajući se o hrvatskoj sudbini pitamo se poglavito o onome što je politički iščekuje: o političkom ishodu, naime, bitno ovise i onaj elementarniji, gospodarsko-socijalni, kao i onaj sublimniji, kulturalno-duhovni.

Doduše, i politika je na svoj način ovisna o idejama. Pojave li se naskoro duboke, snažne pokretačke misli novoga eona, XXI. stoljeća, obuzet će one i svijet politike, i izmijenit će naš opstanak na način još neviđen u dosadašnjoj svjetskoj povijesti. Sve govori da smijemo očekivati kristalizaciju jednoga novog stanja europskoga duha, koje će silovito zahvatiti sve slojeve i sve razine našega postojanja, pa tako navlastito i svijet politike. Hrvatska iz toga dramatičnog gibanja zasigurno ne će biti izuzeta. Ali, ta tema već spada u jednu slijedeću raspravu.

Istina, ne brinu se o hrvatskom usudu i budućnosti hrvatske države samo neprijateljske nam strane službe. Brinu o njima brigu i domaća zanovijetala, narcisoidne i sebi dostatne stranke i strančice, kojima je Hrvatska važna samo toliko koliko im je potrebno da one u njoj uzmognu dospijeti na vlast. Bez ideja i identiteta, bez prepoznatljivijih i osebujnijih programa, ali i bez dublje volje za jedinstvom – osim dakako onim koje im je potrebno da skupno zasjednu htrvatskomu narodu na grbaču – bave se one uporno i neumorno same sobom, sanjajući, tako dugo dok same ne dospiju na vlast, o njezinoj smjeni pod svaku *cijenu, te prizivajući neku maglovitu, neodređenu, i u toj neodređenosti tim pogibeljniju* demokratizaciju *(čak im ni demokracija, kao konačno i definirano stanje, više nije dovoljna, nego im treba proces, koji završava u nedogledu), prikladnu jedino za njihov čim razmahaniji i čim neobuzdaniji lov u mutnom.*

I tako je nekomu stalo do ubrzanog smještanja Franje Tuđmana u arkade hrvatske prošlosti, nekomu pak do toga da, u zrakopraznom prostoru nakon njegova odlaska, započne sa svojim iživljavanjem u demokratskim vježbama – jer i ne drži do δημος-a, do naroda, do njegove dobrobiti, nego dakle tek do puke demokra(tiza)cije, a ona sama još nipošto nije jamac hrvatskoga narodnoga boljitka, dapače. Ali nekom trećem uistinu je stalo do Hrvatske. Taj znade kako je, upravo u sadašnjem razdoblju krize, nesigurnosti i neizvjesja, važno uščuvati razboritost i mir, nacionalno jedinstvo i nadstranački consensus, *eda bi se odoljelo i uzvratilo izazovima što smo im izloženi.*

* * * * *

Mandat predsjednika Franje Tuđmana istekao bi godine 2002. On nije pokazivao volju da izravno i osobno pruži prilog odgovoru na pitanje o Hrvatskoj nakon Tuđmana. Na sugestije koje su mu, iz određenih desno-nacionalističkih krugova, upućene još pred više godina s prijedlogom da, poput generalissimusa Franca, na kojega se inače rado pozivao, još za vremena i u cilju kontinuiteta vlasti, odredi svojega nasljednika, – Predsjednik, kako je rečeno, nije vidnije reagirao, a pogotovu nije pokazao da bi ih bio spreman prihvatiti.

I drugi, mnogo veći Tuđmanov uzor, njegov negdašnji vrhovni komandant Tito, pripremio je miran prijelaz vladavine za razdoblje nakon svoga odlaska, premda se u propagandističke svrhe tek stupidno deklamiralo kako će doći "poslije Tita Tito" (a sam je Tito bio svjestan kako će se Jugoslavija nakon njegova odlaska raspasti). Sigurno, kolektiv anonimnih mediokriteta izraslih iz Titove sjene, i primjeren apsurdnoj, suvišnoj i nadasve nestabilnoj višenacionalnoj zajednici kakvu je predstavljala Titova Jugoslavija, teško da bi Tuđmanu mogao poslužiti kao model za rješavanje pitanja naslijeđa u posttuđmanskoj Hrvatskoj.

Nije odveć vjerojatno i da je Tuđman razmišljao na način glasovite metrese francuskoga kralja Ljudevita XV, markize de Pompadour, kojoj se pripisuje ona sebična i cinična riječ slijepa za povijest, kontinuitet i nadosobnu nacionalnu sudbinu, a koja glasi Après nous le déluge *– neka nakon nas nastupi i sam potop, posve nam je svejedno.*

Unatoč sustavnoj dvojbi oporbenoga dijela hrvatskog političkog korpusa u Predsjednikovu odanost idealima parlamentarne demokracije, razvidno je iz njegovih riječi i djela kako je on taj vid političkoga ustroja, možda mu i uviđajući njegove ključne manjkavosti, smatrao, poput drugih markantnih demokratskih političara našega vremena, naprosto – manjim zlom. Stoga se ipak može pretpostaviti kako bi Tuđman prihvatio demokratsku promjenu vlasti u korist oporbe, doduše nerado, jer je bio uvjeren kako je oporba manje negoli državotvorna *stranka HDZ sposobna i ovlaštena čuvati zasade uskrsle nacionalne države, – ali se mogućoj izbornoj pobjedi nekakvih Šestorki, ili njima slične udruge konkurenata sadašnjoj vladavini, ne bi odveć napadno i djelotvorno opirao.*

Na sličan način vjerojatno je da je Tuđman i sudbinu Hrvatske, nakon što on napusti političko poprište vidio, u redovitoj smjeni legalno i legitimno izabranih stranačkih klika, koje u dijalektici koalicija i opozicija, pod okriljem slabijeg ili jačeg parlamenta, jačeg ili slabijeg predsjednika (moguće je da je i Tuđman mislio kako njegov nasljednik ne zavrijeđuje široke ovlasti poput Obnovitelja države!) obavljaju svoju političku rutinu.

* * * * *

Osim nagađanjem protuhrvatskih družbi iz inozemstva, razmišljanje o predstojećem usudu hrvatske države potaknuto je bilo i Tuđmanovom bolešću o kojoj je općinstvo prvi put doznalo koncem 1996, i koja je ubrzo postala političkim čimbenikom. U trenutku dok sam ovo naumio pisati, Predsjednik je još bio živ i zdrav, koliko je to bilo moguće kao rezultanta malignog oboljenja te intenzivne i složene terapije kojoj su ga podvrgnuli. Fazama oporavka očito su slijedila razdoblja recidiva ili komplikacija. Snagom volje za život i za moć, kojoj zasigurno valja pridodati i mističnu djelotvornost ustrajnih molitava što su mu ih upućivali, Predsjednik je uglavnom nesmetano obavljao svoje dužnosti. Nu era Tuđman ipak se uvjerljivo približavala koncu, i neovisno o tjelesnoj kondiciji njezina protagonista. Uz osjećaj odgovornosti pred svojim narodom, ta nas je okolnost ponukala na promišljanje onoga s čime smo suočeni, što nas iščekuje, što je za nas poželjno i što nam je činiti kako bismo izbjegli nepoželjno.

Od samog početka Tuđmanova oboljenja, međutim, mogao se pratiti licemjeran odnos prema ovomu upravo sa strane koja je, po naravi svojega utopijskog i perfekcionističkog svjetonazora, inače najglasnija u osudi svakojakih ćudorednih nesavršenosti, pa tako i licemjerja. Riječ je o lijevom krilu hrvatske političke scene. Nepogrešivim instinktom oćutili su politički strvinari dah posttuđmanovskoga razdoblja već prvih dana, za Predsjednikova boravka na medicinskim pretragama u USA. Čak su, diletanti kakvi jesu, okušali navrat-nanos pravi pokušaj državnog udara, pod pokroviteljstvom američke ambasade i posredovanjem ozloglašenog stojadina *iliti "stojedinice" – nekoć nacionalno prevratničke mladeške krugovalne postaje, koja je u mjesecima smrtnoga hropca velikosrpske jugotvorevine odigrala ne baš neslavnu ulogu jednoga od katalizatora njezina preminuća.*

Ishitrenim i histeričnim "masovnim demonstracijama" na Jelačićevu trgu u režiji Radija 101, *oporba je, već i svojim nesuvislim, nepromišljenim govorima, bjelodano posvjedočila da joj nije stalo do pozitivne alternative jednoj vlasti koja je nedvojbeno kriva za brojne propuste i promašaje u svim dijelovima političkoga posla,*

nego joj je do pukog nekontroliranog iživljavanja nad Predsjednikovom bolešću, te nedostojnog i bešćutnog priželjkivanja njezina okončanja na pacijentovu štetu.

Pokazala je kako nema obzira ne samo prema intimi i bolesti čovjeka, premda joj je upravo čovjek tobože zlatnim slovima upisan u njezinu rutinsku frazeologiju – nego, štoviše, i prema sudbini i boljitku naroda (kojim bi htjela zavladati, ne znajući ni kako bi tu vlast obnašala, a ni s kojim bi ciljem i programom to činila!), prema osiguranju uvjeta potrebnih da se, u miru i stabilnosti, postave temelji budućoj boljoj Hrvatskoj.

Dala nam je lijeva oporba tako vjerodostojan predokus onoga što ovaj narod čeka kada joj bude poklonio povjerenje i predao joj mandat za vođenje države: kaos i anarhija.

Čitavom kampanjom za pretvaranjem Predsjednikove bolesti u javnu činjenicu ona je potkrijepila svoj temeljni stav – ne brine se pritom ni za ozdravljenje bolesnika, niti za pravo javnosti, a ponajmanje za dobrobit Republike. Zanima je tek da i na taj način posije nepovjerenje i paniku, da narodu utuvi kako ga bez nje čeka neizvjesnost, da pripomogne montiranju predrevolucionarnog stanja, u kojem će je zabludjele mase, ostavljene bez mogućnosti pravog izbora, automatizmom ulice izvikati na vlast.

Da bi se obrazložio zahtjev za dostupnošću predsjedničkoga oboljenja nadzoru općinstva, nisu se birala sredstva sofisterije i neukusa. Jedan od kolovođa anarhoidnog žurnalizma, negdašnji simpatizer nacional-konzervativnog državotvornnog lagera, a danas komentator plaćeničko-špijunskog jugo-restauratorskog tiska Srećko Jurdana zvani Rus (još iz dana svojega srednjoškolskog pravovjernog komunizma), posegnuo je čak za usporedbom Franje Tuđmana s posve mu nesličnim predsjednicima, čija bolest nije predstavljala državnu tajnu. Tako Jurdana spominje Françoisa Mitteranda, Vaclava Havela i "maršala Tita", ali sakriva od svojega čitateljstva da je Mitterandova okolica Predsjednikovu bolest itekako tabuizirala, da protokolarno-uresni šef države poput Havela nema nikakva bitnijeg utjecaja na politiku, bio on zdrav ili bolestan, te da su, napokon, liječnički bilteni o Titovu umiranju izlazili tek zato da bi se tom pozornošću posvećenom njegovim unutarnjim organima podcrtao kult njegove jedinstvenosti, te kako bi se mjesecima hinila njegova neumrlost sve dok nije uspješno okončan posao na pripremanju diktatorova naslijeđa.

Ovoj nedostojnoj plebejskoj galami, pod izlikom da narod "ima pravo" biti informiran o bolesti svoga vođe, mnogo je toga ostalo

nejasno. Pravo osobe na svoju intimu, u koju spada i bolest, medicinska i državna tajna, dostojanstvo državnika, poštovanje, pače strahopoštovanje koje mu se po naravi stvari duguje, te stanovita, pa i u najdemokratskijim ustrojima uščuvana sakralnost političkoga – to je dakle uvjerljivo govorilo protiv demokratske strasti koja bi sve banalizirala, obezvrijedila, i ono nedodirljivo iznijela na javu, coram publico. *A zašto? Da bi narod dobio prijeko mu potrebne "informacije" na koje ima "pravo"? Da bi poduzeo neke mjere? Da bi se građani masovno počeli javljati liječničkom konziliju sa savjetima pučke medicine? Svakako za narod nije neophodno, niti je probitačno znati detalje o zdravstvenom stanju svojega Vođe. Riječ je bila tek o manjini koja je huškala na iživljavanje nad slabošću velikana. A Tuđman je, valja to naglasiti, nosio svoju bolest muževno i ponosno.*

Predsjednička se bolest ne taji zato jer bi se je Predsjednik sramio ili se bojao njezine objave. Od ove narod ne će postati pametniji, osim što će se možda izložiti zavodničkom zovu prevratničkih duša koje su prepoznale svoj trenutak i digle glave, i što će ga obuzeti strah i beznađe. Ali to i jest ono na što ciljaju snage kaosa i anarhije. Hoće pomutiti narodu svijest, kako bi mu zakazala samoobrana i kako bi postao prijemčiv za lijevu manipulaciju, kako bi se u njemu potaknuo poriv za pobunu i borbu protiv vlasti. Snage reda i poretka čine obratno. One čuvaju vladarev autoritet, ne dopuštaju da ga se počne asocirati s njegovim bubrezima i jetrima. Ne odaju vladarevu bolest, pa ni smrt, sve dok ne bude sigurno da vijest o njima ne će djelovati razorno i pogubno. One, kod Sigeta, pokazuju mrtva sultana u uspravnom položaju, da ga kroz prozirni šator vide njegovi ratnici.[46] *One umrloga nacionalnog junaka* El Cida *posjedaju na konja kako bi i mrtav vodio svoje legije u pobjedu.*[46a] *Jesu li i te legije imale "pravo na informaciju"?*

Bolest Franje Tuđmana, dospjevši jednom na stranice žuto-crvenoga tiska, postala je političkim čimbenikom, o kojemu će, uz

[46] U bitci kod Sigeta (Szigetvára) 1566 Turci su pobijedili hrvatske snage, koje su pružale junački otpor pod Nikolom Šubićem Zrinskim. Turski vojskovođa, sultan Sülejman II, umro je tijekom jednomjesečne opsade grada.

[46a] Riječ je o legendarnoj španjolskoj ličnosti iz XI st., Ruyu Rodrigu Díazu de Bivaru, zvanom *El Campeador* (borac) i *El Cid* (vođa, gospodar, prema arapskom *sayyid*). *El Cid* je povijesni borac protiv Maura, čija su djela prepričavana kroz predaju i književnost. Upravo s njime su Tuđmana, vidjesmo, usporedili strvinarski jalnici u danima njegove kome, umjesto da su shvatili svu uzvišenost, plemenitost i realizam takvih povijesnih slika.

ljevicu, povesti računa i pristaše hrvatske države. U prepucavanju oko Tuđmanove bolesti jasno se očitovala važnost jakog predsjednika, kakvog državotvorna struja smatra neophodnim. Pokazalo se da mu je jedina alternativa kaos. Pokazalo se to kroz pokušaj lijevoga udara koji je, destruiranjem Predsjednikova autoriteta, sajamskim licitiranjem o njegovoj tjelesnoj potrošenosti, trebao širom otvoriti vrata bezvlašću, kao preludiju za restauraciju režima internacionalističke, kozmopolitske ljevice uz čvrsti oslon na njezine inozemne mentore.

* * * * *

Treba otvoreno istaknuti da knjigu što se našla pred čitateljem ne piše prorok. Koja je posve pouzdano, i kakva je u detalju budućnost Hrvatske, ja ne znam. Moguće mi je prosuditi u kakvu se stanju moja Domovina nalazi i koju joj političku sudbinu treba poželjeti. Kako će se, međutim, odvijati njezin hod kroz vrijeme, dade se tek približno procijeniti kroz združeni zahvat stanovite paraproročke intuicije i nekog vida paraznanstvenog "futurološkog" predviđanja, utemeljenih na pomnoj i odgovornoj raščlambi danoga stanja u ozračju političkog, psihološkog i općenito ljudskog iskustva, te zdravoga razuma u mjeri u kojoj je njima moguće raspolagati. Odviše je čimbenika u igri kada je riječ o složenim odnosima ljudi i njihovih skupina, strasti, predočbi i interesa, odveć je neproziran udio Božje promisli, infernalnih silnica i ljudske slobode, a da bi vizija onoga budućeg smjela polagati pravo na nepokolebljivu pouzdanost.

Nu, ako nam i nije dano posve proniknuti u ono što nadolazi, svakako nam je prepušteno vlastitim snagama, po najboljem znanju i savjesti, utjecati i sudjelovati kako bi ono buduće bilo što primjerenije našim željama, potrebama i probitku. Mnoge sile postoje na Zemlji, al nijedna kao čovjek silna – veli Sofoklo. Naše su moći ograničene, trošne, sputane, ali su, paradoksalno, ipak ujedno i neizmjerne. Uz Božju pomoć nije nam uskraćeno stvarati i stvoriti bolju Hrvatsku. Pred desetak godina, u jednom brzoglasnom razgovoru, Franjo Tuđman, u kojemu smo tada mi borbeni emigranti vidjeli budućeg obnovitelja hrvatske države (i nismo se prevarili), rekao mi je, na klasični upit "što da se radi?", po prilici ovo: što možemo učiniti kada je, evo vidite, Beograd takav kakav jest?! Ja ću nastaviti pisati svoje knjige, a vi vani pomozite mi oko izdavača.

Kao Predsjednik, Tuđman je rado i u srodnom duhu podsjećao na "taj i takav" veliki svijet, koji je tobože tako moćan i nepobjediv

da takozvanom malom narodu ne ostaje mnogo prostora za preživljenje bez prepuštanja svoje osobnosti, svoje vlastitosti, jačemu od sebe.

Nu, nije baš tako. Da je svijet do te mjere beznadno nadmoćan našim snagàma i nadama, nikada mi u njemu ne bismo uspjeli uskrisiti nezavisnu hrvatsku državu. A ako nam je to uspjelo, uspjet će nam sasvim sigurno i njezino uščuvanje i jačanje. Samo, za to je potrebno pobijediti vlastiti defetizam, potrebno je nadvladati, ubiti u sebi ono malodušje, onu nevjericu u vlastite moći, iz koje danas, kao i iz navedena Tuđmanovog dictuma, struje nesuvisle i pogibeljne poruke o svemoćnim Židovima, o svemoćnoj "međunarodnoj zajednici", tako snažnoj da joj se ne možemo usprotiviti, te joj se, dakle, moramo pokoriti. Isti duh generirao je u prošlosti i ubitačnu tezu o nepobjedivosti i vječnosti Jugoslavije. Borcima koji su doma i vani ginuli za Hrvatsku bilo je otkriveno kako ta teza nije doli gnjusna ropska laž. Bilo im je izravno jasno kako njihovi napori i njihove žrtve nisu besmisleni i uzaludni, kako zbiljski postoje izgledi na uspjeh. Ustrajni i neustrašivi uvijek mogu pobijediti. Nosimo li u srcu tu istinu i djelujemo li sukladno njoj, imat ćemo bolju Hrvatsku![46b]

[46b] Valja priznati da živimo u trenutku kada kratkoročne prognoze nerijetko opovrgava već slijedeći dan. Stoga sam se u ovoj knjizi, glede predviđanja, orijentirao ponajviše na srednjoročne procjene mogućega razvitka. Mjestimične praznine teksta, kao i djelomična nepotpunost referenci, imaju svoj razlog u još uvijek ne posve sređenom stanju autorove goleme knjižnice i pismohrane. Ponegdje sam se radi iznošenja podataka morao oslanjati na sjećanje, ali samo ako sam bio siguran da me ono ne vara. Niz važnih natuknica i poticaja za rad na ovoj raspravi dugujem Ani Lučić, a tvrtki *Roso & Birotisak* srdačno zahvaljujem što je uz tiskarske radove obavila i ulogu sponzora, odrekavši se naplate za svoj rad. – Glede tehničkoga vida pripremanja knjige pak, svjesno sam se i iz iskrenog uvjerenja odrekao lektorsko-korektorskih usluga, obavivši sam za sebe taj dio posla. Veći dio uobičajenih nevolja s predstavnicima časnoga lektorsko-korektorskog statiša ne potječe, istini za volju, od možebitnih mana njegovih predstavnika, nego od nesretne okolnosti da zbog ropskoga statusa hrvatskog naroda do danas nije mogao biti poduzet posao kodifikacije i standardizacije hrvatskoga leksika, gramatike i pravopisa, te da stoga u toj oblasti vladaju posvemašnja neodređenost, nered i samovolja. Bilo mi je draže pružiti maha vlastitoj negoli tuđoj samovolji, jer za svoje, ponekad neuobičajene, pa i nedosljedne jezično-pravopisne odabire imam dobre razloge, a tuđa bi mi intervencija, revno se i kruto držeći načela ispravljačke navike, zasigurno previdjela poneku važnu finesu i žrtvovala koju opravdanu leksičku specifičnost mojega izričaja, ili potrebni mi rečenični ritam što ga uspijevam polučiti samo odstupanjem od uobičajene interpunkcije, te time krivotvorila poruku teksta. Nema, naprimjer, toga pravopisnog korektora koji bi zajamčeno mogao pratiti sve značenjski neizbježive varijacije velikog i malog početnog slova u riječima kao što su "srpstvo" i "hrvatstvo". Ukoliko je patriot, korektor bi mi, i nesvjesno, uporno upisivao

malo "s", a veliko "H", premda u ovom slučaju nije riječ o patriotizmu, nego o nečemu posve drugom. Također bih se, primjerice, izložio pogibelji da mi se inače rijetko rabljena riječ "hidra" nepromišljeno zamijeni češćom "Hvidrom", pa bi ispalo da, govoreći o mnogoglavoj neprijateljskoj hidri, zapravo izazivam našu štovanja dostojnu udrugu ratnih invalida! Budući da su moje i ispravke tipkopisa, moguće pogreške dakako idu samo na moju dušu. To, međutim, ne vrijedi za izostanak grčkih akcenata; za njih je kriva isključivo elektronska tehnika. Tekstu nisam pridodao popis rabljene literature iz jednostavnog razloga: nije riječ o školskom radu ili doksografskoj disertaciji, a iz samoga je štiva i pripadajućih napomena uglavnom razvidno u kojem su duhovnom ozračju moje ideje kod kuće. Budi na koncu čitatelju svraćena pozornost i na činjenicu da stanovito ponavljanje pojedinih tema (kao što su Domovinski rat, pogreške Tuđmanove vlasti, Bosna, Srbi itd.) kroz različite kontekste nije slučajno. To je bilo potrebno kako bi se one osvijetlile s više strana i kako bi se istaknula njihova važnost. Korekture i nadopune ove knjige započeo sam u danima izručenja svojega starog suborca i prijatelja Mladena Naletilića-Tute zločinačkom Haaškom tribunalu. Tuta je mogao počiniti i pogreške, vlastitom krivnjom ili pod dojmom nametnutih nam okolnosti. Ali nijednom Hrvatu ne smije suditi sud koji nije hrvatski. Tutino izručenje posljedica je svega onoga protiv čega govori ova knjiga!

II. *UVOD:*

NA RAZMEĐU TISUĆLJEĆA

Velika prekretnica koju očekujemo za Hrvatsku, i koju nastojimo pospješiti na način za našu zemlju najbezbolniji i najpovoljniji, uklapa se u prijelomno vrijeme globalne ljudske sudbine, što se povezuje ne samo s krajem tekućega stoljeća, nego i s navršavanjem puna dva tisućljeća našega okcidentalnog trajanja ukoliko je ono ukorijenjeno u grčko-rimsko-židovskoj tradiciji, nu bitno označeno onim svjetsko-povijesnim novumom koji je sobom donijelo Kršćanstvo, pa i onda kada je s ovim u ratnom stanju. Uputno je stoga, prije negoli bismo se odvažili na razvijanje raščlambi i predviđanja posvećenih posebno hrvatskom usudu, smjestiti predstojeća razmišljanja u širi sklop osvješćivanja o koncu našega Tisućljeća.

Nije pritom, dakako, posrijedi uvjerenje kako bi upravo povodom kršćanskoga jubileja i "okrugle" znamenke 2000 valjalo očekivati neke izričite jednokratne i dalekosežne prevratne promjene. Sama obljetnica, uostalom, i nije povijesno besprijekorna, jer je, prema pouzdanim istraživanjima, Isus rođen koju godinu "prije Krista", što znači da je dvomilenijsko slavlje po sebi već iza nas. Osim toga, povijesni preokreti ne drže se nekih osobito upadnih znamenki, koliko god da se povijest ljudi ipak odvija u razmjerno zaokruženim, prepoznatljivim i međusobno različitim cjelinama, kojih trajanje uistinu iznosi po prilici jedno stoljeće.

Riječ je, naprosto, o potrebi sažimajućega samoosvješćivanja, rekapitulacije i određivanja našega mjesta u vremenu, potrebi koja niče na tlu epohalnoga raspoloženja, hranjenog obnovljenim kataklizmatičnim slutnjama, apokaliptičnim strahovima i eshatološkim nadama što obilježavaju konac Tisućljeća unatoč njegovoj neprikladnosti da sam po

sebi izrazi išta metafizičko. Nu, povod nezamjenjivom radu duha je tu, i nama se je na nj odvažiti bez obzira na banalnu narav samoga poticaja.

Povijesni trenutak u kojemu smo se zatekli mi Hrvati, skupa s ostalim članovima takozvanoga "čovječanstva", ne okončava samo dvije tisuće godina kršćanskoga Zapada, nego, prije svega, predstavlja kraj našega XX , te početak novoga, XXI stoljeća. Ponajprije nam je stoga osvrnuti se na ovaj odjeljak vremena koji je na izdisaju i u kojemu nam je bilo dano, su-djelatno, ili pak samo promatrački, živjeti svoje dane.

* * * * *

Dvadeseto stoljeće, recimo to odmah, svojevrsno je zaoštravanje, prenaglašavanje, prenapinjanje, a istodobno ispunjenje, dovršenje, dokidanje i nadvladavanje duhovne epohe koju nazivamo Moderna. Ova ne predstavlja drugo doli naše "moderno", "suvremeno", zapravo Novo Doba, Novi Vijek, što ga računamo od sloma Srednjega Vijeka nešto prije ili nešto poslije godine 1500.[46c]

Ako je Antika vidjela čovjeka kao dio Svijeta, koji je predstavljao okosnicu njezine misli, a Srednji Vijek čovjeka smjestio u odnošaj prema Bogu, koji je samo središte Bitka, Moderna u Renesansi, u obnovi staroga poganstva (ali i hermetičnog okultizma Istoka) – premda ne gubeći odmah oslon na Božansko – postaje humanistička, poduzima bitnu pobunu protiv Boga, smještajući na njegovo mjesto nesavršenu, trošnu i griješnu kreaturu. Stoga je cjelina Moderne, svojom bitnom odrednicom, povijest sekularne antropolatrije. Čovjek se iznova uzoholio, počinio *hybris*, obijesno precijenio svoju važnost i svoje moći, te tako pripravio put svojoj postupnoj degradaciji koja je dostigla vrhunac tek s našim XX stoljećem.

Ako je Moderna, preko Kopernika, u fizikalnoj oblasti napustila geocentričnu hipotezu, zamijenivši je predočbom o Suncu kao središtu našega isječka svemira, metafizički, ona je prigrlila upravo geocentrizam, postavila na prijestolje diviniziranog žitelja Zemlje, čovjeka, a Stvoritelja Neba i Zemlje, čiju vječnu svjetlost simbolizira fizičko Sunce, prognala u zapećak osobne savjesti i privatnog raspolaganja, prepustivši ga, konačno, korjenitoj upitnosti i, napokon, izričitomu nijekanju.

Moderno je vrijeme vrijeme postupnog zamiranja onoga Božanskoga. Nije ovo, dakako, skriveno svakom modernom očitovanju. I

[46c] Ovdje me ne zanimaju uža značenja "moderne", kojima se ona veže za XIX stoljeće, *fin de siècle* ili umjetničko-književne stilove, ili nekritična uporaba riječi u smislu puke sadašnje "suvremenosti".

nadalje čovjek zna biti religiozan, spreman na obraćenje, pokoru i molitvu. Ali, počinju se razilaziti i sukobljavati Duh Sveti i duh vremena, da bi, na kraju ovoga razdoblja, duh vremena duboko zahvatio i samu kršćansku Crkvu.

Moderna je svojom ključnom oznakom – *sekularna*. Sekularizacija isprva znači posvjetovnjenje, pretvaranje onoga crkvenog u ono svjetovno. Tako je istražuje i društvovna znanost prošloga i ovog stoljeća kao proces odvajanja od Crkve, religije i vjere. U dubljem smislu, sekularizaciju, međutim, valja shvatiti kao odvraćanje od Boga, od onoga Svetog, od transcendencije, od onoga što nam nije osjetilno dano, što nije u našem iskustvu i što nije u prostoru i vremenu, nego je vječno, apsolutno i nepromjenjivo. Sekularizacija je pristanak na isključivo sudjelovanje u ovome svijetu kao da onoga i nema, kao da nije uistinu zbiljska čar onoga onostranog: stoga Max Weber i govori o sekularizaciji kao o pojavi "razčaranja" (*Entzauberung*). Vrhunac takve sekularizacije paradoksalno se u našem stoljeću dogodio upravo pristankom same Crkve na prilagodbu duhu i naravi ovoga svijeta, što, kako je poznato, Drugi vatikanski sabor (1962–65) izražava razvikanim pojmom *aggiornamento*.[47]

Kršćanska je antropološka predočba o čovjeku ovoga shvaćala kao Božje djelo, stvoreno na sliku i priliku Božju, da bi se čovjekova sličnost s Bogom, djelovanjem istočnoga grijeha, zamaglila do neprepoznatljivosti. Usto su ljudi, gledani s Božje visine u svojstvu Božje djece, svi jednaki, Bog ih jednako voli, ali im je za potrebe ovosvjetskoga ustroja dodijelio različite darove, sposobnosti i rang.

Kada je jednom Moderna uspjela čovjeka ugurati u prvi plan vrijednosti, najednoć je ishlapilo njegovo pravo na osebujni takobitak u svim posebnostima kojima se on razlikuje od drugih ljudi. U Kršćanstvu, jednakost ljudi vrijedila je pred Bogom. Moderna je, pak, ljudsku jednakost poduzela presaditi u ljudski svijet, objavivši u samom početku bespoštedni rat ljudskim razlikama, hijerarhiji i rangu, autoritetu, aristokraciji i elitama.

[47] U nastojanju da se zasade, odluke i duh ovoga Koncila izvedu do skrajnjih konzekvenci, katolička ljevica, s približavanjem konca stoljeća, sve agresivnije ističe zahtjeve poput dokinuća celibata, uvođenja ženskoga svećeničkog ređenja, prilagodbe crkvene moralke "tečevinama" seksualne revolucije, velikodušnog odnosa spram pobačaja, posvemašnje unutarcrkvene "demokratizacije" i sl. Još od konca osamdesetih ja sam ovo gibanje u Crkvi nazivao *trećekoncilaškim*, imajući na umu okolnost da mu čak ni drastične reforme drugoga *Vaticanuma* nisu bile dostatne. Zanimljivo je da u zadnjih godinu-dvije kardinal Carlo Maria Martini, i sâm *papabile* (mogući izgledni kandidat za papinsku službu), i doslovce naglašava, posve u opisanom duhu, potrebu sazivanja "trećega koncila".

I kao što je Moderna, odvraćajući pogled od Boga i *transcendencije*, sekularna – tako je ona, nespremna prihvatiti danost i zadanost ljudskih razlika, niječući *hijerarhiju*, – demokratska. Nije pritom riječ samo o njezinoj sklonosti za političku demokraciju, koliko god je istina da je veliko vrijeme političke demokracije nastupilo upravo u modernim stoljećima. Riječ je o općenitijem i dubljem stavu koji nastoji povući korjenite posljedice iz uvjerenja u bitnu jednakost ljudskih pojedinaca. Te posljedice sežu do radikalnih ispada demokratske svijesti u modernim revolucijama, u anarhističkom odbacivanju državnog autoriteta i stege, kao i do nastranosti suvremenog masovnog društva i civilizacije, dosljedno egalitarističkog poimanja prava i sloboda, te današnjeg nasilnog procesa "demokratizacije", u kojoj se demokracija, od jasno definirane metode obnavljanja i obnašanja političke vladavine, pretvara u beskrajni karusel posvećen osvajanju sve većeg i većeg prostora utopijske slobode, što u konačnici uvijek znači terora, tiranije i totalitarizma.[48]

Uz sekularizaciju i demokratizaciju, izražene su odrednice Moderne *multiplikacija* i *akceleracija*. I u prostoru (kako materijalnom, tako i duhovnom) i u vremenu, Moderna nudi neusporedivo više sadržina nego ranije epohe. To će reći da je u njoj veći broj ljudi, njihovih proizvoda, društvovnih skupina, ideja i stavova, problema i dilema. Sve je mnogostrukije, usložnjenije, kompleksnije. S druge strane, sve se događa brže, užurbanije, nestrpljivije. Nestao je mir koji je raniji čovjek, ali i čovjek Istoka, nalazio u meditaciji i kontemplaciji hranjenoj blizinom i neupitnošću vječnosti. Moderna progresivno gubi vječnost, i zato je obuzeta brzim osvajanjem budućnosti, jurnjavom kroz vrijeme kako bi ga što bolje cijeloga obuhvatila kao neki nadomjestak nadvremene vječnosti.

Brža su stoga i doslovce moderna prometala – u vodi, u zraku i na zemlji. Ali, brži je i životni ritam, brzo se smjenjuju mode i stilovi, dominirajuća tehnička pomagala, ideologije, političke vladavine. Moderan je kult hitre snage, napretka, rekorda, natjecanja[49]. Kao njegov jamac razvija se idolatrija mladosti i tjelesnosti. Nemirni, dinamični život postaje zaštitnim znakom moderne epohe, s vrhuncem u našem turbulentnom XX stoljeću. Na početku toga stoljeća natječu se u kultu ubrzane tehnike

[48] O problemu demokracije v. pobliže u poglavlju XIII ove knjige (*Ekskurs* : "Bespuća zbiljske demokracije")!

[49] *Agon*, *agonistika*, dakako su znani u grčkoj Antici, štoviše su joj jedno od bitnih obilježja. I Srednji se Vijek natječe na svojim viteškim turnirima. Ali u Moderni natjecanje zadobija strogo sekularnu, materijalnu dimenziju, očišćenu od svega duhovnog i izdvojenu iz organske cjelovitosti ljudske osobe. Najbolje se ova razlika opaža usporedbom antičke i moderne Olimpijade.

fašistička desnica i staljinistička ljevica, a ideolog pjesničko-slikarskoga smjera futurizma, fašist Marinetti, kliče u bombastičnoj avangardističkoj pozi kako je zahuktali samovoz *ljepši* od krilate Nike Samotračke. I čitav taj moderni karusel od početka je usmjeren vlastitu rasapu i rasapu humaniteta, radi čije je afirmacije prvotno uopće i nastao.

* * * * *

Cjelokupni je, naime, moderni patos pokrenula volja za punim ostvarenjem čovjeka, za njegovim ispunjenjem i oslobođenjem. Izvršiti tu volju znači – provesti program moderne *emancipacije*. Izričaj potječe iz rimskoga prava i označava oslobađanje sina od očinske vlasti. Sin se emancipira od oca, postaje slobodna ličnost upravo stoga jer više nije samo sin u relaciji spram oca, jer je prerastao, nadvladao tu relativnost puke relacije, postajući kao neovisni čovjek nešto nalik apsolutnom, samostalnom, o sebi samom stojećem i ovisnom.

Oslobađanje od svih oblika ovisnosti, nesamostalnosti – ropstva – postaje opsesijom modernih stoljeća. Čovjek se oslobađa od Boga i Crkve, od zabluda i predrasuda, od aristokracije, od vlasti uopće. Oslobađa se buržuj, oslobađa proleter; oslobađa se žena, mladić, homoseksualac, životinja... Nu sva se ta moderna emancipacija ne odvija radi postizanja zavrijeđene i primjerene slobode onoga koji je nepravedno trpio ropstvo. Ona uvijek dolazi s jednom pretjeranošću, s jednim *viškom emancipacije* – nazovimo ga tako po uzoru na Marxov višak vrijednosti ili Marcuseov višak potiskivanja. Uvijek, naime, subjekt emancipacije ima postati nešto drugo, novo, nešto što on nije, uvijek mora biti uzdignut na višu razinu bitka. Sin može prekinuti sa svojim sinovskim bivstvom jer mu ono ne pripada kao nešto po sebi, nešto supstancijalno, nego je samo u odnosu, u relaciji spram oca. Nu kada marksizam od industrijskog radnika očekuje, i priprema ga, da postane mesijom čitava čovječanstva, koji će, dokinućem klasnoga društva dokinuti i sebe sama; kada feminizam hoće ženu izbaviti lanaca na taj način da je pretvori u muškarca; kada pokret *Animal lib(eration)* hoće provoditi zaštitu životinja dodjeljujući im "prava" (koja, ako uopće nekom pripadaju, onda pripadaju samo čovjeku), i time ih uzvisujući na razinu ljudskoga bitka – u svim tim slučajevima imamo posla s viškom emancipacije. Njegov učinak sastoji se u tome da subjekt emancipacije tim postupkom ne doseže svoju slobodu, nego, naprotiv, postaje žrtvom novog oblika ropstva, robovanja jednoj nametnutoj biti koja mu izvorno ne pripada.

Upravo u nastojanju da čovjeka promovira do više razine Bitka, Moderna je upućena izgradnji instrumentarija totalne politike. Kako bi

čovjeku, slijedom ideologiziranoga hiperhumanizma, bilo udovoljeno do krajnosti, potrebno je za njegovu se dobrobit brinuti bezostatno, potpuno, obuhvatno, ne propustivši nijednu sastavnicu njegova određenja – od elementarnih, ali trivijalnih pitanja gospodarstva, pa sve do potreba najprofinjenijih slojeva duha.

Ova moderna sklonost *totalitarizmu* razlikuje Modernu od svih ranijih epoha, u kojima se politika uvijek iznova dakako mogla pojavljivati i kao tiranija, kao despocija, kao nasilje nad pojedincem, ali nikada svoju moć nije rasprostirala toliko široko i prodorno kako su joj to omogućili tek moderni oslonci vladavine – nacionalna integracija, uznapredovali sustav suobraćanja, i različite ideologije radikalnoga ljudoljublja.

Sve moderne utopije, nošene čežnjom za savršenim popravljanjem i poboljšanjem ljudskoga svijeta, skončavale su, u mjeri u kojoj im je bilo moguće svoja načela ostvarivati preko političke prakse, u totalitarnom teroru. Manje ili više totalitarnih obilježja bilo je u svim oblicima moderne politike, počam od revolucionarne demokracije sa svojom *tiranijom većinskog* odlučivanja, ali i tiranijom same demokratske dogme – preko komunističke *diktature proletarijata* do fašističke *totalne* ili *totalitarne* države.

Totalna emancipacija čovjeka kao projekt Moderne doživjela je neuspjeh. Totalni, Novi čovjek nije stvoren, kao što nije prizvan u život niti Nietzscheov Nadčovjek, makar ne na onaj način na koji je on to zamišljao, kao čovjek budućnosti. Nadčovjek pak kao čovjek iznimnih tvoriteljskih moći, genijalna, sveta ili junačka iznimka u moru osrednjosti, bio je moguć u svim prostorima i vremenima, i nije ga tek trebalo stvarati, u alkemijskim laboratorijima moderne totalne emancipacije, kao još neviđenog *homunculusa* koji ne bi bio tek rijetka i plemenita iznimka, nego ozbiljena mogućnost ljudskoga bića uopće.

* * * * *

Kolaps modernoga projekta polučio je dakle da čovjek, kako ga je najavila i na pojavu prisiljavala utopijska humanistička ideologija, ne osvane savršeniji, umniji i bolji, nego da upravo i zaslugom moderne emancipacije očituje nove i dublje simptome svoje trošnosti, ali i izopačenja. Moderni čovjek, za koga je stoljećima pripravljano Božje prijestolje, preživio je moderni eksperiment iscrpljen, ogoljen i jadan, prepušten posvemašnjem *otuđenju*.

Ideju otuđenja početkom druge polovice ovoga stoljeća snažno je razvila jedna marksistička škola, pozivajući se na spise tzv. mladog Marxa

i u polemici prema dogmatskom marksizmu sovjetske provenijencije. U radovima nekih sljedbenika Frankfurtske škole i filozofemima skupine okupljene oko zagrebačkoga časopisa PRAXIS, otuđenje je, uz praksu, postalo središnjom kategorijom marksističke antropologije, ontologije pa i filozofije uopće. Čitava je filozofija, naime, bila shvaćena kao duhovna priprema epohalnoga prevrata, koji se u klasičnom marksizmu javlja kao proleterska revolucija, a u ovim, neomarksističkim shvaćanjima taj prevrat imao bi biti program obuhvatne "dezalijenacije". Imajući u vidu da u engleskom riječ *alienation* osim "otuđenje" znači i "ludilo" – taj bi se tip marksističke filozofije ponajbolje mogao odrediti kao (uostalom neuspješna) socijalna medicina.

Marx je zapravo u svim razdobljima svojega opusa razmatrao fenomen otuđenja, s tim da se u kasnijim radovima navlastito posvetio vidovima gospodarskog otuđenja. U marksizmu, riječ je o više vrsta otuđenja: o otuđenju proizvoda rada od radnika tijekom radnoga procesa, o otuđenju samoga rada, o otuđenju čovjeka od samoga sebe (samootuđenje), od svojega rodnog, "generičkog" bića (*Gattungswesen*), napokon, od suljudi te od svoje društvovne naravi. Sve te vrste otuđenja obilježavaju povijest klasnih borbi, u kojoj su i politika, ćudoređe ili religija također jedva nešto više doli oblici otuđenja. U komunističkom *eshatonu* imale bi sve forme otuđenja biti nadvladane, i tada bi čovjek ponovno dospio u posjed svoje nepatvorene, izvorne biti.

Teorija otuđenja u naše je vrijeme, dakle, neupitnom baštinom intelektualne ljevice. Nju prije Marxa zastupa i filozof Hegel[50], razlažući dijalektičke odnose otuđenja između ideje, prirode i duha. Ona, međutim, nije strana ni desno-konzervativnim misaonim tijekovima. O otuđenju govore i neokonzervativci Freyer i Gehlen. Nu, dočim prvi prihvaća neke dijelove marksističke analize, susrećući se s ljevicom u njezinoj kritici kapitalizma, pa tako i otuđenja koje se rađa u strukturama kapitalističke ekonomije, Gehlen u otuđenju čovjeka od svoje izvorne naravi – kroz institucije kao svoju drugu narav – vidi zapravo otvaranje prostora ljudske slobode.

Lijeva i desna kritika suglasne su u osudi ljudskoga otuđenja, kao što su suglasne i u odbijanju liberalnoga glavničarstva, političkog centra koji je stran i jednoj i drugoj. U svome korijenu, međutim, otuđenje je kršćanska ideja. Ona se poglavito odnosi na otuđenje, otpadanje čovjeka od Boga, na čovjekov Pad, njegov istočni grijeh. Kasnija filozofijska razmatranja fenomena otuđenja kao napuštanja ljudske naravi ili uda-

[50] Hegel, međutim, nije jednoznačni mislilac "ljevice"; postoje i legitimne konzervativne interpretacije njegova opusa.

ljavanja od idealnog pojma, "platonske ideje" čovjeka, predstavljaju tek sekularizaciju ove izvorno kršćanske predodžbe. I zato je u modernoj težnji da se čovjek totalno i radikalno emancipira od onoga ozračja Božanskog, pod kojim ga je pouzdano držao Srednji Vijek, kao ključna njezina oznaka prepoznatljivo otuđenje *par excellence*. Čovjek, koji je imao postati svoj, postao je tuđ i sebi samomu i Bogu koji ga je stvorio. Izvorno otuđenje ljudskoga bića po starom Adamu u praskozorje ljudskoga roda, dopunjeno je sada novim otpadanjem od Božanskog, kojim je izgrađivana moderna strategija destruiranja Srednjega Vijeka.

* * * * *

Moderno otpadanje čovjeka od Boga u svojim završnim koracima popraćeno je sustajanjem, linjanjem, iscrpljivanjem i propadanjem ljudskih zajednica u području zahvaćenom modernim projektom, što će reći u našem zapadnom svijetu. Za ovaj proces stoji nam na raspolaganju francuska, u XVII stoljeću ponijemčena, a kasnije općom uporabom prihvaćena riječ "décadence", *dekadencija* – posljednja općenita crta Moderne na koju u ovim uvodnim razmatranjima želimo sažeto ukazati.

Moderna, razumije se, ne započinje svoje dane dekadentno, nego, naprotiv, punim poletom, zanosom novoga, vjerovanjem u beskrajni napredak, moć razuma i pobjedu Dobra nad Zlim. U svojemu nastupu, ona ne *opada*, ona se uznosi, uzdiže i raste. Pa ipak, već je početna njezina egzaltacija zlokobno određena sjenom nadolazeće propasti. Ona je sobom i u sebi nosi od samog početka.

Kao i otuđenje, dekadenciju usporedno razaznaju i ljevica i desnica, određujući je, svaka svojim mjerilima, u svijetu politike, umjetnosti ili ćudoređa. Tko god je, međutim, i kako god dijagnosticirao, dekadencija je stvarnost naših dana, koji su svoj skrajnji domašaj dosegli sa zamirućim XX stoljećem. Njegov kraj ujedno je i vrhunac izopake i izrođavanja duhovnih zasada Moderne što su mu u korijenu.

Dekadencija, to danas znači neotklonjivu propast jedne civilizacije, jedne kulture, jedne povijesne epohe. Machiavelli i Vico, Rousseau i Montesquieu, pitali su se, svaki na svoj način, o uzrocima i vidovima dekadencije. Kod Machiavellija ona je istovjetna s korupcijom političkoga poretka. Vico, kao kasnije Spengler, vidi u njoj tek jednu etapu cikličnoga procesa kroz koji prolazi svaka civilizacija[51]. Za Rousseaua, pak, samoj

[51] Spengler će govoriti o *kulturi*, smatrajući *civilizaciju* upravo njezinim dekadentnim razdobljem.

civilizaciji svojstvena je dekadencija, budući da se kroz civilizaciju čovjek otuđuje od prirode. Montesquieu, napokon, raščlanjuje pojavu dekadencije na primjeru propasti Rimskoga imperija.[52] Njegovo razmatranje kvarenja političkih institucija, povezanog sa zamiranjem klasične rimske kreposti, osobito je znakovito s obzirom na sličnosti staroga Rima i našega vremena.

Uostalom, naše današnje propadanje dojmljivo je anticipirano već u *helenizmu*, kada antički ideal narodne zajednice, sabrane u gradskoj državi πολις, u kojoj se međusobno prepliću i podupiru politika i etika, ustupa mjesto nebuloznom, neodređenom sudjelovanju u svjetskom građanstvu, u utopijskoj, imaginarnoj, naivno priželjkivanoj svjetskoj državi κοσμοπολις. Ovaj stoički kozmopolitizam, koji se rađa na izmaku jedne velike epohe, posve je usporediv s današnjom agresivnom globalizacijom, kojom dekadentni čimbenici Zapada nastoje zatrijeti misao, osjećaj, volju i praksu organski i povijesno izraslih i potvrđenih nacionalnih država.

Stari Rim zahvatila je dekadencija u vrijeme julijsko-klaudijskih careva, kada je tradicionalno ćudoređe pokleknulo pred etosom okrutnih, sadističkih iživljavanja, ali i pred uvoženjem razmekšane, nemuževne helenske estetike. Nu, konačna dekadencija obuzela je Rimsko Carstvo na njegovu kraju, koji je konačno polučila osebujna suradnja barbarskih nasrtaja izvana i unutarnjeg rasapa društvovno-političkog poretka, rastakanja ćudorednog kodeksa te čitavog životnog stila koji je obilježavao Rim za njegovih vrhunaca.

Gubitak čvrstog uporišta u vjeri i moralu predaka, opadanje duhovne discipline, kapitulacija karaktera i volje, prepuštanje niskim požudama i strastima, ugodnoj raskoši i luksusu, proglašavanje razvrata za krepost, epikureizam, pacifizam, širenje egzotičnih sekti i sinkretičnih religija, praznovjernog okultizma, magije i astrologije – sva ta obilježja rimske dekadencije mogu se pratiti i u izdišućem XX stoljeću.

I u našim danima zapažamo slabljenje religioznog odnosa prema svijetu, porast licemjerne ćudorednosti, nihilizam i imoralizam, spregu najbanalnije sentimentalnosti i najbešćutnije okrutnosti, mahnitanje ogoljele sebičnosti, osamostaljenje čiste spolnosti i apoteozu bluda, procvat izopačenja i nastranosti, kult prljavog, ružnog i zlog, sterilni manirizam, teroriziranje bizarnostima i jeftinim provokacijama, beznađe

[52] Usp. njegove *Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence* (1734).

i pesimizam popraćene porastom strepnje, tjeskobe i zdvoja. Na svakom koraku, dakle, iscrpljenost, urušavanje, rasap... To je dekadencija.[53]

Dekadencija je kada baka rađa unuku, kad anglikanski svećenik "vjenča" dvojicu homoseksualaca a lijeva intelektualna republika za taj čin pronalazi čitavu legiju izlika i opravdanja; kada par feministica dobija dijete stvoreno iz kombinacije svojih kromosoma. Dekadencija je kada se plemstvo počne ponašati na snobovski način. Dekadencija, napokon, nije puka slabost, mlitavost i lijenost, puki izostanak boljeg i jačeg, puki *negativum*. Ona je aktivno, organizirano, agresivno zlo. Teško je dvojiti u njezinu pobjedu. Nu iza nje, protiv nje, njoj usprkos, – dolazi novi početak.

* * * * *

I tako smo u ovom pregledu sumarno orisali naše moderno doba kao *sekularno* i *demokratsko*, kao doba *multiplikacije* i *akceleracije*; *emancipacije* i *totalitarizma*, te, napokon, *otuđenja* i *dekadencije*, kojoj smo, kao presudnom obilježju kasnih dana Moderne, posvetili nešto veću pozornost. Sve su se ove crte postupno razvijale tijekom moderne povijesti, s početkom u radikalno humanističkoj Renesansi i humanističko-demokratskoj Reformaciji, preko masonsko-racionalističkog Prosvjetiteljstva koje je bitno pripravilo plebejsku, terorističku, ekstremno demokratsku i radikalno sekularnu Francusku Revoluciju, sve do materijalističko-scijentističkog XIX stoljeća i ovoga našeg XX stoljeća, posljednjeg dometa Moderne pred njezino nepovratno utrnuće.

XX stoljeće, u koje smo mimo volje bačeni, ne osjećajući se u njemu nikada posve kao kod kuće, a koje njegovi apologeti iz žablje perspektive slave kao krunu svega dosadašnjeg događanja, pomnija i dublja raščlamba razmjerno lako može raskrinkati i kao najmračniji eon ljudskoga trajanja. Na izdisaju njegovih dana zadaća je filozofijsko-povijesnoga uvida rekapitulirati ga, promisliti i osmisliti, kako bi bilo dokinuto i prevladano zahvatom nove duhovne i političke volje.

XX stoljeće otkriva nam se u svojim završnim mjesecima kao jedan zaokruženi kontinuum. Njegova je najizraženija značajka u tome da je ono kao nijedno do sada stoljeće krvi, patnje i nesreća. Ne će biti slučajno da je započelo terorističkim velikosrpskim ispadom kojim je zapaljen Svjetski Rat, te da mu velikosrpstvo svira i posljednji akord,

[53] Od njezina razornog djelovanja za sada su – divnog li čuda! – izuzete zapadne vojske. Koji tajnoviti čimbenik smijemo smatrati zaslužnim da su nam ostale pošteđene? Kako dugo će još odolijevati nepotkupljivom zakonu propasti?

genocidnim pohodom protiv kosovarskih Albanaca, proživljavajući pritom i svoju vlastitu kataklizmu.

Veliki rat potpaljen u Sarajevu izazvao je propast triju Carstava – austrougarskog, njemačkog i otomanskog. Uslijedilo je vrijeme revolucija. Uspjehom najveće među njima, ruske listopadske revolucije 1917, pokrenuo se i slijed vodećih političkih oblika našega stoljeća. Ruska je revolucija instalirala i političku praksu marksističkog komunizma, koji bi bez nje zasigurno ostao tek idejnim nacrtom skrajnje ljevičarske ideologije. Ovako, nešto njegovim oponašanjem, a još više otporom protiv njega, rođen je i drugi veliki politički model XX stoljeća, fašizam. I moderna liberalna, parlamentarna demokracija konačno je zadobila svoje obrise u antifašističkom pohodu sredinom stoljeća, ali i kao jedina baštinica sloma fašizma i komunizma nakon grandiozne katastrofe europskih komunizama koncem osamdesetih.

Drugi svjetski rat, kao nastavak Prvoga, koji je ostao nedovršen, i koji je, nepravednim versajskim diktatom, izazvao nove sukobe, a ponajprije njemački revanš, okončan je pobjedom demokratsko-komunističke koalicije. Može se samo pretpostavljati kako bi nam izgledao svijet da desničarska ideja i akcija nisu pretrpjele poraz. Ovako, dobili smo nepunih pola stoljeća labilnog mira, zajamčenog učinkovitim ravnovjesjem straha – međusobnom atomskom prijetnjom obiju strana bipolarnoga kondominija, kojemu su monstruozne velesile-blizanci SSSR i USA podvrgle, u koncentričnim krugovima, Berlin, Njemačku, Europu i čitavi svijet.

Svakako, globalni diktat dviju nadnacionalnih totalitarnih tvorevina nije svijet poštedio ratova uopće. U XX stoljeću ratovi su se vodili kao i u drugim epohama, otkada je svijeta i vijeka. Štoviše, preko dvjesto lokalnih ratova nakon zadnjega velerata pokazalo se po ukupnim učincima razornijim negoli što su bila ona dva orijaška sukoba. Ratovi se nastavljaju i sada i u njihovu znaku umire naše krvavo stoljeće.

Od početka, XX je stoljeće pratila neka čudna umišljenost, nepokolebljiva uvjerenost u to da ono predstavlja sam vrhunac cjelokupnoga razvitka svjetske povijesti. U očima pacifista, ono to sigurno nije moglo biti. Područje koje je polučilo nedvojbeni napredak, međutim, bile su znanost i tehnika. Uz postupno istodobno skrajnje sužavanje sakralnog vidokruga, opadanje duhovnih disciplina, religije i filozofije[54], umjetnosti

[54] Uopće nije prijeporna bjelodana istina da je XX stoljeće dalo niz istaknutih, pa i nekoliko genijalnih filozofa. Navedem li ovdje imena Husserla, Heideggera i Jaspersa, Berdajeva, Šestova, Henrija Bergsona i Otta Weiningera, popis će svakako ostati nepotpun. Ali svi su ti filozofi u ratu s ovovjekovljem, sa svojim vremenom; oni nisu

i ćudoređa, one dvije ostvarile su doista uspone neviđene u dosadašnjim vremenima. Uspostavljen je štoviše diktat pozitivne znanosti kao vrhovnog autoriteta, scijentističke ideologije, tehničke rekonstrukcije svijeta i primat ekonomije nad politikom. I dok je progres u okvirima znanstveno-tehničkog spoznavanja, istraživanja i izumiteljstva neupitna činjenica, nije toliko jasno predstavlja li sama pojava znanosti i tehnike (na uštrb duhovne kulture) kakav velebni napredak, ili je možda prije i sama sastojkom obuhvatne dekadencije što smo joj svjedoci.

Uz ostalo, i znanstveno-tehničkoj revoluciji možemo zahvaliti velik gospodarski prosperitet koji nam je donijelo XX stoljeće. S druge strane, njegova se ekonomija odvijala u stalnom kontrapunktu procvata i krize, za veliki dio naroda i ljudi značila je nedostojno siromaštvo, a nesmiljeno izrabljivačkom zloporabom naravnih zaliha izazvala je ekološke katastrofe i pogibli koje će biti teško otkloniti, sve i ako se ponište one duhovne i materijalne pretpostavke koje su je omogućile.

Drugi Svjetski Rat nanio je najteži udar – bijeloj Europi, koja se našla u ulozi plijena dviju izvaneuropskih velevlasti, istočnjačke sovjetske despocije i provoditeljice globalnoga kulturnog, ne-kulturnog i protukulturnog imperijalizma, Amerike. I dok je istočna Europa grcala pod tiranskim žezlom komunizma, koji joj je oduzeo i materijalno blagostanje i duhovnu slobodu, europski Zapad postao je produženom rukom američke ideologije pragmatizma i konzumizma, te žrtvom galopirajuće dekadencije. Za to vrijeme provedena je emancipacija Trećega Svijeta, dogodio se demografski *boom* obojanih pasmina, na sve strane počele su nicati nove "nacionalne države", a proces kolonizacije obrnuo je smjer: mase Afrikanaca i Azijata iz bivših kolonija, u potrazi za boljim životom u jednome svijetu koji je sve manje strahopoštovanja umio pokazivati za *granice*, pohrlile su u kolonijalne matice, u visokorazvijene zemlje Zapada, u njihove glavne gradove, ispunjajući ljevičarske kozmopolitske klike dubokom zadovoljštinom izgledima rasnog miješanja, a u stvarnosti postavljajući pretpostavke rasnim ratovima koji nam tek predstoje.

S druge strane, kozmopolitske strasti kroz čitavo su stoljeće ubrzanim ritmom stvarale preduvjete za konačni uspjeh onoga što je nazvano "globalizacijom". Riječ je o potpunom ostvarenju svjetskoga jedinstva, unifikacije i unitarizacije "čovječanstva", o provođenju u djelo

na njegovoj "visini" i u bitnom mu smislu ne pripadaju, tek gostuju u njemu. Naprotiv, marksizam i pozitivizam prave su filozofije ovoga vremena, i to su upravo stoga jer su u svojoj biti protufilozofijski. Marksizam dokida filozofiju uime njezina "ostvarenja" po revolucionarnom radništvu, a pozitivizam svojim antimetafizičkim patosom oslona na zdrav razum, iskustvo i empirijsko-eksperimentalnu znanost.

mita fantomske "međunarodne zajednice" pod vodstvom kakve samozvane, moćne, tiranske svjetske nadvlade, koju u konkretnoj provedbi lako prepoznajemo u obličju planetarne judeokracije s ključnom ulogom "ujedinjenih naroda" i njihovih petokolonaša u svijetu politike, privrede, financija i kulture, ali još i više masonske velesile Amerike kao svjetskoga policajca koji je na sutonu stoljeća ostao bez ikakva suparništva.

To bi trebalo biti konačno ispunjenje nastranoga sna McLuhanovih epigona o *svjetskom selu,* kako bi se dovršila opsesivna moderna ideja o jednakosti, o nivelaciji svih razlika među ljudima, osobnih i skupnih, nacionalnih i rasnih.

Toj zamisli služi i postupno uklanjanje svježine, raznolikosti, bogatstva mišljenja iz ljudskoga svijeta. Već više puta tijekom stoljeća iz Amerike nam je najavljivana "smrt ideologijâ", ali je ona ujedno imala značiti i smrt svjetonazorâ i filozofijâ, da bi na koncu namjesto svih njih ipak ostala živjeti jedna jedina superideologija čije je podrijetlo u plebejskoj revoluciji, i koja je za svoja nedodirljiva božanstva proglasila demokraciju, "ljudska prava", formalne građanske "slobode", političku korektnost i, dosljedno svemu tome, progon svake iole žešće, muževnije, dublje i smionije ideje kao – zločina vrijednog ostracizma i tamnička četiri zida. Vjerni odsjaj ovoga terora osrednjosti zapažamo i u zboru današnjih političara, koji vode svijet. Karizmatske junake i nacionalne vođe prvih desetljeća smijenili su sredinom stoljeća markantni lideri autoritarnog stila i stature, da bi se koncem stoljeća počeli rapidno umnažati bezbojni šarlatani i diletanti, klonirani hermafroditi, simpatične face poput "mene i tebe", za koje bi se moralo ustvrditi da su nekom kobnom pogreškom i zabunom zalutali u politiku, kada bi ono čime se takvi bave uopće još imalo nekog supstancijalnog dodira s politikom.

Ono što se koncem stoljeća kristaliziralo kao proizvod trajno utjecajnih, a napokon u svojoj biti ipak nadvladanih filozofija, svjetonazora i ideologija, i što kroz nekoliko velikih i rasprostranjenih misaonih naplavina određuje duhovni profil epohe, najvećim dijelom predstavlja sastojak jedne monstruozne, univerzalne superideologije. U nju se, s nešto natezanja, mogu uvrstiti svi ti opći duhovni smjerovi kao što su Amerikanizam i Kozmopolitizam, Scijentizam, Liberalizam i *New Age*. Pa i Misticizam kakav je primjeren koncu stoljeća prije bi pristajao u *New Age* nego što još sudjeluje u nepatvorenoj kršćanskoj baštini. Što se ove tiče, i ona se, pod vidom koncilskog Kršćanstva, posve prilagodila demokratskoj super-ideologiji o kojoj je riječ. Među svjetonazorima velikoga stila danas jedino Islamski fundamentalizam i *Nouvelle Droite* navještaju duhovne uspone jednoga novog eona, kojeg će nam valjati osvojiti u misli i djelu, kako nas ne bi nepovratno ugušio *New Age*,

kako nas ne bi progutala superideologija radikalno totalitarne demokracije, koja nam donosi tihu i ugodnu smrt slobodnoga duha, ljudskog dostojanstva i svake nade.

Promatrana, međutim, manje kao općenita duhovna pošast, a više kao politički ustroj u užem smislu, liberalna demokracija pokazuje se kao stvarna pogibelj i neprijatelj naših dana, ali i kao privremena alternativa uklonjenom komunizmu u trenutku kada bolja nije stajala na dohvat ruke. Zahvaljujući ustrajnom maru tvoriteljskoga genija, koji uklanja postojeće uvijek novim vizijama i projektima, ne će ni ona sama moći izbjeći vlastiti kolaps rušena unutarnjim protuslovljima, povijesnom iscrpljenošću i temeljnom protimbom ljudskoj naravi. Protagonisti i adepti liberalne demokracije bit će tada pometeni sa svjetske pozornice u grandioznim prevratima koji će naličiti povijesnoj propasti europskih komunizama.

Realni fašizam, koji je obilježavao europske napore prve polovice stoljeća i doista predstavljao veliki pokret europske mladeži, simptom nove volje, energije i strasti, da bi potom skončao u pseudorimskom patosu i gubitku velerata, ne može se i ne će se mehanički restaurirati, ali njegova nepotrošena jezgra može postati rasadnikom ideja neophodnih za duhovnu i političku obnovu Europe.

Napokon, bez obzira na znane nam i očite njegove recidive u dnevnoj politici i uspjehe njegovih ublaženih varijanti kroz praksu izbornih rituala, – komunizam je kao svjetskopovijesni fenomen marksističke utopije, terorističke boljševičke prakse te sovjetskog imperijalizma konačno i bitno skinut s dnevnoga reda. On danas preživljava ispod razine vremena, kroz stranački život i kroz stanoviti naslijeđeni lupeški mentalitet (koji uostalom nije tipična ni isključiva oznaka komunizma niti je karakterističan samo za njega). U tom obliku, komunizam je danas potpuno lišen svoje dogmatske i doktrinarne rigoroznosti i najvećim je dijelom ustupio mjesto samo donekle mu srodnoj socijaldemokraciji.

XX stoljeće stoljeće je egalitarnog masovnog društva[55], masovne kulture, masovnih emancipatornih pokreta. Dižu se mladež i žene,

[55] Mnogi su se ovovjeki ideolozi i filozofi okušali u nepoštednoj kritici masovnoga društva. Nu ono je u pravilu predstavljalo lopticu koju su jedno drugom dobacivali lijevo i desno krilo zapadnoga duha, optužujući se međusobno za pomasovnjenje kulture, politike i manira. U svojoj glasovitoj *La Rebelión de las Masas* (1931), međutim, španjolski mislilac José Ortega y Gasset masovno-barbarsku narav pripisuje i fašizmu i komunizmu, a u masovno društvo svrstava i liberalnu demokraciju. Masa prema Orteginu naučavanju nije politička ni socijalna, nego je antropološka kategorija. Masa je, nasuprot eliti, stanje obična čovjeka lišena duha. Ona je protivna svakoj veličini,

udružuju se anarhisti i pacifisti, ateisti i nudisti, organiziraju se militantni homoseksualci, narkomani i rokeri, bitnici i hipici, trockističko-maoistički zakašnjeli utopisti-šezdesetosmaši, gorljivi sljedbenici neototemističko-sodomističkog kulta životinja prefunkcioniranih u izopačene humanoidne i nedodirljivim "pravima" opskrbljene "kućne ljubimce". I sve to sa svojim parolama gmiže predjelima svjetskih megalopolisa, sve se to okuplja, galami i rovari – uime slobode i jednakosti, uime tobožnjeg prava na život i užitak, pod znakom neograničenog permisivizma i beskrajnog hedonizma, i čitav se taj groteskni teatar doimlje kao zdvojni krik raščovječena čovjeka, kojemu je od nebeskog prijestolja, što mu ga je namijenila antropolatrijska Moderna, preostao još samo komadić očajnički branjene pohlepne sebičnosti, bez dostojanstva, bez časti i ponosa, bez smisla za askezu i pripravnosti na plemenite žrtve, bez ikakva višeg cilja i dubljeg smisla.

XX stoljeće, nadovezujući na sekularne zasade prethodnoga, širom je otvorilo vrata nadiranju praktičnog ateizma. Mimo sve zamišljene (re)kristijanizacije i evangelizacije kao suvremenog nadomjestka za militantno misioniranje negdašnjih vremena, taj je prodor ateističke antireligije na najmanji broj sveo zajednicu autentičnih kršćana. Izvan Kršćanstvu imanentnih modela interpretacije, misao o smrti Kršćanstva zadobila je svoj stvarni smisao. Danas je na djelu nedvojbeno zadobijanje prevlasti eklektičkoga sinkretizma *New Age*, koji će biti u stanju usisati preostatke svih svjetskih religija, sve dok presudni zahvati u postizanju novoga eona ne potaknu i djelotvornu unutarnju preobrazbu i samoobnovu Kršćanstva.

U vremenu koje nam je donijelo vrhunac sekularizacije, nije suvremenoj korupciji dosljedno odolijevala niti velebna hijerarhijska struktura Katoličke Crkve, unatoč svojem skrajnjem uporištu u Transcendenciji, svojoj konzervativnoj tradiciji te tisućljetnome lukavstvu i mudrosti. Možda se Crkvi učinilo da je i ovoga puta, prihvativši s Drugim vatikanskim koncilom zasade dekadentnoga Zapada, još jednom uspjela nadmudriti nesklonu joj epohu. Bit će, međutim, ipak da je u pitanju bilo puko samozavaravanje kada je zavodljivi nagovor *duha vremena*

stvaralaštvu, višoj kulturi, etičkoj dužnosti i životnom smislu. Ortega je dobro proniknuo u jednu dimenziju XX stoljeća, ali je previdio da i u njegovim totalitarnim pokretima nisu na djelu samo primitivni masovni instinkti, nego i duh elite koja masu formira i približava joj ideje i ideale. Stoga je dublji uvid pružio Ivan Oršanić u svojoj filozofiji pokreta (*Vođa i pokret*, Croatiaprojekt, Zagreb 1999; usp. o tomu i moj proslov Oršanićevoj knjizi!): po njegovu uvjerenju, slijepi masovni poriv oplemenjuje se u pokretu idealističnošću vođâ i idejama vodiljama, pa tako kroz pokret i mase dosežu razinu smisla, tvoriteljskog elana i pripravnosti na žrtve.

prepoznala kao inspiraciju *Duha Svetoga*, i na rečenom *Vaticanumu* u svoj arsenal pod kršćanskim imenom preuzela svu silu prosvjetiteljsko-masonskih dogmi poput dijaloga i tolerancije, ljudskih prava i sloboda čovjeka pojedinca – od kojih je tijekom Francuske Revolucije upravo sama Crkva ponajviše stradala. U svome današnjem stanju Crkva bi, međutim, na svoj barjak bez ikakvih većih poteškoća mogla ispisati ono ozloglašeno revolucionarno trojstvo *liberté-egalité-fraternité*. Individualna sloboda namjesto zajedničarske dužnosti, jednakost sviju ljudi ne samo s Božje visine, nego i za sebe, po sebi i međusobno, te, konačno, bratstvo među ljudima uz suvereno ignoriranje iskonske činjenice čovjekova Pada, koja ga čini nesavršenim, trošnim i zlim, neprijateljem svojega Bližnjeg.

Nezaustavivo nošeni valom dubokih reformi donesenih na Drugom *Vaticanumu*, još smioniji i nestrpljiviji predstavnici posvetovnjenog Kršćanstva idu i dalje. Traži se, kako je već rečeno, dokidanje celibata, ženski svećenički red, posvemašnja demokratizacija Crkve i snošljivost spram nasilnog, genocidnog pobačaja. Ovaj *trećekoncilaški*[56] trend tijekom devedesetih doveo je Crkvu u Austriji na sam rub rascjepa.

I u paracrkvenoj domeni, u ambijentu marksističkih "oslobodilačkih pokreta" s primjetnom notom katoličke baštine, kao i u kontekstu teoloških razmišljanja pod nadahnućem razblaženo marksističkih recepata sekularnoga spasa, različite "teologije oslobođenja", "teologije nade", "teologije bez Boga" brinule su se da ne ponestane ljevičarskog naboja Kršćanstvu XX stoljeća.

U suočenju s tako snažnim porivima potiskivanja onoga izvorno kršćanskoga za ljubav novotarija duha vremena i pomodnih poštapalica političke demagogije, zastupnicima tradicionalnog uporišta i nepatvorene baštine, koji nisu željeli da se njihova Crkva sroza do ekspoziture međunarodne masonerije, nije preostalo doli da, pod vodstvom odvažnoga i dosljednoga nadbiskupa Marcela Lefebvrea, budu proglašeni nakaznom i nastranom sektom, te napokon izopćeni iz Mističnog tijela Kristova.

S onu stranu Kršćanstva, posao sveopćeg posvjetovnjavanja obavljale su i sve brojnije sekte istočne, zapadne, okultne, parakršćanske ili svjetonazorne provenijencije, čija je poplava jedna od najupadnijih duhovnih značajki izdišuće Moderne. Sav taj sektaški polet i rascvat obuhvatiti u njegovoj istočnjačkoj i pseudokršćanskoj, znanstvenoj, paraznanstvenoj i ezoteričnoj dimenziji, postavio je sebi za cilj rastući pokret koji od šezdesetih godina, potaknut *hippie*-komunama i porastom

[56] Usp. napomenu 47!

zanimanja za halucinogene droge, djeluje pod ambicioznim imenom *New Age*, navještaj nove dvijetisućljetne ere Vodenjaka i pokušaj integralne eklektičke, sinkretičke duhovnosti nadolazećih dana.

Ako je konac XX stoljeća u duhovnoj sferi obilježen agresivnim nadiranjem *New Age*-a, na političkoj razini izdišuće je stoljeće označeno moćnom europskom kontrarevolucijom, koja je u nizu pretežito mirnih udara od 1989 nadalje poput gnjilih krušaka redom razrušila i oborila europske komunističke poretke, pomevši usput nenaravne višenacionalne, imperijalne odnosno miniimperijalne tvorevine SSSR, ČSSR i SFRJ, te ujedinivši za sada barem dva najveća dijela rascjepkane Njemačke.

I ako su ključne među malobrojnim uistinu sudbinskim ličnostima stoljeća u njegovu početku i prvoj polovici bili potpaljivač stoljetnoga svjetskog rata, srpski nacional-anarhist Gavrilo Princip, boljševički trijumviri Bronstein-Trocki, Uljanov-Lenjin i Džugašvili-Staljin te fašistički korifeji Mussolini i Hitler – okončanje su stoljeća na svjetskopovijesni način prvoga ranga pripravili i dovršili Mihail Gorbačov kao stečajni upravitelj sovjetskoga carstva, te Karol Wojtyła, koji je u svojstvu pape-*outsidera* Ivana Pavla II, konzervativca-naprednjaka u personalnoj uniji, smišljenom i sustavnom politikom, pokretanjem poljskoga pokreta *Solidarność* i, neizravno, susljednih gibanja u drugim zemljama istočnoga bloka, potaknuo djelotvorno rušenje europskih komunizama.

U prvi mah izgledalo je kao da slom komunizma otvara put samopotvrđivanju onoga desnog, konzervativnog, ali svojim svježim, prodornim nastupom ujedno i revolucionarnog nacionalizma, čiji je prirodni razvitak nasilno prekinula činjenica izgubljenog velerata. Danas, međutim, osluškujući posljednji predsmrtni hropac hlapećega stoljeća, moramo se tjeskobno zapitati nije li komunistička tiranija svojim iščeznućem ustupila mjesto dosad najstrašnijoj, najizopačenijoj, najneljudskijoj strahovladi koju poznaje Povijest – globalnoj vladavini nivelatorskog i terorističkog liberalizma, koji čovjeka pretvara u zombiziranu marionetu svjetske masonske kriptokracije, kreaturu što joj se na nježan način uništava samosvojni duh, pa dok je ona pod komunizmom još mogla biti slobodna i u lancima, sada lanaca više nema, ali je i sloboda iščezla onkraj obzorja. U nepovrat?

* * * * *

Teško će na zaključak o zamiranju istinske slobode pristati onaj koji slobodu pronalazi u pukom površnom pluralitetu mnijenja, u šarenilu toleriranih očitovanja ljudskosti, u "lunaparku idejâ", kako je jednom zgodom[57] opisana takozvana *Postmoderna*.

Postmoderna je već dvadesetak godina u svačijim ustima. Svakom se čini da je nadležan o njoj prozboriti koju riječ – od francuskog afektanta i pomodnog skribenta pa do dnevnog piskarala. Što je ona zapravo? Posljednji izum XX stoljeća? Vrhunac Moderne, njezin kolaps, njezina negacija? Iščekivani Novi Eon o kojem je ovdje bilo govora? Preludij budućih dana, zbunjeni, smušeni *intermezzo* između dvije markantne epohe? Konac sviju konaca? Historizirajući ironični relativizam? Obnova antiracionalizma u misli i djelu? Umjetnički stil? Eklektičko raspoloženje umornoga *fin de siècle*-a? Posvemašnja neobvezatnost i samovolja? Ili možda ne mnogo više od sezonske francuske mode?

Dovršavanjem XX stoljeća uviđamo i slutimo kako je s njime na izdisaju i ukupna Moderna. Moderna je u krizi, ona se iscrpila i urušit će se u sebi, baš kao što se iznutra urušava sve ono čemu je došao kraj, a barbari izvana tek mu olakšavaju samrtne muke. Moderni je svijet na zalasku, a da još nije ustupio mjesto novomu naletu duha, novoj kulturi, novom eonu koji će ga smijeniti. Postmodernu se pokatkada shvaća kao *novum*, kao slijedeću etapu, koja bi uslijedila modernom samoispunjenju i okončanju. Ali, takva predočba sukobljava se sa činjenicom parazitarnog vegetiranja postmodernih pothvata na doduše dobrano presušenim, nu, makar u uspomeni i mašti, i nadalje djelotvornim modernim vrelima.

Odlučujuća je stoga značajka Postmoderne, koja je u međuvremenu obuhvatila sve oblasti duha: umjetničke grane, filozofijsku refleksiju, političku teoriju i praksu, pa čak i pozitivnu znanost – upravo *eklektika*, nesustavni odabir onoga zgodnog, prikladnog i uporabljivog iz mase predručnog materijala, pa bilo ono međusobno i nespojivo. Postmoderna živi od kombiniranja ironičnih citata, neozbiljnog nabrajanja izobilnih sastojaka, kako bi ih bez reda povezala, promiješala i reciklirala. Ponestaje u njoj jasne artikulacije, odlučnog opredjeljenja, snažnog i prepoznatljivog duha kojemu nije uzmanjkalo štovanja za autoritet metode i načela. Postmoderno mišljenje nazvano je zato "slabim mišljenjem", koje je nedogmatsko, hipotetičko, kondicionalno, nenasilno, hermafroditsko. Umjesto strogosti, nudi nam blagost, umjerenjaštvo, pristojnost; umjesto

[57] Trewelyan (1983).

smrtne ozbiljnosti, zabavno šarlatanstvo. Postmoderna je protivna svakom određenom očitovanju, odbija ga kao "ekstremističko". Uljuđena retorika po načelu *political correctness* tipično je čedo Postmoderne, i ne bi ga mogla razumjeti ni jedna ranija epoha. Snobovski patos koji nosi Postmodernu rađa tzv. *retro-chic*, pomodni nostalgični povratak na ono već prošlo. Nema u tome muževne reakcionarnosti, odgovorne volje za konzerviranjem; sve je neobvezujuće, koketno i proizvoljno.

Postmoderna je u svojoj biti, bez obzira na osebujne naglaske, ipak još uvijek moderna, ona je neka vrsta nemoćnog sažetka Moderne i – najava, navještaj i povijesno mjesto njezina nadvladavanja.[58] Ona je završni akord Moderne, iza kojega tek valja iščekivati uistinu novi eon[59]. U međuvremenu preostaje nam, prepoznavajući znakove vremena, prihvatiti i radikalizirati implicitni naputak Postmoderne i u njoj zastupati nesmiljeno protumoderne pozicije, uime i za volju nastajuće post-Postmoderne. Tek će ona označiti novi početak koji slutimo, i koji smo pozvani oživotvoriti. Stoga se na izmaku XX stoljeća prioritetna zadaća sastoji u tome da mu se olakša propast, da ga se – dotuče. Među prvima koji su počeli rabiti riječ *postmoderna* bila je američko-židovska spisateljica Susan Sontag. Ona se kasnije pročula i kao autorica knjige o *bolesti kao metafori*[60]. Ta koincidencija navodi nas na plodotvornu misao o današnjoj bolesti, veleposasti s konca XX stoljeća poznatoj pod imenom *Aids*, sida iliti kopnica, u kojoj, slijedom njezinih osebujnih značajki, moramo sagledati pravu metaforu postmodernih vremena što su nas obuzela. Za razliku od anakronih "pomodnih" bolesti poput kuge, tuberkuloze ili raka, kopnica je neodređena, nedefinirana, baš kao i sama Postmoderna. Kopnica je dakako bolest-na-smrt kao i mnoge druge, nu ona je, prije svega, bolest-na-bolest. Ona, destruiranjem imunitetnoga sustava, omogućuje pojavu bilo koje bolesti, bila to obična gripa ili proljev, od kojih, u nedostatku vlastitih protutijela, možemo umrijeti. Kopnica kao bolest zapravo postmoderno citira, eklektički kombinira druge bolesti.

[58] Splitski kršćanski mislilac Jakov Jurić (pseudonim Željka Mardešića), nabrajajući specifične odrednice Postmoderne, napominje kako je ona ipak ostala moderna u dva svoja stava: individualizam i pluralizam. – Ovi su, međutim, toliko odlučujući, da posve opravdavaju bitno smještanje sveukupne Postmoderne u povijest modernoga duha.

[59] On, uostalom, ne će nastupiti bez odsudne pomoći filozofijskoga uma. Filozofi su do sada svijet samo tumačili, nu riječ je o tomu da ga se mijenja, a upravo je filozofija suodgovorna za provođenje zadane mijene. Ostanimo za ovu zgodu na toj parafrazi – i djelomičnoj reinterpretaciji – glasovite Marxove *XI Teze o Feuerbachu*, i prepustimo razradbu ideje jednom slijedećem kontestu!

[60] Susan Sontag, *Illness as Metaphor* (1977).

Ljevica, moderna ili postmoderna, očituje začudni afinitet spram Aidsa, osjeća mu se duhovno srodnom, prepoznaje u njemu vlastiti ljevičarski naboj, koji je izražen već samom okolnošću da od njega privilegirano oboljevaju homoseksualci, emancipatorna skupina *par excellence*. Ljevica u Aidsu vidi svetu kravu, pa ni njezin deklarativni humanizam ne bi je ponukao da za oboljele od side odobri karantenu, jer bi se nedodirljive "sidaše" njome diskriminiralo, ograničilo im slobodu. Sloboda, zdravlje i život potencijalnih novozaraženih ljevičarske borce za ljudska prava kopničara ne zanima, dakako, tako dugo dok i sami ne obole od Aidsa: tada, naime, i za njih počinju vrijediti osobita prava.

Umjesto karantene, ljevica protiv Aidsa promiče terapiju i prevenciju – prosvjećivanjem. Aids je bolest što ju je i stvorilo prosvjetiteljstvo, racionalističko vjerovanje u moć razuma i dobrog čovjeka, kojeg će spasiti znanje i koji ima pravo na svoj individualni užitak mimo svih obzira i protiv svih ograničenja. Tako je, u kasnoj fazi prosvjetiteljstva, pokrenuta tzv. seksualna revolucija, koja je, uz masovnu smrtnost nerođene djece, izrodila još i smrtnu veleпošast Aids. Moderno bi dakle prosvjetiteljstvo imalo liječiti bolesti koje je samo proizvelo. Time se moderni krug zatvara. To je *facit* grandioznoga modernog "napretka". Moderna je oboljela od Aidsa, oboljela od bolesti na bolest, bolesti na smrt. Ona će propasti, ali ne i mi skupa s njom. Jer, gdje je pogibelj, tamo raste i ono spasonosno – kako to ponavlja filozof Heidegger, navodeći bliskog mu klasično-romantičnog pjesnika Hölderlina.

* * * * *

Nismo na kraju sviju krajeva. Možda smo vrlo kasni ljudi, a možda smo vrlo mladi: može biti, premda nije vjerojatno, da ljudski rod nastavi trajati još stotine tisuća godina. Mi o tom ne možemo pouzdano znati. Ali, unatoč kvazi-apokaliptičnoj godini 2000, sigurni smo da je neki odsječak povijesti još pred nama. Što nas u njemu čeka, što će s nama biti?

U svjetskoj povijesti na djelu je niz čimbenika, svaki pokušaj njezina monokauzalnog tumačenja promašuje. Povijest, za Hegela, stvaraju veliki vođe, ali i povijesni narodi i ljudske strasti. I doista je povijest svojevrsna rezultanta višestrukih silnica – od Božje volje, preko teško zanemarivih demonskih intervencija, preko ljudskih napora – djela čovjekove slobode, sve do trivijalnih slučajnosti. U svjetskoj se povijesti doduše sve neprestalno mijenja, ali se u njoj ne mijenja ništa bitno, a povijesna je promjena nebitna. Povijest ne može stvoriti Novog čovjeka. Čovjeka je

jednom zauvijek stvorio Bog, a čovjek se sam definirao svojim Padom (zloporabom svoje slobodne volje), koji se koncem XX stoljeća simbolički i zbiljski izražava i kao sveprisutna i sveobuhvatna *dekadencija*.

Ali: uvijek je moguće osloboditi prostore na kojima povijesno može zaživjeti, može se raskriti ono epohalno skriveno a nikad uništeno, jer neuništivo – Bitno. U povijesti su stoga još moguće velike stvari.

Konac XX stoljeća, a time i Tisućljeća, nuka u nama obnavljanje našega odnošaja spram budućnosti. Budućnost nam se javlja u *futuralima*, u različitim stanjima svijesti poput brige, strepnje i nade, ali i u utopijskim nacrtima, futurističkim predočbama, znanstvenim ili "futurološkim" predviđanjima, napokon, u proročkim vizijama. Čovjek o svojoj budućnosti može razmišljati. On može na njoj i raditi, može biti su-dionikom svoje budućnosti. Ona jest, paradoksalno, otvorena intervenciji ljudske slobode, ali u isto vrijeme i u Božjim rukama i podčinjena Njegovoj volji. Taj se paradoks prikladno može ilustrirati događajem Križa, Kristova Raspeća, bogoumorstva. Slobodna je odluka Židova bila od rimskog namjesnika zatražiti i polučiti Kristovu smrt, i oni za nju snose punu odgovornost. Pa ipak je ona ujedno bila i plod Božje volje da se žrtvom Bogočovjeka nesretni ljudski rod oslobodi istočnoga grijeha i pripusti u predjele vječnoga spasa.

Konac Tisućljeća nadahnjuje sakralne i sekularne proroke. Fukuyama nam naviješta kraj povijesti, Huntington ratove civilizacija, a Brzezinski nastupanje globalne prevlasti Sjedinjenih Američkih Država. Odgonetači budućega predkazuju nam raspletaje na svim razinama. Pripremaju nas na elementarne nepogode, požare i povodnje, potrese i uragane, ekološki kolaps majčice Zemlje, smrt Sunca, iznenađenja iz svemira, posjete benignih ili malignih izvanzemaljaca, urušavanje kozmosa. Proriču nam genetske, tjelesne i duhovne promjene u čovjeku, korekture njegove naravi, nove i stare pošasti, nove napretke prirodnih znanosti i tehnike, svjetske ratove, izmjenu političkog stila i ustroja, neviđene katastrofe, velebne kataklizme i katarze.

Naravno, nije zadaća ove knjige odgovarati na sva ta i takva pitanja.[61] Radilo se tek o početnom osvješćivanju, o reflektiranju osebujnog trenutka u kojemu smo se našli, kako bismo naznačili koordinate u kojima će se određivati sudbina Hrvatske. Za tu sudbinu od male je važnosti impozantna decimalna znamenka koja obilježava odlazak jednog milenija. Što će i kako će biti s Hrvatskom, o tome, svakako u sklopu

[61] Problematikom naznačenom u ovome *Uvodu* iscrpno se i sustavno bavi moja knjiga *Konac Tisućljeća i Novi Eon*, koja će, nadati se je, izići iz tiska tijekom ove željno iščekivane, jubilarne, ali još uvijek posljednje godine *našega* stoljeća – 2000.

općenitog svjetskog stanja, ponajprije odlučuju specifični imanentni čimbenici. O njima je ovdje riječ.

PATER PATRIÆ

III. FRANJO TUĐMAN – ČOVJEK I DJELO

ŽIVOTOPIS UZORNOG DISIDENTA

Desetak godina hrvatskog oslobođenja u sklopu Republike Hrvatske bitno je obilježeno snažnom ličnošću njezina Predsjednika. Znalo se unaprijed, a nakon njegove smrti i iskusilo, da kada Franjo Tuđman, političkom ili biološkom determinacijom, jednom bude napustio nacionalnu scenu, ništa u Hrvatskoj više ne će biti kako je bilo za njegove vladavine. Valja nam stoga početno prikazati i osvijetliti ovu značajnu, zanimljivu i složenu figuru, jer će to pridonijeti boljem razumijevanju onoga što je Hrvatska ovih deset godina bila, što ona danas jest, ali i onoga što sutra može ili treba biti.

Kao i njegov veliki uzor Tito, Franjo Tuđman je Zagorac, rođen je 1922 u malom mjestu sjeverozapadne Hrvatske Veliko Trgovišće, kao sin člana Hrvatske seljačke stranke Stjepana Tuđmana, koji je okončao svoj život pod sumnjivim okolnostima. O toj smrti iznose se različite pretpostavke: Stjepana su smaknuli partizani, ili pak ustaše, ili je poginuo od vlastite ruke, nakon što je ubio svoju drugu ženu, Franjinu maćuhu.

Tuđman, koji je pučku školu polazio u rodnom mjestu, a srednju u Zagrebu, kao mladić već se u početku građanskog rata u Hrvatskoj pridružio Titovoj partizanskoj gerili, koja je, predvođena komunističkom partijom i pod pokroviteljstvom moskovskog boljševičkog diktatora Staljina, nakon dolaska Hitlerovih trupa u SSSR povela borbu za rušenje "fašističke" Nezavisne Države Hrvatske i za uspostavu sovjetske Hrvatske unutar svojih minimalnih granica, kao neke vrste federalne jedinice u sklopu obnovljene jugoslavenske zajednice naroda.

Nakon jugoslavenske pobjede i uspostave faktične koalicije Titovih internacionalističkih komunista i četničkih velikosrpskih šovinista,

Tuđman se, kao veteran partizanske revolucije, našao predodređen za sudjelovanje u samoj avangardi novouspostavljene vlasti. Svoje je školovanje dovršio kao slušatelj "više vojne akademije" u Beogradu, te je stupio u redove jugoslavenskog ministarstva obrane i bio dodijeljen generalštabu Titove vojske, ubrzo i sam u činu general-majora, najmlađeg generala "JNA". Bio je i pomoćnik glavnog urednika *Vojne enciklopedije*.

Tuđman je, nakon kritika koje je doživjela njegova knjiga *Rat protiv rata*, 1961 zatražio razvojačenje kako bi u Zagrebu kao direktor preuzeo tzv. "Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske"[62]. Ideološki inspirirana tematika nije pružala odveć materijala za znanstveno istraživanje, ali je pod okriljem Instituta poduzeto više pothvata od nacionalne važnosti, pa tako i pokušaj svođenja broja žrtava u sabirnim logorima Nezavisne Države Hrvatske na uvjerljiviju mjeru, kako bi se pariralo protuhrvatskoj promičbenoj mitologiji srpsko-komunističkog pobjednika.

Tuđman je od 1963 (nakon habilitacije) do 1966 djelovao kao profesor na Fakultetu političkih znanosti Zagrebačkoga sveučilišta[63], uređujući usput, kao glavni urednik, časopis *Putevi revolucije,* radeći kao član uredništva i u nekim drugim redakcijama te držeći povremena predavanja na inozemnim simpozijima i sveučilištima[64]. Izabran je u to vrijeme i u visoke forume komunističke vlasti: za člana ideološkog, pa povijesnog povjerenstva CK SKH, te glavnog odbora tzv. "Subnora" Hrvatske – udruge partizanskih veterana. Bio je zastupnik u Hrvatskom saboru, jedan od čelnika *Matice Hrvatske*, dočim, susljedno zabrani šefa Titove tajne policije Aleksandra Rankovića, nije bio pripušten za člana *Akademije*; postao je to tek kao Predsjednik Republike, kada se ona po drugi put u ovome stoljeću oslobodila "jugoslavenskog" pridjevka i ponovno postala *Hrvatska Akademija Znanosti i Umjetnosti.* Tuđman je 1967 zbog "hrvatskog nacionalizma" (koji mu je prvi put službeno pripisan 1964) bio uklonjen iz Instituta. Iste godine isključen je i iz komunističke partije zbog svojega potpisa na, uostalom vrlo umjerenoj i samorazumljivoj *Dekalaraciji o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika,* koju je objavio časopis *Telegram.* Kasniji Tuđmanovi premijeri, Stipe Mesić i Josip Manolić, sudjelovali su tada u režimskoj kampanji protiv "nacionalističke" *Deklaracije* među najgrlatijima. On je u naknadnim reinterpretacijama svojega života tvrdio kako se još kao dječak, u ozračju domoljubno usmjerene roditeljske kuće, priklonio

[62] Pri CK SKH.

[63] S predmetom "Socijalistička revolucija i suvremena nacionalna povijest".

[64] U Njemačkoj, Italiji, Francuskoj, ČSSR, Americi i Kanadi.

hrvatstvu, te da se i na pristupanje partizanskoj gerili odlučio upravo vjerujući u njezin hrvatsko-nacionalni naboj. Kako god procjenjivali ove njegove tvrdnje, ono što je neupitno jest Tuđmanova hrvatska orijentacija tijekom šezdesetih. U to vrijeme on intenzivno druguje s nizom patriotskih ljevičara, razočaranih centralističkim i srbocentričnim ustrojem druge Jugoslavije: s partizanskim časnicima Jankom Bobetkom, Ivanom Rukavinom i Vladom Mutakom, s negdašnjim komunističkim teroristom-diverzantom umjereno hrvatske usmjeridbe Ivanom Šiblom, sa zagrebačkim gradonačelnikom Većeslavom Holjevcom, a napose i nadasve s velikim piscem Miroslavom Krležom, hrvatskim Goetheom, koji je, unatoč svojemu strašljivom oportunizmu i osobnom prijateljstvu s Titom, antitetičnošću svoje naravi i opusa uščuvao zamjetnu distancu spram birokratiziranog i nasilnog primitiv-komunizma, te čvrstu ukorijenjenost u hrvatskom nacionalnom biću.

Tuđmanova doktorska disertacija[65] pisana je u duhu marksističko-titovskoga pravovjerja i uz uporabu potpunog arsenala protiv svega što može djelovati nalik hrvatskom nacionalizmu, nu ipak, ona odiše nezadovoljstvom unitarnom Jugoslavijom u svojoj prvoj, kraljevskoj varijanti, sugerirajući kako je i s onom drugom, komunističkom, nevolja u neriješenom nacionalnom pitanju, za koje su, po Tuđmanovu mnijenju, njegovi partizani još u ratu ponudili prihvatljivi model rješenja.

Kako je pod Titovom vladavinom svako, pa i najumjerenije i najstidljivije isticanje hrvatskoga probitka uglavnom bilo stavljeno izvan zakona, Tuđman je sa svojim nazorima tijekom godina dospio pod udar u biti velikosrpskog režima. Nakon smjenjivanja s mjesta ravnatelja Instituta, on je par godina mogao igrati jednu od najistaknutijih uloga u nacionalnom buđenju tijekom *Hrvatskoga proljeća*, da bi s njegovim slomom potpao pod progon koji je pogodio tisuće domoljuba i nacionalista. Tako je 1972 Tuđman osuđen na dvije godine zatvora[66], koji je mogao potrajati i mnogo duže da se za razmjerno blagu kaznu nije založio sam diktator Tito (kojega je, izgleda, Krleža zamolio za intervenciju), znajući ukazati milost svome Zagorcu i negdašnjem gerilcu.

[65] *Uzroci krize monarhističke Jugoslavije od ujedinjenja 1918 do sloma 1941* (Diss.), 1965. Povjesničar Ljubo Boban, a s njim i mnogi Tuđmanovi protivnici, iznijeli su tvrdnju kako Tuđmanova doktorska radnja počiva na plagijatu, te da zato nije mogla biti obranjena u Zagrebu, nego je ispitivanje doktoranda obavljeno u Zadru. Nasuprot ovoj stoji pretpostavka da Tuđman nije mogao doktorirati u glavnom gradu zbog svojih nacionalističkih stavova.

[66] Kazna mu je kasnije smanjena na jednu godinu, a od toga odležao je 9 mjeseci.

U međuvremenu, prisiljen na šutnju, otpočeo je dodire sa zagovornicima demokratizacije i konfederalizacije jugo-države, Milovanom Đilasom i Mihajlom Mihajlovim. Pod vodstvom njih trojice čak je, sa sjedištem u New Yorku, bila u tom duhu osnovana i posebna organizacija (CADDY). Na kritike iz krugova borbene emigracije da se udružio s negdašnjim fanatičnim jugoslavenom i nasilnim boljševikom Đilasom, te uvjerenim antinacionalistom Mihajlovim, Tuđman bi tada uzvraćao kako je to za njega jedini put izlaska iz izolacije. Nakon Titove smrti, Tuđmanu je 1981 zbog objavljivanja u inozemstvu[67] dosuđeno tri godine onkraj brave, nu i ovoga puta prošao je s kraćim robijanjem, i to zbog bolesti, koja mu je takoreći uračunata u olakotne okolnosti.

U zatvoru se držao dobro, a jedna anegdota koju je priopćio njegov prijatelj, proljećarski gradonačelnik Jastrebarskog i kasniji politički emigrant Franjo Mikulić, svjedoči o Tuđmanovoj čvrstini, ali ujedno i stanovitoj umišljenosti i razmaženosti: zahtijevao je, naime, od zatvorske uprave da, kao "partizanski general", smije piti iz kristalne čaše.

Koncem osamdesetih Tuđman se počeo slobodnije kretati, pojavio se i u emigraciji, isprva tajno i s lažnom putovnicom, a kasnije legalno i s urednim papirima već umiruće države. U međuvremenu posve je bio napustio svoje mladenačke marksističko-komunističke himbe i tlapnje, i približio se nekom "postmarksističkom", socijal-demokratskom pluralizmu. Ponesen dramatičnom istočnoeuropskom kontrarevolucijom 1989, procijenio je da je nastupilo vrijeme za promjene i u Hrvatskoj. Stoga je sa skupinom istomišljenika osnovao Hrvatsku Demokratsku Zajednicu[68], kojoj se spretnim manevriranjem umio nametnuti za vođu, pa je, u proljeće 1990, ponudivši u konkurenciji stranaka razmjerno najnacionalniji program, a time i izglede hrvatskog oslobođenja kako

[67] Tuđmanu je upisan u grijeh *interview* u emisiji švedske televizije "Hrvati – teroristi ili borci za slobodu". Tu emisiju zamislio je i potaknuo Bruno Bušić, a ostvarili su je Nikola Majstrović, Hrvat zaposlen na švedskoj TV, i švedski TV-novinar Bengt Göransson. Usto je Tuđman inkriminiran i zbog *interviewa* Vladimiru Markoviću, navodnom studentu političkih znanosti, nu, po svemu sudeći, provokatoru iz Rakovice pokraj Beograda, u kojoj se nalazio veliki udbaški centar. Marković je *interview* poslao u München, uredniku *Hrvatske Države* Ivanu Jeliću, koji ga je naivno i objavio. Uz zatvorsku kaznu, Tuđmanu je dosuđeno i 5 godina zabrane javne djelatnosti. V. o tomu XVI poglavlje (*Appendix* A: "Sjećanja na moje poznanstvo s Tuđmanom")!

[68] Prvi put Tuđman je javno predstavio HDZ 28. veljače 1989, na jednoj tribini udruge tada još genitivno zvane "Društvo književnika Hrvatske". Tuđman je tom zgodom pročitao *Prednacrt programske osnove HDZ*, a potom su zaredali govornici Dubravko Horvatić, Neven Jurica, Vladimir Šeks, Stjepan Šešelj, Ivan Gabelica, Hrvoje Hitrec i drugi. V. Dubravko Horvatić, *Dr. Franjo Tuđman*, Sinteza teorije i prakse; Hrvatsko Slovo, Zagreb 1999, str. 18–19!

od jugoslavenske tamnice naroda tako i od tiranskoga komunizma, polučio odgovarajući izborni uspjeh. On je postignut uz potporu domovinske, ali i iseljene Hrvatske.

Emigracija je Tuđmanov uspon olakšala velikim svotama novca i snažnom agitacijom, nu Tuđman ju je kasnije politički posve marginalizirao[69]. Odredio je, doduše, da se u Hrvatski Državni Sabor bira dvanaest zastupnika iz diaspore, koji su međutim predstavljali jedva nešto više od bezlične mase podobne za HDZ-ove manipulacije. Poslije je i ta zastupljenost emigracije pod pritiskom međunarodnih guvernera Hrvatske dovedena u pitanje i znatno smanjena. Uglavnom, Tuđman je postao šefom obnovljene hrvatske države. Dojučer, bio je povjesničar, kroničar tuđih djela, pisac *historiæ rerum gestarum*. Sada mu je usud dosudio da sudjeluje na oblikovanju povijesti, da stvara *res gestæ*. Od sada, njegova biografija i povijest druge hrvatske države u XX stoljeću dobrim dijelom padaju ujedno.[70]

TUĐMAN KAO PISAC

Franjo Tuđman autor je većeg broja knjiga, koje su uglavnom nastale prije uspostave hrvatske države i zato nose obilježja njegovih ranijih lijevih, marksističkih, titovskih i umjereno jugoslavenskih nazora, ali očituju i važne motive njegova disidentskog razmišljanja. Tuđmanove

[69] Nakon osnutka Republike Hrvatske i konačnog sloma Jugoslavije, hrvatska politička emigracija u dotadašnjem smislu prestala je postojati. Izgubivši najvažniji *raison d'être*, velikosrpsku tamnicu hrvatskog naroda, te poklonivši isprva povjerenje Tuđmanovu pokretu, postupno je raspustila skoro sve svoje brojne organizacije i ugasila izdavanje svojih glasila. Nakon razočaranja s HDZ-om u velikom dijelu negdašnje emigracije, prije se zapažaju umor i dezorijentacija, negoli spremnost na podupiranje stranaka umjereno nacionalne oporbe.

[70] Izlagati potanko Tuđmanovu biografiju značilo bi izići iz okvira knjige; za naše potrebe dostatan je sažetak. Opširniji objavljeni životopisi su ovi: Davor Butković i Dubravko Grakalić, *Prilozi za političku biografiju dr. Franje Tuđmana, predsjednika Republike Hrvatske* (Azur, Zagreb 1991) te Željko Krušelj, *Franjo Tuđman, Biografija* (Globus, Zagreb 1991). Iscrpnu kritičnu biografiju najavio je Darko Hudelist, koji je, uglavnom u tjedniku *Globus*, posljednjih godina već predstavio dosta životopisnih materijala. Za jedan apologetski pristup Tuđmanovoj politici u počecima njegove vladavine usp. Zdravko Gavran, *Kako su rušili Tuđmana* (Domovina TT, Zagreb 1992). Prije Tuđmanove smrti o njemu je s ljevičarskih pozicija objavio knjigu i Marinko Čulić (*Tuđman, Anatomija neprosvijećenog apsolutizma*; Feral Tribune, Split 1999), a u izdanju zagrebačkoga *Hrvatskog Slova* nakon Predsjednikova odlaska Dubravko Horvatić objelodanio je 1999 brošuru *Dr. Franjo Tuđman, Sinteza teorije i prakse.*

su omiljele teme partizanska revolucija i partizansko ratovanje, stvaranje i nedostatci jugoslavenske države, nacionalno pitanje kod Hrvata i drugih europskih naroda, hrvatski otpor protiv centralističke Jugoslavije, borba naroda za samoodređenje i nadnacionalne ideologije.[71] Ovdje nas zanimaju samo tekstovi u kojima se iznose Tuđmanovi nazori o nacionalnom pitanju.

Prvi put je Tuđman javno nastupio kao "ideolog nacionalizma" u svojoj knjizi *Velike ideje i mali narodi*.[72] Naizgled, tekst odiše uobičajenom jugokomunističkom retorikom. Nezavisna Država Hrvatska za autora je, posve po tekućoj navadi službene mitologije, "kvislinška tvorevina", srbočetnička agresija na NDH, s posljedicama koje je izazvala, predstavlja "bratoubilački rat" i "besmisleno klanje", marksističko metodološko polazište rasprave otvoreno se brani, a komunističkoj se partiji, po ustaljenoj šabloni, izriče kompliment da je tek ona na području Jugoslavije uspjela riješiti nacionalno pitanje. Tuđman se bezostatno poistovjećuje s načelima "federalizma" i jedino od čega strepi jest raspad Jugoslavije i njezina okupacija po "staljinistima".

Pa ipak, pozorniji i dobrohotniji čitatelj otkrit će u knjizi niz uglavnom neizravnih, ali vrijednih uvida u stvarno stanje hrvatske nacije pod vladavinom velikosrpskoga jugo-hegemonizma u njegovoj komunističkoj varijanti. Tuđmanova je središnja teza ugroženost malih naroda velikim, objedinjujućim ideologijama moćnih država i nacija, što ih ove nameću svojim žrtvama kako bi ih tobože usrećile, a zapravo ih podjarmile, oduzele im samobitnost i slobodu. Redom tako poduzima Tuđman raskrinkavanje panslavizma, socijalističkog integralizma i neoimperijalističkog univerzalizma. Varira na svoje odabrane teme o manjkavostima i slomu prve Jugoslavije, o nacionalnoj problematici Titove države, o pitanjima rata i mira. Osobito je važno što se na kraju očituje kao neskriveni pristaša dokinuća kondominija dviju svjetskih sila nad Europom. Tuđman se priklanja viziji europske zajednice slobodnih nacionalnih država.[73]

[71] Glavna su djela Tuđmana kao političkog publicista, povjesničara i filozofa povijesti, uz navedenu disertaciju, i slijedeća: *Rat protiv rata* (1957), *Stvaranje socijalističke Jugoslavije* (1960), *Velike ideje i mali narodi* (1969), *Nacionalno pitanje u suvremenoj Europi* (1981) i *Bespuća povijesne zbiljnosti* (1989).

[72] Franjo Tuđman, *Velike ideje i mali narodi*, Rasprave i ogledi. Matica Hrvatska, Zagreb 1969 (2, prošireno izd. 1970). Knjiga se sastoji iz četiri dijela. Naslovna tema raspravlja se u prvomu dijelu. Potom slijede prosudba najnovije hrvatske povijesti, razmatranje pitanja rata i mira te raščlamba problematike Europe i velesila.

[73] Unatoč konvencionalnoj, ideološki opterećenoj terminologiji i ezopskom jeziku, vrijednosti ove knjige jasno su prepoznale nacionalne snage u Domovini i

Ta je vizija pregledno, sustavno i zrelo izložena jedno desetljeće kasnije u knjizi *Nacionalno pitanje u suvremenoj Europi*.[74] Ovdje Tuđman najprije pruža povijesni prikaz nacionalnih pitanja u Europi od Bečkog kongresa (1815) do sporazuma u Jalti (1945). Osobito razmatra nacionalnu, regionalnu i manjinsku problematiku u nizu zemalja zapadne i istočne Europe poslije Drugoga svjetskog rata, posvećujući se navlastito zaoštrenom nacionalnom pitanju na području južnoslavenskoga konglomerata narodâ. Zaključuje kako se Europa doduše kreće prema integraciji, ali uz usporedno ispunjenje volje pojedinih naroda za samoodređenjem, te postizanje potpunoga nacionalnog suvereniteta. Tuđman se izjašnjava za cjelovitu, ali policentričnu Europu i protivi se kako njezinoj podjeli po izvaneuropskim velesilama, tako i ujedinjenju na centralistički način.

Europsko ujedinjenje ne će biti izvodljivo po uzoru na Ameriku nego na Skandinaviju, uz poštovanje različitih etničkih sastavnica i njihove samosvojnosti. Povijesna je tendencija porast broja nezavisnih država. Narodi naravno teže nezavisnosti, i pritom rabe različite oblike borbe. Ona je radikalnija, nasilnija, ako je žešći teror kojemu je pojedini narod izložen. I europsko jedinstvo, uostalom, može se ostvarivati silom, kako su to činili Napoleon i Hitler. Tuđman vjeruje da će se u naše dane Europa, prema prihvatljivoj formuli zajednice slobodnih i ravnopravnih naroda, ujediniti na miran način.

Ova Tuđmanova studija (kao i kasnija *Bespuća povijesne zbiljnosti*) obiluje filozofsko-povijesnim razmišljanjima o sudbini nacija i o ulozi sile u povijesti. Tuđman u njoj vidi na djelu sveopće vraćanje, kruženje, smjenjivanje mračnih i manje mračnih razdoblja. U povijesti se, glasi njegov pesimistički *dictum*, ništa bitno ne mijenja. Velike mase ne vode glavnu riječ, manjine vladajućih odlučuju. Mali narodi nemaju u velikoj povijesti svoju riječ. Nu, kada se tlačenje pokaže nepopustljivim, oni se dižu na oružje i u konačnici ipak postižu svoj nacionalni cilj. Pa i komunizam može uspjeti samo pod uvjetom da na svoj stijeg istakne

Iseljeništvu. Bruno Bušić, nekoć Tuđmanov suradnik na Institutu, napisao je vrlo povoljnu recenziju [V. *Hrvatski književni list* br. 17 (IX/1969), Zagreb, str. 3!]. Nakladnik *Hrvatska Revija* (München-Barcelona), pod ravnateljstvom Vinka Nikolića, Tuđmanu je 1971 dodijelio nagradu za *Velike ideje*... kao najbolju domovinsku knjigu godine.

[74] Franjo Tuđman, *Nacionalno pitanje u suvremenoj Europi*. Dodatak: Pisac knjige pred sudom; Knjižnica Hrvatske Revije (Serija "Ljudi i krajevi", sv. XXI.), München-Barcelona 1981. Usp. englesko izdanje: *Nationalism in Contemporary Europe*; Columbia University Press, New York 1981; v. i njemački prijevod, objavljen u Švedskoj zbog tadašnje njemačke antipatije prema hrvatskim nacionalnim disidentima: *Die Nationalitätenfrage im heutigen Europa*; Bokatron, Södertälje 1986.

i nacionalno oslobođenje. Nacionalizam je, naime, jači od svih integrativnih ideologija.

Uz prodorne uvide, redaju se kroz tekst još uvijek i neke stare iluzije. Tuđman vjeruje da je Titova Jugoslavija od početka bila nezavisna od Moskve, da je Tito imao značajnih pozitivnih strana[75], da je partizanska revolucija bila autohtona. U čitavoj knjizi nema spomena o bleiburškom[76] pokolju hrvatske vojske i civila. S druge strane, u ovoj fazi već je potpuno razračunao sa svojom komunističkom prošlošću i izričito osudio politički monopol KP. Shvatio je da je Jugoslavija totalitarna država koja niječe slobodu. Što je još važnije, priznao je da je Nezavisna Država Hrvatska predstavljala ispunjenje volje većine hrvatskog naroda, nije dakle bila (samo) "kvislinška tvorevina"! Govoreći o nepravednim avnojskim granicama, Bosnu i Hercegovinu (kao, uostalom, i Srijem, Bačku, Boku Kotorsku...) otvoreno je označio hrvatskim zemljama. Proniknuo je u narav velikosrpskog imperijalizma.[77] Predložio je i alternativu: konfederalnu, demokratsku i neutralnu Jugoslaviju. Nu, imajući na umu niz nepoznanica, iracionalnih čimbenika, koje nije pobliže imenovao, zaključio je kako ova alternativa nije jedina moguća. Druga bi bila "uključivanje samostalnih nacionalnih država (s područja tadašnje Jugoslavije – *M. Sch.*) u međunarodni poredak".[78]

---

[75] Hrvatska politička emigracija bila je šokirana Tuđmanovom tvrdoglavom obranom Tita i nakon svih političkih i osobnih iskustava koje je sabrao pod njegovom vladavinom. Od kada je počeo posjećivati emigraciju, Tuđman bi svoju pozitivnu vizuru jugo-diktatora bez ikakva krzmanja iznosio i ortodoksno ustaškim auditorijima. Uz neke suradnike, pokušavao sam i sâm, u tajnim dopisima koje sam mu slao, Tuđmana argumentirano uvjeriti u neodrživost njegove lakirovke – nu bez uspjeha. Štoviše, i kroz sve godine borbe za Hrvatsku od dolaska na njezino čelo, ostao je nekritično oduševljen svojim starim uzorom. O Tuđmanovu odnosu spram Tita v. dalje u ovom poglavlju, odjeljak "Tuđman-Tito-Pavelić"!

[76] Pod "Bleiburgom", dakako, razumijem cjelokupnu kalvariju stotina tisuća pripadnika hrvatskog naroda u svibnju 1945 i kasnije kroz *marševe smrti* i *križni put*, a ne samo izravne likvidacije dijela vojske na Bleiburškom polju.

[77] Pišući o SSSR-u, autor zapaža kako je "povijesno-društvena zakonitost da svaka višenarodna zajednica, i svaka ideja, postaje instrumentom najbrojnije nacije (...)". *Nacionalno pitanje*..., str. 218.

[78] *Nacionalno pitanje*..., str. 203. To je bio prvi put da jedan autor usred velikosrpske Jugoslavije poslije sloma 1945 otvoreno i javno napiše kako bi se Jugoslavija imala raspasti, te ustupiti mjesto nezavisnoj državi Hrvatskoj, Sloveniji i ostalima. Veliki autoritet što ga je Tuđman, unatoč svojoj naivnoj apologiji ipak protuhrvatskog, *jugoslavenskog* diktatora, tih godina zadobio u hrvatskoj emigraciji, čiji su vodeći muževi u Tuđmanu sve više prepoznavali budućeg obnovitelja hrvatske državnosti, – izrastao je zasigurno i na ovom njegovom odvažnom i iskrenom priznanju.

Nije ovdje mjesto da se opširnije prozbori o Tuđmanovim *Bespućima povijesne zbiljnosti*. Neka samo bude naznačena ta neobična knjiga, monumentalna filozofijsko-povijesna freska, labavo povezana, nepotpuno domišljena, pretenciozna, nu svejedno moćna i dojmljiva sinteza o ulozi sile u povijesti, o povijesnom "zlosilju", kako to zove autor sklon obogaćivanju svojega hrvatskoga leksika morem dragocjenih arhaizama i neologizama i uporabi izražajne, barokne krležijanske fraze. Ovaj bogati *collage* na temu neiscrpne i neukrotive ljudske zloće u historiji realistično, i bez suvišnog, jeftinog moraliziranja, očituje smionost suočavanja s povijesnim danostima i pesimizmom što iz njih zrači. Zahvaljujući tom muževnom realizmu, bez kojega možemo nad povijesnim usudom cmizdriti, ali ne možemo o njemu razmišljati, ova pozornosti vrijedna studija uspijeva ostaviti prostora i za optimistične nade glede ipak mogućega uspjeha naravnih narodnih težnji za opstankom u slobodi.

Ta kombinacija povijesnoga pesimizma i nacionalnog optimizma učinila je knjigu od samog početka nesimpatičnom svim vrstama nacional-mazohista i neprijatelja hrvatske samostalnosti, a zbog nametnutog nam Domovinskog rata i zaokupljenosti složenim poteškoćama koje su nakon oslobođenja pogodile hrvatsku državu, ova knjiga nije još čitana i promišljana u mjeri u kojoj je to zavrijedila. Sažimajući pak ovdje uvodno životopisni itinerarij i povijesno-povjesničarsko djelo Franje Tuđmana, ukazati nam je i na knjigu *Bespuća*, kao na jedan od markantnih tragova po kojima ćemo se sjećati ovoga nesvakidašnjeg i značajnog hrvatskog muža.[79]

TUĐMANOV REVIZIONIZAM

U svojim ranim spisima, Franjo Tuđman izlaže partizanstvo i drugu Jugoslaviju s pozicija pobjednika, koji je i sam sudjelovao u borbi za titovsku federaciju i čija je borba bila okrunjena uspjehom. I u mjeri u kojoj opravdava ili traži umjerenu hrvatsku autonomiju u sklopu

---

[79] U hrvatskoj javnosti *Bespuća povijesne zbiljnosti* postala su temom ponajviše zbog neumjerenih židovskih reakcija na neka dokumentirana, faktografska mjesta o židovskom ponašanju u jasenovačkom sabirno-radnom logoru, te o rasističko-šovinističkoj politici današnje cionističke države Izrael. Hrvatski neprijatelj pobrinuo se da ova mjesta posluže za potpirivanje jednog mučnog i dugotrajnog skandala na štetu hrvatske države. Kampanja je započela odmah po objavi *Bespuća*, kada je židovski

obnovljene jugo-zajednice, Tuđman također istupa uime ratnog pobjednika: zaključci hrvatskoga partizanskog "parlamenta" – *Zavnoha* – na koje se poziva, naime, predvidjeli su stvaranje "narodne republike Hrvatske" kao doduše kvazi-suverene pseudodržave u svojim minimalističkim granicama, ali ipak političke tvorbe koja je zadržala makar neki privid i rudiment samostalne državnosti.

Taj je cilj dakle bio zacrtan, i njega su pobjednički partizani makar formalno i ostvarili, sve dok ostvarenje nije bilo posve zbrisano zbiljskim djelovanjem velikosrpskoga integrizma, koji se ubrzo nametnuo kao glavni čimbenik i arbitar i u "novoj" Jugoslaviji.

Pobjednici, međutim, kako je znano, pišu svoju povijest u ključu *væ victis*, teško pobijeđenima; oni uzurpiraju monopol na historiografske interpretacije, svoja djela idealiziraju, a ratnoga gubitnika unižavaju do hulje i zločinca.[80] Kako bi se suzbile krivotvorbe istine koje nastaju radom ovako instrumentalizirane povijesne znanosti, i koje su osobitog maha uzele s pobjedom nad "fašizmom" u posljednjem veleratu – zadnjih desetljeća pojavila se čitava literatura koja, pod imenom *historiografskoga revizionizma*[81], nastoji spasiti ono rankeovsko *wie es gewesen* (kako je doista bilo) od naplavina podešenih verzija događaja, nametanih diktatom pobjedničke sile.

Od početka pedesetih godina ovoga stoljeća, velik broj autora poduzeo je posao prerade najsvetijih dogmi literature o Drugom svjetskom ratu.[82] Dovode se u pitanje pobjednički prikazi i tumačenja, i to u nizu koncentričnih krugova. Tako se u fašizmu i nacional-socijalizmu ne vidi više neko apsolutno, metafizičko zlo, nego se oni smještaju u svoj povijesni kontekst i kontinuitet, tumače se uzročno-posljedičnim slijedom i uspoređuju sa svojim antipodima, staljinskim komunizmom i liberalnom demokracijom.

U drugom tematskom krugu, revizionisti relativiraju njemačku krivnju za Drugi svjetski rat. Naglašava se kako njemački zločin nije nikakav jedinstven, ili čak najveći zločin svjetske povijesti. Razvija se temeljita, obrazložena sumnja u planski i masovni genocid nad Židovima, a osobito u metode njegova provođenja poput plinskih komora. Demistificira se i de-demonizira figura njemačkoga *Führera*. Razmatra se uloga Engleske, Amerike i SSSR-a u pripremanju svjetskoga sukoba. Svraća se, napokon, pozornost kako na zločine Saveznika, tako i na ratne i poratne žrtve i civilna stradanja na strani sila Osovine, te na masovne savezničke zločine nad "kolaboracionistima", "pomoćnicima okupatora", nakon svršetka rata.

U trećem tematskom krugu, s obzirom na noviju hrvatsku povijest pak, cilj je revizionističkog pristupa preispitati neprijateljske verzije o Ustaškom pokretu, Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i poglavniku Anti Paveliću ili, specifično, o naravi sabirno-radnoga logora u Jasenovcu i ostalih. S druge strane, zadaća je revizije ukazati na zločine Jugoslavije, komunističko-partizanske gerile, te demistificirati ličnost i ulogu njihova kolovođe, "maršala Tita". Revizionistička intervencija pokazala se u hrvatskom slučaju prijeko potrebnom utoliko više što hrvatsku povijest XX stoljeća nisu samo paušalno krivotvorili globalni pobjednički saveznici, nego su na toj raboti zdušno djelovali i naši izravni velikosrpski neprijatelji u koaliciji s jugokomunističkim titovcima.

Tuđman, koji je, kako smo vidjeli, svoju povjesničarsku karijeru započeo kao tumač pobjedničkih partizanskih mitova, u kasnijim rado-

intelektualac Slavko Goldstein, zbog tobožnjeg Tuđmanova antisemitizma, otkazao svaku buduću suradnju (!) nakladniku Matica Hrvatska, koji se usudio objaviti Tuđmanovu studiju. O pomutnji izazvanoj "antisemitskim" detaljima u *Bespućima* v. dalje u ovom poglavlju, odjeljak "Tuđman, Židovi i Srbi"!

[80] Teorija o "ratnim zločinima", uostalom, tek je jedan od sporednih proizvoda ideologije koja leži u temeljima pobjedničke historiografije. "Ratne zločine", naime, po definiciji čini pobijeđeni, nikad pobjednik. To je ujedno i posve dostatan razlog da se pripovijedanju i zanovijetanju o "ratnim zločinima", kao instrumentu pobjedničke pravde, uskrati svaka pozornost, ćudoredno ili pravno uvažavanje. Stvar, dakako, dobija na ozbiljnosti kada pobjednička strana pod pritiskom jakoga "saveznika", a zapravo pritajenog neprijatelja, preuzme retoriku "ratnih zločina" u primjeni na samu sebe, i počne bez ikakve potrebe osuđivati i progoniti "ratne zločine" vlastitih postrojbi. A upravo se taj slučaj dogodio s Republikom Hrvatskom, koja inače na sav glas poručuje svijetu da je dobila rat protiv srpskog agresora i njegove pete kolone!

[81] Riječ "revizionizam" (prema novolat. *revisio* = ponovni ogled) rabi se u različitim značenjima. U marksizmu, revizionizam označava nevjernost izvornoj dogmi, ortodoksnom nauku; u Židovstvu, revizionističkom se naziva desničarska, fašistička struja cionističkog pokreta. Revizionizam je i dovođenje u pitanje Versajskoga sporazuma, s kojim su bile nezadovoljne Njemačka, Madžarska ili Hrvatska. Četvrti je smisao riječi koji ovdje imamo u vidu.

[82] Među istaknute predstavnike revizionističke škole broje Francuzi Paul Rassinier i njegov nastavljač Robert Faurisson; Amerikanci Arthur R. Butz i Richard Harwood; Nijemci Thies Christophersen i Udo Walendy. Osobito važno mjesto među revizionistima pripada britanskom povjesničaru Davidu Irvingu. Školi su bliski Helmut Diwald, Armin Mohler (duhovni otac *Nove Desnice* u Francuskoj i Njemačkoj), Ernst Nolte (poznat i po interpretaciji Ustaštva kao ne-fašističkog, nacionalno-oslobodilačkog pokreta), te nama znani kritičar britanskog udjela u bleiburškom zločinu, Nikolaj grof Tolstoy. Snažan zamah revizionističkim istraživanjima dao je tzv. *Leuchter Report*, studija u kojoj američko-njemački inženjer Fred A. Leuchter znanstvenim argumentima podupire tezu o nepostojanju plinskih komora u njemačkom sabirno-radnom logoru Auschwitz-Birkenau.

vima, a poglavito u knjizi *Bespuća*, približio se u više pojedinosti tvrdnjama revizionističkih autora. Vrlo otvoreno on je ovdje progovorio i o vrućem pitanju isključive njemačke krivnje za rat, pokazujući razumijevanje za nacionalne potrebe razjedinjene i ponižene Njemačke. Doveo je u dvojbu i samu svetu kravu Holo, najmiliji fetiš pobjedničke judeofilije, posumnjavši u kabalističku znamenku od "šest mijijuna". Iznio je isto tako niz zločina što su ga počinili pobjednički Saveznici, uključujući i zločine američkog eksponenta na Bliskom Istoku, cionističke države Izrael, tijekom niza ratova što ih je ona vodila protiv starosjedilaca Palestinaca i svojih arapskih susjeda.

U prosudbama nedavne hrvatske prošlosti, Tuđman je već daleko odmakao od uobičajene pobjedničke stereotipije, koju je u ranijim spisima i sam marljivo zastupao. Njegove ocjene Nezavisne Države Hrvatske, koju je hrvatski narod svakako više trebao i želio negoli Hitler i Mussolini, čijom se "kvislinškom marionetom" desetljećima lažno prikazivalo ratnu Ustašku državu – kao i diferencirani, dokumentirani prikazi stanja i života u jasenovačkom logoru – s pravom su mu priskrbili etiketu revizionista. Ona u sebi ne sadrži ništa sramotno, nego, naprotiv, označava časni napor da se povijesna istina spasi i za znanost i za probitak vlastita naroda od historiografskoga šunda kojim su pobjednici nastojali retuširati svoje zločine, uzveličati pothvat dobijenog rata, a pobjednika, i nakon vojničkog poraza, poniziti u svojoj samosvjesti, dostojanstvu, nacionalnom ponosu i volji za samoobranom.

Pa ipak, Tuđmanu su ne samo inozemna, nego i domaća zanovjetala uporno stala spočitavati baš ovu hvalevrijednu sklonost revidiranju ustaljenih protuhrvatskih klišeja. Uklopilo se to u posvemašnju hajku kojoj su svojega Predsjednika, nedugo nakon uspješnog ostvarenja glavne strateške zadaće, obnove nezavisne državnosti, izložile legije njegovih nesmiljenih kritičara, nepomirljivih protivnika i zakletih neprijatelja.

TUĐMANOVI KRITIČARI

U početku procesa hrvatskog osamostaljivanja, u zanosu osvajanja nacionalne državnosti i postupnog uklanjanja sveza s omraženom Jugoslavijom, hrvatski narod bio je prilično jednodušan priznavajući jedinstvenu spasiteljsku ulogu što ju je povijesni usud dodijelio Franji Tuđmanu. Što je, međutim, Hrvatska bila bliža svome cilju potpune državne nezavisnosti, što su više, sa zamiranjem ratnih operacija, hlapile obnovljene kreposti junaštva, pripravnosti na žrtvu, nacionalnog jedin-

stva i solidarnosti, napokon, što su jače dolazile do izražaja brojne nevolje s kojima se morala suočiti hrvatska država, – opadalo je i prvotno oduševljenje novim nacionalnim vođom, herojem i osloboditeljem. Iscrpila mu se karizma, njegove nesimpatične crte dospjele su u prvi plan, kao da je dosadio i svojim dojučerašnjim obožavateljima, a iz govora o njemu dobrim dijelom ponestalo je i osnovnog poštovanja koje dugujemo ljudskoj osobi, a poglavito ako ona obnaša časnu i uzvišenu dužnost šefa države.

U moru napadaja na Tuđmana[83], potjecali oni iz objavljenoga mnijenja, sa stranica žuto-crvenog proturežimskog tiska, ili iz usmenog arsenala onoga što je iz sociološkoga žargona preuzeto i nekritično rabljeno kao "javno mnijenje", – ističe se jedan difuzni, općeniti ali česti prigovor koji se može protumačiti kao plod razočaranja. Hrvati su od čovjeka koji im je ponovno u ovom stoljeću priskrbio državu očekivali više osobne suzdržanosti i skromnosti. Nije toliko u pitanju negodovanje zbog njegove, uostalom legalne, uzurpacije moći, samodrštva. Narod voli jake ljude, on dapače nema ništa ni protiv diktatora, ako su ovi pravedni i ako služe narodu uvećavajući opće dobro. Narod nije "demokrat". Riječ je o drugome: narod je u svome Predsjedniku prepoznavao stanovitu bešćutnost, bezosjećajnost, aroganciju, cinizam, koji su mu dopustili da posegne za znatnim osobnim luksusom i priskrbi olakšice članovima svoje obitelji, ali i materijalni procvat maloj kliki bogatuna-"tajkuna", čiji je imetak rezultat povlastica i mešetarenja bez uloženoga produktivnog rada, u času kada dijelovi puka grcaju u nezaposlenosti i neimaštini, nesigurnih plaća i mirovina, na rubu životnog minimuma. Narod lakše podnosi siromaštvo nego nepravdu.

Ovakav *ressentiment* može se shvatiti, pa dijelom i opravdati, ali duševno stanje u kojemu on nastaje nije slobodno od jednostranosti i robovanja sebičnim porivima. Čovjeku koji je, stjecajem povoljnih okolnosti, kao i važnim udjelom vlastitih napora, nakon sedam desetljeća jugoslavenskog nijekanja Hrvatske ostvario nacionalni cilj, može se mnogo toga progledati kroz prste, pa mu oprostiti i određenu neumjerenost[84]. Takav čovjek ima veće zasluge, pa i veća prava, ali i potrebe

[83] Na ovome nas mjestu ne zanimaju prigovori upućeni Tuđmanu od unutarnjih i vanjskih Srba, međunarodnog neprijatelja i političke oporbe. Također ne ulazimo u nagađanja, izmišljotine i laži kakve narod po svojoj naravi rado širi o istaknutim muževima.

[84] Ona je, uostalom, psihološki razumljiva kada se očituje kod čovjeka koji je desetljećima samozatajno radio u nemilosti, pod progonima, živući prilično asketski i izlažući osobnim žrtvama i članove svoje obitelji.

– kako bi bezbrižno i neometano mogao obavljati svoju nacionalno važnu dužnost – nego koji bilo proizvoljno odabrani pripadnik nacionalnoga korpusa.

Nije svakomu dano da sve ima odmah, da smije na to polagati pravo, bez rada, bez žrtve, počesto i pognutoga vrata pod teretom svoje protuhrvatske krivnje što je vuče iz propalog jugo-režima. Nu, centrale za psihološki rat dobro znaju kako će instrumentalizirati prirodni ljudski egoizam, usmjeravajući ga da dovodi u pitanje *temelje* vladavine, koja sama za sebe svakako može biti, i jest, nesavršena, ali bi rušenjem njezinih temelja nestalo i Hrvatske. Tom metodom uvježbava se ljude da se oduče skromnosti i poniznosti, da samo traže svoja prava i ističu postojeće ili nepostojeće zasluge, ne pitajući se o svojim dužnostima spram Domovine. Uči ih se da iznose svoje prigovore iz zavisti i pohlepe, umjesto iz odgovornog i ćudorednog domoljublja.

Omraženi "kleptokrati" pak sigurno su djelomice potekli iz ambijenta opskurnih mešetara, koji dojučer nisu bili nitko i ništa, a kojima je prekonoć dano da međusobno razdijele veliki dio nacionalnoga bogatstva, da bi u kratkom roku, svojim egoizmom i nesposobnošću, doveli povjerene im segmente privredno-novčarskoga života do stečaja i kolapsa. Ono što kritično raspoloženi promatrač nije sklon uvidjeti jest, međutim, uloga koju su neki od tih novokomponiranih kapitalista odigrali u početnom procesu rađanja Hrvatske iz pepela, njezinog naoružavanja i organiziranja obrane.

Tuđmanu se, uostalom, i općenito spočitavalo da vodi krivu privrednu politiku. Ovakav prigovor može biti opravdan samo u ograničenom, premda nikako nebitnom smislu. Tuđman je svakako, kao glavni kreator politike u Republici Hrvatskoj, odgovoran i za odabir samih temelja gospodarske politike, za izbor privrednog modela. On je opetovano tumačio kako nije bilo druge mogućnosti nego prihvatiti, kao jedinu alternativu bankrotiranoj komunističkoj privredi, tržište umjesto plana, a privatno vlasništvo i inicijativu umjesto državnog vlasništva nad privrednim dobrima. U tom smislu, jest njegova zasluga ili krivnja što se odlučio za kapitalistički gospodarski poredak (koji je u našim uvjetima nužno morao značiti kriminalno ljudožderje, mafiokraciju i pauperizaciju), kao što je odgovoran i za priklanjanje liberalno-demokratskom parlamentarnom modelu u politici.

Ni u politici ni u gospodarstvu, naime, Tuđman nije bio spreman, a vjerojatno ni pozvan, za razmišljanje o Trećem putu, o mogućnostima i rješenjima koji će jednako izbjeći nevolje marksističkog komunizma, kao i liberalnog kapitalizma. Osim toga, u okvirima političkog sustava kakav je hrvatski, baš kao i u zemljama negdašnjeg komunističkog lagera,

ne pada u dio vrhovnom političkom čovjeku da odlučuje o pitanjima privrede. To je zadaća njegove Vlade, čiji je premijer više ekonomska nego politička figura, neka vrsta nadministra gospodarstva.

Napokon, Tuđman, nalik drugim državnicima obuzetim nadasve općom sudbinom i probitkom svojega naroda, po svojoj je vokaciji bio čovjek politike, politika je kod njega stajala iznad svega ostaloga[84a]. Ona je bila u središtu njegove pozornosti i natkriljavala i ono što je po rangu ispod politike – kao gospodarstvo – ali i ono što je nadilazi – kao visoka kultura. Postoje, dakako, gospodarska i kulturna politika, nu postoji i znatna autonomija gospodarstva i kulture. Njih je Tuđman kao političar prepuštao drugima[84b].

Koliko god Tuđman i njegova vlada morali biti izravno i pojedinačno prozivani za one nepodopštine koje su jednoznačno i dokazano skrivili, mnoge nevolje mlade hrvatske države mogu se tumačiti nesretnom komunističkom baštinom, nespretnošću i nesnalaženjem nove političke klase u iznimno složenim uvjetima hrvatske politike, ali i organizacijskim, financijskim i psihološkim iscrpljivanjem koje nam je donio Domovinski rat sa svim svojim popratnim pojavama, razaranjima, rijekama prognanika, pridošlim izbjeglicama iz susjedne Bosne i Hercegovine, legijama invalida i razvojačenih branitelja.

U obranu bivših hrvatskih vlasti valja navesti i pogubne učinke sredstava javnog priopćavanja, koja u Republici Hrvatskoj djeluju posve slobodno, premda se to uporno niječe kako bi se Hrvatska podvrgla dodatnim pritiscima optužbom da ne želi zajamčiti punu slobodu tiska, a nametanjem potpuno neograničene samovolje medija satjerala u kaos i anarhiju. Žuto-crveni tisak Republike, koji drži i uzdržava sprega unutarnjeg i vanjskog neprijatelja, manipulatora i špijuna, neprestance je huškao ionako nezadovoljni puk protiv vlasti, spočitavajući joj i ono za što je doista kriva kao i ono za što je sasvim nedužna. Cilj je pritom bio vrlo proziran: zlorabiti donekle opravdani narodni bijes cjepidlačkim i pretjeranim, ali i bezočno izmišljenim prikazom manjkavosti vladajuće politike i ispada pojedinih njezinih dužnosnika, kako bi se isprovocirali socijalni bunt, pobuna, protuhrvatska revolucija, građanski rat, i potom rješenje potražilo u restauraciji doduše svrgnutog, ali nikada iznutra skršenog nenarodnog jugoidnog režima.

[84a] Slavko Goldstein primijetio je kako su i Tuđmanova historiografska djela zapravo u službi predodređenih političkih stavova, pa se zato i ne bi mogla svrstati u čistu, strogu znanost.

[84b] Bez obzira na svoje privatne kulturne, osobito umjetničke afinitete, koje je uvijek imao.

Iza kritičnosti žuto-crvenih medija prema Tuđmanu krio se glas njihovih gospodara, lijevo-liberalnih klika Zapada u službi svjetske judeokracije i uopće globalne nadvlade, koja se nikada nije pomirila s činjenicom hrvatske države. U očima nesklonog nam, dekadentnog Zapada Tuđman je predstavljao neugodan trn. Vide ga kao krutog, staromodnog vladara, autoritarnog, konzervativnog političara starog kova, anakronično strano tijelo u zboru mladenačkih (ali i ne više tako mladih), nonšalantnih, ordinarnih fićfirića poput Clintona, Solane ili Tonny Blaira, neurednih i neukusnih feminističkih matrona à la Madeleine Albright, riječju, suvremenih, progresivnih, politički korektnih lidera, čija je presudna značajka da se osjećaju obveznima pristojno i uz osmjeh odgovoriti na svako novinarsko pitanje, plaćajući time tribut totalitarnoj demokratskoj mediokraciji, čiji produkt i čije marionete oni predstavljaju.

Tuđman pripada tipu političara kakav je na Zapadu još prevladavao do šezdesetih godina, i Zapad, a s njim i njegovi domaći adepti, nisu mu mogli oprostiti što je takav. Nu, kakav god inače bio, samo je takav mogao obnoviti i uščuvati hrvatsku državu – što za njih i predstavlja Tuđmanov neoprostiv grijeh. Njima mnogo bliži i prihvatljiviji političari, kao Račan ili Gotovac, u tome ne bi uspjeli. Zato su se i ulagali tako nadljudski napori da bi se njih i slične im dovelo na vlast!

Za crnu sliku Franje Tuđmana u javnosti brinulo se i uobičajeno ljevičarsko izbjegavanje pozitivnog mišljenja. Ljevica se kloni odobravanja kao vrag tamjana. Ona se zgraža nad pohvalom jer u njoj vidi nedostojnu, ropsku apologiju. Njezino je mišljenje u tradiciji revolucije, i zato je negativno, negativističko, kritično, kritizersko. Ljevica je kritika svega postojećeg, kako su to u bivšoj tvorevini tumačili filozofi praksisovci, a u programu njihovog "saveza komunista" iz 1957 pisalo je kako ništa nije tako dobro da ne bi moglo biti zamijenjeno još boljim, još pravednijim. Dakle: permanentna revolucija[84c]!

Još jedan duševni pokret, međutim, odvratio je posljednjih godina mnoge Hrvate od svojega Predsjednika. Kao što je, u danima narodne euforije, Tuđmanu osobno pripisivano u zaslugu i ono što se događalo po automatizmu općenitoga velikog europskog prevrata s konca osamdesetih, tako su mu se sada počele upisivati u grijeh i stvari koje nisu bile u njegovoj vlasti. Došla je pritom do izražaja i jedna od ružnih

[84c] Svakako, ima i ljevica, upravo ona – paradoksalno – ima svoje idole, koje idealizira i smatra nedodirljivima. Ali izvan svojega svijeta ona poznaje samo skrajnji negativizam.

osebina hrvatskoga nacionalnog karaktera uopće, premda je on u svojim temeljima pretežito konzervativan, a ne revolucionaran: hrvatska strast za nihilističkim izrugivanjem, za samovoljnim i jednostranim obezvrijeđivanjem, hrvatski jal koji se iživljava pukim neodgovornim i neargumentiranim ogovaranjem, a osobita su mu žrtva oduvijek bile nacionalne veličine misli, riječi i djela.

Izvan su dvojbe mnoge pogreške, krivi potezi donedavnoga hrvatskog vladara, njegovi promašaji koje će jedna bolja državna vlast morati mukotrpno uklanjati i ispravljati. Ali nisu samo stvarni Tuđmanovi propusti izazvali takvu lavinu napadaja, objeda, pače zgoljne mržnje. Prije bi moglo biti govora o porivu ulice da periodično ruši s pijedestala one iste koje je na nj još nedavno s ushitom bila postavila. Ta je iracionalna protutuđmanovska histerija djelomice zadobila takve razmjere da se s iskrenim sladostrašćem zahtijevalo izručenje hrvatskoga Predsjednika u Haag, dakle na onaj isti tribunal za čijim bi se klupama htjelo vidjeti predstavnike srpskog genocidnog agresora, i u kojem se inače s pravom prepoznaje instrument svjetskih nadvlada stvoren za potrebe specijalnoga rata protiv Republike Hrvatske.

Imajući u vidu kako je lavina optužaba na Predsjednikov račun bila uglavnom savršeno nezainteresirana za stvarne, krupne manjkavosti njegove unutarnje i vanjske politike, i pretežito zaokupljena osobnom antipatijom, tvarnom zavišću te prebiranjem po Tuđmanovoj partizanskoj, komunističkoj i jugoslavenskoj prošlosti – koje se on odavna odrekao i oslobodio, pa je to svoje nacionalno-političko obraćenje uvjerljivo posvjedočio i na djelu – teško možemo izbjeći pitanju kakav je to zapravo narod koji svojega spasitelja i osloboditelja iz ralja velikosrpske despocije već za koju godinu počinje olajavati i blatiti, ponižavati ga, uskraćivati mu svako poštovanje, napokon, priželjkivati mu bolest, smrt, nasilni silazak s vlasti, i ne razmišljajući o tome hoće li zazivana alternativa uopće biti bolja.

I kakav je to narod koji za šefa svoje krvlju osvojene države ne ćuti ono iskonsko, arhetipsko strahopoštovanje što se po naravi stvari ukazuje već samoj instituciji narodnoga vođe; koji mu ne priznaje neupitni i nedodirljivi, sakrosanktni autoritet, koji ga, napokon, ne idealizira makar onako kako je to činio s jugoslavenskim, dakle neprijateljskim vladarom Titom.

Odgovor na ovo pitanje valja nam, međutim, tražiti izvan užeg područja izopake u narodnoj duši i ćudorednoj svijesti. Problem je izravno povezan s političkim navadama, političkom modom trenutka, s određenim duhom vremena baš u nevrijeme importiranim u Hrvatsku, čiji je narod, kada mu je bio najpotrebniji, ostao bez spasonosne zaštite

duha stege, odgovornosti i prihvaćanja organske hijerarhije u državnoj zajednici[84d].

Zašto je hrvatski narod – svakako, ne cio, već jednim svojim velikim dijelom – tako brzo okrenuo leđa Franji Tuđmanu? Rekosmo, njegovi politički grijesi pritom igraju najmanju ulogu. Riječ je o destruktivnom pokretu duše. Nu čime je on izazvan? Vlast je nedvojbeno dosadila, istrošila se, s visina nacional-revolucionarnog patosa (iako je sama revolucija, sama krvava kupka, na nesreću izostala!) srozala se u bijedu dnevne rutine, ispraznost parlamentarnog praznoslovlja. Iscrpljena je karizma, odvažni i samozatajni junaci pretvorili su se u cinične pragmatike.

Bezosjećajnost vladajućih za narodne nevolje, njihova arogancija, srebrohleplje i vlastohleplje, počinjene nepravde, djelotvorna promičba unutarnjeg i vanjskog neprijatelja – sve to sigurno može objasniti dio nezadovoljstva koje u narodu raste tijekom posljednje faze Tuđmanove ere. Nu svejedno se ne može dokraja rastumačiti neumoljivost i beskompromisnost, nezahvalnost koja se tako brzo rodila prema onome pod čijim je vodstvom ipak obnovljena hrvatska sloboda. Ona je po svojoj dalekosežnoj vrijednosti neusporedivo bitnija za narodni život nego sve pogodnosti koje narodu pripadaju i koje mu je dojučerašnja vlast i svojom krivnjom uskraćivala, nu koje će hrvatski narod, ako se nauči solidarnosti i strpljenju, uskoro u boljim uvjetima dobiti. Ali, da nema slobodne i nezavisne države, njezinog teritorija i granica, njezine policije i vojske, – ne bi bilo Hrvata. Što bi nam onda značile visoke i redovite mirovine?

Bezostatno odbojan stav spram Predsjednika nije obilježavao samo znatan dio njegova "biračkog tijela", nego i predvodnike i zavodnike toga tijela u borbi za glasove. U Hrvatskoj je čitav niz političara svoju političku platformu i općenito držanje temeljio u prvom redu na osobnoj mržnji prema Franji Tuđmanu (povezanoj nedvojbeno i uz odgovarajuću zavist, jal)[84e]. Nu osobito neprijateljstvo prema njemu rutinskom revnošću iskazivali su predstavnici lijeve inteligencije i medija.

[84d] Problem je, dakako, u uveženoj pomodnoj i pogubnoj demokraciji. O tomu usp. u ovoj knjizi poglavlje XIII (*Ekskurs* : "Bespuća zbiljske demokracije")!

[84e] Među njima se osobito ističe Dobroslav Paraga, koji, zbog jednoga davnog razočaravajućeg iskustva s Tuđmanom, u ovome vidi apsolutnog demona hrvatske današnjice, i u njemu ne uspijeva pronaći ni tračak dobra. U ovu kategoriju spadaju još svakako Ivan Zvonimir čičak i Ivan Supek, nadalje, od odbačenih Tuđmanovih suradnika koji mu ne mogu oprostiti nemilost, Stipe Mesić, Zdravko Mršić, Vjekoslav Vidović, Vladimir Primorac, Slobodan Prosperov Novak. Nešto bolje razlaz su podnijeli Krunislav Oluić i Zvonimir šeparović, koji je u međuvremenu opet bio dospio u milost

Evo, za ilustraciju, tek nekoliko primjera, bez pretenzije na sustavnost, a dakako i na potpunost. Profesionalni, i to ekstremni mrzitelj pokojnoga Predsjednika bio je ukrajinsko-hrvatski publicist Predrag Matvejević, kojemu se, istini za volju, mora priznati da, kao fanatični jugoman, nikada i nije imao išta zajedničko s Hrvatskom (osim majčina podrijetla) a da bi mu nešto trebao značiti šef hrvatske države. Matvejević je u prošlom poretku znao uzeti u zaštitu i ponekog Hrvata, ali ne zbog njegovog hrvatskog domoljublja i nacionalizma, već njima unatoč. Nakon uspostave hrvatske države, Matvejević, ionako sklon depresijama, u očaju je pobjegao u emigraciju (Pariz, Rim), odakle odašilje otrovne strijelice protiv svoje Domovine, nalazeći uvijek dobrodošlicu u tiskovinama unutarnjeg neprijatelja kakvi su *Feral Tribune* ili *Novi List*. U jednom napisu Tuđmana je naslovno sažeo u formulu "Egocentrik koji je od države stvorio karikaturu"[84f].

Židovsko-hrvatska povjesničarka Mirjana Gross izjavila je svojedobno da ne želi biti primljena u Hrvatsku Akademiju tako dugo dok je u njoj Franjo Tuđman. Valjda je mislila da bi Tuđmanu trebalo oduzeti članstvo (ili čekati da on iz nje istupi) kako bi ga ona bila spremna prihvatiti. Akademik Josip Broz, alias "maršal Tito", nije ju smetao ni u Akademiji, a ni inače. On je smio biti i diktator i hohštapler – ta njegovo jugoslavenstvo, njegovo hrvatožderje ga je ispričavalo!

Židov Slavko Goldstein, kako smo već spomenuli, zbog dvije ili tri stranice tuđih citata u jednoj voluminoznoj Tuđmanovoj knjizi otkazao

---

Dvorâ, štoviše je bio, doduše nakratko, do izgubljenih izbora, ponovno imenovan u Vladu.

[84f] Nije slučajno da su to šepavo pamfletsko štivo jedva dočekala oba ljevičarsko-jugonostalgična glasila: *Feral Tribune* u svome br. 683 (19. X 1998), a *Novi List* mjesec dana kasnije, u izdanju od 21. XI 1998. Napis, koji nosi nadnaslov "skica za portret Franje Tuđmana", mnogo je više portret Predraga Matvejevića, točnije, njegovog kritičarskog profila. Teško je, naime, vjerovati da bi se i jednog realnog vladara ovoga svijeta moglo svesti samo na slijedeća obilježja, koja Matvejević pririsuje Tuđmanu: taština, oholost, umišljenost, samoljublje (*nota bene*, djelomice vrlo srodne, ako ne i istovjetne oznake; Matvejević ih pleonastično nabraja kako bi Tuđmanova zloća ispala što opširnija), despotsko ponašanje, sklonost obmanama, samoljublje (još jedamput isto!), egocentričnost, jedna vrsta paranoje, sklonost paradi, travestiji, odori, gardi... Posebno mu spočitava stil i jezik, grb, kunu, ambicije, nepredvidljivost, izdaju jugoslavenstva, ratni kukavičluk, simpatiju za ustaše, prostaljinizam i antistaljinizam, gramzivost, plagijate, vjersku neiskrenost, znanstveni diletantizam, totalitarizam, osvajanje tuđih teritorija, antisemitizam, srozavanje ugleda Hrvatske (do kojeg je jugomanu Matvejeviću sigurno silno stalo) itd. itd. Opisujući, zapjenjen mržnjom, tobožnju Tuđmanovu ličnost, Matvejević ostaje i bez svojeg inače dosta dobrog literarnog izričaja: najbolji znak neiskrenosti i nečistih namjera. Kojeg li onda čuda kad ovaj priglupi i usiljeni sastavak okonča pozivom da Tuđman podnese ostavku!

je za čitavu vječnost svaku suradnju staroj hrvatskoj uljudbenoj udruzi Matica Hrvatska. Uz petoricu srodnih mozgovića, Goldstein je preko svog i Sorosevog časopisa *Erasmus* u jeku Domovinskoga rata zatražio Tuđmanovu ostavku. Za čije dobro? U čijem interesu? Hrvatske ratne pobjede? Učvršćenja i jačanja hrvatske države?

Osobito pikantan apsurd ponudila je korifejka partizanske znanosti, dojučerašnja pravovjerna komunistica, židovsko-hrvatska etnolog*inja* Dunja Rihtman-Auguštin, kada je u jednom interviewu[85] Tuđmanovu vladavinu usporedila s komunističkom diktaturom. Očito je još uvijek sasvim dobro mislila o svojoj komunističkoj diktaturi (kada je tako loše mislila o vladavini današnje Hrvatske, koja s njom nema nimalo veze), – pokazavši ipak spremnost da, za svrhe polemike, Tuđmana označi kao diktatora.

Kako je nisko medijska manipulacija u stanju spustiti se s ciljem da se hrvatskoga šefa države pod svaku cijenu izvrgne ruglu i podsmijehu, zorno pokazuje pothvat *Jutarnjeg Lista,* koji je tijekom 1998 iskoristio konjunkturu napisa o hrvatskoj aristokraciji, da bi izveo slijedeću smicalicu. Prvo je u jednom članku *Hrvatskom plemićkom zboru* podvaljeno kako bi Predsjednik želio postati njegovim članom. Naravno, takvu se želju ne bi moglo ispuniti, manje zato jer u Predsjednika nema plave krvi (postoji, naime, i novo plemstvo), a više iz razloga što plemstvo ne dodijeljuju343 stališke udruge, nego okrunjene glave.

Kada je *Plemićki zbor* ovu podvalu raskrinkao, demantirajući Predsjednikovu želju da stupi u redove plemenitaša, *Jutarnji List* je trijumfirao: Predsjednik je odbijen, ne daju mu plemstvo! Na taj način Tuđmana se prvo prikazalo snobom, a potom i nevrijednim plemićke titule, pa ga se dakle dvostruko ponizilo. I sve to u ozračju neposustale galame o manjkavoj slobodi tiska u Republici Hrvatskoj!

I tako je Predsjednik, u svojim najboljim danima slavljen i kovan u zvijezde poput Stipice Radića ili Poglavnika Pavelića, doživio da ga nekompetentno, nekvalificirano, neargumentirano psuju i ogovaraju, blate i vrijeđaju; da ga procjenjuju sitničavo, jednostrano, da izvlače njegove mane iz konteksta, obasipaju ga zavišću i opsjedaju mržnjom.

I tako su ga, na stranicama žuto-crvenog tiska, kroz feljtone u nastavcima secirali naručeni novinski sugovornici, memoaristi za dnevnu uporabu, negdašnji Tuđmanovi ratni drugovi, partizančine koji se nikada nisu mogli sroditi s uskrsnućem hrvatske države, što ju je, prema služ-benoj verziji, pripravio upravo njihov šumski "Zavnoh".

---

[85] *Feral Tribune* br. 688 (23. XI 1998).

I tako mu se dogodilo, na Prvi Svibnja 1998, da ga u Maksimiru dočeka frustrirani, neodgojeni i bezobrazni dječarac, nekakav fukcionar neokomunističke (ili postkomunističke?) Račanove mladeži, koji mu je odgurnuo pruženu ruku i zaprijetio mu se neka ga njome ne dodiruje. O razini i o stanju ove Republike čitave romane govori okolnost da se drzniku ne samo ništa nije dogodilo (još je, slijedeći dan, dao izjavu novinama!), i da Predsjedniku nitko od tjelohranitelja nije pritekao u pomoć, nego je Tuđman u neprijateljskom tisku k tome još i lažno optužen kako je balavca ćušnuo. Da se netko dosjetio na sličan način izazvati negdašnjega šefa mladićeve partije "maršala Tita", taj ne bi prošao s ćuškom, nego bi ga progutao mrkli mrak. Toliko ova država drži do sebe, uime demokracije i ljudskih prava, da dopušta i nekažnjene javne nasrtaje na svoga Predsjednika.

Jedan od vrhunaca ove nedostojne kampanje, koja i opet svjedoči o potpunom pomanjkanju kreposti zvane *verecundia* (strahopoštovanje), mogao se pratiti koncem 1998, kroz hajku na bankovni račun Tuđmanove supruge, premda je na njemu bila razmjerno mala svota, očito doista prikupljena kroz više godina od ponovljenih izdanja i prijevoda Tuđmanovih knjiga. Koliko god je Tuđman nepromišljeno davao povoda da mu se može spočitati *nepotizam,* niskost rečene hajke nije očitovala tek pomanjkanje respekta, samokontrole i osjećaja za mjeru, nego i licemjerje jedne "javnosti" koja je, u istom dahu s moralističkim demoniziranjem Predsjednika i njegove obitelji, svečano proglasila nacionalnom heroinom notornu kršiteljicu zakona. Ispalo je da je moralno, da je legalno i legitimno izdati bankovnu tajnu, obezvrijediti sigurnost novčanih uloga, ugroziti ugled novčarskog zavoda, samo da bi se narodu gladnom jeftinih senzacija i željnom ponižavanja veličina ponudio jedan i ne osobito pikantan podatak iz privatne sfere šefa države.[86]

Nahuškan plebejskom galamom dijela medija upregnutog u kola koja nisu hrvatska, dio naroda dopustio je da ga se sroza s visina što ih je dostigao kao nacija-za-sebe, ponovno osvojenoga ponosa i dostojanstva, kadar da vlastitim snagama, krvavom žrtvom osvaja slobodu sa svoj i za buduće naraštaje. Prihvatio je bijednu ulogu što ju mu je namijenio neprijatelj, ulogu nezadovoljnog zanovjetala, koji svojega

---

[86] Kako su Tuđmanovi kritičari nesposobni za pravu, poštenu, obzirnu kritiku – tako su i njegovi poklonici nedorasli ispravnom poštovanju. Tuđman se, po zlehudom, ali ugodnom, pa donekle i korisnom običaju, okružio laskavcima i klimavcima, udvoricama i dodvornicima, pripuzima i ljigavcima, poslušnicima, pokornicima, podložnicima i podanicima. Takvi su mu se neumorno ulagivali radi vlastita probitka, ali su ga isto toliko malo voljeli i poštivali kao i oni drugi. Nu o tomu u slijedećem odjeljku.

Predsjednika optužuje da leti zrakoplovima, želeći ga posjesti na bicikl, kako bi mu se onda mogao smijati.

Nu budući da predsjednik države nikada ne može biti privatna persona, pa ni političar-pojedinac, jedan među mnogima (čak i ako ga se svelo na puku protokolarnu marionetu), on ne samo što svoju državu predstavlja, nego je i, u određenom smislu, s njome jedno. Zato se provoditelji specijalnog i psihološkog rata toliko i trse uniziti autoritet Predsjednika, izbrisati aureolu i auru koje ga krase i kada griješi, i kada vodi krivu politiku. Predsjednika se može savjetovati, može ga se navoditi na političke korekture, može ga se dostojno i dostojanstveno napadati, može mu se naći i zamjena – koja ne smije biti gora od njega! – može ga se napokon i svrgnuti, ali ga se ne može trivijalizirati, banalizirati, bagatelizirati. Tko je to u Tuđmanovo vrijeme činio u Republici Hrvatskoj, sebi je činio, i svom narodu, kojemu je na taj način nanio trajnu, dugoročnu štetu.

TUĐMANOVE AMBIVALENCIJE

Kao i drugi značajni muževi, Franjo Tuđman, koliko god cjelinom svoje ličnosti izljeven iz jednog komada, nije bio jednoznačan, jednostavan, neprotuslovan. Potekao iz titovskoga jugo-internacionalizma, bio je jedan od najčvršćih i najemotivnijih hrvatskih nacionalista. U mladosti boljševik, još se prije svoje izborne pobjede 1990 pozivao na socijaldemokraciju, da bi došavši na vlast provodio uglavnom klasičnu varijantu konzervativne politike. Ništa u njemu – ni kao čovjeku ni kao političaru – nije bilo demokratsko, a ipak je usud upravo njega odredio da hrvatskom narodu nametne taj po mnogočemu nesretni oblik političke vladavine.[87] Prije dolaska na vlast znao je davati defetističke izjave pod dojmom beogradske nasilničke bahatosti, ali je ujedno njegovao u sebi nepokolebanu vjeru u skrajnju pobjedu "malih naroda" koji su odlučili dostignuti slobodu. O Nezavisnoj Državi Hrvatskoj jednom bi priznao da je njoj vodila volja čitave hrvatske povijesti, a drugi bi je put, u

[87] Ne bi propustio ni jednu prigodu da, uz ostale atribute pridavane Republici Hrvatskoj (samostalna i slobodna, suverena i nezavisna) pridoda i ono "demokratska" – baš kao da hrvatski narod ne bi imao pravo na državu ako bi u njoj vladao kakav drugi ustroj osim demokratskog. U toj ritualnoj demokratskoj frazeologiji oponašala ga je revno i njegova kamarila.

suglasju s hrvatskim neprijateljem, srozao do "kvislinške tvorevine".[88] Takve su osobe za površna promatrača, koji ostaje na privatnom, neutemeljenom i nedomišljenom dojmu, uvijek tvrd orah. Ne želeći ih sagledati u čitavoj njihovoj složenosti i nijansiranosti, vjerujući u crno-bijelu narav našega svijeta i ljudi u njemu, takav mora pojednostavniti, prosuđujući jednostrano i stoga krivo.

Zahvaljujući Tuđmanovim proturječjima i nedosljednostima, a s druge strane simplifikatorskim prosudbama suvremenika, o njemu u narodu kolaju zapravo dvije stubokom različite, nepomirljive predočbe. Jednu su stvorili upravo opisani kritičari i sitničari, a druga potječe od njegovih ulizičkih apologeta. Tako imamo posla s dva Tuđmana, koji izgledaju kao da među njima ne bi bilo nikakvih dodirnih točaka. Mogli bismo ih provizorno nazvati *anđeoskim* i *dijaboličnim* Tuđmanom.

Ne treba osobito ni isticati kako je u anđeoskom modelu Tuđman nestvarna, papirnata himba, poput svih drugih narodnih vođa kojima podanička svijest i interes pridaju nadljudske kvalitete. On je vrhovni domoljub, povjesničar i povijesna veličina u personalnoj uniji, najveći narodni sin, genijalni vojskovođa, državnik koji ni u jednoj pojedinosti nije bitno pogriješio[89]. On je otac hrvatske nezavisnosti, obnovitelj hrvatske države nakon devet stoljeća[90], koju je uščuvao kroz sve bure i oluje rata i poraća, i spretno je vodio unatoč otporima nesklona nam svijeta.

Nasuprot ovom panegiriku stoji demonska karikatura u kojoj nema ni trunka dobroga. Ona nam oslikava čovjeka koji je nekoć bio partizanski borac protiv hrvatske države, šumski politički komesar, a kasnije odani poklonik jugo-diktatora, general buduće hrvatožderne "JNA", u duši je uvijek ostao boljševik, pa je i sam postao bahatim diktatorom u najboljoj

[88] Ovako se izrazio na velikom skupu mladeži "Pobjednička generacija" 4. VI 1999. Tom zgodom našao je pohvalnih riječi i za "otvoreno društvo", čijeg je ideologa i provoditelja Sorosa s pravom bio odredio kao hrvatskog neprijatelja.

[89] Valja pripomenuti da je i sam Tuđman bio jedan od upornijih zagovornika ovog shvaćanja, ponavljajući prigodice rado kako on i njegova Vlada nisu počinili "ni jednu stratešku pogrešku".

[90] Ova je tvrdnja ustrajna koliko i netočna. Prva hrvatska država nakon devet stoljeća, točnije, 839 godina nakon propasti srednjevjekovne Hrvatske i njezine narodne dinastije, nastala je 1941, trajala do 1945 i zvala se Nezavisna Država Hrvatska. Može se i kritično gledati na njezinu nezavisnost i suverenitet, ali se to može, ne bez razloga, činiti i s današnjom Republikom Hrvatskom. Činjenica je da su obje bile izraz hrvatske državnosti u XX stoljeću. To nije bio slučaj s tzv. "narodnom", pa "socijalističkom republikom" Hrvatskom, jer je ona, bez obzira na mjeru svoje autonomije (koja se mijenjala i nikada nije bila velika), predstavljala dio šire, federalne državne zajednice, te dakle nije imala atributa vlastite državnosti.

maniri komunističke škole. Kao vladar hrvatske države, okružio se nedostojnim luksusom[91] i taštim ceremonijalom, a svojoj obitelji priskrbio nepotističke olakšice. Doveo je svoj narod do same granice socijalno podnošljivog, pa i niže, sa svojim "pandanom" Miloševićem podijelio je Bosnu (ili je to makar pokušavao), a svojom usporednom krivnjom za rat zavrijedio je – ni manje ni više nego da ga se kao "ratnog zločinca" izruči na milost i nemilost Haaškom tribunalu!

Hrvati su, u svojoj sklonosti bespoštednoj kritici baš koliko i idolatriji, za svojega Predsjednika izradili ove dvije liste protivnih svojstava. Oni koji su ga vidjeli isključivo negativnim, željeli su da ga se pod svaku cijenu ukloni s vlasti, pa došlo nakon njega što bilo. Oni drugi, u svome bezostatnom oduševljenju, najradije bi i na Tuđmana bili primijenili onu raniju, neuspjelu formulu "i nakon Tita – Tito". Ne će biti da je istina, kao ni inače, negdje po sredini. Ona je negdje drugdje: u visini i u dubini. Ali i kritičari i apologeti imaju u ponečem pravo. Tuđman je povijesna ličnost koja se ne može promatrati iz prizemne, žablje, ali ni iz odveć ptičje perspektive. Nu, razlike u prosudbi učinile su da je Franjo Tuđman, koji je, došavši za nacionalnog vođu, trebao ublažiti, ako već ne i posve otkloniti, sve uzroke podjela u hrvatskoj naciji, i doprinijeti njezinu jedinstvu, zapravo u posljednjoj fazi svoje vladavine postao presudnim čimbenikom polarizacije. Oko njega lomila su se koplja, oko njega se narod razdirao, dijelio *za* i *protiv*. On je izazivao žestoke simpatije i žestoke antipatije. Nitko prema njemu nije bio ravnodušan. I tko ga je u međuvremenu vidio dosadnim, zapravo je time također izražavao negativnu ocjenu. Ovo dvojstvo u doživljavanju Tuđmanove ličnosti i djela potrajat će po svemu sudeći sve do njegova konačnog ulaska u povijest. Tada će se strasti stišati, svi će prigovori izblijedjeti, preselit će se u historijske marginalije i ustuknuti pred onim uistinu povijesnim, bitnim i trajnim. Dok su, međutim, njihove povijesne veličine blizu, Hrvati s njima teško izlaze na kraj. Ne razdvajaju ono što je u njima ljudsko-odveć-ljudsko od onoga što će odoljeti sudu vremena.

Ali, markantni povijesni muževi nisu protuslovni samo u očima svojih suvremenika, koji se prema njima određuju kruto i isključivo. Oni i u sebi samima nose dvojstvo. Konzervativni su, ali i revolucionarni, emotivni i racionalni, profinjeni i nasilni, nacionalni i imperijalni.

---

[91] Zanimljivo je kako su isti kritičari nekoć "maršalu Titu" opraštali i mnogo veću mjeru diktatorskih ovlasti, baš kao i bezočnog izobilja kojim se bio okružio. Ako se o tome nije moglo govoriti do Titove smrti, za posljednje desetljeće druge Jugoslavije (1980–90) to ne vrijedi. Tko je šutio, šutio je jer je preferirao jugoslavena Tita.

Donekle se ovi parovi mogu zapaziti i u Tuđmanovu duševnom i političkom sklopu. Njega krase i drugi polariteti: sukob demokratskog i autoritarnog, socijaldemokracije i demokršćanstva, partizanskog nasljeđa i odobravajućeg razumijevanja za Ustaštvo, suverenitet i podaništvo. Zahvaljujući ovom rascjepu u sebi, on je raskolio i hrvatski narod, nakon što ga je u suočenju s potrebom stvaranja i obrane države – ujedinio. Stoga je okosnica njegove dvojne pojave upravo u njegovoj dvostrukoj ulozi ujedinitelja i polarizatora hrvatske nacije. Drukčije nije ni moglo biti s tako eksponiranom i jakom ličnošću, u vremenu dramatičnog narodnog prevrata i otvaranja novih, epohalnih perspektiva hrvatskoj naciji nakon stoljeća državne nesamostalnosti, i sedamdeset dugih godina – uz četverogodišnji hrvatski *interregnum* – nedostojnog robovanja pod velikosrpskim jugoslavijama.

TUĐMANOVI TEMELJNI PROMAŠAJI

Raniji dojam odgovornih promatrača o nizu upadnih slabosti Tuđmanove vladavine pokazao se tijekom vremena djelomice kao plod krivog tumačenja, uvjetovanog odveć nestrpljivim očekivanjima. Ponešto je kasnije popravljeno, postignuto, ostvareno. Ovamo spadaju poglavito u početku rata izgubljeni teritoriji. Hrvatska ih je povratila pod svoju jurisdikciju. Nu ipak, to se događalo sporo, oklijevajuće, nije se postiglo u cijelosti silom oružja,[92] pa je to razlog da u Hrvatskom Podunavlju hrvatski suverenitet u okružju ratoborne srpske manjine uopće nije neupitan. Ne samo što su brojni srpski uljezi ostali na tom razrušenom prostoru, na koji se hrvatski povratnici nikako ne vraćaju u broju vrijednom pozornosti. Srbima, koji su u velikoj većini, na ovaj ili onaj način, bili uključeni u pobunu protiv svoje domovine Hrvatske, dodijeljena je generalna amnestija i abolicija, dobili su posao, kuće i mirovine, opskrbljeni su povlasticama i osobitom obzirnošću vlasti[93], i stekli su, susljedno svim tim udruženim susretljivostima, državu u državi.

---

[92] Tuđmanov ministar policije, stari partizan i udbaš Josip Boljkovac, nakon uspostave srpske države u državi s centrom u Kninu svakodnevno je ritualno ponavljao kako će i u Kninu "progovoriti pravna država", nu to se nije dogodilo sve dok u ljeto 1995 nije progovorila sila oružja, a tada Boljkovca već odavno više nije bilo u politici. Tri plana za čišćenje Knina bila su 1990 odbačena. Čijom "zaslugom"?

[93] Tako, naprimjer, mali Srpčići ne moraju u hrvatskim školama učiti o zločinu svojih četničkih očeva eda bi se poštedjelo njihove senzibilne dušice. Srpski obveznici

Model oslobađanja okupiranih područja nije u potpunosti bio rezultat hrvatske volje, i zato je bio praćen nizom nedopustivih ustupaka i popuštanja, poput pristanka na povrat srpskih masa tek što su one, sretnim raspletajem ratnih zbivanja, u panici i rasulu napustile hrvatsko tlo, na kojemu su oduvijek predstavljale kamen smutnje, petu kolonu hrvatskih neprijatelja te stalni čimbenik nestabilnosti.

U početnoj fazi rata, uspjesi i polet naše vojske učinili su zamislivim da se njezine operacije prošire čak i na područja koja su Hrvatskoj oduzeta u ranijoj srbo-jugoslavenskoj prošlosti. Bez većih poteškoća i gubitaka moglo se u jednom trenutku zaposjesti hrvatsku Boku Kotorsku, (a HOS je već nadirao i na Istočnu Hercegovinu s Trebinjem i Nevesinjem). Vojska je na to bila spremna, a politika nije ni pomišljala. Kroz čitavo trajanje Tuđmanove Republike Hrvatske ni jednom jedinom prigodom nisu službeno izražene legitimne pretenzije na Boku, kao i na Istočni Srijem sa Zemunom, dijelove Bačke sa Suboticom i druge hrvatske krajeve. Zato se Zagreb do dana današnjega mora natezati oko komadića zvanog "Prevlaka", u nedostojnoj defenzivi protiv srpskih presizanja i na taj dio hrvatske zemlje.

Od početka Tuđman je Domovinski rat vodio neodlučno, nije ga želio ni objaviti ni proglasiti[94]; nije u njega vjerovao, pa je jedno vrijeme čak zakočio proces naoružavanja i uvoz oružja,[95] a kada je rat ipak izbio, nije mu se predao zdušno, svim srcem. Nije shvatio da rat koji je započeo u Sloveniji sutra mora zakucati i na njegova vrata. Uskratio je, unatoč sporazumu o zajedničkoj obrani, pomoć nesimpatičnim mu

nisu do daljnjega dužni služiti u hrvatskoj vojnoj sili. Doduše je 15. siječnja 2000 istekao moratorij na novačenje srpskih vojnih obveznika, ali će oni čitavu 2000 godinu, osim u slučaju izričite želje za nošenjem hrvatskog oružja, služiti "civilni rok", a stvari će se tobože normalizirati tek 2001. Što je sve to negoli povlastica za pobunjenika koji je zavrijedio najoštriju kaznu? Što je to nego država u državi, kako bi se po diktatu vanjskog neprijatelja nagradilo unutarnjeg?

[94] Ministar obrane u početku rata, bivši general "JNA" Martin Špegelj, predlagao je blokadu i zauzimanje svih jugo-vojarni na području Republike Hrvatske. Time bi se došlo u posjed teškog naoružanja, jugo-vojska bi se demoralizirala, ostala bi bez vojnog instrumentarija kojim je kasnije ratovala protiv Bosne i Hercegovine i ne bi se, u strahu od uspješne hrvatske obrane, usudila napasti. O pojedinostima ove epizode general Špegelj pisao je u više nastavaka tjednika *Globus*, počam od br. 238. Njegovu mišljenju kasnije se, prešavši u oporbu, priklonio i bivši premijer i predsjednik Sabora a kasniji šef države Stipe Mesić, te je iznio pretpostavku da bi nakon zauzeća vojarni Milošević odustao od Hrvatske. Tuđman nije pristao na ovaj koncept, računajući sa snažnom vojnom odmazdom iz Beograda, ali i pozivajući se, uz zdušno sekundiranje Zdravka Tomca, na volju "međunarodne zajednice".

[95] Dio oružja bivše "teritorijalne obrane" predan je "JNA" kada je već bila uspostavljena Tuđmanova vlast.

Slovencima. Propustio je provesti opću mobilizaciju. Svaki je čas naređivao nepotrebna, i samo krivo shvaćenim političkim obzirima motivirana povlačenja već pobjedničkih postrojbi, čiji bi borci u takvim prigodama posve suvišno ginuli. Takvo svoje ponašanje prikazivao je spretnim i lukavim taktiziranjem, napredovanjem korak po korak. Zbog toga njegovog držanja nazvali su ga u pravaškim, hosovskim krugovima *cunctator* (oklijevalo)[96], a kada je zapažena njegova sklonost da potpisuje štetna primirja u jeku borbi, pa potom i sve drugo što bi od njega zahtijevali sve moćniji i drskiji međunarodni nadzornici i povjerenici – pojavila se parola, ispisivana i na zidnim grafitima: "Ne dajte mu pero!". Hrvatski rat dobrim su dijelom obuzeli defetizam i defenziva, zaredali su suvišni pregovori, organizacija rata često je bila nedostatna, koordinacija postrojbi loše je provođena, dostava novog oružja kasnila je i kada je staro već bilo neuporabljivo, učestale su izdaje i sabotaže počinjene po starim kadrovima u trupi, junaci bi ginuli prigodom prisilnih povlačenja umjesto na bojnom polju, goloruki mladići tjerani su na tenkove, a neizobražena djeca stradala bi u okršajima kojima nisu bila dorasla ni obukom, a niti psihički.[97]

Tijekom rata došlo je do većeg broja pretežito nerazjašnjenih likvidacija, koje su uglavnom pogodile najborbenije dijelove naše vojske, domoljubne nacionaliste i osvjedočene državotvorne bojovnike. Od hrvatske ruke pao je u Hercegovini pravaški borac Blaž Kraljević, jer se zalagao za državno jedinstvo Herceg-Bosne[98] i za borbeno zajedništvo katoličkih i muslimanskih Hrvata u borbi protiv zajedničkog, srpskog neprijatelja.

[96] Po nadimku rimskog vojskovođe, diktatora Fabija Maksima, iz vremena punskih ratova. Engleski socijalisti, skloni opreznom reformizmu i posvemašnjoj mlakosti, osnovali su u prošlom stoljeću društvo nazvano, po njegovom imenu, *Fabian society*. U našem Domovinskom ratu, međutim, nije smjelo biti mjesta za "fabijevce"!

[97] Ovo otežuće, rastegnuto ratovodstvo službeno se opravdavalo početnom hrvatskom nespremnošću za rat i nastojanjem da se "internacionalizacijom" sukoba "kupi vrijeme", te da se izbjegnu razaranja i genocid širih razmjera, do kakvih je kasnije došlo diljem Bosne i u Kosovi. Pa ipak, Hrvatska je (*uža* Hrvatska, *nota bene*!) nešto drugo. Srbima je bilo jasno da se nju ne može pokoriti i vladati uspješno čitavim njezinim područjem, a kamoli istrijebiti hrvatski puk. To bi daleko premašilo ne samo vojne, nego i političke i psihološke kapacitete srpskoga agresora. Zato rat punoga zamaha protiv Hrvatske nije dolazio u obzir, i zato je hrvatska obrana mogla i morala biti manje samozatajna.

[98] Pod ovim nazivom ne razumijem bivšu paradržavnu secesionističku tvorevinu na području zapadne Hercegovine, nego, po tradicionalnoj uporabi riječi, cjelinu hrvatskih pokrajina Bosna i Hercegovina.

Također u Hercegovini pao je žrtvom atentata Ludwig Pavlović – Lutko. On je bio najmlađi sudionik Bugojanske skupine, koja je 1972, pod vodstvom braće Adolfa i Ambroza Andrića, došla iz emigracije zapaliti hrvatsku nacionalnu pobunu protiv Jugoslavije. Pavlović je preživio borbe s jugo-vojskom i policijom, a Tito mu je smrtnu kaznu pretvorio u 20 godina robije. Pola života odležao je u tamnici, da bi samo nekoliko mjeseci nakon oslobađanja bio ubijen od sunarodnjaka.

Pod nerazjašnjenim okolnostima izgubio je život i legendarni junak Miro Barešić. On se proslavio 1971, kada je u Stockholmu u samoobrani likvidirao udbaškog zlikovca Vladimira Rolovića, Titovog "ambasadora" sa specijalnom zadaćom da u Švedskoj uguši hrvatsku borbu. Nakon dugogodišnjeg robijanja i mnoštva avantura, Barešić je u srpnju 1991 potajno došao u Domovinu kako bi se uključio u obranu. Čim je došao, primili su ga u negdašnjoj Titovoj vili "Zagorje" Vice Vukojević (tada pomoćnik ministra policije) i Gojko Šušak (ministar iseljeništva i drugi čovjek ministarstva obrane). Umjesto da ga odvrate od brzog odlaska na frontu, i iskoriste njegove sposobnosti i iskustvo za izobrazbu mladih vojnika, odmah su popustili njegovoj žarkoj želji da se oproba kao "hrvatski vojnik"[99], kakvim se uvijek nazivao. Za mjesec dana bio je mrtav.

U rujnu 1991 ubijen je i pravaški vođa Ante Paradžik, u samovozu na prilazu Zagrebu, kao žrtva hotimice krive dojave. Osuđeni su samo redarstvenici koji su po njoj postupili, misleći da imaju posla s "martićevcem", ali ne i onaj koji je Paradžika, javljajući slijedećoj nadzornoj postaji njegov dolazak, upravo tako prikazao. Smrću Paradžika označen je već razvitak koji je kasnije doveo do krize u Stranci prava. Kroz rat, ona je održavala svoj ugled i utjecaj, kao i desničarsko-nacionalističku razinu, zahvaljujući ratnom djelovanju crnokošuljaša-hosovaca, ratnika koji nisu pristajali na kompromis, primirja i povlačenja. Nakon rata, bez snažnog i borbenog vodstva jednog Paradžika, stranka se razdijelila na niz frakcija, od kojih je jedna, Paragina, otplovila u vode proameričkog liberalizma "ljudskih prava", a druga, najjača, pod vodstvom Ante Đapića, žrtvovala dobar dio reputacije pretijesnom suradnjom s vladajućom strankom HDZ i ovisnošću o njoj.

[99] Barešić je mjesecima radio na svom dolasku u Domovinu. I mene bi često nazivao iz Paragvaja sa zamolbom da pomognem, u dogovoru s vlastima, njegovu povratku. Nu htio je doći kao vojnik, a ne kao anonimni povratnik. I Šušak i tadašnji ministar unutarnjih poslova Josip Boljkovac poručili su mu preko mene da se strpi, jer još nije moguće zajamčiti mu punu sigurnost. Kako je onda ipak došao, da bi bez ikakve potrebe preko noći izgubio život, ostaje još nepoznanicom.

Sve ove nasilne i tragične smrti moraju se smjestiti u kontekst Domovinskoga rata kako ga je vodio Vrhovnik hrvatske vojne sile, i onih manjkavosti njegova ratovodstva koje su početno bile izložene. Da je rat bio organiziran samosvjesnije, s više pouzdanja i poleta ne samo u postrojbi, gdje nije manjkalo najvećeg oduševljenja i pripravnosti na žrtve, stege i hrabrosti, nego i na političkim razinama koje su donosile odluke – izbjegle bi se zasigurno i ove glasovite, ali i brojne neznane žrtve te hrvatske epopeje s konca stoljeća.

Da je nacionalna politika bila vođena samostalno, načelno i dugoročno, da nije bila podložna neodgovornim improvizacijama i krivim procjenama, ne bi nam se dogodila i najveća katastrofa Domovinskoga rata, bratoubilački sukob hrvatskih katolika i muslimana u hrvatskoj Herceg-Bosni[100]. Kada se danas ta nesreća ovako nazove svojim pravim imenom, to nailazi na shvatljivo negodovanje kako Hercegovaca tako i muslimana-Bošnjaka. Dubok je jaz među njima iskopan upravo tim ratom koji nije bio naš rat, koji nam je bio lukavo nametnut, i koji je na svaki način valjalo izbjeći. Obje strane snose za njega dio krivnje, nu da je do njega uopće došlo, zasluga je onih inozemnih, međunarodnih snaga kojima je interes bio rasteretiti bosanske Srbe, i oslabiti pozicije, jedinstvo nesrpskog, što će reći vjerski podijeljenog, ali etnički i povijesno cjelovitog hrvatskog korpusa u Bosni i Hercegovini.

I dok je Franjo Tuđman još u početnim tjednima nove Republike Hrvatske ponavljao u svojim javnim izjavama ono što znaju svi hrvatski državotvorni nacionalisti od Starčevića i Pavelića nadalje – da su bosanski muslimani Hrvati islamske vjere, da su štoviše čista hrvatska pasmina, cvijet hrvatske nacije – nakon izbijanja hrvatskoga rata u Bosni prekonoć su mu muslimani postali "janjičari", "osmanlije" i "balije", odbojni, strani element koji se nikada ne će integrirati u hrvatsko nacionalno biće.

Nastao je tako duboki sukob, koji nije uspjela premostiti ni pobjednička suradnja Armije BiH s Hrvatskim Vijećem Obrane na oslobađanju Bihaćke krajine i dijelova Bosne i Hercegovine što su ih zaposjeli srpski osvajači[101]. Danas razumljiva mržnja između dvije zaraćene hrvatske

[100] V. bilješku 98!

[101] Sukob nije stišan već i stoga jer ratne operacije nisu mogle biti uspješno okončane. Na domak Banje Luke, kada su već lokalni Srbi počeli pakirati prnje za bijeg, pobjedničkim vojskama zabranjeno je bilo daljnje napredovanje! Tadašnji ministar vanjskih poslova Mate Granić kazao mi je kako je Tuđman imao čvrstu volju nastaviti oslobađanje područja u Bosni, ali da su mu Amerikanci zaprijetili bombardiranjem hrvatskih ciljeva i da je zato odustao od svoga nauma. Muftija Ševko ef. Omerbašić, pak, rekao mi je o istoj temi da je sâm Tuđman, bez obzira na Amerikance, zaustavio vojno napredovanje.

strane ostat će najbolnija rana koju je hrvatsko narodno tkivo zadobilo Domovinskim ratom, i trebat će vremena, strpljenja, razboritosti, mudrosti i velike, vizionarske i čvrste politike da bi ona zacijelila. Da je Tuđmanova politika bila takva u samom početku, ovaj bi se teški udarac jamačno dao izbjeći.

A kakva je trebala biti? Prije svega, uistinu suverena, samostalna, nezavisna, imuna na inozemne pritiske i ucjene. Vođena samo potrebama narodnog bića, nacionalnim interesom, državnim rezonom. Jer, hrvatski probitak nije bio u podjeli Bosne i razbijanju hrvatskog korpusa u njoj. On se sastojao u porazu i uklanjanju uljeza, srpskog uzurpatorskog, tlačiteljskog i ekspanzivnog sastojka bosanskog mozaika, u povezivanju katoličkog i muslimanskog segmenta na način koji najbolje odgovara objema stranama, kako bi se dugoročno pripremilo sjedinjenje tradicionalne hrvatske pokrajine Herceg-Bosne[102] matici Domovini. Taj bi se učinak bio pospješio da je Tuđman muslimanske izbjeglice, koji su dobili utočište u Republici Hrvatskoj s izbijanjem rata u Bosni 1993, unovačio u hrvatsku vojsku, umjesto da ih s vremenom vraća u Bosnu gdje su se uključili u frontu protiv hercegovačkih Hrvata katolika.

Još temeljitije polučio bi se taj cilj da se, u nekoj od niza faza sporazumijevanja s Alijom Izetbegovićem, Tuđman s njim dogovorio o zajedničkoj vojsci za borbu protiv Srba u Bosni i Hercegovini. Nekoliko puta, štoviše, bili smo na domak konfederacije između Republike Hrvatske i BiH. Izetbegović ju je, u lucidnim intervalima svoje inače nedosljedne i smušene politike, i sam opetovano predlagao.[103] Umjesto

[102] V. bilješku 98!

[103] Alija Izetbegović bio je već otprije bio poznat kao jedan od predvodnika bosanskih muslimana, iskreni vjernik (premda nikakav fundamentalist), ali isto tako slijep za nacionalnu problematiku, pristaša zamisli o islamskom kontinuumu od Bosne do Indonezije. Na procesu u Sarajevu 1983 Izetbegović, još kao mladić autor jedne *Muslimanske deklaracije*, našao se na čelu skupine od 13 muslimanskih optuženika, i bio osuđen na 14 godina zatvora. Tadašnji predstavnici jugo-Židova, predvođeni posrbljenim virovitičkim Židovom, zadrtim jugo-komunistom Lavoslavom Kadelburgom, uostalom, zdušno su pozdravili ovu terorističku osudu. Na 7 godina bio je osuđen i Edhem Bičakčić, koji je poslije imenovan bosanskim premijerom. Izetbegović je, postavši prvim čovjekom BiH, često očitovao nesnalaženje u nacionalnoj politici, počam od vjerovanja u tzv. "asimetričnu" jugo-federaciju i uvjerenja da ga se ništa ne treba ticati hrvatski Domovinski rat. S druge je strane on doista bio opetovano spreman na neku vrstu državnog zajedništva BiH s Republikom Hrvatskom, koje bi nedvojbeno odgovaralo hrvatskom nacionalnom interesu. Izetbegović kao doktrinarni antinacionalist, međutim, nije imao izravnih simpatija za hrvatske nacionalne težnje. Jedna od budućih zadaća hrvatske nacionalne politike sastojat će se zato u potrazi za bosanskim muslimanom-Hrvatom, s kojim će Zagreb moći započeti konačno rješavanje zamršenoga povijesnog kompleksa muslimansko-katoličkih i hrvatsko-bosanskih odnošaja.

da su se razmotrili uvjeti pristanka na taj prijedlog[104], čije bi prihvaćanje na još neviđeni način unaprijedilo povijesni hrvatski probitak, Vladimir Šeks došao je tada, po izbijanju katoličko-muslimanskog rata, na "genijalnu" ideju o prekidu diplomatskih odnosa s BiH i izbacivanju muslimanskih izbjeglica iz (uže) Hrvatske!

Politika se uglavnom i vodila prema ovakvim predočbama, te je učinak odista ispao virtuozno: od organskog sastojka hrvatske nacije i prirodnog saveznika u borbi protiv Srba, stvorio se krvni neprijatelj.[105] A Bosna je, bez obzira na zaokrete u politici što je prema njoj vođena po američkom diktatu, ostala za Hrvatsku strano tijelo, inozemstvo kao i svako drugo, u koje se putuje s putovnicama i na čijim granicama obje strane naplaćuju carinu.

Kada se koncem 1994 zaoštrila situacija oko Bihaća, prijeteći da će dovesti do njegova pada u srpske ruke, Tuđman je bihaćku krizu nazivao "nekakvim slučajem" i uvjeravao da se on Hrvatske ne tiče ništa, te da se ona zbog Bihaća ne će isprovocirati na ulazak u rat. Ministar rata Šušak bio je, srećom, drugog mišljenja, najavivši obratno: ako padne Bihać, Hrvatska će ući u rat. A kako i ne bi kada bi joj taj pad bosanske Srbe doveo još bliže granicama! Hrvatska se slijedeće godine doista uplela u rat, ali preventivno, da Bihać ne bi pao. Taj je rat za tren ponovno ujedinio katoličko i muslimansko Hrvatstvo u borbi protiv srpskog neprijatelja. Nu nije udruženim vojskama bilo dopušteno da dosegnu Banju Luku, te da uljeza, koji se već užurbano pripravljao na bijeg, konačno i najure preko Drine. A za uklanjanje jaza u rascjepljenom bosansko-hercegovačkom Hrvatstvu već je bilo ponestalo volje. Do slijedeće zgode! Pod međunarodnim pritiskom Tuđman je pristao na potpisivanje tzv. Daytonskog sporazuma, kojim je polovica hrvatske Bosne i Hercegovine, proglašavanjem nekakvog paradržavnog srbistana pod nazivom "republika srpska", praktično prepuštena Srbiji, a zapečaćen je i gubitak danas čisto hrvatskih krajeva kakav je Bosanska Posavina.

[104] Ta je konfederacija kasnije u Daytonu i potpisana, ali je zaživio samo sporazum o federalnom povezivanju katoličkog i muslimanskog dijela u BiH, dok je plan o konfederaciji pao u zaborav. U svakom slučaju, međutim, katolički je hercegovački puk, nakon što je već bio nahuškan protiv muslimana i prošao s njima krvavi rat, te se zadojio smrtnom mržnjom prema njima, tek sada, u najgore nevrijeme, na zapovijed inozemnih gospodara Hrvatske, bio s njima natjeran u (kon)federaciju. Postoji li ime za takvu politiku?!

[105] Valja za ljubav povijesne istine podsjetiti da je Tuđmanov "Zavnoh", koji je najavio promociju "muslimanske nacije", time neizravno odgovoran i za krvavi međuhrvatski rat sredinom devedesetih. Tako je eto "Zavnoh" pridonio "rješavanju nacionalnog pitanja".

Isto tako je, potpisivanjem paralelnog Erdutskog sporazuma, od Hrvatskog Podunavlja stvorena srpska država u državi, koja se ne pokorava suverenitetu Republike Hrvatske, u kojoj nema hrvatske vojske, a redarstvo je snažno prošarano četničkim elementom. Umalo je slična sudbina bila pogodila i zaposjednuta područja oko Knina. Tuđmanova vlada je već bila prihvatila nevjerojatni plan Z-4, kojim bi se za srbočetničke pobunjenike, umjesto omče oko vrata, kakva ide veleizdajnike, osigurala najšira kvazidržavna autonomija.[106] Srećom su vođe bandita očekivali još više, na što Hrvatska ipak nije mogla pristati, pa Tuđmanu nije preostalo drugo nego da međunarodne gazde ipak uvjeri u potrebu vojne akcije radi konačnog oslobađanja tog okupiranog dijela Hrvatske. Tuđmanova politika od početka je bila podložnička prema velikom bijelom svijetu, prema svjetskim nadvladama, prema globalnoj judeokraciji. Pritom on nije slijedio svoju ideju o konačnoj pobjedi svakog autentičnog masovnog oslobodditeljskog gibanja odlučnog da poluči uspjeh. Njegova politika više je proizlazila iz one s ovom konkurirajuće ideje, koju je u svojim spisima također zastupao. Prema njoj, ovim svijetom vladaju velike i nemoralne sile, kojima se mali narodi teško mogu oduprijeti. Tuđmanova retorika kao državnika na čelu svoje zemlje svako malo se utjecala fatalističkom opisivanju "tog i takvog svijeta kakav već jest", kakav mi kao "mali narod" ne možemo mijenjati, te mu se dakle moramo prilagođavati – što u konačnici znači: pokoravati.[107] Tuđman je nerijetko, i s pravom, znao optuživati svoje protivnike da rade za strane gospodare. Tko bi to mogao poreći kada je u pitanju jedan Vlado Gotovac, lider kozmopolitskih liberala, koji se osjeća najsretnije kada ga kakav službenik američke ambasade pozove na razgovor! Gotovac je nedvosmisleno najavio i obećao da će on i njegova garnitura, u slučaju pobjede na izborima, voditi *američku* politiku. To je stajalište kasnije podkrijepio stavom kako su ljudska prava važnija od suvereniteta, što praktično znači poziv Amerikancima na vojnu intervenciju u

[106] Još Tuđmanovom mirovnom inicijativom od 2. studenoga 1993 predviđene su za "kotare Knin i Glina" široka lokalna i kulturna autonomija pod međunarodnim nadzorom, što bi značilo dvostruko odricanje od hrvatskog suvereniteta: i za račun Srba, i tzv. "međunarodne zajednice". Izgleda da je Tuđman ovim prijedlogom htio preduhitriti konferenciju koju su guverneri i kontrolori planirali za pola godine, pa je tako preduhitrio i katastrofalne odluke koje bi ona donijela! Ovako ili onako, ispalo bi da su Srbi nagrađeni za svoju pobunu, te da su vodili "pravednu borbu za svoja prava".

[107] Da smo mi nemoćni pred jačima, tu istu tvrdnju iznio mi je Tuđman u jednom brzoglasnom razgovoru (još u listopadu 1988, dakle u predvečerje propasti Jugoslavije!) s obzirom na Beograd. Po toj logici mogli smo šutke ostati u jugoslavenskom ropstvu.

Hrvatskoj čim bi oni stekli dojam da njezina unutarnja politika u nekom detalju odstupa od ultraliberalnog američkog modela. Nu dok su se u oporbenom taboru množili izjave i postupci koji se najprikladnije dadu podvrći pod tradicionalnu rubriku *veleizdaja* – podložnost inozemnim mjerilima i shvaćanjima, naputcima i nalozima, bila je bitnom sastavnicom i Tuđmanove politike.[108] Veliki Tuđmanov uzor Tito, na kojega se Vrhovnik, prezirući osjećaje većine svojega naroda, uvijek iznova pozivao, znao je držati do suvereniteta svoje države, koja se na žalost zvala Jugoslavija, a ne Hrvatska. Titu nitko nije nametao pridržavanje "ljudskih prava", niti se marljivo brinuo oko sudbine "slobodnih medija" u njegovoj tvorevini. Svakako, bilo je to vrijeme hladnoga rata i bipolariteta, nije Amerika sa svojim fiksnim idejama još postala isključivim nadzornikom svjetskih poslova. Pa ipak, ni u razdoblju tzv. "popuštanja" i globalne histerije "ljudskih prava" što ju je pokrenuo američki predsjednik Carter, nije Zapad pokazao odveć zanimanja za kritiku jugototalitarizma, u danima Titova života kao ni nakon diktatorova iščeznuća.[109] Tuđman je, međutim, već od početka svoje vladavine, htio-nehtio, dvojbenom i u najmanju ruku ambivalentnom taktikom kupovanja vremena na način "internacionalizacije" hrvatskog pitanja, sustavno radio

[108] Tuđmanova politika oslona na USA nije doduše dosezala dimenzije izdaje, ali je umjesno odrediti je podaničkom i pokorničkom. U odnosu prema Americi, Hrvatska se već tada ponašala točno prema onom neslavnom pravilu što ga je raskrinkao Krleža: *trovarsi un'altro signore.* Uvijek nam treba gospodar, nikada doslovce svoji na svome. Oslobodimo li se Pešte i Beča, srljamo u ralje Beograda. Skinemo li s vrata prvu Jugu, do propasti smo vjerni Berlinu. Sruši li se titovska Jugoslavija i komunizam, glibimo u "zapadne integracije". O novo-starom duhu ovisnosti svjedoči ova zgoda: Kabinet Predsjednika izdao je 15. listopada 1998 priopćenje u kojemu poriče da je Tuđman Andriju Hebranga ml. (s kojim se politički upravo bio razišao) označio "američkim agentom". To bi, naime, kaže se u priopćenju, značilo da je Hrvatska objavila rat Americi, te je jasno da takvim glasinama netko hoće pokvariti naše odnose s njom. – Dakle, optužiti Hebranga da je američki špijun nije uvreda Hebranga, nego Amerike. Veći je grijeh uvrijediti Ameriku nego biti strani agent!

[109] Slijedeća autentična anegdota – ispričao ju je meni bliskoj osobi jedan od sudionika pripovjesti – govori više nego sva sila političkih raščlambi. Jednom je Brežnjev, posjetivši Tita na Brijunima, zatražio od njega da iz nastavka povjerljivog razgovora ukloni tada drugog čovjeka u državi, Stanu Dolanca. Tito ne samo da je ovaj zahtjev odbio, nego se na Brežnjeva izderao da mu ne će on određivati nazočne suradnike, pa se čak toliko razljutio da je iz Brežnjevljevih usta istrgnuo već pripaljenu mu Havana-cigaru (uobičajeni poklon Fidela Castra), te ju bijesno nogom razgazio na skupocjenu perzijskom sagu. To je ono što nazivamo suverenitetom, osobnim kao i državnim. Tu lekciju Tuđman nikada nije dokraja savladao. On se svojim stranim posjetiteljima, bez obzira na rang, uvijek doslovce klanjao, a pokloniti bi se, protokolarno, trebao jedino sv. Ocu Papi!

na tome da se Hrvatska izruči na milost i nemilost bjelosvjetskim vagabundima, otjelovljenima u beskrajnom nizu inozemnih nadzornika i povjerenika koji redovito posjećuju Hrvatsku i izravno se miješaju u sve vidove njezinih unutarnjih poslova[110]. Zato je pod Tuđmanom vanjska politika uvijek djelovala nesamostalno i ovisno, bez velikih inicijativa i vizija, dugoročnih projekata diktiranih državnim rezonom. Uvijek su se u njoj osjećali pretjerani oprez, strah da se ne bi slučajno nastupilo odveć čvrsto i samosvjesno; posvemašnja pasivnost, defenziva, *reagiranje* umjesto *agiranja*. Vrhovnim mjerilom hrvatske politike, vanjske ali i unutarnje, nu isto tako i ponašanja uopće, postao je odgovor na ropski upit "što će reći svijet?". Umjesto da po Stepinčevu naputku osluškuje bilo vlastita naroda (a u tome, i ni u čemu drugom, i jest genuina "demokracija"!), hrvatska se politika do besvijesti iscrpljivala u spremnom podvrgavanju inozemnim hirovima, naredbama i zabranama, političkoj ispravnosti i inkriminaciji "govora mržnje". Bilo je to i u službi napora da se zadobije potpuno povjerenje predstavnika svjetske demokratske nadvlade na čelu s USA i današnjom nadnacionalnom, tehno-birokratskom Europom, eda bi se što brže, dok se još nismo kako valja oslobodili ni preostataka likvidirane jugo-zajednice, posrljalo u njihove "integracije", što brže izgubilo slobodu, samostalnost, suverenitet i samobitnost, za čije su ostvarenje hrvatski ratnici prolili more krvi. Opet se obistinila ona nesretna riječ da Hrvati ne mogu bez stranog gospodara. Umjesto da zrelo i razborito razmotre ima li uopće razloga, leži li u nacionalnom interesu priključivati se vojnom paktu NATO, kada nas on tek može uvući u ratove koji nisu hrvatski; ima li smisla i koristi pridruživati se centralističkoj Europi kakva je danas, i iz koje neke članice samo gledaju kako bi opet izišle, ili je probitačnije da se uključimo u frontu borbe za Europu nacija[111], koja će jedina uspjeti parirati i djelovanju američkog imperijalizma na našem kontinentu – hrvatski diletanti i politikanti prihvatili su savršeno nekritično, konformistički, nametnutu ideju da svijet teži integracijama, pa nam, kao dobrim pokornicima, ne preostaje negoli da i sami to gibanje pokorno prihvatimo kao najmudrije što postoji. S vremenom se Tuđman dobrim dijelom pretvorio u taoca svih

[110] Uključujući ovdje, dakako, i vanjsku politiku, koja je isto tako unutarnja stvar jedne države i o kojoj ova također mora suvereno odlučivati.

[111] Vidjesmo da je Tuđman u svojim spisima zastupao oštru protimbu ideologiji nadnacionalnog integralizma i univerzalizma. U političkoj praksi nije bio tako dosljedan. Zagovaranje Europe nacijâ u suradnji s nacional-revolucionarnom europskom internacionalom zastupala je u Republici Hrvatskoj najbeskompromisnije Nova Hrvatska Desnica, čini je slogan "Prvo Hrvatska – onda Europa" s razlogom prihvatila i Đapićeva Hrvatska stranka prava.

tih bezbrojnih vensova i ovena, karingtona i stoltenberga, bildova, klajnova, gelbarda, guldimana, galbrajta... Svaki od njih počeo bi se ubrzo osjećati kao stvarni guverner Republike Hrvatske, doživljavajući je kao zadnju karipsku banana-republiku i ne pateći odveć zbog činjenice da to guvernersko svojstvo i ovlasti mora dijeliti još s najmanje tucetom sebi sličnih.[112] Kao najprikladniji izvršitelj takve vanjske politike pokazao se Mate Granić, koji nije slučajno postao ministar inozemnih poslova s najduljim stažem u Republici Hrvatskoj. Već i svojim habitusom mlakog, mekog i koncilijantnog dobričine, na dužnosti na kojoj bi teško moglo biti odviše žilave i neumoljive čvrstine, on je ponajbolje otjelovljavao susretljivu i ovisničku narav hrvatske vanjske politike.[113] Tuđman je imao jedinstvenu povijesnu šansu da ovaj narod, koji je kroz stoljeća bezdržavlja zakržljao u zastrašenu podaničku rulju po sebi, ponovno probudi, izmijeni, obnovi, učini ga samosvjesnom, ponosnom i dostojanstvenom nacijom za sebe. U početcima pobjedonosnog, junačkog Domovinskog rata, ova je zadaća izgledala blizu ostvarenja. Hrvatska mladost očitovala je na crti bojišnice – oplemenjena smrtnom pogibelji, blizinom smrti, koja banalne vrednote pukoga života u tren čini ništetnim – požrtvovnost, hrabrost i stegu kakve su u Hrvata od sloma onoga slavnog Ustaškog naraštaja postupno pale u zaborav. Trebalo je dalje na tome graditi, valjalo je učiniti da vojne kreposti naših branitelja zažive i u civilnom, mirnodopskom životu. Valjalo je vojsku osposobiti i osokoliti da postane predvodnicom ovoga naroda u miru, kao što ga je vodila i uščuvala u ratu. Umjesto toga, vojsku se ponizilo, ratnike se pretvorilo u gomilu prosjaka bez mirovine i invalidnine, posla i kuće, luđaka oboljelih od tobožnjeg "posttraumatskog vijetnamskog sindroma", zločinaca opterećenih krivnjom za nekakve "ratne zločine", koje je, da ih je i moglo biti i da ih je bilo, smjesta trebalo amnestirati i skinuti s dnevnog reda. Narod je u početku Tuđmana oduševljeno prihvatio – dodijali su mu već bili i Jugoslavija i komunizam, a Tuđman je predstavio najuvjerljiviji program njihova nadvladavanja, koliko god da je dugo i

[112] U susjednoj Srbiji politika se nikada nije spustila na tako niske grane. Srbi mogu biti imperijalisti, zločinci ili primitivci. Ali oni su i nacionalisti koji čuvaju čast, ponos i dostojanstvo svoga naroda, i pritom su jedinstveni i beskompromisni. Oni nisu ratnici kao Hrvati, ali su političari, i svoj suverenitet i nezavisnost brane i pod cijenu žrtava – kako se to zorno pokazalo u danima NATO-ove agresije na Srbiju. Srbi će zaratiti s čitavim svijetom, ali nikome ne će dopustiti da im dijeli lekcije o "ljudskim pravima". Njihov Vođa nikada se ne bi srozao na voljnu marionetu inozemstva.

[113] Kada su ga jednom zgodom pozvali na nekakav posve beznačajni *cocktail-party* predstavnika NATO-saveza u Washingtonu, naivni je Granić sav sretan uskliknuo kako se "već osjećamo kao članica NATO-a"!

uporno taktizirao s varijantom konfederacije. Narod, koji je djelomice sigurno bio zaveden i nedvojbenom karizmom jugoslavenskoga diktatora, pa ga je zadržao u razmjerno dobroj uspomeni kao alternativu čisto četničkoj Velikoj Srbiji, dobio je sada svoga, hrvatskog Titeka, samo za sebe. Isprva je Tuđman bio uistinu popularan. Kako se rat vukao kroz svoje faze i postupno iscrpljivao, krećući se ipak nekakvom svom okončanju, premda nije bilo posve jasno ni kada je počeo ni dokle je trajao, tako su se karizma, autoritet i ugled Predsjednika sve više linjali. Teško je reći koji je dio naroda na izborima 1997 glasovao za Tuđmana i izabrao ga na njegov završni mandat, kada se isključe apstinenti, konformisti, birači "manjega zla", nu nedvojbeno je da nakon *Bljeska* i *Oluje* 1995 on više nije doživio zvjezdanih časova.[114] Prošireno je mišljenje da se po uspješnom obavljanju ovih akcija Tuđman trebao povući, kako bi ostao na visini svojega skrajnjeg postignuća kao prvorazredna pojava hrvatske povijesnice. Postoji jedan problem na koji je ukazao i sam Tuđman, pozivajući se na britanskog povjesničara i filozofa povijesti Arnolda Toynbeea. Ovaj je, naime, primijetio da je "onaj društveni sloj ili politički pokret, ideja i povijesna ličnost, koji uspješno odgovori na jedan povijesni izazov, rijetko (je) kada uspješan u odgovoru na slijedeći povijesni izazov."[115] Bilo to zbog opijenosti pobjedom, nasilnog nametanja svoje volje, bezobzirnog poricanja drugih nazora – onaj koji se pokazao uspješnim osnivačem države ne mora, dakle, biti sposoban i za njezino uspješno uščuvanje i izgradnju. Može biti da bi podrobnija raščlamba ovu formulu potvrdila i u Tuđmanovu slučaju. Nu, gledajući unatrag, uza sve očevidne i ključne manjkavosti njegove vladavine, ipak je teško pronaći jednu jedinu ličnost poznatu iz svakodnevlja etablirane hrvatske politike, koja bi se mogla smatrati sposobnom za bolje vođenje Hrvatske u ovih deset godina negoli što je to bio u stanju Franjo Tuđman.

---

[114] Ponižavajući Tuđmanov ulazak, dvije godine kasnije, u razrušeni Vukovar, koji nije smio biti oslobođen silom hrvatskog oružja, i u kojem je održao vatreni govor samo za šačicu oduševljenih pripuznika što ih je u vlaku poveo sa sobom – po svemu predstavlja samo čistu suprotnost veličanstvu onih vojničkih pobjeda.

[115] *Bespuća povijesne zbiljnosti*. Matica Hrvatska, Zagreb 1989, str. 420. Gramatički nespretan prijevod navoda nisam ispravljao.

TUĐMAN – ČOVJEK USUDA

Među državotvornim nacionalistima koji su se borili za ponovnu uspostavu hrvatske nezavisnosti, zarana je zaživjela misao da bi prikladna ličnost za proglašenje i preuzimanje nove hrvatske države, kada za nju sazrije vrijeme slomom (post)titovske Jugoslavije, bio upravo Franjo Tuđman.[116] Njegove su prednosti bile očite već na prvi pogled. Imao je iskustva s Titovim režimom, s komunističkom Jugoslavijom, u čijem je stvaranju sudjelovao, čije je manjkavosti istraživao kao povjesničar te je, smiono izričući svoje mišljenje o njoj, zadobio i mučeničku aureolu političkog uznika. Tuđman je nedvojbeno bio nadvladao svoju negdašnju "dječju bolest ljevičarenja", nastupao je kao hrvatski domoljub i realistični analitičar nacionalne problematike. Kao osoba djelovao je strogo i čvrsto, kruto i "antipatično" – slobodan one hermafroditske ljigavosti koja tako odbojno djeluje kod mnogih demokratskih političara. Povrh toga, imao je iskustva sa Srbijom i s jugo-vojskom iz samog Beograda, pa mu se nije mogla spočitati lakovjernost i naivnost inače prilično česta kod hrvatskih političkih muževa. Napokon, bio je prihvatljiv i za svijet, jer je završetak Drugoga svjetskog rata dočekao u odori "antifašističkog pobjednika", neopterećen onime što su Saveznici vidjeli kao "Ustašku hipoteku". Ove su se prognoze desetak godina kasnije i obistinile. Tuđman je, doduše u nizu razvučenih koraka, proglasio novu nezavisnu državu Hrvatsku.[117] On je isplivao na velikom valu povijesnih promjena, bez izravnih svojih zasluga za rušenje velikosrpske tamnice naroda, ali je povoljni trenutak znao prepoznati te ga iskoristiti i vlastitim sposobnostima. Narod bi prihvatio i drugoga, da je taj nastupio programom koji stavlja u izgled zajedničko uklanjanje uklanjanje dva vrhovna zla, komunizma i Jugoslavije. Nu samo je Tuđman u tome bio posve

---

[116] Hrvatsku političku emigraciju s Tuđmanom je povezao Bruno Bušić. Nakon Titove smrti, kad je kampanja za Hrvatsku ušla u svoju završnu fazu, i sâm sam se, u napisima na hrvatskom i njemačkom, počeo zalagati za to da i Hrvati i svijet u Tuđmanu prepoznaju mogućeg vođu buduće hrvatske države. U istom smislu poslao sam više poruka samome Tuđmanu.

[117] Osobno sam to proglašenje u svojoj mašti godinama zamišljao kao kratki, jednokratni čin: nalik nekoć vojskovođi Slavku Kvaterniku na zagrebačkom krugovalu 10. Travnja 1941, Tuđman se, u novodizajniranoj generalskoj odori, pojavi pred kamerama zagrebačke TV i pročita proglas o uspostavi hrvatske države. Kako sam se nadao, malo poletnijim, strastvenijim i svečanijim glasom negoli što ga je imao Vojskovođa one desetotravanjske zgode.

uvjerljiv.[118] A izvanjski su, "objektivni" povijesni uvjeti bili vrlo povoljni za hrvatsko oslobođenje. Komunistički su se poretci, počam od Poljske i Madžarske, poglavito zahvaljujući sustavnom radu sv. Oca Pape s poljskim nacional-sindikalnim pokretom *Solidarnošć,* započeli rušiti poput domino-kocaka. Sovjetski se Savez pod pritiskom tih velebnih promjena, a pod vodstvom neopreznog reformatora Gorbačova, kojemu su se događaji izmakli iz ruku, počeo urušavati i raspadati, a Njemačka pak ujedinjavati. Plima "demokratizacije" zahvatila je i pokojnu Jugoslaviju, tako da su s vremenom i u Hrvatskoj počele nicati ne-komunističke stranke, u hrvatskim uvjetima naravno izraženog nacionalnog predznaka. Ali ni sve to ne bi još po sebi značilo da s komunističkim poretkom pada i jugo-zajednica. Zapad nije ni pomišljao da bi mogla propasti njegova mezimica. Zapadni eksponent Ante Marković upravo je mudrovao o svojim reformama koje bi spasile Jugoslaviju, a odnarođeni intelektualci sanjarili su o nekakvoj tobož popravljenoj, demokratskoj i konfederalnoj Jugi. I da su takvi – liberali, demokrati, socijal-demokrati dospjeli u Zagrebu na vlast, oni bi s Beogradom, pa čak i s Miloševićem, možda i uspjeli naći "zajednički jezik" na štetu Hrvatske i ušli u neku prividno retuširanu zajednicu po svačijem ukusu, da bi je Srbi začas pretvorili u diktaturu iz koje se više ne može van. Na sreću, izbore je dobio Tuđman. Za neophodni ostatak posla ipak se je, međutim, umjesto nekog hrvatskog nacionalnog *caudilla*[119], pobrinuo šumadinski pseudobonaparte, koji je svojim otvorenim i sve agresivnijim provođenjem programa velikosrpskog miniimperijalizma otvorio oči i najnaivnijim i najumjerenijim Hrvatima. Donekle je uspio nacionalno osvijestiti čak i neke bivše pristaše titovskoga federalizma, naučene ipak na nešto blaže i u međuvremenu manje nasilno nijekanje hrvatske samobitnosti od onoga što ga je Milošević stavljao u izgled, a ubrzo, kako će se pokazati, i oprobao u genocidno-koljačkoj praksi. Želimo li sada, nakon okončanja Tuđmanove ere, u povijesnoj perspektivi prosuditi i od mora nevažnog,

[118] Bilo je, doduše, mišljenja da bi Tuđman u svome vlastohleplju rado prihvatio vlast nad čitavom Jugoslavijom, makar konfederalnom, i da se upravo zato i zalagao za konfederaciju. Time bi ujedno postao još sličniji svojem uzoru Titu. Bilježim ove spekulacije kao kuriozum, prepuštajući ih sferi šale i nagađanja.

[119] Takvim je, i po vlastitu osvještenju, mogao postati omraženi komunistički aparatčik i gušitelj hrvatske kulture Stipe Šuvar, kojemu je narod, unatoč svih grijeha, počeo klicati čim je načuo da ga se u Beogradu – čak i njega! – naziva "Ustašom". Šuvar je, jasno, bio doktrinarno odveć zadrt za predvodnika "kontrarevolucije", a nacionalno dovoljno ravnodušan da ne prihvati ulogu nacionalnog izbavitelja. On je odbio onu istu ulogu koju je njegov tadašnji pandan u Srbiji Milošević objeručke prihvatio.

sporednog, slučajnog razlučiti ono uistinu bitno, što će ostati trajnim njegovim djelom od presudne važnosti za nacionalnu budućnost – morat ćemo, koliko god inače prema pojedinim vidovima Tuđmanove politike bili kritični, ustvrditi na ovome mjestu još jednom slijedeću nepobitnu činjenicu: u čitavoj hrvatskoj povijesnici nakon propasti srednjevjekovne države pod vladarima narodne krvi početkom XII stoljeća, Franjo Tuđman je najuspješniji hrvatski vođa.

Šubić je pao kod Sigeta. Zrinski i Frankopan bili su ubijeni. Ban Jelačić igrao je bečku igru, svakako i na korist Hrvata, ali hrvatska država nije se rodila naporima njegove politike. Ante Starčević poticao je i pripravljao na borbu ali je nije poveo. Njegov dioskur Kvaternik pao je izdajom kao vođa Rakovičke bune. Stjepan Radić ubijen je s drugovima u beogradskoj konjušnici. Hebranga su ubili njegovi drugovi u jugoslavenskoj tamnici. Tito nas je opteretio još jednom, manje ili više velikosrpskom, nu još dugotrajnijom i okrutnijom Jugoslavijom. Mačeku je uspjelo tek donekle izmijeniti status Hrvatske u okviru Jugoslavije, a kada su se pojavili izgledi potpune nezavisnosti, sramotno je dezertirao. Ante Pavelić nakon samo 4 godine Hrvatsku je izgubio. Ovako osobito mjesto u hrvatskoj povijesti hranilo je i dalje poticalo Tuđmanovu taštinu. U bitnim stvarima slušao je samo sebe, u četiri zida znao je prihvatiti i savjet, ali to ne bi javno priznavao. U svojim odlukama oslanjao se i na prosudbu zbilje ali i na dugoročne vizije; na nacionalnu strast ali i proračunatu pragmatičnost; na srce i na razum; strpljivo bi čekao trenutak povoljan za donošenje odlule, nu kada je bilo žurno donijeti je, znao je i to učiniti. Unatoč karakternim manjkavostima, stanovitom tvrdoglavlju, zadrtosti i bahatosti, u svojoj je ličnosti povezivao nešto od tradicionalnih kreposti: mudrosti, razboritosti, hrabrosti, pa i pravednosti, a asketskom predanošću svojoj dužnosti donekle je nadoknađivao popuštanja nepotističkom protekcionizmu. Jedino je Franjo Tuđman stvorio i uščuvao kakvu-takvu hrvatsku državu, kako-tako suverenu i nezavisnu, i to u jednoj svjetskoj konstelaciji u kojoj nam ne prijeti odveć izravna i odveć golema pogibelj da tu državu, s himbenim i dvojbenim saveznicima kao nekoć, ratnim porazom poput onoga 1945, ili pak zakulisnim manevrima i kombinacijama bez našega sudjelovanja, ponovno izgubimo. Stvorio ju je kada je mnogima – premda ne i eliti najsvjesnijih državotvornih nacionalista – već izgledala kao nešto naprosto nemoguće. Politika jest umijeće mogućega, kako reče željezni kancelar Bismarck. Ali, u politici moramo težiti onome mogućem čak i onda kada izgleda nemoguće. Oni koji su se na taj način borili za hrvatsku državu, doživjeli su danas ispunjenje svoga sna. Među njima osobito mjesto pripada Franji Tuđmanu.

JE LI TUĐMAN BIO DIKTATOR?

U svojoj autointerpretaciji Tuđman je prenaglašavao udio vlastite zasluge, kao i zasluge svoje stranke, u odnosu na povoljne okolnosti pod kojima su oni stvarali hrvatsku državu, ali i u odnosu na ulogu same hrvatske nacije, koja se u pravom povijesnom času, na vrijeme, osvijestila o vlastitu stanju, potrebama i probitku, te se priklonila strani koju je prepoznala kao zagovornicu hrvatske slobode. I u svojoj političkoj praksi, stilom i manirama, Tuđman je u svakoj prigodi svjedočio o važnosti koju sebi pridaje. Suvremenicima odgojenima u duhu demokratskog egalitarizma takvo držanje djeluje iritantno i anakrono. Njima se čini da je prohujalo razdoblje markantnih muževa. Zapravo je takvima uvijek mjesto kada za njima osjeti potrebu narod koji treba povesti. *La massa è la donna – ama gli uomini forti*[120] – govoraše Mussolini. Tuđman je čitavom svojom ličnošću, samouvjerenošću, voljom, energijom, osobnom hrabrošću, sviješću o misiji, bio jak čovjek. Osjećajne slabosti i povremena nesigurnost ovu temeljnu odrednicu uopće nisu ugrožavale. Prosuđujući njegove odlučne poteze i samovoljno vođenje politike, a smatrajući usto autokratski način vladanja vrijednim pokude – Tuđmanovi protivnici rado su ga prigodice označavali pogrdnicom "diktator". Ova riječ, međutim, nije sama po sebi pogrdna. Ona potječe iz staroga Rima, gdje je Senat, u prigodama osobite vanjske ili unutarnje pogibli za državu, imenovao diktatora s iznimnim ovlastima na šest mjeseci. Taj se mandat mogao samo jednom produljiti. Tek kasniji diktatori-uzurpatori uveli su naviku doživotnog vladanja. U našem stoljeću, diktatorski se vladalo u obje ne-demokratske varijante političkog ustroja, u fašizmu i u komunizmu, kao i u različitim desno-lijevim režimima Trećega Svijeta. Diktaturu obilježava svemoćna vlast jednoga čovjeka, koji je ne dijeli s drugim političkim instancama, ne odgovara im i nije podložan ispravno provedenom izboru odnosno stvarnoj mogućnosti smjene. Na prvi pogled je jasno da Franjo Tuđman ne udovoljava ovim kriterijima. Hrvatskom je u njegovo doba vladao tzv. polupredsjednički sustav u kojemu Predsjednik doduše nije sveden na simboličnu figuru bez ikakve moći, nego imenuje svoju Vladu i predsjedajom, ali svoju vlast mora dijeliti sa zakonodavnom i sudskom, koliko god se ustavno smatrao i vrhovnim nadzornikom nad njima. Predsjednika bira narod, i to na određeni konačni rok i u ograničenom broju mandata. On je u Hrvatskoj doduše bio ujedno i predsjednik vladajuće

[120] Masa je poput žene – voli jake ljude.

stranke, kao i vrhovni zapovjednik oružane sile – nu to su počesto i premijeri demokratskih država, koji k tomu mogu vladati i dva desetljeća, pa da ih nitko stoga još ne će nazvati diktatorima.[121]

Ono što su protivnici kod Tuđmana doživljavali kao diktatorsko, bio je zapravo njegov autoritarni habitus. Tuđman se znao diviti pojedinim diktatorima, i to posve različitog predznaka, kakvi su Tito i Franco. Ali on nikada nije poprimio potpuni zbroj obilježja koja takve vladaoce čine diktatorima. Ono što ga je njima privlačilo, uz, kako mu se činilo, njihovu sposobnost da poluče nacionalnu pomirbu (Franco unutar španjolske nacije, a Tito među narodima kojima je vladao), – bila je upravo njihova autoritarnost, spremnost da donose odluke bez mnogo diskusije i bez poštivanja razvodnjenih, sterilnih, štetnih i pogibeljnih demokratskih postupaka; svijest da je važnija ličnost nego procedura.

Tuđmana je obilježavala autoritarna ličnost i u smislu širem od njezina strogo političkog značenja, a ta okolnost, osim urođenih karakternih osebina, sigurno je počivala i na dugogodišnjoj Tuđmanovoj vojničkoj karijeri. On je u sebi nosio crte koje je Erich Fromm opisivao kao autoritarne, pronalazeći u njima, karikaturalno, čak i sado-mazohističku dimenziju. Fromm je svoju analizu[122] izveo na primjeru pripadnika njemačkoga nacional-socijalizma. Prema gore oni se ponašaju pokorno, "mazohistički", a prema dolje zapovjednički, "sadistički". U prvom slučaju oni dakle poštuju autoritet, u drugom ga obnašaju. Za oba tipa ponašanja Tuđman nam je pružio izobilnih ilustracija. Valjalo ga je samo promatrati kada je okružen svojim doglavnicima, suradnicima i potčinjenima. Prema njima držao se s visine, arogantno i strogo, a oni su mu se na odgovarajući način potčinjavali. Nu, čim bi se pojavio kakav važan stranac, možda neki trećerazredni židovski funkcionar iz Amerike, namah bi nestajalo uspravna stava i oštrog, smrtno ozbiljnog pogleda. Predsjednik se tada simpatično smiješi, spontano ili usiljeno, već prema raspoloženju, dočim mu se tijelo savija u obično predubok susretljivi naklon, kakav bi bio dužan samo onima rangom višima od sebe, a to znači nikome osim sv. Oca Pape.

[121] U dva maha, 1994 i 1998, javno sam predlagao Tuđmanu da doista preuzme diktatorske ovlasti. Prvi put s ciljem da nas, uz oslon na snage nacionalne desnice, brže i pouzdanije dovede ratnoj pobjedi i punom suverenitetu; drugi put kako bi zapriječio prijeteće jačanje narcisoidne, neodgovorne i nesposobne političke oporbe kao izravne pogibelji za hrvatsku državu. Čini mi se da ni Tuđman ni hrvatska javnost ove savjete nisu shvatili ozbiljno, premda su takvi bili.

[122] U knjizi *Escape from freedom* (1941).

U Tuđmanove autoritarne značajke valja ubrojiti i njegovo okruživanje oportunistima i poslušnicima, sivim mediokritetima i sitnim tehnokratima, kakvi su predstavljali veći dio njegove svite.[123] On je morao biti siguran da takvi ljudi, sposobni izvršavati naloge, nisu sposobni za odveć samostalni nastup, nisu u stanju ugroziti njegovu vladavinu. Zato je izbjegavao u svojoj blizini jake, rasne muževe bogate strašću i idejama. Ali takav postupak očito nalaže već i stanovita državnička mudrost, i državnik ga se može odreći samo ako ključne položaje povjeri neupitno odanim suradnicima, a takve u pravilu može naći samo u redovima vlastite obitelji i rodbine[124], u kojima su izravni sukobi i rivalstva, ako je svatko u svome interesu dostatno zasićen, razmjerno rijetka pojava. Međutim, na područjima izvan izravnog obnašanja vlasti, za razne savjetodavne uloge, državnik bi trebao zaposliti vrhunske umove i samostalne ličnosti. Kod Tuđmana to nije bio slučaj – njegov savjetnički korpus djelovao je posve bljedunjavo a, uostalom, i suvišno.[125]

Kao i svaki autoritarni političar, Tuđman je pokazivao neskrivenu, iskrenu, instinktivnu antipatiju prema političkim strankama. Nije to bio, kako misle površni kritičari, preostatak njegova boljševičkog mentaliteta i jednopartijske prošlosti. Riječ je bila i o legitimnoj brizi Oca Domovine, nacionalnog lidera, za narodno jedinstvo, koje stranke svojim mnoštvom i natezanjima sustavno razaraju. Pa i vlastiti politički instrument, Hrvatsku Demokratsku Zajednicu, nije zamislio kao stranku među strankama, koja pobjeđuje ili gubi na izborima, nego kao sintetički, općenarodni pokret s plebiscitarnim mandatom da ispuni svoju povijesnu misiju.

S druge strane, Tuđman je, u povijesnom trenutku koji ga je doveo na vlast, imao od političkih modela na raspolaganju samo parlamentarnu liberal-demokraciju. To tim više jer je hrvatski narod, nakon desetljećâ simbioze jugoslavenskih okvira s autokracijama svake vrste, i sam bio željan oduška kakav mu je mogao pružiti samo nesputani pluralizam organiziranih političkih volja, dakle stranački sustav, koji ujedno dakako znači i relativizam i permisivizam, i partitokraciju i iscrpljivanje politike

[123] U Pristupnoj riječi pred Hrvatskim Državnim Saborom 30. svibnja 1990 Tuđman je još mogao reći: "Ne želimo stvarati niti poticati podaničke poslušnike, intelektualne dodvorice i laskave karijeriste (...)".

[124] U tome i leži jedna od nezamjenjivih prednosti tradicionalne monarhije.

[125] Dojam je, makar izvanjski, bio da Tuđman, po onoj Sartreovoj zamjedbi, prihvaća samo savjete s kojima se već unaprijed složio. Savjetnicima je, kako mi je objasnio jedan od njih (dr. Anđelko Mijatović), bila dužnost da se u 8 sati ujutro pojave na svom radnom mjestu pri Predsjedničkim Dvorima i da, za svaki slučaj, budu tu, na raspolaganju Predsjedniku. Rekao bi čovjek – kao u haremu.

u bavljenju samom sobom – ali istodobno pruža (dok ne dosadi) i slatku iluziju slobode.

U tom rascjepu između osobnog zdravog protudemokratskog refleksa i istodobne potrebe da se, silom prilika, prihvati demokratski model kao jedini koji je pri ruci, jedini dani i zadani stil političkog ponašanja – Tuđman se nije uvijek najbolje snalazio. Inače mu se ne bi dogodilo, kao u jednom govoru[126], da pozove stranke na zaborav međusobnih razlika u interesu općeg narodnog dobra. Političke stranke, naime, žive od razlika, i tražiti od njih da ih se odreknu znači očekivati da će same sebe dokinuti. Svaka stranka uvjerena je da baš ona, kao nijedna druga, najbolje služi općem dobru i da uopće ništa drugo i ne čini doli što nesebično i mudro radi na narodnu korist. Stoga se strankama ne može upućivati poziv na jedinstvo. Može ga se upućivati narodu, ali to se čini onda kada su stranke njegovo jedinstvo već opasno ugrozile, pa je narodno jedinstvo način da se ukloni štetan utjecaj stranaka iz javnoga života.

Predsjednik je dakle, već i samom logikom svoje nadstranačke pozicije[127], dužan održavati kritičnu distancu spram političkih stranaka, a političko i nacionalno jedinstvo osiguravati stalnim naporima na objedinjavanju nacionalnoga bića. Nu, umjesto narodnog jedinstva, Tuđman je pozvao na stranačko jedinstvo.

U duhu iste te zamjene, u javnom nastupu održanom tek mjesec dana kasnije[128], on se posve suzdržava od opravdanih kritika na račun političkih stranaka i sindikata, raznoraznih mešetara i agenata koji su ih preplavili, i propušta prigodu da se stavi na stranu s pravom nezadovoljnog, ogorčenog naroda. Umjesto toga, on vlastiti pauperizirani puk, tisuće demonstranata koje je socijalna bijeda izvela na ulice – cinična paranoja vlasti ili ipak loši, zlonamjerni savjetnici? – proglašava šačicom provokatora. Izrugujući se pučkom buntu iz socijalnog očaja, dopustio je Tuđman sebi u istom govoru – što nije moglo biti posve slučajno – i da najgrublje uvrijedi herojske postrojbe HOS-a, želeći ih u jeftinoj antifašističkoj maniri etiketirati "crnokošuljašima" (a to su bile krvave crne košulje, u kojima se ginulo za hrvatski Dom!). Ali to nije bilo dosta, nego je riječ "crnokošuljaši", i ne zamijetivši, pretvorio u "crnoru-

[126] Riječ je o Predsjednikovoj godišnjoj Poslanici, čitanoj pred narodnim zastupnicima Hrvatskoga Državnog Sabora u siječnju 1998.

[127] Ne bez razloga, tražilo se od Tuđmana, i to s raznih strana, da nakon izbora za Predsjednika Republike zamrzne svoje članstvo u matičnoj partiji, Hrvatskoj Demokratskoj Zajednici.

[128] Na IV Saboru HDZ-a, održanom 21. i 22. veljače 1998.

kaše", pa je dakle najljuće junačine Domovinskoga rata poistovjetio s četničkim urotnicima koji su, osim za Prvi svjetski rat, odgovorni i za većinu nesreća što su u ovom stoljeću snašle hrvatsku naciju.[129]

Ove i slične nespretnosti bile su posljedica Tuđmanova nesnalaženja u svijetu u kojemu za političku igru vrijede demokratska pravila. Demokracija je jedna od mogućih političkih formula, i dobre politike može sasvim pouzdano biti i mimo demokracije. Ali, ako je stjecajem prigoda ona jednom već prihvaćena kao temelj i okvir, očitovat će neizbježno i neke svoje razmjerno dobre strane. I za Tuđmana kao autoritarnog predsjednika, okolnost da je suočen s političkom oporbom mogla je za njega rezultirati stanovitim prednostima. Postojanje legalne opozicije, naime, Tuđmanovoj vladavini osiguravalo je ugled demokratske vladavine, što za Tuđmana kao političara koji toliko pazi na mnijenje "tog i takvog svijeta" nipošto nije moglo biti svejedno. Zatim, koliko god se on smatrao sposobnim i politički mudrim, pa i "strateški" nepogrešivim, iz krugova oporbe, bila ona zlonamjerna ili ne, uvijek mu je mogao pristići kakav važan podatak, naputak za makar i kritično, polemično promišljanje, kakva dobrodošla sugestija, prihvatljiva i uporabljiva zamisao.

Promatrano sa stajališta vlasti, postojala je još jedna važna uloga oporbe, navlastito one desne, u uvjetima Tuđmanove vladavine. Ona je naime mogla Predsjedniku pomoći, načinjući teme i nudeći rješenja kakvi njemu nisu bili dopušteni, jer kao posrednik među ekstremima i osoba koja štiti općenarodni probitak nije mogao u pojedinim pitanjima sam zagovarati odveć radikalne zahvate. Ali ako to umjesto njega učini oporba, on se tada može pozvati na njezine zahtjeve kao na pritisak opozicije, štoviše, kao na glas naroda, i tako steći izliku za poneki potez od kojega bi se inače morao suzdržati.[130]

[129] Tuđmanov govor na ovom stranačkom skupu ostavio je općenito mučan dojam. Sam je Predsjednik postao socijalni rizik, izazivajući svojim cinizmom lijevi prevrat. Pokazao je jednaku virtuoznost odbivši od sebe i moguće simpatizere s ljevice, kao i inače zajamčene pristaše iz nacional-konzervativnog lagera. Zanimljivo je da mu kasnije njegov "crnorukaški" gaf nitko nije ni spočitao: ljevica se naravno zlurado poveselila, a đapićevci se, zbog svoje ovisnosti o HDZ-u, nisu odvažili na prosvjed.

[130] Iako u svojim redovima okuplja brojne i iskrene državotvorne domoljube i nacionalne desničare, Đapićeva je Hrvatska stranka prava očito služila i takvoj svrsi. Ona je izricala ono što Tuđman, kako bi uščuvao glas dobrog centrumaša, nije smio sam od sebe. Ona je poduzimala i akcije kakve HDZ nije želio poduzeti na svoju ruku i odgovornost. Dok su vladajući u tome vidjeli korist, oni su to i tolerirali, a pravaše nagrađivali olakšanim ulaskom u Sabor. Ako pak ovi pretjeraju, dolazi prepoznatljiv ukor, možda u vidu kakvog komentara protiv Đapića na stranicama tada (kao i sada) režimskog *Vjesnika*.

Koliko god Tuđman na svoje kritičare ostavljao dojam autokratskog vladaoca, a u svojim ovlastima uistinu sabirao veliku zalihu političke moći, on je nerijetko nastupao poput protokolarnog, obezvlašćenog predsjednika, karakterističnog za neke zapadnjačke ustave (Njemačka, Italija, Austrija, Švicarska). Obraćao se savjetima, apelima, prijedlozima kako da država u pojedinoj oblasti bude djelotvornija i bolja. To su tada bile riječi bez pokrića, kojima ne slijede djela. Umjesto da donosi čvrste odluke koje se moraju poštivati i provoditi, Predsjednik je u takvim prigodama izgledao kao da tek lukavo pripravlja teren za uzmicanje kako bi se moglo kazati da je "lijepo to rekao, ali ga na žalost ne slušaju". Na ovaj način ponašaju se i diktatori kao Tito, kada znaju da ne žele iskreno provesti neku mjeru, a iz demagoških se razloga izjasne njoj u prilog, eda bi se za njezin neuspjeh okrivilo druge. Poznavatelji diktatorskih i autoritarnih poredaka lako uspiju prozrijeti ovakvo glumatanje i ono, umjesto da polući uspjeh, kod njih ostavlja tek mučan osjećaj.

Svoje autoritarno nagnuće – koje nije bilo puka poza, nego čvrsto ukorijenjeno u njegovoj ličnosti, ali i u njegovu vojno-komunističkom odgoju, pa susljedno i u njegovim zrelim političkim nazorima – Tuđman je prigodice dovodio do apsurda, izražavajući ga u trivijalnim povodima ili na neprimjereni način, što je oboje prikladno upravo za posao rušenja autoriteta. Vladaru s velikim ovlastima dopušteno je miješati se i u odluke na nižim razinama, ako se makar i neizravno tiču državnog probitka. Nu onda on to mora činiti dobro promišljeno, kako ne bi počinio nepopravljivu pogrešku, s osjećajem za mjeru i dobar ukus, a ujedno zaštićen od otvorenog izlaganja kritici i javnoj debati te poniženju koje bi pritom mogao doživjeti, i napokon, opskrbljen jasnim ovlastima koje omogućuju da, nakon što je odluka jednom pala, prestanu sve naknadne raspre.

Tuđman nije imao sreću da ti preduvjeti budu kako valja ispunjeni, kada se upustio u neke svoje borbe inače nedostojne aure i karizme šefa države. Najmučnija i za njegov autoritet svakako najštetnija bila je tragikomična afera oko imena nogometne momčadi *Dinamo*. Tuđman je u početku svoje vladavine zamislio da se ovo ime, naslijeđeno iz propalog poretka, i često rabljeno diljem zemalja sovjetskoga bloka, mora brisati i zamijeniti novim, prikladnijim za tek oslobođenu nacionalnu državu nego što je to onaj relikt komunističke tehnomanije i kulta progresa.

Sa svim svojim argumentima protiv *Dinama* Tuđman je imao pravo, samo je jedno zaboravio. Smetnuo je s uma da je taj naziv za hrvatske navijače u pokojnoj Jugoslaviji značio nešto posve drugo nego

što je značio za prijatelje nogometa u Pančevu ili Kijevu. *Dinamo* je u jednom razdoblju bio postao inačicom za sveto ime Hrvatska, za Hrvatsku porobljenu i raspetu ali prkosnu i nepobjedivu. U vrijeme hrvatskog buđenja vikalo se na stadionima: "Hajduk-Dinamo, Savka-Tripalo". To je bio uzvik nacionalnoga jedinstva i volje za slobodom. Takav se *Dinamo* sa svojim punim nabojem državotvorne odluke nije mogao prevesti neutralnom i akademskom *Croatijom*, nu svakako još i manje smiješnim akronimskim, malograđanskim *Hašk-om* (*Građanskim*), kakav je ubrzo i napušten.

Ne samo ovim opetovanim prekrštavanjem, nego još više Predsjednikovom upornošću i nakon što je možda, slijedeći svoj bolji uvid, shvatio kako je pogriješio, čitava je afera zadobila skandalozne dimenzije. Predsjednik je zbog ovoga svog inata riskirao izlaganje javnoj poruzi, ali i otvorenim, agresivnim uvredama prigodom gostovanja u stadionskoj loži, kojega se kao veliki prijatelj nogometnoga športa nije mogao odreći. *Dinamova* navijačka skupina *Bad Blue Boys* u vrijeme nacionalnoga prevrata nosila je Hrvatsku na usnama i u srcima, i iz svojih je redova dala niz junaka Domovinskoga rata, da bi sada okrenula leđa Tuđmanu i time se dobrim dijelom otuđila i od ove države, za koju je simbolično ratovala na stadionima, a na bojišnici prolila i svoju krv.

Na sličan način samovoljno i nedomišljeno, Tuđman je dizajnirao novi hrvatski grb i stijeg kojemu je on stavljen u središte. U vremenu jugosrpske diktature, hrvatski su nacionalisti gdje god su mogli, a navlastito u redovima nacionalne političke emigracije, isticali kod kuće strogo zabranjeni barjak "bez socijalističkih obilježja", što će reći bez omražene masonsko-komunističko-partizanske zvjezdurine, i sa starim povijesnim hrvatskim grbom na njezinu mjestu. Ujedno se na grbu najčešće rabilo početno bijelo polje, jer je, bez obzira na povijesnu utemeljenost i bijele i crvene varijante, bilo prikladnije uzeti onu koju je službeno rabila i Nezavisna Država Hrvatska. I njezin je grb počinjao bijelim poljem, da bi ga partizani nakon sloma NDH, uz obilje maštovitih dodataka, zamijenili sebi dražim crvenim.

U početcima Republike Hrvatske konačno je narod odahnuo i slobodno razvio svoj tradicionalni narodni stijeg s hrvatskim grbom. Ali i Tuđmanu je, poput njegovih suboraca partizana, bilo do inovacija, valjda mu je djelovao odveć skromno. I tako je nastao famozni vijenac sastavljen od hrvatskih pokrajinskih grbova. Dodatak je koliko suvišan toliko i nepotpun: nedostaje grb hrvatske Herceg-Bosne[131]. Čitava konstrukcija djeluje odbojno, usiljeno i odveć komplicirano, narativno,

[131] V. bilješku 98.

eksplikativno.[132] Pokrajinski su se grbovi mogli uklopiti u neku drugu posebnu cjelinu – na Predsjedničkom stijegu djeluju umjesno i ukusno. Ali da ih u ovom obliku moramo gledati na državnoj zastavi zasluga je samo pretjerane Predsjednikove samovolje i sklonosti svemoćnom miješanju u sve pojedinosti čak i kada to miješanje nije osobito uspjelo i kada svojom upitnošću razara autoritet Predsjednika Republike.

Poseban slučaj izvrgavanja Tuđmanova autoriteta podsmjehu predstavljao je njegov odnos prema splitskomu zafrkantsko-anarhoidno-jugonostalgičarskom tjedniku *Feral Tribune*, koji je najveći dio svoga prostora posvećivao sustavnom izrugivanju Predsjedniku hrvatske države. Postoje uvijek dva načelna načina uzvrata na ovu vrstu javne mladenačke obijesti i drskosti. Prihvatimo li pravila liberalne demokracije, možemo provociranje trpjeti i snošljivo ga upisati u neizbježive popratne pojave slobode javnog nastupa, mišljenja i kritike. U tom slučaju ne smijemo na njega reagirati, ne smijemo se s počiniteljima upuštati u polemiku, ne smijemo njihovu šalu (koliko god da su joj ozbiljni ciljevi!) shvaćati ozbiljno jer ćemo ispasti smiješni, ujedno pružajući potporu ozbiljnosti njihove destrukcije.

Drugi je način odlučno se i dosljedno suprotstaviti poigravanju s dostojanstvom države, i staviti svaki oblik vrijeđanja njezina predsjednika izvan zakona. To praktično znači zabraniti tiskovine poput *Ferala* ili na svaki njihov ispad pustiti da se zamjetno osjeti djelovanje državne sile.

Ova su dva modela političkog reagiranja međusobno nesuglasna i nespojiva. Ne može se u istom dahu biti i tolerantan i represivan. Može se razmišljati, i može se različito misliti, o prednostima ili manjkavostima jednoga ili drugoga. Ali, ako smo se odlučili za jedan, moramo drugi isključiti. Ako ne ćemo ili ne možemo gristi, ne smijemo ni lajati.

[132] Pučki se jezik smjesta pobrinuo da ovoj kreaciji ne pomanjka prikladnog imena. Novogrb je, tako, nazivan životinjskom farmom, životinjskim carstvom, zoološkim vrtom, stočnom farmom, bestijarijem, menažerijom, cirkusom, miješanim mesom, mješancem, gemištom, rogovima ("netko je grbu nabio rogove"), krijestom, plotom, krunom, šajkačom, kokardom, (rasklopljenim) petokrakčetom... pa čak i *smećem* (zabilježeno u omiškom djevojačkom žargonu). Uzeo sam si truda i pobilježio ove različite dosjetke samo da istaknem uvjerenje kako je nepromišljena Predsjednička samovolja postigla učinak potpuno obratan od željenog: umjesto strahopoštovanja pred državnim simbolom, polučila je ordinarno plebejsko izrugivanje. Zato će biti potrebno u pogodnom trenutku osloboditi tradicionalni grb ovoga neslavnog dodatka, ali uz veliki oprez pred samozvanim reformatorima državnih simbola, koji su nakon Tuđmana počeli dizati glave ne bi li, u histeriji sveopćega rasapa nacionalno-državnog autoriteta, po kratkom postupku uklonili čitav grb (kao što su već uklonili i Predsjedničku lentu), nacionalni barjak "redizajnirali", te spjevali novu, "suvremeniju" himnu, možda u stilu *rap* ili *heavy metal*.

A upravo su to dvojstvo i ta nedosljednost označili Tuđmanovo držanje i držanje njegovih savjetnika u navedenu slučaju. Predsjednik je dopustio da ga se nagovori odobriti pokretanje postupka protiv *Feralovih* novinara, koji su ga u jednoj od niza prigoda bili uvrijedili. Već je to bilo pogrešno. Uvrede će se nastaviti, prigode će se redati na tekućoj vrpci, te se onda moraju nastaviti i tužbe; prekine li se s njima, ostavit će se neodlučan i loš dojam. Tuži li se pak u beskraj, prateći time ritam *Feralovih* provokacija, tužakanje će u očima naroda ubrzo postati zamorno i komično, što će za posljedicu imati linjanje Predsjedničkog dostojanstva. To tim prije jer svaki sud u liberalnoj državi trodiobe vlasti u svako doba može dosuditi u prilog rugačima, a protiv šefa države. Stoga se, dakle, i u slučaju *Ferala* valjalo odlučiti: tolerirati bez prigovora ili zabraniti. *Tertium non datur.*

Od Tuđmanovih kvazidiktatorskih intervencija u sferu sporednog ili simboličnog najbolji je dojam ostavila njegova samovoljna izmjena Predsjedničke prisege na Markovu trgu 1992. U već sročeni tekst, Tuđman je, čitajući ga, unio dodatke dviju vrhovnih vrednota, transcendencije i nacije, pa se nepredviđeno obratio i *hrvatskom narodu* (umjesto tek bezličnoj masi "svih građana Republike Hrvatske") kao i svevišnjem *Bogu* (zazivajući na koncu Njegovu pomoć).[133] Oba dodatka kasnije su ušla u saborskim glasovanjem ozakonjeni tekst prisege, pa ih je, pridržavajući se legalističke forme, na svojoj inauguraciji, unatoč bučnoj kampanji združenih ateista, agnostika i antinacionalista, pročitao i Tuđmanov nasljednik Stjepan Mesić. Ne treba biti prorok da bi se predvidjelo kako ovakva Predsjednička prisega, uspije li se crveno-žuti režim neko vrijeme održati na vlasti, ne će biti duga vijeka.

[133] Nakon Tuđmanove smrti, predsjednik Ustavnog suda koji ga je bio prisegnuo, Jadranko Crnić, na inkvizitorsko pitanje novinara jednog ljevičarskog tjednika izvalio je kako u današnjim uvjetima ne bi dopustio takvo kršenje procedure. Naravno da ne bi, kada je Tuđman mrtav, a državu preplavila neobuzdana demokratizacija i nedostojna plebejizacija manira! Tuđmanu se nije usudio protusloviti. Taj i takav Crnić čak se kanio kandidirati za Tuđmanova nasljednika, ali je ubrzo odustao, zaključivši očito da u njegovu Dugom Selu ne bi za to bilo moguće prikupiti potrebne potpise. Tako se posvetio svojoj farmi mačaka i pod stare dane još uspio doktorirati iz ustavnog prava, a u povijesnu će fusnotu ući kao predsjednik Ustavnog suda koji je pravomoćno zapriječio registraciju Nove Hrvatske Desnice. – Glede pak Tuđmanove geste, ona se mora se promatrati u najboljoj tradiciji decizionizma, koji označava moćne uzurpacije i samovolje (u doslovnom smislu riječi) autoritarnih, diktatorskih i karizmatskih vođa, totalitarnih, sudbinskih muževa. Slično su (u načinu, ako već ne i po dimenzijama) postupili Bonaparte, kada je iz ruku Pape Pija VII uzeo krunu kako bi se sam okrunio za imperatora, ili Hitler, koji se, preventivno gušeći Röhmov puč, javno proglasio "vrhovnim sucem njemačkoga naroda", za što, dakako, nije imao nikakvih papirnatih ovlasti.

Možda je uopće određena Tuđmanova tragika sadržana u tome da je, prema naravi i dimenzijama povijesne zadaće što ju je preuzeo, trebao postati karizmatski nacionalni *leader*, diktatorski vođa pokreta ili nešto nalik njima. Takav status i habitus odgovarao bi njegovoj neusporedivoj misiji. Nasuprot tome, međutim, poprimio je pozu demokratski legitimiranog, izabranog stranačkog političara u kojoj je djelovao nevoljko i neuvjerljivo, pozivajući se na demokraciju, ali stavljajući svima na znanje da ovu ne prihvaća bezostatno, da hoće nešto drugo i drukčije, samo ne zdušno, ne dokraja, ne svim srcem, ne jasno i dorečeno. U konačnici, ostao je nekom vrstom hibrida, političkog mješanca na pola puta između autokrata i demokrata.[134]

Nakon Tuđmanova odlaska s povijesne scene nema više mjesta ovoj vrsti polutanstva. Ono što se čini da smo dobili jest radikalna, konzekventna, beskompromisna pluralistička demokracija, uza sve razorne posljedice koje ona sobom donosi. Alternativa je pak – prisvajanje neograničenih ovlasti po nacionalnoj eliti, uz punu odgovornost i bezuvjetni pristanak na tragični usud koji bi joj dodijelila njezina neuspješnost u ispunjavanju zadaće nacionalnoga spasa. Između ove dvije mogućnosti vrlo će se brzo opet odlučivati. Odluku će hrvatska nacija morati donijeti uz bok velikima ovoga kontinenta (ako i u njima sazrije vrijeme za epohalnu odluku), mimo njih, ili protiv njih. Nu, izbjeći dužnosti odluke ona ne će moći.

TUĐMAN – TITO – PAVELIĆ

Kako nam se kroz deset godina svoje politike predstavio, i kako smo ga ovdje prikazali, Franju Tuđmana možda bi se najuspješnije dalo prispodobiti s Vladkom Mačkom, Radićevim nasljednikom, jer je i on

[134] Ne može biti govora o tome da su Tuđmanovi pristaše, pripuznici i poslušnici uspjeli u strogom smislu izgraditi kult njegove ličnosti. Kult ličnosti može cvjetati samo na tlu diktatorske ili totalne države, što Tuđmanova Hrvatska nije bila. Koliko god se u režimskim medijima Tuđmana (često s razlogom) hvalilo i veličalo, toliko ga se u glasilima oporbene, alternativne republike nesmiljeno olajavalo, ismijavalo, klevetalo, vrijeđalo i blatilo, činilo se dakle s njim sve ono što jedan uspješan kult ličnosti bezuvjetno isključuje. Kada je Tuđman umirao, nije se u bolničkoj kapelici moglo na molitvu sakupiti više negoli par bakica ili slučajnih dokoličara. Kult ličnosti pak mobilizira narod, zastrašuje, djeluje sugestivnom snagom. Izgleda da su oni kojima je kod Tuđmana smetalo sve čime je naličio Titu, dočim ih kod Tita nije smetalo ništa – brzo zaboravili kako je izgledao nepatvoreni kult ličnosti. Usp. slijedeći odjeljak: "Tuđman-Tito-Pavelić"!

očitovao neke crte karakteristične za prvoga šefa Republike Hrvatske: određenu sklonost oklijevanju i kompromisu, federativnom ili konfederativnom uređenju odnošaja sa Srbijom, povezivanje osebina narodnoga vođe i demokratski legitimiranog političara. Uostalom, Maček je autor projekta tzv. Banovine Hrvatske, koja je bila plod sporazuma s velikosrpskim imperijalizmom onoga doba, koja je sustavno progonila hrvatske nacionaliste[135], i koja nipošto nije mogla predstavljati skrajnju točku u procesu ozbiljenja hrvatskoga nacionalnog sna. Tuđman je opetovano izražavao pohvale seljačkomu vođi Vladku Mačku i nije slučajno da je dao prenijeti njegove kosti na Mirogoj prije negoli je to, kako je barem najavio, učinjeno sa smrtnim ostatcima Pavelića i Tita.

Pa ipak, glas "diktatora" koji je Tuđmana pratio od početka njegove vladavine, učinio je da se pojavi veća sklonost njegovu uspoređivanju upravo s ovom dvojicom hrvatskih sinova, toliko različitih među sobom koliko se svaki od njih razlikuje od demokratskom procedurom izabranoga predsjednika Tuđmana.[136] Ali da uz znane razlike nema i upadnih i bitnih sličnosti, svaka bi prispodoba bila posve neumjesna.

Tuđman se o Titu redovito izjašnjavao s poštovanjem, dodijeljujući mu visoku povijesnu ocjenu. Godine partizanske borbe pod njegovom komandom i službe u njegovoj Armiji, pa i okolost da je Tito Tuđmana sedamdesetih, po svemu sudeći, donekle bio uzeo u nešto što bi se smjelo nazvati zaštitom – sve je to na Tuđmanu ostavilo traga i nastavilo utjecati na njegov sud. Nu i više od toga, Tuđman je u Titu vidio genijalnog stratega "revolucije", mudroga vođu koji je umio riješiti nacionalno pitanje u Jugoslaviji (!) i, bez obzira na opterećenja svoje

135 Ban Ivan Šubašić otvorio je, usred te i takve Hrvatske, sabirne logore za Ustaške borce, a koju godinu kasnije, sramotnim sporazumom s partizanskim kolovođom "maršalom Titom", isti je taj – Mačkov čovjek utro put etabliranju druge, srbo-komunističke Jugoslavije. Svoj prilog jugorestauraciji dao je i sam Maček, kojemu nije smetalo potpisati pakt s Hitlerom u svojstvu potpredsjednika jugoslavenske vlade, ali mu je Hitler najednoć postao zazoran kada je Maček u savezništvu s njime mogao postati obnoviteljem hrvatske države. Dio Mačkove stranke HSS pridružio se u šumi Titovim komunističkim partizanima, drugi dio kolaborirao je u Londonu sa srpskim kraljem, sudjelujući u izbjegličkoj jugo-vladi kojoj je ministar rata bio četnički đeneral Draža Mihailović, a treći je dio, kroz Seljačku i Građansku zaštitu, odigrao časnu ulogu razoružavanja bankrotirane jugo-vojske i učinio što je trebao, *de facto* se priključivši Ustaškom pokretu. Mačka su Ustaške vlasti radi njegove sigurnosti, ali i sigurnosti NDH, nakratko zatočile u radni logor u Jasenovcu, nu on je u tom času bio već u nepovrat izgubljen za hrvatski narod.

136 Nema, uostalom, dvojbe da bi i Tito i Pavelić, da su se htjeli u pravi čas, a to znači tijekom znatno većega dijela svoje vladavine, podvrći demokratskoj provjeri popularnosti, na "slobodnim i poštenim" izborima pobijedili s ogromnom većinom glasova!

komunističke ideologije i neprihvatljivo samodržački stil vladanja, vodio u sklopu svoje Jugoslavije i Hrvatsku na njezinu korist, spasivši je od katastrofe koju bi ona jamačno bila doživjela u slučaju pobjede četničkoga koncepta Velike Srbije.[137]

O Anti Paveliću Tuđman se izjašnjavao s manje uvažavanja, pa i posjećujući hrvatske kolonije u Novome Svijetu, koncem osamdesetih, znao je izgovarati prave panegirike Titovim sposobnostima i zaslugama, iako je pred sobom dobrim dijelom imao publiku koja se u mladosti protiv toga šumskoga genija borila upravo pod vrhovnim zapovjedništvom ustaškoga Poglavnika. Pa ipak, povremeno bi priznavao, a napose u vrijeme prije održavanja prvih izbora za hrvatski Sabor 1990, kako je Pavelićeva država predstavljala (i) izraz povijesnih težnji hrvatskoga naroda za životom u samostalnoj, nezavisnoj državi. Glede samoga Poglavnika, otvoreno se izjasnio za povrat njegovih smrtnih ostataka u Domovinu, navodeći u tom sklopu uz njegovo i imena Mačka, Tita i Brune Bušića.[138]

Gledano izvana, Tuđman je svojim strogim političkim nastupom, sklonošću suverenom odlučivanju, snažnom ličnošću, pa čak i povremenim odijevanjem odore, ili nošenjem titule po vlastitoj mjeri (Maršal, Poglavnik, Vrhovnik) srodan i Titu i Paveliću. Poput njih dvojice, i on je jedan od ovovjekih hrvatskih vladara. Tito je to, naime, također u određenom smislu bio, koliko god u njegovo vrijeme Hrvatska predstavljala tek jedan, i to uglavnom ponajmanje suvereni odsječak jugoslavenskoga carstva, pod formalnom upravom nekoga od Titovih namjesnika, zvali se oni Vladimir Bakarić ili Miko Tripalo.

137 Tuđman, kao i ostali koji operiraju ovim argumentom "manjeg zla", zaboravljaju dvije činjenice: četnička Velika Srbija već je postojala od 1918 do 1941, pa u njoj Hrvatska ipak nije propala, dapače, na kraju je postigla i Banovinu, koja je, kako rekosmo, bila nedostatno rješenje za hrvatski narod, ali je uživala veću autonomiju negoli "narodna", pa onda "socijalistička republika" Hrvatska u sklopu Titove federacije. Drugo, Titova Jugoslavija istrijebila je daleko više Hrvata nego prva, monarhistička, i podvrgla ih je dubljoj, temeljitijoj denacionalizaciji.

138 Maček već leži u mirogojskim arkadama, a u međuvremenu na Mirogoj su preneseni i svečano, uz državne i vojne počasti, pokopani i zemni ostatci Brune Bušića, Kvaternika naših dana. Grob mu je iskopan uz ovozemaljsko počivalište Gojka Šuška, čovjeka koji je u emigraciji napravio puno manje od Brune, ali zato više u oslobođenoj Domovini, u koju Bruni nije bilo dano vratiti se. Unatoč Tuđmanovoj najavi, pak, Poglavnikova kćer Višnja, a i ostala obitelj, protivile su se Pavelićevu pokapanju u Hrvatskoj tako dugo dok je na vlasti Tuđmanova garnitura, za koju su smatrale da je, faktičnom koalicijom s udbašima i komunistima, izdala hrvatske interese. Razumije se da je s promjenom vlasti skori pokop vođe Nezavisne Države Hrvatske u Zagrebu postao još teže zamisliv.

Kako god tumačili Tuđmana – a ukazali smo na njegove višeslojne ambivalencije – ni on se, poput Tita i Pavelića, ne može smatrati tipično demokratskim vladarem. Sva trojica su, u različitoj mjeri, autoritarni autokrati, i ujedinjuju u svojim osobama niz moćnih političkih dužnosti: predsjednika stranke, vođe pokreta, šefa države, vrhovnog vojnog zapovjednika. Svi su obdareni i manjom ili većom osobnom – a ne samo institucionalnom – karizmom. Svi su, uostalom, obilježeni i aureolom političkog mučenika. Tito je robijao osuđen kao komunistički terorist na bombaškom procesu, Pavelić je zbog kontakata s Bugarima dobio od Beograda zauzvrat smrtnu kaznu, a Tuđman je u zatvoru ispaštao svoje pronošenje istine o porobljenoj Hrvatskoj. Sva trojica sudjelovali su, svaki na svoj način, u velikom, tragičnom građanskom ratu koji je nakon krvavog sloma prve Jugoslavije zadesio hrvatski narod. Tita je pobjednički svijet proglasio velikanom, Pavelića je isti pobjednik ocrnio do razine zadnje protuhe, a Tuđmana je nevoljko trpio i koliko je bilo moguće izbjegavao, asocirajući ga mnogo više s Pavelićem nego s Titom, premda se on na drugoga uporno pozivao a od prvoga tvrdoglavno distancirao.[139]

Sva trojica autori su knjiga. Pavelić je napisao jedan roman, a objavio je i memoarsku literaturu, dočim je Tuđman pisao povijesne rasprave. Tito je svoje memoare pripovijedao u stenogram, a od beskrajnog niza kojekakvih govorancija i dokumenata stvorena je umjetno čitava knjižnica u kožu svečano uvezanih "sabranih djela". Augustinčić je ostavio izvrsne portrete Pavelića i Tita. Tuđman tada još nije došao na red, pa je kao model bio prepušten manje nadarenim kiparima. Ali su zato sva trojica od svojih protivnika proglašena zločincima. Paveliću se spočitava Jasenovac (kao *pars pro toto*), Titu se upisuju u grijeh Bleiburg i Goli Otok, a Tuđmanu "ratni zločini" hrvatske vojske nakon *Bljeska* i *Oluje*, za neke dostatan razlog da se hrvatskoga Predsjednika izruči na milost i nemilost ilegitimnom i farsičnom tribunalu u Haagu. Tito kao ljevičarski internacionalist nije imao nikakva odnosa prema Židovima, ali su ga profesionalni mistifikatori rado proglašavali (Rusom, masonom i) Židovom. Pavelić je neke Židove poslao u logor, nekima je

[139] U očima Hrvata Tuđman je više naličio Maršalu negoli Poglavniku. Vjerojatno su mu lakše nego inozemstvo otkupili njegovo vlastito pozivanje na Titovo naslijeđe. Prema jednom istraživanju (*Jutarnji List* i institut *Media Metar*; u JL od 4. svibnja 1999), 58, 5% ispitanika ("hrvatskih građana") Titovu ulogu s obzirom na Hrvatsku ocjenjuje negativno, 70% mnije kako Tuđman kao diktator i predmet kulta ličnosti oponaša Tita, nu manje od 50% smatra Tita diktatorom. Narod očito ne zna što je diktator, a demoskopija je, kao i obično, u najmanju ruku šepava.

dodijelio *počasno arijstvo*, a s unukom trećih se oženio. Tuđman je navodno izrazio sreću kako mu žena nije Srpkinja ni Židovka, a s izraelskim i svjetskim Židovstvom upustio se u žilavi i mučni spor, braneći se bezuspješno od optužbi za antisemitizam.[140]

S Titom Tuđmana povezuju njegovo zagorsko podrijetlo[141], njegova partizanska borba, njegova jugoslavenska i komunistička prošlost, a s Pavelićem – njegova borba za hrvatsku nezavisnost i obnašanje vlasti u suverenoj hrvatskoj državi. Uostalom, i titovskom "Zavnohu" Tuđman je pripisivao svojstvo autonomnog hrvatskog predstavničkog tijela, paralelne hrvatske vlasti uz bok, i kao alternative, Pavelićevoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Barem u dijelu partizanskoga pokreta on želi vidjeti borce koji su se također borili za hrvatsku samostalnost, premda pod drugim ideološkim predznakom i uz drugog saveznika.[142]

Poput Pavelića, i Tuđman je tijekom svoje borbe privremeno izgubio dijelove hrvatskoga nacionalno-državnog teritorija. Pavelić je bio prisiljen potpisati Rimske ugovore, a Tuđman Daytonski i Erdutski sporazum. Nu Pavelić je odmah nakon kapitulacije Italije, već 10. rujna 1943, Hrvatskoj pripojio izgubljene dijelove Dalmacije, pa i one koji još i prije 1941 nisu bili uključeni u hrvatski zemljovid, kao i Istru, koja nikada nije ni bila formalno u sastavu hrvatske države.[143] Pavelić je, međutim, izgubio Hrvatsku, Istra, za koju partizani tvrde da su je oni oslobodili za Hrvatsku, pripala je velikosrpskoj Jugoslaviji i bila izložena smišljenoj denacionalizaciji, a Tuđman, čija Hrvatska nikada nije površinski premašila jednu polovicu Pavelićeve, dobila je doduše natrag područja oko Knina, ali je do daljnjega Hrvatsko Podunavlje ostalo *de facto* srpska država u državi.

[140] O tome v. dalje u ovom poglavlju: "Tuđman i Židovi"!

[141] Ali i zagorska lukavost. I Tuđman je, slično Titu, uspio mnoge "prevesti žedne preko vode": i ljevicu i desnicu, i masone i partizane i Ustaše... Ali nije mu uspjelo majstorsko djelo – nije za to više bio povijesni trenutak – da poput Tita, u interesu svoje države, sustavno izigrava Istok i Zapad.

[142] Međutim, ako je "izdajnik" i "totalitarac" onaj koji je kolaborirao s Hitlerom, onda je to barem toliko i onaj koji je u svoje srce zapisao ideal staljinske Hrvatske. Pa i onaj treći, koji je danas ovisnost o silama Osovine i o Majci socijalizma zamijenio ovisnošću o masonskoj tvorevini USA i njezinim produženim rukama, nadzornim povjerenstvima svjetske judeokratske nadvlade, ne može polagati pravo da ga se smatra bezostatnim braniteljem državne samostalnosti i nedodirljivosti njezina suvereniteta.

[143] Za prve Jugoslavije, računajući i dvije godine Banovine Hrvatske, u Hrvatsku nisu bile uključene Istra i Rijeka, kao ni Zadar te otoci Cres, Lošinj i Lastovo. Nezavisna Država Hrvatska pak zadržala je u svojim granicama otoke Pag, Brač i Hvar, te poluotok Pelješac, a obalno joj se područje na jugu prostiralo do polovice puta između Cavtata i Herceg-Novog.

Uz nešto pojednostavnjenja moglo bi se ustvrditi kako je Tuđman bio nadasve ispunjen svojom povijesnom misijom, dočim je Tito bio od sve trojice ponajviše ovisan o ideologiji, a Pavelić je imao najrealističniji stav prema političkim okolnostima i neopterećeni odnos naklonosti za svoj narod.[144] Svi oni kao narodni predvodnici pokazali su općenito znatnu mjeru smionosti i odvažnosti[145]. Kod Tuđmana, međutim, za razliku od Tita i Pavelića, prisutna je bila znatna mjera strašljivosti pred stranim instancama, za koje je uvijek pretpostavljao da od njega očekuju barem nešto više susretljivosti i popuštanja negoli što je to doista slučaj. Zato na međunarodnom parketu Tuđman, za razliku od druge dvojice, nije ostavljao dojam one apsolutne i nepokolebljive državničke suverenosti koja za svakoga pravog narodnog vođu mora biti *conditio sine qua non.*

Nu nije li Tuđman u svojoj politici ipak srodniji hrvatskom desničarskom vođi Paveliću negoli jugoslavenskom ljevičarskom vođi Titu? Kao nacionalist, Franjo Tuđman u očima svojih kritičara predstavlja otjelovljenje konzervativne, pače reakcionarne desnice, za koje ponekad ne nalaze bolje ime negoli ime (neo)fašista, poglavito kada ga još pokušaju usporediti i s njegovim antipodom u Srbiji, desno-lijevim populističkim *Voždom* Miloševićem. Za te kritičare, nacionalizam je već samim sobom neka vrsta "nacional-socijalizma", a u ovome, unatoč imenu i nekim značajkama, dakako vide skrajnje desničarski pokret našega stoljeća. Smještajući nacionalistički afekt i refleks na desnu stranu političkoga spektra, kritika s lijeva ima donekle i pravo, jer je nacionalizam u naše doba uistinu oznaka umjerene, konzervativne desnice, ali još i više ekstremne, radikalne desnice, Konzervativne Revolucije između dva rata, kao i raznih oblika fašističke politike. Pritom se, međutim, gubi iz vida lijeva, liberalno-demokratska narav nacionalističkih pokreta XIX stoljeća.

[144] Pavelićeva "ideologija" nije bio fašizam, nego starčevičanska liberalna demokracija u ozračju francuske revolucije. Svakako, on je preuzevši vlast poprimio čitavo mnoštvo izvanjskih oznaka tadašnjih fašizama kao političke mode vremena, ali i duh fašističkih zakona i shvaćanja države. To samo po sebi ne govori protiv njega i zagonetno je zašto neki njegovi današnji apologeti hoće pod svaku cijenu dokazivati Pavelićev "antifašizam". U doslovnom smislu on je bio antifašist, kao protivnik presizanja talijanskog imperijalnog fašizma. S druge strane, hotice ili nesvjesno puno je toga poprimio od rimskoga *Ducea*.

[145] U spomenutoj emisiji švedske TV Tuđman je, očito osjećajući malu tremu pred kamerama, na pitanje ne očekuje li nakon ove izjave progon, uvjerljivo uzvratio: "Ja ne razmišljam u kategorijama straha!"

Tuđman duhu vremena djeluje "desno" i svojim ponešto staromodnim, u površnom, izvanjskom smislu konzervativnim držanjem i ponašanjem. Desno-konzervativnom arsenalu pripada, napokon, i sve ono što ga čini autoritarnim, autokratskim, kvazi-diktatorskim vladarom. Ali, da i ovdje ne zataji ona procjena koja u Tuđmanu otkriva ključne unutarnje protimbe i ambivalencije, s jednakom revnošću pripisivana mu je i ultraljevičarska pozicija, a i sam se zdušno brinuo da na njegovu liku i djelu nikako ne izblijedi nepatvorena etiketa "antifašista".

TUĐMANOV "ANTIFAŠIZAM" I OPĆEHRVATSKA POMIRBA

Tuđman je u svojoj politici poduzeo pokušaj široke sinteze svih povijesnih, nacionalnih i državotvornih sastavnica za koje je smatrao da mogu poslužiti zahtjevima suvremene hrvatske akcije. Stoga se u konglomeratu hadezeovskoga političkog nazora našlo mjesta i za Starčevića i Radića, za Hebranga, pa i za Tita. Tuđman je nastojao da mu nikada ne pomanjka prigodâ za upućivanje pohvala čovjeku kao što je Vlado Janjić-Capo, organizator i kolovođa partizanske pobune u sisačkom kraju u lipnju 1941.[146] Tek stidljivo, od slučaja do slučaja, znao je prema potrebi uputiti koju uvjetnu pohvalu i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, te samome Anti Paveliću. Nu mnogo redovitije njegovi komplimenti išli su na adresu Tita i partizanskoga "Zavnoha". Uvijek iznova uspijevao je on naći prikladni povod kako bi se prikazao legitimnim nasljednikom partizanske, one "bolje" Hrvatske. Da upravo na njoj baštini današnja Republika Hrvatska, dao je upisati i u preambulu hrvatskog ustava.[147]

[146] Tuđman je i sam volio pripovijedati anegdotu o ovom radniku iz sisačke željezare, izgrađenom komunistu i vjernom sinu Partije. Uoči njemačkoga preventivnog napadaja na SSSR, ustaški je stožernik pozvao Capu i priopćio mu da se nada kako on, premda je znano da je komunist, ne će ustati protiv svoje hrvatske države. Već slijedeće jutro, navodno, Capo je osvanuo u partizanskoj šumi! On je, po Tuđmanovim riječima, procijenio da će sile Osovine izgubiti rat, pa je otišao u partizansku gerilu da se tamo, na strani budućih pobjednika, bori za Hrvatsku (?!). Prije nego što su se odmetnuli, hrvatska država nije komuniste progonila. U svakom slučaju, crveni se bravar Capo još u samom početku rata na našem prostoru pokazao ne samo domoljubom bez mane, nego i nepogriješivim prorokom!

[147] Ali Hrvatska kakvu su zamislili, a potom i ostvarili hrvatski partizani, nije bila ništa doli jedne staljinističke gubernije u okviru velikosrpske federacije na Titov način. Tuđman, general Bobetko i drugi prigodice bi priznavali kako su nakon 1945 u Hrvatskoj svu vlast držali Srbi. Čemu je onda koristio i što je dobra donio njihov "Zavnoh", ostat

Koliko god se posljednjih desetljeća postupno priklanjao hrvatskom nacionalizmu, Tuđman je u srcu ostao duboko vezan za svoju partizaniju[148], pa ju je stoga bio primoran u retrospektivi i retuširati, nasilu približiti nacionalnom stajalištu, kako bi je lakše pomirio sa svojim kasnije osvojenim, dosljedno hrvatskim stavom. U međuvremenu, i velika većina negdašnjih partizanskih gerilaca, boraca, diverzanata i terorista koji su ginuli, ili bili spremni ginuti za Staljina, Tita i Partiju, pozivaju se na "Zavnoh" i "antifašizam", prikazujući ih kao izvorišta današnje hrvatske državnosti. Da im se netko još prije desetak godina usudio spomenuti tu hrvatsku državnost, proglasili bi ga narodnim neprijateljem i prijavili prvom udbaškom doušniku. Ali je te iste ljude, od kojih mnogima (kao Radi Bulatu i Milki Kufrin) lebdi nad glavom optužba za pokolje Hrvata u prošlomu ratu, Tuđman redovito preferirao kao uzvanike na svojim blagdanskim proslavama, sa kojih su mnogi pošteni državotvorni nacionalisti kao *personæ non gratæ* držani na dobroj razdaljini.

Oni isti koji su se još dojučer ponosno kitili svojim komunističkim pravovjerjem, postavši maglovito svjesni povijesnoga sloma marksističke ideologije i komunističke politike, rado i za sebe preuzimaju neprecizni eufemizam "antifašizma", prikazujući se tako borcima *protiv* (fašističkog) zla, umjesto da ih se i nadalje prepoznaje kao borce *za* (komunističko)

će vjerojatno njihova slatka tajna. S druge strane, da nije bilo Nezavisne Države Hrvatske, nikome koncem XX stoljeća više ne bi ni na pamet palo da je još uvijek moguća posve samostalna država hrvatske nacije, ne bi bilo ni svijesti ni volje ni zanosa da se ona opet ostvaruje. Meni je još sedamdesetih u New Yorku rekao nitko drugi do Bogdan Radica, koji se ne može smatrati nekim pretjerano revnim hrvatskim nacionalistom (otišao je iz Titove Jugoslavije tek kada se od svoga idola osjetio nedostatno nagrađenim!): "Da nije bilo NDH, na što bismo se mi danas uopće pozivali?!".

[148] Franjo Tuđman djelovao je u "NOB"-u u svojstvu ("antifašističkog") politkomesara, dakle osobito svjesnog i ideološki izgrađenog druga, neke vrste staljinskog *gurua*. V. o tome u dokumentaciji *Sjeverozapadna Hrvatska u NOB i socijalističkoj revoluciji* (Zagreb 1987–88, *passim*)! Ali ni nakon pola stoljeća nije u njemu splasnula "antifašistička" strast. Od hrvatskih ratnika izrijekom je zahtijevao da ne nose "fašističke" (koje druge nego Ustaške, hrvatske!) oznake. A obraćajući se, u jeku Domovinskoga rata (30. lipnja 1993), vojnicima u zagrebačkoj vojarni na Črnomercu, poručio im je da budu dobri "antifašisti", te istodobno od njih zatražio i da se klone "radikalnog nacionalizma". Sve to, dakle, po uzoru na stare partizane! U *interviewu* pak za srpski list *Vreme* pohvalio se kako je izričito zabranio ime "Mile Budaka" za jednu zagrebačku ulicu, a govoreći za *Jerusalem Post* pripisao je sebi zaslugu da je zagrebački Kazališni trg sačuvao Titovo ime, koje mu je Nova Hrvatska Desnica kanila ukloniti. – Pravi "antifašistički" borac, nema dvojbe! A glede "Trga maršala Tita", diskusija o promjeni njegova imena za Tuđmanove je vladavine više godina mirovala. Vjerojatno je za nj bilo predviđeno ime Franje Tuđmana, pa se iz toga razloga za njegova života nije preimenovao. Kako sada stvari stoje, više i ne će, dok ne stasaju novi naraštaji, ili dok ovom državom konačno ne zavladaju Hrvati.

zlo. Ovakva uporaba riječi "antifašizam" vrlo je neodgovorna, jer omogućuje da se komunistički zlikovci lažno predstavljaju kao legitimni prosvjednici i ustanici protiv jednoga tobož očito manjkavog programa i prakse, usporedivi s onima koji pripadaju posve drukčijim političkim školama, a za razliku od komunista nisu počinili nikakve jednoznačne zločine (socijalisti, liberali, demokrati, konzervativci, monarhisti – svi su oni na ovaj ili onaj način bili "antifašisti"!).

Podrijetlo je smicalice "antifašizam" u komunističkoj taktici otvaranja prema socijaldemokratima. Do nje je došlo u jednoj fazi između dva svjetska rata kada je staljinska centrala procijenila da komunistička partija u Francuskoj ima izgleda doći na vlast u koaliciji sa socijaldemokracijom. Taj je model udružene ljevice isproban i u Španjolskoj, gdje je doveo do izbijanja građanskog rata, i nazvan je "pučkom frontom". I dok je komunizam svoju marksističku braću socijaldemokrate dotada ekskluzivistički osuđivao kao "socijalfašiste", sada su se najednoć našli na istoj, "antifašističkoj" strani barikade.

Partizanski rat na području likvidirane karađorđevićevske Jugoslavije, kako bi primamio što šire mase neukoga puka, izbjegavao je otvoreno istupati pod komunističkim imenom, premda su komunisti bili pokretački motor i organizacijska jezgra toga pokreta. Valjalo je stvoriti sliku neprijatelja, a to su bile "agresorske fašističke sile", i prikazati se "osloboditeljem" od tih sila, dakle "antifašistom", negacijom negacije, koja u rezultatu mora ispasti pozitivno. Zato je partizanskim centralama nadjenuto ime "Zavnoh", "Zavnobih" i tako dalje, redom po budućim "republikama". Nu iznad svih republičkih "antifašističkih" vijećâ, *nota bene*, bilo je ono općejugoslavensko ("Avnoj"), što već samo po sebi dostatno svjedoči o količini "nacionalnoga" naboja u partizanskom pokretu. A "pozitivum" planiranoga komunističkog raja brižljivo se prešućivao, barem tamo gdje bi podvala lako bila prepoznata.

Semantička igra "antifašizma" ponovno je otkrivena u Hrvatskoj pod Tuđmanovom vladavinom[149] s ciljem da se u novi poredak što bezbolnije integrira i ozloglašena ultraljevičarska fronta, koja je dojučer i na tlu Hrvatske provodila svoju strahovladu. Tuđman je ovu integraciju

[149] One koji su možda uvjereni kako će evociranjem i podgrijavanjem hrvatskoga "antifašizma" zagrijati "antifašistički" Zapad da ubrzano primi Hrvatsku u svoje "integracije" valja okrutno razočarati: na današnjem Zapadu "antifašizmom" se kite samo paralegalne, poluterorističke ili otvoreno nasilne postrojbe Nove Ljevice, različiti anarhistički, trockistički, zakašnjeli maoistički kružoci iz ozračja Baader-Meinhof-bande, koji nastupaju pod obvezatnom *antifa*-etiketom kako bi posvjedočili da su na ratnoj nozi s "fašističkom" naravi današnjeg kapitalizma. Nu uvijek je bolje stvari nazivati svojim pravim imenom, kako na Zapadu tako i u našoj kući.

zamislio kao ozbiljenje općenacionalne pomirbe Hrvata sviju političkih usmjeridbi i ideologijskih uvjerenja, bez obzira na stranu na kojoj su se borili u hrvatskom građanskom ratu 1941–45. Jer, očekuje se da će se nacionalističke snage lakše pomiriti s ideološki neutralnim kvazipatriotima, obuzetima samo odvraćanjem stranog agresora, nego sa zadrtim komunistima-internacionalistima, koji su dokazano rušili hrvatsku državu uz pomoć stranog saveznika i uime neke nebulozne idealizirane zajednice naroda.

Uime pomirbe i odricanja od "revanšizma", ali i kako bi izbjegao povratnu osvetu i zabijanje noža u leđa hrvatskim ratnicima tijekom Domovinskoga rata, Tuđman je procijenio mudrim da mase bivših članova KP, ne samo običnih konformista, oportunista i karijerista, nego i visoko rangiranih glavešina, upletenih i u izravne udbaške zločine protiv hrvatskog naroda, primi u redove svoje stranke i uključi ih u procese izgradnje nove Hrvatske, dok je s druge strane prave borbene, beskompromisne, samozatajne nacionaliste ostavio izvan struktura vlasti. Tako se dogodilo da je u redovima HDZ-a našao utočište daleko veći broj komunista negoli je to bio slučaj u Račanovoj Socijal-demokratskoj partiji, službenoj nasljednici KPH! Svakako se jedan broj bivših "kadrova", navlastito u vojsci i policiji, u početcima hrvatske države morao preuzeti, ali samo dok ne stasaju novi i Hrvatskoj bezuvjetno odani profesionalci. Kosi se, također, sa zdravim narodnim osjećajem za pravdu da za velezločine počinjene u pokojnoj tvorevini nitko nije odgovarao i bio proglašen krivim. Izostala je krvava kupka, koja bi naciji mogla priskrbiti moralnu katarzu i osokoliti je na novi početak. Izostala je tako i prijeko potrebna nacionalna, socijalna, politička i kulturna revolucija. Da je ona provedena, nova bi Hrvatska za svoju pretpostavku stekla posve drugačije duševno-ćudoredno stanje, koje bi omogućilo novi, svježi početak, čisto oduševljenje i neopterećenost u pothvatu izgradnje mlade države. Ne bi se nakon samo nekoliko godina dogodili korupcija, zamor, beznađe, bezizlazje, dosada i posvemašnji kritizerski nihilizam.

Iz shvatljivih razloga nije, dakako, trebalo egzekutirati tisuće onih koji su, pravno, moralno i nacionalno, svakako zavrijedili smrt. Nu moglo se na stroge kazne osuditi samo najgore počinitelje, a ostale nakon nekoga vremena amnestirati. Isto tako, valjalo je voditi računa o psihološkoj istini da se od onoga tko je jednom izdao (svoju partiju i jugo-ideologiju) s velikom vjerojatnošću smije očekivati i ponovljena izdaja (ovoga puta hrvatske države!).[150] Nešto od takve rabote osjećalo se pod

[150] S druge strane, ta vrsta ljudi ponekad dobro dođe za određene zadaće zbog svoje ucjenjivosti. Ali to ne znači da takvima treba napuniti sve razine državne uprave

Tuđmanovom vladavinom kroz strukture infiltrirane bivšima, koji su se zdušno brinuli za tihe diverzije i sabotaže s ciljem zakazivanja čitavih oblasti narodnog života, kako bi potpirili nezadovoljstvo i na plimi narodnog bunta pokušali restaurirati stari režim.

U Tuđmanovoj Hrvatskoj mnogo se govorilo o nacionalnoj pomirbi, a da se nije dokraja shvatila ni ideja niti njezina realizacija. Nacionalna pomirba prijeka je potreba naroda koji je izišao iz pakla građanskog rata. Ona odgovara mirovnom sporazumu između dviju zaraćenih država. Nu, kako se građanski rat vodi ne samo po crtama bojišnice nego i uzduž i poprijeko nacionalne duše, nije dostatno sjesti za stol i potpisati ugovor o prestanku ratnih operacija. Potrebno je polučiti i ponovnu uspostavu duševnoga mira, a to može biti tek zadaća dubinskog procesa zacijeljivanja rana, posljedak suptilnog, višeslojnog postupka političke koliko i psihološke naravi i da bi taj postupak bio djelotvoran, mora se u narodu pojaviti mudra i markantna politička figura, obdarena karizmom i autoritetom, politički vođa koji je i sam bio sudionikom građanskoga rata, i sada se uime svoje nacionalne frakcije za njega ispričava i s pozicija vlasti nudi oprost i mir objema stranama.

Nešto takvo poduzeo je 1939 španjolski *Caudillo* Francisco Franco y Bahamonde, i posve je shvatljivo da se Tuđman, našavši se u usporedivom položaju, sve i ako je od hrvatskoga građanskog rata bilo proteklo već skoro pola stoljeća, u njemu ugledao uzora. Površni ljevičari, koji nemaju osjetilo ni za nacionalno jedinstvo ni za državni interes, niti pak za uzvišene, simbolične geste, do danas se pokušavaju rugati kako tuđmanovskoj pomirbi tako i njegovu pozivanju na "fašističkog" *generalissimusa*.[151] Ali zamisao nacionalne pomirbe ima i svoje hrvatske korijene.

i još ih postaviti na vodeća mjesta i bogato nagraditi! Savjetodavnu ulogu mogu kolovođe negdašnje Udbe dobro obavljati i iz zatvora, ne moraju zato postati zamjenici ministra (ili čak ministri)!

[151] Pritom, uostalom, ne može biti niti govora o nekom Francovom "fašizmu". Naprotiv, Franco je bio katolički, monarhistički tradicionalist, autoritarnog stila, dakako, koji je izvornu španjolsku *Falangu* fašističkog vođe, mladoga romantičnog nacional-revolucionara José Antonia Prima de Rivere, spretno neutralizirao i uključio u strukture svoje vlasti. Fašizam je mobilizirao mase, a glavna je Francova preokupacija bila držati narod izvan politike kako bi briga o njoj bila u cijelosti prepuštena njemu. Narod je imao sva prava, samo nije imao demokratsko pravo sudjelovanja u političkom odlučivanju. Tako se ponaša okrunjena glava staroga kova, a nipošto fašistički diktator! – Postoji jedna impresivna slika Salvadora Dalía, negdašnjeg ljevičara a kasnijeg velikog Francovog poštovatelja, koja nosi naziv *Slutnja građanskog rata*. Ta je slika istinitija od razvikane Picassove *Guernice*, koja je poslužila mobilizaciji međunarodne lijeve šikerije za potporu narodnoj fronti na temelju laži da su grad Guernicu bombardirali Nijemci, dočim su je zapravo razorili španjolski komunisti. U svakom slučaju, jedna

Ona u izričitom obliku potječe od Vjekoslava Maksa Viteza Luburića, kasnijeg "generala Drinjanina". Luburić je bio jedan od najistaknutijih Ustaških dužnosnika, Ustaški pukovnik i domobranski general, koji je jedno vrijeme obnašao ulogu vrhovnog nadzornika sviju sabirnih / radnih logora na tlu NDH. U tom svojstvu navodno je počinio i kažnjiva prekoračenja ovlasti, a poznata je i njegova strogost prema njemačkim časnicima koji su sebi umislili da se u Hrvatskoj mogu ponašati kao okupatorska vojska.[152]

Otišavši u emigraciju, Luburić se razišao s Poglavnikom, jer mu nije mogao oprostiti bijeg pred neprijateljem, koji je doveo do Bleiburga. Doživio je vjersko-ćudoredno obraćenje, pokajao se za grijehe i posvetio se, u Španjolskoj, gdje mu je Franco pružio utočište, radu na obnovi hrvatske države. Vjerovao je kako do nje ne će doći ako i negdašnji protivnici iz nesretnoga hrvatskog rata ne pruže jedni drugima ruku. Govori se da se, na tragu tih napora, sastao s bivšim partizanom Holjevcem, kojemu su se također pripisivali ratni zločini.

Luburićeva organizacija *Hrvatski Narodni Odpor* upisala je u svoj program i zamisao općenacionalne hrvatske pomirbe. Preuzeli su je potom i domovinski ljudi, među kojima se osobito isticao upravo Franjo Tuđman, kao i emigranti okupljeni oko Brune Bušića, "Tuđmanovog čovjeka" u iseljenoj Hrvatskoj.[153] Kada je, međutim, obnovljena hrvatska država, ova po sebi razumljiva zamisao o pomirbi naišla je na nerazumijevanje. Njezina se bit sastojala u uvidu kako ne može biti novog početka hrvatskom narodu ako ostane podijeljen ideološkim, političkim i psihološkim sukobima koje vuče kroz duga desetljeća nakon sloma svoje nezavisnosti, i koje u njemu pothranjuju neprijatelji ne bi li ga

Francova službena riječ od 1. travnja 1939 podsjeća na monumentalnu Dalíjevu kompoziciju. Kako Dalí navješta rat, tako Franco naviješta pomirbu: "Španjolske armije ispunile su dnevnu zapovijed. Građanski rat je završen. Francisco Franco, milošću Božjom *Caudillo de España*." Kome ova dramatična, uzvišena jednostavnost ništa ne govori, taj ništa nije razumio od svijeta politike.

[152] Jedna životopisna priča mogla bi rastumačiti Luburićevu osvetničku narav. Kao desetgodišnji dječarac pronašao je u podrumu mrtva oca, nakon što su ga srpski žandari pretukli skoro do smrti, i onda ga na zimskoj temperaturi polili hladnom vodom "da dođe k sebi". Do jutra je od njega ostao mrtvi komad leda.

[153] Na glasovitu zasjedanju u Lundu 1978, proljećarska skupina s Bušićem, Zlatkom Markusom, Franjom Mikulićem, Ivanom Cerovcem, patrom dr. Vjekoslavom Lasićem, Milanom Buškainom, Mladenom Schwartzom i drugima raspravljala je o pojedinostima "Bušićanske platforme", na kojoj je dvije godine kasnije nastao *Hrvatski Državotvorni Pokret*. Ja sam tada u tezama naslovljenima "Duh Lunda" pregledno i sustavno iznio sažetak ove orijentacije, uvrstivši u prvu tezu "nacionalno jedinstvo i općehrvatsku pomirbu".

time razorili i učinili nesposobnim za normalan život u slobodi. Pomirba je značila da jučerašnji neprijatelji, Hrvati s ljevice i Hrvati s desnice, saveznici Hitlera i saveznici Staljina, u onoj mjeri u kojoj su se s najboljom vjerom borili za Hrvatsku, trebaju zakopati ratne sjekire, uvidjeti kako je hrvatska država ponovno stvorena i zajednički se posvetiti njezinoj obrani i izgradnji.

Nu kako se na nekoć zaraćenim stranama nije pojavila osobita pomirbena euforija, a pogotovu su bivši partizani, onim dijelom koji nikada i nije ratovao za Hrvatsku, nego za staljinsko-titovsku Jugoslaviju, odbijali svaku pomisao da pruže ruku pomirnicu svojim ratnim protivnicima domobranima i Ustašama, – zamisao pomirbe svedena je na potrebu mirenja između "partizanskih i Ustaških sinova (ili već unuka)". Kako je pak ta "pomirba" bez poteškoća provedena kroz Domovinski rat, a pomirba hrvatskih nacionalista s donedavnim jugo-udbašima i njihovom ideologijom ionako nije dolazila u obzir[154], retorika se pomirbe poprilično banalizirala i istrošila, a izglađivanje nepomirljivih protimbi iz građanskoga rata povjereno je najelegantnijem rješenju, onome koje pouzdano donosi protok vremena, a naposljetku i sama Smrt, pod čijim se okriljem zajamčeno mire svi.[155]

TUĐMAN I ŽIDOVI

Među brojnim prigovorima što su ih upućivali Franji Tuđmanu, osobito žilavo održavala se optužba za antisemitizam. Pritom, istini za volju, treba priznati kako su je rjeđe potezali "domaći", hrvatski Židovi, kojima Tuđman, kao faktični nasljednik Ante Pavelića i obnovitelj Neza-

[154] Ali je zato, naravno, došlo do pomirbe samoga režima s udbaškim strukturama, kojima je sve oprošteno i još su im vodeći ljudi dospjeli na visoke položaje. Prema nekim procjenama, od 100 tisuća suradnika koliko ih je Udba imala u vrijeme Jugoslavije, za Republiku Hrvatsku ostalo je djelovati 60 tisuća. Neki od najzloglasnijih udbaških kolovođa zadržali su svoje pozicije i u novoj Hrvatskoj: Franjo Vugrinec, Zdravko Mustač, tri Josipa: Manolić, Boljkovac i Perković, kao i niz drugih.

[155] Tuđman je neko vrijeme bio obuzet mišlju da od Jasenovca napravi ono što je Franco izgradio u *Valle de los caídos* – jedinstveni spomenik svima koji su pali za Hrvatsku. Ali, time se u zajedničkoj grobnici s hrvatskim patriotskim "fašistima" ne bi našli samo patrioti s ljevice, nego i jugo-četnički zatiratelji hrvatske države. "Miksanju kostiju" razumljivo su se, svatko zbog svojih razloga, usprotivili jugoslaveni, kao i hrvatski nacionalisti. (Pa ipak, ljevica nije toliko nesklona "miksanju" ako je riječ o mljevenju nacija u znaku multikulturalizma!) Jasenovac je, osim toga, svojom polustoljetnom uporabom u ulozi simbola hrvatske genocidnosti mogao biti pogodan još

visne Države Hrvatske, nije bio odveć prirastao za srce (kao što se, uostalom, nisu uspjeli sroditi s idejom da više nema njima drage multinacionalne Jugoslavije), ali su, htjeli-ne-htjeli, bili svjesni okolnosti da u Tuđmanovoj Hrvatskoj nisu izloženi progonu i diskriminaciji. Dapače. Jedan pripadnik Tuđmanova *establishmenta* i negdašnji politički emigrant s pravom je zamijetio kako, osim Izraela, nema na svijetu države s toliko židovskih članova vlade kao što je to Hrvatska.[156]

Antisemitizam Tuđmanu pripisuje svjetsko Židovstvo, uključujući i predstavnike cionističke države Izrael. Od samoga Tuđmanova dolaska na vlast 1990 kampanja ne prestaje, baš kao što nije prestao ni šok činjenicom hrvatske državne restauracije. Sve one bezbrojne objede kojima su Židovi sve do danas, temeljem vlastita djelomice nepovoljnog iskustva s NDH, a još više tvrdoglavim djelovanjem srpske protuhrvatske promičbe u svijetu, obasipali Ustašku ratnu državu, primjenjuju oni marljivo, *mutatis mutandis*, i na novostvorenu Republiku Hrvatsku.

---

samo kao ilustracija velikosrpskog šovinizma i titovskih laži. I tako je Tuđmanova zamisao ubrzo nestala s dnevnoga reda, ali su je neprijatelji svejedno potezali kad god bi trebalo ukazati na njegov "fašizam". Jer, kao što ga neumorno zazivanje Tita nije spasilo od usporedbi s Poglavnikom, tako ga je "fašistom" mogao smatrati i nazivati tko god je to poželio, bez obzira na čitavu antifašističku mistifikaciju kojom je prožeo svoju vladavinu i koju je nemilice poticao.

[156] Nije, doduše, riječ samo o članovima Vlade, nego i o pripadnicima njoj bliskih organa vlasti. Židovi su, uz ostale, bili i slijedeći dužnosnici Republike Hrvatske: Mihael-Mišo Montiljo (stopostotni sefardski Židov, prijašnji pomoćnik ministra vanjskih poslova), Andrija Hebrang (Židov po majci, bivši ministar zdravstva i obrane), Davor Štern (Židov po ocu, bivši ministar gospodarstva, a potom direktor mamut-kompanije INA), Nenad Porges (Židov po ocu, prije predsjednik zagrebačke Židovske općine, potom ministar gospodarstva), Milena Žic-Fuchs, bivša ministrica znanosti i naobrazbe. Postoje informacije da su Židovi i raniji ministar vanjskih poslova Vinko Frane Golem te prvi čelnik HDZ-a Zagreba Emanuel Justament, a prema nekim vrelima Židovka je i majka potonjega ministra zdravstva Željka Reinera. Čisti Židov bio je Predsjednikov savjetnik u činu generala, mr. ph. Zlatko Bienenfeld, negdašnji vodeći stručnjak "JNA" za bojne otrove, a Židov po ocu bio je i Predsjednikov savjetnik za humanitarna pitanja, Slobodan Lang. Neki od navedenih možda se i ne osjećaju (samo) kao pripadnici židovske etničke / vjerske manjine. A neki se drže taktike: dok sam član Vlade, kako bih mogao nesmetano mešetariti, nisam Židov; kad prestanem biti ministar, opet postajem Židov ne bih li tako lakše izražavao nezadovoljstvo s Hrvatskom. Nu ako se Židov ne izjasni *izričito Hrvatom*, pripadnikom nacije koja mu je pružila utočište, ako se za nju ne bori u teškim vremenima, ako dapače u njima kolaborira s neprijateljem – a to je u hrvatskom slučaju bio sustav jugoslavenske velikosrpske okupacije – uvijek je umjesna oprezna dvojba da dotični predstavlja tek prikrivenog agenta židovske internacionale. Stjecajem okolnosti, Židov mora, poglavito u prijelomnim vremenima, naglašavati svoj djelatni patriotizam u smislu zemlje domaćina i nešto jače negoli njezin domorodački žitelj, kako bi mu se povjerovalo.

Pritom je na djelu načelno odbojan stav spram hrvatske slobode, a manje je židovskim klevetnicima važno za koji će se posebni prigovor odlučiti, koju će pojedinost napuhati, a koju izjavu ili gestu iskriviti.

Prvo što je Židovstvo Tuđmanu spočitnulo bio je istrgnuti navod iz jednog od njegovih govora održanog u vrijeme kampanje za preuzimanje vlasti. Tuđman je navodno izrazio veliko zadovoljstvo okolnošću da mu žena nije ni Srpkinja niti Židovka.[157] Ako je, međutim, tako i mislio, pa i kazao nešto slično, svakome bi moglo biti *a priori* jasno da te riječi nisu mogle imati smisao koji im se pripisuje već i zbog zahtjeva elementarne razboritosti, kojom je Tuđman svakako morao odvagnuti svaku svoju izjavu u tom času, kada je mogao očekivati da ode kako u Banske Dvore, tako isto i na ponovno odsluženje zatvorske kazne. Previše je toga bilo u igri da bi si mogao dopustiti nepromišljeno davanje oduška vlastitim rasnim preferencama. Po svemu sudeći, smisao je Tuđmanovih riječi bio vrlo nedužan: Toliko mi toga tovarite na vrat, ali mi barem ne možete spočitnuti srpsko ili židovsko podrijetlo moje žene. Ovako shvaćene, Tuđmanove riječi ne bi odavale njegov šovinizam, nego bi, naprotiv, šovinizam pripisivale kritičarima.[158]

Važan je cilj židovske kritike u sklopu ozloglašavanja predsjednika Tuđmana, a time i sramoćenja hrvatske države, predstavljala knjiga *Bespuća povijesne zbiljnosti*. Svjetsko Židovstvo Tuđmanu je zamjerilo što dovodi u pitanje ritualno-magičnu znamenku od "šest milijuna" Židova stradalih u tzv. holokaustu. Slijedeća mu je zamjerka što se u toj knjizi, koja se općenito bavi problematikom povijesnoga *zlosilja*, usudio progovoriti i o zločinima cionističke države protiv palestinskih Arapa, dakle o onome što je nazvao "židovskim nacizmom". Takav govor, naime, kosi se s prisvojenim židovskim statusom najveće, pače, jedine prave žrtve svjetske povijesti, koja susljedno isključuje i svaki zločin što bi ga bili u stanju počiniti sami Židovi.

Nu još i jače Tuđmanu je prigovoreno da je u istoj knjizi iznio doslovne navode hrvatskoga nacional-komunističkog političara i pisca Ante Cilige, koji je kraće vrijeme bio zatočenikom sabirno-radnog Ustaškog logora u Jasenovcu, te srpskoga žitelja ovog logora, nekog Vojislava

---

[157] Doduše je gospođa Ankica Tuđman podrijetlom Slovenka, pripadnica naroda o kojemu je Tuđman, kao i o "muslimanima", znao također izreći i poneku neodmjerenu riječ.

[158] On je pritom, svakako, mogao imati na umu i da nije bio jedan od onih koji su se u jugo-epohi ženili Židovkama ili Srpkinjama ne bi li time dokazali svoje antinacionalističko pravovjerje. Ni tako shvaćena, Tuđmanova izjava ne bi predstavljala uvredu za Židove i Srbe, nego kritiku upućenu jugoslavenskim oportunistima.

Prnjatovića. Ovaj je nakon oslobađanja 1942 dao o životu u Jasenovcu izjavu vlastima tadašnje srpske vlade generala Nedića, a Ciliga je svoje uspomene iznio u svojoj memoarskoj knjizi *Sam kroz Europu u ratu*.

Ciliga i Prnjatović slažu se u svojim opažanjima o držanju Židova u jasenovačkom logoru. Ovi su tu, naime, uživali samoupravu, obnašajući vodeće dužnosti u logorskoj organizaciji. Obojici svjedoka palo je u oči kako su pritom židovski upravitelji štitili pripadnike svoje zajednice, da bi tim okrutnije, i po samostalnom poticaju, postupali prema nežidovskim zatočenicima. Tuđman je njihova izvješća samo naveo, nije sâm obavio promatranja o kojima govore dvojica logoraša, niti ih je izmislio. Riječ je o povijesnim izvorima, povijesnim činjenicama i povjesničarskoj metodologiji. Ipak, dostatno za hipersenzibilne židovske narcise da pisca proglase antisemitom. Ali se s tim nisu zadovoljili, nego su ga, nečuvenim pritiskom, natjerali da u američkom izdanju svoje knjige promijeni prijeporna mjesta. Ovo izdanje recenzirali su i cenzurirali izraelski Židovi. Nu pošlo se još dalje i, prema zakonu "pružanja prsta i traženja cijele ruke", istaklo kao slijedeći zahtjev da se mijenja i samo originalno, hrvatsko izdanje! Tuđman se za sve to višekratno ispričao[159], i u znak pokore morao je, uz ostale uzvanike iz bijeloga svijeta, odslušati svečanost otvorenja tzv. "muzeja holokausta" u Washingtonu.[160]

U međuvremenu, dok se odlučivalo o sudbini knjige koju je Tuđman napisao po najboljem znanju i savjesti, izvan izraelskog teritorija i uostalom u vrijeme dok još nije bio Predsjednik Republike – židovska mašta dosjetila se i pomoćnih argumenata[161]. Posebno joj je za srce bio i ostao priraslim logor u Jasenovcu, jer je mislila da je najuspješnije podsjeća na Auschwitz – ugaoni kamen židovske žrtvoslovne mitologije. Kada se više nije moglo ozbiljno zastupati srpske izmišljotine o milijun ili više ubijenih u jasenovačkom logoru, pronašli su se novi načini izrabljivanja ove uspomene židovske prošlosti za židovske svrhe u

[159] Ali zbog "štetnosti", a ne možebitne netočnosti iznesenih podataka. Znači, prihvatio je židovski kriterij po kojemu je ugoda što je ćuti židovski čitatelj važnija od povijesne istine. Dio isprike odnosi se i na "nerazumijevanja koja su (dijelovi knjige – *M. Sch.*) mogli izazvati". Kao da autor mora biti kriv za čitateljeve nesporazume!

[160] Precizno i pedantno argumentirao je protiv nekih židovskih i drugih kritičara Tuđmanovih *Bespuća* u sklopu općenite protuhrvatske kampanje – Anto Knežević u svojoj knjizi *Mitovi i zbilja*, Međunarodno značenje Tuđmanovih "Bespuća" u razotkrivanju uzroka srpsko-hrvatskoga rata i razlaza (Domovina TT, Zagreb 1992).

[161] Moše Mešulam, čovjek neke židovske agencije u Izraelu i pouzdanik Mihaela Montilja, izjavio je u jednom *interviewu* listu *Jerusalem Post* da problem s Tuđmanom nije ni u njegovoj ženi nežidovki niti u knjizi *Bespuća*, nego u tome što je okružen sljedbenicima koji su antisemiti (?!). Odnosi li se to i na njegovu židovsku kamarilu?

sadašnjosti. Židovstvo se snažno uhvatilo za Tuđmanovu, inače nespretnu ideju, da se Jasenovac pretvori u svetište svih onih mrtvih koji su tu ostavili svoje kosti: kako žrtava Ustaške vladavine, tako i Ustaša i domobrana, koji su nakon rata i na ovome mjestu bili ubijeni od nove partizanske vlasti.[162] Optužilo ga je da relativizira – iz židovske vizure zločin nad zločinima, jer tko *relativizira*, uspoređuje, stavlja u kontekst, u uzročno-posljedični slijed, taj je izravni neprijatelj židovske potrebe za *apsolutizacijom* nevolja što su ih Židovi doživjeli. A ako se njihovoj patnji uskrati apsolutna narav, onda nestaje i apsolutne, neupitne i nedodirljive židovske legitimacije da sude čitavu svijetu i od njega bez prestanka iznuđuju uvijek nove i nove ustupke, ucjenjujući pojedine države politički, moralno i materijalno.[163]

Kako bi i nadalje podsjećalo na NDH i njezin vječni *crimen*, što bi ga trebao simbolizirati Jasenovac, a tako i hrvatsku državu trajno tjeralo da kleči na koljenima, da se ne uspije osoviti u ponosan, uspravan stav, međunarodno Židovstvo došlo je na zamisao da Hrvatsku prisili na inscenirano suđenje jednom od logorskih zapovjednika, jedinom kojega se nakon toliko vremena moglo domoći – Dinka Šakića.

Šakić u Jasenovcu nije igrao gotovo nikakvu pozornosti vrijednu ulogu i to uglavnom priznaju svi svjedoci optužbe. Jedino što izgleda da donekle stoji izvan dvojbe jest njemu pripisano strijeljanje komunističkog pobunjenika dr. Mile Boškovića, koji je Šakića zamolio da ne bude vješan, jer se tomu protivi njegova crnogorska čast. Šakiću bi dakle u Hrvatskoj trebalo biti suđeno jer je, s poštovanjem za pravomoćno

[162] Prema pouzdanim izvorima, jasenovački logor radio je punom parom od 1945 do 1947, a po nekim tvrdnjama čak do 1951 godine, pod upravom titovskih komunista. To bi značilo da velik, vjerojatno daleko najveći broj jasenovačkih žrtava otpada na ovo razdoblje. Jasenovačka zemlja dakle doista krije i protivnike Nezavisne Države Hrvatske i njihove žrtve. Tu je i bio poticaj Tuđmanove zamisli da zajedničkim spomenikom objema stranama, po uzoru na Francov spomenik svim žrtvama španjolskoga građanskog rata u *Valle de los caídos* (Dolina palih), polući makar posthumnu pomirbu nekoć zavađenih fronti. Međutim, usporedba s Francovom pomirbom pokazala se neodrživom. Franco je imao pravo poduzeti pomirbu mrtvih, jer je i sam polučio mir nakon sukoba u kojemu su sudjelovali *Španjolci*, različiti tek po svjetonazoru i političkim idealima. U našem slučaju, mirilo bi se u skrajnjoj crti – Ustaše i četnike! Ta je zamisao, kako rekoh, bila neprihvatljiva i za hrvatske nacionaliste i za židovske i (pro)srpske nostalgičare, koji su stali govoriti o "miksanju kostiju".

[163] Među ucjenjivanima, uz Njemačku, istaknuto mjesto uživa Hrvatska, kojoj, unatoč posvemašnjoj gospodarskoj iscrpljenosti nakon Domovinskog rata, sada, pola stoljeća kasnije, sa židovske strane pristižu novi računi za odštetom, povratom nacionalizirane imovine, nekakvim "židovskim zlatom" koje su Ustaše tobož sakrili u trezorima Vatikana i slične provokacije.

osuđenog neprijatelja, ispunio njegovu posljednju želju. Osim toga, svjedoci govore i o egzekuciji jedne četničke postrojbe na čelu sa zloglasnim vojvodom Pavlom Đurišićem. Tako se dogodilo da je Šakić završio s dugogodišnjom zatvorskom kaznom i zato jer je dao pogubiti četnike, umjesto da su ti četnici, iz onoga kao i iz ovog Domovinskog rata, u današnjoj slobodnoj Hrvatskoj dočekali strogu i neumoljivu pravdu. Ali dojučerašnji četnici danas su ugledni građani Republike Hrvatske kojima su njihovi zločini oprošteni i zaboravljeni, a sudi se Ustašama od prije pola stoljeća, koji su, možda i uz neko prekoračenje ovlasti, djelovali iz poriva hrvatskoga državotvornog domoljublja, u samoobrani od velikosrpske agresije i neprijatelja svih boja, i po tada vrijedećim zakonima.

Dok su se potajni protivnici današnje suverene Hrvatske poveselili njezinu novom poniženju, neki pošteni nacionalisti izrazili su zadovoljstvo ovim procesom, tvrdeći kako će on osloboditi Hrvatsku hipoteke Ustaške prošlosti. Kao da je Ustaška prošlost uopće nekakva hipoteka, i kao da se ona uklanja političkim procesima! Naprotiv, suđenje Šakiću i smišljeno je eda bi se nepostojeće hrvatske hipoteke osvježile i osnažile, da bi se podsjetilo na hrvatski "zločin" iz prošlosti, povezalo ga sa "zločinom" iz sadašnjosti ("pokolji nedužnih Srba" nakon *Oluje),* i na taj način stvorilo dojam da ni ubuduće hrvatska država ne će proći bez "zločina".

Što se ovakvom montažom željelo postići, posve je bjelodano. Zato Hrvatska nipošto nije smjela pristati na suđenje Dinku Šakiću[164] i morala je, na prvi znak pritiska, uzvratiti da ona za njega nije zainteresirana, jer je od tobožnjih prekršaja proteklo pola stoljeća, pa se oni u današnjoj suverenoj Hrvatskoj moraju smatrati zastarjelima i amnestiranima, i jer bi, ako je do suđenja "ratnim zločincima", danas iz te kategorije bilo mnogo zanimljivijih negoli je to stari Ustaša Dinko Šakić.[165] Treba istaći da Tuđman sam od sebe ne bi dospio na pomisao da se

[164] Ali, Tuđman je na nj pristao već 1994 u razgovoru s predstavnicima opskurne židovske masonske lože B'nai B'rith, obećavši da u Hrvatskoj ne će biti desničarske stranke te da će se suditi antisemitskim Ustašama čim prestane rat. Što je, osim novih poruga i ucjena, polučio prodavanjem hrvatskih junaka i hrvatske časti? Samoponižavanje se nikada ne isplati.

[165] Da tribunal protiv Dinka Šakića nipošto nije zamišljen kao podvlačenje crte pod navodno mračnu prošlost Hrvatske u XX stoljeću, odmah je pokazalo izručenje Dinkove žene Nade (Esperanze) Tambić de Bilanović-Šakić, inače polusestre Viteza Luburića. Ona je odlukom državnog odvjetnika još prije sudskoga pravorijeka oslobođena, jer za podizanje optužnice nije bilo temelja. Time je vlast htjela polučiti dojam nepristranosti, kako bi utoliko oštrije mogla osuditi Dinka. Dopuštene su bile, doduše, razne prognoze, ali teško je bilo zamisliti oslobađajuću osudu kada se već

Šakiću sudi. On se s njim čak bio i sastao za svojega posjeta Argentini, i tom prigodom zadržao se s njim u kraćem srdačnom razgovoru, dobro znajući s kim se rukuje. Osim toga, opetovano je u javnim nastupima dao do znanja da Šakića ne drži krivim, a suđenje smatra nametnutim radi ocrnjivanja današnje hrvatske države. Nejasno je stoga zašto nije smogao snage i dosljednosti i odbacio pritisak, nego je ponovno primio kolovođu zloglasne židovske masonske lože B'nai B'rith, poznate iz prošloga stoljeća zbog povezanosti s atentatom na američkog predsjednika Lincolna i kontakata s Ku Klux Klanom, te obećao udovoljiti njegovim posve neprihvatljivim zahtjevima.[166]

Hrvatski Židovi također su objeručke dočekali Šakićevo izručenje gotovo kao neko ispunjenje mitske pravde, kao zakašnjelu, ali ipak dobrodošlu odmazdu i zadovoljštinu. I iz njihovog sjedišta čuli su se napadaji na Predsjednika zbog njegove knjige u kojoj je navodno oklevetao Židove. Ali njihova zanovijetanja više su se obraćala općenito hrvatskoj politici, ne bi li je obeshrabrila i destabilizirala samu državu, i više su se, u vidu pritužaba i tužakanja, uhodanim židovskim kanalima, dosta nezamjetljivo za hrvatsku javnost, upućivala na adrese centrala i redakcija svjetskoga Židovstva, ali i izraelskog poklisara u Hrvatskoj[167].

popustilo židovskom pritisku da se politički proces s ciljem kompromitacije Hrvatske uopće održi, i ako se imala u vidu sloboda divljanja, provociranja i mešetarenja koja je tijekom suđenja u Zagrebu bila dopuštena židovskim agentima Ephrajimu Zuroffu i Tommyju Baeru. A dok je suđenje Šakiću još trajalo, židovske centrale nastojale su natjerati Zagreb da traže izručenje Ive Rojnice, Ustaškog zapovjednika Dubrovnika, kojemu argentinske vlasti ne nalaze baš nikakva znaka krivnje. Uostalom, ni pokojna Jugoslavija nikada nije došla na pomisao zahtijevati ekstradiciju ljudi poput Šakića ili Rojnice. A sada bi im trebala suditi suverena Hrvatska, i njima i slijedećima kojih se dosjeti judeokratska nadvlada. Kod izricanja presude kojom je Šakiću dodijelio najtežu kaznu, 20 godina tamnice, sudac Dražen Tripalo izravno se obraćao okupljenim židovskim mešetarima u sudnici, već i tom nehotičnom gestom svima jasno stavljajući do znanja za čiji je račun priređen ovaj inscenirani proces, i tko su u njemu zapravo stvarni tužitelji i suci.

[166] Tommy Baer zahtijevao je od Tuđmana kao šefa izvršne vlasti (zaboravivši za tu prigodu zatražiti od hrvatskog Predsjednika da se drži liberalnog načela podjele vlasti) dovođenje stranih liječnika pred sud, kako bi provjerili dijagnoze hrvatske medicine o Šakićevoj nesposobnosti za praćenje procesa. Tuđman mu je to, u nastupu pokorništva, i obećao, ali ga je ubrzo demantirala sudska vlast, istakavši kako o takvoj stvari odlučuje sud. Baer stoga nije postigao ništa, osim što je javno izrazio sumnju u poštenje hrvatskih liječnika, i ponizio hrvatskog Predsjednika, natjeravši ga da prekrši vlastiti Ustav i da popusti pred provokacijom.

[167] Nathana Merona. Kako bi što više ponizio Hrvatsku, Izrael je, pristavši nakon dugogodišnjeg oklijevanja na uspostavu diplomatskih odnosa s Republikom Hrvatskom, za sveze s njom akreditirao Merona kao svojega ambasadora u Austriji sa sjedištem u

U tome su prednjačili bivši predsjednik zagrebačke Židovske općine (koju je još godinama nakon uspostave hrvatske vlasti demonstrativno nazivao srpskim pridjevom "jevrejska") Slavko Goldstein, i ljevičarski sveučilišni profesor, uvjereni jugoslaven i Židov po majci Žarko Puhovski.

Najčešći razlozi židovskog nezadovoljstva bile su pojedinosti vezane za oživljavanje hrvatske državne tradicije i uklanjanje tragova jugoslavenske tiranije odgovorne za gušenje hrvatske samobitnosti. Tako su židovi započeli beskrajne prosvjede ponukane imenovanjem nekih ulica u hrvatskim gradovima imenom znamenitog spisatelja i Ustaškog Doglavnika Mile Budaka, zatim nazivanjem hrvatske nacionalne valute starim imenom *kuna* (koje se rabilo i u NDH, ali i u ranijoj prošlosti), uvođenjem u ponovnu uporabu "Ustaškog" (!) grba, toleriranjem Ustaške promičbe i veličanja NDH, napokon, brisanjem imena "Trga žrtava fašizma" lijepom zagrebačkom trgu na kojemu je Meštrovićev paviljon tijekom NDH, uz dodatak tri minareta, prefunkcioniran u džamiju za hrvatske muslimane.[168] Na ovome trgu svakoga 8 svibnja, na nadnevak završetka Drugoga svjetskog rata (kada za Hrvate počinje bleiburška kalvarija!), demonstrira miješana družba sastavljena od bivših partizanskih gerilaca, diverzanata i terorista, nepopravljivih komunista, poklonika kulta po-

Beču. Za to vrijeme hrvatski je veleposlanik Svjetlan Berković uredno rezidirao u Jeruzalemu, i samo se može zamisliti kakva bi bila reakcija svjetskoga Židovstva da je, primjerice, hrvatski predstavnik u Egiptu ili Siriji, u Bagdadu ili Tripoliju, dobio kao sporednu dužnost i Izrael. Nu, naravno, time bi bio počinjen diplomatski prekršaj. Židovi imaju pravo na osjetljivost, Hrvati ne! Ni nakon što je Meron, zbog ulaska Haiderovih "nacističkih" ministara u austrijsku vladu, demonstrativno povučen iz Beča, međutim, nema ni govora o tome da bi ga se smjestilo u Zagrebu. Naravno, on je hrvatskom narodu potpuno nepotreban; nevolja je samo u tome što to još nije jasno i hrvatskoj političkoj klasi.

[168] Taj trg, danas prozvan Trgom hrvatskih velikana, u vrijeme NDH, poslije provizorija s imenom Trg N, bio je posvećen Kulinu Banu. Poslije rata Titove vlasti uklonile su minarete, nakon što su na jednom od njih objesile muslimanskoga imama Ismeta efendiju Muftića. (Ljevica tvrdi kako su minareti uklonjeni "tek" 1948, a muftija nije vješan nego "samo" strijeljan – kao da sve to nešto bitno mijenja na zločinstvima titovaca i na istini o razlikama NDH i Jugoslavije.) Naziv "Trga žrtava fašizma" za novu je Hrvatsku bio neprihvatljiv jer je u jugo-razdoblju simbolizirao zločinačku narav – ne talijanskoga fašizma, nego Nezavisne Države Hrvatske, a time i svake buduće suverene države Hrvata. Oni koji danas pripremaju povrat protuhrvatskoga, antifašističkog imena, svjesno zaboravljajući da je na tom trgu godinama punom parom radila oznaška antifašistička tvornica smrti, bolje bi učinili da se sjete muslimanskog mučenika što su ga ubili partizanski banditi, i po kojemu bi se također s dobrim razlogom mogao zvati taj trg. Ali je za sadašnje recidive partizanske nostalgije, povezane i s preimenovanjem rečenoga trga, dobrim dijelom kriv upravo onaj koji ga je i nazvao po hrvatskim velikanima: Franjo Tuđman, i to neumornim zazivanjem sablasti antifašizma, šumskoga "Zavnoha" i svojega trajnog veleuzora Tita Broza.

kojnoga Tita, novokomponiranih lijevih liberala, Židova i židoljuba, dakle onih koji bi u velikoj većini danas trebali sjediti onkraj brave, i vehementno se zalaže za povrat potrošenoga imena. Djelatnici pravaških i desničarskih udruga, međutim, ne ostaju im dužni i jednom godišnje, razdjeljeni od jugonostalgičara kordonom redarstvenika, podsjećaju ih kako im je prohujalo vrijeme. Tako je makar oporbena desnica, kada to već nije željela ili nije smjela Tuđmanova vlast, ukazivala vječnim židovskim nezadovoljnicima i njihovim advokatima na neke granice koje ipak ne bi valjalo prijeći ako se ne želi vrijeđati hrvatski narod i država.

Upravo protiv tih zadrtih židovskih zanovijetala koja uporno osuđuju druge, slijepi za vlastite grijehe, iznio je Tuđman slijedeće zapažanje: "A samo (Židovstvo – *M. Sch.*) će za svoju kob u rasuću prebacivati krivicu uglavnom i pretežito samo na druge, zaboravljajući da se i samo nije odnosilo prema drugima u svojoj državi nimalo drukčije, ni nekad ni danas. A i to da je usred drugih naroda predugo ostajalo stranim tijelom, stavljajući se prečesto u službu tuđina, ili postajući pronositeljem svakovrsnih nadnacionalnih i univerzalističkih utopija. Naravno, takvo držanje židovstva (je) produbljivalo suprotnosti, navlačilo omrazbu i izazivalo sudbinu."[169]

U svojoj političkoj praksi, međutim, Tuđman je pokazao nedostatnu energiju pri odolijevanju židovskim pritiscima. Štoviše, čitava legija židovskih funkcionara, međunarodnih nadzornika i povjerenika, postala je vrhovnim arbitrom hrvatske vanjske i unutarnje politike.[170] Osobita poniženja doživio je od izraelske države, koja je uspostavu diplomatskih odnosa, pa dugo odgađanu razmjenu ambasadora, uvjetovala ispunjenjem niza ultimativno predočenih zahtjeva. Izrael su doslovce opsjedale skupine hrvatskih hodočasnika kao glasnika dobre volje, koje bi u Izraelu tek nevoljko primili trećerazredni predstavnici. Nekoliko puta najavljivan je Tuđmanov posjet Izraelu, kao da o njemu ovisi sudbina hrvatske nacije, i svaki put bi se Izrael pobrinuo da razočara i osramoti nadobudne hrvatske najavljivače.

U svome držanju prema židovskim kritičarima Tuđman nije pokazao dostatnu načelnost i čvrstinu. Kritike je protumačio odveć ozbiljnima i posve iskrenima. Zapravo su one nastale samo kao dio specijalnog rata protiv Republike Hrvatske, kakav vode određene židovske instance u

[169] *Bespuća povijesne zbiljnosti*. Matica Hrvatska, Zagreb 1989, str. 289–290. Tuđman svojim riječima ponavlja staru izreku *Perditio tua ex te, Israel* !

[170] Spomenimo samo najpoznatije i najizravnije upletene: Albright, Cohen, Rubin, Holbrooke, Zimmermann, Eagleburger, Clark, Gelbard, Vinther, Guldiman, Klein, Arbour, Goldstone, Jorda, Dienstbier.

zajednici sa svojim saveznicima. Višegodišnjim sustavnim židovskim napadajima na hrvatskog Predsjednika nije cilj ćudoredno pročišćenje ili historiogafska istina. Cilj je politički: poniziti šefa hrvatske države, učiniti ga ucjenjivim, kao i hrvatsku državu i čitav hrvatski narod. Cilj je destabilizirati Hrvatsku, ugroziti i rastočiti njezinu suverenost, pripremiti hrvatski narod na novi suživot u nekoj slijedećoj tamnici naroda, po mjeri i ukusu judeo-masonske internacionale. Onaj koji sve to nije u stanju proniknuti, nego se s napadačima upušta u jalovo pravdanje i prepiranje te u dokazivanje svoje nedužnosti i židoljubnoga pravovjerja, taj ništa nije razumio od podmuklosti njihovih metoda, nije im dorastao i osuđen je izgubiti igru protiv njih.[171]

TUĐMAN, SRBI I BOSNA

Tuđman je, kažu, bio sretan što mu žena nije ne samo Židovka, već ni Srpkinja. I Srbi, poput Židova, u najnovijoj su hrvatskoj tradiciji vezani za traumu Jasenovca, u kojemu su morali ispaštati svoje neprihvaćanje hrvatske slobode, pa se misli da onaj tko želi biti čvrsti Hrvat mora, osim spram Židova, osjećati i neku averziju prema Srbima. Usto, s njima smo upravo vodili višegodišnji krvavi rat. Srbi nam jesu veliki, ljuti, trajni i pouzdani neprijatelj. Dok se Srbija konačno i djelotvorno ne porazi (pa makar, kad ne ide drugačije, za svrhe slamanja velikosrpskog imperijalizma posluži i američki imperijalizam, koliko god se ispravno tvrdilo da se Lucifer ne istjeruje Belzebubom), – ne će biti sigurnoga mira hrvatskomu narodu, a stabilnosti hrvatskoj državi.

Tuđmanov odnos prema Srbima, međutim, nije bio određen isključivo činjenicom rata i neprijateljstva, on je bio mnogo složeniji. Tuđman je ratovao rame uz rame sa srpskim partizanima, a s nekima, poput Radojice Nenezića, i osobno je prijateljevao. Nije mu bio mrzak ni Rade Bulat, inače glasnogovornik četničko-velikosrpske frakcije partizanskog pokreta i čovjek koji je, uz svoju ženu Milku Kufrin, osumnjičen za ratne zločine protiv Hrvata. Tuđman je nakon rata dobar dio

[171] Napetosti između Tuđmana i Židova rado su koristili njegovi kritičari s ljevice, ne bi li mu, uz čitav arsenal ostalih prigovora, prilijepili još i tako stravičnu etiketu kao što je to "antisemit". O odnosu Tuđmana i Židova iz ljevičarske perspektive usp. Marinko Čulić, *Tuđman*, Anatomija neprosvijećenog apsolutizma (Feral Tribune, Split 1999, str. 47–54) i Slaven Letica, *Političko pleme 2* (Jesenski i Turk, Zagreb 1999, str. 279–290)!

svojega života sproveo radeći u velikosrpskom Beogradu. Upoznao je Srbiju, srpski mentalitet i nacionalni karakter, ali je neizbježivo zadobio i nekih simpatija za tu čudnu spregu velikodušne srdačnosti sa šarmantnom manijom veličine bez pokrića te okrutnom *libido dominandi*. Još i nakon tolikih desetljeća pregaranja za Hrvatsku, Tuđmanu bi znao promaći pokoji srbizam ("srećan", "tačno"). Da je bio ispunjen samo odbojnošću i mržnjom prema Srbima, nikada ne bi dopustio da mu se jedina kći uda za Srbina Stevana Košutića.[172]

Tijekom Domovinskoga rata, ako izlučimo općenito oklijevajući stav, koji je imao druge uzroke nego što bi bila potreba da se poštedi srpski neprijatelj, Tuđman je protiv ovoga iskreno i uvjerljivo bio svoju bitku. Shvatio je da se povijest ponovila, da su opet velikosrpski četnički šovinisti i imperijalisti digli pobunu protiv novouspostavljene hrvatske države, da srpska manjina u Hrvatskoj ponovno igra ulogu beogradskih petokolonaša, i da se i njima i Beogradu mora uzvratiti po starom receptu, "Ustaškim" jezikom. Još bolje su to, dakako, shvatili naši junački ratnici, koji onaj prošli rat nisu pamtili ni iz života, a ne osobito ni iz literature.

Ono što je Tuđmanov stav prema Srbima učinilo neobičnim, pomalo zagonetnim, a svakako vrijednim promišljanja, bio je i ostao njegov odnos spram srpskoga vođe Slobodana Miloševića. Očekivalo se kao nešto po sebi razumljivo da Tuđman u njemu vidi neprijatelja, ne zato jer bi mu trebao biti ljudski nesimpatičan, ili možda jer bi za njega morao osjećati čak posebno snažnu osobnu mržnju, – nego jednostavno zbog Miloševićeve objektivne uloge u planiranju, organiziranju i provođenju koljačko-genocidnoga pohoda udruženih snaga jugoslavenske "JNA" i paravojnih četničkih postrojbi Velike Srbije protiv države Hrvatske, njezina naroda, njegovih materijalnih i kulturnih dobara.

Ovo očekivano neprijateljstvo prema Miloševiću nije moralo isključiti povremene dodire, susrete, razmjene mišljenja. Ono što u vrijeme rata, pa ni duže vrijeme nakon prestanka ratnih operacija, ne bi smjelo biti dopušteno običnim građanima, djelatnicima masovne kulture ili intelektualcima – da se ponovno sastaju, druže i surađuju sa svojim

[172] Tuđman doduše s Nevenkom zbog toga braka godinama nije razgovarao, ali problem je bio u preranu vjenčanju bez roditeljskog blagoslova, a ne u srpskoj krvi kćerina izabranika. I tako je nastao paradoks: bivši general "JNA", čiji su unuci plod miješanog braka, u nizu je prigoda znao zatutnjati na oficirske sinove i djecu iz mješovitih veza kao na programirane pobornike jugo-restauracije. Neumjesno bi, međutim, i odveć jeftino bilo tu mu "nedosljednost" upisivati u grijeh. Što god mu mogli prigovoriti, Tuđman je svoje hrvatstvo djelom potvrdio, i kao čovjek koji se ne uklapa u standard ima pravo na iznimku.

srpskim kolegama kao da se ništa nije dogodilo – nije moglo vrijediti i za Vrhovnika hrvatske države. On je trebao nesmetano održavati te kontakte sa svojim srpskim protivnikom po vlastitoj procjeni i u najbolje shvaćenom nacionalnom interesu, u kojem bi, kako reče, bio dužan suobraćati i s crnim vragom.[173]

Ali, u odnosima dvojice nacionalnih vođa moglo se zapaziti nešto drugo. Moglo se primijetiti da se oni u nečemu suglašavaju i sporazumijevaju. Nije to bilo, kako ljevica podmeće, u pitanju samoga rata – on nije bio rezultat dogovora dvaju Predsjednika, nego jednoznačne i jednostrane neprijateljske akcije potekle iz Beograda. Ta akcija bila je za Hrvatsku nedobrodošla i pogubna i nije bilo nikakva razloga zbog kojega bi je hrvatski Predsjednik mogao smatrati korisnom. Ona točka u kojoj se, po svemu sudeći, očitovala upadna suglasnost između Tuđmana i Miloševića, bilo je pitanje Bosne.

Hrvatski nacionalisti oduvijek smatraju Bosnu i Hercegovinu integralnim dijelom hrvatskoga nacionalno-državnog teritorija u etničkom i povijesnom smislu kao i sa stajališta geopolitičke logike i potrebe za prirodnim, obranjivim granicama. Oni su i tijekom ovoga rata zastupali načelo jedinstvene Bosne, računajući kako će takva, jedinstvena, jednom kada se steknu povoljne okolnosti, biti na federalni, konfederalni ili neki treći način priključena ostatku hrvatskoga područja.

Na pozicijama jedinstvene Bosne našli su se, međutim, i prijatelji pokojne Jugoslavije, kojima je, nakon sloma Titova carstva ostala Bosna kao neka "multinacionalna" Jugoslavija u malom, da bi ih tješila i ulijevala nade nakon gubitka što ih je zadesio. Cjelovitu Bosnu zagovarali su i oni hrvatski mazohisti i minimalisti, poput Mesića i Manolića, koji su je

[173] Bilo je to ispod svake razine kada je, sredinom ožujka 2000, novopečeni predsjednik Mesić javno i trijumfalno, pred TV-kamerama, potvrdio piskaranje žutoga tiska o nekom navodnom "vrućem" brzoglasnom aparatu, koji je tobože služio za Tuđmanove specijalne izravne kontakte s Miloševićem i to upravo radi planiranja podjele Bosne! Ubrzo se ova podvala raskrinkala: takve aparate ima niz vodećih dužnosnika, i oni posve normalno služe za potrebe hitnih razgovora. Priopćavajući ovu istinu, Vesna je Škare-Ožbolt usputno povrijedila državnu tajnu. Uostalom, Tuđmanova "vruća" veza sa svojim *pendantom* iz Beograda, koju je ljevica htjela dokazati kako bi Vrhovnika i posthumno ocrnila kao srpskog kolaboranta, ionako nije mogla biti stavljena u pogon za vrijeme rata, kada su brzoglasni kontakti sa Srbijom morali ići neizravnim putom, preko Madžarske. A nitko se nije zapitao što bi uopće i bilo loše u Tuđmanovoj mogućnosti da u svako doba dana i noći može razgovarati s neprijateljskim čelnikom. Nije to isto kao kada u Beograd putuju pevaljke i piskarala: to služi podgrijavanju "bratstva-jedinstva" i oslobađanju Srba od krivnje za protuhrvatski pohod. A politički razgovori s neprijateljskim vođama služe nacionalnom interesu.

željeli sačuvati od podjele da ne bi njezin dio, zapadna Hercegovina naime, nekim nesretnim slučajem dopao Hrvatske.

Franjo Tuđman izjašnjavao se opetovano protiv jedinstvene Bosne upravo pozivajući se na njezinu sličnost s propalom Jugoslavijom. Višenarodna Juga nije mogla opstati, pa tako ne će moći ni višenarodna Bosna. Ali Tuđman je u svojoj raščlambi pošao od krive premise da u Bosni živi više naroda. U međuvremenu je sastavnim dijelom konvencionalnoga političkog žargona postao i govor o nekakva "tri konstitutivna naroda" u Bosni i Hercegovini. O ta tri fantomska naroda govori vlast, govori i oporba. Tuđmanov stav u tom pogledu nimalo nije odudarao od uobičajenog. Nu koja su to ta tri naroda? Jedan od njih trebao bi biti i hrvatski, to su žitelji zapadne Hercegovine, Bosanske Posavine i drugih dijelova BiH u kojima je bilo Hrvata dok nisu raseljeni, protjerani i pobijeni. Ali kako može u Bosni biti hrvatskog naroda kada već postoji suvereni, državni narod u Republici Hrvatskoj? Ima li dva hrvatska naroda – jedan u Bosni, drugi u užoj Hrvatskoj?! Jasno je da tamo može živjeti u najboljem slučaju *dio* hrvatskoga naroda.

Nadalje, izvorno u Bosni živi samo jedno pučanstvo, a to su Hrvati. Dio Hrvata katolika (i bogumila) u vrijeme turskih nadiranja i zaposjednuća prešao je na Islam. Bosanski muslimani nisu srpskoga podrijetla, jer Srpsko-pravoslavna crkva nije poput katolika bila izložena pritisku islamizacije. Pravoslavne su crkve, naime, autokefalne, državne, i one se uspiju aranžirati sa svakom vlašću. Katolička crkva, koja je univerzalna, nadnacionalna, međutim, povela je protiv Islama križarski rat, pa je bila doživljena kao njegov izravni neprijatelj, kojega je valjalo onemogućiti islamizacijom.[174]

Današnje srpsko pučanstvo u Bosni svojim je podrijetlom pretežito neslavensko, vlaško. Drugi dio nastao je od Hrvata katolika prešlih na

[174] Ako pak bosanski muslimani nisu Srbi, onda mogu biti samo Hrvati, *tertium non datur*. Po sebi se razumije da ne može biti bosanske "muslimanske" nacije, jer bi, po tako primijenjenom vjerskom mjerilu, onda postojala i "katolička" ili "pravoslavna" nacija. S druge strane, jednoj naciji pripadali bi svi muslimanski vjernici od Bosne do Indonezije, što očito nije slučaj. Dovijanje s "Muslimanima" (veliko početno "M"!), "Bošnjacima" (današnje pomodno opredjeljenje, koje su propagirali tuđinski ban Kallay i, kasnije, Titov partizanski renegat Adilbeg Zulfikarpašić), "nacionalno neopredijeljenima" te napokon "jugoslavenima" – nastalo je u znanoj retorti velikosrpske alkemije s jedinim ciljem da se razbije, umanji i uništi jedinstveni hrvatski korpus u Bosni. Nu kada je već dio Hrvata pokazao sklonost identificirati svoju nacionalnu samosvijest s nekom od ovih umjetnih oznaka, stvar je postala ozbiljnija. Danas dio bosanskih muslimana ne želi više biti "cvijet" i "najčišći dio hrvatske pasmine". Prema tome mudra će se politika vladati obzirno i s razumijevanjem, iščekujući, ali još više pripravljajući, bolja vremena.

pravoslavnu vjeru koju su Turci u većoj mjeri tolerirali, a kasnije proglašenih Srbima na crti imperijalne promičbe Srpsko-pravoslavne crkve, koja je sve pravoslavce u svojoj domeni jednostavno smatrala Srbima i u kratko vrijeme uspjela im usaditi odgovarajući osjećaj. Kroz razdoblje obiju Jugoslavija u bosanske predjele doselio se iz Srbije vladajući sloj – vojnika, žandara, državnih administratora. Oni su kao etnički Srbi predstavljali okupatore. Danas se njihove praunuke ne može u jednakom smislu držati tuđinskim uljezima, ali ih valja svjesti na pravu mjeru – nacionalne manjine. To je bilo izvodljivo da su katolički i islamski Hrvati ustrajali pri svojoj svijesti o zajedničkom, srpskom neprijatelju, da se nisu dali za tuđi interes izmanipulirati u bratoubilački rat i uvjeriti da im je Srbin ponovno brat (katolicima još i u vjerskom pogledu, premda je bosansko pučanstvo u cijelosti, osim dijela zapadne Hercegovine, najvećim dijelom sekularizirano i u dubljem smislu vjerski posve indiferentno), te da su, kada je za to bilo prigode, vojničkim sredstvima očistili Bosnu od onog suviška pravoslavno-srpskog elementa koji je u Bosni mislio gazdovati ili stvarati neke srbistane.

Bosnu i Hercegovinu, dakle, nije ispravno promatrati kao višenacionalnu "Jugoslaviju u malom". Za razliku od Jugoslavije, ona je mozaična tvorevina, koja nije nastala mehaničkom voljom, kao neki multi-kulti po modelu današnjih bezdomovinskih liberala, nego se razvijala naravnim tijekom kroz stoljeća, da bi postala harmoničnom, organskom cjelinom, i samo joj je velikosrpski imperijalizam, potpomognut svojom domaćom petom kolonom, narušio ravnovjesje i izazvao potrese i razdore kojima je posljednjih godina izložena.

U svojoj nespremnosti i nevoljkosti da prihvati bosansku stvarnost, Tuđman se našao na zajedničkoj crti sa Slobodanom Miloševićem. Prisjetio se u tom sklopu i Mačkovih projekata, kao i zbiljske podjele Bosne do koje je između Hrvatske i Srbije došlo stvaranjem Banovine Hrvatske (1939–41). Za Miloševića, Bosna je bila prevelik zalogaj i njegovi apetiti bili bi zadovoljeni pripojenjem njezina velikog dijela, onoga koji napučavaju "Srbi", teritoriju Velike Srbije.[175] Tuđman, pak, koji je u početcima hrvatske nacionalne obnove 1990 još starčevićanski ortodoksno bosanske muslimane ubrajao u jedinstveni hrvatski korpus, vjerojatno se pod utjecajem katoličko-hercegovačkih savjetnika, i pod dojmom bratoubilačkog rata u BiH, postupno priklonio uvjerenju da bi Bosna i Hercegovina, u slučaju ujedinjenja s Republikom Hrvatskom, u

[175] Mislim da od Hrvoja Šarinića potječe, prilično uporabljiv, uostalom, izričaj "Mala Velika Srbija", u značenju stanja koje bi za Srbiju nastalo podjelom Bosne.

ovu unijela prejaki ne-hrvatski sastojak, koji Hrvatska ne bi mogla integrirati, nego bi i sama postala višenacionalnom državom.

O ovome se ne mora misliti ovako pojednostavnjujuće, ali je činjenica da je sukladno takvom uvjerenju Tuđmanova politika prema Bosni vođena, i da se na toj platformi našao neki zajednički jezik s Miloševićevim Beogradom. Srbija i Hrvatska uistinu su na tlu BiH stvorile svoje simetrične kvazidržavne tvorevine, "republiku srpsku" te "Hrvatsku Republiku Herceg-Bosnu". Ova posljednja svakako je imala povijesnog opravdanja, i odigrala je ulogu uščuvanja hrvatskoga etnikuma pred ugrozbom kako od strane velikosrpskih četnika, tako i od osamostaljenog i "nacionalno" osvještenog dijela bosanskih muslimana. Bez ove "Herceg-Bosne", s težištem u tradicionalno nacionalnoj, pače Ustaškoj zapadnoj Hercegovini, lakše bi bilo istisnuti i ostatak ostataka onoga elementa na kojemu je povijesno počivala hrvatska Bosna i Hercegovina. Nu, okamenjivanje te trenutačno svrhovite tvorbe protivilo bi se dugoročnom cilju ujedinjavanja hrvatskih zemalja u svojim maksimalnim granicama.[176]

U pitanju Bosne najjače je došlo do izražaja Tuđmanovo uvjerenje da u odnosima sa Srbijom ne treba prihvatiti radikalno rješenje i nastojati je svim sredstvima dotući, kako u dugotrajnom slijedećem razdoblju više ne bi predstavljala ozbiljniju prijetnju hrvatskoj sigurnosti. Naprotiv, u pitanju Bosne, ali kasnije i Kosove (koje je proglasio unutarnjim pitanjem Srbije odnosno njezine "Jugoslavije"), bilo je očito da ne želi

[176] Hrvatska, međutim, nema neki osobiti interes za opstanak cjelovite Bosne i Hercegovine pod svaku cijenu, što znači ako do daljnjega ponestane svakog izgleda za njihovo državno ujedinjenje. Alternativa bi, ako ne ide drugačije, dakle mogla biti pripojenje hrvatsko-katoličkih krajeva BiH, ponajprije zapadne Hercegovine, Republici Hrvatskoj, te konstituiranje bosanskih muslimana-Bošnjaka u samostalnu "džamahiriju". Pritom je važno nipošto ne dopustiti "prisajedinjenje" takozvane "republike srpske" državi Srbiji, sustavno je na duži rok destabilizirati, a pravoslavno pučanstvo pripraviti za povrat hrvatskom korpusu, te u povoljnom povijesnom trenutku omogućiti državno povezivanje Republike Hrvatske i s preostalim dijelovima BiH. – Prepusti li se pak čak i zapadnohercegovačka pokrajina "Herceg-Bosna" BiH-amalgamu po sadašnjem modelu američkog protektorata i "višenacionalne" zajednice uistinu nalik nekoj "Jugoslaviji u malom", ostaje pitanje za što su se godinama junački borili ratnici Hrvatskoga Vijeća Obrane. Zar za to da granica dviju hrvatskih država prolazi kroz spavaću sobu hercegovačko-dalmatinskog sina Brune Bušića u Vinjanima Donjim?! – Je li pak između Tuđmana i Miloševića bilo kakvih konkretnih, službenih i obvezujućih dogovora o podjeli Bosne, zasad nije sa sigurnošću ustvrđeno. Dobroslav Paraga već godinama tvrdi da je u posjedu magnetofonske vrpce takvoga dogovora dvojice predsjednikâ u Karađorđevu (još 25. ožujka 1991), nu u svakoj prigodi kada bi taj *corpus delicti* bilo prikladno predočiti, demonstriranje dokaza izostane.

pridonijeti odveć grubom poniženju Srbije.[177] Očito je procijenio da je razmjerno saturiran protivnik na Istoku manje pogibeljan od hametice poraženog neprijatelja, koji se, duboko nezadovoljan i osujećen, prepušta nepredvidljivim snovima o nadoknadi i osveti. Stoga je bio spreman i na susrete i na razgovore, pa i na stanovite dogovore i sporazume sa srpskim minicezarom. Ta je politika dostigla vrhunac kada je[178] potpisana deklaracija o normalizaciji odnosa između "SRJ" i Republike Hrvatske, a da Srbija nije doživjela ni dio osjećaja koji prati vojnički poraz. Krila velikosrpskog imperijalizma na taj način nisu mogla biti podrezana, nego se, naprotiv, isprogramirala slijedeća agresija koja bi se poduzela čim nastupe za Srbiju povoljnija vremena. Deklaracija je Hrvatsku duboko ponizila, jer, nakon onako neviteškog, divljačkog napadaja srpskih hordi i učinka što ga je ovaj polučio, nije nekoj "normalizaciji" bilo za slijedeća desetljeća ni mjesta ni potrebe ni opravdanja. Umjesto da između Hrvatske i Srbije podigne kineski zid, Tuđman je uvrijedio sve žive i mrtve ratnike koji su hrvatsku državu uščuvali pred naletima njezina zakletog neprijatelja, a Srbiji je omogućio da se pridigne i, uz faktični oprost s hrvatske strane, nastavi jačati i u miru kovati nove kampanje protiv hrvatske slobode.

Tuđmanovi dodiri s Miloševićem, njegova popustljivost prema njemu, dojam da ih vodi makar djelomični zajednički politički interes – sve je to navelo kritično nastrojene promatrače da stanu tragati i za dubljom srodnošću između dvojice političara. U međuvremenu postalo je općim mjestom lijeve publicistike u Hrvatskoj ukazivati na njihove sličnosti, a prispodabljanje hrvatskog i srpskoga vladara pretvorilo se u neku vrstu žurnalističkog športa. Na njima se pokušalo personificirati suludu tezu o ravnovjesju hrvatske i srpske "krivnje" za rat. Pripisalo im se da su se oko njega dogovorili. Usuglašeno je, tobože, da se "malo i ratuje", kako bi se nakon nerješenog ishoda podijelio plijen. Po drugoj varijanti, ispalo bi, međutim, da su dogovorili "mir": Slobo ne će napasti, pa se Tuđman ne mora ni naoružavati. Nu onda se toga dogovora očito nisu pridržavali.

[177] Tuđman je, međutim, u vrijeme zračne agresije NATO-pakta na Srbiju u proljeće 1999, otvoreno predlagao i podjelu Kosove, ne, doduše, između Srbije i Albanije, nego na jedan srpski i jedan autonomni ili nezavisni dio. Bilo je bjelodano da time hoće osnažiti i analognu težnju podjeli BiH. Ispravna bi se pak politika sastojala u podupiranju legitimnih težnji albanskog naroda jedinstvenoj nacionalnoj državi, jačanja Albanije i Bugarske (s Makedonijom, s njezinim dijelom, ili bez nje), te neizravnog slabljenja Srbije kao trajnog i pouzdanog hrvatskog neprijatelja.

[178] U Ženevi, 19. siječnja 1994.

Moglo bi se pronaći još primjera za plodove zaigranog žurnalističkog (ili politikantskog) uma. Drugo je pitanje koliko ova zabava prispodobe ima smisla. Tuđman i Milošević jesu slični ponajprije upravo onoliko koliko su, na banalan i površan način, slična bilo koja druga dvojica vodećih narodnih muževa. Između njih, dakako, ima i nekih osobitih sličnosti. Miloševićevi roditelji počinili su samoubojstvo, dočim je, prema jednoj verziji, i Tuđmanov otac poginuo od vlastite ruke. Obojica su izrasla iz Titova jugokomunističkog režima – Milošević nije bio u dobi za sudjelovanje u ratu – i u njemu započela graditi svoje karijere. Obojica su sklona nepotističkom podupiranju članova svojih obitelji. Obojica su slobodna od prevelike ljubavi za demokratski način vladanja i, svaki na svoj način, očituju autoritarni stil u politici. Obojica zato dekadentnom Zapadu djeluju staromodno, anakrono, kao relikti nekog doba za koje on misli da je već iza nas. Konačno, obojica su nacionalisti.

Nu, tu već prestaju sličnosti i počinju razlike. Tuđman je nacionalist na način domoljuba koji se zarana osvijestio o nepravdama što se počinjaju njegovu narodu, i koji je dočekao trenutak da se može staviti na čelo njegova oslobođenja. Milošević je pak nacionalist onako kako su to inače Srbi u svojoj imperijalnoj, hegemonističkoj težnji da se kao "vodeća sila", kao "pijemont", nametnu svojim susjedima pod krinkom oslobodite1ja, iako od njih nitko nije tražio ni pomoć ni "bratsku ljubav". Milošević je na nacionalne pozicije dospio kasnije nego Tuđman, kao tipičan kasnokomunistički aparatčik s bizantinskim talentima, isplivavši na valu "antibirokratske revolucije" što je počela otporom protiv kosovarskih pobunjenika 1981.

Razlike su vidljive i u samom temperamentu. Milošević je flegmatik i sangvinik, Tuđman je kolerik. Tuđman poznaje čitav spektar raspoloženja, zna biti i strpljiv i uzrujan; ljutit, blag i nesiguran. Milošević je uglavnom uvijek u nekom stupnju samosvjesne smirenosti, kojom je u stanju prkosno odoljevati čitavu svijetu. Nije trebalo čekati NATO-bombe da bi se to zapazilo. I, što je najvažnije, hoćemo li govoriti u kategorijama pravednog i nepravednog rata, temeljna razlika dvojice političara *jest* u tome da je jedan poveo agresivni rat za rušenjem tuđeg suvereniteta i osvajanjem tuđeg teritorija, a drugi mu se usprotivio organiziravši narodnu samoobranu protiv toga napadaja. Miloševićeva Srbija je napala, Tuđmanova Hrvatska se branila. Pred ovim polaritetom sve trivijalne ili nategnute sličnosti posve su beznačajne. Sve su one bile smišljene s jedinim ciljem: stvoriti izliku za slanje hrvatskoga Predsjednika pred Haaški tribunal, s onim istim razlozima zbog kojih to fantomska "međunarodna zajednica" već godinama predlaže za Slobodana Miloševića. Sve sličnosti dvojice državnika time se rasplinjuju kao neprijateljska

manipulacija ili dobra želja i puka samoobmana nesretne hrvatske nacional-mazohističke svijesti.[179]

Napokon, Milošević svome narodu nije uspio osigurati Veliku Srbiju, nego je upropastio i ugrozio i ono što je ostalo kao "mala" Srbija. Tuđman za Hrvate nije uspio (a nije ni htio) postići "Veliku Hrvatsku", dakle državu u svojim pravim povijesnim, etničkim, prirodnim i geopolitičkim granicama – nu ipak je, u svome vremenu, u bitnom smislu ostvario glavni nacionalni cilj, stvaranje kakve-takve nacionalne države, koja nije potpuna ni savršena, ali se u konačnom broju koraka može popravljati i proširivati.

Franjo Tuđman bit će, unatoč nizu svojih pogrešaka na sporednim, a i manje sporednim razinama, povijesno zabilježen kao veliki čovjek, kao jedan od nekoliko najvećih Hrvata uopće, kao uspješni obnovitelj hrvatske države. Ali ni Slobodan Milošević, pa čak i ako mu srpski narod – ili njegov dio – presudi smrću, ne će ući u srpsku "istoriju" kao neuspješni vladar, pogotovu ne kao "zločinac". Ako iza njega ostane ostvaren samo dio velikorspskoga cilja, pa i ako sve to propadne u završnoj agoniji Slobine epohe, Srbi će ga u narodnom pamćenju sačuvati kao junaka, svijetlu figuru koja je (u stvarnosti ili iluziji, svejedno: Srbin to ne razlikuje) obnovila srpsku veličinu; kao jednoga u plejadi nasljednikâ svetoga Save i "careva" Dušana i Lazara – "osvetnikâ Kosova": Karađorđa, Miloša Obrenovića i đenerala Draže Mihailovića.

[179] Jedan od istaknutijih predstavnika ove protuhrvatske "teorije simetrije", ili "teorije blizanaca" – kako bismo je mogli nazvati – jest i novinar *Feral Tribunea* Marinko Čulić. Teorija je vrlo pogodna za jugonostalgičnu uporabu, budući da Miloševića ni zadrti titovac ne može ekskulpirati, a Tuđmana ne može otvoreno optužiti zbog hrvatstva, pa preostaje da ga se kompromitira kao blizanca zločestoga Slobe. Čulić u tom duhu dvojicu predsjednika (preuzimajući dosjetku od zloglasnog hrvatskog neprijatelja Warrena Zimmermanna), prijezirom dostojnim najčistokrvnijeg anarho-komunističkog ultraša, nazivlje po komičnim likovima iz neke češke TV- serije, "Lolek Tuđman i Bolek Milošević", i pripisuje im da su se dogovorili, sporazumjeli, nagodili, da su sklopili pakt o "podjeli posla između hrvatskog i srpskog nacionalizma". Usp. Čulićevu knjigu *Tuđman*, Anatomija neprosvijećenog apsolutizma; Feral Tribune, Split 1999, str. 83 *et passim*! U toj knjizi Čulić kao neutješni jugonostalgičar, koji se ujedno Tuđmanu i sveti jer ga je ovaj tužio sudu zbog klevete, iznosi inače i dosta točnih činjenica, ali samo zato da bi ih pod svaku cijenu *a priori* prikazao u negativnom svjetlu. U tom pogledu Čulićeva je knjiga o Tuđmanu antologija uobičajenih ljevičarskih stereotipa i animoziteta spram Vrhovnika, koji se prikazuje kao nacionalist i antisemit, diktator i branitelj NDH – a sve su to za autora, dakako, zločini prvog reda. Ne propušta Tuđmanu staviti na teret ni podjelu Bosne ili "miksanje" kostiju i ideologija, pa ga ponižava do "čovjeka iz političkog podzemlja", vladavinu mu označava primitivnom i lažljivom, a knjigu *Bespuća* proglašava "pravom hrestomatijom zla" (str. 39).

GDJE SMO?

EKSKURS:

IV. HRVATSKA NACIONALNA SUDBINA

Nos Dei Gratia Natio Croatorum
Eugen Kvaternik

Čovjek ima sudbinu. I sve što je ljudsko podložno je onome sudbinskom. Kaže se čak da i knjige imaju svoja *fata*, pa kako ih tek ne bi imali i narodi kao udružbeni, zajedničarski oblici i koncentrati ljudskoga, primjereni uvjetima ovoga svijeta!

Nacija, poput pojedinca, ima dušu, i ona ima usud. Usud pak nije nam misliti na način strogoga, neumoljivog, dokraja određujućeg islamskog *kismet*-a, bezostatno determinističke kobi. Usud ostavlja prostor ljudskoj slobodi. Dapače, on i jest djelovanje slobodne volje pod ozračjem milosnosne Božje promisli. Za konvencionalnu logiku djeluje kao protuslovlje priznavati s jedne strane slobodnu narav čovjekove odluke, a s druge pripisivati ono što se čovjeku i s čovjekom događa – Božjoj volji, volji izvan čovjekova djelokruga i domašaja. Pa ipak, tu protuslovlja nema, Bog hoće ljudsku slobodu, a sloboda je sukladna Njegovomu htijenju[180]. Na metafizičkom planu prestaje važenje uobičajene formalne logike iz svijeta svakodnevlja, prirodne znanosti i matematike.

Zato je trajanje jedne povijesne nacije u vremenu poprište slobodnih zahvata njezinih vodećih muževa i narodnih masa, pozornica

---

[180] Sloboda je *sukladna* Božjoj volji, ali ona s njome ne mora biti i *suglasna*. Čovjek, naravno, može slobodno činiti i zlo, prkoseći Bogu. Nu, ovdje je riječ o drugome: da Božja promisao ne isključuje ljudsku slobodu odluke, bez obzira na sadržaj same odluke.

nacionalne patnje i sreće, pobjeda i poraza, velikih kriza, katastrofa i uzleta, koja svojom cjelošću nerijetko djeluje besciljno, besmisleno, kao uzaludni napor i posvemašnje sustajanje, – nu svejedno je ona obasjana onim vječnim i neupitnim smislom čiji je izvor u Duhu, Apsolutu, što ga religije ovoga svijeta imenuju Bogom.

Ova okolnost čini da nacionalnu povijest, koju možemo pozitivistički bilježiti kao sumu činjenica iz oblasti onoga "što se uistinu dogodilo", ali je, posve drugačije, možemo i čuvati pohranjenu u narodnom pamćenju da nam, onime što je u njoj bitno, uvijek iznova rasvjetljava i sam misterij našega nacionalnog bitka – da dakle tu svoju povijest, ako se otvorimo njezinu nagovoru, moramo doživjeti kao nešto što zavrijeđuje najdublje strahopoštovanje, kao nešto – sveto. To je stoga jer ni nacija, kao ni čovjek pojedinac, svojim iskonom nije od ovoga svijeta. Narode je, kaže kasni neoplatonski mistik Pseudo-Dionizije, stvorio Bog prema svojim anđelima.[181] Nacija nije božanstvo, koliko god je neki oblici krivo shvaćenog nacionalizma tako prikazivali i tako štovali. Ali je nacija nedvojbeno jedna kvazi-transcendentna zbiljnost koja pojedinca transcendira, koja je od njega viša, čvršća i trajnija, i sili ga na bezuvjetno poštovanje, odanost i žrtvu. U tom pogledu ona je svakako nešto *slično* Bogu.

Promatrana empirijski, pače pozitivistički, nacija se ukazuje kao puki zbroj svojih oznaka, takozvanih objektivnih i subjektivnih značajki, kao što su teritorij i povijest, zajednička krv, jezik ili nacionalna kultura. Ali svega toga jedan narod tijekom svojega sudbinskog trajanja može biti i lišen. Židovski narod izgubio je kroz stoljeća diaspore dobrim dijelom svoju jedinstvenu uljudbu, nacionalni prostor ostavio je duboko u povijesnoj uspomeni i prepustio ga arapskim naseljenicima, sve do obnove židovske nacionalne države po cionističkom pokretu. Stari je jezik zaboravio, povjerio rabinima, ili ga zamijenio dvama žargonima za međusobno suobraćanje u *ghettu*. Ti su žargoni *jiddiš* i *ladino*, jezici aškenaskih (njemačkih) i sefardskih (španjolskih) Židova. Pa ipak se zbog toga jezičnog dvojstva Židovi nisu raspali u dva naroda. Ali su se zato, s nadolaskom moderne emancipacije i asimilacije, sve više uklapali u povijest naroda gostoprimaca, miješajući se i rasno s njima. Svakako, židov se mogao prikloniti domicilnoj naciji i posve se u njoj utopiti, zabacujući i niječući svoje židovstvo. Ali, ako je htio ostati Židovom, gubitak stare zemlje u Izraelu i Judeji, zaborav hebrejskoga jezika i svih

[181] Usp. ovu riječ Ante Starčevića: "Svaki je narod čedo Božje, i sam Bog zna, što je on kojemu svomu djetetu odredio." Osim što izriče Božje podrijetlo pojedinog naroda, ova riječ ustvrđuje i opstojnost nacionalnog usuda različitog za svaki narod.

ostalih obilježja nacije nisu ga u tome mogli omesti. Čak i u potpuno sekulariziranim židovskim sredinama sačuvana je neoštećena židovska svijest, tako da se ni stara plemenska vjera judaizma nije potvrdila kao neizostavni čimbenik židovskog identiteta.

Židovi su platonska ideja nacije; iskustvena sadržina za njezin takobitak uopće nije presudna. Na židovskom primjeru postaje bjelodano kako je nacija nešto nesvodljivo na svoje uobičajene sastavnice. One njoj mogu pridoći, ali mogu i izostati. Štoviše, pokazuje se da je nacija zapravo tek svojevrsni emanat nacionalizma[182] – ponosne svijesti da pripadamo stanovitoj nacionalnoj zajednici, čvrste volje da to tako bude i ostane, napokon, pouzdanog intimnog osjećaja da je tako dobro i poželjno, da je i pod cijenu samozataje vrijedno napora i žrtve zalagati se za uščuvanje svoga naroda u borbi protiv svih koji ga u njegovu bitku i biti ugrožavaju, te svim sredstvima unaprijeđivati njegovu dobrobit i pospješivati njegov probitak,[183] stvarati viziju i provoditi misiju nacionalne veličine.[184]

[182] Nacionalizam nije tek jedna među mogućim ideologijama, nego je on čvrsta zbilja. To ne shvaća ljevica, koja "balkancima" savjetuje da postanu "građani". Nacija je pak s jedne strane mistična realnost Božje promisli, a s druge, ona je emanat nacionalizma. To će reći, ona je u prvom slučaju onkraj iskustvenoga, a u drugom, prethodi iskustvu: ona je dakle i transcendentna i transcendentalna, prije nego što bi se pojavila kao pojava empirijskoga reda, u prostoru i u vremenu. Pa i to empirijsko, konkretno povijesno u naciji, ono naizgled arbitrarno i kontingentno, također je u svojoj biti sudbinsko, po usudu koji nacija sobom nosi. Nacija može nastati i nestati, kao i pojedinac. Ali poput njega, ona u sebi krije ono vječno. Nacija može nastati na razne načine – preko države, teritorija ili kulture, određenim djelovanjima komunikacijskih sustava ili "umjetno". Nu ona je svejedno Božje djelo, kao što je to i pojedini čovjek, bez obzira na okolnosti svojega začeća, pa i onda ako je, na ružan i neprirodan način, začet u kušalici. Kao i pojedinac, i nacija je mikrokozmos. Ali pojedinca ona i transcendira, i stoga joj je on dužan osobitu odanost, požrtvovnost i uvažavanje – dužan je biti nacionalist. To je idolopoklonstvo isto toliko malo koliko bi idolopoklonička bila ljubav prema čovjeku kako je od nas traži Kršćanstvo. Ponetko, međutim, nema osjetila za naciju, kao što je netko drugi slijep za boje, za Boga, za dobro i lijepo. Takvi se u danima dekadencije množe i snuju svoje naivne, koliko i opasne kozmopolitske snove o multikulturalizmu, o globalnom svjetskom poretku, o dokinuću granica među državama i sviju razlika kojima je Stvoritelj obogatio ovaj prekrasni i užasni svijet.

[183] Ako nacionalizam konstituira naciju, vrijedi i donekle obratno: nacija se, da bi dostojno opstala, mora prikloniti nacionalizmu, kako negativnom, obrambenom, tako i pozitivnom, konstruktivnom. Vara se onaj tko misli da će obraniti nacionalni interes pukim zavičajnim domoljubljem. Tko odabere mekanu varijantu nacionalne samoobrane i samopotvrde, ne samo da će ostati bez države, nego mu ne će biti odobreno ni pravo na njegovanje folklora! Primjeri potkrijepe ne nedostaju. Zato: ako smo uopće patrioti, tad *moramo* biti nacionalisti. Nacija je dana, ali je ona i zadana. Nju valja čuvati od propasti, braniti od neprijateljâ. Umjesno je na ovome mjestu upozoriti kako je liberalni kozmopolitizam daleko pogibeljniji neprijatelj nacije negoli

Nacija je stoga veličina duhovnoga reda. Zbog toga ona ne može biti samo naprosto dana, samo ono što ona empirijski predstavlja u izravnoj sadašnjosti. Hrvatska nacija, to su Klukas, Lobel i Borna, Tomislav i Zvonimir, Zrinski i Frankopani, Matija Gubec, Jelačić Ban i Otac Domovine, Stipica Radić, Poglavnik i Vrhovnik, to su snovi i nade, pobjede i porazi čitave tisućljetne povijesti. Tamo su nastajali naši ideali i ideje, rađali se junaci, geniji i sveci, tamo se čeličila naša volja da opstanemo, bez koje nas danas ne bi bilo. Ali su nacija i oni budući. I oni su neotuđivi članovi jedne i jedinstvene, organske i cjelovite zajednice koja tek u svojoj zaokruženoj sveukupnosti predstavlja naciju Hrvata. Kada mi današnji djelujemo osluškujući bilo svoga naroda, onda u isti mah čujemo što nam došaptavaju prastari kraljevi narodne krvi, kao i djeca koja se još stoljećima ne će roditi. Jednako smo odgovorni i jednima i drugima.

Nacija je duhovna veličina. Krv i tlo jesu metaforična imena koja ona ispisuje na svoj stijeg, ali ih nikada ne shvaća doslovce, jer svaka realna nacija jest mješavina niza etničkih sastojaka. U krvi današnjih Hrvata kola i crvena i plava krv hrvatskih naraštaja, i staroiranska i slavenska, gotska i avarska, ilirska i keltska, grčka i rimska i franačka, italska i germanska i ugarska, pa čak i židovska, srpska, crnačka i tatarska.[185] Zato nacija, kao otjelovljena ideja, i jest više od pukog etnikuma. Nacija je stoga i više negoli rulja, masa, pa i više negoli narod. Narod je nacija-po-sebi, nacija je osviješteni, samosvjesni (što uvijek znači: državotvorni) narod-za -sebe. Tek ovaj narod-za-sebe koji jest nacija, tek *natio*, dakle, glasa se onim glasom koji je kao glas naroda, *vox populi*,

---

što je to bio i mogao biti komunistički internacionalizam. Komunizam je naciju načelno priznavao i težio je (unatoč istodobnom razbijanju nacionalnog jedinstva propovijedanjem klasne borbe) ipak nekom međunarodnom skladu nacionalnih država; odumiranje države i nacije, pak, projicirao je u daleku budućnost. Liberalizam naciju prezire i hoće je posve izbrisati iz globalnoga svijeta.

[184] Premda i sâm pozitivist, Ernest Renan ispravno je uvidio da nacija ne ovisi toliko o svojim sastavnim elementima koliko o *volji* da uopće bude. To on izražava određujući naciju kao "svakodnevni plebiscit". V. o tome njegovu raspravu *Qu'est ce qu'une nation?* (1882)!

[185] Svakako, nacija jest mješavina krvi, i svaka je nacija nastala kombinacijom više etničkih elemenata. Na europskom tlu to su najvećim dijelom bili sastojci keltske, ilirske, latinske i germanske baštine. Ali kada je nacija već jednom konstituirana, kada je "smiješana", tada ona na temelju te mješavine ima svoju vlastitu krv, koju se može i koju valja čuvati. Tada vrijedi zakon krvi (i tla). Ako je dopuštena trivijalna prispodoba, kod umjetno uzgajanih pasjih pasmina također plemenita rasa nastaje (ciljanom) mješavinom različitih elemenata, nu kada se postigne željeni posljedak, onda se on čuva od daljnjih miješanja.

ujedno i *vox Dei*. Nije li pak narod dosegnuo visinu samosvjesnog nacionalnog života, nego je ostao nesvjesni, na milost i nemilost silnicama ovoga svijeta prepušteni δεμος, njegovo glasanje obična je kaotična i disonantna galama. Nacija je entitet mističkog, metafizičkog reda, plebiscitarna instanca vođena nepogrešivim instinktom, zdravim refleksima i sposobna prepoznavati vlastiti interes; demos je, naprotiv, prosvjetiteljsko-racionalistička kategorija, mistifikacija podobna za opravdavanje demokratskih procedura i dogme o većinskom odlučivanju u politici, a u zbiljnosti tek slijepa svjetina, povodljiva, zavodljiva i upravljana mračnim strastima.

Zadaća je politike od zavedene, zaluđene rulje po sebi stvoriti samosvjesnu, ponosnu i dostojanstvenu naciju za sebe. Tek je nacionalizam prava i potpuna demokracija, jer volja naroda ne dolazi do izražaja kroz dvojbene, pogrešive i površne igrarije izborne aritmetike u mehaničkim, formalnim, parlamentarnim demokracijama, nego tek u onim uzvišenim trenutcima kada jedna povijesna nacija ima sreću da može svojom cjelinom i iz najdubljih dubina svojega bivstva progovoriti kroz onoga svoga sina koji u sebi sažima čitavu njezinu sudbinu, prošlu, sadašnju i buduću. U takvim trenutcima na djelu je organska demokracija, tada se čuje istinski narodni glas.[186] Tada je proces stvaranja nacije zaokružen: nacija je ustanovila nacionalnu državu, a ova je, povratno, dovršila postupak konačne izgradnje nacije. Ovaj drugi dio posla hrvatskoj naciji i državi tek još predstoji.

* * * * *

Dah transcendencije posredovan nacijom struji kroz hrvatsku povijest. Njega se doduše ne može pokazati ili dokazati, ali ga se može naslutiti i osjetiti, udisati i u-vidjeti u suočenju s grandioznim potezima povijesnoga usuda, u trijumfu svečanog i uzvišenog, ali jednako i u najdubljim padovima za kojima načas ostaje dojam kao da je sve izgubljeno. Posvuda su tu na djelu iskušavanja skrajnjih mogućnosti ljudske zajednice: ljubavi i mržnje, samozatajne odanosti i žrtve, borbe i smrti, mogućnosti koje svojom graničnom naravi već dodiruju ono trans-humano.

Tako prastari iranski korijeni hrvatske nacije zrače misterioznom veličinom. Ali njih je uglavnom potvrdila i trezvena, empirijska historiografska znanost. Ona pouzdano prati i slijedeće etape hrvatske epopeje

---

[186] Usp. poglavlje XIII (*Ekskurs*: "Bespuća zbiljske demokracije")!

kroz prostor i vrijeme: Bijela, krakovska Hrvatska, dodir i miješanje prvotno iranskoga etnikuma sa slavenskim elementom, pa s Gotima, Avarima, Ilirima, Keltima, sa svim suvremenim i okolnim narodima s kojima su Prahrvati uspostavljali oblike suživota – od ratoborne, ratničke isključivosti, do međusobnog miješanja i pretapanja, te stvaranja novih cjelina na višim razinama. Ali te su cjeline povezane kontinuitetom hrvatskoga imena i izvornog, iranskog hrvatskog etnikuma, koji kroz sve te mijene ostaje sebi identična, substancijalna jezgra.

Po svemu sudeći, na prostorima na koje su se doselili u VII stoljeću, Hrvati su – uz starosjedioce Grke-Bizantince, te Ilire (koji su poslije postali Albanci), jedini izgrađeni, samosvojni narod. O naknadno izumljenim, izgrađenim, oktroiranim nacijama poput Makedonaca, Crnogoraca, Slovenaca, a naravno i "muslimana"-Bošnjaka, nema tada ni govora.[187]

Makedonci su se iskristalizirali tek koncem XIX stoljeća kao jedna bugarska grana i pokrajina, svakako etnički do neprepoznatljivosti izmiješana s Grcima, Turcima, Albancima, Vlasima, Cincarima, Ciganima i Židovima, da bi tek s Titovom Jugoslavijom, radi smanjivanja velikosrpskih apetita, ali i grčkih te bugarskih pretenzija, uz proglašenje dijalekta koji se najviše razlikuje od bugarskoga za makedonski jezik, te uspostavu federalne makedonske republike unutar Jugoslavije, promovirani u novu naciju na području vlastite kvazidržavne tvorbe.

Mali ali samosvojni, osebujni i žilavi narod Crnogoraca nastao je na tlu stare Crvene Hrvatske, na području Neretve, Zahumlja, Travunje i Dukljе (rimske Diokleje), i do XVIII stoljeća je, kroz države Duklju i Zetu, a kasnije Crnu Goru, čuvao svoj gorštački identitet (nedvojbeno hrvatskoga podrijetla), da bi se pod utjecajem svoga teokrata, vladike Rada, Petra II Petrovića-Njegoša (1813–1851), narod (već dobrim dijelom popravoslavljen) sve više počeo priklanjati Srpstvu. U najnovije vrijeme pa do danas, Crnogorci su rascijepljeni u prosrpsku struju "bjelaša", i u "zelenaše", koji zagovaraju crnogorsku posebnost i samostalnost.[188] Neka crnogorska nacija jest nastala, a uspomena na hrvatske korijene u njoj je posve izblijedjela.

[187] Zanimljivo je, međutim, prisjetiti se da povijesni dolazak Hrvata na današnji svoj nacionalni prostor pada gotovo točno u godinu Hidžre, Muhamedova prelaska iz Meke u Medinu (622), koja se uzima za početak muslimanske ere i ujedno simbolično označava nastanak svjetske religije Islama.

[188] Jedno vrijeme se samostalnost zagovarala i kao državnost u sklopu neke zamišljene "federalne" Jugoslavije. Imena su ove dvije struje dobile po boji svojih promičbenih listića.

U naše vrijeme, kada narodi što okružuju Hrvatsku rado popuštaju modi istraživanja etnogenetskih korijena, i kod Slovenaca pojavio se prijedlog teorije kojom bi se htjela potvrditi i poduprijeti iskonska samosvojnost ovoga malog, ali povijesno vrlo otpornog etnikuma. Počelo se, naime, slovensko podrijetlo tražiti u drevnom narodu Veneta koji je napučavao područja između rijeke Po i Istre. I dok je nedvojbeno da su se doseljenici u kasniju Sloveniju uz ostale izmiješali i s venetskim starosjediocima, što bi moglo zajamčiti djelomičnu osebujnost slovenske krvi, Slovenci kao formirana nacija mnogo su novijeg nastanka. Štoviše se u njima tradicionalno gledalo alpske Hrvate, dio kajkavske grane koja se s vremenom odijelila u poseban narod, kao što su se Westfalskim mirom 1648 Nizozemci izdvojili iz sv. Rimskog Carstva Njemačke Nacije (i iz domene španjolskih Habsburgovaca), a time konačno i iz zajednice njemačkog naroda.[189]

Napokon, još je nerasvijetljen identitet plemena koja su kasnije tvorila državu Rašku i tek je kasnije nazvala Srbijom, te čiji su vladari do duboko u Srednji Vijek zadržali katoličku vjeru i bili možda hrvatskoga podrijetla. Taj je etnički konglomerat proživio stoljeća turske vladavine kao obezličena *raja*, da bi se tek koncem XVIII i početkom XIX stoljeća, u međuvremenu već duboko izmiješan s okolnim, zatečenim i pridošlim narodima (Cincari, Grci, Vlasi, Cigani...) i turskim gospodarom, ponovno osviјestio o svojemu "srpstvu" i, ne bi li nadoknadio što je stoljećima propušteno, novoosvojenu nacionalnu samosvijest pretočio u imperijalni hegemonizam kakav bi doličio nekoj pravoj velesili.[190]

Za razliku od svih ovih letimice pregledanih etničkih zajednica, Hrvati svoju samobitnost donose sobom iz iranskih prostranstava, gdje je na povijesnim spomenicima hrvatsko ime upisano već 2500 godina, i oni tu samobitnost čuvaju u nadolazećim stoljećima unatoč svim dodirima svoje etničke supstance sa zatečenim tuđinskim domorocima, susjedima, saveznicima ili osvajačima.

Hrvati nisu tijekom vremena na svojoj supstanci dodavali bitno novoga: sva dograđivanja događala su im se kao već izgrađenoj hrvatskoj

[189] O "muslimanima"-Bošnjacima i njihovu hrvatskom podrijetlu v. pogl. III: "Franjo Tuđman – čovjek i djelo", napose odjeljke "Tuđmanovi promašaji" i "Tuđman i Srbi"!

[190] U današnjoj Srbiji živi 35% nesrpskog, neasimiliranog pučanstva: Albanaca, Madžara, Hrvata, Crnogoraca, Slovaka, Rumunja, Bugara i drugih. Njima valja nadodati i anacionalne "jugoslavene", kao i Cigane i Vlahe, koji međutim čine i dobar dio etničkoga supstrata onih srpskih 65%. – U Crnoj Gori ima oko 21% pripadnika drugih nacija, pretežito srpske, i ti posrbljeni bjelaši-petokolonaši glavni su oslonac mogućega Miloševićevog pohoda na svoju pradomovinu Crnu Goru.

naciji. Jedan je od ključnih motiva hrvatske povijesti, upravo obratnim smjerom, *redukcija* hrvatskoga etničko-geopolitičkog, ali ujedno i demografskog supstrata: sve manje žitelja, sve manje životnog prostora, sve manja narodnosna okosnica. Hrvatska je povijesno izgubila i Slovence (alpske Hrvate Karantance), i Crnogorce (stare Crvene Hrvate), pa u najnovije vrijeme (da li u nepovrat?!) novostvoreni narod Bosanaca, Bošnjaka, "muslimana" s velikim ili malim "M". Neke bi nesklone silnice rado vidjele da se ovim otpalim krilima pridruže i "Istrijani", a možda i "Dalmatinci", pa da tako Hrvatska preostane onima koji naseljavaju zemlje s onu stranu "Šešeljeve linije" Virovitica-Karlovac-Karlobag. Umjesto (povijesnih i) etničkih – *četničke* granice![191]

Hrvatsku povijest u novoj Domovini, na današnjim područjima, jedna crta razdjelnica dijeli na dva jasno razgraničena razdoblja. To je godina 1102, kada je nakon bitke na Gvozdu i smrti kralja Petra II Svačića[192] prekinut slijed narodnih vladara, knezova i kraljeva hrvatske krvi. Od tada pa sve do XX stoljeća ređaju se strane vladavine nad Hrvatskom: Arpadovići, Anžuvinci, Luksemburgovci, Jagjelovići, Habsburzi, Karađorđevići; Mađari i Turci, Talijani i Francuzi, Nijemci, Tatari, Srbi. Pretvorena za turskih ratova u Vojnu krajinu, u topovsko meso sa zadaćom da kao *antemurale Christianitatis* predstavlja zaštitni zid obrane Zapada od prodora Islama, Hrvatska je za tuđe interese stoljećima krvarila i tako zaradila današnji status "maloga naroda", dočim je Hrvata u X stoljeću, za velikoga kralja Tomislava, bilo koliko i Engleza ili Francuza.[193]

---

[191] Paradoksalna je, koliko i nesretna okolnost da se današnja hrvatska država ne brine o svojim pravim granicama. Ne bi doživjela odveć nepodnošljivim ni da smo izgubili Knin i Vukovar, a danas se još uvijek nateže oko jedne stijene zvane Rt Oštro iliti Prevlaka, dočim, kako je već primjećeno, nitko u njoj i ne pomišlja na hrvatstvo Boke Kotorske. U Kotoru je otvoren hrvatski konzulat i to bi valjda trebalo nešto značiti za hrvatski narod. Nama, međutim, ne treba u Kotoru i Subotici hrvatske diplomacije, nego hrvatske vojske!

[192] Ili Snačića. Bitka se odigrala 1097, a pet godina kasnije hrvatsko je plemstvo, čiji ga je dio izdajnički podupro i tijekom bitke, izabralo mađarskoga kralja Kolomana za novoga kralja Hrvata. Gvozd, nazvan po poginulom hrvatskom vladaru i Petrova Gora, u Drugom svjetskom ratu postao je leglom srbo-jugoslavenskih partizana. Njihovi nasljednici 1990 su godine na istom mjestu potpalili izdajnički, petokolonaški velikosrpski udar na Republiku Hrvatsku. Ovaj put, ipak, Hrvatska na Gvozdu nije izgubila.

[193] Hrvati su demografski zakržljali i djelovanjem pošasti, iseljavanjem od XV do XX stoljeća, posrbljavanjem etničkih Hrvata-pravoslavaca i hrvatskih Vlaha te provođenjem nesmiljenog i ustrajnog genocidnog pometnuća.

Kroz stoljeća ugarske i drugih stranih vladavina, međutim, hrvatsku nacionalnu samosvijest te ideju, ali i zbiljnost hrvatske državne samostalnosti, čuvale su tradicionalne institucije *Bana* i *Sabora*, koje su, s raznim izmjenama ili ograničenjima, ipak preživjele do našega stoljeća. Prvotno je, u doba srednjevjekovnoga hrvatskog kraljevstva, Ban predstavljao neku vrstu kraljeva zastupnika, zamjenika, "potkralja" (*prorex*). I pod tuđinskom vlašću banska ustanova predstavljala je uporište hrvatskog suvereniteta, sve dok se s Hrvatsko-ugarskom nagodbom (1868) Ban nije sveo na činovnika imenovanog po mađarskom prijedlogu te time eksponenta mađarskog interesa u Hrvatskoj. Ali je i u tim okolnostima banska služba, opskrbljena manjim autoritetom i suverenitetom, prigodice znala uroditi probitkom za Hrvatsku. Karađorđevićevska Jugoslavija, sa svojim osebujnim razumijevanjem hrvatskih povijesnih svetinja, dokinula je bansku čast 1921. Kada se ustanova 1939 obnovila u Banovini Hrvatskoj, hrvatski Ban shvatio je kao svoju najhitniju zadaću obračunati se s hrvatskim nacionalistima i internirati ih u logore. Nije slučajno taj isti Ban šest godina kasnije, sporazumom s Titom, partizanskomu komunističkom kolovođi izručio Hrvatsku na milost i nemilost.

Hrvatski je pak Sabor izvorno skup čitava naroda, demokratska sastavnica u monarhijsko-aristokratskom ustroju Srednjega Vijeka. Nakon što je Hrvatska potpala pod stranu vlast, postupno je Sabor oživio svoju ulogu kao stališka skupština plemenitaša, koji su, prema uzusima u Srednjem Vijeku, predstavljali hrvatski politički narod. Hrvatski Sabor preživio je i oligarhijski, elitistički poredak Nezavisne Države Hrvatske, kao i protuhrvatski naboj obiju Jugoslavija.[194]

U Republici Hrvatskoj Saboru je vraćeno njegovo dostojanstvo, nu ovoga puta on je ustrojen po načelu zapadnjačkih liberalnih demokracija, kao arena stranačkih natezanja i vježbalište brbljačke vještine. "Narodni zastupnici", sabrani na istom mjestu voljom slučaja, izbornom Fortunom i logikom partitokratske države, predstavljaju svoj narod s isto toliko legitimacije s koliko bi ga predstavljala i neka druga miješana, zbrda-zdola pokupljena klika ponajvećma nekompetentnih mediokriteta. Nije stoga neobično promatrati kako se njihova djelatnost iscrpljuje u dizanju ruku za odluke koje su djelovanjem načela većine ionako pale, odsutnom prebiranju po stranicama tiska, iživljavanju u verbalnim okršajima i natjecanju u ispraznoj "duhovitosti" – ako se već ne odluče

---

[194] Kraljevska ga je Jugoslavija na neko vrijeme zamrznula, a druga, Titova, prema potrebama komunističke diktature politički posve marginalizirala.

svemu tomu okrenuti leđa i protratiti svoje skupo plaćeno, privilegirano vrijeme pijuckanjem i tračevima u saborskoj gostionici.[195]

Pa i takav Sabor, ograničene djelotvornosti i ozbiljnosti, već samim svojim imenom priziva uspomenu slavnije prošlosti i boljih vremena, simbolizirajući uzgoritost hrvatske državotvorne volje, ustrajnost slobodarskih napora hrvatskih pokoljenja te nepokolebljivi kontinuitet hrvatske opstojnosti.

* * * * *

Hrvatska u svojemu narodnom kraljevstvu Srednjega Vijeka bijaše snažna i moćna europska država. Njezino propadanje započelo je na Gvozdu, gubitkom dinastije i samostalnosti, a nastavilo se postupnim prelaskom nacionalnih energija u službu Hrvatskoj tuđih interesa i ciljeva, da bi ovako umanjenu, oslabljenu, i osakaćenu Hrvatsku tek u XX stoljeću pokušao dotući neprijatelj kakvoga ona u čitavoj svojoj borbenoj i mučeničkoj povijesti nikada nije imala. Taj neprijatelj bio je Srbin, ali kao poticaj i poriv poslužila je Jugoslavija, jugoslavenska ideja, nastala u početku s posve drugačijim, obratnim, hrvatskim smislom u naivnim, samoubilačkim hrvatskim glavama, u dugotrajnim bezdržavljem oboljeloj nacionalnoj duši.

Zamisao o osnutku zajedničke države "južnih Slavena" začeta je bila u Ilirskom pokretu. Ilirci su tražili načina kako odolijeti izmjeničnom, a u biti združenom pritisku i presizanju njemačko-ugarskoga hegemona. S druge strane, toliko su malo bili osviješteni o hrvatskom neponovljivom identitetu da su mu nadjenuli posve neumjesno i povijesno problematično – ilirsko ime. Ne čudi da je ovaj nedomišljeni, naivni, po svojim pretpostavkama panslavizmu srodan pokret u svojim skrajnjim dosezima doveo do posvemašnje nesreće za hrvatski narod. I ovodobni i potonji korifeji (proto)jugoslavenstva u Hrvata doživjeli su gorko razočaranje, pa su se, blagotvornim djelovanjem iskustva i zrelosti kasnijeg života, manje ili više oslobodili svojega mladenačkog zanosa. Među naknadno otriježnjene pripadaju Strossmayer, Supilo, Trumbić, Meštrović – da navedem samo najmarkantnije. Ali i pučki tribuni kakav je bio Stjepan Radić, a u političkoj praksi njegov nasljednik Maček, nisu bili, barem u pojedinim razdobljima svoje djelatnosti, posve slobodni od jugoslavenskih himba. To se pak ne bi dalo reći za stamenog proroka hrvatske

[195] Kao i uvijek i posvuda u parlamentarizmu – čast časnim iznimkama!

nezavisnosti, Oca Domovine Antu Starčevića[196], a ni za njegova stranačkog nasljednika Josipa Franka, koji je sasvim pouzdano uviđao da najveća pogibelj za Hrvatsku dolazi od onoga kojemu su tobožnji spasitelji Hrvatske strastveno hrlili u bratski zagrljaj – od Srba.

Srbin je jugoslavensku utopiju isprva zdravim instinktom prezirao, sve dok u njoj nije otkrio izglede vlastite koristi. Tada je i sam zdušno prigrlio jugoslavenštinu, koja je ovoga puta dobila jasne obrise programa velikosrpskog miniimperijalizma. Na tom su se programu mogle ujediniti srpska desnica i ljevica, u njega su se mogli ugraditi živi Nikola Pašić i Stojan Protić s mrtvim Vukom Karadžićem, Ilijom Garašaninom i filozofirajućim vladikom s Cetinja. Ideologija je bila tu, dinastija također, a pri ruci se našao i propagandistički trik o "oslobađanju braće" – sve skupa više nego dovoljno da hrvatske guske uz zvuke posmrtne koračnice svečano i ponosno umarširaju u jugoslavenski mrak, o čijoj će se pravoj naravi osvjedočiti već za koji mjesec, a iz kojeg će se, nakon neizmjernih gubitaka na narodnom bogatstvu, na duševno-ćudorednom zdravlju, na nacionalnoj supstanci – konačno iščupati tek po isteku beskrajno dugih sedam desetljeća.[197]

* * * * *

Svakako, uz jedan četverogodišnji *intermezzo*, *interludij*, *interregnum*: Nezavisna Država Hrvatska 1941–1945. Ta je ratna, Ustaška hrvatska država oslobodila hrvatski narod pakla prve Jugoslavije, ali ga

[196] Niti drugog mu *dioskura*, Eugena Kvaternika, koji čitavim svojim velikim dijelom predstavlja jedan jedinstveni izravni kontrapunkt svim nagomilanim hrvatskim povijesnim kompleksima krivnje i slabosti, naplavinama ilirizma, jugoslavenštine i madžaronstva, podaništvima, ograničenim suverenitetima i traganjima za novim gospodarom. Kvaternik je bio romantični nacional-revolucionar, dosljedno je isticao naravno i povijesno pravo na samostalnu hrvatsku državu: cjelovitu, slobodnu i veliku; spretni taktičar, lukavi diplomat i odvažni borac, čovjek izljeven iz jednog komada, od glave do pete obilježen herojskom tragikom, iz koje su baštinili svi hrvatski junaci u tradiciji od Ustaškog pokreta do Brune Bušića i Domovinskog rata.

[197] Uza sve političke i gospodarske nevolje što su ih Hrvati trpjeli kroz prvu Jugoslaviju, uza sva poniženja, diskriminacije i tlačenja – ona je bila itekako krvava, što niječu projugoslavenski oponenti hrvatskoj državi kakav je Slavko Goldstein. Prva je Juga kročila krvavom stazom, označenom periodičnim hekatombama. Prosinačke, Senjske, Sibinjske, Virovitičke, Primoštenske... žrtve, pokolj u beogradskoj Skupštini i ubojstva demonstranata što su mu uslijedila, poginuli na sprovodu Stipe Javora, smrtne kazne nad Hrvatima – Soldinom, Hranilovićem i nizom drugih, atentati na Šufflaya, Budaka, možda Pilara – samo su neke točke na toj stazi kojom je kraljevska J. obilježila dvadesetak godina svojega nesretnog postojanja. Istina je, međutim, da je

nije uzmogla spasiti od jugoslavenske restauracije, ovoga puta još mnogo dugotrajnije, totalnije i ubitačnije. Nije uzmogla – jer je naprosto bila osuđena na propast. Poslije rata rado se i često razbijalo glavu pitanjem je li i kako je NDH mogla biti spašena i nadživjeti ratnu katastrofu svojih saveznika. Pritom je došao do izražaja čitav niz različitih prijedloga kao tipičnih produkata takozvane naknadne pameti.

Trebao je, naprimjer, Vladko Maček "lobirati" za hrvatsku državu, umjesto što mu je zamjenik – Juraj Krnjević – sjedio u istoj jugoslavenskoj kraljevskoj vladi u kojoj je četnički vođa Dragoljub Mihailović, čiča-Draža, bio imenovan ministrom rata. Trebao je Poglavnik spriječiti da se razvije uspješan partizanski pokret. Trebalo je na vrijeme prijeći saveznicima.[198] Trebalo je priključiti se Staljinu, o kojemu je postojala verzija da bi bio prihvatio hrvatsku državu pod komunističkim, prosovjetskim vodstvom. Trebalo je integrirati primorske partizane nakon kapitulacije Italije u hrvatsku vojsku. Trebalo je, umjesto povlačenja i predaje, 1945 nastaviti pružanje oružanog otpora, gerilskog rata. Itd. Itd.

Iz današnje perspektive legitimno je razmatrati sve te mogućnosti, ali je prilično sigurno da se NDH, u trenutku sloma sila Osovine, u času kada su se imperijalističke demokracije aranžirale s imperijalnim komunizmom o podjeli plijena i domena, nije mogla obraniti. Velesile su u svoje poslijeratne kombinacije već uključile obnovu Jugoslavije kao većega područja dominacije, odbacujući Hrvatsku i kao tobožnju tvorevinu fašističkoga Novog europskog poretka. Doduše je nad Jugoslavijom dogovoren neki apstraktni *fifty-fifty*-kondominij parlamentarne demokracije Zapada i narodne demokracije Istoka, koji je možda i doprinio imunitetu Titova carstva spram moskovskih presizanja i invazija, ali to ništa nije smetalo ortodoksno komunističkoj tiraniji[199] da se

u drugoj varijanti Jugoslavija postala još krvoločnijom. Ta bi činjenica ipak trebala nešto govoriti onima koji misle da su četnici ugrožavali Hrvatstvo više negoli komunistički partizani. Nakon Bleiburškoga *holokausta* do 1947 je bez suda likvidirano oko 130 tisuća "narodnih" neprijatelja. Tijekom titoističke vladavine prošlo je kroz hrvatske zatvore 100 tisuća političkih protivnika i nacionalnih boraca, a i od toga broja deseti je dio ubijen. Samo u lepoglavskom zatvoru čamilo je 10000 uznika.

[198] Pukovnik Ivan Babić odletio je, doduše, svojim zrakoplovom na pregovore o tome u južnu Italiju, nu oni nisu urodili plodom. Postojao je i plan o državnom udaru pod vodstvom ministara Mladena Lorkovića i Ante Vokića s ciljem prelaska NDH na stranu pobjedničke koalicije. Do danas nije dokraja rasvijetljena uloga Poglavnika u toj uroti. Nije pouzdano ustvrđeno je li njome bio zatečen ili ju je sam potaknuo i podupirao dok su postojali izgledi da uspije. Također je nejasno na koji su način stradali urotnički vođe.

[199] Usto još i velikosrpskoj. Titova Jugoslavija nije preuzela samo staljinski komunizam, nego i kvazifederalni ustroj podjele na tobož autonomne jedinice nad

ugnijezdi na vlasti i na njoj, uz neke modifikacije, reforme, ublažavanja i slabljenja, ostane skoro pola stoljeća, na najveću štetu i nesreću Hrvatske.

Ustaška Hrvatska nije se mogla obraniti. Ali braniti se mogla i – morala. Svakako, Poglavnik i hrvatsko vodstvo nisu veliku nepobijeđenu vojsku – kojoj su se u bijegu pred Crvenom Armijom i Titovim partizanima pridružile i nepregledne mase civilnog pučanstva – hotimice poslali u smrt. Ali nekome je trebalo pasti na pamet da perfidni Albion (Engleska je kumovala objema Jugoslavijama, a 1945 sigurno nije bila tajna da je podupirala i Dražu i Tita) ne će uzeti u zaštitu ratnike koji su se borili "na strani fašizma". Također se nije moglo očekivati da engleske vojne vlasti u Koruškoj prihvate stotine tisuća ljudi na smještaj i uzdržavanje. Mnogo je elegantnije rješenje za Engleze bilo izručiti ih Titu, četnicima u partizanskoj vojsci, ali i internacionalističkim "antifašistima" hrvatskoga podrijetla kao njihove neprijatelje, prepuštajući dakle jugo-komunistima odgovornost za postupak prema njima, i vjerujući kako će tom *gentlemanskom* gestom ublažiti Titove apetite prema Koruškoj.

Da je 1945 nastavljena borba, po riječima prisegnutog Ustaše, pokrštenog Židova Ive Korskoga, Ustaški bi pokret postao neuništiva legenda. Velika nepobijeđena vojska poslana je u ralje jednom neprijatelju da bi ga ovaj razoružao i prepustio na milost i nemilost još ljućem neprijatelju. Umjesto da junački gine na bojnom polju – a ne bi, uostalom, ni izdaleka cijela izginula! – ta je vojska skončala na klaonici. Zanimljivo je da Hrvati, inače tako skloni jalu, kritizerstvu i nezahvalnosti, nisu Poglavniku sustavnije i izravnije spočitavali *gubitak* državnosti na ovaj nedostojan i ponižavajući, svojim moralnim, materijalnim i demografskim posljedicama katastrofalan način.

U duhu pobjedničke historiografije, međutim, Nezavisnoj se Državi Hrvatskoj nije prigovaralo da je neslavno nestala, nego da je uopće nastala, da je četiri godine ustrajno i uspravno postojala i da je svoju opstojnost branila neviđenim junaštvom. Netko je, izgledalo bi po tome, posve ozbiljno očekivao da će se hrvatski narod u travnju 1941 staviti u obranu svoje jugoslavenske tamnice, umjesto da, kao svaki normalan,

kojima komandira najveći brat – u Titovoj varijanti Srbija, u Staljinovoj Rusija. Sličnosti Tita i Staljina u ovom sklopu očituju se i u njihovu obilježju *outsidera*: Hrvato-Slovenac Tito postaje diktator velikosrpskoga *Reicha*, a Gruzijac Staljin (inače vrstan znalac nacionalnog pitanja; o njemu je 1911 napisao i posebnu raspravu, koje se boljševička partija držala u praksi sve do početka dvadesetih godina) stavlja se na čelo velikoruskog sovjetskog imperija.

zdrav narod, svjestan kako svojih nevolja tako i svoga probitka, izrabi danu prigodu te se oslobodi sramotne okupacije i ropstva. Njemačka, kao vodeća država silâ Osovine, pripadala je bloku revizionističkih zemalja nezadovoljnih odredbama mirovnih ugovora kojima je okončao Prvi Svjetski rat. I Hrvati su bili itekako opravdano nezadovoljni jednim od proizvoda tih sporazuma – zajedničkom velikosrpskom državom u kojoj su se našli. Što je bilo prirodnije nego dakle da, u svojoj oslobodilačkoj borbi, potraže oslon na Njemačku? Hitler je, doduše, kako je poznato, do kraja igrao na kartu Jugoslavije. Velikosrpski političar Milan Stojadinović kao predsjednik beogradske vlade u godinama pred rat izigravao je nekog šumadinskog *Führera*, uvodeći nošenje obojenih fašističkih košulja i nalažući da mu se na skupovima skandira: *Vo-đa, vo-đa*[200]. U to vrijeme Ustaški pokret nalazi, uz Madžarsku, utočište i u Mussolinijevoj Italiji, himbenom prijatelju koji od raspada Jugoslavije očekuje samo vlastito teritorijalno proširenje.

Nu kada je uvidio da hrvatska država neumoljivom voljom povijesnoga usuda nastaje, i tek tada, prihvatio ju je i Hitler: dokaz više da NDH nije bila nekakva "marionetska", "kvislinška"[201] tvorevina. Uostalom, zar bi narodu koji je toliko propatio pod kraljevskom Velikom Srbijom netko izvana i nasilu morao stvarati državu? Naravno da je NDH postala izrazom tisućljetne volje hrvatskoga naroda da bude na svome tlu samostalan i suveren. Umjetna, nenarodna država mogla je biti i bila je prijašnja i potonja Jugoslavija. Nezavisna Država Hrvatska to nikako nije mogla biti, jer bi to stajalo u eklatantnoj opreci s naravi nacije i s logikom njezina interesa. To bi bilo kao kada bi netko drugoga trebao prisiljavati da bude slobodan. I zato je nadbiskup, a kasniji kardinal,

[200] Sve dok ga neki dobronamjerni savjetnik nije upozorio kako to skandiranje nakon kraćeg vremena zvuči kao *da-vo, da-vo*.

[201] Velika je nepravda učinjena norveškom domoljubu, vođi nacionalističke desnice, inače odvjetku staroga norveškog plemstva Vidkunu Abrahamu Lauritzu Quislingu kada se, opet u duhu bezumne i beskrupulozne pobjedničke pravde, od njegova imena napravilo inačicu za nacionalnog izdajnika. Quisling, u mladosti tajnik Fridtjofa Nansena i simpatizer Lenjinove revolucije, kasnije je doživio nacionalno-političko obraćenje, pretvorio se u velikog protivnika boljševizma i kao norveški nacionalist potražio spas u njemačkog saveznika. Što vrijedi za njega, vrijedi, *mutatis mutandis*, i za Petaina i Lavala, Horthya i Szálasija, Antonescua, Codreanua i Horia Simu, Tisoa, Háchu, Nedića i Ljotića, Musserta, Degrellea i Mosleya, Metaxasa, Voldemarasa *e tutti quanti*, bez obzira na to jesu li u svojim zemljama, na velikom valu europskih fašizama, dospjeli na vlast, ili su tek ostali vođama svojih radikalno desničarskih pokreta, usmjerenih kako protiv kapitalističke plutokracije i liberal-demokratske dekadencije, tako i protiv komunističke tiranije i proleterskog, tojest marksističkog oblika internacionalizma.

Alojzije Stepinac jednostavnu i uzvišenu istinu izrekao onim klasičnim riječima da se je hrvatski narod 10. Travnja plebiscitarno izjasnio za svoju državu, a on, Stepinac, bio bi ništarija da tada nije osjetio bilo svojega naroda, koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji.[202]

U redovima "deustašiziranih ustaša" – kakav je bio i pjesnik Vinko Nikolić – pojavila se svojedobno distinkcija Desetog i 11. travnja. Htjelo se reći da je činjenica uspostave hrvatske države bila pozitivno, dobrodošlo povijesno postignuće, ali da su politički sustav, vlast, režim u toj državi svakako bili vrijedni osude. Time se zapravo *implicite* polemiziralo protiv kritičara sklonih da ujedno s Ustaškom politikom osude i samu ideju suverene hrvatske države. Tako su doista i argumentirali (i to još uvijek čine) oni kojima je hrvatska država trn u oku, pa misle da će je uspješno osramotiti ukazivanjem na neke promašaje, prekoračenja ili, kako oni rado kažu, "zločine" za koje je odgovorna vladajuća elita NDH.

Sasvim je sigurno da jedna loša politika ne kompromitira samu državu koja je provodi, i da nema tih ispada vladajuće garniture koji bi mogli opravdati uskrat nacionalno-državne slobode njezinu narodu. Kada bi samo bezgriješni narodi zavrijedili nezavisnost, onda na svijetu ne bi moglo biti ni jedne jedine suverene države! Zato je moraliziranje u međunarodnoj politici uvijek vrlo dvojbena rabota.

Prirodno je, naime, da svaki narod teži što većoj snazi i moći, bogatstvu, ugledu i utjecaju, napokon, što većem nacionalnom prostoru. Svaka nacionalna programatika uključuje i ono što se naziva Velikom Državom: u našem okruženju, osim Velike Hrvatske, postoje i koncepti Velike Srbije, dakako, ali i Velike Albanije, Velike Makedonije, Velike Bugarske, Velike Slovenije, Velike Rumunjske, Velike Madžarske... A i svaki narod što ga već obilježava veličina, (koja ne mora biti teritorijalna), prokušao se u povijesti imperijalnim, osvajačkim pothvatima: Englezi, Francuzi, Španjolci, Portugalci, Talijani, Rusi, Amerikanci...

Svi se ti velikodržavni i imperijalni projekti ne mogu istodobno ostvariti jer se međusobno isključuju, prostorno se preklapaju. U danom povijesnom trenutku uspjet će projekt najjačega naroda, a on će, u naporima za njegovo ostvarenje, sigurno počiniti veće ili manje "zločine".

[202] Mistika i romantika Desetotravanjske epopeje toliko su snažno prožele hrvatsko narodno biće (od kojega se, doduše, nemali segment pod utjecajem suvremene dekadencije naprosto odmetnuo!), da još i danas, nakon uspostave jedne nove i drugačije hrvatske države, sjaji taj nadnevak neusporedivo jačim sjajem nego što će to ikada moći 30. svibnja, dan posve slučajno odabran za rođendan ove Republike, koja je najmanje sedam puta bila proglašavana suverenom, a da to u strogom smislu riječi nije postala ni do danas.

Postupajući tako, i uz uporabu okrutnosti spram konkurentskog ili neprijateljskog naroda, on će očitovati najmoralnije, altruističko držanje prema vlastitoj narodnoj zajednici, koja u najdoslovnijem smislu predstavlja zajednicu bližnjih.

Ali Nezavisna Država Hrvatska nije bila tako nesavršena država kako joj se pripisuje; bijaše ona mnogo bolja nego njezin glas. U ratnim uvjetima gospodarstvo joj je bilo razmjerno stabilno. Kulturni život je cvjetao. Njegovala se, za sustav autoritarnoga, nestranačkog tipa, začudna mnoštvenost mnijenja. Započela je izlaziti *Hrvatska enciklopedija* Mate Ujevića, čiji su brojni suradnici ideološki bili miljama udaljeni od fašističkog svjetonazora. Moglo se, dakle, misliti i pisati i drugačije. Izlazio je veći broj kvalitetnih glasila. Školstvo i prosvjeta funkcionirali su besprijekorno. Hrvatska djeca već u prvoj novoj školskoj godini imala su dotjerane udžbenike iz nacionalnih predmeta – nešto što Republika Hrvatska nije apsolvirala ni nakon čitava desetljeća svojega postojanja! Razvijena je bogata nakladnička djelatnost, koju je država subvencionirala i niskim cijenama knjige činila pristupačnima širokoj publici. Umjetničke muze unatoč ratu nisu zašutjele, dapače. Započela je oduševljena i uspješna djelatnost na hrvatskom slikopisu. U športu mlada je država postizala zavidne rezultate. Socijalna politika bila je na visokoj razini, u Zagrebu se gradilo, počele su nicati javne građevine, pošta, bolnica Rebro, radnička naselja...

I napokon, Nezavisna Država Hrvatska imala je domoljubno, borbeno, pošteno državno vodstvo, djelotvorni sustav hijerarhije i stege, reda i rada, nije bilo problema s "kadrovima iz prošlog režima" kao danas, korupcija se najstrožije kažnjavala, a junačka Ustaška, pa i domobranska vojska uz pomoć saveznika uspješno je odolijevala višestrukom neprijatelju – sve dok nije propala na nevojnički način, vrijedan najdubljeg žaljenja.

Kada je, međutim, NDH jednom izgubila rat, lako ju je bilo napadati. Postala je predmetom osude svojih trijumfirajućih neprijatelja, koji su se počeli iživljavati nad njezinim predstavnicima, nastojeći je toliko ocrniti da jednom za svagda hrvatski narod izgubi samosvijest potrebnu za nacionalnu, državotvornu borbu, – ali i samih Hrvata, koji su, s jedne strane, mazohistički prihvatili retoriku svojih krvnika, identificiravši se, po znanoj psihološkoj formuli, s mučiteljima, a s druge strane, nisu svojoj državi mogli oprositi što je propala, pa su je stali optuživati i za ono što je doista skrivila, i za ono za što nije bila odgovorna i što nije počinila.

Među klasične zamjerke ratnoj hrvatskoj državi spada prigovor da je ona nastala kao tvorevina inozemnih sila i kao eksponent njihovih

interesa. Vidjeli smo da to nije istina[203]. Na sličan način, poluistinita je i zamjerka da je NDH bila fašistička. Bez obzira na okolnost da je fašizam, u strogom smislu, sustav Mussolinijeve Italije, koja je pretendirala na hrvatsku zemlju, pa dakle između Hrvatske i fašizma nije mogla postojati tako tijesna bliskost, – stoji činjenica da Hrvatska u ono doba ni izdaleka nije bila jedina država čija je politika prihvatila manje ili više fašističkih oznaka, niti je u tome, samo po sebi, bilo neko osobito zlo.[204] Teško je, naime, pokazati u čemu bi se to sastojale tako velike prednosti alternativnih modela: parlamentarne i pučke demokracije.

Osim toga upisivano je u grijeh NDH da je Poglavnik, potpisom na Rimskim ugovorima, ubrzo nakon dolaska na vlast predao Italiji velike dijelove hrvatske jadranske obale. I tu tvrdnju valja relativizirati, koliko god da su poklonici pobjedničke historiografije ljuti protivnici relativiziranja.[205] Poglavnik je naime na taj potpis bio natjeran pod pritiskom svoga himbenog saveznika kako bi uščuvao suverenitet barem u preostalim dijelovima NDH, koja je područjem i ovako ipak bila veća od ijedne hrvatske državne tvorbe poslije kralja Tomislava. Prvom povolj-

[203] V. prije u ovom poglavlju!

[204] Poglavnik Ante Pavelić, premda je svojom strogom, markantnom, uspravnom pojavom u odori i sam otjelovljivao cezarski tip nacionalnoga vođe kakav je tada ovladao velikim dijelom europske politike, nije bio tipičan fašistički *Dux*. On je u svome političkom razvitku, uostalom, prošao nekoliko faza. U početku bio je demokratski liberal-starčevićanac u ozračju francuske revolucije i bez ikakvih natruha rasizma, ili nekoga *ressentimenta* navlastito protiv Srba ili Židova. U svojim *Doživljajima* (sv. II, naklada Vratna Gora, Sesvete 1998; pretisak madridskog izdanja Višnje Pavelić) Poglavnik izlaže situacije u kojima je očitovao izričito poštovanje za Židove u svome pravaškom pokretu, pa i udivljenje prema Srbima kao što je Nikola Pašić. U slijedećem razdoblju, ponukan umorstvom Stjepana Radića, Pavelić se priklanja nacionalrevolucionarnoj konspiraciji i stvara Ustaški pokret kao borbeni i stegovni instrument hrvatskog oslobođenja. Nakon fašističkog ili, ako se hoće, kvazifašističkog *intermezza* u NDH, Pavelić se u emigraciji vraća jednom pretežito demokratskom poimanju politike.

[205] Riječ je o tome da relativizirati znači uspoređivati, a u usporedbi sa sličnim povijesnim događajima gubi se jedinstvenost, neponovljivost, *apsolutnost* hrvatskog (ili njemačkog) "zločina". Iz apsolutnog nacionalnog zločina, međutim, slijedi apsolutna hrvatska (i njemačka) krivnja te nepodobnost za samostalni državni život. Stoga Njemačku treba izložiti okupaciji i nadzoru američko-sovjetskog kondominija (a danas Amerike kao jedine preostale supersile), Hrvatsku pak robovanju pod velikosrpskom okupacijom (a danas "integracijama", u kojima bi izgubila i onoliko suvereniteta koliko je još, unatoč svemu, zadržala pod Titovom vladavinom). Uopće bi pobjednik htio zabraniti postupak *historizacije*, dovođenja u povijesni kontekst; otkrivanje kontinuiteta, istraživanje uzročno-posljedične sveze i slijeda. Jer ako se to ne poduzme, tada Poglavnikova država, skupa sa svojim Rimskim ugovorima, postaje neko strano tijelo u povijesti, izvan i protiv povijesti, protiv ljudi i naroda.

nom prigodom, već za dvije godine, izgubljeni su dijelovi[206] integrirani u hrvatski prostor uz one koji mu nikada pravno nisu ni pripadali (Istra), a Poglavnik zapravo nije učinio drugo nego Franjo Tuđman u Domovinskom ratu, odrekavši se privremeno okupiranih područja.[207]

Ali kada se sve ovo zbroji i oduzme, kada se postavi na svoje mjesto i kada mu se i nađu objašnjenja, olakotne okolnosti i isprike, ipak – mniju hrvatski neprijatelji – ostaje jedan trajni teret, trajna ljaga na hrvatskoj državi između dvije Jugoslavije, a onda i negativni predznak, štoviše negativna istoznačnica, kako bi oni željeli, *svake* hrvatske države, pa i same pomisli na nju; teška hipoteka, moćna razdjelnica epoha i duhova, patentirano sredstvo protuhrvatske internacionale za ponižavanja, ucjene i pritiske – sabirno-radni logor u Jasenovcu[208], iliti logor uništenja, tvornica smrti, hrvatski "aušvic", kako to više voli neprijateljski žargon.

Rituali velikosrpske arheologije i jugoslavenska prisilna neuroza iskopavanja uvijek novih kultura kostiju, lubanja i lanaca, prešućivanje činjenice da njihov najveći dio potječe iz vremena titovske uprave nad logorom, nesmiljeno umnažanje statistike navodnih žrtava Ustaške vlasti u svrhe protuhrvatske manipulacije – sve je to polučilo da jasenovački logor potpuno izgubi i posljednji ostatak smisla što bi ga možda mogao imati kao simbol nečijeg stradanja, kao zborno mjesto koje bi imalo evocirati uspomenu i na eventualno nedužne žrtve jednoga nepravednog poretka. Onako kako ga je (zlo)rabila jugoslavenska promičba, on danas može simbolizirati samo hrvatska stradanja pod drugom Jugoslavijom, koja je apsolutizacijom Ustaškog "zločina" i beskrajnom hipertrofijom

---

[206] Kada se Pavelića ritualno napada zbog "prodaje teritorija", rado se zaboravlja da je već Rapalskim ugovorom iz 1920 tadašnja Kraljevina SHS Italiji prepustila Istru, Zadar te otoke Cres, Lošinj, Lastovo i Palagružu. Veliki antifašisti, koji ne biraju povod za paušalno ocrnjivanje NDH, nikada ne spočitavaju velikosrpskoj tvorevini ovu prodaju hrvatskih područja.

[207] Novohrvatski *establishment*, pozivajući se na legitimacijski mit "Zavnoha", tvrdi kako su dijelove Dalmacije i Istru povratili hrvatski partizani. Oni su, međutim, to područje tek osigurali za pripajanje nadolazećoj velikosrpskoj Jugoslaviji. Poglavnik ga je, naprotiv, dekretom pripojio Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Nazočnost njemačkih trupa na njemu nije značila okupaciju, nego pomoć tadašnjih saveznika. Partizani su ga, dakle, izgubili. Da im je bilo stalo do hrvatskog teritorija i borbe za njih, oni bi se nakon kapitulacije Italije pridružili hrvatskoj vojnoj sili, a ne jugo-partizanskim izdajicama. Da je partizanima uopće bilo stalo do hrvatske države, ne bi se pojavili tek 22. lipnja 1941, kako bi je rušili za račun upravo napadnutog SSSR-a i njegove projugoslavenske komunističke filijale u Hrvatskoj.

[208] U Jasenovcu bilo je šest industrijskih pogona te oko četrdeset obrtnih i uslužnih radionica.

hrvatskoga kompleksa krivnje htjela zasvagda postaviti branu ponovnom rađanju hrvatskog ponosa i dostojanstva te obnovi hrvatskoga nacionalnog i državnog vrhovništva.

Svjesni da narod ne može ni najtežim prekršajima protiv zakona i ćudoređa naprosto "izigrati", "potrošiti" svoje polaganje prava na državni i nacionalni suverenitet, međutim, moramo i opet ustvrditi da i deset puta brojniji i grublji ispadi u rečenu logoru ne bi još hrvatsku državu mogli učiniti nimalo upitnom, a hrvatski narod nevrijednim slobode. Drugim riječima, za problematiku hrvatske nezavisnosti epizode poput Jasenovca naprosto su savršeno irelevantne.[209]

To pak ne može biti razlog da se o njima ne razmišlja, da ih se ne prosuđuje i da se ne nastoji istinu o njima osloboditi natruha i naslaga – sentimentalnim i moralističkim zapomaganjima nadrobljenog historiografskog smeća, u kojemu se više ne razlikuju činjenica od izmišljotine i podvale, a pokušaj pravedne i vjerne prosudbe povijesnog događaja od hotimičnog sramoćenja čitavog jednog naroda s prozirnim ciljem da mu se za vječnost osigura status poslušnog i pokornog roba.

Djelomice je zgražanje nad jasenovačkim logorom posljedica slabog poznavanja povijesti. U vremenu od jednoga stoljeća sabirni su logori bili rado rabljena praksa mnogih država koje bi se našle u ratnom stanju. Suočene s vanjskom pogibelju, pojedine zemlje suočavaju se i s prijekom potrebom zavođenja izvanrednih mjera radi djelotvornije samoobrane. Sabirne logore za potencijalnog ili osvjedočenog unutarnjeg neprijatelja izumili su Englezi tijekom englesko-burskoga rata u Južnoj Africi pod konac XIX stoljeća. Logori su, prema tome, patent najstarije europske "demokracije". Kasnije su ih kao posve uporabljivi institut, dakako, rado prihvatili i predstavnici autoritarno-totalitarnih političkih strujanja: Lenjin-Staljinovi komunisti u svim zemljama u kojima su dospjeli na vlast, kao i Hitlerovi nacional-socijalisti i države iz kruga njegovih političkih simpatizera ili ratnih saveznika. Uostalom je i "demokratska" Amerika u prigodi rata s Japanom širom otvorila vrata sabirnih logora za svoje kosooke podanike, kako bi držala na oku moguće japanske petokolonaše.

Odmah nakon osnutka 10. travnja 1941, Hrvatska je bila izložena unutarnjoj agresiji s ciljem da se ponište emancipatorni rezultati Deseto-

---

[209] Uostalom, ako jedan Josip Manolić usred hrvatske države, u kojoj je štoviše obnašao vodeće političke dužnosti, smije svoju suradnju s krvoločnom Oznom opravdavati hladnokrvnom zamjedbom da je naprosto "bilo takvo vrijeme" (da se naime moralo ubijati Hrvate), onda bi netko s punim pravom smio uzvratiti da je isto tako "bilo jedno takvo vrijeme" kada su se Hrvati branili od ubijanja, uz ostalo upravo i uspostavom jasenovačkog logora.

travanjske revolucije restauracijom jugoslavenske zajednice, u obliku velikorspske, četničke monarhije, ili pak "internacionalističke" i "federativne" komunističke republike. Stoga kasniji bleiburški pokolj opravdavati kao "osvetu" za Jasenovac znači obrtati stvari naglavce. Jasenovački je logor nastao kao izravna posljedica unutarnjega rata protiv hrvatske države, koja Desetoga Travnja nije mislila na osvetu nego na oprost i izgradnju.[210]

Hrvatska država nije mogla sve svoje neprijatelje po ubrzanom postupku i *lege artis* "procesuirati". Pogotovu potencijalne, buduće počinitelje nije se moglo osuđivati, ali se moralo onemogućiti njihovu vjerojatnu subverziju. Protiv mlade države hrvatske nacije urotili su se svi nezadovoljnici, hrvatski Srbi koji su ostali bez povlastica vladajuće klase, internacionalistički komunisti opterećeni svojom vizijom višenarodne zajednice i svojim izjednačavanjem Ustaške narodne države s fašističkom ideologijom i praksom. Kada se s ljevičarsko-jugoslavenske strane izvlače ritualne zamjerke Jasenovcu, ispaštanja u logoru redovito se prikazuju kao potpuno besmislen zločin nad nedužnim ljudima. I na suđenju Dinku Šakiću jedva da je na svjetlo dana dospjelo legitimno i relevantno pitanje zašto je pojedini svjedok optužbe uopće bio interniran. A velika većina logoraša nosila je na duši ovakvu ili onakvu krivnju protiv hrvatske države.[211]

Zbog hrvatskog savezništva s antisemitskom Njemačkom, ali i zbog svoje tradicionalne sklonosti služenju hrvatskim neprijateljima, kao i zbog osobitih veza s Anglosaksoncima naklonjenom židovsko-masonskom

[210] Maks Luburić iznio je u jednom Desetotravanjskom govoru, održanom u emigraciji i snimljenom na gramofonsku ploču, kako je u euforiji obnovljene države otišao na grob svome pokojnom ocu i tamo oprostio srpskim žandarima koji su ovoga ubili kao psa. Opisao je stvaralačko oduševljenje koje je tada obuzelo sve segmente hrvatske nacije. Nu onda je, kako veli, došao "Đurđev danak, hajdučki ustanak". Lokalni Srbi preklali su malu mlinarevu kćer, čija je obitelj bila skromna i poštena, ničim se nije isticala niti je izazivala svoje srpske susjede. I tako je sve počelo.

[211] Nije neumjesno u ovom sklopu podsjetiti i na religioznu dimenziju krivnje. Svi smo mi, po istočnom grijehu i pramajci Evi, sudionici u krivnji pred Bogom. Postoji opsežna memoarska literatura žitelja staljinskih gulagâ, u kojoj pisci, neovisno jedan o drugome, iznose osupnjujuća iskustva o unutarnjem doživljaju pravednosti toga njihovog okrutnog zatočeništva: osjećali su da su kažnjeni za svoje *stvarne* grijehe, koji nemaju nikakve veze s maglovitim točkama komunističke optužnice podignute protiv njih. Sve to, dakako, ne ispričava provoditelje kazne koja je po pravnim mjerilima nezavrijeđena. Ali baca drugačije svjetlo na priču o nevinašcima koja su se našla u raljama neljudi. Konačni je sud u Božjim rukama, i nitko od ljudi ne zna hoće li Božja milost naposljetku obasjati logorskog krvnika, a vječno se uskratiti onome u kojemu ljudski sud vidi čistog židovskog pravednika (*jashar*).

internacionalom, – na poseban se način u redovima neprijatelja našao i dio židovske nacionalno-vjerske manjine u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Sve su to bili kandidati za Jasenovac[212].

Logor poput Jasenovca nije bio, niti je mogao biti hotel ili sanatorij. U njemu su se zatočenici osjećali neugodno. Uvjeti stanovanja bili su skromni, hrana uglavnom loša i oskudna[213], rad počesto težak i naporan a logorski režim općenito strog. U logor se dolazilo bez formalne osude. Ali je najduža kazna zatočeništva, ako se preživjelo, iznosila samo 3 godine. Zatočenik je mogao dospjeti na prijevremenu slobodu i razmjenom za Hrvate što su ih zarobili partizani, kao i prigodom redovitih pomilovanja, navlastito u povodu velikih vjerskih blagdana ili Poglavnikova rođendana i imendana. Nu, valja imati na umu da su u Jasenovcu zapravo svi zatočenici, s obzirom na narav svojega odnosa spram NDH, bili kao državni neprijatelji *de facto* osuđenici na smrt![214] Pa kad su bili

[212] I ostale logore, koji se zajednički obuhvaćaju imenom Jasenovca kao izričaja *pars pro toto*. U Jasenovcu je po svemu sudeći stradao određeni broj Židova: zbog različitih prekršaja tada strogih zakona i propisa osuđenih na smrt, umrlih od iznemoglosti i bolesti kao popratnih pojava teških ratnih uvjeta, ali sigurno i zbog samovolje nekih logorskih dužnosnika. Prema podatcima Saborske komisije za istraživanje žrtava rata i poraća (što joj predsjeda Vice Vukojević), objavljenima 11. listopada 1999, u sabirnom radnom logoru Jasenovac smrtno su stradala 203 Židova (ukupan broj jasenovačkih žrtava iznosi 2238, a svih sabirnih logora u NDH 4797 osoba). Neki su Židovi bili prebačeni i u njemačke logore. To je, međutim, tek dio istine o Židovima u NDH. Ustaški je pokret bio, kao i tradicionalno pravaštvo (Josip Frank!), impregniran Židovima. Ustaše prvoga dana, s Janka Puszte, bili su židovi Vlado Singer i Ljubo Kremzir. Niz Ustaških čelnika bio je oženjen Židovkama; poglavnikova žena Mara Lovrenčević i sama je bila polužidovka (majka joj je rođena Herzfeld). Nadbiskup Stepinac i ministar policije Artuković natjecali su se u spašavanju Židova odolijevajući njemačkom pritisku. Vlast Nezavisne Države Hrvatske uvela je institut *počasnog arijstva*, groteskan koliko i djelotvoran u spašavanju židovskih života. Nijedan Židov koji se zdušno priklonio hrvatskoj državi nije trebao strahovati od internacije. (Nu za to nije bilo dosta tek navodno čuvati hrvatstvo zaključanim u svom srcu – kako je to po tvrdnji Adalberta Rebića (u *interviewu* "Crkva se veseli svakom susretu Hrvata i Izraelaca", *Obzor* br. 213, Zagreb, 8. svibnja 1999) tobože činila većina Židova u NDH.) Uostalom, u susjednoj Srbiji Židovi nisu imali tako složenu, višeslojnu sudbinu. Tamo su doslovce svi bili naprosto posmicani, a da im to danas Židovi začudo uopće ne uzimaju za zlo.

[213] Zatočenici su, međutim, mogli izvana primati poklon-pakete. Zagrebačka Izraelitska (židovska) općina slala je zatočenim Židovima sve do konca rata razmjerno izobilne pošiljke, koje bi oni prema vlastitoj procjeni mogli podjeliti i s nežidovskim žiteljima logora.

[214] I izvan logora moglo se smrtno stradati zbog grijeha protiv hrvatske države. Nedavno je, u prvom nastavku svog autobiografskog feljtona (*Globus* br. 483, od 10. III 2000), profinjeni književnik Stanko Lasić s velikim zakašnjenjem gorko zaslinio zbog jedne epizode koja mu je kao mladiću učinila odbojnom Nezavisnu Državu Hrvat-

vođeni na egzekuciju, tada je nad njima izvršavana zavrijeđena kazna. Mogli su se smatrati pomilovanim sretnicima ako ih je taj usud poštedio, kako se i dogodilo velikoj većini logoraša.

Hrvatska je država, međutim, odredila niske maksimalne kazne jer je očito računala sa smirivanjem i stabilizacijom prigoda, s nestajanjem akutne pogibelji za narod i državu, što bi sve moglo dovesti raspuštanju logorâ kao zavoda koji su postali suvišni. Do tada valjalo je, međutim, i kazniti i nadzirati one za koje se ustvrdilo da su pripadnici, simpatizeri, svjesni ili nesvjesni pomagači protuhrvatskih organizacija, komunističke stranke i njezine mladeži "Skoj", četnički teroristi, srpski veleizdajnici svoje domovine Hrvatske, svi oni koji su otvoreno, riječju ili djelom, iskazali svoje negodovanje zbog činjenice hrvatskog oslobođenja, koji su uvrijedili državu i njezine predstavnike, na bilo koji način surađivali s ratnim protivnikom itd. Kada su pak oni došli u prigodu, počinili su zbiljski genocid prema kojemu je sve što se uistinu ili navodno dogodilo u Jasenovcu tek blijeda sjena. U zločinstvima pomogao im je i ideološki fanatizam, koji ih je legitimirao da uime svjetske revolucije zaborave na sve ćudoredne zapreke. I, što je najvažnije, Bleiburg nije bio osveta za Jasenovac. On je bio nastavak velikosrpsko-komunističke politike koja je započela 1918 i 1941. Bleiburg se dogodio *prije* Jasenovca![215]

sku: na dubrovačkom Stradunu, naime, jednoga lijepog dana neki je luđak počeo iz čista mira kričati: "živjela Sovjetska Rusija!" Bio je predan prijekom sudu, a ovaj ga je, naravno, po kratkom postupku osudio na smrt strijeljanjem. Bolje bi prošla ova današnja država da je bila u stanju usporedivom se strogošću razračunavati sa svojim deklariranim neprijateljima.

[215] Jasenovac se i ne bi na tako nametljiv, uporan i bezočan način tako dugo vremena mogao zlorabiti sa svrhe protuhrvatske promičbe da nije uspjelo ovaj sabirno-radni logor, kao uostalom i njemački Auschwitz, prikazati logorom zločina i sustavnog, planskog, genocidnog istrijebljenja stanovitih kategorija ljudi. S obzirom na problem jasenovačkih zločina, međutim, lako je ustvrditi da je u njemu egzekucija, pa i prijestupa, moglo biti i da ih je bilo. To i nije neko osobito čudo. Čudilo bi da ih nije bilo, u onoj strasti samoobrane, pa i pravedne osvete, u potrebi mlade države da odoli svima koji su je naumili rušiti dok još kako valja nije niti zaživjela. Treba, međutim, imati na umu i da je osoblje Jasenovca rekrutirano dobrim dijelom iz naših ruralnih sredina, iz područja s jakom tradicijom osloboditeljske borbe oslonjene na pučko ćudoređe okrutne pravde, koje ne poznaje uglađene i cjepidlačke standarde zapadnjačke pravne procedure. Nije u stanju shvatiti fenomen Jasenovca onaj koji ga prosuđuje izvan povijesnog trenutka, mjerilima normalnog života, iz perspektive mirnog i civiliziranog vremena u kojemu je lako hiniti licemjernu pristojnost. Napokon, ljudska zajednica poput sabirnog logora obitava u posebnoj, graničnoj situaciji i ona ima određene prihološke zakonitosti koje se ne mogu ni razumjeti niti prosuđivati iz vizure uobičajenih ljudskih odnošaja. Takav je logor, ne samo zbog svoje žičane ograde i nadzornika na ulazu, uvijek jedan zatvoreni svijet sa svojim unutarnjim pravilima igre. Izvanjska načela ponašanja, pa i

* * * * *

Nezavisna Država Hrvatska nesumnjiva je i neizbrisiva činjenica hrvatske povijesti i važan sastojak njezina nacionalnog usuda. Ona je nestala u ratnom vihoru, podijelivši sudbinu svojih saveznika. Ali ostala je za vječna vremena pohranjena u narodnom pamćenju. Da nije bilo Nezavisne Države Hrvatske, sasvim sigurno ne bi bilo ni Republike Hrvatske. Ova nije potekla iz šumskoga "Zavnoha", jer "Zavnoh" nije ponudio program za obnovu hrvatske države, nego joj je, naprotiv, objavio rat kako bi postavio temelje obnovi, restauraciji, "federalizaciji" – Jugoslavije. I predsjednik Tuđman u svojemu nastupu na Prvom, osnivačkom saboru Hrvatske Demokratske Zajednice, u sveopćoj euforiji u kojoj se slutilo da će naskoro uskrsnuti hrvatska država, pohvalio je NDH da je bila (i) izraz tisućljetnih težnji i snova hrvatskoga naroda. Kasnije, pod pritiskom, da bi se dodvorio partizansko-komunističkim veteranima, i kada mu NDH više nije bila potrebna u ulozi predizbornog mamca, Tuđman je u preambulu samoga Ustava dao unijeti tvrdnju o partizanskom šumskom parlamentu kao prethodnici hrvatske države. Ali, Nezavisna Država Hrvatska ostavila je za sobom vjeru i nadu, ostavila je zavjet, ostavila je uspomenu da je samostalna nacionalna država za hrvatski narod nakon 900 godina u XX stoljeću još uvijek moguća.[216]

upute ili naredbe izvana, tu ne vrijede mnogo. Logorska uprava sebe doživljava kao skrajnju instancu zakona, morala i pravde. Zapovjednici logora, kao vrhovnici svojega mikrokozmosa, gospodari su života i smrti, nisu za svoje shvaćanje logorske stege izravno odgovorni nadređenima izvan logora, i u toj se ulozi svakako osjećaju ugodno. Ubijanja nakon određenog vremena mogu postati i stanovita rutina: ljudski život pojeftini, izgubi vrijednost (jer pripada neprijatelju, pobijeđenom protivniku, i jer egzekucije stjecajem okolnosti učestaju, pa prestanu biti nešto osobito, iznimno). Tanki "uljuđeni", "moralni" sloj u čovjeku ishlapi, potisne se za račun iskonskog divljaka, progovore atavističke strasti. Osobna nagnuća, poput obijesti ili možebitnog iznimnog nasilništva i okrutnosti, racionalizacijom se prenamjenjuju u oruđa čiste, ali elementarne, grube pravednosti. Kod zatočenikâ pak javlja se poriv poistovjećivanja s onim u čijoj su moći: oni mu se pokoravaju, ali i oponašaju njegove postupke. U tom svijetu domoljublje, mržnja i osveta, stega i strogost, hijerarhija i autoritet, rad i red, osjećaj dužnosti i davanje oduška napuhanoj, bahatoj oholosti, nacionalizam i iživljavanje nad slabijim, državotvorna volja i svijest o opravdanosti sile i nasilja radi postignuća višega cilja, – sve se to miješa, smjenjuje i isprepliće, gradeći u svojoj ukupnosti osebujni i neponovljivi logorski ugođaj, atmosferu, svjetonazor i politički program u neraskidivom jedinstvu.

[216] Najveći je, zapravo *jedini* stvarni grijeh Nezavisne Države Hrvatske u tome što je ona uopće propala. Istina, nije joj bilo lako uščuvati se na životu u onoj nibelunškoj kataklizmi Novoga Europskog Poretka, čijom je sastavnicom bila postala da bi uopće zaživjela. U svibnju 1945 svakako je već bilo prekasno za spasonosne akcije. U sveopćoj pomutnji i panici počelo se nesređeno i *ad hoc* promišljati o izlazu i padale su naj-

Tuđmanova vlast u drugim izvorima vidi podrijetlo današnje države. Ona rado ističe ulogu Titovog jugo-ustava iz 1974 kod kasnijeg međunarodnog priznavanja Republike Hrvatske. Taj je ustav, naime, u sebi već sadržavao elemente konfederacije, saveza država, i predviđao je mogućnost njihova razlaza. Pa ipak, taj je ustav bio "mrtvo slovo na papiru"; njegovu klauzulu o odcjepljenju tumačilo se na način da se ona smatrala potrošenom optiranjem za zajedničku državu Jugoslaviju. Nije posve besmislena tvrdnja da je i takav jugoslavenski ustav mogao pred inozemnim instancama olakšati argumentiranje u prilog hrvatske nezavisnosti. Ali ono što je "svijet" konačno uvjerilo u hrvatsku volju i pravo da Hrvatska ponovno bude nezavisna, nije bio Titov ustav, nego je to bila samozatajna, požrtvovna, junačka borba hrvatske mladosti protiv jugoslavenskog agresora i jugoslavenske tamnice naroda, borba koja je svojim nadahnućem, simbolikom, folklorom, temeljila u Ustaškoj borbi hrvatskog naroda iz prve polovice stoljeća. Uostalom, isti je bio povod – raspad Jugoslavije, isti velikorspski, četnički, koljački i genocidni neprijatelj, isti cilj, slobodna i nezavisna država.[217]

Nu prije negoli što je donesen ustav iz 1974, dogodilo se Hrvatsko Proljeće. Ono je trajalo od 1966 do 1971 i na neki je način posredovalo između Nezavisne Države Hrvatske i današnje Republike Hrvatske. Ono je i samo nastalo na temelju povijesnoga pamćenja NDH i svijesti da se u našem stoljeću, unatoč silnim zaprekama, mukama i porazima, Hrvat može boriti za državnu samostalnost. Ono je, premda je i samo doživjelo neuspjeh, i nakon sloma još uvijek zračilo tolikom snagom, da je upravo onaj polukonfederalni ustav donesen, doduše, u jeku najžešće antihrvatske hajke, ali, paradoksalno, kao izraz državotvorne volje očitovane u Hrvatskom Proljeću.

Proljeće je, već po nesretnoj hrvatskoj navadi, djelovalo ne samo u smislu oživljavanja hrvatske samosvijesti i borbenosti, odlučnosti pružanja otpora jugoslavenskom velikosrpskom tlačitelju, – nego i rađanjem novih podjela i sukoba. Oko procjene toga važnog razdoblja najnovije hrvatske povijesti počela su se ubrzo lomiti koplja, stvarajući tako pretpostavke za novu polarizaciju. I njegovi protagonisti – a bili su okupljeni oko tri najvažnija središta: "progresivna jezgra" u partiji hrvatskih komunista (Savka, Miko, Dragutin Haramija, Pero Pirker i ostali, ali i partijski tisak na čelu s *Vjesnikom u srijedu* i njegovom kolumnisticom Nedom Krmpotić), *Matica Hrvatska* i njoj bliski, nu međusobno različiti intelektualci (braća Veselica, Šime Đodan, Vlado Gotovac sa svojim *Hrvatskim Tjednikom*, Hrvoje Šošić, Franjo Tuđman...); napokon, pokret hrvatskih sveučilištaraca (Čičak, Budiša, Paradžik, Damir Petrić, Goran Dodig i drugi) – sukobljavali su se međusobno već tijekom proljetnoga gibanja. Partija je iz svojih redova bila udaljila Đodana i Marka Veselicu, a studente je optužila zbog pripremanja štrajka i rušenja njezine vlasti.

S nacionalnim prevratom i uvođenjem političke demokracije pokazalo se, u slobodi mnijenja, kako su duboke bile razlike među tim ljudima, jamačno više osobne nego političke, nu svejedno dostatne da bi onemogućile njihovu složnu suradnju. Skoro svatko od proljetnih vođa (uz malobrojne iznimke) osnovao je, prije ili kasnije, svoju vlastitu stranku (Tuđman, Veselica, Gotovac, Čičak, Budiša, Paradžik, Dodig, Šošić, Supek, Savka), potvrđujući tako onu kobnu izreku "dva Hrvata – tri stranke"!

Ponuđene su i bitno različite ocjene Hrvatskog Proljeća. Po jednima, ono je, nakon više od dva desetljeća jugoslavenskog mraka, konačno donijelo Hrvatskoj slobodu: nacionalnu, političku i gospodarsku. Po drugima, ono je bilo tek privremena taktika Partije, koja je suzbila svaki radikalniji nacionalni prodor u svojim redovima i izvan njih. Proljeće je, misle oni, bilo tek prolazno oruđe u službi Titove vještine "rješavanja" nacionalnog pitanja, svežanj polovičnih i umjerenih reformi u okviru bitno neizmijenjene Jugoslavije, reformi koje se u svakom trenutku moglo opet opozvati – što se kasnije, pod pritiskom Brežnjeva ili bez njega, u Karađorđevu i dogodilo.

Kako god ga procjenjivali, međutim, Hrvatsko Proljeće jest značilo snažan iskorak u procesu nacionalne emancipacije. Ono je dakako bilo određeno svojim trenutkom, ograničenjima koja su nametali jugoslavenski okvir, velikosrpska vladavina sa srpskim petokolonašima u Hrvatskoj te Titova komunistička diktatura, ali i jedinstvena volja tadašnjih velesila da nipošto ne dopuste raspad Titova carstva.[218] Ali je ono, u zadanim

---

različitije zamisli: da se Vlada prepusti u ruke nadbiskupu Stepincu, da Luburić preuzme obranu Zagreba, da se vojska povuče na Zvonimirovu liniju... I u zadnji čas poduzet je posljednji, groteskni pokušaj približavanja pobjedničkim saveznicima: Poglavnik je dan-dva prije povlačenja poništio rasne zakone, što ih je Nezavisnoj Državi Hrvatskoj bio nametnuo njemački brat po oružju.

[217] Zato, uostalom, naši bojovnici u Domovinskom ratu nisu ginuli s partizanskim, zavnoškim pjesmama na usnama, pa čak nisu svojom ratničkom glazbom veličali ni svoga Vrhovnika Franju Tuđmana. Na zidu visile su Poglavnikove slike, a s bojišnice odjekivala je balada o Juri i Bobanu – na vječnu sablazan hrvatskih neprijatelja svih boja.

[218] Domovinski nacionalisti tada su održavali tijesne veze s vodećim hrvatskim političarem u emigraciji, dr. Brankom Jelićem, koji je poduzeo približavanje SSSR-u, vjerujući kako se komunističkog monstruma ipak lakše može potaknuti na razmišljanje

uvjetima, ipak pokrenulo i čitav spektar pitanja vezanih za podređeni hrvatski položaj u situaciji bezdržavlja, neke je probleme privremeno i djelomice riješilo ili riješavalo, te je, unatoč svojega konačnog neuspjeha, ostavilo u baštinu i nemalu pričuvu nade, volje i strasti, izoštrilo je ciljeve i vizije, odgojilo jedan hrvatskiji naraštaj te pripravilo hrvatsku naciju da spremnija dočeka izglede koji su joj se otvorili sumrakom Jugoslavije, kolapsom europskih komunizama i ponovnim aktualiziranjem nacionalne formule u životu narodâ i vođenju njihove politike. Stoga nije pogrešno ako se ustvrdi da je Republika Hrvatska započela tamo gdje je Proljeće nasilno moralo stati.

o alternativi za zajedničku Jugoslaviju negoli tadašnju Ameriku. Pa ipak su isti ti nacionalistički krugovi u Hrvatskoj (primjerice skupina Hrvatski demokratski nacionalizam pod vodstvom Ivice Babića) oduševljeno pozdravili tadašnji pomalo demonstrativni posjet američkoga predsjednika Nixona Zagrebu. Nixon je na primanju doduše nazdravio Hrvatskoj, ali i Jugoslaviji, ne idući dalje od platforme Mike i Savke. I ako je i bila točna procjena korjenitih nacionalista da tadašnji hrvatski čelnici svojom politikom djelomičnog primirivanja Hrvata samo pomažu lakšem održanju Jugoslavije i velikosrpskog imperijalizma, krivo je bilo njihovo vjerovanje da bi se potpora za hrvatsko osamostaljenje mogla dobiti od totalitarnih blizanaca koji su među sobom bili podijelili svijet. Za tadašnja razmišljanja domovinskih nacionalista o toj problematici usp. zanimljiv dokumentarni zbornik Zvonimira Puškaša, *Hrvatski demokratski nacionalizam* (Hrvatski forum, Zagreb 1997, navlastito str. 119–123 i 165–167)!

V. RAĐANJE REPUBLIKE HRVATSKE 1990–2000

Desetak godina, koliko već traje druga hrvatska država nakon gotovo tisućljetnog bezdržavlja, spadaju općenito među najburnija razdoblja u XX stoljeću. To je uzburkano vrijeme započelo lančanom katastrofom europskih komunizama. Sovjetski Savez – ta činjenica stoji u izvorištu velikih promjena desetljeća, – iscrpio je svoje represivne, ideološko-doktrinarne i velikodržavno-imperijalne energije te se urušio u sebi, onako kako propada svako veliko carstvo. Njegov stečajni upravitelj Mihail Gorbačov samo mu je pomogao u smrtnim mukama. Konačnom slomu pridonijeli su i zdušni napori sv. Oca Pape (u dogovoru s američkim predsjednikom Ronaldom Reaganom, križarskim borcem protiv sovjetskoga "carstva zla"). Rimski je biskup u svojoj rodnoj Poljskoj preko katoličkog sindikata *Solidarność* potaknuo rasap komunističke diktature.

I dok je središnja figura toga gibanja bio bez suparništva karizmatski radnički vođa Lech Wałesa, kasniji poljski predsjednik – odveć rado se zanemaruje ključna uloga tadašnjega šefa poljske vlade, a potom i domaće kompartije, te konačno vojnoga diktatora, generala Wojciecha pl. Jaruzelskog. On je u svojoj domovini bio proglašen gotovo nekom vrstom izdajnika i izložen raznovrsnim poniženjima, uključujući i sudski proces, nu nepristrana raščlamba odmah je mogla lako pokazati (a i njegovi sunarodnjaci u međuvremenu su sve skloniji takvom tumačenju), da je general, zavođenjem vojne uprave, zapravo spasio Poljsku od sovjetske invazije, koja je prijetila suzbiti val promjena izazvan nacional-katoličkim radničkim pokretom. Ali je time pokrenuo proces poljskog otpadanja od komunizma.

Madžarska je, postupnim reformama koje su u njoj provođene nakon svrgnuća starog poststaljinističkog kadra Kadar Janosa, također

ubrzo sazrijela za napuštanje komunističkoga državnog ustroja. I kada je u ove dvije, već otprije reformama i pobunama sklone zemlje pao komunizam, po logici domino-kocaka porušili su se i ostali, urušeni u sebi već ionako otprije. U dramatičnoj seriji udara, povezanih s manje ili više mirnim pučkim kontrarevolucijama, oslobodile su se komunističke tiranije Rumunjska i Bugarska, "Čehoslovačka" i "njemačka demokratska republika", a nešto kasnije i Albanija, bastion staljinističkog izolacionizma na rubu Europe.

Kada su sateliti ovako u seriji odletjeli od već oslabljene majčice socijalizma, u kojoj je, pod učinkom Gorbačovljevih reformi, ponestalo stare misionarske bahatosti i umišljenosti, komunističke samosvijesti i krutosti, proces se vratio tamo odakle je i započeo. U duhu silovite restauracije nacionalnog načela, ohrabrenog kako slomom komunističkog internacionalizma tako i kolapsom sovjetskog imperijalizma, isprva je još srušen Berlinski zid, dva najveća dijela Njemačke ujedinila su se pod egidom zapadnoga, liberalno-demokratskog kapitalističkog sastojka, a nešto kasnije prirodno je pukla po polovici i država-kobasica (kako ju je nazvao Mussolini), "ČSSR". Sva ova gibanja povratno su djelovala na Sovjetski Savez, koji se i sam raspao kao po nekom neumoljivom usudu, tiho i bez većih potresa.[219]

[219] Slom komunističkoga poretka, raspad multinacionalnih država i ujedinjenje Njemačke tek su dio velebnih promjena do kojih je došlo u zadnjemu desetljeću. Bivši komunisti reciklirani su i ušli su u proces sažimanja sa socijal-demokracijom. Rusija je, raspadom imperija, pretvorena u silu trećeg ranga. Prepuštena političkoj nestabilnosti, slabljenju, pa i rasapu vojne moći, privrednoj propasti, divljanju mafijaških klika, rastućem siromaštvu, porastu kriminala, – Rusija je postala ovisna o američkoj političkoj i gospodarskoj potpori. Tako je nestalo bipolariteta velesilâ, američko-ruskog kondominija u svijetu i Europi, simboliziranog podjelom Njemačke i Berlinskim zidom. Americi je otvoren put da postane glavnim instrumentom svjetske nadvlade, predstavljene nadnacionalnim institucijama poput Ujedinjenih naroda, Europske unije, NATO-saveza, Međunarodnog monetarnog fonda, Trilateralne komisije i sličnih. Dok je ranije američki utjecaj bio donekle dobrodošao kao protuteža imperijalnim ambicijama totalitarnog Sovjetskog Saveza, mobilizirajući pritom i znatne potencijale zdrave konzervativne politike, sada je Amerika, oslobođena neprijatelja na ljevici, svoje svjetsko zračenje započela provoditi kao misionarka ekspanzivnog, primitivnog amerikanizma, liberalnog permisivizma te površne, koliko i tiranske ideologije političke korektnosti, ljudskih prava i građanskih sloboda. Ponešto u sjeni ovoga epohalnog preokreta odvijale su se i zamašne promjene u drugim zemljama. Italija je prošla kroz velika previranja, otvoren je put "drugoj republici", izbjegnuta je do daljnjega podjela "po sredini", ali su za sada izostale i druge spektakularne promjene, koje toj velikoj i važnoj naciji tek predstoje. U Kini je na vlasti ostala komunistička klika, nu gospodarstvo je ustrojila posve po zapadnom, kapitalističkom uzoru. U Latinskoj Americi oboreni su, jedan za drugim, diktatorski sustavi i vojne *junte*, i potkontinent je trenutačno gotovo posve u vlasti

Time je nestala iz svijeta jedna od dvije sastavnice hrvatskoga ropstva – ona komunistička, koja je u Hrvatskoj imala osobito primitivne i okrutne značajke. Demokratski izbori i liberalni pluralizam postali su najednoć neupitna i nedodirljiva dogma i u bivšim zemljama sovjetskoga bloka. Drugu sastavnicu predstavljala je velikosrpska okupacija Hrvatske. Velikosrpstvo i komunizam u Titovoj su Jugoslaviji bili sklopili osebujnu koaliciju. Jedno se oslanjalo na drugo. Velikosrpska hegemonija tumačila se, opravdavala i prikrivala, u komunističkom duhu, internacionalističkim "bratstvom-jedinstvom", a boljševistička diktatura koristila je za svoj opstanak vitalne energije i jugoslavensku "državotvornost" najvećega naroda.

Kada je ostalo bez svojega komunističkog saveznika, velikosrpstvu nije preostalo ništa drugo nego da se vrati svojim četničkim korijenima, da napusti titoističku mitologiju o zajednici sretnih i složnih "naroda Jugoslavije" i otvoreno se prepusti ozbiljenju ideoloških zasada Velike Srbije. U tu svrhu dobro je poslužio dojučerašnji partijski aparatčik, mediokritet Slobodan Milošević, muž rezolutne i borbene amazonke, koji je bez većih problema na brzinu odbacio balast komunističke ortodoksije, otvorio vrata dekadentnim liberalnim slobodama, balkanskomafijaškoj varijanti kapitalizma na život i smrt, i dobrom starom srbovanju bez granica ukusa i poštenja, kao i bez granica teritorijalnom širenju: kuda je stao srpski opanak, gdje je pokopan čovjek-Srbin, tamo je Srbija!

Za razliku od Tuđmana, koji je desetljećima prije obnove hrvatske države sazrijevao u nacionalnom smislu, a hrvatske je klice vjerojatno ponio i iz roditeljske kuće, – Milošević izvorno nije bio srpski nacionalist, svakako ne više nego što je to u mirnim vremenima svaki Srbin. I ako je upisan u stranku internacionalnih komunista, naime, on u srcu ostaje velesrbin, ali ga to još ne dovodi skrajnjoj euforiji sa svim posljedicama kakve ona može imati u prevratnim vremenima.

Nu sada su za Srbiju nastupila upravo takva vremena. Nakon Titove smrti, Srbi su počeli osjećati da su se konačno oslobodili diktature čovjeka kojega su u ideološkom, kao i nacionalnom smislu doživljavali kao stranca. Koliko god su Hrvati u Titu s pravom vidjeli koalicijskog

demokratsko-partitokratskih oligarhija. Na afričkom jugu srušen je bastion bijele moći, nu razumna, pa i mudra politika bivšega komunističkog terorista, navodnog britanskog agenta i dugogodišnjeg utamničenika Nelsona Mandele uspjela je izbjeći potpuni poraz bjelačke elite i prijeteće plemenske ratove u višenacionalnoj Južnoafričkoj Republici. Napokon, u našem susjedstvu godinama je tinjao albanski nacionalni ustanak, da bi isprva bio ugušen od velikosrpske Miloševićeve vlasti, doživio novi polet uspostavom osloboditeljske vojske Kosove (*Ushtrija qlirimtare ë Kosoves*), ali i novi poraz genocidnom srpsko-šovinističkom eskalacijom pod zaštitom NATO-ovog bombardiranja Srbije.

partnera velikosrpske okupacije, za Srbe on je bio brana njihovom još snažnijem i neobuzdanijem, još potpunijem i neprikrivenijem miniimperijalnom širenju. Tito je Srbiju izdijelio na pokrajine, s vremenom pružio je ovima veću autonomiju, i stalno je izigravao interese srpskog nacionalizma, oslanjajući se prigodice, te, dakako, djelomice i privremeno, i na onaj hrvatski. I kao spasitelj srpske nacije pojavio se, uobičajenom povijesnom ironijom, *outsider*, čovjek od kojega se njegovo djelo unaprijed nije moglo očekivati jer nije pripadao srpsko-nacionalnoj tradiciji, nego je potekao iz sivog birokratskog okružja, sivi aparatčik, trećerazredni funkcionar lišen svake karizme, strasti i vizije. Nu događaji su ga izgurali na čelo, isplivao je na valu oživljenoga velesrpstva eda bi ga zaštitio pred rastućom "šiptarskom opasnošću" i prijetećim gubitkom pokrajine Kosove, koju Srbi smatraju svetinjom zbog svoje davno izgubljene bitke na Kosovu Polju i zbog samostana posijanih uzduž i poprijeko Kosove, srpsko-svetosavskih po vjeri a grčko-bizantinskih po arhitekturi, graditeljima i živopiscima.

Miloševića je, dakle, dobio srpski narod da ga on povede u nove avanture srpskog imperijalizma. Ne da ga *zavede*: srpska je majka izrodila i šovinističkim mlijekom našopala srpskoga *Vožda*, kao uostalom i Karadžića, Mladića, Šljivančanina *e tutti quanti*. Već stoljeće i pol srpskoga hegemonističkog širenja i popratne velikosrpske ideologije bjelodano je pokazalo da srpski problem nije u vođama, nego u narodu kojemu su oni potrebni kako bi prionuo na ostvarivanje svojih megalomanskih nacrta. Milošević se u svom vremenu pojavio kao pogodna osoba za srpskoga "Oca Otadžbine", za srbadijskoga imperatora, a da nije on stajao na raspolaganju, narod bi se domislio drugoga, možda još i rasnijeg i žešćeg.

S druge strane, Srbija je mogla krenuti i drugačijim putom. Zamislivo je, naime, da se u njoj nametnuo za vođu političar kakav je bio jedan Ivan Stambolić, Miloševićev kum koji je ovoga i izgurao na površinu. Mogao je srpski narod povesti i čovjek poput negdašnjeg šefa srpske kompartije Marka Nikezića, staloženog i umjerenog intelektualca[220], koji je u vrijeme Hrvatskog Proljeća bio zastupao tezu da se Srbija nema nikakva razloga miješati u unutarnje poslove "bratske republike"

[220] Nikezić je bio crnogorsko-francuskog podrijetla, dakle ne Srbin po krvi i ne tipični Srbin, ali kao *outsider* pogodna osoba da Srbe povede. Počesto se smeće s uma zanimljiva okolnost da su mnogi narodni vođe takvi *outsideri*. Francuski imperator Bonaparte jest provincijalni Korzikanac. Njemački diktator Hitler potječe iz rubnoga područja Austrije, koja je, koliko god njemačka, stoljećima njegovala državnu nezavisnost od ostatka Njemačke, pa u međuvremenu razvila i stanovitu narodnosnu posebnost.

pod vodstvom Mike i Savke. Svakako, povijesni čas nije bio sklon razbo-ritim i samozatajnim Srbima. Očekivala se ličnost koja će pretočiti u djelo megalomanski, šovinistički program velikosrpske obnove zacrtan u *Memorandumu* Srpske akademije znanosti i umjetnosti iz 1986.

Kada je pak Milošević jednom izvikan za vođu kakvoga je srpski narod dugo očekivao, za kojim je žudio i kojega je zazivao, – mogao je započeti pohod, moglo se krenuti s marševima, mitinzima istine, s pohodima i pučevima, a potom i serijom osvajačkih ratova. Ali je time ujedno bio raskrčen put i za nastup spasitelja hrvatskog naroda. Nakon deset godina "hrvatske šutnje", kojom je hrvatski narod, skupa sa "svojom" političkom klasom, obilježio prvo desetljeće bez jugoslavenskog diktatora Tita, Miloševićeva osvajanja potaknula su u Hrvatskoj svijest o potrebi otpora. Srbi su, štoviše, oni izvana kao i oni iznutra, Hrvate gotovo doslovce natjerali na ponovno stvaranje svoje hrvatske države.

Stipe Šuvar, zloglasni staljinoidni fanatik i egzekutor hrvatskoga školstva, glavni "rukovodilac" komunističke partije u Hrvatskoj, u prvi je mah, usporedno s kritikama iz Beograda (koji ga je po svojoj apsurdnoj navici, već kao osobu hrvatskog podrijetla, proglašavao čistokrvnim Ustašom!), u hrvatskom narodu prekonoć postao popularan. Hrvati su mu oprostili i zaboravili sve zločine, misleći kako im ne može biti štetan i nesklon čovjek na kojega se tako obrušila službena Srbija. Tih je dana Šuvar – paradoksalno – doista mogao postati novim poglavnikom, da je to htio i umio. Naravno, on je tu šansu da iskupi svoje grijehe i učini nešto dobro za svoj narod, rado propustio, i nije prihvatio ulogu koja mu se nudila, vjeran svome doktrinarnom internacionalizmu te lišen i zadnjega traga osjećaja za Hrvatstvo u kojemu je potekao. Šuvarovi pak komunistički sudruzi procijenili su da više nemaju izgleda, ali ni interesa zadržati politički monopol i, kako bi izbjegli sudbinu što je zadesila rumunjskoga *conducatora* Ceauşescua, pripremili su prijenos vlasti na nacionalne snage.

Tada je nastupio trenutak za Franju Tuđmana.

Račanovi komunisti pripravili su teren za prepuštanje svoje polustoljetne vladavine, jer više nisu znali kako bi se nosili sa svjetsko-povijesnim trenutkom koji je nadrastao njihove sposobnosti. Tuđman

Vođa velikoruskoga Reicha bio je Gruzijac Džugašvili nazvan Staljinom. Pa i osnivač SSSR-a, Uljanov-Lenjin, po ocu je rusificirani potomak jednoga malog, muslimanskog sibirsko-mongolskog naroda između donjega toka Volge i Kaspijskog mora, Kalmikâ, a majka, rođena Blank, bila je, izgleda, njemačka Židovka. Predvodnik irskog nacionalizma i oslobodíteljskog pokreta, Eamon de Valera, sin je španjolskog oca. Primjeri bi se mogli redati i dalje.

je, s malobrojnim pristašama koji su isprva imali smjelosti pridružiti mu se, osjetio i procijenio kako je nadošao hrvatski *kairos*, pravi čas za ozbiljenje hrvatskoga nacionalnog cilja. On, koji je do zadnjega časa oklijevao, ne vjerujući u izglede Hrvata da se odupru moćnom i bahatom Beogradu, sada se, točnije, 17. lipnja 1989, dao na osnutak stranke. Naravno, uvjeti još uvijek nisu bili samo povoljni. Čitav je svijet računao s Jugoslavijom, Zapad je vjerovao da je jedini, ali nipošto nerješiv problem u tome da se ona "demokratizira", i za tu svrhu instalirao joj je za predsjednika vlade – komunističkog (!) mešetara i zadrtog jugoslavena hrvatskog podrijetla Antu Markovića. Pa ipak, Tuđman se odlučio na djelo. Dan nastanka Hrvatske Demokratske Zajednice može se, iz vidokruga kasnijih događaja – bez obzira na kritičnost koju je HDZ, svojim pogreškama slijedećih godina, prema sebi izazvao – s pravom smatrati i stvarnim časom rođenja druge nezavisne hrvatske države u našem stoljeću.

Da su pred same višestranačke izbore u travnju 1990 komunisti Tuđmanovu Hrvatsku Demokratsku Zajednicu označili "strankom opasnim namjera", ovoj je samo pomoglo. Ono što su za komuniste opasne namjere, hrvatski je narod nepogrešivo prepoznao kao poštene, plemenite namjere državotvornog i domoljubnog preporoda. Stoga su Tuđman i njegovi pristaše, koje je on u početku morao doslovce "vući za rukav" kako bi ih okupio u potrebnom broju, imali razmjerno lak posao. Jedini im je nešto ozbiljniji suparnik bila jedna umjerenjačka, beskrvna i nedorečena "koalicija narodnog sporazuma".

Odlučan i jasan jezik HDZ-a privukao je smjesta ogromne simpatije naroda željnog okončanja desetljetne strahovlade i konačnog hrvatskog "izlaska iz genitiva". Stvoreno je prekonoć nerazorivo nacionalno jedinstvo, čvrsto suglasje oko neodgodive potrebe da se prepozna i izrabi povijesna zgoda za oslobađanje od komunizma, od velikosrpstva, od Jugoslavije..., od svega što je Hrvatskoj desetljećima priječilo da sama odlučuje o svojim nacionalnim ciljevima i bira za njih sredstva koja će suverenom procjenom i odlukom smatrati primjerenima; od svega, riječju, što je hrvatski narod držalo u nedostojnom stanju podaničkoga i ropskog bezdržavlja. Kao najprikladniji povijesni izvršitelj ove zadaće nepogrešivo je prepoznata Hrvatska Demokratska Zajednica – boljega nije tada bilo na obzorju.

Kada su se već na Prvom saboru Tuđmanove stranke 24.-25. veljače 1990 zavihorile nepatvorene mile trobojnice umjesto omraženih jugokrpetina i pridodane im partizansko-boljševičko-masonske zvjezdurine-petokrake, pa kada je još Tuđman prvi put izrekao "bogohulnu" istinu da Nezavisna Država Hrvatska nije bila (samo) "marionetska, kvislinška

tvorevina osovinskih sila", nego (i) izraz stoljetne hrvatske državotvorne volje i ostvarenje sna o slobodi – njegova je trijumfalna pobjeda postala zajamčena.

Ipak je sam proces uskrsnuća hrvatske države potrajao dugo. Uspostava nezavisnosti nije se dogodila jednog određenog, prepoznatljivog trenutka, nije se mogla identificirati s nekim novim Desetim Travnja. Vladajuća je garnitura tijekom svoje borbe za Hrvatsku navodila niz nadnevaka za koje je tvrdila da označavaju konačnu uspostavu hrvatskog suvereniteta, državne samostalnosti i nacionalne slobode. Početno je hrvatska država objavljena povijesnim sazivanjem Hrvatskoga (državnog) sabora 30. svibnja 1990, nakon prvih, travanjskih parlamentarnih izbora. Slijedeći su konkurentski datumi obnove hrvatske nezavisnosti bili donošenje amandmanâ na stari komunistički ustav 25. srpnja 1990, te, osobito, izglasavanje Božićnog ustava Republike Hrvatske 22. prosinca 1990; potom, donošenje Ustavnog zakona po kojemu u Republici Hrvatskoj vrijede samo njezini zakoni (20. veljače 1991), referendum o razdruživanju iz jugoslavenske zajednice (19. svibnja 1991), saborska odluka od 18. lipnja 1991 o razdruživanju (i eventualnom ponovnom konfederativnom udruživanju), Deklaracija o uspostavi suverene i samostalne Republike Hrvatske donesena u Saboru 25. lipnja 1991 temeljem rezultata referenduma, prekid svih sveza s Jugoslavijom izglasovan u Saboru 8. listopada 1991 – dan nakon raketiranja Banskih dvora; početak međunarodnog priznanja Hrvatske 15. siječnja 1992, primanje Hrvatske u OUN 22. svibnja te godine, a možda i neki drugi, sve do 15. siječnja 1998, kada je posljednji vojnik Ujedinjenih naroda napustio Hrvatsko Podunavlje.

Srbi su pomogli Hrvatima da se prisjete kako im bez nezavisne nacionalne države nema života. Oni su, dakle, domaći kao i prekodrinski, 1990 godine Hrvate, htjeli to ovi ili ne htjeli, naprosto svojim ponašanjem prisilili na stvaranje nezavisne države. Nu Srbi su se isto tako pobrinuli da tek stvorenoj državi postave zapreke, da je pokušaju uništiti dok još nije pravo niti zaživjela. Već 17. kolovoza 1990 prokušani sinovi velikosrpskog četništva iz takozvane "kninske krajine" veleizdajnički su se i zaplotnjački digli na oružanu pobunu protiv vlastite države, nazvanu "balvan-revolucijom". Za njihov zločin tada već nije na raspolaganju stajala kapitalna, smrtna kazna; Tuđmanova se vlast požurila ukinuti je u nevrijeme, eda bi se dodvorila dekadentnom Zapadu i Americi (koja, međutim, i nadalje njeguje institut smrtne kazne!), pa je čitav koljačko-genocidni srpski ustanak – sve do konačne amnestije i abolicije njegovih aktera – pratio gorki okus hrvatske nemoći, posvemašnje, samoubilačke blagosti te neprimjerenosti i neozbiljnosti obrambenih reakcija.

Pravo je čudo, imajući na umu reputaciju hrvatskog nacionalizma u očima pobjedničkih saveznika, kao i njihovu nježnu ljubav za veliko-srpski miniimperij tijekom gotovo čitavog ovog stoljeća – pravo je, dakle, čudo da je, makar u prvoj fazi, Hrvatska uspjela ostaviti dojam žrtve srpske agresije. Kasnije se, s pozicija lukave doktrine o tzv. "ravno-vjesju krivnje", sve više naglašavao i njezin tobožnji udio u izazivanju rata. Bilo je, međutim, posve lako zamislivo da se hrvatska samoobrana mogla predstaviti i kao unutarnja stvar Jugoslavije, kao pobuna koju je ova imala pravo skršiti u svojim okvirima, kao građanski rat koji se svijeta ne mora ticati tako dugo dok u njemu pobjeđuje odabrana mu, srpska strana.

Nu dočim je Hrvatskoj u inozemstvu ponegdje i priznato da se, koliko god ona, prema međunarodnopravnim mjerilima, još i nije bila suverena država, ipak našla na udaru inozemnog napadaja, – pravo na samoobranu uskratio joj je unaprijed onaj isti unutarnji, petokolonaški neprijatelj, koji je nešto kasnije imao postati polugom Srbije i jugo-armije pri pokušaju da se još jednom u ovom stoljeću uguši hrvatska državotvorna volja. "Hrvatski" su komunisti, naime, po nalogu Beograda još sredinom 1990, nakon izborne pobjede nacionalnih snaga, u vrijeme stvaranja i učvršćivanja nove narodne vlasti, oduzeli Hrvatskoj, tada još "socijalističkoj republici" u sklopu Jugoslavije, masu oružja iz posjeda takozvane Teritorijalne obrane.[221]

Teritorijalna obrana zamišljena je bila u vrijeme Hrvatskog Proljeća kao neka vrsta pokrajinskog domobranstva za potrebe pojedinih jugo-republika, kao kvazipartizanska dopuna regularnih postrojbi u slučaju dugotrajnijeg rata. Jedan od otaca koncepcije općenarodne teritorijalne obrane bio je i Franjo Tuđman, koji je o njoj povijesno i načelno ras-pravljao u svojoj knjizi *Rat protiv rata*. Decentralizacija vojske i njezino približavanje narodu, kao neizbježive posljedice ove vojne doktrine, postali su iz shvatljivih razloga trn u oku velikosrpskoj armijskoj komandi u Beogradu. Nu institucija je teritorijalne obrane uspjela preživjeti ne samo Titovu smrt nego i prvo desetljeće nakon njega.

Tek kada je situacija postala dramatična, kada je postalo jasno da se teorija teritorijalne obrane može i ostvariti u praksi, došlo je vrijeme pokazati kako ona nikada i nije predstavljala drugo doli naivnu hrvatsku

---

[221] To se zapravo dogodilo nakon drugog izbornog kruga, 14. svibnja 1990, po zapovjedi beogradskoga "generalštaba". Račan je taj potez kasnije tumačio kao beo-gradski trik s ciljem izazivanja nacionalne reakcije, koja bi Srbima pružila izliku za intervenciju. Dakle, po Račanovoj iščašenoj jugo-komunističkoj logici, nije bila nesreća što je Hrvatska razoružana, nego što bi to moglo provocirati odgovor "nacionalista"!

nadu, dobru želju nekih polovičnih ili pritajenih patriota na ljevici te nedopustivu prijetnju velikorspskom okupatoru, koju je ovaj tolerirao samo do prve ozbiljnije opasnosti. I tako se "partizansko", "domobran-sko" oružje moralo predati. Iz kasnije perspektive čini se kako dio krivnje za taj vid kapitulacije ili veleizdaje snosi ranije komunističko vodstvo, ali je i nova vlast s njime bila prešutno suglasna, ako već i nije u njemu izravno i djelatno sudjelovala.[222]

Naoružanje što su ga "hrvatski" komunisti, po nalogu svojih beogradskih gospodara, oduzeli od Teritorijalne obrane, nije bilo nimalo zanemarivo. Računa se da je ono sadržavalo nekih 200 tisuća pušaka i strojnica, 1400 minobacača, preko 10 tisuća ručnih bacača, ne manje nego 1000 topova i još 8 tisuća topova protuzračne obrane! K tomu valja pribrojiti 500 raketnih protuoklopnih sustava, oko 200 raketnih protuzračnih sustava, 250 tisuća protutenkovskih mina, manji broj ruč-nih bombi, nekih 30 tona rasprsne tvari, prateći pribor itd.[223]

I tako je razoružana Hrvatska postala spremna na suočenje s "balvan-revolucijom" domaćih četničkih bandi. Njih su potom, pod izlikom da dolaze razdvajati zaraćene strane i osigurati mir, poduprijele prekodrinske velikorspske postrojbe, na koje se svela negdašnja vojska

---

[222] Tuđman je tijekom 1990 na novinarske upite odgovarao kako predaju oružja ne treba uzeti tragično, jer on i njegova vlada imaju "drugačije planove". I ljevičarski orijentirani sociolog vojske i ratovanja Ozren Žunec ustvrdio je kako je već tijekom 1991 Hrvatska Vojska bila u posjedu znatno većeg i kvalitetnijeg naoružanja negoli što je bilo ono oduzeto. Teritorijalna Obrana doista nije raspolagala zrakoplovstvom, teškim naoružanjem, tenkovima, oklopnim transporterima. Raspolagala je pretežito zastarjelim naoružanjem iz arsenala JNA, koje je Hrvatska sama financirala, a da nad njim nije imala ni potpuni nadzor. Pa ipak bi to naoružanje u početnoj fazi rata bilo itekako hvalevrijedno! Mene je pak u jednom razgovoru ministar Gojko Šušak uvjeravao da je čitav kontingent naoružanja predan JNA još prije ustoličenja Hadezeove vlasti. Kasnije su, međutim, kritičari kao general Špegelj tu predaju barem neizravno upisivali u grijeh novoj narodnoj vlasti, smatrajući da je jugo-vojarne odmah u početku trebalo blokirati i osvojiti već i zato da bi se iz njih natrag uzeli oteto oružje i vojna tehnika. Naposljetku je, na poticaj Hrvatske stranke prava, bilo osnovano saborsko povjerenstvo, koje je isključivu krivnju pripisalo hrvatskim komunistima u njihovoj zadnjoj fazi, na čelu s Ivom Latinom, Ivicom Račanom, Stankom Stojčevićem i ostalim glavešinama zamirućeg jugokomunizma u Hrvatskoj. Na jednom zasjedanju toga povjerenstva svjedo-čio je i posljednji zapovjednik TO, Zdravko Novoselić, iznijevši kako je jugo-generalštab svojom naredbom o oduzimanju hrvatskog oružja zapravo izveo svojevrsni vojni udar, kojemu se on, Novoselić, morao pokoriti. Na to mu je predsjednik Povjerenstva Bosiljko Mišetić s pravom uzvratio kako odluka o predaji oružja ne bi bila tako lako provedena da je na mjestu Novoselića bio jedan Blago Zadro.

[223] To je naoružanje Hrvatska sama financirala i doista ga je skupo plaćala: polovicom nacionalnog dohotka tadašnje "socijalističke republike".

"bratstva- jedinstva" JNA. Ona je, naravno, svojim djelomice četničkim podrijetlom, svojom organizacijom, vodećom strukturom, smještajem, prešutnom ideologijom – oduvijek bila u biti velikosrpska trupa. Nu ona je to mogla otvoreno postati tek sa zamiranjem Jugoslavije: ova je, naime, također predstavljala velikosrpsku tvorevinu, ali je tu svoju narav manje ili više nespretno prikrivala retorikom međunacionalnog razumijevanja, suradnje i ravnopravnosti. Tek kada je Jugoslavija kao ideja, kao politička formula, konačno kapitulirala, moguće je bilo da i njezina "JNA" svuče krinku i praktično se stopi s čisto četničkim hordama, od kojih je Hrvatskoj tobože pohitala u pomoć.

Ulogu sličnu onoj jugo-vojske odigrale su u hrvatskom Domovinskom ratu i postrojbe tzv. "Unprofora" kao i kasnijih međunarodnih plaćenika koji su nastupali pod drugačijim imenom (Untaes, UNHCR, UNCRO, SFOR i kako su se već sve te opskurne kumpanije zvale), ali im je bila namijenjena ista rabota. Pozvani nesmotreno i nepromišljeno u Hrvatsku kako bi "internacionalizirali" sukob i zapriječili srpsku agresiju, oni su se vrlo brzo razotkrili kao velika nesreća za Hrvatsku, pokazali kao ključna snaga u ograničavanju hrvatskog suvereniteta, kočenju hrvatskoga vojnog poleta i odugovlačenju rata, raskrinkavši se i sami poput "JNA" kao neprikriveni kolaboranti velikosrpskog imperijalizma te svih čimbenika kojima je na srcu ležala restauracija Jugoslavije. A od ispunjenja ciljeva zbog kojih su uopće došli – čuvanje hrvatskih granica, razoružavanje Srba, onemogućavanje dotoka oružja pobunjenicima, uspostava hrvatske civilne vlasti u okupiranim područjima, povratak prognanika – nije naravno moglo biti ni govora.

Tko je započeo rat protiv Hrvatske? Gledano iz vidokruga protivnika hrvatske državnosti i ideoloških, političkih te međunarodno-pravnih branitelja jugoslavenskoga nacionalnog mozaika, rat je doista izazvala sama Hrvatska svojom težnjom za slobodom i samostalnošću, za nezavisnom i suverenom nacionalnom državom, za konačnim dokidanjem velikosrpske imperijalne tiranije koja joj je kroz čitavo XX stoljeće priječila normalni materijalni i duhovni razvitak, za otcjepljenjem iz nametnute joj državne zajednice odnosno njezinim uklanjanjem iz političke zbilje. Srbi-jugoslaveni tvrdili su sve do danas kako su intervenirali u vlastitoj zemlji, a ne kao okupatori tuđe zemlje. Pritom su zaboravili da je i ta njihova zemlja Jugoslavija nastala kao plod velikosrpske okupacije!

S hrvatskoga motrišta pak, hrvatski se narod još od 1918 godine nalazio u nametnutom mu ratu protiv velikosrpskog uljeza i hegemona, u ratu protiv srpskog napadaja i zaposjednuća. Čitava povijest obiju Jugoslavija ujedno je i povijest hrvatske oslobodilteljske borbe. Ona je na trenutke znala utihnuti, povremeno je vođena mirnijim, političkim

sredstvima, s težištem u Domovini ili, kada je nacionalna djelatnost tamo bila posve onemogućena, u emigraciji. Bilo je i razdoblja oružane borbe, koja je potpuno dominirala hrvatskim oslobodilteljskim nastojanjima u vremenu dvaju velikih domovinskih ratova razdijeljenih polovicom stoljeća: 1941–45 i 1991–95. Ali Hrvatska se kroz krvavo XX stoljeće nalazi u neprekidnom obrambenom i oslobodilteljskom ratu protiv Srbije kao Velesrbije ili Jugoslavije. Agresija beogradske soldateske, potpomognuta međunarodnim vagabundima, bila je tek posljednji čin u kontinuitetu osvajačkog ratovanja što ga Srbija od 1918 vodi protiv Hrvatske.

Rat je, međutim, 1991 (ali s preludijem već godine 1990) počeo kao građanski rat – hrvatski, naravno, a ne jugoslavenski. On je prerastao u međunarodni sukob tek prijelazom beogradskih postrojbi preko Dunava, rijeke koja je označavala provizornu granicu između kvazidržavnih jedinica Hrvatske i Srbije; s tom su granicom one, pseudofederalnom avnojskom doktrinom, bile uklopljene u jugoslavenski poredak.

U početku se, dakle, dogodila unutarnja pobuna. Dio hrvatskoga pučanstva, skupina hrvatskih građana srpskoga podrijetla[224], baš kao i 1941 otkazala je poslušnost svojoj domicilnoj državi Hrvatskoj u nastajanju i digla se protiv nje na oružje. Time su Srbi u Hrvatskoj počinili akt veleizdaje i postali podložni pravnom gonjenju kao počinitelji zločina koji se u svim pravosuđima tradicionalno smatra jednim od najtežih.[225]

Hrvatski Srbi, kao i Srbi u Srbiji, imali su na raspolaganju i drugi put. Kao što su se Srbijanci, umjesto da daju oduška obnovi svoje imperijal-šovinističke euforije, mogli sabrati na svoj izvorni i neupitni teritorij i, u miru i suradnji sa susjedima, prionuti promišljenom, razboritom rješavanju svojih brojnih problema – tako je i srpska nacionalna

---

[224] Možemo im s dobrim razlozima pripisivati i vlaško, pa znatnim dijelom i hrvatsko etničko podrijetlo, ili ih smatrati hrvatskim kršćanima istočnoga, grčkog obreda, hrvatskim pravoslavcima – nu činjenica jest da su oni, djelovanjem Srpsko-pravoslavne crkve u posrbljivanju okolnih naroda, preko pravoslavlja dospjeli srpskoj nacionalnoj svijesti, koju će do daljnjega zadržati, te su se sukladno tom samorazumijevanju i ponašali.

[225] Stoga je, za takav kapitalan zločin, nastajućoj hrvatskoj državi u svrhe pravedne i primjerene odmazde, kao i prevencije nastavljenoga zločinstva, morala stajati na raspolaganju i kapitalna, smrtna kazna – svaka druga značila bi smiješno omalovažavanje dimenzija zločina. Na žalost, kako je već spomenuto, u samim početcima državne obnove, oci su hrvatskoga nacionalnog prevrata smatrali da odmah moraju dekadentnom Zapadu pružiti što više posve suvišnih i besmislenih dokaza svoje simpatije i svoje spremnosti na pokoravanje njegovim standardima. Tako smo u najgore vrijeme ostali bez smrtne kazne!

manjina u Republici Hrvatskoj imala šansu doživjeti i prihvatiti hrvatsku državu kao svoju vlastitu državu.

Mogla je, naime, i ne dopustiti da je zavedu kolovođe balvan-revolucije, koji su u njezinim redovima stali raspirivati raširena atavistička strahovanja od hrvatske nezavisnosti. Mogla je i povjerovati čelnicima Nove Hrvatske da će joj biti zajamčen miran život, povezan i sa štovanjem svih posebnosti, samo pod uvjetom da bude lojalna hrvatskoj državi i prihvati njezine zakone. Mogla je razumjeti da joj nikakva pogibelj ne prijeti od hrvatskih nacionalnih simbola, i uopće od porasta dotada priječenog a sada oslobođenog, obrambenog, pozitivnog i tvoriteljskog hrvatskog nacionalizma. Mogla je, napokon, iz iskustva prošlosti naučiti da se nema razloga bojati one Hrvatske koju već nije odbacila i protiv koje nije ustala.

Da se srpska manjina tako ponijela, umjesto što je, histeričnim dizanjem na ustanak, i popratnim te susljednim divljaštvom, proigrala i ona prava koja bi u samostalnoj Hrvatskoj nedvojbeno mogla uživati, – ona je mogla postati sretan sudionik u sveopćem hrvatskom razvitku i blagostanju. S druge strane, izostanak žarišta nezadovoljstva i sukoba doprinio bi već u vremenu od dva ili tri naraštaja da se današnji hrvatski Srbi uklope u svoje etničko i uljudbeno okružje. Ne bi se više moglo zaustaviti mirnu i spontanu asimilaciju srpskoga etnikuma u Hrvatskoj, njegov povratak u status vjerske manjine ukorijenjene u hrvatsku naciju. Tomu bi zasigurno pomogla i obnova Hrvatske Pravoslavne Crkve, kojoj ništa ne bi stajalo na putu da se nije dogodio ovaj ratni sukob Hrvatske s unutarnjim i vanjskim Srbima. Jer, autokefalna bi pravoslavna crkva u Hrvatskoj postavila čvrstu branu svakom daljnjem rovarenju srpske crkve u svojoj osvjedočenoj ulozi agenture neprijateljskog inozemstva u našim krajevima. A ta bi asimilacija za obje strane bila prihvatljivije rješenje negoli što su raseljavanje, "etničko čišćenje" i genocid.

Srbi su htjeli svoj rat i imali su ga.[226] S hrvatske strane, on nije izgledao kako je morao izgledati. Niti je proglašen i objavljen, niti je vođen kako treba, uz uporabu svih sredstava, uz bezuvjetnu obranu suvereniteta protiv svih upletanja izvana, niti mu je lako odrediti početak i kraj – posve drugačije nego u slučaju onoga ranijeg velikog hrvatskog rata, koji je za Hrvatsku jednoznačno počeo 10. travnja 1941, a okončao 15. svibnja 1945! Ovaj je pak Domovinski rat bio različit od svih drugih ratova, rat bez (priznatih i imenovanih) junaka i kukavica, dezertera i profitera[227]. Napokon, bio je to rat bez jednoznačne pobjede. U njemu Hrvatska nije formulirala ratni cilj, ono što je mogla postići postigla je polovično i dvojbeno, a umjesto trijumfa na bojnom polju, kakav joj je bio potreban i moguć, okončala je ratovanje u seriji pregovaranja za zelenim stolovima, pod neviđenim ucjenjivačkim pritiskom neprijateljskih klika iz inozemstva, emisara i agenata fantomske "međunarodne zajednice", protagonista svjetske nadvlade i diktatora "novoga svjetskog poretka".

Pa ipak se hrvatski rat za slobodu, sve i uz niz zamjetnih estetskih manjkavosti, smije u bitnom smislu smatrati dobijenim. Jugoslavija je doduše u nekoj formi i u nekim dimenzijama preživjela, nu ona više ne postoji kao hegemon koji upravlja hrvatskom sudbinom. Srpske mase, izbjegle nakon *Oluje* tamo gdje im je i bilo mjesto, mešetarenjem nesklonog nam "svijeta" žurno se vraćaju na mjesto zločina; pa ipak, onako brojna ta manjina u Republici Hrvatskoj više ne će biti, a pogotovu ne će više moći izigravati gospodara u tuđoj kući i petokolonaškog slugu vanjskoga neprijatelja. Hrvatske granice uže su nego u većini epoha povijesne prošlosti, navlastito su uže od također nepotpunih granica Nezavisne Države Hrvatske, koja je, čak i onako osakaćena, zauzimala gotovo dvaput veći prostor negoli današnja Republika. Pa ipak, na većem dijelu svojega teritorija Republika je Hrvatska razmjerno suverena, ona predstavlja realan i dobar početak, materijal na kome se može dalje graditi. Zato ništa i nitko ne će moći spriječiti državotvorne nacionaliste da mudrom i odlučnom politikom, u dogledno vrijeme i u spretno odabranom povoljnom trenutku, hrvatski suverenitet učvrste[228], a granice prošire.

---

[226] Hrvatski ljevičarski izrodi poput Slobodana Šnajdera ustrajno se drže tvrdnje da je rat bio suvišan, da ga je izazvala hrvatska strana, te da se razlaz mogao, kao onaj između Slovačke i Češke, odigrati i na miran način. Tko tako tvrdi, hotimice ili zbog naivnosti previđa vrlo bjelodane i velike razlike između balkanske velikosrpske Jugoslavije i one srednjoeuropske države-kobasice. Budući pak da miran razlaz nije bio moguć, a da je rat valjda najveće zlo, hoće nam se lukavo sugerirati da smo trebali pristati na ostanak i propast u velikosrpskim raljama. Ali i jedan navodno državotvorni političar s ljevice kao što je Zdravko Tomac govorio je o "insceniranom" ratu što su nam ga nametnuli globalni oligarsi, što bi značilo da se on, koliko stoji do Hrvata, mogao i izbjeći. – Istina je da se u konflikte oko Hrvatske uključuju tuđi interesi, ali nipošto nije istina da ti konflikti nemaju svoje tradicionalne i izravne uzroke u našem susjedstvu.

[227] Po riječima jednog od dragovoljačkih vođa, Zvonimira Trusića.

[228] Tri su ključna čimbenika koja, na izmaku prvoga desetljeća hrvatske republike, bitno ograničavaju njezin suverenitet: srpska država-u-državi na prostoru Hrvatskoga Podunavlja i prisilni povratak petokolonaških srpskih masa na mjesto zločina; neprimjerena uloga "svjetskih čimbenika" u kreiranju hrvatske politike, štoviše, u pripravljanju preduvjeta za stvaranje novih "zapadnobalkanskih" ili "euroslavenskih" zajednišтava, te, napokon, ostanak hrvatske pokrajine Bosne i Hercegovine, kao i nekih drugih, manjih oblasti, izvan okvira hrvatske države.

U hrvatskom Domovinskom ratu (računajući užu Hrvatsku), prema nepotpunim podacima, poginulo je oko 15000 ratnika,[229] približno isti broj ostao je, teško ranjen, s posljedicom invaliditeta, a ranjenih bez trajnih posljedica bilo je nekih 35000. Ta je plemenita žrtva hrvatskih boraca ipak znatno manja od one koju je morala dati Nezavisna Država Hrvatska, kako zbog izravnijeg, odlučnijeg, žešćeg i sustavnijeg vođenja ondašnjih ratnih operacija, tako i zbog genocida koji je nad hrvatskom vojskom i civilima počinjen nakon formalnog okončanja ratnih operacija počam od sredine svibnja 1945. S druge strane, ovo krvlju zapečaćeno domoljublje, ova dokazana spremnost samožrtvovanja, ovaj plemeniti etos umiranja za Dom, – sve to čisti je nacionalno-ćudoredni kapital ugrađen u temelje državotvorne volje, kadar da nadahnjuje buduće naraštaje i jamči kontinuitet junačke odanosti naciji i onda kada nijedan od današnjih hrvatskih branitelja više ne bude među živima. To je lukavstvo nacionalnog duha, kojim on postiže da se iz prividnog gubitka, iz pojedinačne smrti rado podnešene kako bi se ona usadila u narodni opstanak, rađa najuzvišenija pobjeda. Unatoč svih nesreća na razini izravnoga života, sretna je nacija kojoj je dano da u samo pola stoljeća iznjedri dva tako herojska naraštaja!

Hrvatska je u ovih deset godina zgusnutoga povijesnog života prošla kroz dramatično razdoblje borbe i pobjede, patnje i slave, banalnih kriza i poteškoća kao i uzvišenog i svečanog patosa. Hrvatska je, u tom vremenu uklanjanja jugoslavenske vladavine i učvršćivanja novostvorene države, morala rješavati i svu silu uobičajenih, redovitih problema s kojima se suočava i svaka neupitna, stara i stabilna državna tvorba. Možda je i premalo razumijevanja očitovano za okolnost da je u svim dimenzijama političkoga rada, silom prilika, bila odsudna sveprisutnost onoga elementarnog, samoobrambenog, ratničkog, – da se dakle Republika Hrvatska nije mogla ponašati kao normalna država, bez ikakva obzira na izvanredno i ratno stanje u kojemu se tih godina odvijao narodni opstanak. Rat je bitno obilježio hrvatsko gospodarstvo i financije, obilježio je unutarnju i vanjsku politiku, pravosuđe, zdravstvo i kulturu. Dao im je svoj pečat i postavio svoja ograničenja. Ako mnogo toga u hrvatskoj državi do sada nije uspjelo dostići razinu podnošljivoga, za to je kriv i rat, koji je zahtijevao osobite žrtve, novčana davanja, prioritetnu zaokupljenost misli i djela.[230]

---

[229] U Bosni i Hercegovini broj katoličkih žrtava rata iznosi oko 10 tisuća, dočim su muslimanske žrtve mnogo brojnije. Samo izravne materijalne štete Domovinskoga rata pak procjenjuju se na 50 do 100 milijarda US $.

[230] S druge strane, Domovinski rat zaslužan je za sve ono veliko što je obilježavalo Republiku Hrvatsku u njezinu prvom desetljeću. Dok je trajao rat, Hrvatska, njezina

Kriv je, međutim, i način na koji je hrvatska politika shvatila Domovinski rat. Da ga je shvatila *ozbiljno*, ne bi obodrila kliku profitera da se okoriste mogućnostima koje on pruža za njihovo vlastito bogaćenje i slamanje narodne privrede. Ne bi dopustila da jučerašnji junačine danas budu prisiljeni na status prosjaka, da budu prikazivani kao luđaci i zločinci, da svake godine oko stotinu ratnika potraži "izlaz" u samoubojstvu. Ne bi pristala na posvemašnju etičko-estetsku degradaciju te veličanstvene epopeje u općoj svijesti, ne bi naknadni sprovodi i pokopi hrvatskih junaka postali zadnja fusnota i folklorni privjesak televizijskih vijesti, bez imalo istinskog pijeteta, bez svečanih rituala i ceremonijala kao simboličnog govora narodne samosvijesti i dostojanstva. Ne bi, napokon, čitava umjetnička produkcija vezana uz rat bila svedena na poplavu najogavnijeg verbalnog, akustičnog i vizualnog šunda i kiča.

Pa ipak je, s druge strane, koliko banalna toliko i istinita ona počesto rabljena primjedba prema kojoj se ratno stanje ne može kriviti za *sve* hrvatske nedaće u prvom desetljeću samostalnosti. Dogodili su se brojni propusti i promašaji, hotimične i nehotične pogreške, krive procjene i odluke, pokvarena je čovjekova narav dobila prigodu odveć nesputano davati maha svojemu djelovanju, baš kao da državnoj zajednici ne stoje na raspolaganju združene mjere nadzora, prisile i kazne, kao da su sva zla političkoga života plod neke tajnovite sile izvan našeg domašaja, koju ljudskim naporima nismo kadri zauzdati. Povijest je hrvatske države 1990–2000 povijest slave i pobjede. Nu ona je ujedno i povijest trajne i višestruke krize. *Krizi* pak i njezinim uzrocima valja uputiti *kritiku*.[231] Kritičnom izlaganju hrvatske krize u grubim, glavnim, bitnim obrisima posvećeno je slijedeće poglavlje ove studije.

čast, tvrdoglava samosvojnost i odlučnost bile su na visini. Sve ono što ne zahvaljujemo ratu u današnjoj je Hrvatskoj polovično, dvojbeno i bijedno. Uostalom, nastrane granice, ograničeni suverenitet, popustljivost prema Srbima, protuustaška retorika, ljevičarska vlast – sve su to oznake po kojima se Republika Hrvatska ne razlikuje bitno od svojih predšasnica u jugo-okviru, od tzv. "narodne" i "socijalističke republike" Hrvatske.

[231] Obje riječi, *kriza* i *kritika*, imaju zajedničku grčku etimologiju u glagolu κρινω (= razlučujem, prosuđujem, odabirem). Kriza je stanje koje traži prosudbu, sučeljavanje s mjerilom, razlučivanje njezine negativnosti od onoga pozitivnog, sadržanog u mjerilu; ona je pitanje koje zahtijeva rješenje, problem dakle (το προβλημα), problematično stanje koje kritika problematizira.

VI. KRIZA I KRITIKA

S pobjedom snaga nacionalnoga prevrata u proljeće 1990 Hrvatska nije samo zadobila nacionalno oslobođenje, ili, bolje rečeno, ostvarila prvu pretpostavku potrebnu da bi ona, u konačnom broju koraka, postala suverena država. S uspješno započetim konačnim obračunom protiv velikosrpske nadvlade, Hrvatska je, prvi put u svojoj povijesti, postala i zemlja političke demokracije, zemlja kojom se vlada po liberalno-demokratskom modelu zapadnjačkoga višestranačkog parlamentarizma.

Hrvatska je tako prekonoć, gotovo nezamjetno i potiho, a nadasve nepromišljeno i nekritično, primila kroz svoj ustroj i čitav sustav demokratskih i liberalnih nazora, čitav korpus mitologije u kojoj se opijevaju dogme poput većinskog odlučivanja, ljudskih prava, snošljivosti, dijaloga i političke korektnosti.[232] Tako je, dakle, hrvatska postala demokratska država, država u kojoj po "slovu vjere" odlučuje narod, u kojoj vlada vlast "od naroda, po narodu i za narod", nu u kojoj narod zapravo nije ni dobio prigodu očitovati se o tome želi li uopće demokratsku državu, ili možda želi vladavinu kakve oligarhije, aristokraciju ili elitu, monarhiju ili anarhiju.[233]

Politički sustav Republike Hrvatske sadrži dakle demokratske elemente, koji su štoviše prepoznatljivi i prevladavajući već na prvi pogled,

---

[232] O problemima i slabostima liberalno-demokratskoga modela, navlastito s obzirom na hrvatske potrebe i hrvatsku budućnost, usp. u ovoj knjizi poglavlje XIII (*Ekskurs*: "Bespuća zbiljske demokracije")!

[233] Svakako, čim bi se o takvoj temi preliminarno uopće i raspisao kakav referendum, čim bi o njoj imala odlučiti *većina glasova*, demokratska većina – vrijednost bi se demokracije time unaprijed prejudicirala. Ova vrsta paradoksa, ova neizbježivost cirkularnog mišljenja na koje smo primorani čim se dohvatimo i same teme demokracija, govori nam nešto o njezinoj aporetičnoj, problematičnoj, već i u predodžbi i misaono zakučastoj naravi.

jer drugačije, kako nas uvjeravaju, ne bi ni moglo biti. Pluralistički sustav podjele vlasti, pravne države, građanskih sloboda – to je najkraći opis, najkraća formula hrvatske politike nakon početka raskida s Jugoslavijom 1990.[234]

Ali, kako ni jedna država ne može, niti je ikada mogla, čak i ako je to htjela, artikulirati svoj politički život isključivo prema jednom političkom modelu, tako ni današnja Hrvatska nije jednostavni preslik idealnoga tipa zvanog "parlamentarna demokracija". S jedne strane, i u hrvatskoj, kao i u svakoj demokraciji, prisutan je *aristokratski* sastojak. Bilo bi ga ispravnije označiti *pseudo*aristokratskim, jer o pravoj aristokraciji, kao vladavini onih najboljih, u našim uvjetima posve očito nema ni govora. Riječ je tek o okolnosti da nijedna demokracija ne može doslovce i potpuno ispuniti svoj ideal većinske vladavine, već i zbog brojnosti današnjih nacionalnih pučanstava. Stoga i u demokracijama konačno mora vladati stanovita manjina. Ako ona nije aristokratska elita odabranih i vrijednih, sposobnijih i odgovornijih, onda je oligarhijska klika stranačkih glavešina, birokracija moćnih uzurpatora, partitokratskih nadomjestaka za narodnu volju. U svakom slučaju, ta ključna dimenzija vlasti nikako se u doslovnom smislu ne može smatrati demokratskom. Ona nije narod, i ona ga legitimno i ne predstavlja.

S druge strane, kao i u većini državnih zajednica od kako je svijeta i vijeka, sukladno ljudskoj naravi koja, kao i zajednica nižih kreatura (o čemu je suvremena neodarvinistička etologija s Lorenzom, Eibl-Eibesfeldtom, Desmondom Morrisom, Ardreyem, Tigerom, ispisala magistralnih stranica), žudi za vođom, – politička je realnost bila nezamisliva i neprovodljiva bez jedne snažne predvodničke osobnosti. Zato je uz demokraciju oduvijek išao, a ide i u današnjoj Republici Hrvatskoj, i jedan *monarhistički* element. On je kod nas donedavna bio zastupljen ulogom jakog (polu)predsjednika kao šefa države i vlade, vojske i vladajuće stranke te nadzornika i arbitra nad trodjelnom vlašću podijeljenom po liberalnu naputku staroga Montesquieua.

I tako je dakle bitna oznaka hrvatske politike Druge Republike[235] njezin, svakako ne idealno-tipski i bezostatni, demokratski ustroj. Re-

[234] Iz redova nacionalne desnice čulo se od 1990 nadalje dosjetki kao što je ona da je do tada vladalo jednoumlje, a sada je nastupilo – ne toliko "višeumlje" koliko – *drugoumlje*. A glede višeumlja: ako je u starom režimu pod Jugoslavijom glupost bila jedna, sada se ona bila udeseterostručila.

[235] Liberali su se, na čelu s Vladom Gotovcem, u naše dane rado javljali s idejom "druge republike". Nama je, kako će se još istaknuti i razložiti tijekom ove studije, potrebno nešto drugo nego "druga republika" na način na koji je zamišljaju kojekakvi

publika je Hrvatska, što s ovom okolnošću svakako stoji u stanovitoj bitnoj svezi, osebujna još po nečemu. Ona se, naime, višedesetljetne tiranije, totalitarizma i nacionalnoga ropstva, trajnoga nasilja kojemu je hrvatski narod bio izložen čitavo ovo stoljeće, nije otresla na odgovarajuće nasilan, ustanički, Ustaški ili revolucionarni način. Nitko nije prozvan zbog krivnji za počinjena nedjela, bivši jugo-zlikovci inkorporirani su u strukture nove narodne vlasti i svima je podijeljen apsolutni oprost. Izostala je krvava kupka, tako prijeko potrebna nacionalnoj katarzi i oživljavanju narodnih sokova. Hrvatska je proglašena, ona je prošla kataklizmatične strahote, ali nije prošla iskustvo nacionalne revolucije, nije upoznala blagotvorno djelovanje i nezamjenjive prednosti iskupljujućega revanša, pravedne odmazde nad neprijateljem.

Umjesto da ga se kazni, na taj ga se način nagradilo. I pri vlasti i u vlasti, kao i dojučer protivnik same pomisli na Hrvatsku, ostao je on ispunjen mržnjom i osvetom, i ako se Tuđmanova vlast odrekla revanšizma prema njemu, tim strasnije, neumoljivije, pogubnije snuje on svoj scenarij za trenutak kada bude mislio da je opet nastupilo njegovo vrijeme što su mu ga pobjednici iz 1990 tako naivno i tako velikodušno ostavili na raspolaganju.[236]

Zahvaljujući ovom blagom i benevolentnom držanju spram krvnoga neprijatelja hrvatski je narod, i unatoč junačkom, ali ne posve jednoznačno dobijenom Domovinskom ratu, u dubinama svoje duše uščuvao svoj stari strah. Bio mu je uskraćen neupitni doživljaj uvjerljive pobjede nad snagama staroga. Nije se u njemu dokraja uspjela roditi očekivana nova, trijumfalna samosvijest.

Budući da je dakle izostala nacionalna (a time i politička, socijalna i kulturna) revolucija, a izostao je ipak i pravo vođeni rat okrunjen jasnom kapitulacijom druge strane, osnažen u narodnom sjećanju popratnim mitom, kultom državotvornih veličina, herojskih žrtava, dopunjen djelotvornim etosom vojničkih kreposti koji nastavlja svoje spasonosno

oporbenjaci i anarho-liberali, žedni samo vlasti, i to pod *doslovce* svaku cijenu. Nu ovdje govorim o Drugoj, Tuđmanovoj Republici u onom smislu u kojemu je Prva bila ona Pavelićeva. Bila je i ona *res publica*, stvar (hrvatskoga) naroda koji se oslobodio tuđina. Bila je možda i diktatura, nu republikanska. A monarhija nije bila, iako se formalno našla na putu da to postane preko savojske krune vojvode Aimonea od Spoleta. Poglavnik je pristao da on bude imenovan hrvatskim kraljem Tomislavom II kako bi mogao izbjeći da Italiji prepusti još veći dio hrvatskog suvereniteta. Vojvoda je bio dostatno razborit da nikada i ne kroči na hrvatsko tlo.

[236] O problemu izostale krvave kupke v. u ovoj knjizi poglavlje III ("Franjo Tuđman – čovjek i djelo"), odjeljak "Tuđmanov »antifašizam« i općehrvatska pomirba"!

djelovanje i u godinama mira[237] – zbog svega je toga dakle hrvatski narod ostao u stanju koje bi ga moglo obodriti samo na nastavak njegova sada mu nametnutog podaničkog plesa na koljenima pred svakom instancom bijeloga svijeta što sebi, i voljnim pristankom službenoga Zagreba, umisli da smije nekažnjeno izigravati hrvatskog gubernatora, protektora, ili kako god drugačije tituliranoga gazdu nad hrvatskom zemljom i narodom. Zato će u nacionalnom, političkom i ćudorednom pogledu hrvatska budućnost i nadalje biti upitna. Hrvatska ne će propasti, jer ona je neuništiva. Nu bitka za nju, "zahvaljujući" uz ostalo i grijehu spomenutoga propusta, morat će se nastaviti nesmanjenim snagama.

Oktroirana demokracija pod pritiskom vlastita konformizma, te uljuđeno odricanje od dosljednog nanošenja poraza snagama staroga – to nisu baš najbolji preduvjeti za pouzdani iskorak u novi početak nacionalne povijesti, u novi eon nacionalne sudbine. Da to nije samo načelna prosudba bez pokrića ili kriva procjena cjepidlačkoga hiperkriticizma, pokazuje se uvidom u aktualno i bjelodano duhovno stanje nacije[238].

Današnja Hrvatska nema vizije, nema svijesti o misiji. Njoj nedostaju strateški planovi i ciljevi, manjka joj originalnih i svježih ideja. Ponekad djeluje tek kao amputirani dio Jugoslavije koji se od nje inače bitno i ne razlikuje. Najveće se ispunjenje i postignuće vidi u slijepom priključivanju fantomskoj "međunarodnoj zajednici", fiktivnom, kozmopolitskom "čovječanstvu", bespogovornom pokoravanju zahtjevima trećerazrednih bjelosvjetskih tehno-birokrata, u ponovnoj avanturi srljanja u

[237] Gotovo bi se smjelo reći da službena vlast ni jednog junačkog ratnika Domovinskoga rata nije po svojoj volji i odluci, kako se pristoji, promovirala u rang što mu pripada. Jest, govori se o Blagi Zadri, o Andriji Matejašu-Pauku i još nekolicini. A i to malo poštovanja što ga službena Hrvatska poimenice iskazuje svojim braniteljima toliko je ogrezlo u najordinarniji kič i šund, da je pogodno jedino kao povod za nesmiljeno izrugivanje anarho-liberalnih ismijavatelja svega vojničkog i državnog. Nu ostaje mučan dojam da je i uzdizanje tih rijetkih ratnika u nacionalne veličine tek neželjeni učinak "pritiska iz (vojničke) baze". Nezavisna Država Hrvatska znala je drugačije častiti svoje junačine, pa i svoje "mirnodopske" žrtve; pomislimo samo na apoteozu jednog mučenika kakav je bio Stipe Javor! O našem pak partizanskom neprijatelju, koji je izgradio čitav jedan inflatorni panteon, čitavo crveno nebo svojih kanoniziranih veličina, da se i ne govori. Bit će da je i ovoga puta riječ o nesnosno pripuzničkom odnosu današnje hrvatske vlasti spram ekspozitura svjetske nadvlade. Kako bi se naša borba mekušnom, a opet militantno kroatoskeptičnom pokrovitelju s dekadentnog Zapada učinila koliko je moguće probavljivom, prešućujemo svoje ratničke svetinje.

[238] O problemu duhovnog, duševnog i moralnog stanja hrvatske nacije usp. opširno i sustavno u mojoj knjizi *Tko je hrvatski neprijatelj*, čiji je izlazak iz tiska predviđen za 2000 godinu; vidi o tomu i u zajedničkoj studiji Hrvoje Lorković/Antun Pinterović/Mladen Schwartz, *Das kroatische Trauma* (Bublies Verlag, Koblenz 1990)!

magluštinu neispitanih i neproučenih, ali nama sigurno štetnih međunarodnih, nadnacionalnih integracija, te u ispunjavanju onoga našeg vječnog načela u koje je lucidno proniknuo Miroslav Krleža: *trovarsi un'altro signore*, potražiti sebi novoga gospodara, dok se još ni staroga nismo kako valja otresli, samo da ne bismo konačno bili svoji na svome, i sami, autonomno i suvereno, postavljali principe vlastita postupanja.

U času osnutka Druge Republike izostao je patos, izostala strast, izostala istinska veličina. Tisućljetni san hrvatskoga naroda nije se ostvario trenutačno, prepoznatljivo i dojmljivo. Oklijevanje, razvlačenje, razblaživanje, razvodnjavanje, obilježili su stil nove političke klase od prvoga dana. Ne čudi stoga odveć da su se najprokušaniji državotvorni nacionalisti osjetili izdanima. Danomice su im službeni mediji servirali nove i nove porcije tobožnje nezavisnosti i suvereniteta, slobode i samosvojnosti, a oni se svemu tome nisu uspjeli iskreno i trajnije razveseliti. Sve je to bilo odveć skromno i samozatajno, polovično, problematično i pogubno, a da bi uspjelo izmamiti one salve nepodijeljenog oduševljenja i nepatvorene egzaltacije kakve je polučio Deseti Travnja, i kakve su jednom povijesnom narodu očito ipak dane samo jedanput u stoljeću.[239]

Stari je Karl Marx, ideolog prohujalog eona, znao podsjetiti na čest slučaj (on je u njemu vidio pravilo) da se ozbiljna, pače tragična povijest doduše ponavlja, ali ovoga, drugoga puta odvija se kao farsa. Bilo bi, naravno, nepravedno i netočno označiti Republiku Hrvatsku kao puku farsičnu repliku Nezavisne Države Hrvatske. Ako ništa drugo, obrambeno-oslobodilački rat hrvatskih crnih legija nije u svojoj ponovljenoj verziji 1991–95 ni najmanje predstavljao farsu. Bio je smrtno ozbiljan, bio je veličanstven baš koliko i ovostoljetni "original" 1941–45. Konačno, ona je hrvatska država potrajala jedva četiri godine, a ova već slavi desetu obljetnicu, štoviše u realnoj nadi da joj je za budućnost osiguran razmjerno čvrst opstanak, unatoč svim kušnjama i ugrozbama kojima je sa svih strana neprekidno izložena.

Pa ipak, ona je hrvatska država iz Drugoga svjetskog rata bila jača i veća[240], dostojanstvenija, sređenija, (politički) junačkija i muževnija

[239] Jedan jedini, ali osobito važan detalj moramo izuzeti iz upravo izloženog opisa. To je vojnička akcija *Oluja* iz 1995 (uza sve, dakako, što joj je prethodilo i bilo nalik). Za tih malo dana ratničke slave očitovalo se ono što je bolja Hrvatska očekivala od Druge Republike od prvoga dana: uzvišenu, svečanu veličinu, neupitni ponos i dostojanstvo te apsolutni, ničim na ovome svijetu ograničeni suverenitet.

[240] Privremeno su iz njezina sklopa bili izostali dijelovi Dalmacije – kao i Istra, koja uostalom nikada prije nije ni bila sastavnicom hrvatskoga državnog teritorija! – ali je, uz ostala, uključila i područja Bosne-Hercegovine te istočnog Srijema.

negoli što je to današnja država. NDH je bila i suverenija. I ona je bila suočena s potrebom pokoravanja i odolijevanja stranoj premoći. Ali je ta premoć, osim što je bila bitno određena prolaznim okolnostima velerata, prema Hrvatskoj iskazivala neusporedivo više snošljivosti i poštovanja nego današnji masonsko-kozmopolitski guverneri. Hitler, pa ni Mussolini, nikada nisu Hrvatsku ni izdaleka tako otvoreno, uvjereno i duboko *prezirali*, nisu joj do te mjere uskratili poštovanje i pravo na vlastitost, na razliku, kako to čine agenti novoga svjetskog poretka kao što su, primjerice, Hans van den Broek, Sir David Owen ili Tom Guldiman. Kako bilo, sile Osovine nisu Hrvatsku, kao današnji njezini gazde, smatrale neprijateljem, mogle su je smatrati u najgorem slučaju manjim, mlađim, slabijim ili nedozrelijim partnerom.

* * * * *

Koliko god bila kratkotrajna, i Nezavisna Država Hrvatska prošla je u svojemu razvitku kroz tri prilično artikulirane faze. Bile su to, uz ponešto pojednostavnjenja, faza početne euforije i dobre volje, faza pokretanja nužne obrane i protiv unutarnjeg neprijatelja (označena jasenovačkim logorom, ali i osnutkom Hrvatske Pravoslavne Crkve), te napokon faza bliske propasti i neuspjelih pokušaja "pravodobne" promjene strane, po uzoru na Italiju u oba svjetska rata.

I u dosadašnjem trajanju Republike Hrvatske mogu se naznačiti tri također ne posve strogo razdijeljene, ali po svojem temeljnom raspoloženju i odgovarajućim zaokupljenostima ipak jasno različite faze. U *prvoj* preteže nacionalna euforija, sreća zbog ponovno izvojštene države, ili, u najmanju ruku, dobrih izgleda za konačno uklanjanje dvaju najvećih zala nacionalnog života – totalitarnoga komunizma i, još i više (budući da je za nacionalnu supstancu opasnija), velikosrpske Jugoslavije. *Druga* faza Tuđmanove Hrvatske obilježena je Domovinskim ratom. U *trećoj*, pak, koja traje i nakon promjene vlasti početkom 2000, umjesto očekivanog i potrebitog smirenja, ustaljivanja, učvršćivanja narodnoga života, došlo je do razočaranja, sustajanja i posvemašnje depresije.

Došlo je do toga teretom jugoslavenske baštine i sveukupnim gubitcima Domovinskoga rata; pogreškama nove vlasti, pritiscima i ucjenama iz neprijateljskoga nam inozemstva, kao, napokon, i slabostima na samoj narodnoj supstanci. Ali je do toga došlo, i tu nam je istinu uzalud nijekati. Može se samo tragati za sredstvima koja će hrvatskom narodu pomoći da dobije i tu novu, poslijeratnu bitku s kojom je suočen i u koju se mora upustiti. Nu on će je uspješno dobiti samo ako u međuvremenu sazrije njegov odnos spram globalnoga prostora i spram

povijesnoga vremena, što će reći – ako shvati kako treba razgovarati s međunarodnim moćnicima zastupajući svoje maksimalne interese, te ako pronađe ispravan, slobodan, suveren, neopterećen odnos spram vlastite prošlosti. Ako se, riječju, oslobodi pokorničkog podaništva i uvriježenoga nacional-mazohizma.

Jer, hrvatski narod jest izvojštio svoju državu, ali još uvijek nije načistu s načinom na koji će sebi pomoći kako bi se spasio od prijeteće propasti. U naše dane uvriježila se, tako, neslavna navika da se narod i zemlja Hrvata imenuju "malima". Nije upitno da hrvatska nacija, uspoređena s većima, ispada manja. Problem je u tome da se *učini* većom, da ne izgubi volju za opstankom i rastom obeshrabrena stalno ponavljanim recitacijama o svojoj sićušnosti. Hrvatski narod u Srednjemu Vijeku, u vrijeme Kralja Tomislava, prema pouzdanim proračunima, broji istih onih ponosnih dva milijuna duša kao i tadašnja Engleska ili Francuska, današnje velenacije i nezaobilazivi čimbenici svjetskoga usuda.

I zato je demografska politika danas za hrvatski narod ključna poluga njegova opstanka. Lako je ironizirati i podcjenjivati napore što ih u tu svrhu poduzimaju osvjedočeni domoljubi, kakav je i katolički svećenik, bivši politički zatvorenik i angažirani državotvorac don Anto Baković. Lako je i prepuštati, šaljivim tonom, stvar rađanja i množenja nedodirljivo autonomnoj odluci privatnih ljudskih parova. Država o ovom doslovce fundamentalnom problemu mora povesti brigu, inače uludo izgovaramo svoje patriotske fraze i ničemu ne služi čitav naš nacionalistički rad, a ničemu nisu poslužile niti sve žrtve Domovinskoga rata. Jer, jasno je i doslovce je lišena smisla svaka hrvatska djelatnost kojoj je ravnodušna demografska budućnost nacije.

Hrvatski natalitet, međutim, što će reći stopa rađanja, u opadanju je, pa opada i apsolutni broj stvarno živućih Hrvata. Ne promišlja se i ne prihvaća naputak da roditeljski par mora izroditi, statističkim jezikom rečeno, najmanje 2,1 djeteta kako bi nacionalni demografski "saldo" bio u makar minimalnom usponu. Sebično suzdržavanje od rađanja, zamiranje zdravih naravnih poriva u hrvatskom etnikumu, egzistencijalni strah, nespremnost države da uistinu djelotvornim mjerama ohrabri proces vitalne nacionalne obnove, uvriježena navika genocidnoga pobačajnog zločinstva ohrabrena sofističkom liberalnom ideologijom dekadentnoga Zapada, – svi ti čimbenici sustavno pridonose prevlasti ideologije i raspoloženja smrti u hrvatskom narodu.[241]

---

[241] U Hrvatskoj je 1950 rođeno 95560 djece. Taj je broj, prema navodima Državnog zavoda za statistiku, 1997 iznosio samo 50801, 1998 pak 47068 (naprama 52311 umrlih), a 1999 tek 44014 (umrlo je 47872 Hrvata). Između 1991 i 1999 ukupan

Dok Hrvati izumiru, Srbi biološki jačaju bez obzira na nevolje koje su doživjeli i na našem području. U samoj srpskoj državi onkraj Drine, Srbi su oduvijek znali uščuvati svoj status vodeće etničke zajednice. Srbi jesu mješavina niza etničkih elemenata, ali to su u određenoj mjeri i svi drugi narodi. Srbi su se svojoj okolici znali nametnuti i znali su je asimilirati. Njihova genocidna agresija u albanskoj Kosovi velikim je djelom i plod srpske frustracije zbog neuspjela posrbljivanja ilirsko-skipetarskoga pučanstva, koje je etnički žilavije negoli što su i sami narodnosno miješani, ali nacionalno homogeni i imperijalnim posezanjima svikli Srbi.

iznos pučanstva Republike Hrvatske spao je s 4,518.175 na 4,224.418 duša. Prema procjenama demografskih stručnjaka UN, uz današnju razinu rodnosti, u godini 2050 ponosni će hrvatski narod spasti čak na 3,3 milijuna, nešto više od svoga brojčanog stanja prije tisuću godina. Još 1977, međutim, prema službenim podatcima, počinjeno je 16400 nasilnih pobačaja; više je samo u jednoj godini nedužne nerođene hrvatske djece palo od hrvatske ruke, nego što su nam u ovom ratu potamanili dušmani! Svakome je bjelodano kako tamna znamenka, koja ne će biti istraživana i otkrivena, može biti višestruko veća! Istraživači na čelu s dr. Anđelkom Akrapom sa zagrebačkog Ekonomskog fakulteta došli su do zaključka da je Republika Hrvatska između 1991 i sredine 1998 godine stvarno izgubila 410000 stanovnika, računajući izbjeglice, prognanike i pale tijekom ratnih operacija. Tu su, valja priznati, uračunati i izbjegli Srbi – ali njih se moglo, a i moralo asimilirati! Akrapova studija navodi 16000 poginulih i nestalih u Domovinskom ratu na tlu Republike Hrvatske (po nepouzdanim podacima, uostalom, u BiH je u vrijeme rata stradalo oko 10000 Hrvata, ali ukupan iznos mrtvih negdje je između 200 i 300 tisuća). Također Akrap i suradnici pretpostavljaju da je u navedenu razdoblju u zapadno-europske i prekomorske zemlje iselilo do 130000 mladih ljudi iz uže Hrvatske. Ovu je procjenu ponovio i dubrovački gospodarstvenik Uroš Dujšin. To mogu biti i pretjerane brojke, i one su, razumljivo, naišle na otpor *establishmenta*, naprimjer kroz usta akademika Dubravka Jelčića. Pa ipak, i sam pomoćnik ministra obnove i razvitka Stjepan Šterc priznao je koncem 1997 znamenku od 90000 odbjeglih mladića iz RH od 1991 do toga vremena. U svakom slučaju, čitava ova crna statistika ne smije nas ostaviti ravnodušnima i nedjelatnima! Između 1945 i 2000 iz Hrvatske je, zbog političkih i gospodarskih razloga, iselio oko jedan milijun Hrvata. Danas je preko polovice područja RH zahvaćeno izumiranjem. Pojedini su strateški važni prostori nedostatno napučeni – prije svih ostalih negdašnja kninska "krajina". Hrvatsko pučanstvo, osim toga, ubrzano stari. Još 1991 u dobi od 60 i više godina bilo je 17,7% pučanstva RH. Pučanstvo se, u demografskoj statistici, smatra starim već kada ovaj postotak dostigne 12%! – Sve u svemu, možda ne će ni Hrvatskoj preostati drugo negoli da djelomice postane "useljeničkom" zemljom: ciljano, nadzirano i usmjeravano. Ali useljenici moraju Hrvatima biti srodni i moraju se u kratkom roku asimilirati.

* * * * *

Problem je sa Srbima, međutim, prije svega u samoj hrvatskoj Domovini. Da nema srpske pete kolone, izdajničkih enklava u hrvatskim zemljama, nikada ne bi srpskom imperijalizmu bilo uspjelo tako izravno i neprikriveno posegnuti za Hrvatskom. U počecima hrvatske državne obnove 1990 takoreći su u zraku visjela, jedno uz drugo, sva tri tradicionalna rješenja (točnije bi, doduše, bilo reći: zamišljeni modeli rješenja) srpskoga pitanja u Hrvatskoj. Nekoć se i velikom književniku i slavnom Ustaškom Doglavniku Mili Budaku, koji je 1945 stradao kao žrtva beogradske osvete, a i njegovi ga Hrvati do danas ne uzeše u obranu kako je to zavrijedio, – pripisivala ona trodjelna zamisao o rješavanju srpskoga pitanja u Hrvatskoj. Jednu je trećinu, govoraše Mile, trebalo iseliti, drugu asimilirati iliti pohrvatiti, a treću posmicati.[242] Takav je projekt, s izbijanjem Domovinskoga rata, svaki svjesni i ratoborni Hrvat mogao doživjeti samo kao *Ivicu i Maricu* ili *Snjeguljicu i sedam patuljaka*.[243] Na srpski genocid, izgledalo je, moglo se uzvratiti samo odgovarajućom, strogom pa i okrutnom mjerom.

Prije samog početka rata, međutim, u hrvatskim krugovima u Domovini, ali i u "radikalnim", "ekstremnim" emigrantskim udrugama ozbiljno se razmišljalo o mogućnosti da Srbija shvati svoju šansu i odaleči se od svojega pogubnog imperijalnog sindroma, a njezina peta kolona shvati kako joj je mjesto u Domovini Hrvatskoj i kako ovoj mora očitovati bezostatnu lojalnost.[244]

[242] Budaku se, pa i na neprijateljskom sudu, upisivala u grijeh i, sama po sebi posve nedužna, djetinjasta i naivna, izreka "Srbe na vrbe". Nije, naime, lahko visjeti na savitljivim vrbinim granama! Doduše, dade se izabrati koja deblja i stabilnija, ali će možda biti preniska. U svakom slučaju, šaljivi slogan nije izmislio pjesnik Budak, nego on potječe od slovenskih KuK-postrojbi iz Prvoga svjetskog rata.

[243] U smislu miroljubive dječje bajke. Tako se ta literatura općenito i doživljava. Nu, želimo li je uzeti doslovce, usporedba dakako šepa. Jer, obje navedene bajke, kao i treća najpoznatija među njima, ona o *Crvenkapici*, prepune su okrutnih, pače sadističkih pojedinosti. – Uostalom, na djecu takva lektira, osobito ako je posredovana roditeljskim glasom, polučuje katartični učinak: ne navodi na nasilje, nego od nasilnih poriva upravo pročišćuje, u skladu s Aristotelovom teorijom tragedije. Stoga je novoljevičarska kritika "nasilničkog" utjecaja bajki, kao i mnogo toga drugoga što su nam ponudile nova i stara ljevica, naprosto – laž.

[244] U našemu Hrvatskom Državotvornom Pokretu, koji je osamdesetih godina u emigraciji, a i nakon prelaska u Domovinu 1990, sve do svojega neslavnog i nezavrijeđenog skončanja, vrijedio za najborbeniju hrvatsku skupinu, razmišljalo se o srpskom pitanju vrlo elastično. Ja sam još iz emigracije poslao u Domovinu poruku s prijedlogom da Jovan Rašković bude imenovan ne za dopredsjednika, kako je bilo planirano i kako se i dogodilo, nego čak za *predsjednika* hrvatske Vlade, znajući dakako da će glavnu

Kada su pak jednom Srbi izazvali rat, kada su izveli veleizdajničku pobunu protiv države kojoj su i sami bili građanima, hrvatski se odnos prema Srbima, bez obzira na sva premišljanja i domišljanja iz predratnih dana, morao stubokom promijeniti. Ponestalo je više mjesta za dobre namjere, nastupilo je vrijeme odgovorne samoobrambene akcije bez popuštanja i ustupaka. Na usuglašeni genocidni pohod inozemnih i domaćih Srba, hrvatska je vojska dostojno odgovorila. Krivnja je politike da se taj srpski genocid potom podvrgnuo općoj aboliciji i sveo na 25 (!) četničkih zločinaca.

U početku slabo naoružana, morala je hrvatska vojska, međutim, pretrpjeti nemale gubitke. Morala se prilagoditi barbarskom neprijatelju koji nije birao sredstva, znati mu uzvratiti, ne poprimajući njegov način ratovanja.[245] Nije joj bilo dano voditi rat kako ratniku priliči, što znači napredovati kada pobjeđuje, nego se nepobijeđena morala povlačiti – ominozne asocijacije na bleiburšku sudbinu Ustaško-domobranskih postrojbi nametale su se same. Naposljetku ta vojska nije dobila pravo poput uobičajene vojske požnjeti plodove i proživjeti užitak čiste, nepomućene pobjede. Rat je okončan za udaljenim i nedokučivim zelenim stolovima, umjesto u zavičajnoj zelenoj šumi.

U ljeto 1995 zbilo se je ipak nešto neočekivano. Nakon bezbroja primirja, popuštanja, očitovanja pripravnosti na kompromis – srpsko je odbijanje njima neprihvatljivog plana srpske države u hrvatskoj državi Z-4, koji je Hrvatima bio još neprihvatljiviji, ali se to nisu odvažili iskazati, konačno ponukalo muževnu, hitru i djelotvornu hrvatsku reakciju: dogodila se *Oluja*! Značila je ona potvrdu muževne odvažnosti, borbene uvježbanosti i nepokolebljive nacionalne motivacije hrvatskog vojnika. Predstavljala je i konačno oslobođenje područja čija je isključenost iz granica nove hrvatske države već ležala kao težak teret na hrvatskom ponosu i samosvijesti.

riječ imati predsjednik republike, ali i koliko je važno uputiti neurotiziranim i manipuliranim Srbima poruku čistih nakana. Nakon povratka u Domovinu, u jednom sam *interviewu* prvom programu Zagrebačkoga (tada već Hrvatskoga) krugovala, nastupajući uz kolegu Nikolu Štedula, izjavio kako ne želim Hrvatsku u kojoj bi itko od njezinih stanovnika imao razloga za nezadovoljstvo – uključujući i Srbe. Tako je daleko, dakle, sezala dobra volja nas radikala i spram Srba, i upravo spram njih.

[245] Hrvatske legije uspijevale su viteškim stilom voditi svoj obrambeno-oslobodilački rat. Mjestimice su, izazvane bezobzirnošću uljeza i agresora, u strasti samoobrane i pravedne osvete, baš kao i nekoć u herojskim danima NDH, znale i prekoračiti granice plemenitoga ratnog etosa, i posegnuti za manirama svojstvenijima svome neprijatelju. Svi su ti stvarni i navodni ispadi hrvatskih postrojbi lako razumljivi i oprostivi, i ako već nisu bili utuživi tijekom ratnih djelovanja, morali su potom potpasti pod opću amnestiju. Danas tim ispadima za svoje svrhe manipulira neprijatelj, kojemu je, za razliku od hrvatskih bojovnika, po nalogu inozemnoga gospodara, uistinu dodijeljena generalna amnestija i abolicija.

Oluja je, međutim, urodila još jednim učinkom, koji bi se s dosta razloga mogao smatrati najvažnijim postignućem Republike Hrvatske u prvom petoljeću svoje opstojnosti. *Oluja* je iz kninske "krajine" otpuhala, kao željeznom metlom pomela onu srpsko-pravoslavnu manjinu koja je, u ulozi petokolonaške agenture velikosrpskog imperijalizma, predstavljala trajni kamen smutnje, ugrozu hrvatskog suvereniteta, napokon, ključni unutarnji uzrok te izravni povod Domovinskog rata. Predsjednik Tuđman mudro je srpsku manjinu pozvao da ostane u svojim domovima, jamčeći njezinim pripadnicima sigurnost, nu ujedno znajući da su se pobunjenički vođe već odlučili svoje pučanstvo pozvati na bijeg iz Hrvatske. Kada se ovaj počeo odvijati punom parom, Tuđman nije uspio prikriti i osobno zadovoljstvo ovim sretnim ishodom, uporabivši spontano i iskreno onu jednostavnu pučku izreku, koja je u tom času govorila više nego sve učene povijesne raščlambe i potanke političke procjene: "Daleko im lijepa kuća!".

Izgledalo je tada, zakratko, da je konačno riješeno pitanje Srba u Hrvatskoj: njihovim odlaskom iz Hrvatske. Dakako, nisu otišli svi, Podunavlje je do daljnjega ostalo pod okupacijom, a golem je broj Srba nastavio obitavati po velikim gradovima,[246] gdje je u moru hrvatskoga puka, međutim, ostao nepovezan, nadziran, pa već i stoga najvećim dijelom lojalan i makar prividno i formalno asimiliran. Nu, potjerani su veleizdajnički uljezi s prostora na kojemu su se najdublje ušančili i najžilavije odupirali hrvatskoj nezavisnosti.

Jedan je od najeklatantnijih pokazatelja ograničenog suvereniteta Republike Hrvatske i prevlasti inozemnih čimbenika u njezinoj politici okolnost, da su se najsilnije energije stranoga pritiska obrušile na Hrvatsku upravo kako bi se ovu prinudilo na povratak srpskih masa. Hrvatska je bila – protiv svoje jasno izražene volje – doslovce natjerana na ovaj proces, najizravnije protivan svom temeljnom nacionalnom i državnom interesu.[247]

[246] Samo u Zagrebu ostalo je u periodu Republike Hrvatske čak 40000 Srba, dakle oko 5% ukupnog pučanstva!

[247] Prije nacionalnog prevrata, Srba, ili onih koji su se Srbima izjašnjavali, moglo je na području potkovičaste "avnojske" Hrvatske biti nekih 600 tisuća. O tome koliko ih je nakon *Oluje* 1995 izbjeglo iz svoje nevoljene Domovine, procjene variraju. Prema nekim hrvatskim vrelima, njihova brojka iznosila je 90000. Srpski izvori govore o 200000. Predsjednik Tuđman u ljetu 1998 naveo je iznos od 300 tisuća Srba koji su se iselili, da bi do toga časa bilo, po njegovim riječima, već 40 do 45 tisuća Srba-povratnika. Taj se broj do svibnja 1999, po riječima Milorada Pupovca, popeo na čak

Ta je samoubilačka pripravnost udovoljavanju hirovima "međunarodne zajednice" ubrzo dobila i svoju pravnu kodifikaciju. Koncem 1997, u Hrvatskomu Državnom Saboru obavljeno je glasovanje o Zakonu o izmjenama i dopunama Ustava Republike Hrvatske. Šef države potaknuo je bio ovu parlamentarnu proceduru kako bi se iz Ustava konačno izbacila anakrona, apsurdna i ponižavajuća mjesta o udruživanju Republike Hrvatske u saveze s drugim državama, a pogotovu § 140, koji je Hrvatsku još uvijek vidio "u sastavu SFRJ"![248] Pod budnom paskom jednoga od hrvatskih guvernera, američkoga poklisara, koji je sa svoga sjedala na galeriji pomno pratio tijek rasprave, Pupovčevi su Srbi proveli ucjenu da srpska manjina poimence mora ući u Ustav. Odlučeno je da se manjine taksativno nabroje, i to ne alfabetskim redom, nego je srpska manjina, stavljena na prvo mjesto, opet dobila status povlaštene skupine, prve među nejednakima, koja će prvom zgodom, kao ogranak *nebeskoga naroda,* opet početi zahtijevati i nekakva svoja "osobita" prava. Bez ikakve potrebe ovaj je nesolidno, u žurbi i pod pritiskom obavljen posao doveo do štetnog sukoba sa Slovencima i muslimanima-Bošnjacima.[249]

Uz ovaj nedosljedan i popustljiv stav prema hrvatskim Srbima, nastao ako ne izravnim porivom, a onda logikom hrvatskog pokoravanja srpskim inozemnim protektorima, – Republika Hrvatska očitovala je i odgovarajuću dobrostivost spram Jugoslavije kao "nacionalne" države velesrpstva. Oklijevajući, polagan i, skoro bi se dalo ustvrditi, nevoljki izlazak iz te bankrotirane olupine, na čiji je konfederalni preustroj –

60000 povraćenih Srba. Do veljače 2000 pridružilo im se još desetak tisuća suplemenika. Užurbani se povratak nastavlja pod pritiskom "međunarodne zajednice" i njezinih hrvatskih petokolonaša, i zaustaviti ga do daljnjega ne može ništa. Svi će ti povratnici, naravno, morati biti smješteni na uštrb Hrvata, dobit će poslove i plaće, mirovine i svakakve olakšice.

[248] Ova nevolja, uostalom, ni donesenim izmjenama nije uklonjena iz Ustava. U novoj verziji Hrvatskoj je dopušteno ulaziti u ne-jugoslavenske saveze, ako se za njih nakon osigurane dvotrećinske saborske većine odluči narod na referendumu. Na taj način ostavljena je mogućnost restauracije neke možda malo drugačije Jugoslavije na mala vrata, ili pak srljanja u neki ne manje pogubni nadnacionalni amalgam. O pitanjima nacionalnog života i smrti (suverenitet, vojska, abortus...) ne može odlučivati većina glasova! Nikakva većina ne legitimira zlo, laž i propast.

[249] Poslije je bilo lako dokazivati kako su u Ustavu navedene samo *autohtone* manjine, što ove dvije nisu. Suvišno je ovdje isticati kako muslimani-Bošnjaci ne mogu biti nacionalna manjina jer nisu ni nacija. Ako smo ih takvima iz razloga oportuniteta i političkog razbora u ovoj fazi morali priznati u BiH, nema dostatna razloga da se to nastrano velikodušje u dodjeli nacionalnoga statusa proširuje i na Republiku Hrvatsku. Ovaj se delikatni problem svakako mogao zaobići, da nije bilo navedenih okolnosti i žurnog, bezglavog ulagivanja Srbima po stranom nalogu.

makar i iz taktičkih i pragmatičkih pobuda – predugo čekao predsjednik Tuđman, ostavio je dojam kao da nove elite hrvatskoga nacionalnog preporoda i ne vjeruju odveć čvrsto u hrvatsku slobodu bez tutorstva dojučerašnjega gospodara.

Hrvatska se, međutim, unatoč svim vanjskim i unutarnjim zaprekama, pa i onima koji su pohranjeni u hrvatskoj nacionalnoj duši, uz Božju pomoć jugoslavenskoga jarma ipak otresla. Postalo je i naivnim ignorantima jednom za svagda jasno kako je velikosrpska Jugoslavija najveća ugroza hrvatskoga nacionalnog bitka. Pa i tada, nisu protiv nje mobilizirane sve sile općehrvatskog otpora. U službenoj publicistici sama ideja jugoslavenstva i njegova pogubnog djelovanja na hrvatsku samostojnost nije raskrinkana i odbačena ni izdaleka onako sustavno, ciljano i temeljito kako je to bilo potrebno. Prosvjećivački rad na razotkrivanju jugo-komunističkih zločina posve je zakazao: sve je prepušteno spontanim i prigodnim poticajima raznih udruga ili pojedinaca i njihovoj dobroj volji te posebnom interesu.

Stvoreno je apsurdno stanje u kojemu je legitimacijom političke pristojnosti i preduvjetom građanskog uvažavanja postalo besmisleno zaklinjanje na (jugoslavensku) antifašističku protimbu političkoj ideologiji i praksi poraženoj prije pola stoljeća, dok otvoreni (hrvatski) protukomunizam kao izričito odbacivanje deset puta gorih zločinstava koja su trajala doslovce do jučer nije zadobio samo po sebi razumljivo pravo javnosti, ostao je nešto manje-više ekscentrično i sumnjivo, nešto što, za razliku od antifašizma, ipak nepravedno dovodi u pitanje autentične ideale i dobru volju emancipatorne ljevice. Ostalo je po staroj navadi da se u fašizmu vidi najveće zlo po sebi, dočim je komunizam imao najbolje humane namjere i pravo na "pogreške".

Onaj oprez, koji je novoj Hrvatskoj neprestance priječio zauzeti korjeniti i skrajnji stav protiv zla jugoslavenštine, dolazio bi do izražaja i u držanju službene Hrvatske, na čelu s predsjednikom Tuđmanom, prema *leaderu* zakržljale jugo-varijante Slobodanu Miloševiću. U hrvatskoj se javnosti ovoga političara, koji je ipak bio i ostao legitimni vođa svoga naroda, rado, pojednostavnjujuće ili ironizirajuće, otpisivalo kao luđaka i zločinca, premda on u doslovnom i banalnom smislu zasigurno nije ni jedno od dvoga. Pritom se još smatralo kako će mu se najubitačnija strijelica odapeti ako ga se usporedi s nejzbježivim *Führerom* velenjemačkoga *Reicha*.

Milošević je svakako postao predvodnikom jedne struje u srpskoj politici koja je za sebe uspjela mobilizirati velikosrpstvom ionako već stoljeće i pol zadojenu srpsku naciju i pokrenula ju je, u novim okolnostima, na novi pokušaj uspostave imperija. Sa srpskoga je stajališta

taj posao bio posve legitiman i zaludu je bilo hrvatskim naivcima obijesne velikosrbe optuživati za drskost. Nisu Milošević i Šešelj bili ovlašteni ili zaduženi braniti hrvatski nacionalni interes. Bile su to hrvatske legije i elite. I dok su legije obavile svoj dio posla kako su u zadanim uvjetima znale i umjele, zakazale su političke elite.

To je, dakle, zorno došlo do izražaja i u ponašanju prema Miloševiću i njegovim jugoslavenskim *reliquiæ reliquiarum*.[250] Tuđman je s pravom znao posezati za metaforom o "crnom vragu", s kojim bi bio pripravan razgovarati ako bi to bilo za hrvatsko dobro. Ako u vrijeme rata novinari, "estradni umjetnici", intelektualci, športaši, nemaju pravo održavati dodire s "kolegama" na neprijateljskoj strani kao da su mirna i neopterećena vremena, jer time povrijeđuju nacionalni ponos i dostojanstvo, unižavaju čast vojne sile i štete narodnom i državnom interesu – narodni vođa ima i pravo i dužnost sastajati se s neprijateljskim vođom ukoliko je procjenio da bi iz tih susreta i razgovora mogla proizaći nacionalna korist.

Pa ipak, sastanci i dogovori dvojice državnika zaraćenih strana[251] toliko su učestali da je nastao, i godinama se zadržao, rasprostranjen dojam o nekom gotovo kolegijalnom njihovom sporazumijevanju na obostranu korist protiv trećega, umjesto da se izravni kontakt s protivnikom iskoristi za spretno, lukavo nadigravanje srpske strane, ili pak iznuđivanje ustupaka pod uvjerljivim pritiskom i prijetnjom. Srbi doduše jesu bizantinski, levantinski lukavi, i godinama smo se, sve do danas, mogli zabavljati prateći kako im je beznadno nedorastao dekadentni Zapad. Ali to ne znači ni više ni manje nego da Hrvati, ne bi li na njihovim granicama trajno uspjeli opstati, moraju razviti još djelotvorniju metodologiju lukavstva od one što je poznaju Srbi.

[250] Površni pogled na zemljovid formalno opravdava govor o jugoslavenskim *ostatcima ostataka*, ali Srbija se proširila kao nikad u svojoj povijesti, uključivši uz Vojvodinu, Kosovu i Sandžak još i čitavu Crnu Goru te pola Bosne i Hercegovine. Nije to "mala Velika Srbija", koliko god da je manja od priželjkivane. Jugoslavija je, naravno, bila još veća. Nu ako ona jest i u drugoj varijanti bila *velikosrpska*, nije bila istovjetna s *Velikom Srbijom*.

[251] Oni su bili popraćeni i dopunjeni bezbrojnim susretima dviju strana na nižim razinama. Dodaju li se tome i serije pregovora što su ih najrazličitija hrvatska izaslanstva, na čelu s bolesnim ovisnicima o Srbima Josipom Manolićem i Slavkom pl. Degoricijom, kroz sve ove godine, sve do podunavske misije Vesne Škare-Ožbolt i Ivice Vrkića, vodili s kompletnim garniturama srpskih odmetničkih klika po njihovim "krajinama" – može se zaključiti da tako tijesni i redoviti susreti dviju strana nisu bili ni u dugim desetljećima najsrdačnijega "bratstva-jedinstva" među Titovim "republikama".

* * * * *

Kada je riječ o sporazumijevanju Tuđmana i Miloševića, uvijek iznova poteže se već spominjana hipoteza dogovora o podjeli Bosne, koju su dvojica političara još u počecima najnovijeg, krvavog hrvatsko-srpskog sukoba, navodno uglavili u zloglasnom Karađorđevu. To je vojvođansko lovište nadomak Beograda, zbog svojedobne tamo održane sjednice s garniturom Miko-Savka, odavna postalo sinonimom za Titovo gušenje Hrvatskog Proljeća, pa je već i elementarni dobar ukus nalagao da ga se izbjegava kao poprište bilo kakvih razgovora, ili uopće susreta sa srpskom stranom. Pouzdanih dokaza o nekoj tamo utanačenoj podjeli BiH nema. O njoj se, međutim, dade zaključivati po tijeku događaja što su uslijedili. Nakon niza sukcesivnih prijedloga i planova, prekrajanja Bosne i "etničkog čišćenja" prisilnim seljenjem i razmjenom pučanstva, iščahurila se na polovici teritorija susjedne nam hrvatske zemljice Bosne umjetna velikosrpska tvorba, četnička enklava, marionetski beogradski srbistan pod nespretnim i ishitrenim nazivom "republika srpska". S vremenom je ona dobila na legitimaciji i stabilnosti i njezini srpski i nesrpski protektori nisu imali ništa protiv kada se na drugom mjestu rodila neka vrsta njezina pandana, isprva "hrvatska zajednica", a kasnije za neko vrijeme i "hrvatska republika" "Herceg-Bosna".

Ova hercegovačka država u državi, s jasnom težnjom naravnoga pripojenja svojoj matici, Republici Hrvatskoj, stvorena je iz potrebe samoobrane bosansko-hercegovačkih Hrvata katolika, brojčano u međuvremenu svedenih na najmanju povijesnu mjeru, a u pokojnoj jugoslavenskoj tvorevini izloženih skrajnjem teroru, pritisku i diskriminaciji. Čim se na obzorju pojavila zamisao o "građanskoj", dakle "nadnacionalnoj" državi Bosni i Hercegovini, koja bi, po naravi stvorenih odnosa, u prvi plan dovela Bošnjake-muslimane kao "državotvorni" segment, postalo je jasno da slijedi novo razdoblje u procesu razaranja katoličko-hrvatskoga sastojka u bosanskom vjersko-uljudbenom mozaiku. Herceg-Bosna sa svojim kvazidržavnim identitetom, sa svojim političkim vodstvom i obrambenom silom, pokazala se neizbježivim zahtjevom trenutka.

S druge strane, srpska paradržava "republika srpska" nije izvorno nastala za svrhe samoobrane, nego kao petokolonaški konstrukt koji bi trebao pripomoći imperijalnom širenju srpske države i osvajanju tuđih područja. Dok je Herceg-Bosna bila izričito obrambene namjene, srpski je "entitet" stvoren kao plod beogradske hegemonističke megalomanije. Stoga njihovo uspoređivanje ne će pružiti ozbiljnijih rezultata ako se ostane na pukom površnom ustvrđivanju okolnosti njihova nastanka i

izvanjskih analogija koje među njima svakako postoje. Ali ipak – obje su bile realnost, obje su na prešutan, pa i otvoreniji način jedna drugoj međusobno priznale nepovredivost vlastite domene te legitimnost njihova postanka i opstanka. Htjeli mi to ili ne, iz nekih razloga i na neko vrijeme, makar za trajanja sadašnjeg inozemnog protektorata, Bosna jest podijeljena, i to stanje stvari ne bi nikada moglo nastati da oko njega nije postojalo suglasje između Republike Hrvatske s predstavnicima ex-jugoslavenskog velikosrpskog imperijalizma. Hrvatski pak državni rezon bez ikakvih dvojbi ili pričuva isključuje svaku pomisao na podjelu Bosne![252]

I tako su se nastavila rukovanja između "Franje" i "Slobe", kako su se s vremenom otpočeli oslovljavati, a da se iz tih čestih vijećanja nije za Hrvatsku izrodila nikakva sreća, dapače! Rezultat je bio samo u sve većem približavanju i sve boljem razumijevanju, pače sve tješnoj suradnji dvojice različitih partnera koji još nisu na primjeren način riješili ni pitanje međusobnog krvavog sukoba. Ono se pak moglo i moralo riješiti samo uvjerljivom i djelotvornom hrvatskom pobjedom. Nakon takvog završetka rata, izazvanog srpskom agresijom, sve su vrste odnosa između dviju zemalja morale dugo vremena mirovati, dok makar djelomice ne zacijele rane nanesene hrvatskomu nacionalnom tkivu, te dok se država Srbija silom oružja ne sabije u pripadajuće joj minimalne granice, a vojnički i politički na dugi rok pouzdano onesposobi za ponavljanje osvajačkih pustolovina.

Uporno obdržavanje kolegijalne sveze s beogradskim vlastodršcem znatno je, uostalom, pridonijelo i pothranjivanju ljevičarskoga mita o ravnovjesju krivnje obiju strana za rat, o također agresivnoj i osvajačkoj politici hrvatske države[253], te o srodnoj "diktatorskoj" naravi hrvatskog i srpskog vođe, kojom se smiju tumačiti njihovo "prijateljstvo", međusobni afinitet i nagodbe što ih oni sklapaju.

Vrhunac takva ponašanja oni su dostigli koncem siječnja 1994, na sastanku u Ženevi, gdje su uglavili međusobno priznanje Republike Hrvatske i Miloševićeve takozvane "SRJ". To je bilo u času kada proširena srpska država, što je, za svaki slučaj, zadržala jugoslavensku etiketu,

[252] Vidjeli smo već kako su se hrvatska politička ljevica i desnica iznimno složile u protimbi spram službene Tuđmanove politike podjele BiH. Slaganje je, dakako, bilo tek prividno. Ljevica je priželjkivala cjelovitu Bosnu da joj ni dio ne bi bio uključen u Hrvatsku, povećavši ovu preko granica ukusa ljevičarskoga nacional-mazohizma. Dotle je desnica Bosnu htjela za bolja vremena uščuvati cijelom kako bi cijela pripala Hrvatskoj (ili Hrvatska Bosni – svejedno).

[253] Radi potkrijepe ove teze uporno se rabio angažman Republike Hrvatske u Bosni. Međutim, za Hrvatsku Bosna nije i nikada ne može i ne smije postati inozemstvo!

nije bila priznata niti od jedne druge države (nije to, uostalom, ni do danas). Koristeći hrvatsku naivnost i kratko pamćenje[254], prekodrinski je susjed opet počeo sanjariti o bratskom zagrljaju. Nije slučajno da se tih dana odbjegli pop Jovan Pavlović ("episkop hrvatski, slovenački i cele Italije", kako u tipično megalomanskom srpskom stilu glasi njegova pompozna titula), koji je svojedobno huškao na srpsku invaziju u Sloveniji[255], demonstrativno, koliko u potaji i trijumfalno, vratio u Zagreb. Milan Đukić, osjetivši da se obnavlja vrijeme srbovanja, počeo je bezobraznom izazovnošću odašiljati svoje pozive za novinske konferencije na srpskoj ćirilici. A u Beogradu, u listu *Politika* i na srpskoj televiziji, Mirjana je Marković, Predsjednikova žena, ponovno počela Hrvate oslovljavati onim po zlu znanim i zloslutno nježnim "braća"...

Od 1994 do danas traju, gotovo bi se moglo reći, dobrosusjedski odnosi između Hrvatske i Srbije. Junačko oslobađanje kninske "krajine", kao i manje junačko i manje uspješno pripojenje Hrvatskoga Podunavlja, prošli su bez protimbe Beograda, što su kritičari također pripisali "posebnim odnosima", razumijevanju i sporazumijevanju dviju strana, umjesto, u prvom slučaju, hrvatskoj vojnoj snazi i odlučnosti, a u drugom okolnosti da, *de facto*, ako i ne *de iure*, Podunavlje i nadalje ostaje srpsko.

Dojam o osobitoj Tuđmanovoj potpori i zaštitničkom stavu prema Miloševiću potkrijepljen je i u proljeće 1999, tijekom zračnoga rata vojnih snaga NATO-saveza protiv proširene Srbije, povezanoga sa zaoštravanjem kosovarskog pitanja. Dočim je s jedne strane Tuđmanova vlast po običaju pokazala veliku susretljivost za zapadne saveznike, do te mjere da im nije uputila niti ozbiljniji prosvjed zbog nedopustivo nemarnog onečišćavanja hrvatskoga tla i mora otpatcima NATO-ova bombardiranja Srbije (!), a kamoli da bi od Amerike i njezine družbe zahtijevala isplatu milijarda dolara odštete za nevolje nanesene zapadnim ratom (koji se u ovoj fazi ne mora izravno ticati Hrvatske) hrvatskoj

[254] O njima na magistralni i klasični način, nepatvorenom snagom dostojnom biblijskih proroka, govori i danas nam tako potrebna riječ Oca Domovine: "Mi Hrvati imamo dvie narodne mane, iz kojih izvire sva naša nesreća: mi svakomu vjerujemo bez da promišljamo, i lahko zaboravljamo krivice, koje nam drugi učine." (Ante Starčević, U *Slobodi* br. 71/1881, str. 1)

[255] U vrijeme srpskih "mitinga istine", Pavlović je tijekom jednog namještenog mu i snimljenog brzoglasnog razgovora potvrdno odgovorio na upit trebaju li Srbi masovno otići u Ljubljanu, da dijeljenjem pogače demonstriraju svoju beskrajnu, ali na žalost neuzvraćenu ljubav za "braću Slovence". Pavlović je štoviše huškao na srpske masovne provokacije u Ljubljani i pod cijenu da padnu ljudske žrtve, ponavljajući sugovorniku kao sumanut: "Ne sme bre, sinko, Srpstvo da se deli!" Potom je u Ljubljani doista uhićeno desetak Srba, od kojih četiri zagrebačka paroha.

privredi – pazilo se da se ničim ne povrijedi Milošević, i da se pokaže potpuno poštovanje tobožnjim interesima njegove zemlje.

Tako se Hrvatska istovremeno našla na usluzi objema zaraćenim stranama. Umjesto da se shvatilo kako je na djelu sraz globalno-američkog i velikosrpskog imperijalizma, koji nam, svaki na svoj način, predstavljaju zbiljsku pogibelj; umjesto da se uvidjelo kako se savezničke bombe, koje su padale na Bagdad i na Beograd, sutra, u nekom povodu što će ga smisliti planetarna judeokracija, mogu istresti i nad Zagrebom, ali da isto tako i miniimperijalizam beogradske provenijencije može prvom zgodom ponovno dići svoju glavu prema Hrvatskoj – iskazalo se razumijevanje i za jednog i za drugog neprijatelja.

Kako bi se što djelotvornije poštedjelo Miloševića, sam je predsjednik Tuđman[256] ovoga uzeo u zaštitu pred optužbama, uistinu tipično zapadno površnim i naivnim, da je on jedini krivac za rat na srpskoj strani. Tuđman je s pravom podsjetio i na dugu i složenu povijesnu predigru sadašnjega sukoba (koja je započela davno prije Miloševića). Zlobnici su pak ustvrdili kako on brani svojega "subrata" od izručenja u Haag, ne bi li i sam izbjegao toj nemiloj sudbini. U svakom slučaju, što je važnije, Tuđman je u vrijeme već vrlo zahuktalo-ga bombardiranja Srbije u svibnju pred svijetom spektakularno iznio prijedlog o podjeli Kosove na srpsko-rusku i zapadnjačko-albansku zonu. Za takve projekte vrijeme je već bilo prošlo i prijedlog je na Zapadu, koji drži konce u svojim rukama, dočekan vrlo hladno. Ali on je kod kritičara protumačen kao pokušaj da se sličnim zahvatom na srpskoj strani opravda konačna, i formalna podjela Bosne u jednom kasnijem trenutku.

Braneći Miloševića, Tuđman je iskazao potpuno nepoštovanje i nepovjerenje prema oslobodilačkoj volji, kao i vojnoj snazi kosovarskih Albanaca.[257] Očitovao je i nerazumijevanje za njihov legitimni nacionalni cilj: prekid svih državnopravnih sveza s Republikom Srbijom, u kojoj se Albanci više nikada ne će zadovoljiti autonomnim ili federalnim, pa čak

[256] U jednom *interviewu* torinskom dnevniku *La Stampa* koncem svibnja 1999.

[257] Enver Hoxha Albaniju je bio izolirao od svijeta, pa i od svojih privremenih velepokrovitelja: prvo od Jugoslavije, onda od SSSR-a, a na koncu i od Kine. Nacionalnu obranu pripravio je tako što je zemlju načičkao bunkerima. Propast komunizma Albanija je dočekala s malobrojnom, slabo i zastarjelo naoružanom vojskom. Ona do sada politički i vojno nije bila u stanju pružiti ozbiljniju potporu kosovarskom ustanku. Među Kosovarima pak ima i kukavica i dezertera, ali se oblikovala i čvrsta jezgra mlade, domoljubne i odvažne vojske koja će, čim se ponovno domogne dostojnijeg naoružanja, kada se povuče sadašnji okupator, svojom srčanošću i čistoćom ideala sigurno hametice potući srpskoga uljeza. I Tuđmanu je, uostalom, bilo poznato da nema te zapreke koja bi zaustavila narod odlučan da izvojšti svoju slobodu.

ni konfederalnim statusom, a kasnije možebitno državno povezivanje sa svojom maticom u Republici Albaniji. Na sličan način, tih je dana[258] iznio i nevjericu glede crnogorskih izgleda za osamostaljenje od Srbije. Ignorirajući sve očitije jačanje crnogorskih separatističkih *zelenaša* pod dojmom nametnutoga trpljenja u danima napadaja na Srbiju, kao i u znak otpora protiv beogradskog centralizma i terora okupatorske "JNA" – Tuđman se prepustio svojem omiljelom historicizmu i podsjetio na crnogorsko podrijetlo velikosrpskih junačina kakvi su Puniša Račić, Radovan Karadžić i sam Slobodan Milošević. Kao da to sada uopće nešto znači! I kao da ne leži u najbolje shvaćenom hrvatskom interesu jednako stvaranje kosovarske države Albanaca kao i konačno oslobođenje stare Diokleje, male i ponosne države Crne Gore. Tuđman je s pravom spomenuo i najnovije iskustvo Južne Hrvatske s crnogorskim barbarima. Ali se učinilo kao da lijek protiv toga barbarstva nalazi u ostanku Crne Gore u zajednici s barbarskom Srbijom, umjesto da prepozna hrvatski interes u uspostavi nezavisne Crne Gore (negdašnje Crvene Hrvatske!) u prijateljskim odnosima i uz oslon na svoju pradavnu maticu, državu Hrvatsku!

Sve je to djelovalo kao eho znanih Tuđmanovih predrasuda o bosanskim muslimanima, koje je još u početcima svoje vladavine, u dobroj pravaškoj tradiciji, smatrao neotuđivim sastojkom hrvatske nacije, da bi ih najednoć otpisao kao strano tijelo, a u vrijeme nesretnoga građanskog rata u Bosni stao ih vrijeđati kao "balije" i "poturice". U sva tri slučaja: Bošnjaka-muslimana, Albanaca Kosovara i Crnogoraca zelenaša, Tuđman nije postupio kao netko tko brani hrvatski interes, tko znade da hrvatski probitak promiče sve ono što ili jača hrvatski etnikum u svim hrvatskim zemljama, ili pak izravno ili neizravno smanjuje teritorij, snage i samosvijest neprijateljske nam države Srbije.[259]

[258] U istom *interviewu* (v. bilješku 257!).

[259] Tuđman je stoga morao otvoreno iskazati verbalnu i moralnu potporu Albancima i Crnogorcima, a pružiti im i političko-vojnu pomoć u granicama trenutačno podnošljivoga za Republiku Hrvatsku. Nije ovdje riječ o tome da bi se Hrvatska trebala uključiti u ratne operacije NATO-pakta protiv Srbije, kako je to, prema riječima talijanskoga ministra vanjskih poslova Lamberta Dinija (u *interviewu* talijanskom tjedniku *Panorami*, što ga 31. svibnja 1999 navodi zagrebački *Jutarnji List*), predloženo na jednoj od konferencija ministara zemalja NATO-a. Hrvatska nije dokraja "odradila" kako valja *svoj* rat protiv Srbije kada mu je bilo vrijeme. Priključivanje Atlantskom paktu u njegovu ratu u za nas nepovoljnom trenutku predstavljalo bi samo još jednu u nizu pokorničko-podaničkih gesta, kakvima je na žalost obilovala naša vanjska politika. Posve nam je dostatno bilo s etičko-estetskom zadovoljštinom promatrati Srbiju u plamenu, svjesnima ujedno da netko time ne čini ljubeznu uslugu nama, koje sutra

* * * * *

Razmotrili smo u dosadašnjoj raščlambi tek bitne političke i nacionalne odrednice Republike Hrvatske s osobitim pogledom na ono što je u njihovim temeljima dvojbeno i labilno, označeno krizom i dostojno kritike. U času koji nas je, svojom višeznačnošću i povijesnom dramatičnošću, prekretnicom koju u njemu slutimo, i naveo na studiozmija razmišljanja o hrvatskoj sudbini, nema međutim doslovce nijednog vida političke zbilje u nas koja ne bi bila označena dubokom krizom i podložna oštroj kritici. Ima tomu više skupina ozbiljnih razloga. Desetljeća jugoslavenskog komunizma sa svojim prikrivanjem i fiktivnim rješavanjem problema ostavila su posljedice koje još uvijek osjećamo. Domovinski rat, razrušena zemlja, mase prihvaćenih prognanika iz susjedne nam Bosne i Hercegovine, imali su svoju cijenu. Svjetski pritisci, krivi naputci, bezočne manipulacije, ali i standardne slabosti domaćeg podrijetla, loša vlast, manjkavosti demokratskoga političkog modela – pobrinuli su se za ostalo.

Posljedak je svih tih okolnosti bio da smo se našli u nezavidnu položaju. Ne ustvrđujemo to zato jer bi se nama tako svidjelo. Naprotiv, to je tako unatoč okolnosti da nas ne čini ni najmanje sretnim. Sretan je samo zlobni i podli neprijatelj, koji od lova u mutnim vodama današnjice očekuje obilatu lovinu. Stoga su pred nacionalnim snagama hrvatske države dvije usporedne zadaće: razbistriti vode i u njima utopiti neprijatelja.

Rečeno je na početku ovoga poglavlja kako je Republika Hrvatska duboko zašla u razdoblje depresije. Ponestalo je ponosa iz osnivačkih dana Republike, zamro je junački patos obrambenoga rata. Ostalo je razočaranje i sustajanje, ostali su nezadovoljstvo, inat i pakost. A pridružuju im se, što je najgore, nevjerica, beznađe, mržnja i strah. Nije ni čudo. Herojski su dani Hrvatske iza nas, a novi heroji još se nisu pojavili na obzorju da čista srca i uzdignuta čela povedu bitke novih dana. Iscrpila se početna fascinacija narodnim pokretom koji nas je priveo u slobodu. Ishlapila je, zadnjih godina njegove vladavine, i osobna, pa i institucionalna karizma nacionalnoga vođe. Hrvatski je narod obuzela dosada, koja uvijek širom otvara prostora obijesti. Obijest pak ne prepoznaje, točnije, ona bez poteškoća preskače jasnu granicu između

može snaći ista sudbina, pa naravno ni mučeničkim Albancima i njihovim humanitarnim potrebama (genocid nakon NATO-intervencije nije prestao, već se pojačao, i saveznici su ga obdržavali nesmanjenim kako bi imali trajnu izliku za bombardiranja), nego samo i isključivo svom vlastitom svetom interesu.

opravdanoga razloga nezadovoljstvu, i kušnje prepuštanja ispraznom i pogubnom zanovijetanju.

Dospjeli smo u mučno stanje nacionalnoga duha. Svi se žale i tuže, svi o svemu upućeno i mjerodavno sude, uz neke točne pogotke još češće gađaju u prazno, uvjereni da su pokupili najdublju mudrost oba svijeta, i kako god bilo, ništa im nije pravo. U tom sadomazohističkom verbalnom iživljavanju propada velika suma korisne energije, jer je čovjeku bliže i draže umišljati svoju nadmoć nad nedaćama za koje tobože ne snosi nikakvu vlastitu krivnju, nego se uključiti u ozbiljan, odgovoran, pošten i organizirani sustavni rad, bez kojega nam nikome i nikako ne će biti bolje. Ovladao je posvuda neki jeftini, nedomišljeni i nedorečeni buntovnički stil bez pravog programa, iskrene namjere i istinske ovlasti.

Jest, ima razloga prosvjedu napretek. Kriza, koja nas ubrzano približava posvemašnjoj malaksalosti ukupnih nacionalnih pogona, obuzela je čitav narodni život: gospodarstvo i financije, trgovinu i bankarstvo, cestogradnju, turizam, pa čak i inače uspješnu i solidnu hrvatsku brodogradnju; srednji sloj i poljodjelstvo zahvatio je proces tihog izdisaja. Nezaposlenost raste u nebo, plaće i mirovine se ne isplaćuju[260], pa često ni simbolične svote socijalne pomoći. Hrvatska postaje zemlja "socijalnih slučajeva" bez socijalne politike. Nelikvidnost i neproduktivnost uzele su maha. Privredni život postao je žrtvom potpune uzetosti našavši se u začaranom krugu: bez novaca nema ulaganja, otvaranja radnih mjesta i oživljavanja proizvodnje, a bez njega nema ni povećanja nacionalnog dohotka.[261] Pretvorba je skončala u zločinu. Tajkunska kleptokracija (koliko god je jednim dijelom bila potaknuta ne bi li namakla sredstva prijeko potrebna državnoj obrani i drugim izdatcima u vrijeme agresije) ide ruku pod ruku s pauperizacijom. Cvjetaju mito i korupcija kao u zadnjoj afričkoj banana-državi. Unutarnji dug dostiže

[260] Dok je koncem travnja 1999 Hrvatski zavod za zapošljavanje navodio znamenku od skoro 320 tisuća nezaposlenih, što je iznosilo dva puta više nego 1990, ili oko 20% radno sposobnog pučanstva, sindikati su u isto vrijeme kao realnu brojku navodili pola milijuna. Usto je 135 tisuća radilo bez plaće, ili čekajući na njihovu isplatu i do dvije godine. Prosječne su pak plaće iznosile skromnih 400 $. Do početka 2000 broj nezaposlenih i umirovljenika zajedno je premašio broj zaposlenih. Umirovljenih je osoba bilo preko jedan milijun, s 1151 kunom prosječne mirovine. Nu od toga je 86000 bivših partizanskih gerilaca uživalo invalidske mirovine (prema podatku Marinka Liovića iz emisije OTV-a "2 u 9" od 8. ožujka 1999). Kakve su implikacije svih tih gospodarsko-financijskih pokazatelja, nije neophodno tumačiti niti laicima.

[261] Koncem 1999 vanjski dug Republike Hrvatske prema službenim vrelima iznosio je 10 milijarda američkih dolara, što predstavlja polovicu ukupne nacionalne proizvodnje. Od toga bi u 2000 trebalo otplatiti 1,5 milijardu.

neviđene razmjere. Privatizacija je neuspjela. Nacionalno bogatstvo rasprodaje se strancima. Ništa se na tome nije promijenilo ni otkada je na vlasti nova garnitura stranačkih političara.[262]

Političkim životom sve više ovladavaju zakoni zapadnjačke partitokracije, jalove metapolitike koja služi bavljenju politikanata samima sobom, umjesto da služi uvećanju sveopćeg narodnog dobra i uzdizanju naroda na višu razinu nacionalne egzistencije. Pravosuđe je sporo, pravda je jedva dostižna. Zdravstvo u smislu obveze države da, u granicama svojih ovlasti i znanstvenih pretpostavki, zajamči narodno zdravlje, praktično više ne postoji. Čak je i šport u krizi. On je s jedne strane, doduše, i nadalje ostao ugledno i uspješno sredstvo međunarodne promičbe Hrvatske, ali je s druge strane izložen pritiscima, spletkarenjima i zloporabama političkih klika kojima je izručen na milost i nemilost, kao i nagnućem k potpunom prepuštanju zakonima profesionalizma i nesmiljenog profita.

Izlizale su se manire, ulicom je zavladala podivljala bahatost, drastično opada prag spremnosti na zločin, zaredala su besmislena i okrutna ubojstva potaknuta nerijetko tričarijama, nu nastala u ozračju dubokog nezadovoljstva, napetosti i frustracije. Selo je nekoć bilo primitivno ali pošteno, a grad pokvaren ali uglađen. Danas je selo postalo nepošteno, a grad je izgubio stil. Ponestalo je starog etosa skromnosti i uslužnosti, poštenja, poštovanja i časti, vrednote su obezvrijeđene, mladež je prepuštena ravnodušju, beznađu i nihilizmu, i sve se više odaje osamostaljenoj seksualnosti koja je postala samosvrhom, zaluđujućim tehno-ritmovima i različitim vrstama ovisnosti[263], jer je već treći ili četvrti naraštaj stasao ne dobivši nikakav odgoj, pa čak ni onaj "antiautoritarni". Anomija, ćudoredno bezakonje, suton moralnih normi, kolaps normativne svijesti, u nezaustavivu su napredovanju.[264] Niže, srednje i visoko školstvo, prosvjeta i znanost obilježeni su nespretnošću, neznalaštvom, političkim i financijskim zaprekama normalnom i zdravom razvitku. Izdavaštvo je u Hrvatskoj uglavnom stvar prošlosti, endemska vrsta na koju se nailazi istom prigodice, na čuđenje rijetkih znatiželjnika;

[262] V. o tomu poglavlje X: "Što čeka Hrvatsku?"!

[263] Godine 2000 u Republici se Hrvatskoj broj narkomana procjenjuje na oko 50000, što predstavlja 1% pučanstva. Pretpostavlja se, naime, da je stvarna brojka pet puta viša od službeno priznatih 10 tisuća.

[264] Posljedak je to ponajprije slabe, smušene, samozatajne permisivne države, koja je uvijek kriva kada njezinim ustukom mladi naraštaji – nacionalna uzdanica u doslovnom smislu riječi – budu izručeni lažnim prorocima, putujućim guruima i, što je najgore, samima sebi.

pretežito izumrla zaokupljenost prepuštena tek još ponekom nepopravljivom, samozatajnom ekscentriku.

Filozofija u Hrvatskoj posve je svedena na sveučilišnu doksografiju, školsko prepričavanje tuđih mnijenja, ili na prežvakavanje preživjelih neopozitivističkih, dakle antifilozofijskih usmjeridbi, u kojima se uzalud traži inačica za silom prilika odbačeno marksističko pravovjerje. Nema ni toliko originalnosti koliko joj je priskrbila negdašnja neomarksistička škola PRAXIS. Ono što od "filozofijskoga života" dopire u javnost, jedva je nešto više od periodičnih prepucavanja pojedinih fakulteta i krize pojedinih katedri, kao što su one u Zadru ili Rijeci. Vjerski pak preporod, koji se na nekim stranama pokušavao ustvrditi, spao je na niske grane lažnog konvertitstva da bi i ono samo, kao nadomjestak za prijašnju partijsku podobnost, već odigralo svoje, iscrpivši prvotne snage i polet i ustupivši prostor navali kršćanskih, pseudokršćanskih i antikršćanskih, istočno-zapadnih sljedbi.

Kulturni je život, uz rijetke pojedinačne iznimke, tek domenom, ili samo predmetom, nostalgičnih prisjećanja na prohujala vremena, ako već nije postao utočištem najogavnije nastrane dekadencije na zabavu snobovima i intelektualnoj ološi. Muze su šutljive i nakon što je utihla grmljavina topova, ali zato porno-estrada galami na sva usta a sajmovi i izložbe lakih žena doslovce su nam postali dio svakidašnjice.[265] Umjesto da cvate izvorna, vjerodostojna, nepatvorena kultura, izloženi smo nepodnošljivom teroru kulturnoga smeća. U "državnoj" umjetnosti namjesto službenoga staljinskog kiča zavladao je provincijalni patriotski šund. U Hrvatskoj više nema spomena vrijednog glazbenog i kazališnog života. Svjetski filmovi dospjevaju u drastično prorijeđene hrvatske kinematografe sa sramotnim zakašnjenjem, a nekome je virtuozno uspjela i operacija uništenja jedne kulturne institucije od tako visoke nacionalne važnosti kao što je zagrebačka Kinoteka. Umjesto da nam glavni grad u narodnoj državi konačno postane rasadnik ukusa, sklada i ljepote, restauracija njegovih ključnih točaka prepuštena je nadmetanju interesnih klika birokrata, mešetara i skorojevića, kojima je u najkraćem roku pošlo za rukom da od nekih dragih zagrebačkih urbanih cjelina naprave teško probavljivo ruglo odbojno oku i uvredljivo za duh.

[265] U Republici Hrvatskoj rugobe postaju "misice", jalnušice heroine a bludnice – svetice.

BIJEDA HRVATSKE POLITIČKE KLASE

U Hrvatskoj je, naime, kao i u Nebu – posljednji su na prvim mjestima.
Antun Gustav Matoš

Zla su, kako vidimo, brojna a njihov je zbroj obuhvatan – nema oaze, nema niše koju nisu zahvatila. I ako zlo uopće, promatrano teološki, potječe od ljudske slobode i pale, griješne, pokvarene ljudske naravi koja preko slobode dolazi do izražaja – posebna očitovanja zla, nevolje i nesreće u ljudskomu svijetu uvijek su u ovlasti politike. I elementarno gospodarstvo i najviša kultura ovise dakako o ljudskim darovima, sposobnostima i moćima. Ali na planu ljudske zajednice njih uobličava, koči ih i zatire, potiče, omogućuje im puni rascvat – istom rad politike. O politici ovisi hoće li privreda biti planska ili tržišna, ili neka treća. O politici također ovisi hoće li kultura biti dirigirana, slobodna, ili neka od ovih različita. O dobroj ili lošoj politici ovisi hoće li se narod osoviti na vlastite noge da uopće uzmogne pod Suncem stvarati svoja materijalna i duhovna dobra.

Zato sve nedaće koje su danas snašle Hrvatsku imaju svoj korijen u hrvatskoj politici. I kada se s pravom tužimo na neskloni nam svijet, i kada s dobrim razlozima sastavljamo liste unutarnjeg i vanjskog neprijatelja – uvijek je u pitanju politička odluka koja uopće omogućuje da se vanjski neprijatelj posluša, a unutarnji da smije rovariti nepodrezanih krila.

Hrvatska je politika, u vidu jednoga nadstranačkog nacionalnog pokreta, uspjela u višestruko povoljnim okolnostima za ovaj naraštaj ispuniti težnju udruženih hrvatskih naraštaja i obnoviti hrvatsku državu. Imamo Hrvatsku, govorila je donedavna vladajuća skupina, i nemamo razloga to s njom ne ponoviti. Imamo Hrvatsku. Ona nije suverena i nezavisna, samostalna i slobodna koliko bi trebala biti, ali će to zasigurno postati djelovanjem snaga koje nadolaze a koje će morati pokazati još veću i odrješitiju državotvorno-nacionalističku volju negoli što je ona donedavnih elita. Jedino je valjda Hrvatska već sada demokratska (jedan od atributa koje, uz one gore spomenute, njezin prvi Predsjednik ni jednom zgodom nije propustio istaknuti!), demokratska koliko treba, a možda i više nego što treba (današnja vlast, zna se, misli obratno!).

Imamo dakle Hrvatsku. *Egzistencija* države je osigurana. Ali država nije kako valja, njezina *esencija* ne odgovara našim predočbama, željama

i potrebama. Ova Hrvatska nije Hrvatska za kakvu smo se borili, reći će mnogi. Nije, doista. I zato je treba učiniti boljom, pravednijom i mudrijom, većom, jačom, čišćom i ljepšom. Ne treba je zato uništavati i rušiti, kako to čine tobožnji konstruktivni kritičari, a pritajeni neprijatelji, kojima je kritika državnoga ustroja i propusta političke klase deset godina bila tek izlikom za sramoćenje i ugrozu Republike Hrvatske kao nezavisne države. Tako bi oni, po poznatoj usporedbi, iz korita za kupanje s vodom izbacili i dijete. To im zdrave snage, koje po svemu sudeći marljivo nadziru događanja u lageru diletantskih petljanaca i deklariranih veleizdajnika[266] nikada ne će dopustiti.

Ali su zdrave snage, u svojoj dobrohotnosti za svoj narod, itekako svjesne svih manjkavosti dojučer vladajuće politike u Hrvatskoj. Skupina ljudi koji su jedno desetljeće bili na vlasti izvojštila je Hrvatsku, ali je nije povela na pravi način. Da smo opterećeni tolikim poteškoćama, krivo je naslijeđe jugo-komunističkog režima. Razlog im je i u Domovinskom ratu, koji nam je godinama mobilizirao gotovo sve snage. Probleme su stvorile i nepregledne mase prognanika, sa svih strana, u svim smjerovima.

Ali, najveća je krivnja do vladajuće kaste, koja je vladala kako je vladala, a mogla je i morala drugačije. Ona je, međutim, postala razmažena i bešćutna, otuđena od puka, Zakržljalo joj je osjetilo za bilo svojega hrvatskog naroda. Počela se ponašati sektaški, ezoterično. Izgubila je osjećaj za narodne potrebe, sućut za njegovu bijedu. Umjesto da se pobrinula za sredstva iz kojih bi mu podijelila najskromniju Božićnu pripomoć, ona mu je tumačila svoje uspjehe i risala mu cinično tobožnji gospodarski procvat pričama o uveženim samovozima ili o broju skijača koji su se otišli zabavljati u Austriji – na isti onaj Božić za koji je siromašni puk ostao bez svoje uboge "božićnice".

Suočena s kritikama svojih propusta i promašaja, HDZ-ova vlast je rado potezala retoriku o zlu neprijatelju kao krivcu za zlo. Ova je retorika rabljena radi samoobrane vrlo pogibeljna, ne zato jer bi svraćala pozornost s udjela krivnje koji pripada vlasti. Taj je udio jasan i ne može se zamagliti. Međutim, pravdajući sve pogreške neprijateljskim djelovanjem, vlast je svojim kritičarima iz tadašnje oporbe davala prigodu da neprijatelja hrvatske države proglase pukom izmišljotinom vladajućih, kojima je ona potrebna kako bi umjetno postigli nacionalno jedinstvo i pokazali se nezamjenjivim braniteljima naroda i države. Neprijatelj, ipak, postoji

[266] Ni u ovom sklopu nije na odmet podsjetiti na zlokobnu riječ Vlade Gotovca kako će on i njegovi, dospiju li na vlast, voditi američku politiku! Posljednjih mjeseci imamo danomice prigode uvjeravati se u to da je govorio istinu.

i, u zavjetrini ovakvih natezanja i lažnih sukoba, uspješno obavlja svoju zločinačku rabotu. Nisu tuđmanovci oni koji su ga izmislili, ili bi ga trebali izmišljati: on je nažalost bio i ostao stvarnost. Ali zato sam neprijatelj, lukavom spretnošću, pronosi tvrdnju o svome nepostojanju kako bi frontu otpora učinio suvišnom i mogao nesmetano nastaviti svoje rovarenje. Pritom se on ponaša posve istovjetno Sotoni, đavlu, za kojega se u Kršćanstvu veli da je njegov najveći uspjeh u tome što je ljude uspio uvjeriti – kako ne postoji.[267]

Oni, međutim, koji serviraju sve te priče o nepostojanju hrvatskog državnog neprijatelja i u Domovini i izvan nje; oni koji *svu* krivnju za sadašnju hrvatsku krizu pripisuju bivšoj vlasti; oni koji narod truju obmanama po kojima u Tuđmanovoj Hrvatskoj *ništa* nije bilo dobro, pa time ni sama činjenica hrvatske državnosti i sve ono što nam ovu pod cijenu života jamči – oni sasvim sigurno nemaju potrebne preduvjete da bi mogli predstavljati prihvatljiviju političku inačicu oborenoj eliti vlasti. Oni, a to će reći hrvatska politička ljevica, ne raspolažu idejama, idealima, istaknutim, karizmatskim muževima; vizijama, programima; voljom, strašću, poštenjem; alternativama, inicijativama – ničim, ama baš ničim (osim poplave praznih fraza, jeftinih lažnih obećanja i uvježbanosti u dugogodišnjem neumornom bavljenju samima sobom) što bi ih smjelo ovlastiti za preuzimanje političkog kormila u Hrvatskoj. Pa ipak su one, stjecajem niza nesretnih okolnosti, sada na vlasti.

Nu koliko god su nas neumorno opsjedale da nikako ne uspijemo zaboraviti njihovu nazočnost, a sada nam neke od njih, preuzevši vođenje državne politike, postale i sudbinom, toliko su nam te stranke (neke od njih vladajuće, neke još uvijek oporbene) bile i ostale nepotrebne. Pomodno su uvežene s dekadentnoga Zapada po uzoru na različite, nama posve suvišne modele poput socijal-demokratskog, demokršćanskog ili liberalnog; nekritično su preuzete iz već odavna iscrpljene, potrošene, nadvladane hrvatske tradicije (HSS, ali dijelom i oporbeni pravaši) ili su nastale kao puke klike za promoviranje ovog ili onog samozvanog i suvišnog politikanta, za udovoljavanje narcisizmu, ekshibicionizmu umišljenih stranačkih vođica. Imamo pravo birati između propovjednika liberalnog permisivizma, kloniranih jugo-komunista, fanatičnih zagovornika beskrvnoga centra, recikliranih proljećara, čitavoga roja parapravaških i pseudodesničarskih krhotina, kojekakvih regionalnih secesionista, talijanaša i autonomaša, staliških interesnih skupina, kukavnih, manjevrijednih demagoga, nametljivih mediokriteta, junaka kriminalne pretvorbe, beogradskih kurira, sljedbenika nositelja Titove štafete, četnika, Srba i predstavnika nacionalnih manjina, gojenaca "JNA", mešetara i hohštaplera, "gangsterâ nad gangsterima"[268], inkarnacijâ JBTita, označkih egzekutora, Stepinčevih krvnika... Nu, mogućnost izbora među jednako mrskim alternativama još nipošto ne znači slobodu.

[267] O tom problemu v. poglavlje XI: "Neprijateljska hidra diže glave"!

O vodećoj hrvatskoj stranki, koja je i danas formalno najjača, iako se nalazi na izdisaju, bit će još iscrpno govora.[269] Ona je u času nastanka kao široki nacionalistički pokret, eklektička populistička fronta, bila jedina uistinu potrebna, ali i dostatna politička organizacija primjerena potrebi i cilju osvještene hrvatske nacije. Promatrana kao cjelina pak, dojučerašnja hrvatska politička oporba a današnja vladajuća, politička klasa, ne odaje ni izdaleka zrelost potrebnu za obnašanje državne vlasti. Mogla bi se ta teza objasniti podrobnijom raščlambom deset njezinih ključnih, smrtnih grijeha, nastalom u vrijeme njezina oporbenog statusa. Nakon preuzimanja vlasti od strane oporbenih Šestorki, ta raščlamba, na žalost, nije izgubila ništa na aktualnosti i točnosti.

1. Nezanimljivost. Hrvatske su stranke anemične i bljedunjave; slabe, mlake, umjerenjačke; pasivne, stidljive, strašljive. Oklijevaju, neodlučne su, nedostaje im poleta, odvažnosti, muževne strasti. Boje se politike, u dubini duše boje se i same pobjede, jer su svjesne da zapravo ne znaju kako bi vladale, kako bi uspjele ponuditi rješenja svega onoga što tako gromoglasno spočitavaju vladajućima. Nemaju, napokon, ni ciljeva za koje bi se borile.

Sve su se one za ovih desetak godina već dobrano iscrpile i potrošile, olinjale su, obrukane, ozloglašene. Dosadne su, neprivlačive, bez ugleda i istinske popularnosti. One zamiru, a da pravo nisu ni zaživjele. Vjerna su im slika mali ljudi koji ih vode: nema u njima jakih, sudbinskih figura, nema vođa. Sve sâm sitni mešetar, zanovijetalo i fićfirić.

2. Nedostatak identiteta. Sve su hrvatske stranke međusobno odveć slične, neprofilirane, neprepoznatljive, slabo artikulirane, neinventivne, neoriginalne. Pate od kroničnog manjka velikih, sintetičnih vizija, alternativnih ideja, strateških programa, dugoročnih planova, monumentalnih pothvata. Poput svih klika, i one hoće samo vlast, samo kratkotrajni pljesak gomile. Inače, izvan toga, ne znaju što hoće, nego smušene i konfuzne, dezorijentirane i paralizirane, lutaju ili se vrte u krug.

Hrvatska oporba[270] nema čak ni loših, krivih, neprihvatljivih ideja: nema, naime, nikakvih, tek nešto prežvakanih, *ad hoc* napabirčenih

[268] Mesić o Čačiću (ili Čačić o Mesiću? – svejedno).
[269] V. poglavlje VII: "Život i smrt Hrvatske Demokratske Zajednice"!
[270] Riječ je, dakle, o Šestorkama koje su u međuvremenu preuzele vlast, ali i o nizu sitnih strančica hrvatskoga političkog spektra.

floskula. Stranački su programi bezvrijedno smeće, prazna slama, makulatura. Nitko ih ne čita, nikoga ne zanimaju, nikoga ne mogu obodriti, osokoliti, oduševiti, nadahnuti. Čitava oporba svodi se na par otrcanih klišeja, na ritualno zanovijetanje, na stranačka natezanja i nadmudrivanja.

3. Loša organizacija. Hrvatske stranke ni za ovih desetak godina nisu uspjele nadvladati fazu djetinjstva, diletantske su i nespretne, nemaju zamisao i nacrt unutarnjeg bistrenja, stvaranja stranačkog suglasja. Nije slučajno da se još uvijek hrvaju s različitim novčarskim problemima, te da u svim važnijim strankama vlada osebujno dvovlašće, koje pokatkada vodi i otvorenu rascjepu ili ga čini trajno mogućim.

4. To nas dovodi četvrtom njihovu smrtnom grijehu, **razjedinjenosti.** Već kao cjelina oporbenog korpusa one su rascjepkane, podijeljene i nejedinstvene. Koncept Šestorki kao fronte kojom bi trebalo svrgnuti vladajući HDZ jest mrtvorođenče, koje će s političke scene nestati prije, za vrijeme ili poslije izbora, ali će nestati – jer im članove povezuje samo osobna mržnja ili zavist njihovih predvodnika prema predsjedniku Franji Tuđmanu i, uz posvemašnju nebuloznost koja ih krasi, baš ništa drugo.[271]

Stravično djeluje podatak da u današnjoj Hrvatskoj, koja bi trebala biti monolitnija nego ikada, uza sve ostale podjele imamo i stotinjak političkih partija! A i svaka promatrana za sebe sitna je, podložna frakcijskim sukobima i rasapu. Pomislimo samo na konkurentske parove Gotovac-Budiša, Mesić-Manolić ili Paraga-Đapić, čiji se razlaz već dogodio; Račan-Tomac ili Čačić-Pusić, kojima razlaz tek predstoji, – ili na niz usporednih šefova HSS-a dok one preostale nije ujedinio Drago Stipac, pa one koji su redom napuštali HSS kako bi stvorili više seljačkih strančica *zainat*, sve do najnovije Joška Kovača. Uostalom, već duže traje i u HSS-u natjecanje vodećeg dueta Tomčić-Bogdanović, i nijedan smrtnik ne može sa sigurnošću tvrditi kako je ishod te nesmiljene bitke za sva vremena riješen.

Za razbijanje hrvatskih stranaka brinu se i vladajući, što se lako dade razumjeti. Ali tom linjanju idu na ruku glupost i nesposobnost samih stranaka, njihova beizidejnost, manjak velikih objedinjujućih ideala, iskrene i plemenite volje da se služi vlastitoj naciji.

5. Neuvjerljivost. Hrvatske su stranke neuvjerljive već i stoga jer su *neuvjerene*, jer ni u što doista čvrsto ne vjeruju. Zato su nedosljedne,

[271] Nakon Tuđmanove smrti i izborne pobjede Šestorki, dakle, nije ostalo ništa drugo. Što im preostaje jest jedino neslavna uloga marioneta u službi inozemnih gospodara, uloga što su je već prvoga dana nakon dolaska na vlast prigrlile zdušno, oduševljeno i s najdubljim uvjerenjem.

prevrtljive, potkupljive. Rutinske kritike koje one upućuju pretvorbi, primjerice, teško je uzeti ozbiljno, znajući da je u njihovim redovima više "pretvoritelja" negoli u stranci na vlasti. Pa i prema ovoj odnose se posve nedosljedno i nenačelno: i hoće i ne će s HDZ-om, s jedne ga strane proklinju a s druge s njim pregovaraju, ulaguju mu se i hrpimice prelaze u njegove redove. Ako ga pak napadaju, čine to iz čiste potrebe za napadanjem. Tako su se svojedobno najoštrije usprotivile sporazumima s Beogradom samo zato jer ih je potpisao HDZ. Da ih on nekom srećom nije potpisao, probijale bi nam mjesecima uši svojom galamom protiv zadrtih hadezeovaca, koji nisu shvatili da je došlo vrijeme pomirbe i dobrosusjedskih odnosa. Treba imati u sebi dobru dozu lakovjernosti da bi se nasjedalo njihovoj lažljivoj demagogiji.

6. Megalomanija. U hrvatskom stranačkom okružju sve zrači nekom velikom važnošću, umišljenošću, bahatošću, vlastohlepljem. Sve se te strančice žestoko precjenjuju, smatrajući da su pozvane polučiti mesijanski spas, što je pak u golemoj protimbi s njihovim izričitim nedostatkom svakoga ideala i vizije. Mučno je promatrati kako se svi ti pjetlići na čelu hrvatskih partija prave važni, kako se šepire i šminkaju putujući po "terenu" i tamo trošeći narodne novce.

S druge strane, koliko god da sebi nezavrijeđeno i bez pokrića pripisuju nekakvu važnost, te samodopadne družbe odišu najgorom malograđanštinom, koja je upravo protivnost svakoj istinskoj važnosti. Otkriva ih njihov stil, kojim pokazuju kako im je, u dvojbi, izvanjska pristojnost uvijek daleko bitnija negoli žestoka i beskompromisna borba za istinu i pravednost – a tek bi im ona mogla podariti i auru istinske veličine.[272]

7. Negativizam. Ako je uopće dopušteno govoriti o oporbenom programu (mimo otiskanih dokumenata koji mogu poslužiti samo reciklaži, te mimo redovitih obećanja da će, još više negoli sadašnja vlast, slušati inozemne gazde), – ustvrditi nam je da je on isključivo negativan. Oporba to i ne skriva, videći u tome, na nesreću, svoju prednost. Ona ne traži da se za nju glasuje zbog nekih njezinih osobitih kvaliteta, nego zbog manjkavosti suparnika. Znači li to da se Hrvate ne može okupiti oko pozitivnog programa? Pred deset godina parola je glasila: Rušiti jugo-komunizam! Srećom je ta politika urodila pozitivnim stvaranjem hrvatske države. Sada nastupaju sa sloganom: Dolje Tuđman i HDZ! U čije ime? Za koje dobro?

[272] Povremena vulgarnost njihovih predvodnika, koja osobito u parlamentu znadoseći visine najordinarnijeg neukusa, nipošto ne dovodi u pitanje tezu da im je, općenito uzevši, politička korektnost važnija od političke istine.

Dakako, oporba već po definiciji jest nešto negativno, nešto što parazitarno živi od *positivum*-a kojemu se odlučilo usprotiviti. Nu ako ne uspije taj negativni korijen svoje biti nadvladati, ako se ne uspije othrvati kušnji cjepidlačkoga kritizerstva, sitničavog rogoborenja pod svaku cijenu, kao i napasti paušalnog demoniziranja vladajućih samo zato što su vladajući – ako dakle ne uzmogne ponuditi i pozitivnu, jaču alternativu – podrezat će sebi grane i kao oporba i kao možebitna buduća vlast.

8. Dogma smjenjivosti vlasti. Zdrava politika vidi svoju svrhu u uzgoju i uzdržanju naroda kadrog da opstane i razvije svoje unutarnje mogućnosti, a u tu svrhu ona stvara jaku i djelotvornu državu, kakva može odoljeti svakom unutarnjem i vanjskom neprijatelju. Interes je zdrave politike stabilnost i dugotrajnost, kontinuitet dobre vladavine. Za dekadenta, pak, nije kvaliteta vlasti od prvotne važnosti, nego je to formalna i što češća smjenjivost vlasti radi same smjenjivosti i mimo svih razloga zdrave pameti.[273] Ovo larpurlartističko poigravanje demokratskim pravilima unaprijed osuđuje politiku na status administrativne rutine, isključujući sve izglede da se ikada poduzmu veliki pothvati koji na temelju junačkih vizija određuju sudbinu naroda i smjenu povijesnih epoha. Nastojeći doskočiti ljudskoj korumpiranosti, dogma obvezatne smjenjivosti vlasti uspjeva doskočiti tek svemu velikom i dobrom u svijetu politike.

Hrvatskoj je oporbi stalo samo do smjene trenutačne vlasti. Nju nije briga što će nastupiti potom. Nu po svemu sudeći ona danas nije u stanju obaviti ni rušilački dio posla već i stoga što je, uz marljivo očitovanu volju da na vlast bezuvjetno dospije, ujedno kakakterizira i ovome izravno suprotan poriv: ono naime što je jedan novinar označio kao strah od vlasti.

9. Dogma slaboga predsjednika. Jedna od važnih tečevina hrvatskoga nacionalnog prevrata 1990 bila je i ustanova jakoga predsjednika republike, nazivalo se taj sustav predsjedničkim ili polupredsjedničkim. Neobuzdani stranački pluralizam, pogotovu u narodu nepriviknutom na demokratska pravila, mogao je inače tek obnovljenu hrvatsku državu sunovratiti put kaosa i katastrofe. Nu anarhistima, liberalima, antiautoritarcima, ljevičarima, neprijateljima države svih boja, nije po ukusu taj institut snažnoga šefa države. Hrvatska je oporba u stanju udružiti se u

[273] Anarhist će reći da je svaka vlast loša. Ali onda tome ni smjenjivost ne će ništa pomoći: vlast će već u prvi čas kada se ustoliči očitovati svoju zloću, a tako i svaka slijedeća kojom ova bude zamijenjena.

najmaštovitije koalicije samo da bi dovela u pitanje autoritet i stabilnost države i njezina Predsjednika.

Hrvatska se oporba stoga pokazala složnom samo u apsolutnoj mržnji spram predsjedničkih ovlasti, otjelovljenih u osobi Franje Tuđmana, kojega tako općenito ocrnjuju da time čine neuvjerljivom i kritiku stvarnih pogrešaka njegove politike. Umjesto Tuđmana, dobar bi im predsjednik bio čak i netko nalik prvom vatrogascu u Hrvata Franji Greguriću (koji posjeduje kvalitete poput slijedećih: neiskusan, neodlučan, kolebljiv, pere suđe[274]), samo neka je slab, kako bi uza nj anarholiberali mogli rovariti po miloj volji.[275]

10. Kult parlamenta. Slab predsjednik – jak Sabor, to je ono što traži naša oporba. Nu kada se još i gdje čulo da modernom državom ne upravlja kralj ili predsjednik i njegova vlada, nego sabor, parlament? Takva je mogla biti uloga Senata u starome Rimu, a dakako i tradicionalna uloga Hrvatskog Sabora. Ali ti su parlamenti bili aristokratske odnosno striliške ustanove, nešto najodbojnije duši hrvatske oporbene ljevice! Nisu pak bili poprište ulične rulje, slučajnih mnijenja, zbrda-zdola pokupljenih brbljavaca, lalokrata.

Nakon dugih desetljeća jednostranaštva i jednoumlja prirodan je bio i poriv hrvatskog naroda da prigrli mnoštvenost političkih stranaka kao prividno jamstvo za slobodu mišljenja i djelovanja. Teško je oteti se dojmu kako se to prvotno oduševljenje za stranke, poput samih stranaka, već prilično iscrpilo. Ojačala je svijest za ono pogubno što nam stranke pružaju, unoseći u politički život razdor, razbijanje nacionalnog jedinstva, politikantstvo kao svoju vlastitu svrhu, partitokraciju, korupciju, pravo većega i drskijega.

Ni u hrvatskoj tradiciji nisu političke stranke uživale neupitan ugled. Evo samo dva primjera. Stjepan Radić podsjećao je na bit stranke, koja se sastoji u tome da ona kod protivnika popljuje i "najpoštenija djela", a kod vlastitih ispriča i "najveću lopovštinu". Za Ivana Oršanića, stranke su tek "tapkanje u mraku, traženje pravih oblika i metoda". One ne shvaćaju psihologiju mase, i u ovu unose zbrku i nered. Prevrtljive su, istom formalno-demokratske i demagoške.[276] Sve se to (a pisano je

[274] Nije u pitanju šala, nego jedno doista provedeno demoskopsko istraživanje Slavena Letice!

[275] Naravno, kada se jednom dospije na vlast, onda bljedunjava ideologija mediokritetstva ne uspije uvijek odoljeti osobnim taštinama i ambicijama. To znači da ne će s predsjednikom Mesićem lako izaći na kraj oni koji od njega očekuju da će se bez pogovora odreći naslijeđenih ovlasti kako je to obećano u predizbornoj kampanji.

[276] Ivan Oršanić, *Voda i pokret*. Croatiaprojekt, Zagreb 1999, str. 40. Usp. i moj proslov ovoj Oršanićevoj knjizi ("Ivan Oršanić i filozofija pokreta"), navlastito str. 16–17!

još daleke 1940, te ponovno izdano u NDH 1942) bezostatno odnosi i na hrvatske političke stranke, koje predstavljaju okosnicu političkoga života Republike Hrvatske i pokazuju beskrajnu ambiciju da to postanu u još većoj mjeri i za nedoglednu budućnost hrvatskog naroda.[277]

[277] Ovih deset točaka o hrvatskim strankama, ponajprije onim udruženim u sada vladajuće Šestorke, ispisano je dakle još u vrijeme njihova oporbenog djelovanja, i ta je raščlamba ovdje prenesena jer je u bitnome još uvijek aktualna. S obzirom na nove momente koji su nastupili u razdoblju pripreme preuzimanja vlasti i samoga prelaska Šestorki iz oporbe na vlast, usp. navlastito poglavlje XII ("Državni udar: s lijeva il' s desna?") i X: "Što čeka Hrvatsku?"!

VII. ŽIVOT I SMRT HRVATSKE DEMOKRATSKE ZAJEDNICE

Deset punih godina stranka zvana Hrvatska Demokratska Zajednica, zahvaljujući svojoj većini u Saboru i u Vladi Republike Hrvatske[278], kao i ugledu proisteklom iz njezine uloge u procesu obnavljanja hrvatske državnosti – predstavljala je sinonim hrvatske politike i države. Od samog početka ona se poistovjetila s osobom svojega utemeljitelja i vođe Franje Tuđmana. Ili bi točnije bilo kazati: ne baš od samog početka, ne od prvog trenutka.

Još koncem 1988 Tuđman nije vjerovao u svoju političku budućnost, kao što nije vjerovao ni u izglede osamostaljenja Hrvatske, unatoč velikim promjenama koje su, slomom europskih komunizama, ozbiljno bile načele temelje političkoga *statusa quo*. Činilo mu se da je beogradska velikosrpska vlast nad "Jugoslavijom" toliko čvrsta i djelotvorna, da ne bi imao odveć smisla i da bi na neuspjeh bio osuđen mogući pokušaj hrvatske odloboditeljske akcije.[279]

Kada se 19. siječnja 1989 u vikendici Ante Ledića na Plešivici okupila skupina od 14 hrvatskih domoljuba, Franjo Tuđman bio je samo jedan od nazočnika[280]. Ovdje je pao dogovor o osnutku jedne nacionalne udruge, ali je za predsjednika bio predviđen dr. Marko Veselica. Ime "Hrvatska Demokratska Zajednica" smislio je pak Tomislav Ladan. Nu, kada je sazrio trenutak i za formalno utemeljenje HDZ-a, te kada je

[278] U ratnoj Vladi nacionalnog jedinstva HDZ je imao većinu ministara; u ostalim vladama, bio je zastupljen isključivo.

[279] U tom smislu izjasnio se Tuđman u drugoj polovici listopada 1988, u jednom dužem brzoglasnom razgovoru što sam ga s njime vodio za njegova posjeta Hrvatima u Njemačkoj.

[280] Uz braću Veselice, Hrvoja Šošića, Dragu Stipca, Tomislava Ladana, liječnike Turića i Matkovića i druge.

režim zabranio predviđeno održavanje skupa u hotelu "Panorama", Franjo Tuđman sa svojim pristašama požurio je na Jarun, u prostoriju nogometnoga kluba "Borac", gdje je, u atmosferi očekivanih uhidbi, od nazočnika bio izabran za prvoga čovjeka nove stranke.[281]

HDZ nije bio prva stranka u Hrvatskoj stvorena u ozračju novoga duha slobode koji je zastrujao s rušenjem europskih komunističkih diktatura. Sve je započelo osnutkom udruge *Ujdi*, koja je pokušala okupiti jugoslavenske fanatike svih boja, svjesne da jednopartijski monopol ide u povijesnu ropotarnicu i odlučne da krenu u spašavanje jugoslavenske tamnice naroda, makar se morali pomiriti s demokratskim reformama. Povijesni trenutak, dakako, nije bio povoljan za oživljavanje fosila, te je *Ujdi*, tek što je prizvan u život, smjesta potonuo u mrak povijesnoga zaborava.

Prvom političkom udrugom s hrvatskim predznakom zato je postao tzv. "Hrvatski socijalno-liberalni savez" (kasnije soc-liberalna *stranka*). Njegovi utemeljitelji smatrali su da će najlakše svladati otpore staroga ako se pojave u okviru "socijalističkoga saveza", krovne organizacije koja je i u vrijeme komunističke tiranije pod svojim okriljem jamčila stanoviti prividni politički pluralitet. I samim imenom se na neobičan način nastojalo povezati socijalizam i liberalizam; bilo je smišljeno da zavara patrone i navede ih na registraciju nove partije.[282] Očito u dosluhu sa starim vlastima, ovim soc-liberalima bilo je dopušteno pokrenuti popularnu akciju za povrat spomenika Bana Jelačića na središnji gradski trg, kako daleko nacionalniji HDZ ne bi taj pothvat mogao sebi pripisivati u zaslugu.[283]

Na izborima u proljeće 1990 moglo se odlučivati između dva glavna nacionalna bloka. S jedne strane HDZ, s druge pak strane jedna *ad hoc* okupljena "koalicija narodnog sporazuma". Oba su se bloka predstavila narodu kao poželjne alternative dotrajaloj i osramoćenoj

[281] Dogodilo se to, dakle, bez Marka Veselice, koji je dio članstva povukao u svoju Hrvatsku demokratsku stranku. Kada sam Tuđmana 6. svibnja 1989 u Hamburgu upitao za razlog odvajanja HDS-a od HDZ-a, naglasivši štetnost razdora među istomišljenicima već u samom početku, odgovorio mi je vrlo opširno, ali isto toliko neodređeno. Očito nisu u pitanju bile političke razlike već osobna rivalstva.

[282] Na čelu soc-liberala našao se kontroverzni Židov iz Hrvatske Slavko Goldstein, poznat po svojim reformskim stajalištima baš kao i po skrajnjoj skepsi spram hrvatskih državotvornih težnji. Goldsteinu je u prvi mah čak i jedan Vlado Gotovac na stranačkim skupovima bio skoro nepoželjan kao tobožnji hrvatski nacionalist, da bi se, međutim, Goldstein i Gotovac ubrzo prepoznali i preuzeli voditi stranku, kojoj se, nakon Goldsteinova povlačenja, postavio za šefa sâm Gotovac.

[283] HDZ je to poslije ipak učinio.

komunističkoj despociji, koja je ovoga puta nastupila pod osvježenim i moderniziranim obličjem "saveza komunista Hrvatske – stranke demokratskih promjena". Budući da su reformirani komunisti svjesno odabrali privremeno povlačenje iz politike, kako ih ne bi zadesila sudbina neslavno oborenih sestrinskih režima diljem Europe, oni su s HDZ-om, ispravno predviđajući njegovu pobjedu, sklopili *gentlemanski* sporazum o prijenosu vlasti: komunisti će pristati na preuzimanje vlasti od strane nacionalista, a ovi će se zauzvrat obvezati na odricanje od kaznenog progona komunističkih zločinaca.

U konkurenciji s olinjalim, osramoćenim i ozloglašenim komunistima, ali i smušenim, bljedunjavim i minimalističkim savezom "narodnog sporazuma", HDZ je odnio očekivanu i uvjerljivu pobjedu[284]. Sve što je težilo slobodi, što je mislilo državotvorno a osjećalo nacionalistički – Domovina jednako kao i Emigracija – udružilo je napore kako bi na vlast konačno dovelo hrvatski usmjerenu snagu, te tako stavilo točku na duga desetljeća velikosrpske, najprije četničko-monarhističke, a potom partizansko-komunističke Jugoslavije.

Dočim su ostale strančice očitovale nemale poteškoće u konačnom odbacivanju jugoslavenske formule, HDZ je isprva, doduše, također umjesto korjenitog pristanka na hrvatsko odcjepljenje baratao konfederativnom[285] inačicom opstojećega stanja, ali je svojim sveukupnim nastupom djelovao kao daleko najnacionalnije i najdržavotvornije među ponuđenim rješenjima, protivno ne samo komunističkom teroru nego i velikosrpskom ropstvu, u kojemu je Hrvatska, uz kratki *intermezzo* četrdesetih, čamila skoro sedam desetljeća. Zato su ga svjesni Hrvati bez poteškoća prepoznali i, među mnogim strankama, odabrali kao jedini pravi, samorazumljivi izbor. Prepoznao ga je takvime i bankrotirani

[284] U koaliciji pod imenom "Hrvatski demokratski blok", kojoj je, uz ostale, pristupila i tek obnovljena Hrvatska stranka prava, ali je u njoj dominirao HDZ.

[285] Konfederacija je bila kategorija što smo je mi, radikalni emigrantski nacionalisti oko Brune Bušića, zarana povezivali s imenom Franje Tuđmana. U prvom broju našega mjesečnika *Hrvatski List* (Mainz, rujan 1978) napisao sam komentar "Spremaju li nam još jednu Jugoslaviju?", u kojemu sam, nakon jedne topogledne informacije primljene iz Zagreba, i Franji Tuđmanu spočitao pretjerano povjerenje u mogućnost konfederalnog preustroja jugoslavenske zajednice. Iste godine Marin Sopta i drugi suborci pozvali su me u Toronto da o toj temi održim predavanje. Moja je osnovna teza bila da je konfederalna Jugoslavija nemoguća: da naime Srbi na nju ili ne bi pristali, ili bi je opet iskoristili za provođenje dotadašnje velikosrpske vladavine. Zbog toga je svaka hrvatska ponuda konfederacije morala biti protumačena kao znak naše slabosti. Nu, konfederalne su alternative za Tuđmana bile i ostale tek uvjetne naravi. Već u svojoj knjizi *Nacionalizam u suvremenoj Europi* (1981) neuvijeno se i hrabro izjasnio za nezavisnu državu Hrvatsku.

režim, proglasivši ga, s pravom, "strankom opasnih namjera". HDZ je, došavši na vlast, sve do smrti Franje Tuđmana bio i ostao neupitno prevladavajućom silnicom na hrvatskoj političkoj pozornici (pa čak i onda kada se već, u očima mnogih, od oduševljeno dočekane spasiteljske elite, od junačke narodne avangarde, pretvorio u nesnosnu kliku pokvarenjaka). Postao je vrlo brzo uistinu masovnom nacionalnom strankom.[286] Pritom se HDZ u strogom smislu i nije smatrao političkom strankom poput ostalih, a nije, već od prvih dana, dakako želio biti ni pukom skupinom za pritisak, *pressure group*, – nego se u svojoj samosvijesti doživljavao kao veliki općenarodni pokret.

I dok je načelno bilo jasno da HDZ želi postati široki osloboditeljski pokret, u pojedinostima on je oduvijek imao problema s određivanjem vlastita identiteta. Kako bi se stavio na čelo hrvatske državotvorne borbe, HDZ je morao – i Tuđman je to u svojim govorima, *interviewima* i drugim javnim obraćanjima neumorno ponavljao – u sebi sabrati sastavnice hrvatskih državotvornih nastojanja iz čitave prijašnje povjesnice. Stoga je neizbježivo postao (Tuđman to ne bi tako grubo izrazio) *eklektičan*, svakako ni više ni manje negoli je to bio i sam njegov vođa. U svoju baštinu HDZ je ubrojio Oca Domovine Antu Starčevića, seljačkoga i narodnog vođu Stjepana Radića, te napokon, kako se opetovano isticalo, tradiciju hrvatske nacionalne ljevice. Našlo se, dakle, mjesta i za bezuvjetno državotvorstvo na tragu liberal-demokratske francuske revolucije, za doduše oklijevajuću i nestalnu, ali populistički efektnu obranu narodne pravice u duhu panslavističkoga demagoga Radića, pa i za one predstavnike komunističkoga pokreta u Hrvatskoj kojima je, s manje ili više prava, pripisan hrvatski državotvorni patriotizam (Cesarec, Adžija, Keršovani, Krndelj, Hebrang i dr.).

Među duhovnim ocima HDZ-a, premda uglavnom nepriznat, svoje zavrijeđeno mjesto zauzima i poglavnik Ante Pavelić sa svojim Ustaškim pokretom. U herojskim danima HDZ-a Tuđman je, na iskreno oduševljenje nacionalističkog lagera, pred velikim auditorijem[287], prvi put nakon sloma 1945, za Nezavisnu Državu Hrvatsku priznao da nije bila samo "kvislinška tvorevina osovinskih sila", kako se ona uobičajeno i pogrdno nazivala tijekom Titove Jugoslavije, nego da je bila i "izrazom tisućljetnih težnji hrvatskoga naroda za vlastitom državom".

[286] Samo u Zagrebu HDZ je 1993 – prema podatku Ivića Pašalića – brojio 50 tisuća članova, a taj se iznos početkom 1998, po tvrdnjama Zlatka Canjuge, povisio na 75000.

[287] Na Prvom općem saboru Hrvatske Demokratske Zajednice, održanom 24. veljače 1990 u zagrebačkoj dvorani Lisinski.

Tuđman je ovom smionom zahvatu "historiografske revizije" mogao zahvaliti dobar dio svoje izborne pobjede. Pa ipak, ovu ocjenu NDH nije bio spreman češće ponoviti. Draže mu je bilo podsjećati, u pohvalnom tonu, na tradiciju partizanske gerile u Hrvatskoj, premda se, ona po svome nacionalnom naboju, ni uz najbolju volju nije dala usporediti s Ustaškim pokretom i državom koju je ovaj osnovao.

Ova ljevici sklona retorika (koliko god su s ljevice HDZ oduvijek nazivali i smatrali "desničarskom" strankom) najvećim je dijelom, dakle, uporno ignorirala Ustašku tradiciju i njezinu povijesnu ulogu u obnovi hrvatske države nakon osam i pol stoljeća bezdržavlja ili ograničenog suvereniteta. Taj se propust mogao tek donekle tumačiti obolom pobjedničkoj "antifašističkoj" koaliciji, čiji su pristaše u mjerodavnim državama bili i ostali na vlasti. Osim ovoga, pojavio se i jedan specifično hrvatski razlog za osobito podilaženje hrvatskim komunističkim partizanima. Tuđman, i sâm, uostalom, s punim stažom sudionika partizansko-komunističkog pokreta, primio je u redove svojega HDZ-a mase bivših suboraca i njihovih ideoloških nasljednika.[288] Komunisti koji su pristupili HDZ-u dijelom su u pokojnoj tvorevini bili prikriveni nacionalisti, a komunističkom su pokretu pripadali iz oportunističkih i karijerističkih poriva. S druge strane sigurno je da su i Tuđmanovu pokretu pristupili mnogi konformisti, bilo da su potajno ostali pri svojim komunističkim predrasudama, ili su kao "suncokreti", prevrtljivci bez uvjerenja, naprosto dobri za svaki režim. U oba slučaja, HDZ je svojom retorikom morao takvima staviti do znanja da ne predstavlja puku reprizu Ustaškoga pokreta i države, da je spreman i komunističkom sastojku priznati udio u generacijskoj borbi za Hrvatsku, te ga visoko ocijeniti i svrstati među svoje časne predšasnike.

Stvoren i po vlastitu priznanju kao sinteza državotvornih nastojanja skoro čitave nacionalne tradicije, HDZ se, htio ne htio, morao suočiti s problemom odredbe svojega identiteta. Ali, nije se mogao bezostatno svrstati u ljevicu, jer se shvaćao i predvodnikom u borbi za uklanjanje zlehuda nasljeđa komunističke strahovlade. Nije se također mogao poistovjetiti niti s desnicom, videći u njoj usmjeridbu nepoćudnu mjerodavnim političkim čimbenicima današnjega svijeta.[289] Do njegova nestan-

[288] Navodno se u HDZ-u našlo 40 tisuća negdašnjih članova Partije, naprama 17000 u redovima Račanovih reformiranih komunista.

[289] Desnim udjelom u svome eklektičkom biću, HDZ je počesto povezivan s konzervativnim europskim strankama, kao što je Kršćansko-socijalna unija (CSU) dugogodišnjega bavarskog vođe i hrvatskog prijatelja Franza Josefa Straußa. Straußovo je, međutim, omiljelo načelo glasilo da nitko izvan CSU-a ne smije biti desno. Premda umjereni desničar, on je u svoju stranku, koliko je bilo moguće, nastojao integrirati

ka s političke i povijesne pozornice taj problem nije bio riješen na jednoznačan i uvjerljiv način.

* * * * *

Jedno vrijeme izgledalo je da se HDZ ipak nalazi na putu rješenja svojega problema identiteta uključivanjem među stranke tzv. kršćanske demokracije. Demokršćanski profil HDZ-u je nastojao izgraditi njegov Drugi opći sabor[290]. I prije i poslije toga Sabora bilo je, usput i neobvezno, riječi o HDZ-u kao demokršćanskoj stranki, nu samo na tomu je Saboru poduzet izravni, sustavni i ozbiljan pokušaj da se Tuđmanovu pokretu pribavi upravo takva legitimacija. Bio je to i pokušaj da se HDZ, u karakteristično pokorničkoj maniri, učini simpatičnim demokratskom Zapadu. Smetnulo se s uma da je u državama zapadnjačkoga parlamentarizma kršćanska demokracija već nadvladana politička formula koja silazi s vlasti, ali i nestaje iz političkog života uopće, pod bremenom korupcije svojih predvodnika i nedorasla novim epohalnim izazovima – kao što se to već tada bilo dogodilo u Italiji, a koju godinu kasnije počelo se zbivati i u Njemačkoj.

Za unutarnju pak uporabu, ovo pretvaranje HDZ-a u stranku kršćanske demokracije imalo je poslužiti s jedne strane izolaciji i daljnjoj marginalizaciji već postojeće domaće demokršćanske stranke Marka Veselice, a s druge, pružiti političku usporednicu masovnom nadiranju dojučerašnjih "ateističkih" boljševika, sada mahom članova HDZ-a, u Crkvu – u znak nove ideološke "podobnosti".

Arhitekti kristijaniziranoga HDZ-a izgubili su iz vida i neznatnu važnost kršćanske demokracije u hrvatskoj političkoj tradiciji[291], oprez

sve što je od njega bilo desnije i držati ga pod nadzorom, ne bi li tako podrezao krila samostalnoj ekstremnoj desnici. Za razliku od njega, HDZ je bio uvjeren da je za njega posve korisno samostalno postojanje jedne parlamentarne stranke koja će se u usporedbi s njim prepoznati kao desnica: Hrvatske stranke prava pod vodstvom Ante Đapića. Time se za HDZ dala polučiti višestruka korist: on je pred bjelosvjetskim "ratnim pobjednicima" mogao mirne savjesti djelovati kao stjecište umjerenih centrumaša, a u pravašima sačuvati dokaz širine hrvatske demokracije, zatim neku vrstu ventila i pokusnog balona, napokon, potencijalnog koalicijskog partnera koji već i sada, u oporbi, govori ono što HDZ sukladno svojemu *imageu* sâm ne bi smio.

[290] Taj je Sabor održan 15. i 16. listopada 1993 u Zagrebu. Na njemu je došla do izražaja koncepcija široke, masovne stranke, u koju bi se svatko mogao, a valjda i trebao učlaniti, baš kao i nekada u KP. Takvoj je stranki trebala i široka, pučka ideologija, a stranački su je mozgovići prepoznali ni manje ni više nego u – Kršćanstvu!

[291] *Pučka stranka*, nastala na temelju demokršćanskoga programa, nije u hrvatskoj poliici ostavila vidljivijeg traga. Zanimljivo je da joj je ime tek u naše dane,

svih čimbenika hrvatske politike spram pogibelji klerikalizma, kao i okolnost da hrvatski narod nije isključivo kršćanski narod, već u svojim redovima krije i nemali broj muslimana, a i pripadnika drugih religija i konfesija, kao i agnostika i tzv. "ateista".

Nitko od tvoraca HDZ-ovog demokršćanskog čuda, napokon, nije smatrao potrebnim dublje promisliti sâm smisao povezivanja politike s vjerom, a kršćanske vjere s političkom demokracijom. Jer, u tekstu Evanđeljâ nigdje se ne zagovara demokratska politika, niti to igdje čine najveći kršćanski mislioci, crkveni naučitelji kakvi su bili bl. Aurelije Augustin ili sv. Toma Akvinac. Kroz svoju povijest Crkva je, osobito preko papinskih enciklikâ, često osuđivala demokraciju. I doista, nema čvrstih razloga koji bi Kršćanstvo *in politicis* predodredili upravo za demokratsku, a ne za aristokratsku, monarhijsku, ili neku drugu političku formulu. Demokratska dogma o jednakosti ljudi u Kršćanstvu vrijedi samo s Božje visine. Na ovome svijetu, pak, ljudi se stubokom razlikuju, pa i po darovima koje su pojedini među njima dobili od sv. Duha.

Čitava je ta ideja o hrvatskoj kršćanskoj demokraciji što bi ju otjelovljivala vladajuća stranka HDZ bila maglovita i nejasna, bez pravog koncepta, bez supstance, nepromišljen i ishitren mrtvorođenac nastao iz jeftinih političko-pragmatičnih pobuda. Dočim je europsko demokršćanstvo poslije 1945 ipak imalo nekog svog smisla u potrebi da se, s onu stranu skrajnje fašističke desnice upravo poražene u velikom ratu, ali i na razmaku od ekspanzivne boljševičke ljevice, pronađe stanovita tradicionalna formula za odvijanje umjerene i uljuđene politike desnog centra, – taj je smisao u Hrvatskoj konca Tisućljeća posve izostao. Izostali su i potencijalni demokršćanski vođe kakvi su bili Adenauer ili de Gasperi. Predvodnik hrvatske kršćanske demokracije bio bi – groteskno – bivši komunistički partizan, Titov general te čovjek koji niti nakon svojega nacional-političkog obraćenja nije još s uvjerenjem, uvjerljivo i bezostatno uredio odnose spram vjere u kojoj je rođen i kršten. Sve u svemu, bio je to nespretan pokušaj politizacije Crkve kroz površnu i prividnu klerikalizaciju države[292], pa nije slučajno da je ministar Jure Radić na istom Saboru HDZ-a ponudio zastupnicima jedan od svojih

vjerojatno za nju i ne znajući, preuzeo politički avanturist Tomislav Merčep, koji s demokršćanskom i klerikalnom političkom baštinom nema baš nikakve veze. Hrvatski katolici pak u politici su se uglavnom priklanjali lijevoj i protuklerikalnoj Hrvatskoj seljačkoj stranki, pod geslom: "Vjera u Boga i seljačka sloga".

[292] Pristaše "demokristijanizacije" HDZ-a pozivali su se rado i na socijalni nauk Katoličke crkve. Nu onda bi im bolje pristajalo ime *socijal-klerikalaca*.

nerijetkih gafova, izvalivši sintagmu o "demokršćanskoj državi"![293] Zapravo je na Saboru jače od demokršćanske zastupana ideja koja bi se mogla označiti kao *demognostička*, prema iznjedrenoj "gnostičkoj" paroli skupa "Znali smo – znamo – znat ćemo"! I tako je zamisao o HDZ-u kao stranki hrvatskoga demokršćanstva vrlo brzo šutke skinuta s dnevnoga reda, kako je i zavrijedila.[294]

* * * * *

Neobičan odabir "kadrova" kojima se Franjo Tuđman okružio u svojemu HDZ-u uvijek je iznova pružao poticaj stanovitom čuđenju. Tuđman, koji je u saborskom govoru 30. svibnja 1990, odmah nakon pobjedonosnih izbora, svečano obećao da u Hrvatskoj ne će više biti pokorničkog poslušništva, za svoje je najbliže suradnike imenovao najvećim dijelom nesamostalne, slijepo mu odane mediokritete, podaničke duhove bez vlastitih ideja i vizija. Nu, pri pomnijem promišljanju nije bilo teško zaključiti da je pritom postupio kao i svaki drugi državnik pouzdanog instinkta i elementarne političke mudrosti. Tko naime sebi odabere sposobne i nezavisne pomoćnike, koji su odveć skloni razmišljati svojom glavom, radi o glavi samome sebi. Prije ili kasnije oni će se proglasiti pametnijima od vođe, i naći će načina da ga uklone iz sfere političkog odlučivanja.

Takvih problema sa svojom *kamarilom* Tuđman uistinu nije imao. Svi su mu oni bili i ostali vjerni (do smrti – premda ne i nakon smrti),

[293] Ova stupidna izjava nije implicirala samo rastanak s načelom političkog laicizma, nego je na mala vrata htjela uvesti isti onaj totalitarizam poistovjećenja partije i države koji je resio komunističke sustave, inače s dobrim razlozima nesimpatične Juri Radiću i njegovim političkim prijateljima. Nakon Tuđmanove smrti ubrzo nam je serviran srodan gaf, koji po svojoj tragikomičnosti ne zaostaje za Radićevim: privremeni zamjenik Predsjednika, Vlatko Pavletić, u samoj objavi Tuđmanova preminuća, posve je ozbiljno uporabio izričaj do tada rabljen tek u šaljivim sklopovima, u ulozi igre riječi, ili kao naslov rubrike jednog izrazito lijevog kolumnista u još lijevljim dnevnim novinama: *Demokroacija*, što će reći: ili će Hrvatska biti demokratska, ili je ne će biti. Netko bi mogao misliti i obratno!

[294] *Glas Koncila* u svom broju 34 (= 22. kolovoza) za 1993 godinu još se jednom, u nepotpisanom članku "Kako je moguće hrvatsko demokršćanstvo?", vjerojatno iz pera Živka Kustića, pozabavio ovom temom, uostalom na prilično neodređen i demokršćanskoj politici u biti nesklon način. Takva je reakcija bila posve razumljiva. Prihvatiti demokršćanstvo u spodobi HDZ-a značilo bi, naime, za Crkvu obvezati se na trajnu potporu Tuđmanovoj, a poslije uopće HDZ-ovoj politici, pristati na klerikalizaciju države i politizaciju Crkve, te ovu otuđiti od ne-kršćanskoga dijela nacije. Uskoro je čitavu priču uglavnom zaboravila i sama Crkva.

pa i onda kada bi očitovali odveć jake osobne ambicije, ili na drugi način nestali iz njegove blizine, nisu nikada usmjeravali svoje strijelice izravno protiv Predsjednika, te bi i nakon razlaza ostajali ispunjeni neizmijenjenim strahopoštovanjem za njega.[295]

Ne samo što je Tuđman svoje ljude odbio birati po mjerilu političke pameti i sposobnosti, markantnosti, stature i figure, – što nije nerazumljivo. Nego se on nije odlučio niti za izrazite državotvorce, nacionaliste, kakvi bi bili najpogodniji za vladajuću elitu jedne zemlje koja je upravo uspjela iznova osvojiti nacionalnu i državnu samostalnost. Dapače, kao da su mu žestoki Hrvati bili osobito nedobrodošli. Navlastito se klonio provjerenih emigrantskih boraca, koji su odmah bili smješteni na margine, ili pak obeshrabreni hladnim, birokratskim dočekom, tako da su mnogi od njih ubrzo shvatili kako im nije mjesto u Domovini te su se, razočarani, vratili u svoje dojučerašnje emigrantske domicile. Draži su mu od očitovanih Ustaša bili pripadnici partizanskog pokreta i članovi KP, jer je i nesvjesno za njih ćutio simpatiju kao za negdašnje svoje ideološke suputnike, a svakako i zbog njihove ucjenjivosti, te stoga jednostavnije uporabljivosti. Klonio se i političkih zatvorenika. Jedan od rijetkih bivših uznika kojemu je povjerio znatniju ulogu bio je Vice Vukojević, čovjek neuvjerljive i nerasvijetljene nacionalne prošlosti, upleten u zamršene obavještajne intrige.[296]

Tako se, kroz desetak godina njegove vladavine, Tuđmanova hadezeovska ėlita ponajvećma svodila na bivše sekretare kojekakvih partijskih komiteta, ili štoviše obične partijce, na oznaše i udbaše, sinove Orjune, vjerne sljedbenike Titove diktature, a u najboljem slučaju neugledne konformiste koji se u pokojnoj tvorevini baš nikako nisu isticali kao nezadovoljnici, kritičari režima, a ponajmanje kao hrvatski nacionalisti. Tek poneki od njih bili bi u stanju u svoju korist predočiti barem kakav-takav pedigre u Hrvatskom Proljeću. To su, naprimjer, učinili *Josip Manolić* i *Stipe Mesić*.

Ali je Manolić započeo poslijeratnu karijeru kao krvavi egzekutor bjelovarske Udbe, koji se još razmetao svojom ulogom Stepinčeva šofera

[295] To vrijedi za ljude kakvi su Šarinić, Gregurić ili Hebrang, pa i Manolić. Stanovita je iznimka Stipe Mesić sa svojim vulgarno šaljivim manirizmom, koji može djelovati neozbiljno jer Mesić očito ni samoga sebe ne shvaća odveć ozbiljno, nu i u takvom šarlatanstvu nije Tuđmanu uskraćivao svaki respekt.

[296] Po nekim svjedočenjima, Vukojević je na Golom Otoku sproveo točno 6 mjeseci manje jedan dan, kako mu, po tadašnjim propisima, ovo robijanje ne bi opterećivalo životopis. Takvi su boravci na Otoku navodno služili izobrazbi udbaškog kadra te osiguravanju njegove pravovjerno-nacionalne legitimacije u kasnijem radu sa svojim domoljubnim žrtvama.

na putu u Lepoglavu. Tu neslavnu prošlost objašnjavao je bez imalo srama i grižnje savjesti tadašnjim "zakonima" koje je valjalo poštovati. Iz toga je slijedilo da on i sada služi hrvatskoj državi samo zato jer su joj zakoni hrvatski, te da bi se prvom nesretnom zgodom spremno vratio svojoj prvoj ljubavi Jugoslaviji.[297]

Manolić je, kao i Mesić, premda su se reklamirali kao "proljećari", najgrubljim riječima "pozdravio" *Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika* (1967), i time su se obojica kao odrasli i odgovorni ljudi, koji dobro znaju što čine, solidarizirali s tadašnjim krvnim neprijateljima hrvatske samobitnosti. Čovjek sličan Manoliću bio je i prvi ministar unutarnjih poslova, *Josip Boljkovac*, bivši partizan i djelatni udbaš[298], koji je zbog tobožnjeg sudjelovanja u Hrvatskom Proljeću navodno pao u nemilost. U početcima srpske agresije osobito se istakao praznim obećanjima o tome da u Kninu tek što nije "profunkcionirala pravna država", da bi se, nakon micanja s državnih funkcija, potpuno odao svojim potajnim jugo-nostalgičnim titofilnim sanjarijama.

Jedan od ključnih ljudi iz Tuđmanove okolice, *Vladimir Šeks*, doduše je razmjerno kratko vrijeme sproveo u jugo-zatvoru, kamo ga, ipak, nije dovela neka ozbiljnija nacionalna akcija, već je stradao zbog jedne – u vedrom stanju izrečene i krivo shvaćene – izjave o prednostima Hitlerove vojske u usporedbi s JNA. Šeks je iza sebe već imao karijeru jugoslavenskog javnog tužitelja i uživao reputaciju odvjetnika koji se rado stavio na raspolaganje beogradskim disidentima, ali je bio i na zlu glasu kao navodni suradnik jugoslavenskoga tajnog redarstva.

Uz Šeksa u prvi mah donekle ozbiljan pretendent na Tuđmanovo naslijeđe u svojstvu predsjednika republike, *Mate Granić*, u propalom poretku još je manje posvjedočio svoju vezanost za hrvatsku grudu i odanost hrvatskom državno-nacionalnom interesu. Potomak jedne notorno orjunaške obitelji iz Makarske, u drugoj se Jugoslaviji proslavio jedino kao liječnik zloglasne jugo-premijerke i gušiteljice Hrvatskoga Proljeća, Milke Planinc. U svojim nastupima Granić odaje polumrtva čovjeka, lišena ikakvih strasti, spremnog na svaki kompromis, svako odricanje

[297] Pozivanje na nekoć vladajuće zakone rado se prihvaća kao opravdanje za ljevičarske nepodopštine kojima se rušila Hrvatska. Ali, kada se na njih pozove Hrvat Dinko Šakić (kojemu, uostalom, nikakav zločin i nije bio dokazan, osim ako se dokazna snaga ne pripisuje pripovijestima ishlapljelih i odavna prepariranih jugo-svjedoka), onda on "zaradi" 20 godina robije.

[298] U narodu se održalo sjećanje na njegova nedjela, pa mu se pripisuje i utovar ranjenika iz bolnice Sv. Duh u kamione, kojima ih se prevezlo ravno u jamu smrti Jazovku.

od osobnog i nacionalnog dostojanstva i svako popuštanje pod pritiscima te pristajanje na uvijek nova ropstva.

Jedan od dopredsjednika HDZ-a, jedno vrijeme predsjednik Vlade, *Franjo Gregurić*, gradio je svoju karijeru u opskurnim moskovskim ambijentima udbaške firme "Astra". Ministar policije *Ivan Jarnjak*, pak, dao je još u početnom razdoblju nacionalnog prevrata, službeno nazivanog "demokratske promjene", fizički napasti prosvjednike koji su razvili nepatvoreni hrvatski barjak "bez socijalističkih obilježja". Tuđmanov privremeni zamjenik i nasljednik *Vlatko Pavletić* bio je partijski sekretar, bila je to i njegova bliska suradnica *Vesna Škare-Ožbolt*, bio i višegodišnji premijer *Zlatko Mateša*. Ličnosti poput izvikanog "uspješnog" premijera *Nikice Valentića*, te zagrebačkih gradskih otaca *Mladena Vedriša* i *Branka Mikše*, također su iz bivšeg režima ostali na zlu glasu što zbog kolaboracije s komunističkom strahovladom, što zbog drskog snobovskog poziranja s nacionalnim ravnodušjem, što pak zbog sumnjivih ili nezakonitih poslova kojima su zarana uspjeli steći zavidni imetak.

Iz redova hadezeovskih "tajkuna" osobito je pitoreskna bila figura farmaceutskog mešetara *Franje Kajfeža*, poznatog, kao uostalom i Mateša, po svojoj sklonosti čestim ženidbama, ali i oponašanju plemenitaškoga života u ambijentu tuđih dvoraca. Nu ono po čemu će Kajfež ostati u pamćenju i kada ishlape uspomene na njegov snobovski neukus, njegova je uloga ključnog svjedoka optužbe koji je omogućio da u vrijeme komunističke Jugoslavije član tada zabranjenog HSS-a, Nikola Novaković, ni kriv ni dužan, bude osuđen na 10 godina robije. Hadezeovski režim ne samo da je taj zločin Kajfežu oprostio, nego se potrudio da on ostane brižljivo skriven i nipošto ne iziđe na vidjelo.

Posebno je poglavlje još jedan među bivšim premijerima, dugotrajni Tuđmanov šef kabineta, a neko vrijeme čak i "potpredsjednik republike", kako su ga rado titulirali neki Amerikanci – *Hrvoje Šarinić*. Taj svat pojavio se niotkuda, kao potpuna nepoznanica, ponudivši Tuđmanu svoje usluge ("znanje jezika"!) još u HDZ-ovoj baraci. Premda ga je uvjerljivo pratio glas čovjeka tijesno povezanog s francuskim službama i masonskim krugovima, Tuđman mu je poklonio bezgranično povjerenje, da bi se s velikim zakašnjenjem u njemu morao razočarati.[299] Iz inozemstva došao je i "čuvar državnog pečata" *Ivan Milas*, u čijoj bečkoj

[299] Franjo Tuđman upoznao je u svome razmjerno dugom životu, tijekom razgranate i raznovrsne javne djelatnosti, čitave vojske ljudi. Pa ipak je ostavljao dojam pretežito zatvorenog čovjeka, koji se ne odaje posve u komunikaciji, ali ni drugoga potpuno ne razotkriva: uvijek uglavnom vezan za uži prijateljski krug i nedostatno sposoban za istinsko poznavanje ljudi, što je urodilo i brojnim krivim procjenama.

gostionici nisu bile odveć dobrodošle teme hrvatske politike i katoličke vjere, a po riječima svjedoka znale su se od gazde nerijetko čuti i poznate riječi kletve upućivane žrtvinoj "Ustaškoj" roditeljki.

Od Tuđmana su redom otpali i visoki djelatnici u pravnom sustavu, *Krunislav Olujić* te *Miroslav Šeparović*. Prvoga su optužili za nedolične istospolne dodire s maloljetnicima, a drugoga za odavanje državnih tajni i čuvanje povjerljivih državnih dokumenata u svojoj privatnoj pismohrani.[300] Zanimljivo je da su ova dvojica, nalik nizu drugih otpisanih suputnika vlasti, umjesto da se nakon pada u nemilost povuku u osamu i prepuste se tihoj meditaciji o svojim pripisanim ili stvarnim grijesima te o prolaznosti ljudske slave – prekonoć izrasli u samozvane mučenike i narcisoidne zvijezde političke estrade, junake protudržavne ulice, ljubimce jugo-nostalgične rulje, koja od svake ništarije spremno stvara idola samo ako ova pokaže i najmanji znak da bi, nesmiljenim provođenjem osvete nad dojučerašnjim drugovima, makar neizravno mogla biti od koristi u poslu podrivanja temelja hrvatske državnosti.

Posebnu kategoriju HDZ-ovih korifeja predstavlja skupina mlađih, vehementnih dužnosnika, istaknutih manje po junačkim djelima, nego pretežito po jačini svoje državotvorne retorike: *Ivica Ropuš*, jedan od prebjega iz liberalnih redova; *Drago Krpina*, mladi gnjevni čovjek takozvanoga "desnog krila"; spretni i lukavi aparatčik *Ivić Pašalić*, te *Zlatko Canjuga,* čovjek koji se posve ozbiljno poistovjetio s Cezarom, inače gimnazijski profesor koji je burne godine Domovinskoga rata sproveo u njemačkoj zavjetrini, baveći se problemima hrvatskih škola u inozemstvu.[301]

[300] M. Šeparović, do svoga uklanjanja iz politike vodeći čovjek sigurnosno-izvještajne zajednice, čija je zadaća zaštita države od neprijatelja, – prigovorivši mi jednom zbog nekih kritikâ što su mu je uputili naši ljudi, izvolio je ustvrditi da Hrvatska nema vanjskih i unutarnjih neprijatelja, nego ih predsjednik Tuđman i mi izmišljamo! Čemu onda uopće tajna policija i on sâm, koji joj je dojučer bio na čelu, na to nije znao odgovoriti. Usp. u ovoj knjizi poglavlje XI: "Neprijateljska hidra diže glave"!

[301] Unatoč nedostatnoj kompetenciji, Canjuga bi sebi rado znao dopuštati izlete i uzlete u visine filozofskih sfera, gdje bi, međutim, njegov retorski eros bivao prisiljen na kukavnu kapitulaciju. Intelektualne nespretnosti, u koje bi bezglavo srljao, dovele su ga i do predstavljanja nacrta jedne groteskne "teorije" društvovnih stališa. Zamisao je, po svemu sudeći, "posudio" iz programa Nove Hrvatske Desnice, a nesretna se zabuna sastojala u tomu da je on締 stališku harmoniju, koju Nova Desnica smješta u viziju poželjnoga političkog ustroja budućnosti, projicirao u današnju, posve neharmoničnu i konfliktima impregniranu zbiljnost Republike Hrvatske! Vrhunac groteske s Canjugom dostignut je, međutim, kada su pripuznički "recenzenti" jedan nespretno sklepani bleferov knjiški uradak iskoristili za usporedbu nedoučenog provincijalnog tutleka sa Šufflayem i Starčevićem!

Da bi se zaokružila slika HDZ-ova bestijarija, ne bi trebalo prešutjeti i pomoćnu četu poslušnika, sastavljenu iz režimu manje ili više odanih novinarskih pera. U Hrvatskoj, novinari su ili otvoreni protivnici ne samo vlasti nego i države, zdušno sudjelujući u njezinoj destabilizaciji kao plaćenici inozemnih neprijateljskih agentura – ili su pak slijepo odani sluge poretka, što pokušavaju nevješto prikrivati lažno objektivističkim stilom svojih napisa.[302] Dvojica među vodećim "državotvornim" novinarima, na primjer, *Nenad Ivanković* i *Mirko Galić*, u prošlom su režimu kao novinari djelovali u izravnoj službi Udbe: prvi kao člankopisac specijaliziran za blaćenje Katoličke crkve, drugi pak ispočetka kao najobičnije njuškalo i sitni žbir, a kasnije žurnalist s višim i ozbiljnijim, odgovornijim partijskim zadaćama.[303] U HDZ-ovu menažeriju napokon spadaju i figure iz svijeta umjetnosti i estrade, slikar *Ivan Rabuzin*, pjevač *Krunoslav-Kićo Slabinac*, koji je još koncem osamdesetih u Njemačkoj odbijao pjevati blizu hrvatskoga barjaka, te paradne stranačke kobile tipa *Ene Begović*, *Tereze Kesovije* ili *Ive Majoli*.

Što su, napokon, svi ti ljudi uopće imali zajedničkog s Hrvatskom, dok ih stjecaj povijesnih okolnosti, u kombinaciji s manjom ili većom dozom oportunizma, ili pak želje za karijerom, nije doveo u blizine Franje Tuđmana?![304]

Junake je HDZ-ova panoptikuma, radi veće preglednosti, javno i objavljeno mnijenje Republike Hrvatske rado voljelo svrstavati u skupine

[302] Uputan je primjer nekrologa Franji Tuđmanu što ga je u *Večernjem Listu* sročio jedan od najneukusnijih među prokušanim laskavcima, inače bivši notorni jugokomunist Branko Tuđen, koji je ovoga puta sebi dopustio neviđeno oštre kritike pokojnikove ličnosti i politike, samo kako bi svratio pozornost sa svoje apologetske uloge, ili joj pribavio *alibi*. Nu, tko zna, možda je u pitanju već bilo uvježbavanje novoga pseudokonvertitskoga *salto mortale*?

[303] Tako je Galić, kao krugovalni dopisnik iz Pariza, u jesen 1978, izvještavajući s veličanstvenog sprovoda Brune Bušića, za tadašnji Radio Zagreb govorio o "šačici ustaša" koja se okupila na pokopu "ustaše Bušića". Danas je taj i manje-više takav Galić direktor Hrvatske Televizije koja se hoće pretvoriti u javnu kuću.

[304] Bilo bi nepravedno ne prepoznati u HDZ-u i vrijednijih, poštenijih, domoljubnijih pojedinaca. Razmjerno podnošljivim figurama kao što su Andrija Hebrang ili Ljerka Mintas-Hodak, međutim, stanovito uvažavanje dugujemo manje zbog neke njihove političke bezgrješnosti, a više zbog karizme obiteljskoga naslijeđa: Hebrang je sin istoimenog junačkog i tragično poginulog vođe hrvatskih nacional-komunista, dočim je otac gospođe Mintas-Hodak bio istaknuti hrvatski nacionalist, šef Poglavnikova protokola u NDH. Donekle je *outsidera* u hadezeovskom društvu predstavljao čovjek Ustaškog srca Gojko Šušak, koji je od uglavnom nezapaženog emigrantskog prosvjednika protiv Titovog komunizma i velikosrpske Jugoslavije, bez vojne škole, pa čak i bez odsluženoga vojnog roka, postao zaslužni i utjecajni ministar rata i neokrunjeni vladar kvazidržavne tvorevine u zapadnoj Hercegovini. Valja ovdje spomenuti i Zvonimira

nazvane frakcijama. I doista, široko zamišljeni i masovni pokret hrvatskoga naroda za nacionalno oslobođenje kroz suverenu državnost – kako je po prilici HDZ samoga sebe doživljavao – nije mogao biti homogen i jedinstven kao neka sektaška, ideološki jednoznačna "kadrovska" politička stranka. U HDZ-u su se kroz čitavo vrijeme njegova postojanja uvijek mogle razlučiti neke stalne, ustrajno opstojeće frakcije. Među njima su granice bile prilično čvrste, premda bi i preko njih prigodice dolazilo do neformalnog udruživanja njihovih pripadnika. Jer, te su granice predstavljale više razdjelnice ideja, stajališta, općega duha, nego što su, strogo uzevši, dijelile konkretne skupine političara.

Od početka razlikovalo se unutar HDZ-a tri ključne skupine. U prvu su spadali ljevičari, negdašnji Titovi partijaši, partizanski gerilijerosi, tzv. "antifašisti", – koji su se u stanovitom trenutku svoga života, možda i iskreno, u srcu odrekli centralističke Jugoslavije, ali su pristajanje uz model hrvatske samostalnosti racionalizirali tobožnjim duhom partizanskoga parlamenta "Zavnoha". Prema njihovoj konstrukciji ispalo bi da su partizani u šumi postavili temelje nezavisnoj hrvatskoj državi. Na taj način oni bi pred sobom pravdali svoj kasno probuđeni separatizam, ali takvo opravdanje nije bilo izvodljivo bez krivotvorbe povijesne istine: "Zavnoh" je, naime, djelovao strogo u okvirima općejugoslavenskoga partizanskog parlamenta "Avnoja", i cilj mu je bio tek "državnost" Hrvatske u okvirima Jugoslavije, što je predstavljalo očito protuslovlje. Jugoslavija je obnovljena, a da u njoj Hrvatska, dakako, nije postala suverenom državom.

Pripadnike ove frakcije Tuđman je pronašao u redovima bivših suboraca iz II Svjetskog rata, ukoliko se oni nisu priključili drugim, izrazito ljevičarskim strankama, koje su predvodili Savka Dabčević-Kučar i Miko Tripalo, Ivica Račan, profesor Horvat, "srpovac" Šuvar i ostali. Najistaknutiji predstavnici ove, *partizanske*, "zavnoške" frakcije bili su dvojica Josipa: Manolić i Boljkovac. Ni jedan ni drugi nisu izdržali tempo nacionalnoga procesa, te su obojica ispali iz pokreta.

Drugu bi frakciju valjalo označiti kao *tehnomenedžersku*, a vodeći su joj članovi bili ljudi ponekad manje ili više izražene patriotske, nu nipošto nacionalističko-državotvorne podloge, zainteresirani pretežito za gospodarske i financijske probleme, spremni staviti se na raspolaganje hrvatskoj državi kada je ona jednom već bila tu, ali nespremni još u

Šeparovića, viktimologa i bivšeg rektora Zagrebačkog Sveučilišta, koji je, premda i sâm do zadnjega časa žrtvom jugoslavenskih predrasuda, kasnije, kao ministar vanjskih poslova i ministar pravosuđa, a jedno vrijeme državotvorni disident, izrastao do čvrstog zagovornika i branitelja hrvatskih nacionalnih interesa.

jugoslavenskom razdoblju izravno se uključiti u rizičnu i junačku borbu za nacionalnu slobodu. U nacionalnom pogledu zastupali su uglavnom umjerenjačku liniju, a u političkim nazorima, kao i u gospodarskim, bili su izraziti liberali.

U tehnomenedžerske hadezeovce spadali su neki od Tuđmanovih premijera, već po naravi svojega posla predsjednikâ Vlade (kao što je bilo i u komunizmu) zaduženi za pitanja privrede i gospodarstva: Franjo Gregurić, Nikica Valentić, Hrvoje Šarinić i Zlatko Mateša, ali i drugi, kao primjerice Mladen Vedriš ili Borislav Škegro.

Treću pak frakciju sačinjavali su takozvani "tvrdi" *nacionalisti*, u politici izraženih konzervativnijih, umjereno "desnih" pogleda. Obično su u tu skupinu svrstavani ljudi poput Gojka Šuška, Ivića Pašalića i općenito "hercegovačke mafije", povezane sa sigurnosno-izvještajnim službama; zatim Ivana Milasa, Vice Vukojevića, Luke Bebića, a osobito Vladimira Šeksa kao nekog "ideologa" bez ideologije, nu u svakom slučaju sive eminencije ovoga krila HDZ-a, koliko god njegov životopis i stvarna djela ne pružali odveć potkrijepe takvu tumačenju. Zapravo, uistinu nepatvorenih, borbenih državotvornih nacionalista u pravom smislu u vodećim redovima HDZ-a nikada nije ni bilo. Bez obzira na heterogenu narav nacionalnoga pokreta, HDZ je politički predstavljao uljuđeni malograđanski centar, u kojemu je poštovanje mišljenja fantomskoga "svijeta" na koncu uvijek prevagnulo nad osluškivanjem bíla i uviđanjem potreba vlastitog naroda, a demokracija na skali vrednota bila i ostala svetija i nedodirljivija negoli nacionalna sloboda.

Navedene tri frakcije mogle bi se shvatiti kao okvirne kategorije; većina HDZ-ovih političara bez većih poteškoća dala se svrstati u neku od njih, ali ima i takvih koji su po svojim obilježjima pripadali u više od jedne: Mate Granić, Stipe Mesić ili Milivoj Kujundžić, u kojima se na razne načine i u različitoj mjeri prelamaju komunistička baština, stanovit stupanj odanosti Domovini i spremnost da se rutinski služi Državi (pa makar i na njezinu štetu).

Kroz čitavu povijest HDZ-a promatračima se opetovano pričinjala neka borba među pojedinim njegovim frakcijama. Jednom je to bila "desnica" koja je ustala protiv "komunjara",[305] jednom pak bili su to ovi protiv "tehnokrata" ili obratno, ili u drugim matematički zamislivim kombinacijama. Svi su oni uistinu bili rogovi u vreći, *disjecta membra*, ali se pod snažnim i autoritarnim Tuđmanovim vodstvom frakcijske borbe nisu mogle žešće rasplamsati: prvo zato jer on to ne bi dopustio,

[305] Protivnici HDZ-a u međuvremenu su, po uzoru na pučki "*terminus technicus*" "komunjara", skovali nespretni, premda znakoviti izraz "hadezenjara".

držeći stranku u interesu države na okupu, a potom i stoga jer je svima bilo jasno da nijedna frakcija nije dovoljno jaka za pobjedu i prevlast, te da sve one mogu prosperirati samo u okvirima jedne jedinstvene stranke. Dolazilo bi prigodice do lomova, ali se oni nisu događali kao frakcijske borbe, nego bi uvijek pobjeđivao cjeloviti HDZ, a gubitnici bi bili pripadnici jedne od frakcija (ili više njih): Mesić-Manolić ili Šarinić-Gregurić-Hebrang.

Otvorena borba za vlast među vodećim Tuđmanovim suradnicima za njegova života nije mogla izbiti; tek u danima njegova umiranja dala su se zapaziti stanovita oprezna okupljanja. Nu uglavnom je izostala pojava koja se inače nerijetko može pratiti pred odlazak Velikoga Vođe, kada svi nastoje na vrijeme zauzeti što bolje pozicije, kako bi preduhitrili suparnike dok je situacija još mirna i pregledna, i dok je još moguće izboriti se za utjecaj pod okriljem samoga Vođe, pozvati se na njega i istaknuti pravo na njegov osobni blagoslov. Da je to u hrvatskom slučaju izostalo može se protumačiti iznimnim Tuđmanovim autoritetom uz odgovarajuće strahopoštovanje koje mu je njegova svita, s nešto nebitnih iznimaka, iskazivala do posljednjeg časa.

Hrvatska Demokratska Zajednica, uz nesavršene ljude koji su je predstavljali i velike promašaje u svojoj politici[306], ipak je u većem broju koraka stvorila, a potom uščuvala hrvatsku državu. Koliko god tek predstojao posao njezine izgradnje u državnu zajednicu kakva je hrvatskom narodu primjerena i kakvu on zavrijeđuje, – glavni je dio obavljen. Jer ako države nema, ona ne može biti ni dobra ni loša. Postojeću pak državu moguće je usavršavati. S HDZ-om i njegovim predstavnicima u ovom je pogledu slično kao i s katoličkim svećenicima, koji osobno mogu biti i grješni ljudi, ali svejedno dijele pravovaljane sakramente i njima približavaju vjernike Isusu Kristu. Tako i hadezeovci mogu biti, a nerijetko i jesu, politički vrlo dvojbene osobe, pa ipak, u tom širokom nacionalnom pokretu postojala je jedna jezgra, postojala je logika prvotnoga poriva koji ga je prizvao u život, postojala je inercija kontinuiteta – što je sve u skrajnjoj instanci osiguravalo opstanak i stavljalo u izgled ispunjenje probitka hrvatske nacije u svojoj samostalnoj državi, tako dugo dok neka svježija i borbenija snaga ne preuzme tu zadaću od HDZ-a i povede hrvatski narod novoj veličini.

Tko god, stoga, u Hrvatskoj kritizira njegovu dojučerašnju "avangardu", mora to činiti imajući pred očima boljitak i veću slavu Kroacije. Tko to čini uživajući u vlastitoj kritičnosti i ugrožavajući neprikladnim

[306] Opširno o tim promašajima usp. u ovoj knjizi poglavlje III: "Franjo Tuđman – čovjek i djelo", kao i VI: "Kriza i kritika"!

osporavanjem HDZ-a ujedno i samu hrvatsku državu – a većina ljevičarskih kritičara vrlo svjesno djeluje upravo s tim naumom i s tom nakanom – počinja veleizdaju. On čini isto ono što se s nacionalne strane opravdano spočitavalo šumskim "kritičarima" Ustaške vlasti u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Svakomu je, naime, bilo dopušteno misliti o režimu Ustaškoga pokreta što mu drago i čekati bolja vremena, ali nezadovoljstvo posebnim manjkavostima političkoga sustava nikome nije moglo pružiti pravo na osporavanje državne nezavisnosti i na kolaboraciju s njezinim vanjskim i unutarnjim neprijateljima u svrhu oživljavanja jednom već pokopane tamnice hrvatskoga naroda.

U HDZ su, kada je on dospio na vlast, mnogi pohrlili iz banalnih oportunističkih pobuda, kakve su ih do tada držale u omraženoj i propaloj Partiji. Mnogi su se htjeli grijati na povlasticama što ih donosi sudjelovanje u vlasti.[307] Nu isto je tako velik broj onih koji su se htjeli pridružiti osvjedočenoj fronti većine Hrvata, odobriti njezine neosporne uspjehe i u njezinim se redovima uključiti u rad na preporodu hrvatske nacije. Za one koji su, svjesni programatskih nedostataka i političkih pogrešaka HDZ-a, odbijeni njegovom arogancijom moći i prijezirom prema narodu, ili pak uopće prožeti odbojnošću spram poistovjećenja s "vlašću", ostali postrani ili pristupili drugim strankama, vrijedi spomenuto načelo: vlast se mijenja, a narod i njegova država trebaju ostati, pa nema tog političkog razloga, nema izlike, koji bi mogli opravdati ugrožavanje nacionalne države samo zbog neprihvatljive politike njezinih vođa.

Hrvatska Demokratska Zajednica, uostalom, ionako nije imala ozbiljnijih izgleda na trajni opstanak nakon smrti njezina osnivača. U danima Tuđmanove agonije rađala su se brojna pitanja: hoće li ga HDZ nadživjeti makar za neko razdoblje? Hoće li nakon Tuđmana u HDZ-u ipak doći do frakcijskih borbi u kojima bi neka od zavađenih struja imala izglede na pobjedu i ovladavanje čitavom strankom? Hoće li se

[307] Uobičajeno je uvjerenje da su nakon izborne pobjede u HDZ-u potražile utočište mase razvlaštenih komunista, navikle na članstvo u vladajućoj stranki. Oni su se, dakle, priključili HDZ-u kao konformisti i karijeristi, a ne kao iskreni pokajnici, "konvertiti" koji su napokon, makar i sa zakašnjenjem, nacionalno progledali. HDZ je, dakako, promicao drugu verziju: on je u svoje redove primio članove KP koji su i tijekom jugo-režima u srcu bili iskreni Hrvati; dakle, tada su, a ne sada, nastupali oportunistički. U Račanovoj su pak stranki, po HDZ-ovu tumačenju, ostali ljevičarski fanatici i zadrti jugoslaveni. Jasno, račanovci su to vidjeli obratno: prevrtljivci su, prema njihovoj tvrdnji, prešli u HDZ, dočim su u SDP-u ostali, ili u njega došli, reformirani socijal-demokrati. – U svim tim verzijama i tvrdnjama može biti, i najvjerojatnije ima istine, ljudski su motivi različiti i složeni, te bi samo jedna precizna i pouzdana empirijska analiza, temeljena na čvrstim metodološkim pretpostavkama, ovdje mogla konačno presuditi.

podijeliti na lijevo i desno krilo? Ili će se raspasti, tako što će se njezina ljevica postupno priključiti reformiranim komunistima ili nekoj drugoj stranki (strankama tako bogatog) lijevog spektra; tehnomenedžerski "centrumaši centra" ovoj ili onoj stranki liberalnih zasada, a nacionalno krilo možda Hrvatskoj stranki prava?[308]

Vrlo brzo se pokazalo, kako se moglo i očekivati, da budućnost HDZ-a nije odveć burna i borbena. Postojalo je isprva više znakova koji su navješćali ublažavanje oštrih razlika i granica među njegovim sastavnicama te njihovo međusobno približavanje. Već od 1998 godine, a osobito od Tuđmanova odlaska, mogao se u HDZ-u pratiti proces ponajprije polaganijeg, a potom sve naglijeg skretanja ulijevo. Posljedica je to bila, unatoč neizmijenjenu poštovanju za Vrhovnika, stvarnog slabljenja i konačnog nestanka Tuđmanova autoriteta, koji se godinama s uspjehom brinuo za kako-tako čvrsti nacionalni stav i za stegovno suglasje pojedinih struja u stranki oko bitnih, temeljnih načela, u koja spadaju dosljedno državotvorstvo i makar deklarativni nacionalni i državni suverenitet.

Nakon Tuđmana nije više bilo u HDZ-u ni jednog jedinog čovjeka od formata, koji bi mogao mobilizirati makar onoliko energije koliko je to Tuđman, nedosljedno i polovično, ali ipak uspijevao, – kako bi se odolijevalo pritiscima izvana i iznutra, provođenima s ciljem da se Hrvatska konačno, nepovratno i neizlječivo pretvori u marionetsku banana-republiku prepuštenu na milost i nemilost judeokratskoj internacionali.

U času Tuđmanova umiranja situacija je izgledala ovako: Umjesto rasapa HDZ-a, moglo se očekivati njegovo sabiranje pod lijevo-liberalnim znakom, što ujedno znači i njegovo približavanje strankama oporbe, okupljenima u skupini tzv. Šestorki. Mogli su se slutiti *konvergencija* dosadašnje vlasti i njezinih suparnika, nestajanje jasne granice među njima, stapanje obje struje u jedinstvenom amalgamu koji će vrlo brzo očitovati do čega mu je najviše stalo: do političke, moralne i duhovne

[308] Da je Tuđman doživio kraj svoga mandata, mogle su se stvari odvijati i drugačije. Mogao je HDZ čak i ostati na vlasti, mogao je na neki način opstruirati nadmoć oporbe. Mogle su pobijediti i Šestorke, koje bi tada s Predsjednikom ušle u vjerojatno vrlo napetu *kohabitaciju*. Mogao je HDZ izgubiti izbore pa da ipak, uz oslon na čvrstog Predsjednika, zadrži pozicije u ključnim institucijama i sačuva svoje kadrove u vojsci, policiji, tajnim službama, pravosuđu, privredi. Mogla je, u slučaju razmjerne pobjede HDZ-a, nastati i njegova koalicija s HSS-om i HSP-om, a možda čak i sa strankama liberalne ljevice. Napokon, mogao je HDZ, i uz Tuđmana, biti uvjerljivo poražen, ali dovesti u pitanje izborne rezultate i manipulativno-promičbenim zahvatima staviti naciju pred izbor: kaos ili Vlada nacionalnog spasa.

integracije u svijet zapadne dekadencije, pod čije će okrilje uznastojati čim prije dovesti Republiku Hrvatsku, kako bi joj kroz to sjedinjenje s današnjom tehnobirokratskom, protunarodnom Europom ubrzo ponestalo i ovo malo suvereniteta spašenog tijekom desetljetne vladavine Franje Tuđmana.

Teško je bilo pretpostaviti da bi ovakav temeljit zaokret ulijevo mogao biti tek krinkom razmjerno "desnih" snaga u HDZ-u, koje bi zakulisno uščuvale svoju prevlast. Niti su te snage bile spomena vrijedne, niti bi bile u stanju odvažiti se na uvjerljivu igru skrivača, niti bi im to druga strana, napokon, uopće dopustila.

Moglo se tada misliti da će HDZ ipak još jedno kraće vrijeme životariti u sjeni svojega osnivača, crpeći i nadalje parazitarno na njegovoj karizmi, autoritetu i zaslugama. I ako bude imao prigode poduzeti značajnijih reformi, da će se pozivati na Tuđmana, kao tobožnjeg začetnika takvoga smjera, koliko god pritom bjelodano morao iskriviti, ili čak posve napustiti, platformu umrloga Vrhovnika. Ta bi farsa potrajala sve do trenutka kada bi se pokazalo isplativijim optužiti ga za sva zla koja su prepoznata tijekom njegove vladavine, te time obaviti završni čin njegova posmrtnog svrgavanja s prijestolja. Uostalom, malo će HDZ-u koristiti pozivanje na Tuđmana kojega više nema, i bez kojega i njegova stranka ostaje ogoljena u svojoj neprivlačivosti, nezanimljivosti i neizvjesnoj budućnosti. I, bez obzira na razmjere konvergencije između HDZ-a i oporbenih Šestorki, te na linjanje staroga HDZ-ovog identiteta u korist novog, ispoliranog lijevo-liberalnog *imagea*, bilo je već tada jasno da nikakav zaokret ulijevo ne će HDZ spasiti od osipanja. Samo je bilo pitanje vremena kada će iz njega – u smjeru Račanovih postkomunista i njima srodnih udruga ljevice – poteći one iste rijeke konformističkih karijerista koje su se u suprotnom smjeru slijevale prema Tuđmanu od dana kada je postalo bjelodano da se na političkom obzorju Hrvatske pojavila nova vladajuća državna stranka.

Početni se, međutim, akord detuđmanizacije, koliko god disonantan, već začuo u danima Tuđmanove agonije, kada mu se stranka bez odveć krzmanja počela nezaustavljivo sklizati ulijevo, i kada mu je jedan od najbeskrupuloznijih članova njegove kamarile, Zlatko Canjuga, simbolično još živome zabio prvi čavao u lijes, izdavši svojega Predsjednika najavom jedne od promjena kojima se ovaj za života opirao najupornijim tvrdoglavljem: povratka imena *Dinamo* vodećoj hrvatskoj nogometnoj momčadi. Vrlo brzo nakon Tuđmana, tek što su okončane procedure oko parlamentarnih i predsjedničkih izbora, *Croatia* je, pod Canjuginim vodstvom, ponovno postala *Dinamo*, i u tom času konačno je pokopan Franjo Tuđman.

* * * * *

Kako se i očekivalo, Hrvatska Demokratska Zajednica izgubila je vlast na izborima za Hrvatski Državni Sabor 3. siječnja 2000 godine. Usprkos njihovim nadama i iluzijama, znalo se da vladajući odlaze s pozornice; donekle je možda mogla iznenaditi tek žestina njihova poraza i odgovarajuća *katastrofalna* pobjeda šepave šestoglave oporbe. U kojoj je mjeri HDZ odmah nakon smrti njegova osnivača i doživotnog predvodnika bitno postao stvar prošlosti, pokazala je i jedna pojedinost izbornih rezultata: od svih HDZ-ovih kandidata, naime, jedina je u nekoj izbornoj jedinici odnijela pobjedu Vesna Škare-Ožbolt, koja ni po čemu nije bila tipična predstavnica ove ipak u temelju donešto konzervativne, nacionalističke i, svakako, državotvorne stranke. Upravo je zato rečena i pobijedila, pa će zato tu stranku, skupa s drugim njezinim vodećim članom koji je u nju zalutao s drugog planeta, Matom Granićem, početkom ožujka i napustiti, eda bi zajedno utemeljili još jednu među savršeno nepotrebnim, beskrvnim strančicama političkog centra.

Hrvatska Demokratska Zajednica počela se raspadati odmah nakon Tuđmanove smrti, a u završnu fazu rasapa zašla je nakon izgubljenih saborskih i predsjedničkih izbora. Odmah su se sukobila dvojica najjačih predstavnika "desnoga" krila, Šeks i Pašalić, i postalo je jasno da pod istim krovom nema mjesta za dva tako "snažna" čovjeka, pa i ako im još neko vrijeme iz kalkulantskih poriva i uspije hiniti nepomućenu suradnju. Kao Pašalićev čovjek vrlo brzo je maknut Ivica Ropuš, a potom je Šeksov čovjek Krpina podnio ostavku na dužnost stranačkog tajnika u znak prosvjeda zbog Pašalićeva izbora za jednog od saborskih dopredsjednika. Šeks je pak dospio u sukob s Granićem, čijoj se predsjedničkoj kandidaturi protivio, i HDZ je doslovce učinio – hotice ili nehotice – sve što je bilo u njegovoj moći da pokvari Granićeve izborne izglede.

I tako su korifeji HDZ-a, nasljednici Oca Države, koji su nosili na svojim plećima breme povijesne odgovornosti za opstanak i boljitak nezavisne Hrvatske, ostavili svoj narod na cjedilu, stali se brinuti o svojim posebičnim sudbinama, častima i povlasticama, počeli stranku razvlačiti i mrcvariti, i razmilili se poput rakove djece na sve strane, ljevica protiv desnice, desnica protiv ljevice, tehnokrati i granićevci za nove stranke, nove hadezeje, Granić protiv sviju, a veterani-barakaši[309]

[309] Niko Gunjina, jedan od viđenijih pripadnika "desne" struje, optužio je 29. veljače 2000 njihov "Inicijativni odbor za osnivanje Kluba utemeljitelja HDZ-a »Dr. Franjo Tuđman«" da pokušavaju stvoriti paralelni HDZ. Kada je Klub nepuni mjesec dana potom i osnovan, "službeni" HDZ, ako je takvo što još preostalo, popratio je ovaj događaj vrlo neraspoloženo.

protiv stranačkih dotepenaca i "nastaša". Svatko svakog optužuje i pripisuje mu isključivu krivnju za slom. Samo je pitanje dana kada će HDZ-ovi zastupnici proširiti svoj frakcijski rat i na parlamentarne klupe. Umjesto da su odmah nakon smrti svojega osnivača sazvali izvanredni kongres stranke i izabrali novo, nekompromitirano, autoritativno vodstvo[310], koje bi što prešnije donijelo novi program sa svježim idejama i vizijama za nadolazeće dramatične dane, oni su se prepustili svojemu larpurlartističkom *bellum omnium contra omnes*, i dali oduška prizemnim porivima uobičajeno svojstvenim skupinama rogova u vreći kakve sami predstavljaju.

I zato je besmisleno, apsurdno pitanje što će biti s HDZ-om. Ne će biti ništa, jer ga više nema. Moglo bi se tek pitati hoće li se današnja stečajna masa raspasti na dva, tri ili trideset dijelova, hoće li podjela ići po crti manje ili više istaknutih osobnosti, suparničkih klika, frakcijskih struja, ili pak političkih stavova. Moguće je da još netko pođe primjerom Mate Granića i Škare-Ožbolt, koji su osnovali svoj "hrvatski demokratski centar", neku vrstu suvišne i podgrijane hrvatske "kršćanske demokracije", socijal-klerikalnu stranku hrvatske "lumpenburžoazije" (Šuvar) sa zajamčenim izgledima na 1 do 2% glasova. Zamislivo je, pače vjerojatno, da i Vlado Šeks prione na osnutak kakve konkurentske partijice, možda pod borbenijim naslovom "hrvatski *radikalni* demokratski centar". U tom slučaju, gotovo je sigurno da će mu doktor Pašalić kao vjerni suparnik spremno parirati kakvim "savezom ekstremnih umjerenjaka hrvatskoga demokratskog centra". Još dosta takvih, uglavnom istovjetnih udruga mogli bi utemeljiti i Hebrang, Šarinić, Gregurić, Glavaš i mnogi drugi, tko god hoće, svatko po jednu.

Za onoga tko bude zaključio kako napor oko stvaranja nove stranke ipak zahtijeva odviše vremena, novca i energije, stoji na raspolaganju bogat spektar već gotovih stranaka. Netko se može priključiti Gotovcu, netko Budiši; jedan Račanu, drugi Tomčiću, treći možda Šuvaru, četvrti čak Anti Đapiću[311]. Glede stranačkoga članstva pak, može se sa sigur-

[310] Poslije katastrofe od 3. siječnja 2000, samorazumljivi je potez staroga vodstva trebao biti podnošenje neopozive ostavke. Nakon što su je od vrhuške zatražili Branimir Glavaš, Antun Vrdoljak i Maja Freundlich, međutim, o tome se više ništa nije čulo.

[311] Pogotovu ako Đapić svojim postizbornim zaokretom ulijevo i kritikama upućivanima na adresu umirućega HDZ-a zapravo kani zauzeti politički prostor koji nestankom HDZ-a ostaje prazan. Pitanje je samo može li mu to uspjeti: Hrvatska stranka prava već ima svoju prepoznatljivost u ulozi umjerene nacionalne desnice, i teško će joj birači, unatoč najnovijih Đapićevih najava o "redizajniranju imidža", povjerovati pomak lijevom centru kakav je u prosjeku predstavljao HDZ. Osim toga, HSP ima glasače koje ima, on može računati s 4–6% biračkoga tijela, i ako i ne padne ispod te

nošću očekivati veliki marš oportunista i karijerista u smjeru ljevice, obratnom od onoga kojim je išla selidba 1990. Uglavnom je danas Hrvatska Demokratska Zajednica "mrtva kobila" koja, zaokupljena svojom agonijom, ne pokazuje ni najmanje snage i spremnosti da se suoči s prešnim izazovima trenutka. Pozvani od desničarskih krugova da pruže barem nešto vidniji otpor tekućim porazima nacionalne politike – kao što su to bezobrazna kampanja za povrat imena "trga žrtava fašizma", ili pak teroristička Haaška osuda generala Blaškića na 45 godina robije (na koju su ga izručili slabost i podaništvo hrvatske vrhuške) – korifeji negdašnje nacionalne uzdanice HDZ-a uzvraćaju kako ne bi voljeli demonstrirati, jer bi ih "svijet" u tom slučaju mogao proglasiti "fašistima".[312] Nimalo ih ne brine mogućnost da ih vlastiti narod – s pravom – proglasi izrodima i izdajicama! Takva stranka mora propasti i dobro je ako propadne.

Zašto se dogodila propast HDZ-a? Među uzrocima njegova sloma valja na prvom mjestu spomenuti njegove pogreške, promašaje, a možda još i više od izravnih grijeha ono što je propustio učiniti. HDZ je doduše u pravom trenutku posredovao stvaranju obnovljene hrvatske države, ali on je u toj državi jedno desetljeće vodio krivu, lošu politiku. Da je ostao nepokolebljivo nacionalan i jak, i da je usto postupno i djelotvorno rješavao probleme nagomilane u svim odsječcima narodnoga života, HDZ nikada ne bi pao, bio bi neuništiv. Dio naroda koji se na izborima izjasnio protiv ove stranke, time je izrekao što misli o njezinim zastranjenjima. Ali nije bilo dostatno samo počiniti pogreške, dovesti do kolapsa sve državne službe, provesti pretvorbu, zavesti korupciju, stvoriti siromaštvo i nezaposlenost, poslušništvom (a ne samosviješću, kako se čini nacional-mazohistima!) izolirati Hrvatsku u svijetu, napokon, očitovati besprimjernu bahatost spram vlastita naroda. Trebalo je još pred same izbore pokazati potpunu pomutnju i zbunjenost činjenicom odlaska Vođe i osnivača, trebalo je narodu predočiti sliku posve kaotične, nejedinstvene stranke sukobljene sa samom sobom, nesložne čak i oko izbora svojega predsjedničkog kandidata, stranke dakle koja bi na vlasti mogla postati ozbiljnim sigurnosnim rizikom. HDZ je, svojim općenitim

razine, uzdići se nad nju prema realnoj procjeni sada nema načina. Možda je vjerojatnije da jedna od krhotina raspršenoga HDZ-a pohrli "udesno", u nadi da će tamo pokupiti nešto birača i bolje se oboružati za slijedeću fazu borbe protiv ljevice na vlasti.

[312] Kao da Hrvati nisu za bijeli svijet ionako oduvijek "fašisti" i "Ustaše" već samom okolnošću da uopće postoje i da žele postojati, kakvu god politiku inače vodili! Zašto bismo se onda trebali takvih etiketa sramiti ili bojati, ostat će skriveno u zvijezdama.

skretanjem ulijevo, izgubio i dobar dio svojih "desno" orijentiranih birača. HDZ je, međutim, sigurno i konačno izgubio vlast onoga trenutka kada je – prije izbora – počeo skrušeno obećavati da će se popraviti. Vlada koja obećaje ispravljanje pogrešaka mora pasti – kako je točno ustvrdio Tocqueville.[313]

Ali nisu samo manjkavosti HDZ-a pridonijele njegovu padu. Suparnik je na svojoj strani imao nemalih prednosti. Prva se njegova prednost sastojala u izostanku iskustva u praktičnoj politici, pa time i mogućnosti za političke pogreške, u njegovu položaju koji mu je davao prigode za lažna obećanja, u uvjerljivosti kakvom zrači onaj koji se još nije imao kad osramotiti i kojemu zdvojni puk naprosto vjeruje na riječ, misleći da ne može biti gore nego što jest. A kombinacija Račan-Budiša smatrala se dobitnom. Jedan bivši komunist koji se odrekao svoje marksističke prošlosti, i stupa u savez s bivšim nacionalnim vođom, a kasnijim protukomunističkim socijal-liberalom, određenom je naivnijem dijelu publike mogao ulijevati povjerenje. Njegov koalicijski partner Budiša pak, odveć slab da bi samostalnim nastupom uspio polučiti uspjeh, oslonio se, osim svojih zajamčenih birača, i na mase socijal-demokratskih pristaša Račana, željne promjena pod svaku cijenu. Na kraju je Budiša istisnut, Mesić je zauzeo njegovo mjesto, ali se ništa bitno nije promijenilo, jer je i on isplivao na valu istih očekivanja koja su općenito upućivana strankama oporbenih Šestorki.

Ovakvoj koaliciji pružilo je bezostatnu tvarnu i moralnu potporu sve ono što se, s onu stranu hrvatskih granica, urotilo i zareklo da će ići do skrajnjih granica, samo kako bi konačno uklonilo s lica Zemlje onu ustrajnu zapreku svojemu potpunom ovladavanju hrvatskim područjem – Tuđmanov HDZ. Sam je Tuđman svojim popuštanjem pred inozemnim zahtjevima i zanovijetanjima od početka skupa sa stranim neprijateljem gradio model njegova uspješnog upletanja u unutarnje poslove Republike Hrvatske. Sada je došao čas da se taj model provjeri miješanjem u stvar koja pripada samoj najužoj jezgri ovlasti jedne

[313] Mislio je pritom na nesretnoga kralja Louisa XVI. – I doista je tako. Jer, priznavanje pogrešaka u očima se puka psihološki tumači kao priznavanje pogrešivosti i slabosti, kao gubitak samosvijesti koji uvijek izazivlje agresivne porive prema Nietzscheovu *dictumu* da ono što je posrnulo valja i dotući. Zatim, ako je jedna vlast već jednom zgriješila, ne će joj se, unatoč priznanjima i obećanjima, vjerovati da će od sada biti bolja. Potom, priznajući pogreške, ona uvjerava protivnika da je bio u pravu kada joj se suprotstavljao i ohrabruje ga na samouvjereni nastup. Napokon, ispričavanja vladajućih uvijek zorno i uvjerljivo svjedoče kako se oni nalaze u fazi političkog propadanja, kako im je odzvonilo. Tko u politici drži do sebe, taj se ne ispričava. To čini samo onaj koji je s razlogom dostatno nesiguran da sam sebe prezire.

suverene države: u odabir njezine vlasti. Kombiniranom primjenom metodologije pritisaka, ucjena i prijetnji, rovarenja i "lobiranja", maglovitih ispraznih obećanja i mamljenja u dekadentni, anacionalni i tobož prosperitetni judeokratski raj, medijske i špijunske manipulacije, sustavnog obrađivanja, indoktriniranja, "brifiranja" naivnih, nesamostalnih i hrvatski neizgrađenih oporbenih čelnika – "međunarodna zajednica" pobijedila je nad Hrvatskom Demokratskom Zajednicom i uspjela ju je ukloniti iz političkog života.[314]

Dio naroda nasjeo je zavodničkom zovu iz Amerike, njezinu huškanju u sveti rat protiv pljačkaša i pretvorbenjaka, pa je pristao ugroziti, a možda i žrtvovati državnu sigurnost, samo ako mu se zauzvrat omogući da skine s vrata nemilu mu vrhušku s njezinom arogancijom moći i ciničnim prijezirom spram podanika, njihovih nevolja i njihove patnje.

Pa kada je Tuđman umro, HDZ je ostao na suhom, i tim je gubitkom postao jedno veliko Ništa, heterogena rulja smušenih, slabih i izgubljenih stranačkih funkcionara – baš kao što ni u proteklomu desetljeću nije mogao predstavljati ništa bez dominantne figure njegova predsjednika. HDZ je već u Tuđmanovo vrijeme iza sebe imao prevaljen čitav put od herojske avangarde i nacionalne elite vlasti do olinjale, ofucane, omražene lopovske klike, nepovratno je dosadio i dozlogrdio narodu hrvatskomu kojemu je nekoć toliko značio, iscrpio se i urušio u sebi, kako to inače biva s dotrajalim političkim tvorbama i državama, ocvalim imperijima i ljudima, i valjalo ga je još samo dotući.[315] Propast HDZ-a nije ničiji trik, smicalica ili iluzija.[316] Njegova je smrt neumoljiva zbilja hrvatskoga političkog trenutka. S Franjom Tuđmanom pokopana je i Hrvatska Demokratska Zajednica. To je *fait accompli* zbog kojega nema potrebe prolijevati suze.[317] Nikada nije u Hrvatskoj bio izbor samo između ljevice i centra. A nacionalni je centar polučio i nešto dobra za hrvatski

---

[314] Slabo se toj odlučnoj volji i prepredenoj ofenzivi moglo doskočiti "boljom promičbom" Hrvatske (pa time i njezine vlasti) na Zapadu, kako je to naivno-prosvjetiteljski savjetovao inače provjereni hrvatski prijatelj, nadvojvoda Otto von Habsburg-Lothringen.

[315] Završni je udarac pao u dio i predstavnicima lijevoga krila Crkve u Hrvata, čiji je glasnogovornik, zagrebački nadbiskup Josip Bozanić, još od svojega glasovitog nastupnog govora o "grijehu struktura" pa nadalje sustavno i diskretno agitirao u korist oporbenih ateističko-agnostičkih Šestorki.

[316] Čulo se, naime, i mišljenje kako su se hadezeovci spretno i lukavo povukli s vlasti da bi ublažili kritike što ih je "svijet" zbog njihove politike upućivao Hrvatskoj te tako ovu spasili od ugrozbe po "međunarodnoj zajednici". Ako je HDZ inscenirao svoj vlastiti poraz i propast kako bi spasio Hrvatsku od vanjskog neprijatelja prepuštajući je u ruke unutarnjem (a po slabijim verzijama, kako bi, umoran i zastrašen, prepustio probleme suparniku, omogućio sebi predah, pročišćenje i novi početak, ili čak samo

narod: stvorio mu je državu. Unatoč svemu, nije ovih deset godina bilo za Hrvatsku izgubljeno. Još manje smisla ima danas rasprostranjena koliko i bezumna ljevičarska poštapalica kako nam je "HDZ oteo deset godina našeg života". Nitko nam dijelove našega života ne može oteti, ne mogu to ni tamničari koji nas okivaju u lance – jer i u zatvoru može se voditi vrijedan život dostojan čovjeka i pun smisla – a kamoli neka politička stranka koja je počinila stanovite, pa makar i brojne i nemale pogreške.

Ali prekonoć smo se našli u posve novoj zbilji. Ono što je pod Tuđmanom bila slabost, sada je postalo pravilo i zakon i jedina sadržina politike: bezuvjetno pokoravanje diktatu "međunarodne zajednice", dragovoljno ispunjavanje njezine volje. Vrlo brzo će se pokazati da protiv elementarne nepogode što nas je snašla uspostavom crveno-žutog (narančastog) liberal-socijalističkog režima, u političkom zrakopraznom prostoru bez ikakve spomena vrijedne oporbe, bez ozbiljnog, etabliranog desnog krila politike, bez ideja, ideala i vizija – na prijelomu Tisućljećâ Hrvatskoj može spasonosno pomoći još samo radikalna, ekstremna, državotvorna nacional-revolucionarna desnica.

---

osujetio Granićeve predsjedničke izglede) – onda je taj posao obavio uistinu virtuozno. Ova vrsta *hiperinterpretacije* morala bi pretpostaviti da je HDZ samoubilačka stranka, i da je raspolagala nekom tajnovitom, nepogriješivom metodom utjecanja na biračku odluku protiv vlastita interesa. Također je klimava verzija po kojoj se HDZ "samolikvidirao" eda bi se, nakon neuspjeha ljevice, trijumfalno vratio na vlast pozvan od naroda da spasi Domovinu. Jer, ako nešto više ne postoji, tada nitko za njim ne može vapiti, ono se ne može vraćati nikuda, pa ni na vlast, a ponajmanje može trijumfirati. Uostalom, na licima gubitnika moglo se odčitati sve drugo (šok, užas, panika, bijes, nevjerica, iskreno iznenađenje, mirenje sa sudbinom, posvemašnja pomutnja...) negoli zadovoljstvo uspjelo izvedenom vragolijom. – U tom pogledu nemoguće je smjenu vlasti 2000 uspoređivati s onom 1990. Tada su komunisti također nerado bili poraženi, ali na uzmak su u određenom smislu bili prisiljeni kako bi se oslobodili doista nerješivih problema te izbjegli sudbinu Ceauşescua i njegove klike. Da su htjeli, mogli su silom ostati na vlasti, što HDZ nije mogao, ni milom a još manje silom. Zato nije trebao ljevici ni pomagati u osvajanju vlasti; ono je unaprijed bilo osuđeno na uspjeh.

[317] Hrvatska Demokratska Zajednica u novom je Saboru doduše najjača pojedinačna stranka, ali ta okolnost ne bi ni najmanje smjela zamagliti pogled za stvarno stanje u kojemu se ona našla. Možda, napokon, od HDZ-a nešto na neki način i preživi, a u tom slučaju u nešto "desnijoj" varijanti od one na koju nas je do sada priviknuo, ali to svakako ne će biti – da pribjegnem pomalo frivolnoj usporedbi – više nego ono što je pod imenom "Jugoslavije" ostalo živjeti nakon konačnog iščeznuća te državne tvorbe. Vjerojatnije je, međutim, da će HDZ barem kao jedinstvena stranka konačno i formalno nestati još prije svoga najavljenog V. Općeg sabora (30. travnja 2000).

KAMO IDEMO

VIII. SLUŽBE I DRUŽBE NAGAĐAJU

Od prvih dana nacionalnoga prevrata 1990 Republika Hrvatska pod snažnim je povećalom takozvane, a zapravo nepostojeće, fantomsko-fantazmagorične[318] "međunarodne zajednice", koja ne predstavlja ništa više negoli što predstavljaju srodne prazne riječi[319] kao "čovječanstvo" ili "svijet". Pod tim se, inflatorno rabljenim i u međuvremenu s razlogom zastrašujućim imenom, međutim, kriju zbiljska središta međunarodne moći, organi globalne, kozmopolitske judeo-masonske internacionale, koja vodi svoj profani rat protiv nacionalnih država i načela nacionalnosti, kako bi, u konačnom broju koraka, uznastojala ostvariti svoj ružan san o svijetu bez etničkih identiteta i bez granica, svijetu koji, s kraja na kraj, prožima miješana ameroidna multikultura, i kojemu je na čelu jedna jedina, svemoćna, totalna svjetska nadvlada.

Premda se pritom radilo o zasad možda samo asimptotskom cilju, koji ne može, ili ne će biti dostignut, barem ne u doglednom razdoblju dostupnom našim ljudski mogućim predviđanjima, – nerazumno bi bilo nijekati žive dokaze postojanja početnih zasada, uporišta takvih osnova, a napose političkih tijela koja već danas predstavljaju i provode ovu vladavinu globalnoga terora nad narodima.[320]

---

318 το φαντασμα: utvara, privid, sablast; himba i tlapnja.

319 *flatus vocis*: dah glasa, govora, riječi – i ništa više.

320 Ovdje se ne želi paušalno, isključivo, bezostatno prihvaćati danas prilično rado zastupanu teoriju urote, koja bi sve pojave povijesnoga trenutka željela pojednostavnjujuće objasniti potajnim i dobro organiziranim djelovanjem masonske kriptokracije. U povijesti se ništa ne može protumačiti monokauzalno. U njoj je na djelu mnoštvenost čimbenika. U ove, međutim, doista, kao jedan od ključnih, pripada i činjenica masonske konspiracije, koja se može pouzdano pratiti u tijeku svjetske povijesti posljednja dva stoljeća. Dostatno je za ovu zgodu pomisliti samo na masonski *pedigree* humanističke, racionalističke, prosvjetiteljske francuske revolucije, kao i američke revolucije i države.

Europska Unija, Ujedinjeni Narodi, Međunarodni Monetarni Fond, Svjetska Banka, Svjetska Trgovinska Organizacija, skupina Bilderberg, Trilateralna Komisija, a na poseban način jedina preživjela velesila USA, koja pod izlikom zaštite tzv. "ljudskih prava" provodi u povijesti još nezabilježeni pohod tvarnog i duhovnog pokoravanja svijeta – sve su to vrlo zamjetni organi djelatne svjetske nadvlade. Ona hoće na svijetu jednu jedinu državu, državu univerzalne, velike Amerike, i stoga ona bije nepomirljivi boj s nacionalnim silnicama, stoga joj smetaju narodi i njihove nacionalne države, stoga su joj za srce prirasle kojekakve jugoslavije, veliki i mali nadnarodni imperiji, koji će se, kako očekuju, lakše nego pojedinačne nacije uklopiti u njihov nivelatorski superimperij slobodnoga tržišta, ljudskih prava i Coca-Cole.

Raspad titovske Jugoslavije predstavljao je šok od kojega se lijevo-liberalna, protunarodna global-američka mafija do danas nije uspjela oporaviti. Hrvatska joj je bila i ostala trn u oku, jer je odlučila uščuvati svoju neponovljivu samobitnost. Zato je ona mukotrpni hrvatski put u nezavisnost promatrala ispunjena tjeskobom i brigom, i u svakom je razdoblju hrvatskog oslobođenja nastojala osviještenoj hrvatskoj naciji postavljati zapreke, ne bi li je prisilila da ulaskom u neku od nametanih joj "integracija" ponovno postane podložnom manipuliranju, s ciljem poništenja njezina identiteta te utonuća u mrklu judeo-masonsku noć u kojoj su, prema Hegelovoj metafori, sve krave crne.

Nisu tobožnja kršenja ljudskih prava i ograničavanja građanskih sloboda, nije autoritarni stil predsjednika Tuđmana bio razlogom za takvu mržnju "međunarodne zajednice" prema Hrvatskoj. Titova Jugoslavija, uistinu tiranska, teroristička državna zajednica, sâm Tito sa svojim stilom istočnjačkog despota i politikom komunističkog diktatora, nisu nimalo smetali veliki svijet. Jugoslaviji se priznavalo pravo na "posebnost", odobravalo se njezinoj doktrini "nesvrstanosti", poštovalo joj se legitimnu potrebu za nemiješanjem drugih država u njezine unutarnje poslove.

S Hrvatskom, sve su te uobičajene i tradicionalno njegovane značajke diplomatskih odnosa, među suverenim državama posve normalne, najednoć okrenute naglavce. Hrvatskoj se kozmopolitska svjetska klika izravno petlja u svaku, pa i najmanju pojedinost njezine politike, postavljaju joj se neispunjivi zahtjevi koji bi se, ostvareni, štetno odrazili na hrvatski nacionalni interes, izlaže ju se pritiscima i ucjenama – kako bi se doista *demokratizirala* do te mjere da više ne može odoljeti napadu izvana, te da u slijedećem koraku mora kapitulirati i pokoriti se judeokratskoj želji da kao suverena nacija nestane s lica Zemlje.

"Međunarodna zajednica" svim silama nastoji Hrvatsku oslabiti, prikazujući ta nastojanja kao posve razumljivu težnju da je se prilagodi "svjetskim standardima" kako bi se lakše uklopila u "integracije", a zapravo radi na tome da Hrvatska u "integracijama" kao posebna veličina bezostatno iščezne. Vanjski neprijatelj uvjeren je da će taj cilj na koncu postići. Nu dok se to ne dogodi, on rado zamišlja kao da su njegovi neizmjerni napori već urodili plodom. Naravno, neprijatelj je ponajprije zainteresiran za realne procjene onoga što doista jest ili može biti, kako bi ustvrđene istinite podatke što bolje iskoristio za svoje ciljeve. Pritom on ne može izbjeći i posve pogrešna, pa i izričito glupa nagađanja. Ali se osobito rado prepušta onome što se na njegovoj bjelosvjetskoj engleskoj *lingua franca* zove *wishful thinking*, što će reći mišljenje koje baš ne odgovara toliko stvarnosti koliko je prikazuje onakvom kakva bi nam odgovarala, ili pak projicira ostvarenje ishoda kakvome i samo smjera vlastitim snagama, postulirajući i anticipirajući ostvarenje nečijih snova.

To je po prilici ono za što su mozgovići "međunarodne zajednice" sve svoje snage stavili u pokret najkasnije u vremenu kada je postalo bjelodano ozbiljno oboljenje Franje Tuđmana. Poput strvinara, smjesta su se dali na raščlambe, prognoze, na sastavljanje "vidovitih" futuroloških i futurističkih elaborata, koji bi imali potvrditi njihove žarke želje o skorašnjem kraju Tuđmanove "genocidne diktature" i nadolasku liberal-demokratskoga raja u zemlji Kroaciji, te njezinu padu pod globalnu diktaturu kozmopolitskih gospodara svijeta.

U kuloarima NATO-saveza i Europske Unije ove su sanjarije uzele maha još dok je Tuđman, premda već načet bolešću, ipak u punoj snazi obavljao svoje državničke dužnosti. Jedno je njihovo "predviđanje" za slučaj smrti Franje Tuđmana ili poraza njegove stranke na parlamentarnim izborima izgledalo ovako: *dan* poslije – pokušaj zaštite nacionalnih interesa državnim udarom i zavođenjem diktature; *tjedan* kasnije – sukobi građana s redarstvom koji kulminiraju u krvavim demonstracijama; nakon jedne *godine* – Republika Hrvatska izolirana je poput Albanije. Ovo, naravno, nije bio izravno izloženi "poželjni" scenarij, nego je crna prognoza trebala indirektno predočiti do kakvih bi strahota mogao dovesti samostalni i spontani razvitak Hrvatske ako se u nj ne upletu globalni žandari, te ako ne usmjere hrvatsku budućnost prema zamislima koje sami smatraju poželjnim i spasonosnim.

* * * * *

U kolovozu 1998 neki opskurni "institut za mir USA" objavio je izviješće o "Hrvatskoj poslije Tuđmana".[321] Tu je tobože nezavisnu, nestranačku organizaciju još 1984 (Orwellova godina!) utemeljio Predstavnički dom Kongresa Sjedinjenih Američkih Država s ciljem istraživanja i pospješivanja mirnog razrješenja međunarodnih sukoba.[322] Riječ je, dakle, o jednoj od bezbrojnih srodnih organizacija diljem zapadnoga svijeta koje se bave pseudoznanstvenom disciplinom "istraživanja mira" po uzoru na doktrinu ratovodstva, koja istražuje rat.

Ali dok ratovodstvo razmatra načela uspješnog vođenja ratnih operacija, probleme strategije i taktike u samome ratu, a ne zanima ga pitanje kako započeti rat, takozvana "irenologija", koja bi htjela biti *znanošću o miru*, postavlja sebi ambicioznu zadaću omogućavanja pretpostavki za "izbijanje" mira. Naravno da to nitko na ovako apstraktan i apsolutan način ne može, niti uopće hoće činiti, nego se naprosto radi o koordiniranoj djelatnosti različitih zapadnjačkih izvještajnih centrala u svrhu stvaranja preduvjeta za uglavljivanje mira po mjeri Amerike – *Pax Americana*. Čitav se posao napokon sastoji u nadziranju, usmjeravanju i neutraliziranju onih zemalja koje bi se mogle naći na putu uspostavi i učvršćivanju amerokratskoga svjetskog poretka.

I taj je dakle američki "institut za mir", na jednomu svojem za javnost zatvorenom vijećanju održanom u srpnju 1998[323], mudrovao o onome što je, sukladno svojim dobrim željama, smatrao vjerojatnom budućnošću Republike Hrvatske u vremenu nakon odlaska njezina osnivača. Seansom je predsjedao suradnik instituta i njegov direktor "programa balkanske inicijative"[324], Daniel Serwer, američki Židov, negdašnji diplomat zaposlen u američkom ministarstvu vanjskih poslova kao nekakav ekspert za Republiku Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu[325], koji je pribivao i sklapanju zloglasnoga sporazuma u Daytonu. Na seansi, što ju je otvorio dotadašnji američki poklisar u Zagrebu i faktični guverner Hrvatske Peter Galbraith, sudjelovale su razne zainteresirane strane: State Department (američko ministarstvo vanjskih poslova), Pentagon (američko ministarstvo rata), CIA te – a kako bi drukčije?! – predstavnici ozloglašenog judeo-kozmopolitskog plutokrata Györgya Sorosa. Nu pojedini su govornici ostali anonimni – njihov identitet prešućen je "demokratskoj javnosti", kojoj inače sve mora biti "transparentno", razvidno, "glasno", u smislu Gorbačovljeve *glasnosti*.

Zasjedanje je proteklo u znaku odlučnosti da Franjo Tuđman "mora" napustiti vlast. Izraženo je općenito uvjerenje da poslije "autokrata" Hrvatska može biti isključivo demokratska država. Nejasno je samo kakva li je to ona bila za Tuđmanove vladavine, sa svojih stotinjak stranaka i strančica, sa slobodnim parlamentarnim izborima i većinskim odlučivanjem, sa slobodom tiska provedenom do paroksizma, sa svim mogućim i nemogućim ljudskim pravima i građanskim slobodama...

Institut je nadalje prorekao da će se nakon Tuđmana, a navlastito nakon parlamentarnih izbora, dogoditi raskol u vladajućoj stranki. Lijevo će, liberalno krilo prijeći u oporbu, a HDZ-ovi će nacionalisti, koji sačinjavaju ostatak stranke, kao mala frakcija zadržati tek neznatni utjecaj. Institutovi mudraci vidovito predviđaju kako će tada konačno nastupiti sve ono o čemu oni zasada tek sanjaju: ne samo revizija pretvorbe, koja će omogućiti gospodarsku stabilizaciju i privredni rast, nego i zavođenje još širih političkih sloboda (što god to moglo značiti!), kao i toliko žuđena hrvatska "integracija u Europu". Sve se to najavljuje na temelju nepokolebljivog uvjerenja da će na slijedećim izborima pobijediti oporba.

S druge strane, sa žaljenjem se predviđa zahlađenje hrvatsko-srpskih odnosa. Institut se u nastavku, na svoju radost, svakako mogao uvjeriti kako ga je u ovom predviđanju proročki dar ostavio na cjedilu. Hrvatska sa Srbijom surađuje na gotovo svim poljima, kao da ima posla s prijateljskom državom, s kojom nikada nije baš nimalo pomutila dobrosusjedske odnose, a kamoli protiv nje vodila krvavi obrambeni i oslobodilački rat! Obdržavaju se redoviti doticaji na političkom i vojnom planu, športske se momčadi do mile volje natječu za kojekakve pehare, a estradne zvijezde i zvijezdice, jedna po jedna, korak po korak, možda i polako, ali zato ipak sigurno i nemilosrdno, ruše preostale barijere na putu do zahvalne publike i unosnih koncerata u Beogradu ili Crnoj Gori.

---

[321] To izviješće, u svojoj nepodnošljivo drskoj umišljenosti, nastalo iz duha koji vjeruje da zna i ono što će se u Hrvatskoj dogoditi, kao i ono što bi se u njoj "trebalo" dogoditi, i potaknulo me je na pisanje ove knjige. Želio sam neprijatelju poručiti da se u Hrvatskoj stvari ne će odvijati onako kako se njemu sviđa, nego kako to bude htio i trebao hrvatski narod.

[322] Koliko je dotična organizacija stvarno "nezavisna", najbolje svjedoči okolnost da njezino upravno vijeće imenuje predsjednik USA, a potvrđuje ga Senat.

[323] Točnije: 14. srpnja. Šest dana prije Institut je, u okviru svoje sekcije za "Balkan", pozvao na razgovor prave sugovornike: čelnike hrvatskih oporbenih Šestorki, koji su washingtonskim mešetarima pružili "svoje viđenje" stanja u Hrvatskoj. Preslušan je, 24. srpnja, i predstavnik hercegovačkih Hrvata katolika, Krešimir Zubak, dočim doticaji s vladom u Zagrebu, znakovito, nisu ni traženi. Valjda su umjesto njezinih izaslanika došli šoroševci! Mudraci su zasjedali tajno, a materijali su procurili mjesec dana kasnije.

[324] *Nota bene*: inicijative! Oni se ne ograničavaju na "znanstveno" istraživanje; oni poduzimaju "inicijativu", potiču, pokreću promjene, miješaju se dakle posve otvoreno u unutarnje stvari strane države.

[325] Za obje, dakle, hrvatske države.

Potom, Institut očekuje, želi i potiče odricanje od isticanja hrvatskog prava na Bosnu i Hercegovinu. Sudionici skupa razlikuju tri scenarija i prvi od njih nazivaju "velika velika Hrvatska", koja bi uključila pola teritorija BiH.[326] "Mala velika", Šuškova Hrvatska, kako je zovu, dobila bi u svoj sastav pola Hercegovine. Treća je samo "mala", dobra, zavnoška, i to je, gle čuda, upravo ona ista za koju se zalaže i hrvatska politička oporba. Tako su se još jednom unutarnji i vanjski neprijatelj susreli i prepoznali na zajedničkom poslu pretvaranja Hrvatske u što manju, što slabiju i što nesamostalniju banana-republiku međunarodne kozmopolitske judeo-masonerije.

Da ne ostane sve na pobožnim željama, Institutovi su se pametnjakovići iza zatvorenih cijaških vratiju pobrinuli i za uobičajeni bezobrazno prijeteći, zapovjednički ton kojim su začinili svoju "znanstvenu analizu".[327] Oni od Amerike traže da pojača svoj pritisak na Hrvatsku, a od Hrvatske zahtijevaju da smanji svoj utjecaj u Hercegovini sve do prekida odnosa između Zagreba i Mostara, tako da Hercegovina potpadne pod Sarajevo, i naređuju joj da *mora* željeti povratak pobjeglih Srba u Hrvatsku. Mora donijeti ustavne reforme radi veće demokratizacije te uspostave slobodnoga sudstva i medija, zatim mora umanjiti predsjedničke ovlasti, stvoriti svima dostupne programe privatizacije, provesti liberalno, tržišno gospodarstvo, zavesti višestranački izborni nadzor, ukinuti listu za dijasporu i uvesti neovisne medije (neovisne i o Sorosu?!), zaštićene i ukinućem sadašnjega zakona o kleveti. To će onda Hrvatsku učiniti dobrom i uvesti je na velika vrata u "Europu".[328]

Na kraju ova "studija" američkih "irenologa" zaključuje kako je u Hrvatskoj već započela tranzicija iz degolističkog državnog modela, kakav je bio razumljiv u vrijeme nacionalne obnove i kakav i inače obilježava

[326] Kako bi tek nazvali varijantu u kojoj bi Hrvatska, prema povijesnom i etničkom pravu te sukladno prirodnim i geopolitičkim danostima, obuhvatila i *čitav* prostor Bosne i Hercegovine?! Očito se na tu mogućnost nisu usudili ni pomišljati!

[327] Naprosto je zadivljujuće, i kada ne bi bilo tako iritantno, bilo bi zabavno promatrati tko se sve, kakvi se sve marginalci i žohari ovoj državi usuđuju dijeliti najdrskije lekcije i nametati joj pravila ponašanja – samo zahvaljujući ropskoj politici koja je mislila da će izvojštiti hrvatsku nezavisnost "internacionalizacijom" hrvatskoga pitanja.

[328] Pitanje je samo – a hrvatski ga političari nisu naučeni postavljati – što Hrvatska uopće ima tražiti u jednoj tehno-birokratskoj, centralističkoj, diktatorskoj Europi koja bi je primila tek pod cijenu odricanja od vlastita identiteta te od svog državnog, nacionalnog, političkog, kulturnog i gospodarskog interesa. Suvišno je, uostalom, posebno i isticati kako je hrvatska politika još za Tuđmanova života sve ove i slične zapovijedi već uglavnom ispunila, a sada je na najboljem putu da, na popravnom ispitu, nadoknadi još i zaostalo.

vrijeme političkih prevrata i razdoblja nakon ratova. Institut ustvrđuje prve naznake "građanskog" života i bilježi kako se on očituje kroz brojne nevladine udruge za ljudska prava i slične, koje bi i nadalje valjalo jačati.

Ove nesuvisle i smušene montaže, ovo bezočno petljanje u unutarnje poslove Republike Hrvatske od strane jedne diletantske, trećerazredne agenture američkih tajnih službi, jedva su dočekale njihove produžene ruke u Zagrebu iz redova neprijateljski nastrojenih uredništava kakva su *Globus*, *Nacional* i druga. Nadmeno i bahato, ali ujedno i lukavo, prividno uljudno formulirano, Hrvatskoj tobož sklono izvješće sročeno u potaji špijunske jazbine[329], hrvatskim je petokolonašima u službi internacionalne antihrvatske mafije predstavljalo bogodano štivo namijenjeno razradbi u kružocima zaduženima za destabilizaciju i destrukciju hrvatske države. Problematične prognoze koje više izražavaju namjere i naputke nego vizije budućega, suptilne manipulacije, poluelegantne infiltracije, neprijateljska propaganda, psihološki rat, neskriveno agitiranje za nekakva "srpska prava" u Hrvatskoj, samosvijest onoga "želimo, očekujemo, hoćemo, tražimo..." iz kukavnoga judeo-američkog pamfleta mržnje, – sve je to bilo dobrodošao doprinos samostalnim naporima domaćih izdajnika na pripravljanju novoga ropstva za hrvatski narod. Zato sam mu, kao karakterističnom primjeru koji stoji za mnoštvo sličnih, posvetio nešto veću pozornost.[330]

Samo nekoliko dana nakon Tuđmanove smrti, već pomalo zaboravljenom Serweru hitro je pružio gostoprimstvo jedan od Sorosevih "nezavisnih" listova, napravivši s njim *interview* u znanom stilu uhodane tijesne suradnje unutarnjeg i vanjskog neprijatelja.[331] Serwer, u dobrom raspoloženju zbog "autokratova" odlaska, izražava zadovoljstvo onim što prepoznaje kao "puhanje demokratskih vjetrova". Veseli se videći kako se brzo i bez zapreka ostvaruju njegove nade, prognoze i zapovijedi. Uostalom ponavlja sve one teme i teze koje su došle do izražaja na

[329] Konfuzan tekst s ove sjednice objavljen je, izgleda, u rujnu 1998, a autori su mu sâm Serwer i dvije žene, suradnice te agenture.

[330] Provokacija američkog "instituta za mir" prošla je kod "državotvornih" publicista prilično nezapaženo. Jednu iznimku predstavlja Maja Freundlich, koja je po običaju lucidno prepoznala prijetnju što nam dolazi iz Amerike, a drugu Petar Jurić, koji se na skandal osvrnuo u okviru svojih nastavaka o "Asimetričnim ratovima – stvarnosti trećeg tisućljeća", *Hrvatski vojnik* br. 41 (=studeni 1998), Zagreb, str. 35–36. Zbog otvorenog i objektivnog pisanja o planovima američkog imperijalizma, ovaj je prilog *Vojnika* izazvao histerične reakcije amerofilske hrvatske ljevice.

[331] "U Hrvatskoj pušu snažni vjetrovi demokracije", riječki *Novi List* od 19. XII 1999.

zasjedanju njegova Instituta: HDZ će se raspasti, a slobodu medija, ljudska i srboljudska prava valjat će pospješiti. Serwer ponovno opominje Republiku Hrvatsku na nemiješanje u Bosni i Hercegovini, ali sebi i ovom zgodom prisvaja neograničeno pravo miješanja u Hrvatskoj. Napokon opravdava sramotni izostanak svjetske državničke elite na Tuđmanovu sprovodu, nazivajući tu otvoreno neprijateljsku gestu signalom upućenim ne narodu nego Vladi. To bi imalo značiti da judeo-američki agent odaje priznanje hrvatskom narodu, zabijajući klin između njega i njegovoga političkog vodstva. Ali narod se nije od Tuđmana distancirao, kako mu je to nalagala "međunarodna zajednica", nego je masovno ispratio umrloga predsjednika!

A Vlada, točnije, hrvatska država, ovim je riječima dobila još jednu u nizu lekcija kojima joj se ultimativno "savjetuje" da se pokori, inače će i nadalje biti ignorirana i diskriminirana. To se praktično može svesti na ovakvu "magičnu" formulu: pristanite na pokoravanje "međunarodnoj zajednici", inače vas ona ne će pripustiti u svoje "integracije", koje su i smišljene s jedinim razlogom da bi vas dokraja mogle pokoriti. U ovom začaranom krugu pripravljenoga nam ropstva iscrpljuje se čitava strategija "međunarodne zajednice" prema Hrvatskoj. Tako opominje strani drznik, tako opominje njegov domaći sluga. Objedinjuje ih tvrdoglava odluka da učine sve što je u njihovoj moći kako bi povijest pokrenuli unatrag i time poništili rezultate hrvatskoga nacionalnog prevrata iz 1990.

* * * * *

Provokacija "instituta za mir" ponavlja se na tekućoj vrpci u brojnim replikama. Na istom tragu giba se i jedna američka studija o hrvatskoj preobrazbi za XXI stoljeće, s naglaskom na političkoj i vojnoj problematici. Američki Židov Marvin Leibstone[332] uručio je 13. studenoga 1998 hrvatskom veleposlaniku u Americi Miomiru Žužulu nacrt te studije, pod naslovom "Hrvatska demokracija i pripadnost Zapadu: model preobrazbe za XXI stoljeće". Naknadno objavljivanje čitave studije bilo je najavljeno za siječanj 1999, nu Leibstone je već u prvi mah, uz kurtoazno-diplomatski iznesene komplimente politici Republike Hrvatske, izrazio uvjerenje da će Hrvatska naskoro postati zrela za "integracije". Iste ucjene, iste sugestije; isti pritisci i ultimatumi!

Prema istraživanju "javnoga mišljenja" što ga je, po narudžbi američke agencije (ili agenture) MRI ("međunarodni republikanski

[332] Leibstone je urednik i izdavač časopisa *Global Security and Trade Journal*.

institut"), od 4. do 14. listopada 1998, nad navodnih 2040 hrvatskih ispitanika starijih od 18 godina, provela splitska agencija (ili agentura) *Puls*, – dobijeni su, uz ostale, slijedeći rezultati: 4% ispitanika smatra se desničarima, 67% želi promjenu vlasti, 3% glasovalo bi za Antu Đapića, 4% za njegovu Hrvatsku stranku prava itd. Ovi podatci sugeriraju nam da najmanji broj građana zastupa, u općem smislu, desne stavove, a u posebnom smislu isto ih toliko malo podupire najveću stranku koja se uobičajeno smatra desnom. Isto tako, da ih je najveći broj za uklanjanje s vlasti HDZ-a, u kojemu se pak obično vidi stranka sa spektrom od centra do desnoga centra.

Istraživanje stvara dojam kako velika većina građana razmišlja ljevičarski, a budući da se državotvorni nacionalizam redovito povezuje s desnim političkim spektrom, istraživanje nam prenosi poruku kako velikoj većini Hrvata nije stalo do Hrvatske, nego obnovu hrvatske državnosti smatra štetnom odlukom i političkom pogreškom. Time je izražena krivotvorena procjena raspoloženja u hrvatskom narodu, baš kao i posve određena želja onih koji mu, izvana kao i iznutra, rade o glavi, da suverena država oslabi i da je što prije nestane s lica Zemlje.

Ovakva istraživanja provode se osobito marno i sustavno od kada je Republike Hrvatske. Uvijek ih organizira kakav inozemni institut koji Hrvatskoj "želi dobro", ili njegova produžena ruka u Hrvatskoj, ili pak neki domaći institut koji se, međutim, u svojoj metodologiji dosljedno koristi uzusima što za takve ankete vrijede na Zapadu. Ovaj tip propitkivanja narodnoga raspoloženja objeručke su prihvatili oporbeni, žuti i crveni, takozvani slobodni i neovisni mediji. Riječ je, međutim, o višestruko problematičnoj djelatnosti.

Ponajprije je teško uopće govoriti o "javnom mišljenju". Postoji individualno mišljenje, razmišljanje čovjeka kao pojedinca. Pojednostavnjena, neprecizna i sugestivna pitanja javnih anketa pak, koja isključuju mogućnost diferenciranih, nijansiranih odgovora, ograničavanje izbora samo na imena koja je ispitivač naveo (kada se, recimo, određuje njihova popularnost), kao i skupna, statistička obradba niza individualnih odgovora, čine da rezultati takvih istraživanja, iako se upitnici postavljaju pojedincima, pružaju relevantne podatke tek o *mnijenju*, o nejasnim, nereflektiranim dojmovima, o predrasudama, kakve inače obilježavaju gomilu, masu.[333] "Javno mišljenje" vrlo je nestalno, promjenljivo, podložno zavođenju, sugestiji i manipulaciji. Osobito je to slučaj kada ga se hoće fiksirati posredovanjem anketnih upitnika i ciljanih pitanja koja

[333] Mišljenje je put pravom znanju (επιστημη), dočim se mnijenje (δοξα) odnosi tek na ono kakvim se nekom nešto čini, ono što u sebi nema istinskog bitka.

oni sadrže. Uzorak na kojem se obavlja istraživanje *uvijek* je, manje ili više, nereprezentativan za čitavu relevantnu skupinu, jer predstavlja slučajno istrgnuti segment iz njezine cjeline. S tako odabranoga dijela može se zaključivati na cjelinu samo analogijom i uz pretpostavku zakonâ vjerojatnosti, koji su sami po sebi nesigurni i prijeporni, jer se ne odnose na stvarnost, nego na obilježja našega zaključivanja o njoj. U interpretaciji rezultata također dolaze do izražaja samovolja i pristranost, te ispitivačeve vlastite predrasude, kao i svjesno odabrani izvanznanstveni, navlastito politički ciljevi istraživanja. Sve to ovakve statističke obradbe kolektivnih stavova čini nepouzdanima i stoga, strogo uzevši, neuporabljivima i bezvrijednima. Nije čudo, dakle, da Hrvati u lijevim istraživanjima, što ih za politikantske svrhe bezočno rabe i zlorabe ljevičarski mediji, i sami velikom većinom ispadaju kao ljudi lijevih nazora. Ako koalicija vanjskih i domaćih kozmopolita provede istraživanje o nacionalizmu kod Hrvata, s razlogom se smije očekivati da će oni u rezultatu biti prikazani pretežito anacionalnima: internacionalistima ili nacional-mazohistima. Zato se takva istraživanja i poduzimaju: da bi se krivotvorbom polučio istraživaču poželjan dojam i u slijedećem koraku, sugestivnim djelovanjem anketnih rezultata, potaklo na daljnje oblikovanje realnosti u suglasju s istraživačevom željom.

* * * * *

Službe i družbe što tako revno i ushićeno nagađaju o hrvatskoj budućnosti, nadajući se da će im ona ići na ruku i čineći sve da na nju utječu prema svojim predočbama, ne promatraju Hrvatsku samo izdaleka. One šalju svoje izaslanike, u vidu različitih nadzornih povjerenstava, izaslanstava ili predstavništava. Neke od ovih družbi stalno su opunomoćene boraviti i njuškati po Hrvatskoj te dijeliti sustavne lekcije hrvatskim vlastima, dočim se druge pojavljuju povremeno, u redovitim razmacima ili pak prigodice, kada se za njima ukaže posebna potreba.

Takva su jedna osobita situacija svakako i parlamentarni izbori. Hrvatskomu nacional-mazohizmu nije bilo dostatno da su, pod izričitim i upornim ultimativnim pritiskom "međunarodne zajednice", nametnuti višestranački nadzorni odbori koji će bdijeti nad tijekom izbornih rituala, nego je valjalo prihvatiti i *međunarodne* promatrače prebrojavanja demokratskih glasova. Time je Hrvatska šutke pristala na status nesamostalne države, protektorata vanjskih sila. Na taj način, umjesto domaće vlasti, zbog koje uopće i postoje izbori, jer na njima se, konačno, biraju njezini predstavnici, – stvarni suverenitet obnašaju vanjske sile.

Zanimljivo je da se u Hrvatskoj više ne može naći doslovce nitko[334] (pa ni među strankama što se u međuvremenu hrabro usuđuju nazivati "desnima"), kome bi ovaj skandal pogaženoga suvereniteta bio vrijedan ako već ne najoštrijeg prosvjeda i odlučnog otpora, a onda makar stanovitog čuđenja, zabrinutog kimanja glavom. Tako smo, eto, veliki put prevalili od one samosvjesne i ponosne nacionalne euforije 1990, postavši loptom za nabacivanje u igri unutarnjeg i vanjskog neprijatelja!

I tako smo, uz institute za mir, koji marljivo kroje scenarije hrvatske budućnosti; uz institute za istraživanje "javnoga mišljenja", koji *producirajú* ono što narod misli, umjesto da to *reproduciraju*, – dobili još i međunarodno predizborno povjerenstvo na čelu s nekim "nacionalnim demokratskim institutom". Njegovi su ljudi došli u Hrvatsku samo zato da bi biračkom tijelu neizravno nametnuli svoju volju. Oni svojim "načelima" i primjedbama otvoreno otkrivaju kako im je, primjerice, jako stalo do toga da hrvatska dijaspora, koja predstavlja polovicu hrvatske nacije, na izborima prođe što gore, a da se rezultatima okoriste srpski petokolonaši, uključujući i njihovu takozvanu "dijasporu". Oni upravo taj izraz svjesno rabe radi izazivanja hrvatskoga puka, premda je njima, kao i nama, kristalno jasno da je riječ o svojevoljno pobjeglim četničkim koljačima i njihovim obiteljima, te da takvi, najkasnije nakon slobodnoga čina napuštanja Hrvatske, ne uživaju u njoj više nikakva prava, osim prava na pravedno suđenje i primjerenu kaznu.

Međunarodni bogovi, tajne službe i njihovi promatrači u Hrvatskoj dali su ovoj još zarana do znanja kakvi imaju biti slijedeći izbori za Hrvatski Državni Sabor. Nije dosta da su "slobodni", što će reći da na njima sudjeluju deseci posve sličnih i jednako beznačajnih političkih strančica kao jamaca "političke slobode" primjerene liberalnoj demokraciji. Moraju još biti i "pošteni", *fair* – na neslužbeno-službenom jeziku svjetske nadvlade. Ili će biti pošteni, da nitko nikoga ne vara, ili im "međunarodna zajednica" ne će priznati rezultate. Svakako, unaprijed je bilo jasno da ona poštenim izborima može smatrati i kani priznati samo one koji će uroditi ispunjenjem njihovih očekivanja. Što im ne odgovara, ne će biti pošteno. Pritom je, međutim, ključni čimbenik *nepoštenosti* izborne procedure upravo sama nazočnost nepoštenih i pristranih inozemnih nadzornika, njihovih očekivanja i njihovih pritisaka.

[334] Časna je iznimka Nova Hrvatska Desnica. Ona, uostalom, i tom čvrstom stavu bezuvjetne obrane hrvatskoga suvereniteta može zahvaliti status *jedine* (!) službeno neregistrirane stranke u Republici Hrvatskoj, koja inače bez ikakvih problema ozakonjuje i najcrnje udruge četničkih ratnih zločinaca.

Svi ti instituti što su se sa svih strana okomili na Hrvatsku, kao i njihovi šefovi koji ih ovamo šalju, imaju dakle pred očima samo jedan cilj: pritiscima i ucjenama, bezočnim miješanjem u hrvatsku politiku i iznuđivanjem ustupaka, stvaranjem pomutnje i kaosa, hrvatsku državu do te mjere oslabiti da ona nakon Tuđmana izgubi i ono malo zdravih poriva i obrambenih refleksa uz čiju pomoć je za njegove vladavine, premda nedovoljno, odolijevala pokušajima uništenja. Cilj je dobiti potpuno slomljenu Hrvatsku s kojom će "međunarodna zajednica" upravljati po svojoj volji, čineći s njom što god joj bude potrebno radi pokušaja ostvarenja njezina sna o jednoj, velikoj svjetskoj državi na čelu s globalnom judeo-masonskom kriptokracijom i njezinim eksponentom, svjetskim žandarom i gospodarom Sjedinjenim Državama Amerike.

Kozmopolitske klike vjerovale su godinama da će srušiti Hrvatsku ako sruše Tuđmana. Njegovi suparnici činili su im se s pravom mnogo slabijim čuvarima nacionalnog i državnog suvereniteta. Zato su do zadnjega časa i igrale na njihovu kartu, svim sredstvima podupirući njihove predstavnike, instruirajući ih i kod svoje i kod njihove kuće, te pomažući moralno i materijalno njihovoj izbornoj pobjedi. Poslije Tuđmana oni u Hrvatskoj vide lak plijen, tim lakši što odlučnija i uspješnija bude uloga šesteroglavih oporbenjaka u vođenju njezine politike. Ono što se u određenoj, manjoj ili većoj, ali uvijek nepodnošljivoj mjeri moglo pratiti i tijekom svih godina hrvatske samostalnosti, nakon Tuđmanove je smrti pojačano do skrajnosti. Nastalo je ozračje u kojemu baš svatko, doslovce bilo tko izvana, smije na sebe nepozvano preuzeti ovlasti suodlučivanja o hrvatskoj sudbini, maštajući o njezinoj poželjnoj budućnosti i izrađujući naputke za njezino što djelotvornije uništenje.

Nu, oni i odveć rado zaboravljaju da konačnu riječ u svim tim kombinacijama ima hrvatski narod. On je iznjedrio Tuđmana, iznjedrit će i drugoga, kada mu postane neophodnim radi uščuvanja njegova opstanka i njegove samosvojnosti. Jer, kako filozof Heidegger navodi pjesnika Hölderlina, "gdje je pogibelj, tamo raste i ono spasonosno".

EKSKURS:

IX. NAČELA POVIJESNIH PROMJENA

Umjesto da prepustimo neprijatelju predviđanje hrvatske budućnosti, ali i njezino oblikovanje, valja nam samima razmatrati što nas u tijeku našega nacionalnog usuda uistinu čeka, koje se pogibelji pojavljuju na hrvatskom povijesnom putu, što ne želimo da nam se dogodi, što su moguće, a što su pak poželjne sadržine nadolazećega narodnog života i kako se može pospješiti njihovo ozbiljenje. Razmišljati o tome što će se za Hrvatsku promijeniti i što bi se trebalo promijeniti, znači neizbježivo i zahvatiti u problematiku povijesnih promjena uopće, njihovih oblika i uzroka, načela i počela. Povijesne su promjene, kako ih tradicionalno shvaćamo, svojom biti *političke* promjene, promjene na supstanci političke povijesti. Povijest je, naime, po svojoj naravi politička povijest, koliko god se može, s određenim širim značenjem, govoriti i o povijesti svih onih disciplina, fenomena i entiteta čija je bit uopće neraskidivo povezana za vrijeme. U tom smislu, povijesti nema samo vječni Bog na nebesima. Povijesna je, međutim, već i naša besmrtna duša, i to u onoj mjeri u kojoj je njezin spas upućen na napore što se poduzimaju u vremenu. Povijestan je i živi svijet na Zemlji, povijesna je kultura i znanost, umjetnost i filozofija.

Ali povijest je znanosti tek sukcesivno gomilanje novoga znanja, nadovezivanje na zatečeno, proširivanje danoga. Znanost je povijesna istom na trivijalan, izvanjski način, onoliko koliko se njezina metodologija i fundus znanja kroz vrijeme naprosto mijenjaju. Povijest filozofije, pak, manje je povijest nego što je filozofija, jer filozofijski duh korijeni u vječnom duhu, i čitav se njegov rad i sastoji u tome da on ovaj vječni duh uvijek iznova doseže. U prvom slučaju, nedostaje element uzvišenog i katastrofalnog usuda, sudbinske drame povijesnoga postojanja; u

drugom, pak, element povijesne vremenitosti kao razvitka i možebitnog napretka (ili nazatka) u vremenu. Filozofija ne napreduje, za razliku od znanosti. Ona je vječno i bitno isti napor duha na dosezanju stalne, nepromjenjive istine.

U politici, međutim, na djelu je sudbinska povijesna bitka u vremenu, koja svojim svijetlim točkama doduše nastoji puku vremenitost nadvladati i nadići, ali ipak ostaje vremenom. S druge strane, njezine su svijetle točke ipak osebujni signali one čvršće, dublje i nepokolebljive zbiljnosti čiji su temelji ukorijenjeni u vječnost. Politička je povijest neprekidni, tragični dijalog Boga i čovjeka u svijetu. Budući dakle na taj način smještena *između* zgoljne, isprazne, odveć ljudske vremenitosti, i potpune punine onoga Božjeg vječnoga, samo politika imade uistinu povijesnu bit, i zato je politika povijesna. Ali je isto tako i povijest politična. Povijesno je ono što je veliko: velike mase i veliki muževi; ona je ono što se događa velikom broju ljudi i velikim ljudima. A takvo nešto na djelu je samo politike. I stoga je povijest politična.

Povijesne se promjene svakako događaju u prostranom mediju rasnih, kontinentalnih, svjetskih cjelina, ali one se uvijek, svojim početkom ili svojim učinkom, dotiču pojedinih nacija. Tako je prosvjetiteljsko-masonska revolucija s konca XVIII stoljeća mogla svoje ishodište pronaći u dekadentnoj Francuskoj, nu s Napoleonskim se ratovima proširila diljem Europe, pa joj je s vremenom i prekoračila granice. S druge strane, dalekosežni rezultati što ih je ona polučila ostavili su biljeg u konkretnom životu narodâ: tako je, naprimjer, neizmjeran bio utjecaj francuske revolucije – kao ideje i kao čina – na pojavu hrvatskoga državotvorstva na tlu austrougarskog carstva u osobi jednog Ante Starčevića.

Promjena uvijek uključuje nestajanje i nastajanje. Granica među njima može biti manje ili više oštra, ali ona je svakako razdjelnica nečega što odlazi i drugoga koje se rađa. Hrvatska je danas ponovno na raskrižju. Konac je dvadesetog stoljeća, konac Tisućljeća, i početak novog. Pred deset godina nestalo je za hrvatski narod komunizma i nestalo je Jugoslavije, premda se taj tijek oduljio i potrajao kroz slijedeće razdoblje, da bi se tek duboko u devedesetim godinama potpuno okončao. Mnogim se promatračima čini da smo opet pred sličnim raskrižjem kroz kakvo smo onda morali proći. Trenutak što je pred nama uistinu je sudbonosan, i nitko ne može sa sigurnošću reći hoće li nam donijeti spas ili propast, premda nije vjerojatno da će u svojim posljedicama biti dramatičan i dalekosežan poput onoga.

Hrvatska *država* trebala bi biti neupitnom. Država nastaje i nestaje u ratu, ili odlukom mirovnih sporazuma kojima se rat dovršava, i tako

je to bilo s hrvatskom državom 1941–1945. Nu država može biti zbrisana i u dužem razdoblju mira ako u njoj zamru snage samoobrane, a jači inozemni čimbenici odluče utopiti joj vlastitost u kakvu konglomeratu naroda, u kojemu se ne može opstati ako se u njemu ne vodi glavna riječ. Hrvatski *narod* također nije osuđen na propast ukoliko ga se ne izloži nekom po razmjerama i dosegu još neviđenom genocidu. Ali nije uputno zaboravljati da je najrazorniji od svih genocida onaj koji u narodu samom uzima maha: logikom demografske smrti i sustavnom, nesmiljenom praksom pokolja čitavih legija vlastita nerođenog poroda.

Obično se kaže da režimi dolaze i prolaze, ali narodi ostaju. Hrvatski narod u ovom je stoljeću nadživio više sebi sklonijih ili nesklonijih vladavina. S nadolaskom nacionalne države devedesetih, promijenio se i vladajući politički model. Sada, u vremenu nakon Tuđmana, ponovno bi se mogla promijeniti konkretna izvedba vlasti. Mogle bi nastupiti ograničene ili dalekosežnije promjene. Moglo bi doći do evolutivnog gibanja prema nekoj još većoj mjeri "demokracije", kako to iznutra i izvana neumorno, koliko i ultimativno, zahtijevaju neprijatelji hrvatske države. Moglo bi, međutim, doći i do pobune, ustanka, socijalne ili nacionalne revolucije, do vojnog ili dvorskog puča, do državnog udara, do građanskog rata s neizvjesnim ishodom za sudbinu nacije i države, do nastanka kaosa i anarhije, rasapa, urušenja sustava i države, do posvemašnje nacionalne katastrofe.

Sve je to moguće, sve je već u povijesti narodâ nebrojeno puta viđeno. Nije, međutim, u današnjem trenutku hrvatskoga trajanja, sve to i jednako vjerojatno. Hrvatska je 1990 proigrala jedinstvenu prigodu za provođenje nacionalne, socijalne, kulturne i političke revolucije, kako bi se njome uzdigla na višu razinu nacionalnoga bitka i osigurala svoj opstanak za slijedeća pokoljenja. Je li moguće da joj sada predstoje revolucionarne promjene s obratnim predznakom, takve da mogu dovesti u pitanje, ugroziti ili poništiti tečevine prvoga desetljeća obnovljene nacionalne državnosti?

Revolucije mogu imati višestruke uzroke[335]. Općenito pak vrijedi slijedeće: Kad vladajućim režimima – elitama, avangardama i klikama na vlasti – kao i njihovim političkim formulama, na koje se pozivaju i kojima brane svoju vlast, u zamašnoj mjeri ponestane moći, samosvijesti i autoriteta; kada se olinjaju uvjerljivost i vizionarski patos uzvišenih ciljeva i njihova ideološkog opravdanja; kad naglo započnu slabiti argumenti nuđeni za svrhe legitimiranje vlasti, osjećaj lojalnosti i prešutni

[335] Kao, uostalom, i ratovi, koji su međutim u ljudskomu svijetu daleko češći nego revolucije.

sporazum vladajućih i vladanih – kada dakle nastupi potpuna *iscrpljenost sustava* – tada kuca čas spasitelja, obijesnih, avanturističkih ili pak duboko odgovornih obnovitelja države, nacije, ali i ljudske naravi, tvoraca nove povijesti i novoga čovjeka.[336] Postojeće se mora u sebi samu istrošiti, tada se događaju revolucije, prevrati, dalekosežne društvovno-političke promjene na čitavu narodnom organizmu. Svakako, revolucionarni se obrat može dogoditi i u većem broju koraka, bez očitog, žestokog i naglog prekida s dotadašnjim kontinuitetom.[337]

* * * * *

U svojoj *Republici* Platon je prvi iznio slijed političkih ustroja pokretan njihovim unutarnjim slabostima koje ih čine neobranjivima i izazivaju protiv sebe pobunu drugih tipova ustroja, što su ih već porodili u vlastitu krilu, prepuštajući im mjesto sve dok i ove same ne zadesi ista sudbina. Nakon izvornoga *zlatnog doba*, vladavine mudraca, nastupa, po Platonu, srebrno doba, obilježeno *timokracijom* – vladavinom časnika, ratničke kaste. Kad ratnici u sebi otkriju poriv za bogaćenjem, nastupa *oligarhija*, razdoblje bakra. Pobunom sve brojnijeg siromašnog stališa, napokon, uspostavlja se željezno doba, ili *demokracija*.

Detaljnu pak empirijsku raščlambu promjena političkih oblika, s obzirom na monarhiju, aristokraciju i politeju te njihove loše inačice: tiraniju, oligarhiju i demokraciju, izveo je Platonov trijezni učenik Aristotel.[338] Općenito gledajući, državni se poretci, prema njegovu

[336] Tada, uostalom, ako izostane obnoviteljski rad revolucije, nastupa i prigoda za inozemne barbare, da dotuku ono što se već samo dovršilo te pokupe plijen, i možda oni započnu novi početak.

[337] Ono što mi uobičajeno nazivamo "revolucijom" zapravo se nesavršeno zrcali u takvom, postupnom preokretu; njemu više odgovara značenje μεταβολη (Platon) ili ανακυκλοσις (Polibije) των πολιτειων (smjenjivanje, periodično vraćanje državnih ustroja). Oba ova izričaja, naime, označavaju pretežito nesmetani, skoro spontani prijelaz iz jednog oblika vladavine u drugi, koji korijeni u manjkavostima ili neuspjehu prethodnoga. I takve su promjene u Hrvatskoj zamislive. Nu, smisao riječi "revolucija" (koja izvorno potječe od Kopernikovog naslova *De Revolutionibus Orbium Coelestium*) još bolje je pohranjen u grčkoj riječi στασις (ustanak, prevrat, pobuna). Ponajbolje ćemo se približiti jednom uporabljivom pojmu revolucije ako ono što je velikim modernim revolucijama, a navlastito francuskoj i ruskoj, uopće zajedničko, i ujedno za njih bitno, sažmemo u idealni tip. Idealno-tipski gledano, revoluciji pripadaju oznake kao: masovna, egalitaristička, nasilna, iznenadna (makar i nakon jedne uvodne, pripravne faze), napokon, korijenita i dalekosežna s obzirom na svoje učinke. O idealnom tipu usp. napomenu 365!

[338] Pitanje glasi: εκ τινων δε μεταβαλλουσιν αι πολιτειαι (Arist. *Pol.* 1301 a), tojest *quibus autem ex causis rerum publicarum formæ mutentur*) – "s kojih se

naučavanju, mijenjaju nasiljem ili obmanom[339]. Neke su promjene nagle, a neke postupne. Pobune protiv postojećeg ustroja izbijaju kao osporavanje već provedene društvovne jednakosti, ili u cilju da se ona tek uspostavi, ili pak zbog društvovnog nerazmjera među pojedinim stališima; zbog nepravednosti ili drskosti vladajućih. Nezadovoljnici se bune iz različitih poriva, među koje spadaju koristoljublje i častohleplje; zavist i objest; strah i prijezir. Pobune uvijek nastaju iz kakve sitnice, ali se dižu radi mnogo ozbiljnije *krupnice*.

Ključni je, međutim, uzrok političkih promjena, i kod Platona i kod Aristotela[340], kvarenje političkih poredaka i njihovo unutarnje urušavanje.[341] Tek kada se ono zbude, dobijaju snage osporavanja uopće svoju šansu. Politički poredak mora se u sebi iscrpiti, dovršiti, dokinuti, mora pružiti na vidjelo sve svoje mane i slabosti u svojoj najgoroj varijanti. U međuvremenu su već stasale snage novoga, svježe elite vlasti i političke ideje koje će spremno zauzeti mjesto propalog ustroja i njegovih nositelja.

Klasični je i sustavni nacrt smjene političkih oblika, nakon Platona i Aristotela, pružio grčki povjesničar Polibije[342], razmišljajući u drugom stoljeću prije Krista, tijekom svoga boravka u Rimu, o uzrocima stabilnosti tadašnjih rimskih institucija, koja je omogućila da do tog vremena u Rimu nije bilo građanskih ratova.[343] Polibije je zaključio kako je tome razlog u spretnoj kombinaciji monarhijskog, aristokratskog i demokratskog sastojka u rimskom državnom ustroju.[344] Naprotiv, gdje god je isključivo jedan od ova tri oblika na vlasti, nakon što njegove manjkavosti potpuno prevladaju, on ustupa mjesto drugome. Polibije pruža ovakav redoslijed smjene državnih oblika: izvorno su ljudi po svojoj naravi skloni patrijarhalnoj *monarhiji*. Nu monarhistička država izopačuje se neiz-

uzroka mijenjaju državni poreci" (po prijevodu Tomislava Ladana). Ovo mijenjanje, ova (pro)mjena, tumači se, već prema prijevodu ili interpretu, i kao preokret, prevrat, državni udar ili revolucija.

[339] Na način lava ili lisice, kako bi kasnije ustvrdio Machiavelli.

[340] Kod Platona može se "iščitati" i redoslijed oligarhija → demokracija → tiranija, a kod Aristotela oligarhija → tiranija → demokracija. Shema, dakle, nije posve dosljedna i striktna. Riječ je tek o tome da pojedini politički oblici nisu vječni, pa ni stabilni, nego da logikom unutarnjeg linjanja prerastaju u druge.

[341] I Machiavelli govori o "korupciji", kvarenju, dakle unutarnjoj dekadenciji kao uzroku propasti pojedinih oblika vladavine.

[342] *Historiæ*, VI.

[343] Bilo je, međutim, klasnih borbi između patricija i plebejaca.

[344] Mnogo stoljeća poslije pisao je o toj temi Ortega y Gasset, obrazlažući upravo na primjeru rimske političke sinteze svoje shvaćanje države kao *kože*, iz koje ne možemo, ali se u njoj ipak osjećamo slobodnima.

bježivo u *tiraniju*. U borbi protiv nje, *aristokracija* zavodi vladavinu najboljih, koja se, sa svoje strane, također pretvara u svoje negativno naličje – *oligarhiju*. Narodnom pobunom zavodi se potom *demokracija*, ali i ona nizom unutarnjim prevrata ponovno ustupa mjesto tiraniji, s kojom započinje slijedeći ciklus smjene političkih oblika.

Prema Polibiju, političke promjene nastaju degeneracijom i korupcijom; izrođenjem, izopačenjem i kvarenjem pojedinih tipova državnog ustroja. Uvijek je, dakle, na djelu stanovita dekadencija političkog modela, prouzročena njegovim srljanjem u skrajnost. Ali ta je skrajnost već njegovo poništenje u samome sebi, mogli bismo dodati: on se, naime, u sebi iscrpio i zato se ne može više ostvarivati doli na način vlastite karikature, te tada postaje nemoćnom žrtvom prevrata.

Polibije, kao ni njegovi predšasnici, ne pruža strogo fatalistički nacrt slijeda povijesnih političkih oblika. On nudi tek pojednostavljenu, idealno-tipsku shemu i ukazuje na pogibelji sadržane u pojedinim od tih oblika, na mogućnosti njihove propasti zbog svojih unutarnjih slabosti, te na slijedeće oblike koji se rađaju iz njihove propasti.

Povijest političkih oblika pridružuje se povijesti političkih doktrina u pružanju potkrijepe onom tumačenju političkih promjena koje bismo smjeli nazvati *teorijom iscrpljivanja*. Francuska XVIII stoljeća, carska Rusija početkom XX stoljeća, Sovjetski Savez pod upravom svojega stečajnog upravitelja Gorbačova, posttitovska Jugoslavija na čelu s rotirajućim kolektivom mediokriteta iz Titove sjene[345], – sve su te države već bile zapale u duboku unutarnju krizu, nisu više bile u stanju ponuditi lijeka za svoje sve brojnije nevolje i sve dublje probleme, i nisu se više uspješno mogle nositi sa sve jačim izazovima svojoj stabilnosti i svojemu opstanku. Nikakvi kozmetički zahvati, korekture, reforme, nisu im više mogli produžiti vijek. Njihovi nasljednici, koji su im trebali tek zadati završni udarac, došli su zapravo na gotovo.[346]

---

[345] Paradigmatična je u ovom pogledu bila i ostala sudbina Rimskoga Carstva. Prvo nastupa dekadencija, materijalno i demografsko, moralno i uljudbeno propadanje, – a onda navaljuju barbari!

[346] Predrevolucionarna Francuska pruža uzornu sliku dekadencije koja sama priziva svoje revolucionarno nadvladavanje. Iskvareno i licemjerno svećenstvo; razvratna aristokracija ogrezla u svojim galantnim aferama, ispraznim ljubovanjima, afektiranim prenemaganjima, pomodnom i snobovskom kičeraju, potonula u zavodljivu ispraznost postojanja; korupcija, intrige, protekcije; narasle osiromašene mase puka, ali i ojačale snage duhovne propasti – intelektualne klike, prosvjetiteljsko-slobodnozidarski racionalistički utopisti, *les philosophes*, koji su u svojim salonima kovali misaone pretpostavke prevrata – sve je to razaralo i rastakalo državu i društvo, i prije nego što je pala Bastilja pala je Francuska. Bezazleni i nevješti Kralj, koji je na dan početka revolucije u svoj dnevnik upisao ono povijesno *rien* (=ništa), mogao se samo čudom

Polibijev nauk o smjeni političkih ustroja ne može se doslovce primijeniti na stanje današnje Hrvatske. On, kako vidjesmo, i nije u strogom smislu povijesni sažetak, nego operira idealnim tipovima[347] monarhije, aristokracije i demokracije. Već u starom Rimu njegova vremena te je modele politička praksa povezala u skladnu sintezu. Monarhično su načelo predstavljala dvojica konzula, aristokratsko je bilo zastupljeno Senatom, a demokratski sastojak narodnom skupštinom (*comitia*). Pogotovu u modernim državama sva su tri elementa u pravilu kombinirana. Suvremene su europske monarhije, dakako, okrunjene demokracije. Monarhijski je princip, međutim, proveden u svim tipovima republike, u kojima je jedan čovjek na čelu države, bez obzira na obujam njegovih ovlasti. Nu kako nitko više ne vlada sam, nego se mora okružiti jednim brojem suradnika[348], ministara ili članova "centralnog komiteta", suvremene su vladavine ujedno i aristokratske, dakako u formalnom smislu manjinske vlasti[349]. One su, pak, demokratske na način parlamentarizma, predstavničkoga sustava narodnog zastupništva putom izabranih izaslanika.

I u Tuđmanovoj su Hrvatskoj postojala sva tri elementa: Predsjednik, Predsjedničko vijeće (uz Vladu, vodstvo vladajuće stranke itd.) te delegirani državni parlament. Stoga ovdje ne može biti riječi primjerice o tome da se monarhija pretvori u aristokraciju, ili ova u demokraciju.

čuditi zašto gubi glavu. Vladajuće su elite bile izgubile i svijest i samosvijest, i udružena volja fanatiziranih masonskih advokata učinila je da one za tren iščeznu kao da ih nikada nije ni bilo. Krivo je – kako je to pokazao Nikolaj Berđajev – misliti da bi se ovakvim revolucionarnim zahvatima moglo odgovoriti poduzimanjem analognih zahvata kontrarevolucije, povratka na staro. Staro se je bilo u nepovrat samo uništilo, ono je u svome krilu i porodilo revolucionarnu negaciju. Prema starome, točnije, onome bitno vrijednom u njemu što nije zaslužno za propast, ponovno se moglo približiti samo idući kroz kušnje što ih je sobom donijela revolucija, pa potom dalje od nje, naprijed, ne natrag! Pravi konzervatizam, uostalom, uvijek nas vodi naprijed, put pozitivnih vrednota, i nipošto nije puki reaktivni fenomen, kako se to pričinja neupućenoj pučkoj predočbi.

[347] O idealnim tipovima usp. napomenu 364!

[348] Ovo je u određenom smislu svojstveno i orijentalnom despotu, tako da monarhiju u najčišćoj kulturi nije poznavala ni antika. Pa ipak se o njoj može govoriti kao o vladavini u kojoj jedan čovjek ima najšire ovlasti koje *ni s kim ne dijeli*, ako ga i zaposli kao suradnika ili savjetnika.

[349] One mogu svojim aristokratskim udjelom biti bolje ili lošije, tako da ovdje "aristokracija" ne znači nužno vlast najboljih, nego može biti i regiment onih najgorih – kakistokracija – i umjesto elite plemenitih predstavljati kliku kojoj je stalo samo do pukog obnašanja vlasti. Aristokracija dakle ovdje ne znači drugo negoli oligarhija – vlast bilo koje manjine (kod Aristotela i drugih antičkih autora, i riječ "oligarhija" ima vrijednosnu konotaciju, odnoseći se na *lošu* vladavinu manjine, na izrođenje aristokracije). U tom smislu, sve su moderne vladavine *i* "aristokratske".

Ali takav jedinstveni, sintetični ustroj mogao bi prerasti u sustav manje izražene sintetičnosti triju oblika. Drugim riječima, predsjednička parlamentarna demokracija, kakvom je Hrvatska bila po uzoru na uobičajene zapadnjačke poretke, u cijelosti bi mogla evoluirati – ili revolvirati – u smjeru osobito snažnog naglaska na jednom od sastojaka – na monarhijskom, aristokratskom ili demokratskom. U načelu, ona bi dakle mogla postati vladavina jednoga pojedinca, koji bi uz pomoć demokratskih procedura ili mimo njih uzurpirao diktatorske ovlasti; mogla bi, nadalje, dobiti jednu aristokratsko-oligarhijsku elitu[350], neku vrstu kolektivnog partijskog režima ili vojne *junte*; napokon, mogla bi svoju demokratsku sastavnicu razviti do neslućenih granica, možda, po receptu "međunarodne zajednice" i njezinih domaćih produženih ruku, na način radikalne, bezgranične "demokratizacije", neke vrsti permanentne demokratske revolucije – što bi Hrvatsku vrlo brzo dovelo u stanje političke uprave koje se u Antici smatralo najgorim i nazivalo ga se *ohlokracijom*.[351]

Vlast u Hrvatskoj kako je ona obnašana kroz prošlo desetljeće, iscrpila se, te joj, po našoj teoriji, uskoro svakako predstoji velika mijena. O njezinoj iscrpljenosti, istrošenosti, potrošenosti postoji već prilično općeniti *consensus*, samo mu se, iz razumljivih povoda i poriva, uslijed koristoljubivog prikrivanja stvarnosti kao i nesvjesnih racionalizacija, nije priključila i stranka HDZ dok je još bila na vlasti. Ali, stajališta se razdvajaju kada treba izravno odgovoriti na upit što je ono što se zapravo u hrvatskoj politici istrošilo. Lijevo-liberalne snage protivne HDZ-u reći će da se istrošio autoritarni, autokratski model predsjednika Tuđmana, u kojemu su, bez odveć promišljanja i obzirne, odgovorne uporabe riječi, nerijetko vidjele "diktatora". Potrošena je diktatura, dakle idemo "demokratizirati". To one sada, pobjedivši na izborima, nemilice i čine.

Posve drugačiju sliku dobio bi promatrač oprezno kritičan i prema parlamentarnoj, predstavničkoj demokraciji, a osobito prema nuđenoj nam i nametanoj, maglovitoj, neodređenoj, nezauzdanoj te tim pogibeljnijoj "demokratizaciji". On bi, naime, morao zaključiti da je između

[350] Riječ "elita", baš kao i "aristokracija", može se koristiti u smislu *dobre* manjine vlasti, ali i u smislu bilo koje manjinske skupine na državnom kormilu. Ovdje sam je uporabio u vrijednosno neutralnom smislu. Razumijemo li pak pod "elitom" aristokratsku manjinu, manjinsku vlast najboljih, onda etimologiju toga termina (odabir; *electus* = izabran, izabranik) valja shvatiti u smislu naravnog ili Božjeg odabira. Elitu ne bira većina glasova! Loša elita, pak, nazivlje se "klikom": ova je manjina vlasti kojoj je stalo samo do udovoljavanja vlastitu častohleplju, do – aplauza (*cliquer, claquer* = pljeskati), a nipošto do općenarodnog probitka.

[351] Ohlokracija je u grčkoj političkoj filozofiji vladavina ulice, ulične rulje, doslovce: ološi (hrvatska je riječ i sama grčkoga podrijetla – οχλος).

1990 i 2000 u Hrvatskoj (uz "monarhijski" i "aristokratski" sastojak, dakako) bila na vlasti tipična zapadnjačka liberalna parlamentarna demokracija. Nju je hrvatski narod stjecajem okolnosti bio prihvatio prvo stoga što ga o tome nitko "demokratski" nije ni pitao, a potom i zbog svoje nedvojbene zasićenosti polustoljetnom vladavinom najgore vrste tiranije što ju je poznavao suvremeni svijet.

I ta se demokratska formula na hrvatskom tlu u međuvremenu istrošila. Vidi se to po visokom broju posve suvišnih i besmislenih političkih stranaka, po nepojmljivo niskoj razini predizbornih kampanja, po novoj zasićenosti naroda – ovoga puta parlamentarizmom, po jalovosti i bezizglednosti polovičnih, kompromisnih i bezličnih demokratskih mehanizama u upravljanju zahtjevnom i složenom političkom zbiljnošću. Ne može, dakle, biti riječi o tome da se demokratska formula i nadalje pospješuje, a njezino područje djelovanja proširuje, nego da se ona zamijeni prikladnijom. U nastavku ove studije bit će još detaljno riječi o demokratskoj politici i njezinim ključnim manjkavostima[352], koje je čine nesigurnim jamstvom hrvatske budućnosti. Ovdje nam je, međutim, još nakana razmotriti, uz one antičke, i neke novije zamisli o načelima izmjene povijesno-političkih ustroja, kako bismo i u njihovu ozračju preliminarno i uopćeno osvijetlili mijene što su pred Hrvatskom.[353]

* * * * *

Za našu svrhu uputna su razmišljanja što su ih o čimbenicima-pokretačima političkih promjena razvili predstavnici (neo)makjavelističke teorije elitâ u XX stoljeću, Vilfredo Pareto, Gaetano Mosca i Robert Michels. Sva trojica slažu se u tumačenju mijene političkih oblika politici imanentnom "cirkulacijom elita" (izraz je Paretov). Pareto, koji je

[352] Valja nam, ipak, biti u punoj mjeri svjesnima okolnosti da će hrvatskoj demokraciji zazvoniti posmrtna zvona tek onda, kada i naši mjerodavni europski susjedi u svome demokratskom "razvitku" dosegnu točku od koje će moći dalje samo temeljem drugačijih nazora, i uporabom drugih sredstava. Ova ovisnost o velikom, povijesnom europskom tijeku, međutim, nešto je posve drugo negoli nedostojno i ropsko "klipsanje" za velikim svijetom i odricanje od suvereniteta u tekućoj politici – za što nam je tako izobilnih primjera pružila hrvatska državna politika kroz deset godina dvojbene nezavisnosti. Za sustavnu pak raščlambu demokratskoga modela usp. u ovoj knjizi poglavlje XIII (*Ekskurs*: "Bespuća zbiljske demokracije")!

[353] Pritom nije riječ o podvrgavanju žive povijesne zbilje apriornim shemama i konstrukcijama, nego naprosto o naporu da se olakša razumijevanje i predviđanje hrvatskoga političkog raspletaja uporabom kategorijalnog aparata i teoretskih uvida nekih relevantnih filozofsko-povijesnih zahvata.

zagovarao gospodarski liberalizam u sprezi s političkim autoritarizmom[354], donekle je slično Freudu i Marxu, te njihovu naučavanju o nesvjesnom, odnosno o ideologiji, – poduzeo demistifikaciju čovjekove svijesti, razlikujući logičke i ne-logičke (negdje: i-logičke) ljudske čine. Glavne vidove logičkog, racionalnog ponašanja otkrivao je Pareto u gospodarskoj djelatnosti usmjerenoj maksimalizaciji profita, u uspješnoj političkoj praksi shvaćenoj na makjavelistički način u smislu autonomije politike od religije i ćudoređa, te napokon u sferi čiste logičko-eksperimentalne znanosti. Ne-logički su akti ne-razumski, oni kojima je besmisleno pitati za razumske razloge.[355] Možda nam se ti razlozi i ponude, nu ako djeluju logički neuvjerljivo, valja pitati za druge, ne-logičke poticaje akcije. To Pareta dovodi do njegove slavne teorije residua i derivacija. Residua su naši ustrajni iracionalni porivi zbog čijih se opravdanja, ali ne tumačenja ili objašnjenja, smišljaju derivacije, promjenljive teorije koje ustupaju mjesta drugima čim ispune svoju svrhu.

Pareto među residuama izdvaja dvije važne vrste: prva je sklonost obnovama, riskantnom eksperimentu, špekulaciji, a druga je nagnuće uščuvanju postojećega i njegove obrane, sve do uporabe sile. Rekli bismo da prva vrsta residua odgovara reformističkom, a druga konzervativnom stavu. Pareto nihove predstavnike, slijedeći jedan par Machiavellijevih metafora, naziva lisicama i lavovima.[356] Ove su dvije vrste residua važne za Paretovo shvaćanje elita i njihove cirkulacije.

Svim društvima, u raznim vidovima djelatnosti, oduvijek vladaju elite sposobnijih. Tako dugo dok traje zdravo socijalno stanje, elita neometano obavlja svoju vodeću ulogu. Dekadencija pak nastupa u dva slučaja. Može se dogoditi da ovlada pretjerani autoritet, odveć "lavlji"

---

[354] Premda se Mussolinijev fašizam rado pozivao na markiza Pareta, koji potječe iz stare talijanske nacionalističke obitelji, teško je procjenjivati njegov odnos prema fašizmu, budući da je umro već 1923, godinu dana nakon Marša na Rim.

[355] U ovim razmatranjima Pareto se donekle približava Freudovu naučavanju o nesvjesnom, a napose o racionalizaciji kao obrambenom mehanizmu – premda je dvojbeno je li mu bio poznat u njegovo vrijeme dovršeni dio *opusa* oca psihoanalize, – te Marxovu shvaćanju ideologije kao iskrivljene svijesti kojom se štite materijalni interesi.

[356] Prema klasičnom mjestu u djelu *Il Principe* (XVIII): "Sendo adunque uno principe necessitato sapere bene usare la bestia, debbe di quelle pigliare la golpe et il lione; perché il lione non si difende da' lacci, la golpe non si difende da' lupi. Bisogna adunque essere golpe a conoscere e' lacci, e lione a sbigottire e' lupi." (=Budući, dakle, da vladalac mora biti kadar spretno oponašati životinjsku narav, treba među zvjeradi kao uzor odabrati lisicu i lava; jer lav se ne zna obraniti od zamki, kao što je lisica nemoćna protiv vukova. Treba zato biti lisicom da bi se poznavale zamke, a lavom kako bi se prestrašilo vukove.) Niccolò Machiavelli, *Il Principe*. Giulio Einaudi Editore, Torino 1961, str. 85. Machiavelli je ovu usporedbu s lisicom i lavom preuzeo

stil u vladajućoj politici. To će dovesti akumiliranju sposobnosti kod širih masa. S druge strane može biti odveć zastupljen "lisičji" stil pretjerane težnje inovacijama, koje idu na uštrb konzervirajućeg autoriteta. U oba slučaja narušeni su društvovno ravnovjesje i sklad, te učinak može biti samo smjena vladajuće elite drugom. Taj se proces kroz povijest uvijek iznova ponavlja i u njemu se i sastoji "cirkulacija elita".[357]

Za razliku od Pareta, Gaetano Mosca i u politici je s vremenom zauzeo liberalni stav, ali je svejedno i on postao jednim od inspiratora novodesničarske političke filozofije našega stoljeća upravo svojim elitističkim neomakjavelizmom. Određenu varijantu teorije o "cirkulaciji elita" nalazimo, čak nešto ranije, i kod Mosce.[358] Ono što je za Pareta *elita*, Mosca naziva "političkom klasom" (*classe politica*), ili vladajućom klasom. Paretove *derivacije* u Moscinoj su terminologiji "političke formule" (*formule politiche*). One predstavljaju vjerovanje ili osjećaj, općenito prihvaćene u narodu, kojima se opravdava moć političke klase. Mosca uviđa kako je svakom organiziranom, i do potrebnog stupnja složenom društvu, na čelu manjina vlasti, vladajuća klasa (kako je zove i Marx). Za razliku od Marxa, Mosca misli da vladajuća klasa ne potječe samo iz gospodarske organizacije; nju isto tako mogu činiti i ratnici, birokrati ili nasljedna aristokracija.

Mosca također ističe kako političke promjene ne nastaju klasnom borbom (u kojoj, prema Marxovu naučavanju, na određenom stupnju povijesnog razvitka, uvjetovanog odnosima u proizvodnji, revolucionarnim zahvatom biva razvlaštena dotadašnja, reakcionarna vladajuća klasa, te ustupa mjesto novoj, progresivnoj). Politička klasa nije apsolutno monopolistička manjina vlasti kakva uvijek bezostatno nameće svoju volju i svoje interese ostatku društva. Ona nije nužno autoritarna ili autokratska, a liberalno-demokratski porivi predstavljaju joj određenu protutežu odozdol. U stabilnim i uspješnim društvima, ona radi zaštite

---

od Cicerona (*De officiis* I; 13), koji, međutim, suprotno Machiavelliju, smatraše i lisičju lukavost i lavlju nasilnost nedostojnima čovjeka i politike. Dopustio sam sebi ovu digresiju i kako bih podsjetio da je, unatoč Ciceronu, u našoj današnjoj hrvatskoj politici itekako potrebno ponovno učiti od lava i lisice. I to nas pak vodi s onu stranu udomaćenoga nam liberal-demokratskog parlamentarizma.

[357] Pareto je svoju teoriju izložio u glavnom djelu *Trattato di sociologia generale* I, II, Firenze 1916. Drugom izdanju (1923) dopisan je i treći svezak.

[358] U *Elementi di scienza politica*, Roma 1895. U tom svom glavnom djelu Mosca izlaže filozofsko-povijesne i filozofsko-političke nazore. Dočim je izvorno zastupao vrlo suzdržan stav spram demokracije, smatrajući je iluzijom, u dodatcima glavnom djelu (treće izdanje: Torino 1923) ističe njezine zasluge i hvali dostupnost demokratske politike svim slojevima, priklanjajući se čak nekoj vrsti "otvorenog društva", slično Sir Karlu Popperu i Henriju Bergsonu.

svoje moći ne mora pribjegavati nasilnim sredstvima, nego se održava na vlasti intelektualnim i moralnim prvenstvom, te uvjerljivom zaštitom zajedničkog nacionalnog probitka.

Političke mijene, dakle, ne nastaju revolucionalnom pobunom nove klase protiv vladajuće, nego nastaju nadvladavanjem, trošenjem, linjanjem političke formule, kada ona izgubi uvjerljivost kao skup vjerovanja kojima se legitimira vladajuća, politička klasa. Takva jedna politička formula bila je do sloma Srednjega Vijeka doktrina božanskoga prava. I francuska i ruska revolucija nastupile su kada je većina posumnjala u božansko pravo vladara. Politička je formula i moderna predstavnička demokracija. Dakle, Božja volja ili narodna volja.[359]

Robert (ili, talijanizirano, Roberto) Michels posljednji je u ovom neomakjavelističkom trolistu, koji je, nesustavno razmišljajući o političkim strankama, socijalističkim organizacijama, političkoj moći i vodstvu, te problemu birokracije[360], ali i o talijanskom fašizmu čiji je poklonik kao naturalizirani Talijan bio, – i sâm zahvatio u bogata vrela teorije elitâ. Michels se slaže s (tada u desnoj talijanskoj političkoj teoriji uglavnom općeprihvaćenom) Moscinom misli o političkoj klasi, te ustvrđuje kako su vladajuće elite pravilo političke zbilje. Uvijek vlada mala manjina, a nad velikom većinom vlast se obnaša, te su bez dominantne klase nezamislivi ijedno društvo ili društvovni pokret. Michels stoga formulira svoj slavni "željezni zakon oligarhije"[361], kojemu se podvrgava i prividno većinsko načelo parlamentarizma. Demokraciju i Michels smatra pukom iluzijom.[362]

Slično Marxu, koji je na njega donekle utjecao, Michels zastupa tezu o klasnoj borbi između susljedno vladajućih oligarhija. On, međutim, ne prihvaća marksističku konzekvencu o proletarijatu kao posljednjem povijesnom subjektu klasne vladavine i "mesiji" besklasnoga društva. I proletarijat, po Michelsu, dolaskom na vlast postaje oligarhijom, predstavljenom sindkatima, partijom i sl. Ali se, drukčije nego kod Pareta,

[359] Analogno propasti velikih carstava putom demokratskih revolucija, valja nam pretpostaviti da je jednako iscrpljiva i demokratska ideologija o utemeljenju legitimne vladavine na pristanku većine naroda, po općoj volji, ili volji svih.

[360] U prvoj polovici stoljeća ova tema nije zanimala samo umjerenije marksiste, već i tradicionalne liberale kakav je bio Max Weber, ali i makjaveliste poput Mosce ili Jamesa Burnhama.

[361] U svom glavnom djelu *Zur Soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie* (Leipzig 1911).

[362] Ipak, i kod Michelsa nailazimo na začudnu ambivalenciju što je neomakjavelisti očituju spram liberalne demokracije. Iako je, naime, smatra u biti utopijskom, ipak on ideal ne vidi u autoritarizmu ili diktaturi, na što bi ga mogla navesti njegova realistična raščlamba načela oligarhije. Premda je demokracija strogo uzevši neostvariva, valja joj

elite u svojem cirkuliranju ne smjenjuju tako što bi jedna istisla ili nadvladala drugu, nego, čini se Michelsu, nova i stara oligarhija međusobno srastaju, spajaju se, pa slijedeća elita vlasti prodire u prijašnju, takoreći joj ubrizgava novu krv, obnavljajući njezinu narav i osvježavajući joj stavove.[363]

Iako ne spada u družbu elitista, kojih smo znameniti trio ukratko upoznali, vrijednih je i relevantnih ideja o problemu smjene političkih vladavina početkom XX stoljeća iznio i njemački sociolog i politički filozof Max Weber. Političke promjene on razmatra s obzirom na tri oblika legitimne (zakonite) vlasti: zakonsku (racionalnu), tradicionalnu i karizmatsku.[364] Zakonske su vrste vlasti, primjerice, demokracija i birokracija[365]. Tradicionalna je vlast izvedena iz očinske i označena osjećajem društvene kohezije i solidarnosti, te obilježava ponajviše klasičnu

težiti, ne doduše kao konkretnom političkom cilju, nego upravo kao idealu (kojem se približavamo – asimptotski, reklo bi se). To ga nije smetalo da oda veliko poštovanje talijanskom *Duceu*, koji u demokraciji zacijelo nije vidio čak ni daleki ideal.

[363] U naše vrijeme velika se važnost pridaje arapsko-berberskom misliocu Abu Zajdu Abd-al-Rahmanu ibn Khaldunu iz druge polovice XIV st., kojega neki smatraju najvećim islamskim genijem uopće. Ponovno je otkriven u XIX st., a umnogome je anticipirao Machiavellija, Vicoa, Montesquieua i druge zapadne mislioce, pa i teoriju o cirkulaciji elitâ. U djelu *Al Muqaddimah* (*Prolegomena*, 1377), uvodu za *Knjigu primjera* (*Kitab al-Ibar*) o povijesti arapsko-berberskih država u Sjevernoj Africi, Khaldun uvodi ključnu kategoriju *asabiyyah* u značenju skupinskog duha zajedništva, kohezijske društvovne sile, zajedničarstva što obilježava vladajuću, političku klasu. Državu uvijek stvara organizirana manjina, koja došavši na vlast postupno gubi svoju izvornu *asabiju* i stoga mora pokleknuti pred naletom nove vlastohlepne manjine, nove dinastije, čiji je skupni osjećaj još nenačet i koja postavlja temelje novom autoritetu i širenju, novoj veličini i novoj kulturi. Primijenjeno na prigode u Republici Hrvatskoj, moglo bi se kazati da je, nakon Tuđmanove smrti, *asabija* njegove stranke HDZ posvema zakržljala, ustupivši mjesto nesmiljenom *bellum omnium contra omnes*, što znači da će i HDZ za dugo vrijeme, a vjerojatno zauvijek, morati ustupiti svoje vodeće mjesto drugima.

[364] Weber ove oblike vlasti promatra kao čiste, idealne tipove (*Idealtypen*). Oni nisu opći pojmovi, izvedeni apstrahiranjem iz iskustva. Riječ je o umjetnim modelima, metodološkim konstruktima nastalim izdvajanjem, povezivanjem i pojačavanjem onoga bitnog u nekoj pojavi, uz oslobađanje od nebitnoga. Na taj način, konkretna očitovanja dotične pojave raščlanjuju se prema njihovim poklapanjima s idealnim tipom, odnosno odstupanjima od njega. Idealni tip je, dakle, ideja jedne stvari u kojoj je njezina bit mišljena dosljedno dokraja, čak i ako ta bit u samoj toj stvari, zbog natruha nebitnoga ili izvanjskoga, ne dospijeva posve do izražaja. Weberova je metoda idealnih tipova donekle srodna fenomenološkoj redukciji, stavljanju u zaporke svega empirijskoga. Za razliku od nje, idealni se tip ipak vraća sučeljavanju sa svijetom iskustva.

[365] Kao vladavina hipertrofiranoga profesionalnog sloja pripadnika upravnog aparata u državi.

monarhiju. Karizmatskoj je pak vlasti nositelj ličnost kojoj se ukazuje povjerenje zahvaljujući osobitoj njezinoj snazi i sposobnostima.

Promjene političkih ustroja odvijaju se, prema Weberu, međusobnim prelaskom tih tipova vlasti jednih u druge. Karizmatska je vlast uvijek posljedica revolucionarne promjene u stanju "anomije"[366], nesigurnosti i napetosti, kada oslabi opća suglasnost na kojoj počiva legitimni poredak, a ovaj zakaže, ne mogući udovoljiti iznimnim potrebama što su naglo izbile na površinu. I zakonska i tradicionalna vlast mogu se u takvim situacijama povući pred snažnom karizmom.

Karizmatska se vlast, budući da je upućena na promjenjivi odnos među ličnostima, ne može duže održati ako, institucionaliziravši se, bitno ne izmjeni svoju narav. To se događa čim ona stekne veće mase pristaša, kojima mora zadovoljiti idealne i materijalne potrebe. U toj fazi ona je suočena s dvostrukim interesom: sačuvati karizmatsku poruku, ali i svoj monopol vlasti i povlastice što izviru iz njezina društvovnog položaja.[367]

Ta se dilema, ili dvojna potreba, osobito zaoštrava u času nestanka karizmatskoga vođe. Tada se najčešće ne čeka milosna pojava novoga vođe, nego se karizma prenosi na obitelj vođe ili na institucije. Tako karizmatska vlast prelazi u tradicionalnu odnosno zakonsku.

Ima, međutim, tri načina kako se može riješiti pitanje nasljednika karizmatskoga vođe. U prvom slučaju, on sâm imenuje svoga nasljednika, a pristaše tu odluku primaju aklamacijom.[368] U drugom slučaju, bira se novi vođa s crtama koje se također smatraju karizmatskima, dočim se u trećem novi lider aklamatorno određuje neovisno o karizmi.

---

[366] *Anomie* – kategorija koju je u znanstvenu raspravu uveo osnivač francuske sociološke škole Émile Durkheim (prema grčkom ανομια = bezakonje). Anomija započinje kao društvovni rasap, koji se – preko krize odnosa ličnosti i društva, a napose ličnosti i vrijednosti, te preko sloma normi društvovnog ponašanja – prenosi i na ličnost.

[367] Upravo se u toj, paradigmatičnoj situaciji našla Hrvatska Demokratska Zajednica nakon smrti njezina utemeljitelja i šefa hrvatske države.

[368] Navedimo neke primjere ovog izbora iz vremena nakon Webera. Tako je španjolski *caudillo* Franco godinama pripremao za nasljednika burbonskoga princa Juana Carlosa, što je podrazumijevalo i restauraciju privremeno suspendirane monarhije. Jugoslavenski diktator Tito nije se mogao odlučiti za jednu osobu koja bi bila dorasla ideji nasljednika, pa je nakon Tita, po njegovoj volji, došao na vlast osmoglavi kolektiv rotirajućih mediokriteta, što su, na jedvite jade, za još jedno desetljeće uščuvali na smrt osuđenu tvorevinu. Nasljednike je komunističkih diktatora inače određivalo usko tijelo vladajuće klike, partijski Politbiro, ili bi se oni iznjedrili dvorskim pučevima i borbama za vlast, kao u Sovjetskom Savezu.

Tradicionalna vlast stabilnija je i trajnija od karizmatske, jer su joj korijeni u dugoj povijesti i snažnim ljudskim fiksacijama na društvovnu zajednicu, a ne na pojedinačnu osobu. Ta se vrsta vlasti, i kada možebitno nastupa grubo i okrutno, uvijek doživljava kao nešto sveto, nedodirljivo. Uzrok zbog kojega, međutim, i ona može propasti, leži u sukobljenosti između centralizirane vladareve moći i centrifugalnih, autonomističkih poriva upravljačkoga sloja. Dočim je na Istoku ova borba riješena u korist centralizma, na Zapadu ona je u nizu koraka dovela nastanku moderne zakonske, racionalne vlasti.

Pod ovom pak Weber razumije uglavnom modernu, liberalnu parlamentarnu demokraciju, uz pripadajući joj kapitalistički privredni model, ali i birokratsko izrođavanje. Birokratska je vlast naizgled neuništiva, ona preživljava sve političke promjene, i svojom im okoštalošću predstavlja zapreku. Pa ipak, nije ni ona vječna, kao što to nije niti racionalna, demokratska vlast, pod čijom se ljušturom u naše vrijeme birokracija krije. Štoviše Weber, doduše neodređeno, sluti na obzorju Zapada slom liberalne demokracije, pojavu otvorene reakcije na nju u velikom stilu. Demokratska vlast, naime, uvijek postiže obratno od željenog. Težeći čovjekovu oslobođenju od tradicionalnih stega, ona razbija cjelinu ličnosti, razdvajajući osobnu dimenziju od javne, potiče nesigurnost, duševno bespomoćje, stvara otuđenje i napokon dovodi novom ropstvu. Weber očekuje da bi ova vlast mogla prijeći u tradicionalnu, preko karizmatskog *intermezza* ili bez njega.[369]

---

[369] Razmatrajući pravilnosti u smjeni političkih oblika, Weber polazi od stalne pretpostavke kako se u svakoj vlasti krije klica njezine kasnije propasti. Ta je zamisao ključna i u Marxovoj dijalektičkoj filozofiji povijesnoga razvitka, prema kojoj nagomilana protuslovlja u sklopu jedne "društvovno-gospodarske formacije", revolucionarnom promjenom, dokidaju postojeće, čuvajući u njemu ono što vodi dalje i nadvladavajući ga na višoj razini. Uvjerenje o klici buduće propasti u krilu sadašnjega dijeli i otac američke sociologije, Talcot Parsons. U svojoj marksističkoj verziji, pak, ideja je odveć ekonomicistički jednostrana, shematska i doktrinarna, a da bi se mogla jednostavno primijeniti na bilo koji zbiljski politički ustroj. U svakom slučaju, slika o rušenju sustava iznutra, *perditio tua ex te*, suglasna je ovdje predloženoj "teoriji iscrpljivanja" političkih oblika. Ali klice propasti mogu ujedno biti i začetak onoga novog. O tome novom govori Nikolaj Berđajev kada na tlu Sovjetske Rusije sluti pokretanje "molekularnih procesa", pojavu bazičnih stanica otpora koje će postupno jačati, širiti se u sve veće i veće, poput atoma koji se spajaju u molekule, i na kraju će prerasti u moćnu silu kadru da uništi postojeće i smijeni ga novim poretkom. Na taj način, poput alpske lavine koja nastaje od grude snijega, ili nalik snažnoj plimi na Sjevernom moru što neprimjetno nastaje spajanjem sitnih potočića i sve širih potoka – tako dakle Sovjetski Savez, protivno Berđajevljevim predviđanjima, nije nestao. On se jednostavno urušio a da se elementi novoga u njemu nisu pojavili. Oni će se iskristalizirati tek nakon velikih potresa, secesija, revolucija i građanskih ratova što predstoje Rusiji. Znaci,

Kakve nam pouke pružaju ova ukratko prikazana naučavanja četvorice novijih filozofa politike s obzirom na naša razmišljanja o hrvatskim mijenama u sadašnjosti i budućnosti?

Pareto, vidjesmo, smatra da odviše autoriteta, ili pak pretjerana težnja novotarijama, prije ili kasnije mogu uroditi revolucionarnim prevratom. Koliko god da su kritičari u Tuđmanovoj vladavini oduvijek pronalazili višak autoritarnoga stila, i kako god mi te kritike bili skloni procijeniti, danas su, nakon Tuđmanove smrti, one sigurno neutemeljene. Nije nam, s druge strane, očekivati u dogledno vrijeme ni odveć strastvenu politiku velikih inovacija, pa nam dakle, koliko je do Pareta, u izravnoj budućnosti vjerojatno ne predstoji revolucija.

Prema *Mosci*, promjena političkog oblika događa se smjenom vladajućih, političkih klasa, a ova uslijeđuje iscrpljenosti dotadašnje političke formule. I opet, bez obzira na žestinu kojom su kritičari Tuđmanovoj politici spočitavali manjak demokratske sadržine, po svim bitnim mjerilima ta je politika bila nedvojbeno ukorijenjena u teoriji i praksi zapadnjačkoga liberal-demokratskog parlamentarizma (s jakim predsjednikom države, koji je, međutim, izabran kao čovjek jedne od stranaka na općim, slobodnim i tajnim demokratskim izborima). Ako je dakle neka politička formula u Hrvatskoj iscrpljena, onda to može biti samo demokratska formula. Stajalište je razmatranja što ih u ovoj knjizi poduzimamo upravo to: demokracija se u Hrvatskoj iscrpila, i ona će, čim sazrije odgovarajuće raspoloženje u relevantnom geopolitičkom okružju, ustupiti mjesto ustroju koji može biti ovakav ili onakav, ali demokratski sigurno ne će biti. Razviti ovu tezu zadaćom je nekih kasnijih poglavlja.

Donekle nalik Marxu, nu bitno ipak mimo njega, *Michels* vidi doduše motor političkih mijena u klasnoj borbi, ali se ova po njemu ne odvija kao krvavo i radikalno smjenjivanje vladajućih klasa, već kao postupno prožimanje starih elita novima, koje tako u dužem procesu preuzimaju njihovo mjesto. U hrvatskom slučaju, shvatimo li ovdje političke klase kao skupine predstavljene dvjema strankama, točnije, dvama političkim blokovima, od kojih jedan, HDZ, zastupa staro ili postojeće, a drugi, šesteroglava oporba, predstavlja snage novoga – mogla bi se činiti primjenjivom Michelsova predočba o prožimanju.

međutim, govore da će prema modelu Berđajevljevih molekularnih procesa nestati današnje globalne demokracije. Bazične stanice jedne nove, nacionalne, autoritarne desnice, u isti mah antikomunističke, antidemokratske i antiliberalne, niču i povezuju se diljem Istoka i Zapada.

Već smo morali zaključiti[370] da HDZ nakon Tuđmana, glavnim dijelom svojega raspadajućeg korpusa, nezadrživo srlja ulijevo, prožima se, dakle, političkim nabojem svojih protivnika. Ne ulaze, doduše, u HDZ lijevi ljudi, pa ni lijeve ideje, jer tu teško može biti govora o idejama, nego lijeve političke sadržine. U slučaju da je pobijedio lijevo-hadezeovski predsjednički kandidat Mate Granić, međutim, moglo bi se govoriti i o nekoj vrsti neizravne "infiltracije" lijevih ljudi u njegovu stranku, budući da bi on svoj izbor morao zahvaliti i nemalom broju glasača iz redova oporbe.

I napokon: *Max Weber*. Karizmatska vlast mijenja se po njegovu nacrtu u institucionalnu: zakonsku ili tradicionalnu. Franjo Tuđman bio je obdaren nekom mjerom naravne karizme, koju je očitovao, razvio i dogradio kroz političku praksu, ali i institucionalnom karizmom proisteklom iz autoriteta razmjerno jake ustanove predsjednika. Samo, njegova je vlast već bila ujedno i zakonska – demokratski legitimirana. U tom smjeru nakon njega isprva se ne mijenja ništa. Zaokret prema tradicionalnoj pak, monarhističkoj vlasti za sada se ne sluti.[371] Ali da će današnja, u biti zakonska, racionalna, demokratska vlast Republike Hrvatske, prema Weberovoj shemi, prijeći u karizmatsku, navlastito u slučaju rastuće anomije, kakva se već ukazuje pred našim očima, ne samo što nije nemoguće, već je dapače razmjerno vjerojatno i nadasve poželjno.[372]

[370] U poglavlju VII: "Život i smrt Hrvatske Demokratske Zajednice".

[371] Neko vrijeme, u punom jeku propasti europskih komunizama, moglo se pomišljati na određenu vjerojatnost monarhističke restauracije u Istočnoj Europi. Razloga je za to bilo, a u različitoj mjeri i potencijalne narodne potpore. Nu izgleda da je promašen pravi trenutak: u Rumunjskoj i Bugarskoj, u Srbiji, Crnoj Gori ili Albaniji. U Hrvatskoj djeluje mala Građanska domovinska stranka, jedina koja u svom programu ima jednoznačnu obnovu hrvatskoga kraljevstva. Nevolja je u tome što su nam dinastije mogućih pretendenata na prijestolje izumrle, a hrvatski narod u ovom času nije naklonjen monarhizmu. Svejedno, monarhija je državni ustroj načelno obdaren velikim prednostima: stabilni kontinuitet vlasti, integrativna, nadstranačka figura na čelu države, koja nema potrebe svaki čas se ulagivati nestalnoj biračkoj volji i prilagođavati svoju politiku njezinim hirovima. Kralj ne mora davati lažna obećanja, djelovati fotogenično na televiziji i danonoćno zračiti simpatičnim osmjehom. Monarhija je arhetipski motiv ukorijenjen u povijesti i u ljudskom srcu. Monarh ima nasljedne i odgojne pretpostavke za odgovorno upravljanje svojim narodom. A svečani monarhistički simboli, obiteljski ambijent kraljevske kuće i organski očinski autoritet okrunjene glave bolje gode ljudskoj naravi negoli aritmetička anonimnost hladnih demokratskih procedura. Dakako, svi su ti sastojci izopačeni u današnjim demokratskim, protokolarnim pseudomonarhijama.

[372] O anomiji usp. napomenu 366. Nema dvojbe da je Hrvatsku zahvatila epidemija anomičnosti u početnom stadiju. Zakoni se ne štuju, jer im poštovanje ne jamče odgovarajuće stroge kaznene sankcije. Mladi je naraštaj već treća praktično neodgojena generacija u Hrvata. S dekadentnoga Zapada uveženi relativistički permisivizam, koji

Hrvatska je kroz ovo desetljeće obnovljene nacionalne države iscrpila svoju političku formulu: ne autokratsku, kako se čini kritičarima, nego demokratsku, s kojom bi nas oni željeli žedne preko vode preveslati ravno u Treće Tisućljeće. Nu hrvatska demokracija nema više što ponuditi svojim pristašama i podanicima. Ona je rekla sve što je imala. Naslušali smo se do sitosti i HDZ-a, i njegove oporbe, i njihovog vječnog usiljenog duela. Nove stranke, koje se ni u čemu ne će razlikovati od postojećih, ne će nam nimalo pomoći. Nastavljanje demokratske igre, opasni produžetak poigravanja s narodom pod znakom demokracije, za neznano koje ciljeve, u neznano kojem probitku i s neznanim dimenzijama konačne katastrofe – luksus je koji sebi ovaj narod više ne bi smio priuštiti. Prepustimo zato strvine majčici zemlji i pospješimo životne sokove u ovoj naciji – ona, za razliku od politike koja je njome vladala deset godina, još nije istrošena. Staro je na izdisaju: snage novoga, nove elite, novi, nepotrošeni vođe, nove strasti i nova junačka djela – spremno čekaju pred vratima, čekaju povijesni trenutak, *kairos*, koji će nastupiti kada mu bude suđeno, baš kao što je nastupio i za hrvatsku državu!

* * * * *

Mijene političkih oblika koje predviđamo za doglednu ili dalju hrvatsku budućnost, tek su dio širokih povijesnih pokreta što obuzimaju narode i rase. U povijesti nije na djelu samo obrat od neke nacionalne monarhije aristokraciji, ili posezanje kakvog onemoćalog demokratskog regimenta za čvrstom rukom karizmatskog diktatora. U povijesti redaju se velike epohe, grandiozni sukobi i katastrofalni slomovi, razdoblja uspona i padova; kroz nju struji siloviti život i razlijeva se preko nacija na čitave kontinente. Mnoge su se promjene velikih razmjera dogodile učinkom povijesnih silnica, nu koliko se god mnogo toga mijenjalo,

svaki životni stil, bio on svetački ili zločinački, smatra podjednako legitimnim i uvažavanja dostojnim; pluralistička inflacija istočno-zapadnih gurua, lažnih proroka na tržištu spasa, – sve je to stvorilo posvemašnju pomutnju u vrijednosnoj svijesti. Ništa više ne prihvaća se bez pogovora, sa strahopoštovanjem, ništa se ne cijeni kao predmet udivljenja i bezuvjetnog odobravanja. Rastući cinizam mladeži, njezino površno i priglupo negativističko kritizerstvo, političko i vjersko ravnodušje, konformistički bijeg u *rock*, seks i drogu, te zabrinjavajući porast svih oblika kriminalne djelatnosti, – posljedak su ovih rezova u ljudskoj svijesti i nesvjesti. Pojača li se takav tijek, takvo srljanje u anomiju, čas karizmatskog diktatora mogao bi nastupiti prije negoli sanjamo. Ali, taj će morati biti drukčijeg kova negoli što su današnji samozvani narcisoidni bleferi à la Tomislav Merčep ili Ante Prkačin, koji, u svojoj nenaobraženoj prostodušnosti i ograničenosti, zasigurno sebe intimno svrstavaju upravo u ovaj, karizmatski tip spasitelja nacije!

ono bitno ostalo je iz mijene izuzeto[373]. Bitno se ne mijenja, promjena je nebitna. Kroz šest tisuća godina poznate povijesti ljudska narav, u svojoj nesavršenosti, pokvarenosti, pače zloći, ostala je ista. Iste su strasti[374], ambicije, ista volja za moć; ista patnja i čežnja; ista borba masâ i velikih muževa, posebno za sebe i među sobom; ista je ljudska potreba za vlašću i za pokoravanjem u komornoj političkoj zajednici kakva je bila grčki *polis*, u velikom i postojanom Rimskom Carstvu ili komunističkoj diktaturi; u zapadnjačkoj ohlokraciji i nekom afričkom urođeničkom plemenu; europskoj apsolutnoj monarhiji, istočnjačkoj despociji ili Trećem Reichu.[375]

Pa što je onda povijest? Ako ne sadrži bitnih promjena – jer iz nje, budući da je vremenita, izostaje vječna, transcendentna bit – ima li u njoj ikakva napretka? Ima li ga, koje mu je mjerilo i koja mjera? U kojem se dijelu ili vidu povijesnoga on zbiva? Slijede li napretcima neizbježivo i nazatci? Pogađaju li oni samo određenu sadržinu ili cjelinu povijesnoga tijeka? Slijede li nazatcima potpuni slomovi, pa novi početci o kojima ne možemo ni sanjati? Potpuno nove teme, novi motivi svjetske povijesti? Ili ipak naskoro u povijesti nastupa kraj povijesnoga uopće?[376] U kojem njezinom odresku zapravo trajemo svoje dane? Kako dugo će još trajati povijest? Što je još sve moguće? Dolazi li u njoj, predstoji li nam vrlo mnogo ili vrlo malo? Jesmo li tek na početku, ili se već vratolomno bližimo koncu sviju konaca? Možda se ljudska mogućnost u palomu svijetu za ovih šest tisućljeća ipak posve iscrpila, možda se i ona u

[373] *Plus ça change, plus c'est la même chose* – što se više mijenja, to je više istog, kako bismo mogli prevesti ovu konzervativnu francusku izreku.

[374] Ali i tipovi idejâ; one ne vladaju poviješću, kako su to mislili naivni prosvjetitelji, nu svakako su jedan od mnogih čimbenika povijesnoga tijeka. Hegel, svojim naukom o *List der Vernunft* (lukavstvu uma) pokazuje kako se ideje krijumčare iza strasti, te time povijesni slijed ipak usuglašavaju s naumom svjetskoga duha.

[375] Prijašnje povijesne epohe našem se osjećaju doduše znaju prikazivati dalekim, davnim, stranim, kao da je u ona vremena na Zemlji živio, djelovao i stradao neki drugi ljudski soj. Različit se dojam stječe posredovanjem znanja i promišljanja. Odjednom nam udaljena razdoblja djeluju bliskim i srodnim, prepoznajemo u njima svoja vlastita pitanja i odgovore, vlastite borbe, dileme i ciljeve.

[376] Strogo uzevši, naravno, kraj povijesti, njezin *eshaton*, ne može se dogoditi u povijesti, jer predstavlja njezino dokinuće. Nauk o okončanju povijesti u samoj povijesti, na ovome svijetu, bio je jedna od središnjih zabluda marksizma, ali i Hegela i Comtea, kako primjećuje Jacques Maritain. On smatra da povijest ne može imati kraja, jer je beskrajna, dočim se njezin kraj može misliti samo eshatološki, kao što je uvidjelo Kršćanstvo. Dakako, Marxova je "eshatologija" – sekularna, smještena u ovosvjetsko vrijeme, što je u sebi protuslovno. Za kritiku "kraja povijesti u povijesti" usp. i Jean-Yves Calvez, *La pensée de Karl Marx*, pogl. XI!

cijelosti potrošila, baš kao što se u sebi troše pojedinačni trošni politički ustroji, da bi ih zakratko smjenili drugi, možda bolji ali jednako prolazni?

Kako god odgovorili na ta ključna pitanja filozofije povijesti[377], zaokružujući nama poznati, dosadašnji povijesni tijek, možemo na nj primijeniti tek neki od uobičajenih modela za tumačenje gibanja povijesti kao cjeline. Jedan je od njih takozvani *linearni* model. Prema njemu, povijest nam se prikazuje kao pravocrtno gibanje u smjeru stalnog i sigurnog napretka, ili pak nazatka. Kršćanstvo je pružilo klasičnu, gotovo arhetipsku paradigmu progresivistične linearne povijesti, koja ima smjer, cilj, smisao, i koja teži svojemu ispunjenju. Na "kraju povijesti", međutim, nastupa kraj povijesti kao povijesti, i on nastupa *izvan* povijesti, inače ona ne bi mogla u samoj sebi skončati. Taj kraj, *eshaton*, apokaliptične je naravi, on se sastoji u nadvladavanju povijesnoga, vremenitoga, u transcendentnoj vječnosti.

Sekularizacijom ove, u biti kršćanske, apokaliptične eshatologije, pak, razni ideolozi ovozemaljskoga spasa proricali su, ili, poput Marxa, "znanstveno" predviđali, kraj povijesti u povijesti samoj, na ovome svijetu, nastupanjem zemaljskoga raja, savršenog društva savršenih ljudi, nadolaskom carstva slobode, harmonije i potpunog ljudskog ispunjenja. U istu kategoriju, s obzirom na shvaćanje povijesnoga procesa i njegova smjera, pripadaju veliki predstavnici njemačke filozofije, koji, kao Herder, u povijesti vide nezadrživi razvitak samosvjesnog ljudstva i ideje humaniteta, na čijem početku stoji priroda, a na kraju potpuno ostvarenje čovjeka kao krune Stvaranja; ili, poput Kanta i Hegela, povijest shvaćaju iz obzorja ozbiljenja skrajnjega cilja – slobode.[378]

Na drugoj su strani također linearne predočbe, koje međutim povijesno kretanje izjednačuju s neprekinutim srljanjem sve gorem i gorem, ponoru, katastrofi. U tim predočbama, kao kod Hezioda i u nizu njegovih antičkih odjeka, povijest započinje mitskim zlatnim dobom, te

[377] Izričaj "filozofija povijesti" (*la philosophie de l'histoire*) potječe od Voltairea (1756). Dočim je riječ novoga datuma, sâma "stvar" mnogo je starija. Važne nabačaje filozofijsko-povijesnoga mišljenja predstavili su nam, uz ostale, bl. Augustin, Vico, Herder, Kant, Hegel, Schelling, Comte, Marx, Berđajev. Nu praocem se ove discipline može smatrati arhajski grčki pjesnik Heziod (oko 700 prije Krista), koji u svojemu spjevu Εργα και ημεραι (Poslovi i dani) razvija pesimističnu predočbu o natražnjačkom povijesnom tijeku kroz pet svjetskih doba, od zlatnog do željeznog.

[378] Osebujnu je, kršćanski neortodoksnu, a usto imanentističku, ovosvjetsku shemu povijesnoga napretka s onu stranu apokalipse, izložio kalabrijski cistercitski monah Joakim (Giacomo) de Fiore iz druge polovice XII stoljeća. U povijesti se, naučava Joakim, redaju tri doba: doba Oca, koje odgovara Starom Zavjetu, židovskoj sinagogi; doba Sina (Novi Zavjet, klerikalna Crkva) te doba sv. Duha, čiji nastup predviđa za god. 1260. Tada će nastati Crkva savršene slobode i ljubavi.

su sva kasnija razdoblja tek postupne faze u udaljavanju od njega. U novije vrijeme ovaj radikalni povijesni pesimizam zastupao je Friedrich Schlegel, koji povijest vidi kao nepovratno koračanje u propast, sve dalje od izvornoga blaženog stanja potpune, nepomućene slobode, bez nade u uzdignuće i spas. Povijest je u ovoj vizuri jedna jedinstvena velika nesreća, osuđena na napredujuće uranjanje u Ništa.[379]

Uz linearne predočbe, bile one progresivističke ili regresivističke, iščekivale apokaliptički eshaton ili oplakivale sustavno otpadanje od iskonskog zlatnog doba, za razumijevanje povijesnoga tijeka često je korišten *ciklični* ili *spiralni* model. Povijest je tu shvaćena kao zatvoreni krug bivanja, u kojemu se skrajnji učinak poklapa s ishodištem. Ako se ovakav ciklus ponavlja, i to svaki put na višoj razini, metafora pogodna za tumačenje povijesnoga kretanja bit će spirala kao niz povezanih koncentričnih kružnica u uspravnom poretku.

Prije razmotrena antička razmišljanja o smjeni političkih oblika imaju cikličnu narav; kada se krug zatvori, sve počinje ispočetka. *Implicite* se srodan nazor razabire i kod povjesničarâ Herodota i Tukidida. Na Istoku, ciklični je model ukorijenjen već u kozmogonijsko mišljenje uvijek ponavljanih slijedova razaranja i preporađanja[380]. Viziju uspona i padova civilizacija, vezanih za sudbinu pojedinih vladalačkih dinastija, razvio je arapski mislilac Ibn Khaldun (XIV st.), a u zapadnoj filozofiji prvu je grandioznu filozofiju povijesnih ciklusa pružio Giambattista Vico.[381]

[379] Veliki predstavnik linearnog progresivizma u povijesti, Hegel, rugao se Schlegelu da ovaj žali što povijest uopće postoji. Hegelov protivnik, pesimist Schopenhauer, i bez uporabe profinjenijeg regresivističkog modela vidio je na djelu povijesti tek isprazno trajanje i puki besmisao očitovanja volje za život. Svađaju li se seljaci u krčmi, ili se državnici natežu nad zemljopisnim kartama, potpuno je svejedno, mišljaše on. I kod Rousseaua možemo prepoznati regresivističko shvaćanje povijesti: naukom o napuštanju izvorne prirode kao izvoru svih društvovnih zala.

[380] παλινγενεσια = ponovno rađanje, preporod, "renesansa".

[381] U *Prinzipi di una scienza nuova* (prvo izdanje 1725) Vico razlikuje tri epohe u razvitku čovječanstva: doba bogova, junaka i ljudi. Kada nastupi slabljenje životne snage (dakle: *iscrpljivanje*, urušavanje) jedne epohe, ona ustupa mjesto slijedećoj, a nakon svoga završetka cikus se ponavlja. Promjene koje pritom nastupaju zahvaćaju politiku, pravo, jezik, književnost i civilizaciju. Sličnu smjenu povijesnih stupnjeva prikazao je i rodonačelnik pozitivističke (anti)filozofije Auguste Comte: po njemu, povijest prolazi kroz teološki (militaristički), metafizički (legistički), te napokon pozitivni (industrijski) stadij. Ali on taj razvitak shvaća linearno, progresivistički, a ne ciklički. (Donekle srodno, hrvatski filozof Ivan Oršanić podijelio je povijest duhovnih epoha u političku, religijsku, umjetničku i ekonomsku. Među njima ne odvija se napredak ili nazadak, ali bi nakon *iscrpljivanja* posljednje trebalo nastupiti njihovo skladno jedinstvo u sustavu "integralne slobode".) Za razliku od Comtea, Oswald

Postoji, međutim, uza sve ove navedene, još jedno moguće, posve različito shvaćanje povijesnoga tijeka. Ono u povijesti ne nalazi dostatno potkrijepe ni za tezu o stalnom i dojmljivom napretku, a isto tako u njoj ne vidi na djelu tek redoslijed posvemašnjega propadanja. Po tom shvaćanju, u povijesti ne nastupa ništa bitno novo, ništa što već bezbroj puta, u različitim varijantama, nije bilo viđeno tijekom prošlih razdoblja. Također se u njoj ne događa niti ravnomjerno i zakonito smjenjivanje stanovitih zaokruženih, zatvorenih ciklusa.

Istina, u određenom času može u nekom odjeljku, u pojedinosti povijesnoga biti postignut napredak, u kojem drugom dogodit će se nazadak, povrat starome, slom ove ili one sadržine. Dapače, ni u detalju nije moguć napredak bez odgovarajućeg nazatka, nemoguć je napredak koji se ne plaća, napredak bez štete.[382] Paradoksalno bi se, štoviše, dalo ustvrditi da je jedini sigurni napredak – napredovanje nazatka! Uzevši u cijelosti, napreduju samo zamršenost, usložnjavanje, besmisao. Neki kružni proces, pak, može se i ispuniti, ili ponoviti. Ali, time nije doveden u pitanje temeljni stav o nebitnosti svih tih promjena. Kako smo na početku ovoga poglavlja sugerirali: povijest nije kuća biti, pa se u njoj bitno i ne mijenja, a sve njezine mijene ostaju izvan područja onoga bitnog.

Povijest je u našem pogledu isprva i nadasve neprekidnost preinakâ onoga sa sobom uvijek nepromijenjeno bitno istoga.[383] U njoj postoji jedna vrsta rasporeda, uvjetovana samim imanentnim povijesnim tijekom. Uvijek, naime, jedna povijesna pojava izaziva drugu, koja će je osporiti, ali neka njezina postignuća i preuzeti. Takvo je nizanje povijesnih sadržina nalik hegelijanskoj dijalektici, gibanju po crti *negare-conservare-elevare*.[384] Pa ipak pritom ne može biti govora o djelovanju striktne

---

Spengler u monumentalnom nabačaju *Untergang des Abendlandes* (I: 1918, II: 1922) preuzima ciklički model, izlažući veliku smjenu kulturâ, koje ne nastaju jedne iz drugih, nego si međusobno ustupaju mjesto kada svaka od njih, u svojoj dekadenciji, dosegne razinu puke civilizacije – što sada predstoji našoj zapadnjačkoj, faustovskoj kulturi. Anglosaski duh, usput rečeno, nije dorastao takvim distinkcijama, budući da za nj *civilization* znači naprosto – kulturu!

382 Najuvjerljiviji primjeri dolaze nam upravo iz one oblasti koja se po navici smatra povlaštenom sferom progresa – iz tehnike. Svaki tehnički izum s jedne strane olakšava nam život, a s druge ga ugrožava i uništava: brza prometala poput samovoza ili zrakoplova, nuklearna energija, različite vrste zloćudnih zračenja što ih emitiraju naši kućni uređaji itd. Općenito vrijedi da se tehnika nalazi u stalnom ratu protiv prirode, i ona sustavno i djelotvorno uništava naš zdravi naravni okoliš.

383 Nietzsche bi govorio o "vječnom vraćanju istoga". Njegova zamisao, međutim, u sebi već sadrži i predočbu ravnomjernog smjenjivanja zaokruženih ciklusâ.

384 Teza biva negirana antitezom, koja je u sebi ipak zadržava onim što je u njoj bilo vrijedno uščuvanja, te na višoj razini i jedna i druga, sintetički, postavljaju slijedeću

pravilnosti, nego je naprosto riječ o načinu na koji povijesne stvari naravno nastaju i teku jedna iz druge zamiranjem i ponovnim oživljavanjem. Jedna izazivlje drugu, a ujedno i otpor što će joj ga ova pružiti. To je kao u nepovezanim i nebitnim reakcijama do kojih dolazi u odnošajima među pojedincima. Nema tu ni dubljeg reda i sustava, ni smisla, niti pak stroge, pregledne zakonitosti što vodi nekom skrajnjem, višem ispunjenju.

Svjetska je povijest svojom cjelinom ne više doli jalova *pustinja* kojom teče široka, silovita rijeka krvi, i u kojoj potpuno dospjevaju do izražaja značajke pale, iskvarene ljudske naravi. Takva, povijest u samoj sebi ne dovodi neizbježivo nikakvom vrhuncu, cilju ili ispunjenju smisla. Sporadični događaji na našem kukavnom zrncu prašine izgubljenom u beskraju svemira ne mogu imati smisla. Smisao može boraviti samo tamo gdje je duh, jer smisao nije materijalna nego duhovna kategorija, nije pojava u tijeku vremena, nego je čvrsta zasada, primjerena tek izvanvremenoj, nadpovijesnoj vječnosti. Povijest će na koncu sviju konaca biti dokončana eshatološki, poništenjem povijesnoga i smrću vremena. Dok se to ne zbude, povijest kao povijest ostaje područje izvan sfere smisla. Ali u nju smisao može prodrijeti, i to se događa tamo gdje povijest, kroz stanovite misteriozne pukotine na svojemu tkivu – a to su pukotine *vječnosti*! – sebe nadilazi i dokida na način koji pruža predznak, predosjećaj završnoga apokaliptičnog eshatona.

Pa ako je povijest svojom cjelinom *pustinja* smisla, područje njegova izbivanja, dopušteno nam je točke u kojima smisao u nju, i unatoč njoj, raštrkano ipak dospijeva, nazvati *oazama*.[385] Oaze u povijesti jesu oaze smisla, svrhovitosti, duha; uzvišeni trenutci koji čitavom uobičajenom povijesnom kontinuitetu načas navlače obličje nebeske vječnosti i približavaju mu slutnju vječnoga spasa. To su veliki, svečani, "zvjezdani" časovi ljudske povijesti, kada vječnost prodire u vrijeme.[386]

---

etapu dijalektičkoga gibanja, koja će i sama doživjeti svoju antitezu – i tako to teče dalje sve dok se ne iscrpi tijek sviju predviđenih sinteza, da bi nastao smiraj u konačnom ispunjenju.

385 Oaze smisla, duha, traže u pustinji Mojsije, Isus i svi monasi, asketi, sveci – pustinjaci. Oni, sa svojim narodom ili kao samotnjaci, odlaze u pustinju koja je Ništa, kako bi ih u njoj iskušavalo Zlo, i kako bi im na pozadini Ničega i Zla (to dvoje je isto!) zasvijetlilo ono Sve – Bog.

386 Protestantski mislilac Paul Tillich za oznaku je ovoga događanja vječnosti u povijesti, prodora vječnosti u vrijeme, odabrao ime grčkoga boga *Kairosa*. Καιρος je inače zapravo pravi trenutak, pravi čas koji nailazi svakoj stvari za njezino ispunjenje. On dolazi za sve što iščekujemo, samo je potrebno biti strpljiv i prepoznati ga. Tako on nastupa i za sve ono veliko u povijesti, što sâmo sobom nije iz povijesnoga svijeta. Povijest ispunjenu i dopunjenu ovim transcendentnim "uresima" koji joj pridolaze u njezinim velikim časovima, nazivam kairotičnom ili oatičnom poviješću.

To su časovi borbe, oslobađanja, postizanja nacionalne slobode, državne nezavisnosti, velebnih općenarodnih oduševljenja, otkrivanja novih, nepoznatih zemalja; ali su to i sve sadržine koje po svojoj bitnoj naravi potječu iz vječnoga svijeta duha: umjetnine, simbolične geste te simboli narodnoga zajedništva ili državnog veličanstva, kao što su himne, zastave i odličja, koračnice i mimohodi. Tko god nije dopustio da u njemu zakržlja osjetilo za ono uzvišeno, što beskrajno nadilazi kukavnu ispraznost pukih zemaljskih dana, shvatit će čitavim bićem poruku ovih oaza u izravnu suočenju s njihovom nazočnošću.[387]

Uz oaze, u pustinji povijesti, kao i u svakoj pustinji, mjestimice se susrećemo i s pojavama *fatamorganâ*. Riječ je o iluzijama, prividima; himbama i tlapnjama koje čine da vidimo ono što možda želimo, ali čega uistinu nema. Fatamorgane su lažne vizije, krivi ideali, uvjerenja po kojima je u povijesti moguće polučiti bitni napredak dubinskim i trajnim poboljšanjem ljudske naravi, ljudskoga društva i institucijâ. One su fikcije ideološke svijesti, utopijski nacrti što nas, nemogućnošću svoga ozbiljenja (koje se u nemoćnom zdvoju ipak nastoji postići silom) pute izravno teroru i neumoljivoj propasti.

Povijest je područje ljudskoga u svojoj nostalgiji spram Božanskog. U povijesti na djelu je mnoštvo čimbenika: ne samo poprište narodâ, povijesnih i ne-povijesnih; slijepih masa i vidovitih vođa, karizmatskih junaka; ljudskih strasti, ideja i ideala, – ona je i područje Božje promisli, infernalnih intriga, pa konačno i prostor djelovanja svjetskih, fizikalnih ili parafizikalnih, okultnih i ezoterično-hermetičkih uzroka na supstancu čovjekova povijesnog bića; geoloških i geografskih, astronomskih, astroloških i astralnih. Sve se to, uz neupitni primat čovjekova dijaloga s Bogom, slaže, isprepliće i modelira, da bi urodilo nama poznatim povijesnim kontinuitetom. U takav sklop umrežena je i sudbina jedne povijesne nacije[388]. Ona vodi svoju neponovljivu borbu kroz povijesno vrijeme, gradeći tako vlastitu povijesnost u ozračju silnica velike svjetske povijes-

[387] Oni drugi pak, trivijalnoga duha, vidjet će u takvim kairotičnim simbolima tek bezumnu igrariju, kičastu mistifikaciju i nerazborito razbacivanje novca. Njima će veće udivljenje izmamiti kakva prostačka parlamentarna debata, ili "slobodno i pošteno" organizirana ceremonija izborâ. Kao i u sličnim slučajevima, kao i kod manjka razumijevanja za Naciju, Državu, Boga, individualnu besmrtnost... – uludu su argumenti i poduke. Ne mogu se tumačiti boje onome koji je za njih od rođenja slijep.

[388] Bila ona "mala" ili "velika". U hegelijanskoj tradiciji, Marx i Engels "malom" su hrvatskom narodu uskraćivali atribut povijesnoga (optužujući ga usto i za nepodopštinu kakva je gušenje madžarske revolucije 1848). Nu svaki je narod povijesni, jer razvija svoje biće u povijesnoj dimenziji, bez obzira na izravni utjecaj koji on ima ili nema na događanje svjetske povijesti.

nice, u dosluhu, ili pak sukobu s njom, ali sudbinski upućena na nju, jer je u nju neporecivo i nepovratno uklopljena.

I svjetska povijest (a ne samo povijest filozofije, po znanoj Hegelovoj metafori) bojno je polje prekriveno lješinama. Ali u njoj ipak svemu dođe njegov čas, pa i onom dobrom. Ono neočekivano, ili žudno ali uzaludno iščekivano, najednoć postane čvrsta i nepokolebljiva danost. Jest, onomu dobrom uvijek je u povijesti pridruženo i zlo. Povijest dijeli sudbinu svega ljudskoga: u njoj ništa nije dorečeno, neprijeporno, konačno, savršeno. U njoj su isprepletene snage dobra i zla, uspjeha i poraza, borbe i pobjede, pouzdanog postignuća i ustrajnog prevratništva.

Ali tamo gdje se događa iscrpljivanje i urušavanje povijesno postojećega, tamo rastu i gomilaju se, povezuju, uvećavaju navještaji drukčijega, prodori u novo. U povijesti nema ispunjene pravde, nema skrajnjeg ispunjenja. Ona je napokon uvijek i poraz i poticaj. Njezina nedovršenost potiče nezadovoljstvo na nove pothvate. Ni oni ne će dovesti smirenju i smiraju. Ali to ne može biti razlog da se obuzdaju povijesna čežnja i nada, jer povijest nije samo nestvarni svijet utopijskih fatamorgana, nego je ona i tlo na kojemu su se, dospjevši ovamo iz eteričnog svijeta onkraj povijesnoga, ugnijezdile plodne i svježe oaze duha. Uvijek je zato opravdana bitka za poboljšanje onoga upravo sadašnjega, i posvećeni su napori koje jedan zbiljski narod poduzima na zemljištu ovosvjetske povijesti, obasjan i nadahnut onime što mu se javlja u povijesnim pukotinama smisla, kako bi se osokolio na novu veličinu.

X. ŠTO ČEKA HRVATSKU?

Hrvatska je ušla u ono što su ljubitelji okruglih znamenki, unatoč matematici i zdravom razumu, godinu dana unaprijed nazvali XXI stoljećem i Trećim Milenijem – i ušla je u njih s iskustvom od desetak godina povijesti svoje obnovljene države, našavši se upravo na odlučujućoj prekretnici smrću svojega osnivača i neprijepornog (koliko god osporavanog) jakog vođe, te suočena sa zadaćom da za slijedeće razdoblje izabere novu garnituru zastupnika svojega Državnog Sabora, kao i novog predsjednika republike, kojemu je unaprijed suglasno namijenila i nove, smanjene ovlasti, a po svemu sudeći i smanjeno (straho)poštovanje.

Od prvoga znaka Tuđmanova smrtnog oboljenja, preko njegove četrdesetodnevne agonije, dviju predizbornih kampanja[389] i trostrukog izlaska na izbore (jedamput za Sabor, u dva kruga za šefa države) pa do inauguracije njegova nasljednika, proteklo je sto i deset dana *interregnuma* ispunjenog zažarenim, polarizirajućim strastima, političkim karuselom i karnevalom, kičem i šundom, jednim jedinstvenim festivalom gluposti i lošeg ukusa, riječju, nacionalnog poniženja. Na kraju je čekalo iznenađenje: potpuni marginalac, višestruko problematična i dvojbena osoba, postao je hrvatskim predsjednikom, i hrvatski će narod, glasovao on za njega ili za suparnika, morati naći načina da s tom činjenicom živi najvjerojatnije punih slijedećih pet godina.

---

[389] Kampanja je zapravo punom snagom započela još na Uskrs 1999 i trajala je desetak mjeseci. Obje strane uspjele su se tijekom te "borbe" dokraja iscrpiti i razgolititi. Zato se pomalo groteskním doimalo nezadovoljstvo oporbenih Šestorki "prekratkim" vremenom za predizborna divljanja što im je ostavljeno Božićnim i Novogodišnjim blagdanima, danima žalosti za umrlim Predsjednikom te određivanjem izbora već za početak siječnja 2000.

U ovomu bismo poglavlju morali cjelovito i sažeto razmotriti kakva su predviđanja *prethodila* najnovijim događajima, što se je u biti uistinu *ostvarilo*, kako to *objasniti*, *protumačiti* i *procjeniti*, i što je ono što se – združenim snagama iskustva, običnog razuma, umnog promišljanja, stvaralačke intuicije, pa možda ipak i vizijâ onoga malog "proroka" koji se u svima nama krije – dade *predvidjeti* kao *novum* u danima što nam tek predstoje.

Po dobrom običaju *metapolitike*, kojoj su važniji izborni rituali nego nacionalni junaci, odmah nakon smrti osnivača Republike nacija je prešla na dnevni red i u transu se svom svojom dušom i srcem predala predizbornim *circenses*. Izborne su procedure već kao takve element metapolitičkoga bavljenja politike samom sobom. One ne odlučuju o djelima kojima će se pospješiti narodno dobro, nego služe određivanju nositelja državnih službi, koje oni mogu obnašati na narodnu korist, ali i na njegovu štetu. A kako ćemo onda nazvati natezanja i navlačenja oko pošteno ili nepošteno provedenog izbornog postupka, oko nepristranosti medija i televizijskog tretmana pojedinih stranaka, ako ne – *meta-meta-politikom*! Kada bismo bar imali jamstvo da sva ta mrcvarenja moraju dovesti nacionalnom probitku, lakše bismo ih probavili. Ali, koliko god su i demokratski višestranački izbori u naše vrijeme hvalevrijedni kao jedan od važnih medija društvovno-političkih promjena, njihov je ishod isto toliko pouzdan kao i izvlačenje brojeva na nagradnoj igri lutrije: možete postati sretnim i ponosnim dobitnikom, ali isto tako možete imati "peh".

Neozbiljnosti hrvatskih parlamentarnih izbora u ovom desetljeću državne nezavisnosti znatno je pridonijela i samovoljna manipulacija s izbornim zakonom, koji se doslovce za svake izbore prekrajao prema potrebama vladajuće stranke, kako bi ona čim vjerojatnije i u novonastalim okolnostima polučila željeni uspjeh. Suvišno je i naglašavati kako ovakvo podešavanje izbornoga posljetka nije nimalo sukladno onoj istoj demokratskoj dogmi u koju se, uz sve ostale, tako napasno klela i dojučerašnja stranka na vlasti. Jer, prilagođavanje relevantnoga zakona vlastitim potrebama i njegovo nesmiljeno masakriranje po miloj volji[390]

[390] Čas većinski sustav, čas razmjerni sustav, odabran ne načelnom procjenom pravednosti i korektnosti, nego prema priželjkivanom ishodu. Istoj je svrsi služilo i voluntarističko prekrajanje izbornih jedinica. A kao najveći meštar ovoga sumnjivog umijeća iskazao se negdašnji pokorni sluga Partije, a onda odani asistent HDZ-ove vlasti, Veliki arhitekt njegove izborne kombinatorike Smiljko Sokol. Uopće ne treba dvojiti da će taj s nepromijenjenim žarom staviti svoje usluge na raspolaganje i novom režimu, ali će biti posve uporabljiv i za kakav budući hrvatski "fašizam", ako do njega

značilo je izravnu povrijedu načela jednakih izgleda svih izbornih sudionika zloporabom prednosti parlamentarne većine te izravnu diskriminaciju manjine; značilo je, drugim riječima, zloporabu okolnosti da oporbeni suparnik vladajućih nije u stanju utjecati na donošenje izbornog zakona koji bi bio za njega povoljniji.[391]

I neke druge pojedinosti učinile su ove izbore u najmanju ruku dvojbenima. Kao nešto samorazumljivo dovedene su iz bijeloga svijeta, a ne samo pokupljene iz redova hrvatskoga lijevo-liberalnog podzemlja, klike međunarodnih izbornih "promatrača", premda oni u jednoj nezavisnoj zemlji koja išta drži do sebe i svojega suvereniteta ne bi imali što tražiti, to prije jer su u Hrvatsku poslani opterećeni izričitim predrasudama o onome što zapadnjačka svijest smatra "demokratskim" i ispunjeni mržnjom prema "nacionalističkoj" i "diktatorskoj" hrvatskoj vlasti. Ti su inozemni promatrači već svojom nazočnošću ne samo povrijedili hrvatsku nacionalnu čast, nego su u najmanju ruku neizravno utjecali i na posljedak izbora.

Na njega su svakako utjecale i nametljive demoskopske raščlambe, ali i numeričke procjene izgleda pojedinih rezultata tijekom predizborne kampanje. Ako se išta smije smatrati protivnim zamisli o "poštenim", *fair* izborima, pa time i protuustavnim, usmjerenim protiv slobode i jednakosti svih sudionika na izborima – onda su to upravo te prognoze kojekakvih "znanstvenih" i paraznanstvenih zavoda za istraživanje "javnoga mišljenja", a navlastito kada njihove ionako neprovjerene i sumnjive podatke, opterećene svim metodološkim manjkavostima takvih statističkih postupaka, za svoje ciljeve koriste organi anarhoidnog i uglavnom plaćeničkog crveno-žutoga žurnalizma. Sve te analize naime djeluju sugestivno i pospješuju izglede onih kandidata kojima je statistika pripisala stvarnu ili samo izmišljenu prednost, te čine vjerojatnim njihov izbor bez obzira na relevantne političke razloge zbog kojih bi se biračko tijelo trebalo odlučivati za ili protiv.[392]

jednog lijepog dana nekim čudom dođe. – Uostalom, i samozvani guverner Republike Hrvatske, američki poklisar Montgomery, umiješao se bio u kampanju za pravodobnu izmjenu izbornoga zakona, računajući, naravno, da će izmjena pospješiti izglede njegovih šesteroglavih miljenika. (v. *Globus* br. 393, od 19. VI 1998!) Hrvatska vlast nije smogla dostatne snage za primjereni odgovor ovom drzniku, koji je uzeo nepozvan podučavati Hrvatsku kako da protudemokratskim smicalicama gradi svoju demokraciju.

[391] Jasno je da zakone, pa i izborne zakone, preko svoje parlamentarne većine donosi vladajuća stranka ili koalicija stranaka. Ali potrebno je u okviru demokratskih pravila igre postaviti branu njezinoj samovolji da taj postupak, sukladno trenutačnim potrebama, ponavlja kad god joj se prohtije.

[392] Opisanoj je manipulaciji cilj da djeluje sugestivno, po načelu *self fulfilling prophecy*, proroštva koje samo sebe ispunja pukom okolnošću da je uopće izrečeno.

Za ozbiljnog promatrača, ne samo zbog svih tih manipulacija i smicalica, rezultati parlamentarnih izbora nisu mogli predstavljati osobito iznenađenje. Glasovalo se je, slično kao 1990, *protiv*, a ne *za*. Onda je protivnik bio jugo-komunizam, a ovoga puta korumpirana hadezeovska nomenklatura. Zato se narod odlučio za rogove u vreći (ili mačka u vreći – kako mu drago). Nije se znalo što hoće i što neće oporbene Šestorke, a još se manje moglo predviđati njihovo općenito, a napose međusobno ponašanje nakon preuzimanja vlasti: hoće li se ili ne će složiti kada iziđu pobjednikom. Ali se biračko tijelo većinom odlučilo na ovaj rizik jer mu je HDZ naprosto dozlogrdio – i to je čitava tajna ovih parlamentarnih izbora.[393]

Čudom su se čudili i davali obilatog oduška svome šoku samo nepopravljivi partijaši. HDZ je, s jedne strane, počinio more nepodopština, a nacionalno-oslobodilačka mu se misija, koja ga je i prizvala u život, ispunila i dovršila. S druge strane, sprega unutarnjeg i vanjskog neprijatelja tako je sustavno, uporno, zdušno, ne birajući sredstva, radila na pobjedi oporbenoga bloka, takozvana je "međunarodna zajednica" tako bezočno otvoreno rovarila i navijala, huškala i lobirala – preko medija, preko raznoraznih "nevladinih udruga", preko čitavog jata svojih agentura, a osobito stvaranjem odgovarajućeg općenitog ozračja, – da bi, naprotiv, neshvatljivo čudo u takvim okolnostima predstavljala samo pobjeda vladajuće stranke.[394] Znakovito je najviše glasova dobila (u V

Da nisu danima naslovnice najčitanijih novina donosile debele natpise o procentualnoj prednosti kandidata Mesića nad njegovim suparnikom, nije tako sigurno da bi, unatoč svim drugim manipulacijama i uslugama inozemnih "prijatelja", ovaj uspio polučiti još i onih nekoliko postotaka viška koji su odlučili o pobjedi. – I na druge je načine povrijeđena svetinja čistih demokratskih izbora; navedimo ovdje ilegalnu trgovinu lažnim obećanjima, koja se sastojala u predizbornim sporazumima pojedinih stranaka s bliskim im sindikalnim središnjicama: ove su se obvezale glasovati za te stranke ako im one obećaju nakon dolaska na vlast donijeti određene odluke.

[393] Postojala je, doduše, apstraktna mogućnost da, uz bolje izborne rezultate, Vladu sastave HDZ, HSP/HKDU i HSS. Nu to bi pretpostavilo gotovo čudesnu odluku haesesovaca da se istrgnu iz zagrljaja Šestorki/Četvorki. Takva bi koalicija zasigurno značila manje zlo. Da je Tuđman poživio, on bi vjerojatno odredio mandatara iz redova HDZ-a kao stranke koja je osvojila razmjernu većinu glasova. Nato bi se digla grdna halabuka s lijevog krila, nastala bi nova kriza, a rješenja bi se samo odgodila. Ovako, povijest teče dalje, a mi joj moramo biti dorasli: s *pozitivnim* alternativama, a ne pukim reagiranjem.

[394] Svakako, oporba je pobijedila s većom razlikom nego što je očekivala većina promatrača. Prema konačnim i službenim rezultatima od 26. siječnja 2000, dvojac SDP-HSLS dobio je 39,25%, Četvorke (HSS, LS, HNS i IDS) 13,33%, HDZ 28,63%, a koalicija pravaša i demokršćana 5,27% glasova. To znači da je HDZ makar najjača stranka pojedinačno. Politički dvojbene *predizborne* i *izborne* koalicije (umjesto da

izbornoj jedinici) Vesna Škare-Ožbolt, dakle najmanje tipična hadezeovka, u svemu nalik oporbenim političarima, ili makar modelu političara na koji se oni pozivaju: simpatična, mekana, snošljiva, sklona dijalogu, feminina (ako već ne i radikalno feministična) te u žestokoj mjeri srboljubna.

Bilo je mišljenja kako je HDZ hotice i svjesno prepustio svoju vlast jer više naprosto nije znao kako da odoli sve nesnosnijim pritiscima i ucjenama naših vanjskih neprijatelja. U toj predočbi, HDZ je učinio nešto usporedivo odluci komunističkih glavara koji su se 1990 također našli pred pitanjem: kako da nastave na svoj način vladati, kada ih to izlaže pogibli da na nasilan način nestanu s političke pozornice. Sudbina Ceauşescua svima je još zorno lebdjela pred očima. Kao što je negdašnji KP, iscrpivši svoje snage, prepustio HDZ-u da se nadalje nosi s golemim problemima Hrvatske, tako je, prema ovoj verziji, i HDZ u usporedivoj situaciji odlučio pustiti protivnika neka se sada on snalazi kako umije i oslobodi ga bremena koje mu je već postalo preteško. Zauzvrat je, navodno, HDZ-u obećan onaj isti oprost "grijeha" kakav je on bio podijelio komunistima odrekavši se svojedobno u odnosu na njih svakoga "revanša".

Protiv ove hipoteze govore barem dva razloga. Najprije, dosta je bilo iz dana u dan pratiti zdvojna i panična lica dojučer opuštenih, samosvjesnih ili bahatih Hadezeovih glavešina, pa da se u punini dožive razmjeri njihova šoka i potresa koji je zadesio njihove duše naglim gubitkom za srce im prirasle političke moći. Tako se ne bi ponašao onaj koji je u sebi odlučio predati vlast, pomirio se s njezinom smjenom i od toga čina još očekivao neke koristi za sebe i za Hrvatsku. S druge strane, HDZ nije imao povoda pretpostaviti da će ucjene i pritisci njegovim odlaskom s vlasti splasnuti ili čak prestati. Razumno je bilo očekivati da će se oni nastaviti i dalje sve dok se nova vlast ne pokaže

se one sastavljaju *nakon* izbora, tako da narod zna za koga glasuje i kakav je uspjeh pojedinih stranaka) i jesu stvorene da se time dodatno izmanipulira izborni rezultat. Oporbene Šestorke pak nisu postigle željenu dvotrećinsku većinu, potrebnu za promjene Ustava. One s predstavnicima nacionalnih manjina (na koje, uostalom, ne mogu sigurno računati) broje 100 zastupnika, a hadezeovci s pravašima i demokršćanima – 51. Najzanimljivije je, međutim, kao i uvijek kod demokratskih izbora, pitanje za koga su "glasovali" apstinenti, a ovoga puta bilo ih je skoro 30%, što će reći dobrih milijun i četvrt duša! Koliko li se njih opredijelilo protiv demokracije, protiv svake politike, koliko za fašizam, za anarhizam, za monarhiju, ili možda za svoj malograđanski mir od izbora i odlaženja na birališta? Napokon, štedljive demokrate, koji su se u svojemu navodnom moralnom rigorizmu naučili vagati svaku kunu potrošenu na politiku i političare, valja podsjetiti da je hrvatski narod ovaj demokratski izborni luksus koštao ne manje negoli – 50 milijuna kuna!

spremnom na masivne ustupke. A ako bi bio suglasan s takvim popuštanjem, HDZ ga je mogao poduzeti i sam, nije se zato morao odricati prednosti vladajuće stranke.

A glede očekivane amnestije i odricanja od osvete, – ako je Tuđmanova garnitura ikada ozbiljno i vjerovala da će njezini nasljednici za nju pokazati imalo milosti, već tijekom predizborne kampanje, prvi dan nakon prvoga kruga predsjedničkih izbora, koji je već predodredio izbor Stipe Mesića, ovaj je, ponesen trijumfom, bez okolišanja naveliko počeo pozivati na ostavke pripadnika prijašnje vlasti i preko granice uobičajene smjene starih novima. Za vrijeme dok ošamućeni HDZ pokušava pokrenuti čistku u vlastitim redovima, kako bi kaznio krivce za poraz i pripravio se na novi početak, pobjednička ljevica započela je općenitu čistku u strukturama vlasti. Zahuktala su se hapšenja Tuđmanovih ljudi, na čelu s najpoznatijima – jednim ministrom i jednim megatajkunom, a to je tek predigra. Prema načelu političke podobnosti zaredala su masovna smjenjivanja u svim segmentima javnog života, a miljenici vladajućih Naranči zauzimaju ispražnjena mjesta mimo uobičajene natječajne procedure. Štoviše, po kratkom postupku, uporabom jeftinog trika[395], maknuta je i HDZ-ova vlada u glavnom gradu. Tuđmanov mit i kult, koji nikada nisu pravo bili ni izgrađeni, odmah nakon njegova pokopa počeli su se užurbano demontirati, ljevica ga naziva diktatorom i strvinom, a njegov nasljednik pripovijeda o njemu zapadnim novinarima nekrofilne viceve. Štoviše, odriču ga se, redom, jedan po jedan iz klike najbližih suradnika: Pavletić, Gregurić, Domljan i ostali, a o Mati Graniću da i ne govorimo.[396] Iluzijama dakle nema mjesta.

Slaven Letica svojedobno je za slučaj pobjede oporbenih Šestorki otvoreno najavljivao jedan predrevolucionarni period u kojemu će nova vlast morati izmijeniti postojeću nekompetentnu upravu. Nakon izbora ljevica je potkrijepila ovakve prognoze govoreći o "desetljeću mraka" i fašističke diktature (dočim nikada nije bila spremna govoriti o komu-

[395] Oporbeni su zastupnici dogovorno podnijeli ostavke kako bi iznudili prijevremene izbore za zagrebačku Gradsku skupštinu, na kojima u sadašnjim okolnostima s pravom očekuju pobjedu.

[396] Štoviše su ga Domljan i dr. Hebrang proglasili neubrojivim tijekom zadnje dvije godine njegove vladavine, tvrdeći da je zbog uznapredovale bolesti bio smanjenih sposobnosti i snage. U jednom *interviewu Globusu* nakon Tuđmanove smrti Hebrang je djelovanju bolesti (a ne političkoga razuma!) pripisao i Tuđmanovo približavanje Moskvi, njegovo istupanje protiv NATO-ovog bombardiranja Srbije, te predlaganje podjele Kosove. Zapravo su ti potezi, uz iznimku posljednjega, bili posve plauzibilni, a i za posljednji je Tuđman imao određene razloge sukladne svojim političkim uvjerenjima.

nističkoj diktaturi i prihvatiti Tuđmanovu retoriku o "jugoslavenskom mraku"). Novoprobuđene revolucionarne strasti vrlo su se brzo očitovale. One su na časove sezale i dalje od običnog revanšizma: preko svojih novinarskih perjanica Šestorke su ubrzo počele naciji opipavati puls najavama promjene državnog grba, trobojnog barjaka, pa i svete državne himne! Sve to kako bi se nedvosmisleno poručilo da kane pljuvati na prošlost, na tradiciju, i na najdraže simbole, te da hrvatska povijest počinje s njima. U usporedbi s ovakvom revolucijom nacionalnoga duha, lančane reakcije i afere s konkretnim čistkama i odmazdama, s uhićenjima ozloglašenih tuđmanovaca, ishitrenim smjenjivanjima vodećih menedžera (INA, HEP, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje), nasrtaj na zagrebačku gradsku vlast, likvidacija *Hrvatskih studija* prokušanom komunističkom metodom orkestrirane kampanje pritiska, – predstavljaju tek etape u procesu rutinskog provođenja najavljene revolucije.[397]

Prijenos vlasti kojemu smo bili svjedocima prije bi se mogao usporediti s onim 1945, kada je jedna nacionalna politička klasa ustupila mjesto jugoslavenskoj ljevici. Svakako, niti je HDZ isto što i Ustaški pokret, niti su računovci i mesićevci isto što i fanatizirani staljinski kadrovi Titovih šumskih internacionalista, a niti je tadašnji pokolj Hrvata istoznačan s današnjim otklonom žuto-crvene koalicije od naglašene nacionalne retorike i simbolike, kakva je krasila Tuđmanov režim te formalno manje-više legalnim i legitimnim smjenjivanjem njegovih korifeja i suputnika. Pa ipak, u nesvjesnoj predočbi dijela ljevice danas se ovo preuzimanje vlasti doživljava srodnim onomu partizanskom obračunu s Ustaškom državom i nema dvojbe da će se na nižim razinama brojne nostalgičarske klike osjećati ohrabrenim, mnijući da je opet nastupilo "njihovo vrijeme". "Šlepajući" se u mjesecima što nadolaze uz liberal-socijalističku vrhušku, one će pokušati na svoj način shvatiti nastale promjene, te nastojati polučiti što više budu mogle na restauraciji oborenih protuhrvatskih uporišta.

Dolaskom liberal-socijalističke oporbe na čelo države, ali i izborom lijevo-populističkog političara Mesića za predsjednika republike, stvoreno je u Hrvatskoj prekonoć posve drugačije stanje političkih stvari.[398] Za propalim HDZ-om nije bilo odveć razloga žaliti. Da je ostao vladati, neizvjesje bi se proteglo u nedogled, kriza bi se produbljavala a neza-

[397] Stečajni upravitelj HDZ-a Vladimir Šeks ispravno je ove pojave nazvao "pogubnim procesom koji prijeti teškim podjelama i znači vid specijalnog građanskog rata". Ali koga to još zanima!

[398] Nova je politička konstelacija i situacija, nove su koordinate, novi je trenutak, pa će svakako biti i oštrih zaokreta. Ali u načelnim sadržinama nisu uočljive odveć

dovoljstvo raslo. Nova vlast ne će riješiti probleme koji su pred Hrvatskom, i stoga će pospješiti proces političke polarizacije. Politička scena može se ubrzo radikalizirati, jer će mjere nove vlasti protiv sebe mobilizirati sve što u Hrvatskoj diše nacionalistički, a ti će otpori u svoje vrijeme pokrenuti narodne mase čim se ove budu osvijestile i razočarale u posljedice svojega izbora, učinjenog nepromišljeno, u neznanju i očaju. Uskoro se, vjerojatno još 2000 godine, može očekivati ozbiljna borba s dramatičnim raspletajima.

Zahvaljujući okolnosti da su na izborima hametice poraženi i samozvani predstavnici kvazidesnih i parapravaških strančica poput Prkačina, Merčepa ili Ivana Gabelice, kao i najavljenom, a u međuvremenu već i zdušno provođenom zaokretu Hrvatske stranke prava ulijevo, otvorit će se prostor za snažan nastup autentične hrvatske desnice, koja u događajima što slijede ima izglede preuzeti ne samo ulogu desne oporbe, nego i političke oporbe uopće: doslovce samljeveni HDZ ne će, čak i u slučaju čudotvornog preživljenja, još zadugo biti sposoban za tu zadaću.

Valja se ovdje još jednom vratiti na ulogu američkih ili proameričkih "nevladinih udruga", domaćih i stranih, u pomaganju i nadziranju izborne procedure. Samim svojim postojanjem i djelovanjem ti su čimbenici povrijedili bilo hrvatski državni suverenitet, bilo načela demokratskog postupka, koja predviđaju da samo biračko tijelo uživa monopol određivanja izbornih rezultata zbrojem svojih ravnopravnih anonimnih glasova. Način na koji su se pred izbore ponašale spomenute udruge, međutim, nedvojbeno pokazuje da njihov cilj nije bio olakšati "slobodne i poštene" izbore, nego se, naprotiv, umiješati u njihovo provođenje s očitom namjerom utjecanja na biračku volju i pospješivanja izbornih izgleda oporbenoga bloka.

Skupina za nadgledanje izbora "Gong"[399], kao i njezini konkurenti iz družbe "Glas 2000", svojim držanjem pred kamerama, sugestivnom

izražene razlike između HDZ-a i njegovih suparnika. I jedni i drugi su demokrati, manje ili više ljevičarskog smjera, i jedni i drugi velikim dijelom potječu iz redova bivše komunističke partije, i jedni i drugi su uglavnom podložni pritiscima iz inozemstva, napokon, i jedni i drugi su u današnjim uvjetima spremni očitovati makar minimum neophodnog hrvatskog domoljublja i nacionalne svijesti. – Pojedine političke ličnosti iz obaju lagera također ne odaju prevelike razlike. Zato i nije trebalo vidjeti osobitu katastrofu u samom dolasku ljudi kakvi su Račan, Budiša ili Tomčić na mjesto Mateše i Valentića, Škegre i Mate Granića.

[399] Građani Organizirano Nadgledaju Glasovanje. Čista poezija! "Gong" je prijavljen kao udruga građana sastavljena od nekih 5000 (*sic*!), a od toga samo u Zagrebu 1600 žutokljunaca – volontera uvježbanih za praćenje izbornog postupka.

televizijskom deračom o "*novom vremenu*" (koje dakle sigurno ne može više biti vrijeme *staroga* HDZ-a), tendencioznim formulacijama, promičbenim protuhadezeovskim publikacijama raspačavanim tijekom kampanje[400], plakatima na kojima se neuvijeno zazivao ***knock out*** tuđmanovske garniture, nisu ni pokušali prikriti na čijoj su strani njihova očekivanja. Sve su se te udruge glasno reklamirale kao politički neutralne, dočim je njihova pristranost i slijepcu bila očita. Tako je zabilježeno da Gongovci u društvu stranaca trgaju plakate Hrvatske stranke prava. I to je bio dio njihova "neutralnog promatranja". Tko je kontrolirao kontrolore? Tko je kontrolirao što rade s listićima, tko može zajamčiti da svoju nadzornu službu, poznajući im šoroševske gazde i mecene, nisu uporabili i za izravno nezakonito utjecanje na izborne rezultate?

Kada su izbori okončani sukladno njihovim željama, ove su ih skupine smjesta proglasile "uglavnom regularnim"[401]. Posve regularni dakle, po njihovoj procjeni, ipak nisu bili, nu budući da su s posljetkom bile posve zadovoljne, nisu vidjele razloga za cjepidlačenje. Sve te družbe dale su se odmah u neskriveni trijumf, priznajući sada i otvoreno kako su oporbi pružale *potporu* (nisu joj samo izražavale simpatiju, premda bi već i to bilo nedopustivo). Može se samo zamisliti kakvu bi galamu digli i "Gong" i HHO i ostali nadzornici da je nekim slučajem pobijedio HDZ. Sigurno tada ne bi bilo riječi ni o "uglavnom" regularnim, nego o posve neregularnim, nepoštenim i neslobodnim izborima, čiji rezultat počiva na bezočnoj, ali od tuđmanovaca i očekivanoj prijevari. Ponesen

[400] Publikacije je sponzorirala opskurna središnjica *National Endowment for Democracy*, a izdala ih "Demokratska inicijativa mladih ToD". Borci za demokraciju već i nazivima svojih družbi jasno daju do znanja kako se u Hrvatskoj demokracija tek ima postignuti, kako dakle vladavina HDZ-a i prvo desetljeće slobodne Hrvatske nisu bili obilježeni demokratskim značajkama, te da sukladno tim premisama valja svrgnuti HDZ. Što god mislili o HDZ-u, ovakav program nema nikakve veze s "neutralnim promatranjem izbora". U *impressumu* brošuricâ pojavljuje se i ime "Glasa 99" koji se predstavlja kao "građanska koalicija za slobodne i poštene izbore" – zapravo koalicija 148 "nevladinih udruga" za "neutralno" dovođenje Šestorki na vlast. Uz nju se spominje i slična skupina "UNO ("ujedinjene nevladine organizacije") 99". Pripadnici ovih urotničkih klika obilazili su strana poklisarstva, tražeći novac za svoj "neutralni" pothvat. Financirala ih je, uz ostale, i jedna od podzemnih američkih agentura zvana USAID. Ona je ujedno sponzor sada već redovitih novina udruge "Gong": "Gong – glasilo aktivnih građana i građanki", tipičnog lijevo-liberalnog glasila u kojemu surađuju izričiti ljevičari kakvi su Drago Hedl, Stijepo Martinović ili Davor Gjenero, dočim se HDZ-ovi glavari prikazuju kao zločinci. Nije teško dosjetiti se ni ostalih sponzora: HHO i Zeleni, feministice i šoroševci...

[401] To je, primjerice, ustvrdio opskurni institut IRI, o kojemu je ovdje već bilo govora. HHO je također izborima izrekao kompliment da su, unatoč "sitnih nepravilnosti", bili tolerantni i korektni.

svojim uspjehom u manipulaciji izbora, "Gong" je zaključio da se isplati boriti i za ulogu trajnog "nadziratelja" hrvatske demokracije, te zatražiti stalno mjesto promatrača na galeriji Hrvatskoga Državnog Sabora.[402] Umjesto da odmah bez diskusije odbace takav zahtjev "Gonga" da zaigra ulogu Boga ("iznad Sabora samo Bog" – kažu inače pravovjerni demokrati!) kao drsku provokaciju, usmjerenu izravno protiv načela vladajuće parlamentarne demokracije, parlamentarni su veleumovi po običaju stali posve ozbiljno "diskutirati" o novoubačenoj kosti, privremeno se ipak složivši da narod (ne samo "Gong"!) doduše ima pravo nadzirati saborske raspre, ali da na galeriju, na žalost, uz najbolju volju može stati samo manji dio nacionalnoga korpusa.

Uglavnom, rezultatima su bili zadovoljni i Amerika[403] sa svojim unutarnjim i izvanjskim agentima, i Srbi na čelu s Đukićem i Biljanom Plavšić, i urbane klike lijevo-liberalne lumpeninteligencije: opet se dakle na istom slavlju našlo sve ono što Hrvatsku mrzi, što joj radi o glavi, ili pak prirodnu nacionalnu težnju slobodi u suverenitetu ismijava kao staromodni folklorni neukus nevrijedan velikoga svijeta. Ivica Račan na svome prvom putovanju po eurokratskim središtima moći (Lisabon, Brussel, Berlin) dočekan je srdačno, s velikim simpatijama, pače oduševljenjem nadnacionalnih tehno-birokratskih jazbina, sretnih da su konačno na najboljem putu usisati i dokraja pokornu Hrvatsku, koja im se, izbornom pobjedom ljevice, pristala bezuvjetno i potpuno izručiti na milost i nemilost.[404]

[402] Tako na zoran način *demokratizacija* ždere i samu *demokraciju*.

[403] Šestorkina "keva" Albright ekspresno je doletjela u Zagreb još prije predsjedničkih izbora, kako bi svojim odabranicima mogla izraziti veliki ushit njihovom pobjedom, ali još i s nogu "brifirati" finaliste Budišu i Mesića. Između njih dvojice njezina je odluka, ipak, već bila pala: plastični i podatni Mesić, a nikako suzdržani i kruti Budiša, odveć upadno nesklon američkom soljenju pameti. Nekoliko dana kasnije evo je opet u Zagrebu, na inauguraciji svojega favorita. Boravak nije znala iskoristiti ni za što pametnije nego za packe nesretnom austrijskom predsjedniku Thomasu Klestilu, koji se usudio dati *placet* Vladi s ministrima iz Haiderove stranke. Ako itko mrzi Haidera, onda je to Klestil, nu glavno je da je "keva" izrabila prigodu pred licem svijeta bestidno demonstrirati kako, uz Hrvatsku, i Austriju smatra banana-republikom pod američkim protektoratom.

[404] Dio sreće što su je pokazali europski totalitarci u susretu s Račanom sigurno je utemeljen i u njegovoj prošlosti radikalnog ljevičara, ideologa Titove Jugoslavije i njezina "posebnog puta u socijalizam", bivšeg "rokera" i "hipija" koji se čak usudio kušati drogu *marijuanu*; sve su to biografijske pojedinosti što u očima današnjih kozmopolitskih malograđana mogu samo koristiti. Ne treba smetnuti s uma da su neki najviđeniji birokrati euro-despocije još prekjučer, kao agenti komunističke subverzije, zdušno sudjelovali na rušenju korporativnih i autoritarnih poredaka Salazara i Franca

* * * * *

I tako se, Novogodišnjom revolucijom i susljednim obratima, Hrvatskoj dogodila – kozmopolitska ljevica, dogodio joj se crveno-žuti regiment, iznikao iz istoimenog tiska, kao i žarke želje subverzivne Druge Republike u Hrvatskoj – u tijesnoj suradnji sa svojim pokroviteljima – da se odstrani omraženi im režim korumpiranih nacionalista, u kojemu ih je daleko više negoli korupcija smetao njegov ipak jednoznačni i djelotvorni nacionalizam. I tako smo dobili socijal-liberalnu koaliciju, u kojoj će glavnu riječ voditi Račanovi "reformirani komunisti" u savezu s autokratskim kozmofilnim populizmom političkog smušenjaka predsjednika Mesića. Kao što se moglo očekivati, udruženim učinkom, puzajući puč iz 1998/99[405], sprega unutarnjeg i vanjskog neprijatelja[406] te, *last but not least*, ozbiljne pogreške vladajućih umišljenih i bahatih tuđmanovaca[407] priskrbili su Šestorkama pobjedu. Račanovci su je i sami predviđali, poduzeli su žestoki iskorak, počeli su upisivati nove članove, okupljati "intelektualce", pa čak i privlačiti emigrante. Njihova je pobjeda doista bila masivna i uvjerljiva – bez obzira na vjerojatna retuširanja izbornih rezultata. Svakako, međutim, da ni moguća još jača pobjeda HDZ-a ne bi za "Svijet" bila dostatno uvjerljiva, nego bi poslužila tek kao dobrodošao povod za izlaganje Hrvatske još bezobraznijim pritiscima i ucjenama.

Kritičari nove vlasti rado joj spočitavaju komunističku usmjeridbu, pripisujući joj planove restauracije negdašnje strahovlade. Ali Račan, što god on bio u prošlosti, svakako više nije boljševik, nego je *menjševik*; on je, iz iskrenog novog uvjerenja, iz pragmatičnoga promišljanja, ili iz oba ova motiva zajedno, prošao dojmljivu evoluciju od ortodoksnoga partijaša do neke vrste socijal-demokrata. Danas u svijetu – uz iznimke, uostalom netipično komunističke, koje se mogu izbrojiti na prstima jedne ruke – više i nema komunističkih poredaka. I u teoriji, doktrinarni je marksizam odavna već prepustio položaje heterodoksnoj Frankfurtskoj školi i njezinoj "teoriji društva" bez ikakvih izravnih praktično-političkih implikacija. Komunizam je mrtav i u obličju globalnoga sovjetskog imperijalnog hegemonizma. Preostala je samo jedna vrsta nametničko-izrabljivačkog mentaliteta, koji je u komunizmu doduše naišao na plodno

na iberskom poluotoku. Tuđman je to u svojoj dobrohotnoj naivnosti *bio* smetnuo s uma, kujući svojedobno u zvijezde generalissimusa Franca baš pred zadrtim protufrankistom Javierom Solanom.

[405] Usp. poglavlje XII: "Državni udar: s lijeva il' s desna?"!

[406] Usp. poglavlje XI: "Neprijateljska hidra diže glave"!

[407] Usp. poglavlje VII: "Život i smrt Hrvatske Demokratske Zajednice"!

tlo, ali ga isto tako može pronaći i u posve drugačijim političkim uređenjima.

Ne prijeti dakle pogibelj povratka omraženih "komunjara". Daleko su opasniji recidivi jugonostalgije, od prikrivenih do prilično otvorenih oblika, što ih je pobjeda Novogodišnje revolucije svakako potaknula, a kolovođe im, htjela-ne-htjela, obodrila na nove provokacije. Oni će sokove potrebne za preživljavanje, a potom i za novi procvat, pronaći na zemljištu lijevo-liberalne ideologije, kojoj se danas priklanjaju negdašnji komunisti. Ljevica s kakvom smo suočeni na prijelomu Tisućljećâ, naime, nije više ona stara, marksistička. Niti je današnja ljevica isto što i Nova Ljevica iz Šezdesetosme, navlačena, cijeđena i podgrijavana kroz slijedećih dvadesetak godina. Sa slomom europskih komunizama dogodilo se nešto novo; izmiješali su se paleomarksisti i neokomunisti, i stopili se u jedinstveni amalgam s lijevim krilom građanskog demokratskog liberalizma, stvorivši nešto što ovdje želim nazvati *postmodernom ljevicom*.[408]

Nedavno je filozof hrvatskog antinacionalizma, Boris Buden, ustvrdio kako se on ne smatra ljevičarem, budući da nije pristaša eksproprijacije privatnog vlasništva.[409] Ali takvim marksističkim kategorijama ljevica se više ne definira. Ona više nije revolucionarna, etatistička; nije ni internacionalistička, nego je kozmopolitska. Postmoderna ljevica prihvatila je ideologiju ekonomskog liberalizma, liberalne svjetske trgovine i multinacionalnih kompanija. Ona je integrativna i globalistička, egalitaristička, nivelatorska; ona nema razumijevanja ni sklonosti za bogatstvo raznovrsnih, organski izraslih nacionalnih zajednica našega svijeta. Ona čovjeka promatra samo kao pojedinca – konzumenta neograničenih demokratskih "ljudskih prava" – i kao poslušnog člana univerzalne svjetske komune. U tome je silna pogibelj Račana i Mesića i onih koji su ih doveli na vlast – da svojom politikom radikalnoga pokorništva globalnoj judeo-masonskoj nadvladi, u čemu su, istini za volju, tek odveć revni učenici svojega umrlog protivnika Franje Tuđmana, u konačnom nizu koraka ponište rezultate hrvatskoga nacionalnog prevrata iz 1990. I ovdje, ipak, možemo s Hölderlin-Heideggerom ponoviti onu istinu koja nam uvijek ulijeva nove nade i pruža svježi poticaj odlučnoj akciji: *Gdje je pogibelj, tamo raste i ono spasonosno*!

---

[408] Usp. o tomu Mladen Schwartz, "Postmoderna ljevica gora je od komunizma", u *Hrvatskom Slovu* br. 258 (=31. III 2000), Zagreb, str. 6!

[409] V. njegov *interview* "Tuđmana tek treba zakopati" u splitskom *Feral Tribuneu* br. 750 (=31. I 2000)!

Novi režim sam sebe ne smatra niti se naziva ljevicom, vjerujući površno i snobovski kako "lijevo" i "desno" pripadaju staromodnom, nadvladanom instrumentariju političkoga mišljenja. On sebe reklamira kao "demokratsku vlast", zaboravljajući da je demokracija u Hrvatsku uvedena još 1990, kada je na valovima grandiozne europske kontrarevolucije likvidiran kasnomarksistički sustav ublažene i već dobrano nagrižene diktature Politbiroa u "socijalističkoj republici" Hrvatskoj, i kao nadomjestak prihvaćen model višestranačkog liberal-demokratskog parlamentarizma. To što ga hrvatska ljevica nije smatrala demokratskim, razlog je u njezinoj zavisti prema onima koji su obnašali vlast i u njezinoj vrijednosnoj uporabi termina "demokracija": ono što je dobro, to je demokratsko, a ono što nam se ne sviđa jer nam je nedostižno – to je nedemokratsko, štoviše "diktatorsko" i "totalitarno". Takav diskurs ima mnogo veze s političkim frustracijama i pomutnjom svijesti, ali nema nikakve veze s preciznim definicijama i istinitim iskazima. Osim toga, ljevica hoće uvjeriti kao da tek s njom nastaje stranački pluralizam. Istina je da je i on tečevina nacionalnoga prevrata 2000, a da će ljevičarska vlast predstavljati upravo nijekanje višestranačja, jer će prema svim strankama koje su u odnosu na nju smještene desno provoditi manje ili više neuvijenu represiju, a nekoliko stranaka koje sudjeluju u vlasti niti su u prošlosti uspijevale, niti će im ubuduće poći za rukom pokazati u čemu se one međusobno uopće bitnije razlikuju.

I kada nas hrvatska postmoderna, crveno-žuta ljevica uvjerava da tek s njome počinje hrvatska demokracija, onda je valja upozoriti ne samo na upravo rečeno, nego i na okolnost da su svi izbori održani u Republici Hrvatskoj od 1990 do 2000 – a bilo ih je na pretek! – neprijeporno imali sva uobičajena demokratska obilježja. Bliže je istini da će se ova vlast ubrzo pokazati daleko zadrtijom, nesnošljivijom, nesklonijom slobodnom izražavanju i sučeljavanju ideja nego što je to ikada htio i mogao biti HDZ. Uostalom, prvih sto dana svoje vladavine Naranče su obilježile tako bezobraznim čistkama temeljem političke podobnosti kakve svrgnuti Hadezeovci nisu smjeli ni zamišljati, pa ni u svojim najsmionijim snovima. S druge strane, vladavina će današnjih liberal-socijalista vjerojatnije označiti početak *kraja* hrvatske demokracije nego što bi, kako nam tvrde, predstavljala početak same demokracije. Znakova u prilog obje prognoze bit će u danima što nadolaze sve više.

Prvi izraz posve "nedemokratske" bahatosti i prijezira spram naroda, na čije se glasove poziva i u čije ime hoće vladati, pružila je nova vlast svojim začudno žurnim kršenjem izbornih obećanja i ubrzanim retušem zavodničke demagoške retorike iz predizborne kampanje. Umjesto da je narod pripravila na razdoblje povećane oskudice, na

potrebu strpljenja, žrtava i solidarnosti, bez kojih se ne mogu otkloniti nagomilani, naslijeđeni problemi države i nacije, ljevičarska je koalicija neodgovorno obećavala uobičajena brda i doline, najavljujući uz ostalo i takvu jednu magluštinu kakvu bi predstavljalo otvaranje 200 tisuća novih radnih mjesta. Samo nekoliko dana nakon preuzimanja vlasti, ovu je djetinjastu, koliko i ciničnu viziju "narodnjačke" *ideologinje* Vesne Pusić demantirao "škegro" novoga režima, ministar privrede Goranko Fižulić, stavljajući u izgled, umjesto rapidnog zapošljavanja, lančane stečajeve i masovne otkaze – koje je izmjerio znamenkom od 30 tisuća. Nu ta mračnost perspektive što ju je orisao nije mu ni najmanje smetala da stvar benigno imenuje "kratkoročnim porastom nezaposlenosti". Vrlo brzo ga je, uostalom, demantirala udruga poslodavaca s predviđanjem od 60 do 80 tisuća gubitaka radnih mijesta u najbližoj budućnosti.[410]

Ništa, naravno, ne će biti ni od normalne isplate plaća, redovitih doznaka mirovina, dječjih doplataka (da oni izostanu, brine se i poseban režimski prijedlog zakona!), smanjenja prihoda državnih službenika u najavljenu iznosu, ništa od besplatnog ministarskog rada te inih čudesa za koja je svatko, na čelu s novim vlastodršcima, dobro znao da su tek pusta obmana i demagoška smicalica.

Zato se nastavilo gospodarsko-financijsko srljanje u propast, a najveći je među tim potresima, kolaps Istarske banke, polučio i političku krizu, jer je taj događaj Ivana Jakovčića ponukao da, iskreno koliko i nepromišljeno, zaprijeti istarskom autonomijom. Račan mu je uzvratio blagom opomenom, a onaj je, uz rutinsku ispriku, i nadalje kao čimbenik rizika ostao na svom ministarskom mjestu velikog meštra dokinuća ostataka hrvatskog suvereniteta priključivanjem u "integracije". Jakovčiću zapravo može biti svejedno ruši li hrvatski suverenitet autonomijama ili integracijama; zamišljeno je da se one negdje tijekom procesa susretnu, dopune i međusobno prožmu, glavno je da strada hrvatska nacionalna samobitnost.

Umjesto socijalnih davanja šakom i kapom, nova je vlast, čim se oslobodila obveze davanja lažnih obećanja kao prokušanog sredstva prikupljanja biračkih glasova, stavila radničkom stališu u izgled prisilni socijalni mir, natuknuvši pritom čak i mogućnost znatnog ograničavanja prava na štrajk. Vlast je, uostalom, već priznala – poslije izbora, naravno – da će joj za ozdravljenje gospodarsko-financijskoga sklopa trebati pro-pet godina. Budući da za takav pothvat nema ni vizija ni ideja, ni pro-

[410] Tim "socijalnim" prognozama pridružio se već prvih dana ministar financija Mato Crkvenac, podatkom da nova vlada "ove godine" (2000) ne kani smanjivati PDV.

grama ni znanja ni volje, a u okviru zadanoga pluralističko-demokratskog modela politike ni mogućnosti, od toga dakako također ne će biti ništa.

Obećanja za novu vladu ne znače puno ni u sitnijim pojedinostima. Već na službenim samovozima pala je njezina vjerodostojnost. Ministri su zadržali fine automobile – a zašto i ne bi?! Nevolja je samo u tome da su ih se iz niskih demagoških pobuda unaprijed lažno i nepotrebno odricali. Tako je ministar financija Crkvenac već slijedeći dan nakon preuzimanja dužnosti iz svoje olupine prešao u pristojni i primjereni BMW, uz objašnjenje da nema smisla pretjeravati s demagogijom. Naravno da nema, ali zašto ste prije izbora ipak pretjeravali? Slično vrijedi i za predsjednika Mesića, koji je zadivljenu televizijsku naciju uvjeravao kako mu ne pada na pamet stolovati na tobože skupom i luksusnom Pantovčaku. Pravi je razlog tom napadaju akutne skromnosti svakako bila potreba distanciranja od predsjedničkoga predšasnika. Sada, kad je već i Mesiću jasno da bi selidba prouzročila nemale troškove, morat će progutati žabu i ostati stolovati u Tuđmanovoj rezidenciji. Za njega, ali i za preostalu dvojicu mušketira, Račana i Tomčića, bile su već skoro dodijeljene i velebne privatne rezidencije, kakve si nije priuštila niti prijašnja rastrošna vlast. Potom se pokazalo da su to najavili Mesićevi suparnici Račan i Tomčić kako bi se sami odmah "odrekli" luksuznog obitavališta, u želji da Mesić nasjedne, prihvati i tako se kompromitira. Predsjednik je odbio saznavši da je namijenjena mu vila bila u uporabi nemilog mu generala Zagorca, ali je zato, uz Pantovčak, unatoč najavama, zadržao i Brijune i *challenger* i crveni tepih i osobnog Tuđmanova pobočnika, a bit će svega toga još i mnogo više[411]

Sada predstoji da prvom prigodom prekrši i najsvečanije obećanje: kako mu, naime, ne pada na pamet da, vozeći se gradom, blokira promet. Vjerojatno će ubrzo shvatiti koliko je teško obavljati predsjedničke dužnosti ako se mora čekati na svakom semaforu i ako polovicu dana treba trošiti na izvlačenje iz gradske stiske i meteža. A možda će i Račanu, Piculi i ostalim ministrima naskoro dosaditi jurnjava ili spavanje po zračnim lukama u naporu da ulove ili dočekaju pravi međunarodni let, pa će se početi kao ljudi koristiti već kupljenim Vladinim zrakoplovom za koji ne treba plaćati ni karte (ako ga i prodaju, nije isključeno

[411] Mesić je, uostalom, još i prije ustoličenja prekršio i nešto važnije – samo jamstvo najveće liberalne svetinje, pravne države, kada je olako stavio u izgled izručenje hrvatskoga državljana Fikreta Abdića-Babe Republici Bosni i Hercegovini protiv zakonite odluke Ministarstva pravosuđa. Odmah je, suočen s pravnim zaprekama, ovu ishitrenu najavu opovrgnuo, ali to ne znači da ne će i ubuduće prema trenutačnom hiru kršiti obećanja o korektnom vođenju politike, s kasnijim odstupima ili bez njih.

da ubrzo kupe drugi) – da ipak točno stižu na sve te tako važne bezbrojne međunarodne sastanke, što ih valja apsolvirati uredno i uljudno ako su nam integracije mile.[412] Naravno da nitko od poznavatelja ljudske naravi, kao i naslijeđenoga komunističkog mentaliteta, nije ni za trenutak dvojio da će nova vlast biti korumpirana barem onoliko koliko su to bili srušeni političari. Već prvi mjeseci narančasta režima pružili su ovim predviđanjima obilatih potkrijepa. Ali se zato Naranče danomice natječu u izmišljanju najapsurdnijih i najogavnijih demagoških smicalica kako bi se dodvorili poniženom puku: tako Mesić poklanja otpisana računala ciganskoj dječurliji, koja se njima mogu u najboljem slučaju loptati ili ih rastaviti kako bi unutra možda pronašla mrtvog guštera, a Račan lupa šakom o zid plačući nad bijedom nekih žena što su ga upravo bile posjetile i srameći se što prima plaću.

Kao i svaka revolucionarna vlast, Šestorke dobro znaju da je, nakon uspješnog preuzimanja egzekutive, legislative i sudstva, najvažnije ovladati ključnim, četvrtim odjeljkom političke moći – medijima. Novi režim shvatio je što mu je činiti: infiltrirati se u što kraćem roku gdje god uzmogne, preuzeti zatečene novine, krugovalne i televizijske postaje, a neosvojiva uporišta staroga nemilice uništiti – točno po analogiji s dvostrukom taktikom srpske agresije na hrvatsku zemlju ili globokratskim nasrtajima na hrvatsko gospodarstvo. Neke su se žrtve predale i prije uspješnog napada. Već u komemorativnom izdanju nakon Tuđmanove smrti, urednik *Večernjega Lista*, do tada ozloglašen kao jedan od najpouzdanijih Tuđmanovih dodvorica, svojim je neprimjereno polemičnim nekrologom pravodobno odaslao jasan signal vjerojatnim pobjednicima.[413]

VL je odmah skrenuo ulijevo, *Vjesnik* je barem sačekao rezultate izbora: glavni urednik Nenad Ivanković sâm se sklonio, podnijevši ostavku prije nego što bi ga država kao vlasnik lista smijenila. Da nije smjesta za njegova nasljednika, uz zaobilaženje javnog natječaja, izabran poznati lijevo-liberalni kritičar masovnih općila Igor Mandić,[414] dojučeraš-

[412] Šestorke ničim nisu bile natjerane obmanjivati naivni narod najavljivanjem nemogućega, da bi odmah potom, po sebi posve normalnim ponašanjem, morale svoje birače šokirati i razočarati.

[413] Uz rutinske komplimente i pohvale primjerene trenutku, čitamo u posmrtnom članku i ovakva mjesta: “Znao je planuti, znao se ponašati netaktično, precjenjivao je pisanu riječ... zato ga neki nisu voljeli... pretvrd... autoritaran...često sam se pitao je li dovoljno politički pošten.” A kao preporuka svoje osobe budućim vlastodršcima: “O meni... uvijek se izjašnjavao kritički.” Branko Tuđen, “Zbogom, poštovani Predsjedniče!”, *Večernji List* od 11. XII 1999.

[414] Mandić se odmah nakon imenovanja u razgovoru za državnu TV, u svome uobičajenom, hinjeno i maniristički bahatom stilu, pohvalio kako nema pojma o politici. Sudeći po njegovim prvim uvodnicima (u kojima izriče odu odioznoj “političkoj korek-

njoj oporbi mrski “režimski”, “desničarski” Vjesnik, inače bez konkurencije najbolji hrvatski dnevni list, pao bi šaptom kao jedna od prvih žrtava novih gazdiju. Promjena u *Vjesniku* prošla je bez prosvjeda i otpora, nije bilo kampanje, borbe za njegov spas, nije nastala afera zbog povrijede slobode tiska i gušenja slobodnih novina. Tako izgleda puč na ljevičarski način.

Splitska *Slobodna Dalmacija*, pak, koja je povratkom Josipa Jovića na čelo lista, isprva skrenula vidno “udesno”, odmah se našla na udaru novoga režima jer se tijekom predizborne kampanje usudila svojemu čitateljstvu pružiti na uvid autentične dokumente o sustavnoj i dragovoljnoj suradnji predsjedničkoga kandidata Mesića s jugoslavenskom Udbom. Čitav se problem, prokušanom ljevičarskom sofisterijom, sveo na “zločin” objave tih materijala, još k tomu u nevrijeme, kao da uopće nije važno i kao da se nikoga, a najmanje birača tiče jesu li oni uopće istiniti i, ako očito jesu, kakve to posljedice može i treba imati na izborni rezultat.[415] U slijedećoj fazi list je u nizu priloga zaokrenuo ulijevo, i uzeo na zub tobožnju “radikalnu desnicu”. Naravno da to nimalo ne će pomoći njegovu uščuvanju pod Jovićevim uredništvom, protiv kojega se sustavno dižu nahuškani i mobilizirani ljevičarski novinari, a može se, kako je krenulo, po najboljem uzoru iz komunističkih vremena, naskoro očekivati i pobuna radničkog i tehničkog osoblja te njihov bojkot pripremanja novina.

Ljevica će preuzeti medije javnoga suobraćanja na revolucionarni način, ne polovično i oprezno, stidljivo i polagano, kao što je to, bez mnogo uspjeha, činio HDZ[416], pa se pritom još morao suočiti s beskrajnim kritikama jer je, nakon dugotrajnih i napornih pokušaja, uspio donekle pripitomiti i na državotvorne pozicije dovesti *Slobodnu Dalmaciju*, koja je prije toga postupka kroćenja predstavljala nešto jedva malo bolje od neke vrste dnevnoga *Feral Tribunea*. Dok se još ne budemo pravo ni snašli, bit će osvojena čitava medijska šuma, bit će u njoj zaveden neumoljivi zakon demokratskog konformizma, liberalnog linča,

tnosti”, te uzima u obranu Mesićevo pripovijedanje neukusnoga vica o Tuđmanu (za pariški *Le Monde*) uporabom posve neumjesnih i irelevantnih antropološko-etnoloških argumenata – ovoga puta, procjenom svojih kvalifikacija, očito je pogodio u srž.

[415] Zagrebački *Jutarnji List* i riječki *Novi List* već su u razdoblju neslobode i jednoumlja pod Tuđmanovom diktaturom nekim čudom nekažnjeno uspijevali zastupati oporbene Šestorke i snage jugonostalgije. Zato će to sada, u ozračju apsolutne slobode tiska, nastaviti i dalje, i protiv njih vjerojatno ne će biti potrebno provoditi neke osobite kaznene mjere ili poduzimati smjene u njihovim uredništvima.

[416] “Desni” hadezeovci, kao što je bivši ministar Milan Kovač, sada u parlamentu jadikuju kako se HDZ u deset godina svoje vlasti nije pobrinuo ni da osigura jedan jedini dnevni list pod svojim nadzorom. Zašto nije ?!

anacionalnog kozmopolitizma, tiranske i terorističke "političke korektnosti", koja će nam braniti povišeni ton i ne će dopuštati da se stvari nazivaju svojim imenom.[417] Za poklonike stvarne, a ne liberalne slobode mišljenja naskoro će nastupiti vrijeme poluilegale, podzemlja i katakomba, doba *samizdata*.[418]

Ista će sudbina pogoditi i državnu Televiziju čim se ona dokraja, kako je zapovijeđeno, pretvori u javnu kuću, čim u njoj suvereno i nedodirljivo budu zavladali gojenci američkih izvještajnih i medijskih tečajeva, za koje vrhovni autoritet ne stoluje u hrvatskom Zagrebu, nego je raspršen po međunarodnim središtima globalne svjetske velevlasti. Jer, nitko se ne bi trebao zavaravati: kad ode HDZ-u umjereno, polovično sklona dalekovidnica, na njezino mjesto može doći samo ona još bezostatnije sklona novim vlastodršcima, a to u svemu i doslovce može značiti jedino domaću filijalu protuhrvatskoga CNN-a. *Tertium non datur*, postoji samo Tuđmanova ili Mesićeva, partizanska ili Ustaška, kaubojska ili indijanska TV – da to izrazim zaoštreno i slikovito. Maštarije o nekakvoj "nadpolitičnoj", "izbalansiranoj", "javnoj" televiziji služe za opsjeniti prostotu. A ona "sloboda medija" o kojoj, po naputku inozemnih gospodara, na tekućoj vrpci pjeva sadašnja vlast, nije drugo negoli sloboda za pokoravanje inozemnom diktatu, za ispunjavanje zahtjeva svjetske judeokracije i američkoga Velikog brata. I dok se još ne budemo ni osvijestili, u znaku neviđene slobode koju nam je podario Novogodišnji režim, sve će prekonoć postati – režimsko.[419]

---

[417] Samo je pitanje vremena kada će i Hrvatska, kako bi se i time usuglasila i prilagodila vrhovnoj volji "međunarodne zajednice", biti počašćena vlastitim politički korektnim *lex Bubis*, kakav u Europi pod prijetnjom višegodišnje tamnice priječi istraživati istinu o židovskim žrtvama u II Svj. ratu. Kod nas će taj zakon nedvojbeno imati i dodatnu klauzulu zabrane "vrijeđanja" srpskih petokolonaša, okupatora i ubojica, a s vremenom će, uime "političke korektnosti", prikazi koljačke srpske agresije kao "govor mržnje" biti iskorijenjeni i iz školskih udžbenika.

[418] S revolucionarnom metodologijom suočit će se i još jedino preostalo glasilo desno-nacionalne inteligencije, *Hrvatsko Slovo*. Lijeva intelektualna republika uspjela ga je "pripitomiti" još u Tuđmanovo vrijeme, a kako ga ne bi tek sada, tim prije što se u međuvremenu vratilo na stare državotvorne pozicije, pokušala prekonoć ugasiti! Da *Slovo* mora bez diskusije nestati, to se za ultraljevičarske inkvizitore tipa Vjerana Zuppe razumije samo po sebi. Rijetki su bili glasovi, kao onaj Velimira Viskovića, da *Slovo* treba preživjeti makar radi lijevo-desnoga ravnovjesja ili simetrije. Može se samo zamisliti što bi se bilo dogodilo HDZ-u da mu je tako samorazumljiva bila likvidacija ljevičarskih kulturnih glasila *Vijenca*, *Zareza* i niza drugih koja su u vrijeme "jednoumne diktature" nesmetano cvjetala.

[419] Ljevica (u *Feral Tribuneu*) lukavo govori o "režimskim novinarima" u šaljivom kontekstu, misleći pritom na suradnike medija bliskih Račanu i Mesiću. Na taj način izraz će se otrcati u neozbiljnoj uporabi, pa vrlo brzo ne će ni imati težinu optužbe.

Pobjednička ljevica prikazuje se spasiteljicom nacije kojoj je konačno donijela uskraćivanu joj, a žuđenu demokraciju. Vidjeli smo već da joj ta vrsta zaluđivanja uspijeva jedino zahvaljujući samovoljnoj uporabi riječi "demokracija" u smislu "dobre" vladavine: dobre su Šestorke, a tuđmanovci su zločesti, i oni unatoč svih definicija i protiv uobičajene jezične uporabe zato nipošto ne mogu biti "demokrati". Zato se deset godina HDZ-ove vlasti simplicistički svodi na doba mraka, "izgubljeno desetljeće našega života", i, naprosto – jer što može biti gore od nje! – na *fašističku diktaturu*.

Ljevica, stara i nova, a navlastito postmoderna ljevica, od samog početka nije mogla podnijeti Hrvatsku Demokratsku Zajednicu jer joj je bila nepodnošljiva, nedopustiva, nezamisliva – nacionalna Hrvatska, jer je nacionalni prevrat 1990 dokrajčio njezine utopijske snove o anacionalnom čovjeku-građaninu svijeta, o dokidanju granica i o globalnom provođenju multikulturalnog terorizma. Posegnuvši za realističnom, naravnom, čovjeku bliskom baštinom nacionalne politike nakon desetljećâ okrutnoga komunističkog jugo-integralizma, stranka Franje Tuđmana postala je u hipu otjelovljenim neprijateljem ljevičarskih opsjenara i mutikaša. Oni Tuđmanu i njegovima nikada nisu oprostili hrvatsku državotvornu restauraciju. Nije tu u pitanju političko neslaganje, niti je riječ o moralističkim protimbama zloporabi vlasti, iskvarenosti manira i otvorenoj pljački. Na djelu je temeljiti sukob dviju ideja: nacionalnodržavne i internacionalno-kozmopolitske. Siječanjskim izborima i naknadnom njihovom potvrdom u veljači – snage antinacionalističke reakcije iznijele su svoju časovitu pobjedu i dok god budu mogle, i u mjeri u kojoj im to bude moguće, one će se nesmiljeno razračunavati sa svime što u ovoj zemlji uvjerljivo i djelatno nastupa s nacionalnih pozicija. Svejedno hoće li predmetom napada postati *Hrvatski studiji*, Sedlarov domoljubni film *Četverored*[420], saborska slika "Proglašenje Ustava 22.

---

[420] Film, koji se već bio počeo prikazivati po slikokazima, trebao je, u dužoj verziji i u dva nastavka, biti emitiran i na Hrvatskoj Televiziji prije parlamentarnih izbora, ali je drugi nastavak odgođen slijedom snažnog ljevičarskog pritiska. Filmu je prigovoreno da zbog svoje kritičnosti spram jugosrpskoga partizanskog bleiburškoga genocida smanjuje izborne šanse Račanove stranke, iako se ona nije smatrala sljednicom komunističkih zločina. Osim toga, spočitano je režiseru da pojednostavnjuje povijesnu istinu i prikazuje partizanski pokolj crnobijelim. Budući da film ništa nije pretjerao povijesno ustvrđene partizanske okrutnosti, bilo je jasno da mu se ne upisuje u grijeh ni manjkava estetika niti povijesna istina, nego okolnost da se uopće usudio po prvi put u Republici Hrvatskoj kao jedno umjetničko djelo za masovnu potrošnju podsjetiti na protuhrvatski genocid iz 1945. – Film je uistinu prilično neuspjeo, a osim toga na ružan način karikira Ustašku Crnu Legiju. Nigdje ne vidimo istinu o junacima hrvatskoga rata, samo izgubljenu rulju sirotih žrtava koje izazivaju tek sentimentalnu sućut. Najveći

XII 1990" Jadranke Fatur[421] ili tajkun Kutle. I svemu će se tome spremno pronaći izlika: nešto će se osuditi zbog nezakonitosti, nešto dokinuti zbog nestručnosti, nešto pak skinuti s repertoara kao šund i kič. Takvih kampanja, valova linčerske "pravedne osvete", možemo u mandatu Račan-Mesića očekivati veliki broj.

Nova vlast zasjela je na kormilo države po volji "međunarodne zajednice", i ništa nije razumljivije nego da će ona od prvoga dana predano ispunjavati njezine zahtjeve. Točnije, više i nije riječ o "zahtjevima"; njih je moglo biti samo dok je bilo i otpora, neposluha. Sada više ne će ni trebati izričitih zahtjeva, jer se hrvatski lideri s njima slažu, *interiorizirali* su ih u svoju intimu, *implantirali* ih u sebe kao svoje unutarnje imperative, kao svoju drugu, točnije, dopunsku narav. Nova vlast stoga ne će Hrvatsku spasiti od pritisaka, kako su to neki možda očekivali i priželjkivali. Ona će u suradnji s autorima pritisaka učiniti sve da Hrvatska i bez pritisaka dospije u stanje koje su joj ti autori odredili: stanje nove nesamostalnosti i ograničenog suvereniteta, odricanja od dobro shvaćenog nacionalnog interesa za ljubav nebuloznih, diktatorskih i posvjedočeno štetnih nadnacionalnih udruga, pristanka na model sivog, uniformnog globalističkog univerzuma.[422]

---

mu je promašaj što je svojom nespretnom, tendencioznom izvedbom među mlađim naraštajima mogao stvoriti dojam da Bleiburg i nije ništa drugo – doli izborna dosjetka HDZ-a. I doista je Sedlarov film degradirao bleiburški pokolj do razine predizbornoga *spota*. Ali zbog svega toga nitko nije javno prosvjedovao. Da je snimljena jednodimenzionalna verzija *Jasenovca*, nitko od njih ne bi zavapio ni zbog estetike ni zbog etike, a niti politike. Vidjelo se to nešto kasnije, kada je tobože HDZ-ova televizija u nastavcima ponovila davnu seriju "Kuda idu divlje svinje" onoga istog Ive Štivičića koji se bio proslavio filmom protiv vitezova hrvatske Bugojanske gerile, prikazavši ih kao šaku podivljalih terorista. I dok je profinjena ljevica u *Četveroredu* otkrila protusrpski rasizam, u *Divljim svinjama* nije ju nimalo zasmetalo da Zagorci rabe riječi poput "džigerice", kajkavca igra šumadinski gedžo, namiguše iz zagrebačke okolice govore beogradski, a čitava serija promiče komunistički teror i najcrnje šovinističko bratstvo-jedinstvo.

[421] Slika je uistinu, kako su spremno ustvrdili ljevičarski kritičari, neuspio proizvod zakašnjela soc-realizma, a ne djelo "hiperrealizma" za kakvo se izdaje. I ovdje, ljevici ne smeta šund nego državotvorstvo, ali estetska, kao i stilska i teoretska manjkavost, čine i najbolju ideju ranjivijom, i nama bi mnogo lakše bilo pred sofisticiranom intelektualnom republikom braniti nacionalne boje kada bi uz njih ipak išao i bolji ukus.

[422] Pučki se duh, u svome bespomoćnom cinizmu koliko i naivnoj prijemčivosti za doslovce svaku zabludu ili zločin, brzo domislio nove formule ropstva na crti onoga tradicionalnog i ustrajnog pronalaženja novih gospodara: *Bolje Globo nego Slobo.* Bolje uistinu nije, jer od Slobe više ne prijeti izravna pogibelj, pa je on, koliko za svoje Srbe toliko i za nas, trenutačno jedina brana globalističkoj agresiji. Tako dugo dok u Beogradu vlada Milošević, naime, nitko nas ne će moći tjerati u "integracije sa Srbijom", a Amerikanci će u njemu imati jednog od posljednjih, ali zasigurno najžilavijih protivnika svojoj svjetskoj prevlasti, koja jednako ugrožava i Srbiju i Hrvatsku i sve Božje narode.

Stoga više i ne će morati biti izravnoga vanjskoga petljanja u stvari Republike. Novokomponirani vlastodršci ovladali su već u razdoblju "brifiranja oporbe" vještinom čitanja misli, oni točno znaju što globokrati snuju i kuju. Račan-Mesić kao da im poručuju: "Nemojte se miješati u unutarnje poslove slobodne Hrvatske. Mi vrlo dobro i sami znamo što vi od nas tražite!". I zato će Vlada, zdušno podupirana legijama lijevo-liberalnih snobova, hohštaplera i štrebera, činiti sve što može kao da stoji u izravnoj službi sprege unutarnjeg i vanjskog neprijatelja: srljat će bezumno u "integracije" i "asocijacije", provoditi u Hrvatskoj regionalnu decentralizaciju, smanjivati vojsku i tajne službe, pokazivati iznimnu kooperativnost u pitanjima Haaga i Daytona, potaknuti masovni povratak srpskih petokolonaša, njegovati "ravnopravnost" nacionalnih manjina i "slobodu" medija. Činit će dakle *sve* ono što šteti Hrvatskoj kao snažnoj, suverenoj nacionalnoj državi kakvu smo htjeli kada smo rušili Jugoslaviju. Cjelokupna će rabota ubrzo očitovati i svoje drugo lice: sustavnu i brutalnu represiju nad svime što se još usuđuje misliti i djelovati domoljubno, nacionalno i državotvorno, jednom riječju, odgovorno hrvatski.[423]

Već tijekom sve tri dugotrajne i naporne zimske predizborne kampanje, a navlastito nakon proglašenja izbornih postotaka, postalo je jasno da se jedna jaka fronta hrvatske politike, uključujući uz Šestorke i lijevo krilo HDZ-a te kojekakve sitne strančice, slaže s unutarnjim i vanjskim neprijateljem oko samoubilačke formule o potrebi povratka srpskih masa u Hrvatsku, kao i "obveze" hrvatskih vlasti na suradnju s Haaškim tribunalom. Slušati strance[424] i ljevičare iz Hrvatske, prihvatiti petokolonaše kao braću, izručiti i poniziti Hrvatsku i njezin uzvišeni rat

---

[423] U politički "nekorektnom" žargonu za ovakav tip vlade stoje na raspolaganju tehnički termini "marionetska" i "izdajnička". Oni će reći: nismo ničije marionete niti narodni izdajice, jer svojevoljno vodimo politiku koju smatramo korisnom za svoju zemlju. Ali tako bi odgovorili i svi oni koje Račanu i Mesiću srodni ljevičari nazivaju (svojim dvojbenim *pars pro toto*) "kvislinzima". I time bi većim dijelom bili u pravu. Nezavisna Država Hrvatska bila je suverenija od Tuđmanove Republike, a pogotovu od ovoga što nam sada spremaju. Ante Pavelić nevoljko je kolaborirao s Hitlerom i Mussolinijem da bi u jednom turbulentnom vremenu dugoročno uščuvao hrvatsku državu. Ovi današnji "sladostrasno" paktiraju s Olbrajticom, Sorosom i eurototalitarizmom eda bi čim bolje sveli Hrvatsku na protektorat "međunarodne zajednice".

[424] Paradigmatično ponašanje rođenog (ili priučenog) roba očitovao je u svojemu *Jutarnjem Listu* Davor Butković: već 8. siječnja 2000, nepunih pet dana nakon izbora, odabrao je on za sugovornika – a koga drugog nego guvernera Montgomeryja, saletjevši ga odmah pitanjima u stilu: što bi Hrvatska sada trebala činiti, što će činiti, i hoće li nas *Madame* Albright naskoro usrećiti svojim posjetom. Nešto kasnije Montgomery se sam javio za riječ, i ponudio Hrvatskoj američke savjetnike, tek toliko da sve bude pod nadzorom i u pravim rukama.

za slobodu, izrugati se vojsci i dotući državni suverenitet – u tom *credu* pronašli su se i prepoznali Granić, Mesić i Ante Prkačin. "Srbi u Hrvatsku – Hrvati u Nizozemsku!" – postala je spasonosna lozinka hrvatskog nacional-mazohizma, koji je upravo prikupio snage za jedan novi, krivi početak, baš kao da se 1990 i slijedećih povijesnih godina ništa nije ni dogodilo. Primiti naime natrag izbjeglog unutarnjeg neprijatelja, a vanjskome se izručiti na milost i nemilost njegova politiziranog nenarodnog sudišta, značilo je najdoslovnije revidirati posljetke titanske hrvatske borbe.[425]

Nova vlada odmah je bjelodano pokazala i svoju odlučnost da se zdušno založi za primanje Hrvatske u zapadnu vojnu zajednicu NATO. Vlada misli da se po sebi razumije kako Hrvatska bez toga priključenja ne bi mogla opstati, ili u najmanju ruku ne bi bila "prava" pripadnica zapadnoga svijeta. Takvom razmišljanju u nekritičnim stereotipima posve je stran respekt spram nacionalnog interesa, on vidi samo interes Europe i svijeta kojemu se Hrvatska *a priori* mora podložiti. Tu nema mjesta za razumna pitanja o novčanoj cijeni takva pridruživanja, o troškovima za nabavu propisanog nam zapadnog naoružanja, ovisnosti o tuđoj pomoći u slijedećim ratovima, kao i obvezi da se Hrvatska na razmeđu Tisućljećâ opet jednom, sa zakašnjenjem, nađe u ulozi onoga *antemurale Occidentis*, koja ju je stoljećima silila da mimo vlastite potrebe i probitka vodi samozatajne i samoubilačke ratove za tuđi račun. Jer, NATO-pakt će štititi nas; nu tko će štititi NATO-pakt, ako ne mi? Tko će nas, napokon, zaštititi od samoga NATO-pakta?

Na sličan način dalo bi se razmišljati i o prednostima i nedostatcima hrvatskoga pridruživanja Europskoj Uniji, koju se danas usuđuje dovesti u pitanje samo onaj tko drage volje pristane da ga se proglasi ludim. Jer, kome se danas u Hrvatskoj Račana i Mesića još može objašnjavati kako bi europska Hrvatska bila konačno svedena na protektorat, na banana-republiku (štoviše, na koru od banane, kako se nedavno izrazio Radovan Pavić[426]), na marionetu i robinju svjetske zajednice, kojoj bi

[425] Puni nekrofilni naboj opisanoga programa sažeo je, po običaju, vodeći Šestorkin praznoslov Vlado Gotovac, kada je nastranim žarom zaprijetio da "svi" moraju ići u Haag, te ustvrdio da bi se tamo, samo da su živi, našla i dvojica mrtvih (tko drugi negoli glavom *Pater Patriæ* i njegov ministar rata!).

[426] "Ma kakva banana republika – kora od banane – tu nam sudbinu namjenjuju." – u članku "Balkan se i dalje ljulja", *Hrvatsko Slovo* br. 250 (=4. II 2000), str. 16–17. U tom vrlo realističnom napisu, poznati geopolitičar Pavić s pravom primjećuje kako velikosrpstvo nije nestalo, Srbija nije pobijeđena, a veliki nas svijet planira nasilno integrirati. Ako se Hrvatska ne pokori, slijede sankcije. Ako se pokori, nastat će u njoj antagonizmi između pristaša i protivnika pokoravanja. Kažnjavaju nas zbog *Oluje*, a

strvinari isprva uništili i ostatke ostataka njezina poljodjelstva i turizma, a kasnije i političku kulturu i tradiciju i sve ostalo, da bi nas potom, čim progovore gospodarske "nužnosti", preplavili i rijekama egzotičnih stranaca, sve uime napretka, otvorenosti, europske solidarnosti i multikulti-mitologije, i tako nam (što Srbima nikada nije uspjelo) uništili temelje identiteta, pa i samu nacionalnu dušu?

Hrvatski agenti eurokracije već su u *slučaju Haider* posvjedočili kako kane biti "papskiji od pape", osuđujući Haidera – koji niti je ekstremni desničar, niti je uopće ušao u austrijsku vladu, niti napokon ičim ugrožava hrvatski interes, dapače! – a da to od njih nitko nije ni tražio, još i prije nego što su nas formalno izručili Europskoj Uniji. Time je postavljen *precedens*, sada imamo zorni predokus onoga što nas očekuje, imamo jasnu predočbu o žurnosti i ažurnosti kojom službeni Zagreb kani reagirati na migove, prepoznajući već i misli svojih gospodara, ne čekajući tek na njihove izričite naredbe.

Od nove Vlade može se očekivati da će, u suradnji sa svojim patronima, doista milom ili "silom" (mameći je i obećavajući joj povlastice) vratiti većinu izbjegloga srpskoga življa u Hrvatsku. Tko ne razmišlja u rasponu od danas do sutra, nego drži pred očima dugoročni narodni razvitak, razumjet će da će to veliko djelo humanizma i tolerancije uroditi stvaranjem novoga žarišta nesigurnosti, terora i otvorenih etničkih sukoba. Ne će proći dugo, a srpska će se manjina ponovno konstituirati u kompaktnu i samosvjesnu nacionalnu skupinu koja će stajati na raspolaganju kao prokušana peta kolona prvom hiru probuđenoga beogradskog imperijalizma, a u međuvremenu, uz svesrdnu potporu, štoviše, potpirena huškanjima iz svjetskih središnjica moći, postavit će ponovno zahtjev za uspostavom teritorijalne, kulturne i političke autonomije hrvatskih Srba. Širenje srpskoga terorizma postat će popratnom pojavom ovoga političkog razvoja,[427] a ministri Jozo Radoš i Šime Lučin ne će joj biti politički dorasli, baš kao što joj nije bio dorastao ni Joža Boljkovac. I tako će povijest krenuti ispočetka, novi će rat biti isprogramiran, Hrvati će opet postati ugroženi stranci i proganjana zvjerad u vlastitoj Domovini, i ponovno ne će smjeti ni kročiti na velika područja vlastite

sloboda medija i ostali prigovori tek su izlika. "Sve u svemu, Hrvatsku čekaju teška vremena. Da bi se prevladali svi problemi, hoće se velike snage i mudrosti." – zaključuje Pavić, a mi bismo dodali da toga nova vlast – nema; hoće se, dakle, posve drugačije vlasti, koja ne će biti ni HDZ niti narančasta oporba.

[427] Dopušteno je predvidjeti da će u tom pogledu – napose sustavnim razornim djelovanjem istrijanskoga secesionizma u dijelu Šestorkine stranke IDS, ali ohrabreni i predstojećim jačanjem iredente u matici zemlji – i Talijani dočekati "bolja vremena", te se dići na uzbunu.

zemlje, za čije je oslobođenje, a ne za njezino priključenje Velikoj Srbiji i Europskoj Uniji, ginula hrvatska mladež.[428] Ovo predvidljivo zaoštravanje odnosa hrvatske nacije sa svojom zlehudom srpskom manjinom jedva će dočekati strani gospodar kao dobrodošao povod da i u Republici Hrvatskoj, poput Bosne i Hercegovine, započne po svojim pravilima zavoditi red i stvarati protektorat.

Prema samoj Srbiji, Račan i Mesić ponašat će se naglašeno pomirljivo. Čitava je vladajuća vrhuška već jednoglasno dala do znanja da jedinim neprijateljem smatra Slobodana Miloševića. Kao da je ovaj instaliran u Beograd s nekog udaljenog planeta i nadljudskim snagama uspio u hipu pokvariti plemeniti i miroljubivi srpski narod, vlastodršci u Zagrebu, izgleda (koliko god to zvučalo nevjerojatno), posve ozbiljno i iskreno vjeruju da će odlaskom Miloševića Srbija postati "uljuđena", demokratska, samozatajna i podanička banana-republika po uzoru na Hrvatsku, i da će se vladati primjereno onome što "međunarodna zajednica" zahtijeva od svojih žrtava. Zato će se žuto-crveni režim, rame-uz-rame s Europskom Unijom, predano zalagati za "demokratizaciju" Srbije, da poslije obavljanja toga čina ili procesa više ne bude nikakvih zapreka obnovi suradnje između nekoć prijateljskih naroda Srba i Hrvata, u duhu srdačnog internacionalističkog bratstva i jedinstva, nu ovoga puta na kozmopolitski način sadašnjih gospodara svijeta.

U odnosu, pak, toga mitološkoga svijeta spram hrvatske države, ne će se u doglednoj budućnosti zapažati većih promjena. Hrvatsku se jednom proglasilo nepoćudnom i nepodobnom, i kod toga će, unatoč širim osmjesima i pristojnijim diplomatskim frazama, ostati i nakon promjene vlasti. I nadalje će, dakle, biti na snazi projekt integriranja Hrvatske u tzv. "zapadni Balkan", u kojemu je, nakon Miloševića, Srbiji rezervirano vodeće mjesto, a potom, u paketu, pripajanja čitave "regije" unitarističkoj, totalitarnoj i multikulturalnoj Europi bez granica. Pokazavši volju da Srbiju slama (ali ne i moć da je slomi!) silom nadmoćne vojne tehnike, ali i usađivanjem demokratskih pravila igre u njezinu politiku, Zapad će

[428] Račan i Tomčić brzo su se počeli brinuti za stvaranje ozračja iznimne susretljivosti prema hipersenzibilnim srpskim dušicama i stavljanje "govora mržnje" izvan zakona – baš kao da "govoru mržnje" nije prethodila zbiljska mržnja: srpska agresivna, pa *onda* hrvatska, samoobrambena! Nu ta dvojica, skupa sa svojim kolegama, nisu pokazala odgovarajući osjećaj spram hrvatskog naroda, vrijeđajući ga svojom napadnom ekavicom, začinjenom brojnim srbizmima pokupljenima za službovanja u Kumrovcu i Beogradu. Sekundirao im je tada još budući predsjednik Mesić svojim rasnim prekodrinskim izričajem "špiclov", kojega su samo rijetki uspjeli prepoznati u značenju "doušnika", "uhode", "žbira" (po prilici obnašatelja onih istih usluga, uostalom, što ih je Mesić obavljao za jugoslavensku Udbu).

Hrvatsku nastojati primiriti i ohrabriti je na slabljenje države i vojske, te na stavljanje vojnih potencijala u ovisnost o nadnacionalnoj zajednici, što bi Hrvatsku onesposobilo za izravni obrambeni – a kamoli preventivni – rat protiv Srbije. Pokušavat će se svim silama iskorijeniti iz hrvatskog naroda naravni i povijesno uvjetovani strah od srpske agresije, te time učiniti da u Hrvata zakržljaju elementarni refleksi i instinkti samoodržanja. "Međunarodna zajednica" i koalicija Račan-Mesić potpuno su suglasni u uvjerenju da nakon uspostave "demokratske" vlasti u Srbiji ništa više ne će stajati na putu približavanja Hrvatske i Srbije i konačnog sastavljanja Euroslavije[429].

Svijet je promjene u Hrvatskoj doduše pozdravio, ali je svoju naklonost izričito uvjetovao bezostatnim hrvatskim ispunjenjem poznatog europskog diktata (povratak Srba, suradnja s Haagom[430], Dayton, nacionalne manjine i sloboda medija). Dakle, oduševljenje obratom – da, ali samo ako Hrvatska uistinu poklekne, a to tek valja dočekati. Hrvatska mora prvo djelom pokazati da ovoga puta misli ozbiljno, inače umjesto novaca slijede nove ucjene i pritisci. Do izvršenja naredbe, Hrvatskoj će, mniju kozmokrati, dostajati i puno srce (puno ljudskih prava i ljubavi za braću Srbe), sve ako su do daljnjega džep i trbuh prazni. Na taj način Hrvatska, u kozmokratskoj predočbi, svakako gubi. Ako se ne pokori, bit će izolirana, okupirana, prisiljena da

[429] "Zapadni Balkan" (bivša Juga minus Slovenija plus Albanija) integriran u Europsku Uniju.

[430] Ono čega smo se pod Tuđmanom samo pribojavali, sada će postati kruta zbilja: nakon sramotnih izručenja hrvatskih generala iz Bosne i Hercegovine, sada su na redu i generali iz Republike Hrvatske. Odmah poslije terorističke osude generala Blaškića na 45 godina robije, premijer Račan izmislio je neke navodne dokumente koje je bivša vlast tobože skrivala jer mogu rasteretiti Blaškića i ukazati na prave krivce. Što god, u slučaju da postoje, sadržavali dotični papiri, međutim, jasno je i slijepcu da Blaškiću ne će pomoći ništa, nego će samo poslužiti pakiranju nove pošiljke za Haag: isprva sastavljene od muževa HVO-a, da bi im se ubrzo pridružili i suborci pripadnici Hrvatske Vojske. Račanu je priča o dokumentima usto poslužila i da pokuša umiriti desničarske prosvjednike protiv drakonske osude generala Blaškića. Dokaz je tom uvjerenju i istodobna Račanova izmišljotina kako će se Mladenu Naletiliću-Tuti možda suditi u Hrvatskoj. Haag je odmah priopćio da o nečemu takvom nije bilo ni govora. I ne može biti govora, osim da usred Zagreba Tuti sude inozemni suci, što bi predstavljalo najveću pljusku ionako dvojbenom hrvatskom suverenitetu od dana srpske agresije. I kako bi se to odmah dokumentiralo, pod okriljem mrkle noći i uz isključenje javnosti, pa i "nezavisnih medija", na izravnu zapovjed guvernera Montgomeryja, ministar pravosuđa Ivanišević dao je Tutu katapultirati ravno u Haašku robijašnicu. Iz nje se ovaj prokušani hrvatski borac (koji je mogao počiniti i niz pogrešaka, ali za njih nije kompetentan neprijateljski strani tribunal) ima izgleda izvući živ samo ako slijedećih godina u europskim narodima zavladaju snage nacional-revolucionarne desnice.

se odrekne sebe. Ako pristane na uvjete, nestat će mirno s lica Zemlje. U ovim proračunima svijet se preračunao. On je vjerovao da će nakon Tuđmana Hrvatska propasti kao što je nakon Tita propala Jugoslavija. Pokrenuo je čitavu aparaturu prisile, pa je već i polučio prve rezultate: Hrvatska se "demokratizirala". Ali Hrvatska i Jugoslavija imaju različite predznake. Jedno je umjetna, nasilna nadnacionalna tvorevina, a nešto posve drugo je nacionalna država koja je krvlju svojih boraca konačno ostvarila stoljetni ideal.

Svakako, mnogo se toga i izvana i iznutra urotilo protiv hrvatskog opstanka: euro-imperijalizam i globalna judeokracija, srpska presizanja i samoubiteljski čimbenik u hrvatskoj nacionalnoj duši. Strani i domaći strvinari dali su se u divlje orgije kada je, kako voli reći unutarnja ljevica, "umrlo čudovište", ili, kako je bliže leksici međunarodnih sudišta, umro "ratni zločinac". I jedni i drugi poveselili su se da će sada Hrvatska kao laki plijen smjesta pasti u šake Zapada. Lijevo-liberalne klike u Hrvatskoj od sada će biti još spremnije na udovoljavanje masonskim željama. Franjo Tuđman takvu vrstu servilnosti ipak je donekle kočio. Nakon njega, otpori će protiv svijeta slabiti. Ali to će, povijesnom dijalektikom, izazvati otpore protiv ovoga mlakog kapitulantstva, hrvatski će se narod prisjetiti svojih žrtava i veličina, i u odlučnom času, kada ga povedu novi junaci i vizionari, znat će se othrvati napasti i odoljeti joj baš kao što je to umio 1941 i 1990.[431]

* * * * *

Kada se hrvatski narod 1990 digao da obnovi svoju državu, posegnuli su njegovi predvodnici, nakon dugih desetljeća komunističke tiranije, za prvim političkim sustavom koji je bio na dohvat ruke, za parlamentarnom demokracijom. Deset godina bilo je dostatno kako bi se frustrirane mase iživjele u prakticiranju poretka koji svakomu daje da odlučuje o svemu. Nakon desetljeća Tuđmanove demokracije moglo se smatrati da je sazrijelo vrijeme za uspostavu uistinu autoritarnog, aristokratskog poretka reda, stege i solidarnosti. Tuđman jest bio djelomice

[431] Za nevolje što su nas snašle Novogodišnjim obratom najveću krivnju – nema u to nimalo dvojbe – snose Franjo Tuđman i njegova udarna fronta HDZ. Da nisu tako kukavno zakazali u gospodarskoj i socijalnoj politici, oni isti koji su postrojili hrvatske obrambene i oslobodilačke legije, te koji su po drugi put u ovom stoljeću narodu Hrvata uz najteže poteškoće i u gotovo nemogućim uvjetima priskrbili sreću suverene nacionalne države – ne bi inače nikada morali napustiti vlast, samo bi se od vremena do vremena reformirali i dotjerivali.

autokratski vladar[432], ali je obnašanje njegovih ovlasti bilo bitno zapriječeno usporednim sustavom parlamenta, podjele vlasti, neograničenih građanskih sloboda i razularenom medijskom subverzijom te strogim nadzorom "međunarodne zajednice". Međunarodne prigode odredile su sada, međutim, da Hrvati još neko vrijeme moraju živjeti s demokratskom dekadencijom i s liberalnim terorom "političke korektnosti". S tim treba računati, s tim se pomiriti i pripravljati se na bolja vremena.[433]

Za Tuđmanova života moglo se pretpostavljati i nagađati što slijedi nakon "patrijarha". Moglo se načelno zamisliti čak i da će biti smijenjen (što dopuštaju slovo i duh Ustava) ili na neki drugi način svrgnut, te da će možda podnijeti ostavku. Moglo se očekivati ili priželjkivati da bi, u slučaju rušenja Predsjednika i njegove stranke HDZ, strukture vlasti "dan poslije" reagirale inscenacijom državnog, vojnog ili poluvojnog udara, raspuštanjem parlamenta, zavođenjem izvanrednog stanja, suspendiranjem demokratskih institucija i uspostavom diktature. "Tjedan poslije" moglo je doći do krvavih demonstracija, koje bi prerasle u građanski rat između gubitnika i dobitnika. A "godinu poslije" Hrvatska bi se poput Albanije našla u stanju izolacije.[434] Ali, ništa se od toga nije dogodilo, nego je proveden onaj najvjerojatniji scenarij: Tuđman će vladati do smrti, a potom će se narod, razočaran HDZ-ovom politikom i željan bilo kakve promjene, uz obilatu pomoć izvana, odlučiti za lijevu koaliciju i avanturističku politiku radikalne neozbiljnosti.

Što nas, dakle, čeka pod tom avanturističkom koalicijom i možemo li joj sagledati kraj u trenutku kada je tek otpočela obnašati svoju vlast? Možemo li očekivati mirnu i dosadnu liberal-socijalističku rutinu, hoće

[432] Na žalost, njegov autoritet i unutarnji stav nisu bili dostatni da zauzdaju ljudsku narav sklonu zloporabama, korupciji i pljački, koje su bacile ružnu sjenu na prvo desetljeće hrvatske državne slobode.

[433] Usp. poglavlje XV: "Hrvatska kakvu hoćemo"! Današnja narančasta Hrvatska prilično sliči jednoj drugoj nesretnoj političkoj tvorbi, koja je u povijesnom pamćenju zabilježena kao Vajmarska Njemačka – jedan ogavni *interregnum* između Drugoga i Trećeg Reicha, vrijeme raspojasane dekadencije pod okriljem ekstremne parlamentarne demokracije, ljevičarskih i manje ljevičarskih vlada i potpunog kaosa, kakav bi se u dogledno vrijeme mogao dogoditi i hrvatskoj Republici. Ali Vajmarska je Njemačka bila država u kojoj je još ostalo što je preživjelo od vojske s bojišnica Prvoga svj. rata. Ti su vojnici, poput današnjih hrvatskih bojovnika, bili nezadovoljni svojim statusom u mlakoj i nevoljenoj poslijeratnoj državi, i oni su odigrali svoj dio uloge u pripremama te ustoličenju nadolazeće nacionalne diktature.

[434] Tako su nekako mozgali agenti Europske Unije i NATO-pakta u jesen 1998, zastrašujući javnost tobože prijetećim "desnim pučem" i time neizravno pripravljajući ljevicu na preuzimanje vlasti. V. o tomu XII poglavlje – "Državni udar: s lijeva il's desna?"!

li se smjenjivati krize vlade i česte smjene garnitura lijevog i desnog centra? Za dovoljno dugo razdoblje barem ovakva vrsta nestabilnosti, koliko god se prije Tuđmanove smrti mogla smatrati vjerojatnom u dobu koje nadolazi, ne će se dogoditi iz jednostavnog razloga što Hrvatska ne će nakon propasti HDZ-a imati prikladne stranke "desnoga" centra koje bi mogle ozbiljno ugroziti vladavinu Šestorki s ikakvim izgledom da ih na neko vrijeme smijene. Polarizacija (koja je, uostalom, započela već za Tuđmanove vlasti) nastupit će manje na stranačkom planu, a mnogo će se izraženije zaoštriti u općem stanju duhova. Odatle put može voditi građanskom ratu s neizvjesnim posljetkom, ili ponovnoj uspostavi narodnoga jedinstva u miru pod vlašću odgovorne i elitne nacionalističke desnice.

Za početak, polarizacija će zahvatiti redove same vladajuće klase, već i stoga jer njezini sastojci više nemaju zajedničkog neprijatelja – moćnog predsjednika Tuđmana i homogene patrije HDZ.[435] Izbor Stjepana Mesića silno je šokirao vladajući socijal-liberalni tandem, koji je smatrao sigurnim da će za predsjednika repubike dobiti svojega čovjeka Budišu. Mesić je kao ličnost i kao političar isto toliko nepredvidljiv koliko su nejasne njegove stvarne ovlasti. One izgledaju posve drugačije tumače li se po sadašnjem ustavnom tekstu ili pak po najavama koalicijskih partnera o predstojećem slabljenju uloge predsjednika. Uza sve to, od Mesića se, bez obzira na pozitivne ustavne odredbe, uvijek može očekivati samovoljna i trenutačnim potrebama ili hiru prilagođena interpretacija njegova položaja te njegovih prava i obveza. Nije stoga čudno da je već u predizbornoj kampanji došlo do panike izazvane Mesićevom najavom kako kani "kontrolirati Sabor" i smjenjivati Vladu koja mu ne bude po volji. A već nekoliko dana nakon uspostave "kohabitacije" trojica glavešina, Mesić, Tomčić i Račan, zavadila su se oko

[435] Jedno vrijeme pod konac Tuđmanove vladavine čula se u oporbenim redovima i parola "pokretom protiv pokreta". U tadašnjim kalkulacijama HDZ bi, iscrpivši svoju ulogu pokreta, postao običnom strankom, a na čelo narodne povorke u svijetlu budućnost stavio bi se novi, moćni i monolitni pokret liberalno-socijalističke ljevice. Ovi snovi o pokretu od početka su bili osuđeni na neuspjeh. Oporbene Šestorke bile su odveć različite i nejedinstvene, sitničave i malograđanske, odveć im je nedostajalo pravih vođa, ideja i ideala, vizija i požrtvovnosti, muževne i junačke strasti, a da bi mogle utemeljiti stvarni nacionalni pokret. – Prevario se, međutim, i profesor Letica, koji je predviđao da u "post-postkomunizmu" veliki pokret predvođen revolucionarnim idealistima smijene "tehnolozi vlasti". Ovo što nas čeka, naime, ne obećaje ni najmanje da će biti idilična rutina sposobne i djelotvorne politike. Tako to možda vide utopijski tehnokrati, ali narodu hrvatskome još predstoji revolucija!

prava imenovanja šefova tajnih službi.[436] Prije isteka prvih sto dana nove vlasti narančasti su se "triumviri" već žestoko "zakačili" oko podjele ovlasti, i jedan drugome počeli otvoreno prijetiti ukidanjem prerogativa ili smjenjivanjem. Prerogative ove trojice doista jesu i ostat će nedovoljno jasno određene a da bi isključile mogućnost stalnih sukoba ovlasti, te će se ova "kohabitacija" provoditi mnogo teže nego što bi to bilo na relaciji Račan-Tuđman.

Raspad Šestorki kao poslovičnih "rogova u vreći" slutio se s puno razloga još prije negoli se uopće zavrtio izborni karusel. Sada će se ta nejedinstvenost pokazati kroza sve moguće kombinacije: Račan i Tomac *contra* Mesić, Budiša *contra* Mesić, Račan i Tomčić, Tomčić *contra* Račan i Mesić, Mesić protiv svih ostalih i protiv samoga sebe. Nastat će suparništvo između Predsjednika i Vlade, Predsjednika i Sabora, Sabora i Vlade, između Mesićeve populističke ljevice i Budišinog nacionalnog liberalizma, između kakvog-takvog hrvatskog domoljublja i istarskog autonomaštva, a u sve te sukobe redom u pravi će se čas, kao univerzalno zanovjetalo, uključiti brbljavi Vlado Gotovac. Umjesto borbe za "narodna prava" dobit ćemo staromodnu, banalnu i dobro znanu – borbu za vlast.

Budući da će nova vlast ubrzo dojmljivo pokazati kako po korumpiranosti i prijeziru socijalnih potreba masa ništa ne zaostaje za svrgnutim režimom[437], kako niti kani niti može zaustaviti nelikvidnost i recesiju, inflaciju i otkaze, kako ne zna načina da se vojskama umirovljenika ponovno redovito počnu isplaćivati njihovi mjesečni milodari, nego će za svrhe "integracije" morati štoviše rezati i od mirovina i od socijalnih davanja – narod će ubrzo izgubiti strpljenje i dići će se na socijalni bunt. Nemiri će uzeti maha čim pauperizirane mase budu shvatile da je na pomolu neotklonjivi kolaps, čim uvide da nam od nove vlasti ne će početi teći med i mlijeko, i da nam Zapad ništa ne će pokloniti, nego se tek poveselio što mu je Hrvatska pala poput zrele kruške a da za to

[436] Mesić je novinarima izjavio kako je u dogovoru s Tomčićem već odredio predstojnika HIS-a, dočim je Tomčić to smjesta porekao. Očito je Mesić mislio donijeti odluku bez predsjednika Sabora i usput prevariti javnost. A Račan, koji je tih dana hodočastio gazdama po Europi, samo je žalosno mogao ustvrditi da njega nitko ništa nije pitao. U već ionako kompliciranu aferu uključio se još i nesuđeni predsjednik Budiša, tražeći spomenutu funkciju za svoje soc-liberale. Mesić je svojemu koalicijskom partneru nemilosrdno uzvratio kako oko odabira šefova sigurnosno-izvještajnih službi ne će biti nikakvih "stranačkih kadrovskih križaljka". I tako se odmah na djelu pokazala djelotvornost kojom složne Šestorke obnašaju svoju vlast.

[437] Ta kapitalističko ljudožderje i jest klasična značajka liberalno-demokratske politike.

nije bilo potrebno čak ni platiti odgovarajuću cijenu. Intelektualna republika slavit će neko vrijeme, ali ni njoj ubrzo više ne će biti do slavlja. Uvidjet će da je s novom vlašću dobila birokrate i rutinere kakve je znala otprije, te da njezini novi junaci nisu ispunili očekivanja o kulturnoj revoluciji i o posve novoj, uistinu Drugoj Republici, u kojoj će svaki trag omraženoga nacionalizma biti zbrisan u nepovrat, koja će zavesti neograničeni multi-kulti, otvoriti sve granice i promijeniti ime u Kozmopolitsku Anarhističku Republiku Zapadni Balkan.[438]

Kada se narod okrene protiv ove vlasti, koju je smatrao svojom i u koju je uložio tolike naivne nade, pobuna će biti još mnogo žešća negoli dok je predmet kritika bio HDZ: njega osiromašeni slojevi više nisu mogli smatrati svojim i on ih nije mogao toliko ni razočarati. Ali sada više ne će biti HDZ-a da se, odvraćajući se od crveno-žutih, njemu obrate za pomoć: ne samo, naime, što je već jedamput pao na ispitu, nego, nakon raspada i propasti, više ne stoji na raspolaganju. Što će u tom času narod moći odabrati, za čime će moći zavapiti negoli za onim uistinu *trećim*?[439] Snage Nove Politike mudro će učiniti da pričekaju dok se narodno nezadovoljstvo ne nagomila i pokrene u otvoreni djelotvorni otpor, što se može dogoditi tek kada vladavina Šestorki dospije na granice svojih mogućnosti, kada se dokraja iscrpi i osramoti, kada se konačno razotkrije kao vlast opsjenara, nevježa i izdajica, kada nastupe kaos i bezvlašće, kada zemlja bude naizgled beznadno prepuštena divljanju unutarnjeg i vanjskog neprijatelja. I tada će napokon doći vrijeme da se i na djelu hrvatske politike potvrdi ispravnost one glasovite, jednostavne dijalektičke formule "što gore – to bolje".

Ne treba pritom imati pred očima samo mogućnost silovitog prevrata, niti izglede vrlo brzog sloma demokratskoga modela.[440] Prije svega, vjerojatno je da će debakl nove vlasti već tijekom 2000 godine

[438] I na crti Šestorke-intelektualci počeli su pucati šavovi. Prvi je šok u intelektualnim ambijentima izazvalo Račanovo samovoljno dijeljenje improviziranih odličja (u vidu grafika Ede Murtića) "zaslužnicima za demokraciju". Potom je ljevičarski bijes razbuktao Šestorkin ministar kulture Antun Vujić, jer nije pokazao potrebno poštovanje za "emigrante" – žrtve Tuđmanova režima Predraga Matvejevića, Dubravku Ugrešić, Slavenku Drakulić i slične. Vujić se usudio omalovažiti nedodirljivu dogmu po kojoj su dotični najureni iz Hrvatske kao odlučni protivnici Tuđmanova nacizma. Tako je ispalo da su otišli svojevoljno, slobodnom odlukom da sebi potraže unosnije uvjete, čime im je Vujić nedopustivo strgnuo svetačko-mučeničke aureole.

[439] O tome u poglavljima XIV ("Je li budućnost desno?") i XV ("Hrvatska kakvu hoćemo")!

[440] Naravno, uvijek postoji, ovisno o zbivanjima u Europi, mogućnost da demokracija svisne dosta iznenadno, poput svojega subrata komunizma. Usp. o tomu poglavlje XIII: "Bespuća zbiljske demokracije"!

stvoriti potrebu za raspisivanjem novih, prijevremenih, izvanrednih parlamentarnih izbora.[441] Ni za ovo predviđanje nije trebalo biti osobitim prorokom. Heterogene i nesložne Šestorke, njihovi sukobi i pregrupiranja povezani s narodnim nestrpljenjem i nezadovoljstvom i mogućim korištenjem prava veta što je pridržano županijskom domu Sabora[442], dovest će ponavljanim blokadama Vladina rada, mijenjat će odnose snaga u Saboru i njihovu korelaciju prema dobijenim izbornim glasovima, te tako učiniti neophodnim ponovno propitivanje narodne volje.

Bilo kako bilo, koliko god pristaše pobjedničke ljevice još uvijek očekivali uspostavu zemaljskoga raja i vječnog mira upravo zaslugom njihovih odabranika, Hrvatska je pred velikim izazovima, njezina je budućnost neizvjesna i suočena s mnogim pogiblima. Umirujuće bi možda mogla djelovati razmišljanja po kojima svaku vlast, pa i onu s planovima najambicioznijih reformi, pače, revolucionarnih nakana, ipak prizemlji neumoljiva snaga danosti, kruta zbilja – kada upravo ta kruta zbilja, zbilja kozmopolitskog univerzuma, ne bi za nas bila toliko nepovoljna. Jest, ništa se ne kuša onako vruće kako se skuhalo. Ne treba posve isključiti ni stanovitu patriotsku odgovornost, što je sigurno u sebi ćute i neki vodeći predstavnici nove vlasti. Na žalost, uvijek je pitanje: artikuliraju li oni baš uvijek i u političkoj praksi taj možda i nedvojbeni osjećaj odgovornosti upravo na način najbolji za narodne probitke?

Najveće opasnosti što se ukazuju na obzorju jesu posvemašnji gubitak narodne i državne samostalnosti uranjanjem u strukture unitarnog i egalitarnog svijeta, te s ovime povezana mogućnost radikalnog raskola u narodnom biću, rasapa nacionalnog korpusa. U Hrvatskoj ne može se potpuno isključiti nastupanje ekstremne, granične situacije građanskog rata između bankrotiranih snaga izdajničke kozmopolitske ljevice i snaga nacionalnog spasa, među kojima bi se rascijepio gladni, ogorčeni i poniženi narod. Takav rat, koji bi mirne duše u pogodnom trenutku bili u stanju potaći i međunarodni krugovi i judeo-masonski kriptokrati na čelu s USA, ne bi li se potom pojavili kao intervencionistička sila, otvoreni okupatori i donositelji "mira", mogao bi potrajati dvije do tri godine i polučiti 100 do 150 tisuća, ili čak i više žrtava.

[441] Da nam se opet vrlo brzo spremaju izbori dok se još ni od ove posljednje napasti nismo oporavili, već su tijekom predizborne kampanje razumjeli različiti promatrači sa suprotstavljenih strana političkoga spektra, primjerice Silvije Degen, Miljenko Žagar, Franjo Gregurić, Antun Vrdoljak ili Anto Kovačević.

[442] Izbori za Županijski dom trebali bi se održati tek 2002 godine. Pravo suspenzivnog veta Županijski je dom sa svojom HDZ-ovom većinom iskoristio koncem ožujka protiv Vladina prijedloga zakona o obustavi isplate dječjih doplataka.

Koliko god u narodu zahvaćenom djelomice dekadencijom, djelomice polarizacijom, mogao inače odigrati katartičnu ulogu, međutim, građanski rat u hrvatskim uvjetima, u pučanstvu koje je demografski zakržljalo do izumrijeća, predstavljao bi jedinstvenu nacionalnu nesreću, katastrofu od koje bi se Hrvati jedva oporavili.

Ali bi i gubitak identiteta u nekoj nadnacionalnoj strukturi, kao i bratoubilački rat potaknut sukobom nepomirljivih ideja i projekata, za Hrvatsku značio ono što joj je, doduše neobvezatno i usputno, proricao pokojni predsjednik Tuđman, tvrdeći kako bi odlazak HDZ-a s vlasti za Hrvatsku mogao značiti "novi Bleiburg". Kao metafora za gubitak vlastitosti i postupak izravnoga samouništenja, Bleiburg se moćno nadvio nad hrvatski narodni usud.[443] Hrvatska uistinu može i propasti. Narodi jesu u svojoj nadindividualnoj postojanosti i numinoznosti nalik onom transcendentnom i vječnom, ali i oni, poput pojedinaca, ipak povijesno nastaju, pa tako mogu i nestati.

* * * * *

Uspostava nove vlasti odrazit će se i općenito na razvoj prigoda u Bosni i Hercegovini, a napose na njezine odnošaje s Republikom Hrvatskom. Za Bosnu prije ili kasnije isteći će rok trenutačnom *statusu quo*. Čim se, slijedom unutarnjih događanja ili milošću okupatora, oslobodi sadašnjega protektorstva, u Bosni će se novom žestinom nastaviti umjetno prekinuti međunacionalni ratni sukob. Podgrijana ideja o pretvaranju bosansko-hercegovačkog područja u neku vrstu kantonalne (kon)federacije i o suverenosti "triju konstitutivnih naroda" na čitavu prostoru[444] također ne može zaživjeti bez nadzora inozemnoga protektora, jer neizbježno pada logikom neutaženih srpskih osvajačkih apetita. Bosna i Hercegovina, koliko god se ona razlikovala od "Jugoslavije u malom", kakvom ju je prikazivao Tuđman, ne može dugoročno opstati kao stabilna samostalna država. Ona je to mogla u razdobljima Srednjega Vijeka, kada još nije bila naseljena "trima konstitutivnim narodima". Ali

[443] Kao golema hekatomba, Bleiburg se već i stvarno ponovio tijekom Domovinskoga rata, računajući mrtve na tlu Republike Hrvatske kao i na području susjedne hrvatske države Bosne i Hercegovine. U jednom specifičnom smislu, pak, novi se Bleiburg Hrvatima dogodio i time što su se razoružani izručili na milost i nemilost zapadnom dušmaninu, koji je, uz suradnju novih partizana, ponovno pripravan dokrajа ih dotući.

[444] Tu ideju po nalogu inozemnih patrona neumorno ponavlja narančasti predsjednik Mesić, pa je to učinio i tijekom svojega prvog službenog posjeta Sarajevu koncem ožujka 2000.

u kasnijim vremenima, ako nije bila uključena u hrvatsku državu, ona je uvijek bila pod tuđom paskom: turskom, austrougarskom ili velikosrpsko-jugoslavenskom.

Stoga će morati sazrijeti najprirodnije, povijesno i geopolitički utemeljeno rješenje: da Bosna i Hercegovina s Hrvatskom stupi u neki oblik zajedništva, bilo to – već prema potrebi, trenutku i dogovoru – na način labave konfederacije, tvrđe federacije ili pak posve unitarne države. Da bi se taj, inače po svemu prihvatljiv[445] projekt ostvario, morat će se ponajprije riješiti srpsko pitanje u Bosni: kroatizacijom Srba makar u smislu lojalnih građana i državljana zajedničke hrvatske (ili bosanske!) države, ili pak preseljavanjem Srba koji se ne osjećaju kao kod kuće i ne priznaju državno vrhovništvo, ili će u slučaju rata progovoriti jezik oružja i preživljenja jačeg. Preduvjet je ovoga rješenja uspostava Hrvatske Pravoslavne Crkve na čitavu teritoriju zajedničke države, a sudbina "muslimansko-bošnjačke" nacionalnosti, uz odgovarajuće približavanje i pomirbu katoličkog i islamskog elementa, može se mirne duše prepustiti spontanom povijesnom tijeku. Hrvatski je interes dakle trostruki: neutralizacija četničkog srbistana usred Bosne, uščuvanje vitalnih zasada i jamstvo nacionalnih probitaka hrvatskoga katoličkog življa, te dugoročni povratak bosanskih muslimana u krilo Hrvatstva.

Jedna je od rijetkih mogućih prednosti nove vlasti u tome što ona ima stanovitih izgleda pospješiti približavanje između Bosne i Hrvatske i poboljšati njihove odnose narušene Tuđmanovim prešutnim, ali tvrdokornim ustrajavanjem na podjeli bosansko-hercegovačkog teritorija između Hrvatske i Srbije. Predsjednici Izetbegović i Mesić naći će vrlo brzo zajednički jezik na platformi nedjeljivosti Bosne. Nevolja je, međutim, u tome što njihovo poimanje jedinstvene Bosne ne smjera njezinu kasnijem cjelovitom povezivanju s hrvatskim korpusom, nego izolaciji negdašnje paradržavne tvorevine "Herceg-Bosne" od ostatka Hrvatske. Hrvatski će katolici u zapadnoj Hercegovini od Zagreba biti ostavljeni na cjedilu, jer će svim katoličkim Hrvatima u Bosni i Hercegovini biti nametnuta formula suvereniteta na čitavom prostoru te zemlje, koja je posve iluzorna tako dugo dok je njezina polovica pod izravnim srpskim nadzorom. Ova će konstelacija, međutim, uroditi povoljnom posljedicom

[445] I za one snage u Bosni koje ustravajvaju na jedinstvenoj i nezavisnoj državi s vremenom će se ovo rješenje, ako se samo provodi obazrivo i s tankoćutnošću za isprepletene probleme toga prostora, pokazati neusporedivo boljom inačicom od američkog protektorata ili NATO-okupacije.

ponovnog povezivanja bosanskih katolika i muslimana, koji će se prije ili kasnije morati djelotvorno udružiti protiv ustrajne srpske pogibli.[446]

Početak godine 2000 donio je Hrvatskoj dramatične promjene. Živimo u turbulentnom vremenu. Događaji se dan za danom ređaju, pretiču se u svojoj znakovitosti, važnosti i dalekosežnosti. Zato ovaj sadašnji procjenjujući i predviđajući pregled ipak negdje mora stati s nadom i vjerom u hrvatsko sutra i uz svijest koju je na svečanosti sprovoda i pokopa prvoga hrvatskog Predsjednika, 13. prosinca 1999, izrazio nadbiskup zagrebački msgr. Josip Bozanić riječima: "Hrvatska nam ostaje kao Božji dar i zadaća."[447]

[446] U međuvremenu, hrvatskim Hercegovcima jamačno ne će biti lako. Osjetit će se napuštenima od Republike Hrvatske, na čiju su se izdašnu političku i financijsku potporu navikli oslanjati u vrijeme Tuđmanove vlasti. Stipe Mesić u predizbornoj je kampanji iznio ružnih i paušalnih optužaba na račun Hercegovaca, koje su u Hercegovini i užoj Hrvatskoj s pravom bile označene kao "rasističke". Ali na njih nije reagirao i "svijet", onaj isti koji zbog Haiderova "rasizma" tjednima nije uspio doći k sebi. Jedna od prvih hercegovačkih reakcija na Mesićevo vratolomno osvajanje vlasti bilo je i preventivno otkazivanje poslušnosti budućemu Vrhovnom Zapovjedniku. Što su svi Hercegovci a napose ratnici osjećali, izrekao je glasno general Ljubo Ćesić Rojs, kojega je potom provizorni šef države Vlatko Pavletić razriješio dužnosti po zapovjedi predsjedničkog kandidata (!) Mesića. Tih dana pojavila se čak i tragikomična zamisao o osnutku "udruge za zaštitu Hercegovaca", kao što se stvaraju udruge za ugrožene vrste ili kućne ljubimce. Neko vrijeme u određenim je krugovima uzgajana isprazna nada u hercegovačke strukture u hrvatskoj vojsci i tajnim službama, kao da nova vlada nije među svoje prve zadaće upisala i smjenjivanje dojučerašnjih moćnika!

[447] Koncem godine planiram izdati neku vrstu *post scriptuma* ovoj knjizi s raščlambom ključnih događanja, kriza i raspletaja što su se zbili 2000, prve godine vladavine liberal-socijalističkoga režima.

KAMO NE ĆEMO

XI. NEPRIJATELJSKA HIDRA DIŽE GLAVE

Zatrimo ih da ne budu narod.
Ps. LCIII;5

Franjo Tuđman znao je u godinama svoje vladavine, redovito zaglušivan galamom iz redova ljevice, uvijek iznova podsjećati na inače notornu okolnost postojanja državnih neprijatelja. Pritom bi rado iznosio i procjenu njihove brojnosti, računajući da je svakako moralo preostati nekih 15 do 20% građana Republike Hrvatske koji se nikako nisu uspjeli pomiriti s činjenicom hrvatske državne nezavisnosti, a još manje se s njom iskreno, čista srca, poistovijetiti i sroditi.

Neprijatelji svih boja uistinu su rovarili, a ponekad doslovce divljali i orgijali, kroz punih deset godina Tuđmanove Republike. Možemo sa sigurnošću pretpostaviti kako će se njihov sustavni rad na ugrozbi hrvatske slobode u vremenu ljevičarske vlasti samo pojačati. Pritom valja imati na umu da će, prije svega, velik broj neprijatelja, koji su oduševljeno pozdravili i hektolitrima zapadnjačkoga pjenušca zalili detroniziranje HDZ-a – manje kao stranke odgovorne za brojne nevolje u hrvatskomu narodnom životu, nego navlastito kao snage što je pomogla dotući velikosrpsku tamnicu hrvatskog naroda – preuzeti svoje časne uloge izravno u redovima nove vlasti, ili će neke od neprijateljskih "ovlasti" svojom politikom preuzeti sama vlast.

Dio će se pak neprijateljske djelatnosti odvijati pod okriljem i zaštitom vlasti, a njezini će akteri smjeti računati u najmanju ruku s prešutnim odobravanjem svojoj raboti. Posao rušenja Hrvatske sada će se, dakle, umnogome legalizirati, a na svaki će se način u svim svojim vidovima pospješiti. Zato je Republika Hrvatska nakon smrti svojega autoritarnog osnivača, i nakon prelaska vlasti u ruke mnogoglave i bez-

glave oporbe, preko noći dospjela u velepogibelj. Nije ovdje, kako smo već ustvrdili, u pitanju doslovna opasnost komunističke restauracije. Komunizam je, kao marksistička ideologija, kao teroristička praksa i kao imperijalna politika Sovjetskoga Saveza, postao nepovratno stvar prošlosti. Problem, međutim, leži u višeslojnim, do sada donekle ipak pritajenim i još uvijek nepokolebanim snagama jugoslavenske restauracije u Hrvatskoj, te njihovim utjecajnim i vjernim mentorima i sponzorima diljem nesklona nam inozemstva.

Smije se pretpostaviti da će se ubrzo u tim vodama naći i dijelovi nove vlasti, a ne samo njihovi neformalni suputnici. Koliko god neodlučno i nedostatno, Tuđman je ipak donekle želio i uspijevao odolijevati vanjskim pritiscima, usmjerenima obnovi neke nadnacionalne kombinacije u kojoj bi Hrvatsku ponovno čekala propast. Danas se takva odlučnost više ne sluti na obzorju, pogotovu ako se imaju pred očima znane i zloslutne riječi jednoga od duhovnih otaca novog režima, kuma "druge republike" Vlade Gotovca, koji je razoružavajućom otvorenošću jasno i glasno – i nekažnjeno – izvalio kako će njegove Šestorke, dođu li na vlast, provoditi politiku po volji – Amerike!

U času u kojemu smo, eto, suočeni s dosad najozbiljnijim neprijateljskim izazovom od obnove samostalne hrvatske državnosti, zadaća je nacionalnoga lagera prisjetiti se onog Starčevićevog naputka za svoje pravaše, i preuzeti na se zadaću "svlačenja krinka našim neprijateljima". Pritom postojanje neprijatelja valja shvatiti kao prirodnu nepogodu. Ona je neizbježiva, koliko i "normalna" i razumljiva. Bilo bi nerazumno očekivati da hrvatska država svima bezostatno priraste za srce. Ona ne može čitavu svijetu postati "simpatična", unatoč onim "simpatičnim" političarima poput Stipe Mesića i Mate Granića, koji su svoj politički program prilagodili u skladu sa smiješnim porivom da Hrvatsku uobliče prema svojoj mjeri. Hrvatska nema potrebe postajati onakvom kakvom je želi njezin neprijatelj, ne treba se ulagivati tom neprijatelju, jer joj on ne će honorirati pripuzništvo postavši joj prijateljem, nego će tek iskoristiti njezinu dragovoljnu samozatajnost kako bi je lakše dotukao.

Ali neprijatelj je lukav, i onaj unutarnji i onaj vanjski. On je svjestan da su ga zdrave nacionalne snage prepoznale. Zato se njegova najomiljelija strategija sastoji u igri skrivača: neprijatelj nam u lice tvrdi kako ne postoji, kako nije ništa doli plod naše paranoidne mašte. I dok naš unutarnji neprijatelj bezočno niječe vlastitu opstojnost, vanjski nam se neprijatelj predstavlja prijateljem koji nam želi dobro, samo nas moli da "ispunimo što smo potpisali". Skoro se sa sigurnošću može pretpostaviti kako je upravo poricatelj neprijateljeve opstojnosti – sâm taj neprija-

telj.[448] Tako ga se, po njegovu usiljenom čuđenju i izrugivanju pred svakim spomenom neprijatelja, najlakše i prepoznaje.

Neprijatelj će, nadalje, rado ustvrditi da neprijateljske snage u Hrvatskoj naprosto izmišljaju HDZ-ovi i drugi "desničari", eda bi lakše manipulirali masama i svoj kruti regiment prikazali neophodnom zaštitom naroda pred njima, ili pak kako bi neprijatelju kao "žrtvenom jarcu" pripisali krivnju za promašaje što su ih sami skrivili. Mogućnost manipulacije narodom uz pomoć predočbe neprijatelja, dakako, ne znači da ovaj ne postoji. A oni koji unatoč čitavom političkom iskustvu pokoljenjâ niječu očitu zbilju oko sebe i pred sobom, u mjeri u kojoj ne stoje u izravnoj neprijateljskoj službi, nisu drugo negoli kukavni utopijski demagozi koji ništa nisu shvatili od čovjeka i njegova svijeta. Narod, napokon, koji nasjeda ovakvu nijekanju neprijateljske rabote, sam je sebi najveći neprijatelj.[449]

Također se neprijatelj nastoji prikriti pričama da su svi oni koji na njega upozoravaju zapravo žrtve protuneprijateljske retorike kakva je krasila pokojnu Jugoslaviju. To bi značilo da su borci protiv jugoslavenske restauracije na neki način i sami – "jugoslaveni"! Jest, Jugoslavija je dobar dio svoje energije utrošila na nabrajanje i ocrnjivanje svojih neprijatelja. Ali, ona se protiv njih i borila, i to iz jednostavnog razloga jer ih je doista imala. Bilo bi, uostalom, žalosno da su oni bili tek plodom njezine mašte. Zahvaljujući njezinim neprijateljima ona je i mogla konačno biti zbrisana s lica zemlje.

Ali ako je Jugoslavija imala svoje neprijatelje, to ne znači da Hrvatska nema svoje. Upravo tihi ili glasniji zagovornici jugo-restauracije njezini su "najvjerniji" neprijatelji. Svaka država, svaka vlast imaju svoje neprijatelje. Niti se u toj okolnosti krije nešto odveć neobično, niti je njezino priznavanje znak neke osobite duševne izopačenosti ili potajne zle namjere. Što god živi, izaziva otpore, pa tako i živi organizam jedne narodne države, zajedno s njezinom političkom klasom.[450] Za stare Grke

---

[448] Mislim da od pjesnika Baudelairea potječe ona koliko duhovita, toliko i prikladna i točna riječ: da se naime najuspješniji Sotonin trik sastoji u njegovu uvjerljivom obmanjivanju ljudi da on zapravo ne postoji. Sotonskom samonijekanju neprijatelja žurno se pridružio i novi predsjednik Mesić, prihvativši doslovce lukavu ljevičarsku poštapalicu kako unutarnji i vanjski neprijatelj – ne postoje.

[449] Ovakve i druge manjkavosti, izopake i izrođavanja nagomilane u narodnoj duši tijekom stoljetnoga robovanja tuđinu može izliječiti samo pravo narodno vodstvo uz uporabu potpunog registra političke metodologije, ne isključujući uporabu pravednog kažnjavanja i temeljitog nacionalnog preodgoja.

[450] Razumije se da mehanički, umjetni državni entiteti – poput nadnacionalnih konstruktâ tipa Jugoslavije – izazivaju protiv sebe još snažnije čimbenike unutarnjeg osporavanja.

i Rimljane, prepoznatljivi i stvarni neprijatelji bili su barbari, za Židove goji, a za Treći Reich – Židovi. Kršćani su kroz Srednji Vijek vidjeli neprijatelje u poganima, a u moderno vrijeme liberalna demokracija proglasila je neprijateljem totalitarizam i desnicu, dočim su se fašisti i komunisti međusobno smatrali krvnim neprijateljima. Njemački pravni i politički filozof Carl Schmitt, uostalom, na razlikovanju *prijatelj-neprijatelj* utemeljio je svoje shvaćanje politike uopće.[451] Slijedeći Schmittov trag, vodeći mislilac francuske *Nouvelle Droite*, Alain de Benoist, s pravom je ustvrdio kako se "prva zadaća politike sastoji u opisu neprijatelja".

Varirajući na Schmittovu temu, jedan od njemačkih predstavnika intelektualne Nove Desnice, Gerd Klaus Kaltenbrunner, zamjećuje kako su "sljepilo za postojanje neprijatelja" (*Feindblindheit*) i "nesposobnost za neprijateljstvo" (*Feindunfähigkeit*) osobite oznake liberalâ. Kaltenbrunner tu okolnost pripisuje liberalnom manjku povijesno utemeljene antropologije.[452] Ne će možda biti da je tu u pitanju samo manjak antropološke dubine, nego i manjak elementarnog razumijevanja politike – koji krasi lijevo-liberalne utopiste. Pa ipak, i taj naš aktualni neprijatelj, koji govor o neprijatelju inače zabacuje kao puku tlapnju smišljenu radi koristi vladajućih, vjeruje i sâm u postojanje neprijatelja, makar onda kada ga, naprimjer, denuncira u pojavi "rastućeg fašizma". Mi pak na obzorju ne raspoznajemo "fašističkog neprijatelja", nego onog daleko

[451] *Freund-Feind*. Usp. Carl Schmitt, *Der Begriff des Politischen* (1927). Schmitt je bio svjestan potrebe totalnog neprijatelja – kako bi se obavila totalna integracija narodnoga bića. Ali to nije značilo da se neprijatelj mora izumiti. Neprijatelj (εχθρος, *inimicus*) se javlja u svakoj oblasti, u religiji kao i u privredi. U užem smislu pak, neprijatelj (πολεμιος, *hostis*) je jedinstvena suparnička cjelina, skupina, u odnosu prema naciji ili državi, dakle u političkoj sferi. Politički neprijatelj, po Schmittu, nije određen ni ekonomskim niti pak etičkim ili estetskim kategorijama. On je ono drugo, nama egzistencijalno strano. Taj, javni a ne privatni neprijatelj, politiku upućuje na rat: rat između država ili rat unutar države. Unutarnja politika, štoviše, i postaje politikom tek kroz građanski rat, u kojemu je na djelu sukob neprijateljâ. Inače je ona tek stvar policije. A kada digne glavu unutarnji ili vanjski neprijatelj, tada nastupa čas izvanrednom stanju (*Ernstfall*), diktaturi, autoritetu i vođi, čistoj vlasti koja počiva na čistoj odluci. Schmitt, decizionist, piše pun udivljenja odu toj čistoj, formalnoj odluci kao aktu koji obilježava apsolutnu vlast u času izvanrednoga stanja. Ona je "eine reine, nicht räsonierende und nicht diskutierende, sich nicht rechtfertigende, also aus dem Nichts geschaffene absolute Entscheidung" (čista, apsolutna odluka koja ne mudruje, ne diskutira, koja se ne opravdava, nego je stvorena iz Ničega). Usp. Carl Schmitt, *Politische Theologie*, Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität, München-Leipzig 1934.

[452] Gerd Klaus Kaltenbrunner, *Ratlos vor dem Feinde*; Machtkampf und Brüderlichkeit, u zborniku (izdao G. K. K.) *Illusionen der Brüderlichkeit*, Die Notwendigkeit, Feinde zu haben. Freiburg i. Br. 1980, str. 29.

stvarnijeg i pogibeljnijeg: udruženu ljevičarsku srbo-jugoslavensku kohortu koja sanja o poništenju učinaka hrvatskoga nacionalnog prevrata iz 1999 i, oboružana zloporabom nedvojbenih manjkavosti iz proteklog desetljeća, zbog onoga što je skrivila jedna konkretna vlast snuje o likvidaciji hrvatske države.

* * * * *

Ta će osokoljena i učvršćena klika ubuduće donijeti mnoge i nove nevolje hrvatskoj državi. Ona će je na svakom koraku nastojati smetati. Ali, tko državu smeta (*stört*), taj je ujedno i uništava (*zerstört*)[453]. Oba posla, s naglaskom više na smetanju ili na uništavanju, već prema prigodama i trenutačno mogućem, zdušno i predano obavlja naš tradicionalni, provjereni, pouzdani *dušmanin*[454] – Srbin.

Ovdje se ne misli iz političko-propagandnih poriva zastupati dvojbenu teoriju o vječnom neprijatelju. Neprijatelj može biti trajan, dugotrajan, može na neki način, geopolitičkom logikom, biti određen i kao stalni naravni protivnik. On može biti i krvni i rasni neprijatelj, može svoju ustrajnu postojanost korijeniti u dugoj povijesti sukoba, u nepomirljivim suparničkim interesima ili dubokoj mržnji između narodâ. Ali to sve još ne mora ništa izmijeniti na povijesnom, privremenom značaju njegova neprijateljskog svojstva. Izmirili su se Šveđani i Norvežani, Nijemci i Francuzi[455], pa također i Hrvati i Madžari.

Svakako, hladna i uljuđena Skandinavija nije isto što i divlji Balkan. Madžarska presizanja, također, odavna su potonula u povijesni zaborav (iz kojega se, doduše, pod povoljnim uvjetima ponovno mogu probuditi!), a srpski imperijalizam tek je nakratko, srčanošću hrvatskih ratnika, ali i voljom i trenutačnim interesom "međunarodne zajednice", zakočen u svojemu pobjedonosnom pohodu.

Još dugo ćemo, dakle, morati računati sa srpskom pogibelju. Ona će opet postati stvarna i goruća čim se srpski narod oporavi od udaraca što ih je doživjeo onim vidom svoje sudbine koji mu je u posljednjih

[453] Prema Rüdigeru Altmannu.

[454] Da u ovom sklopu uporabim tu simpatičnu perzijsko-tursku inačicu za neprijatelja: *düshman*. Riječ je još uvijek živa u srpskom, ali i u dijelovima hrvatskoga jezičnog područja.

[455] Pitanje je, međutim, koliko je sadašnje prijateljstvo između ta dva, nekoć davno državno i etnički nepodijeljena, velika europska naroda konačno povijesno postignuće, a koliko se može zahvaliti tek prolaznoj njemačkoj pomirljivosti i potrebama totalitarne eurointegracije što je promiče kozmopolitska liberal-demokracija u onoj mjeri u kojoj je ona danas ovladala i njemačkom i francuskom politikom.

desetak godina bio nesklon, i kada ponešto oslabi nadzor što mu je on izložen nakon intervencije NATO-pakta. A Srbi su žilavi narod, složni su i jedinstveni kada im se primakne opasnost, i uvijek su u stanju iznjedriti vođe potrebne da ih povedu u kakav novi pljačkaško-osvajački nasrtaj na susjede. Korijene velikosrpstva ovaj rat nije podrezao. Naprotiv, dao mu je krila srpskim uspjehom u osvajanju polovice Bosne i Hercegovine, pretvaranjem Hrvatskoga Podunavlja u neku vrstu eksteritorijalnog srbistana, te masovnim povratkom srpskih izbjeglica na "svoja ognjišta" u Hrvatskoj.

Pogibelj što Hrvatskoj prijeti od srpskoga neprijatelja oduvijek je dvostruka, nu te su dvije strane međusobno povezane. Hrvatskoj prijeti država Srbija sa svojim nezasitnim osvajačkim prohtjevima, a prijeti joj i srpska nacionalno-vjerska manjina u hrvatskim zemljama, koja se svakom pogodnom prigodom stavlja u petokolonašku službu beogradskog miniimperijalizma.[456] Unatoč svim poukama iz vremena Nezavisne Države Hrvatske i ovoga rata, u Hrvatskoj još uvijek djeluje Srpska pravoslavna crkva, koju se zbog svojega nacionalnog predznaka, kao i posvjedočene povijesne uloge u posrbljavanju hrvatskih pravoslavaca, odavna moralo staviti izvan zakona kao inozemnu agenturu i neprijateljsku organizaciju.

U svojoj dvoličnosti, u dvojstvu lukavosti i okrutnosti, Srbi su neprijatelji koji takvima ne djeluju, osim ako baš izravno kolju i pile svoje žrtve. Poput ostalih neprijatelja, i oni kao zmija noge skrivaju svoju neprijateljsku narav, sve dok ona ne postane odveć očita. Znano je srpsko "velikodušje", poslovična njihova "srdačnost" i "snošljivost" kojom šarmiraju neupućene, ne bi li im u slijedećem koraku podvalili. Zato danas Srbi nemaju ništa protiv toga (čast iznimkama!) da ih

[456] Slično dvojstvo statusa unutarnjeg i vanjskog neprijatelja očituju, u svome odnosu spram Hrvata, i Židovi. Oni se, za razliku od Srba, ne bi mogli smatrati "krvnim" i "rasnim" neprijateljima Hrvata. Protuhrvatski je, međutim, nastrojen određeni tip političkog Židovstva sa središtima u inozemstvu i sa svojom filijalom u Hrvatskoj. Među Židovima uvijek je na našem prostoru bilo i Hrvatima sklonih pojedinaca, bilo je i pokrštenih ili nepokrštenih Židova koji su se smatrali Hrvatima, pa se i djelatno uključili u hrvatsku borbu. Bilo je, međutim, na žalost i takvih koji su se, umišljeni u svojoj "posebnosti" i uronjeni u zabarikadirani duhovni *ghetto*, uvijek udruživali s trenutačnim hrvatskim neprijateljem, bio on Austrijanac, Madžar ili Srbin. Stjecajem povijesnih okolnosti, veliki broj Židova kroz partizanski se pokret nakon 1945 uklopio u strukture velikorspskoga jugo-režima, koji ih je spretno izmanipulirao kako bi unovčio njihove stvarne ili navodne rane, i tako su postali jedan od stupova protuhrvatske vlasti. Oni su skrajnje neraspoloženo dočekali uskrsnuće hrvatske države 1990, od početka su je obasipali drskim zanovijetanjem, pokazujući koliko im je antipatična hrvatska sloboda, i u dosluhu sa svojim inozemnim centralama podvrgnuli su hrvatsku vlast najfantastičnijim objedama, kako bi neizravno oslabili i samu hrvatsku državu.

posjećuju hrvatske "pevaljke", koje oni širokogrudno dočekuju samo zato jer ih smatraju svojima. Hrvati u usporedbi s njima moraju djelovati kruto i sitničavo upravo zato jer se brane od njihovih presizanja, jer imaju razloga pred njima biti na oprezu (obratno nije slučaj!) i jer ih opravdano ne smatraju svojom braćom.

Skrivali oni svoj stvarni odnos prema Hrvatima s uspjehom ili ne, najkasnije po djelima prepoznat će ih i najnaivniji. Mnogo je 1990 još bilo u Hrvatskoj "jugoslavena" po inerciji ili iz uvjerenja, kojima ne bi ni na pamet palo išta spočitati svojim istočnim susjedima (i sugrađanima) Srbima; a da u njima netko vidi pravog-pravcatog neprijatelja, to im je moralo izgledati poput neuspjele šale. Trebalo je zato da Srbi ponovno jedamput diljem Hrvatske progovore svojim koljačkim jezikom, da bi i hrvatski federalisti, dakle svi oni koji se nisu mogli poistovjetiti s otvorenim četničkim velikorspstvom, pa bilo to i uime titovskoga "bratstva-jedinstva", otkrivši kako im upravo Srbi ruše iluziju o mogućnosti skladnoga južnoslavenskog suživota, konačno pristali u njima prepoznati ono što ovi jesu, te prihvatili "ustaški" obrambeni rat kao jedini izlaz.

U tome pak ratu Srbi su proigrali svako pravo da im se prizna časni naslov "pravednog neprijatelja", *iustus hostis*, kako se to običavalo u ratničkoj tradiciji od Bečkoga kongresa (1815) do I Svjetskog rata (1914). Oni su, prvo, započeli rat iz same Hrvatske, kao peta kolona neprijateljskog inozemstva i veleizdajnici koji su se digli na pobunu protiv vlastite države. Zatim, navalili su iz Srbije na Hrvatsku, koju su se prethodno velikosrpski vlastodršci, uz pomoć domaćih izdajnika u vladajućoj komunističkoj kliki, pobrinuli razoružati, kako bi joj onemogućili samoobranu. Potom, na hrvatskom tlu oni nisu ratovali kao regularna vojska u odorama i sukladno međunarodnom ratnom pravu, nego kao civili, gerilci, paravojne skupine, oslonjene na trupe pridošle iz Srbije kao i one odaslane od tzv. "ujedinjenih naroda". Napokon, počinili su sadističke, monstruozne ratne zločine nad civilnim pučanstvom i ratnim zarobljenicima, čime su se sami svrstali s onu stranu uljuđenog i viteškog ratovodstva.[457]

[457] Ratni zločini, svakako, nisu fikcija i dadu se definirati kao prekoračenje nužne ratne samoobrane ili uopće potrebitih ratnih operacija. Problem, međutim, nastaje kada se ratni zločini, i to još pod stranim, neprijateljskim pritiskom, pripisuju vlastitoj vojsci. Ako nije za vrijeme ratnih operacija postignuta suglasnost o njihovoj strogoj zabrani i primjerenu kažnjavanju, nakon rata ne ostaje drugo nego za njih proglasiti opću amnestiju, tim više što su u našim okolnostima oni počinjeni pod brojnim olakotnim okolnostima, te što su amnestirani, abolirani i oprošteni neusporedivo grublji ratni zločini neprijatelja. Izručivati pak vlastite ratnike političkim tribunalima neprijateljskog inozemstva, kako su to činili i još uvijek čine zagrebački politikanti,

Velika je nesreća inače pravednog i junačkog obrambeno-oslobodilačkog hrvatskog rata protiv Srbije bila u tome što su Hrvati – na području hrvatske Bosne i Hercegovine – i od sebe samih stvorili vlastita neprijatelja, zapodjenuvši nepromišljeno, po tuđem diktatu i u tuđem interesu, bratoubilačku borbu između hrvatskih katolika i hrvatskih muslimana, koja je, kako se to u neprijateljskim stožerima bilo i zacrtalo, polučila, te do daljnjega okamenila srpsku prevlast i stvarnu političku vlast na polovici bosansko-hercegovačkog prostora.[458]

* * * * *

Uz Srbe, kao glavnog, izravnog i ustrajnog unutarnjeg, ali i vanjskog neprijatelja, – niz različitih partija i udruga[459], usmjeridbi i svjetonazornih

ravno je i sâmo aktu veleizdaje. I četničkim je zločincima trebalo suditi u Hrvatskoj, samo je za tu svrhu morala stajati na raspolaganju smrtna kazna u obje njezine na Zapadu uvriježene, uljuđene varijante, primjerene različitim stupnjevima zločinstva: strijeljanjem i vješanjem. UN-ov "međunarodni sud za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije" (ICTY) u Haagu, međutim, najveća je pljuska hrvatskom narodu: jer je uglavnom specijaliziran za suđenje nedužnim Hrvatima, jer svojim radom predstavlja eklatantnu povredu hrvatskog suvereniteta i jer je Republika Hrvatska, ropski popuštajući pritiscima da pristane na jurisdikciju toga sudišta nad hrvatskim građanima, iznuđenim "ustavnim zakonom" o suradnji s Haagom ponizila i obezvrijedila vlastiti ustav. – Ništa na svemu tome ne mijenja ni nasilno odvlačenje srpskoga vođe iz Bosne Momčila Krajišnika u Haag 3. travnja 2000. Način na koji se obavila ova uhidba – čovjeka su usred noći oteli iz obiteljske kuće u pidžami i papučama, otvorivši ulazna vrata eksplozivom – svjedoči samo o naravi i manirama međunarodnih bogova, dočim čitava farsa Krajišnikova privođenja "pravdi", nakon godina oklijevanja i uza sve ostale neprihvatljive okolnosti, može hrvatski nacionalni osjećaj ostaviti savršeno ravnodušnim. Uostalom, ona je poslužila tek kao paravan za novu protuhrvatsku ofenzivu: već slijedećeg dana pojavila se u Zagrebu Haaška tužiteljica Carla del Ponte s novom listom žrtava. Tu su generali Norac, Gotovina, Korade i Čermak, zatim Tihomir Orešković, Tomislav Merčep i drugi. Time bi sada trebala biti kriminalizirana i hrvatska samoobrana u granicama "avnojske" Hrvatske, a navlastito junačka hrvatska samoobrambena akcija *Oluja*!

[458] Povoljno je, međutim, da je u najnovijem razdoblju Crna Gora neutralizirana kao sastojak neprijateljskog srpskog korpusa. U Crnoj Gori, zahvaljujući bezumlju srpskoga imperijalizma, jačaju separatističke snage, s izgledima da od Crne Gore, djelomice istovjetne s negdašnjom Crvenom Hrvatskom, stvore nezavisnu državu na hrvatskim granicama, sklonu oslonu na Hrvatsku i jačanju svakovrsnih sveza s njom. Zato je jedna od važnih zadaća hrvatske vanjske politike svim sredstvima poduprijeti ovu crnogorsku težnju samostalnosti i ne dati se u ovom trenutku odveć voditi razumljivim ogorčenjem zbog razornog crnogorskog sudjelovanja u srpskoj agresiji na Dubrovnik. Stjecajem okolnosti možda, paradoksalno, za početak ovoj zadaći bude dorasla upravo nova, anacionalna vlast liberal-socijalistâ.

[459] Koncem 1999 bilo je u Hrvatskoj registrirano preko 20000 takozvanih nevladinih udruga. Većina ih sigurno nije izričito političke naravi, nu može se s razlogom

zajednica na tlu Republike Hrvatske svojim su mislima i djelom duboko protivne ideji hrvatske samobitnosti i probitku hrvatske nacionalne države. U tu kategoriju spada sva sila raznoraznih jugonostalgičara i njihovih stranaka[460], marksista i titovaca, antifašista i partizana-subnorovaca, oznaša i udbaša, kosovaca ili orjunaša; Račanovih i Tomčevih *punkera*, Nove Ljevice iz 1968 i njezinih ispostava u redovima anarhista i pacifista, feministica i homoseksualaca; lijevih liberala i njihovih iskorijenjenih urbanih klika, pseudosofisticiranih piskarala,[461] intelektualnih prvoboraca ljudskih i srboljudskih prava, ženskoga prava na abortus, proroka sveopćeg permisivizma, regionalista, internacionalista i judeomasonskih kozmopolita, kao marljivih i sveprisutnih agenata svjetske nadvlade *in statu nascendi*.

Sve će ove skupine unutarnjih neprijatelja nakon dramatičnog obrata na vlasti od 3. siječnja 2000 rasti i jačati, osjetit će se ohrabrenima, znajući da su artikulirani nacionalisti za sada pometeni iz djelatne politike, te da su ustupili mjesto tim neprijateljima srodnim, bliskim i dragim, civiliziranim suvremenicima, slobodnim od natražnjačkih etničkih predrasuda i otvorenim bijelomu svijetu. A sve su to skupine izrazito, pače militantno protuhrvatskoga naboja: logikom svojih anacionalnih, nadnacionalnih i antinacionalnih uvjerenja, svojega slijepo univerzalističkog "stremljenja", te djelovanja u službi stranih agentura.

Ne bi smjelo biti nimalo sumnje u činjenicu da je strategija ove mnogoglave hidre, svim svojim posebnim metodama, usmjerena izravno slabljenju, pa u konačnici i uništenju hrvatske države. Taj se cilj postiže na razne načine: neobuzdanim, nenačelnim kritizerstvom, negativističkim manirizmom usmjerenim prema svim rezultatima državnog suvereniteta, izazivanjem uporne sumnje u smisao i postignuća hrvatske države, zloporabom očitih mana i manjkavosti izvršne politike radi

pretpostaviti da je nemali broj onih političkih bogodani rasadnik špijunske djelatnosti. Tijekom 1998 Hrvatska je na te udruge, kojih joj veliki dio radi o glavi, potrošila 100 milijuna kuna.

[460] SDU, ASH, SRP *e tutti quanti*. Jugonostalgija je, osim što predstavlja nacionalno-politički zločin veleizdaje, jednim svojim vidom i stanovita nacionalna klaustrofobija. Pacijentu je Hrvatska premala kao duhovni prostor – životni, materijalni prostor, pak, nije mu potreban. Tako će, recimo, oboljeli od jugonostalgije doživjeti napadaj ako na TV-ekranu, tijekom meteorološke prognoze, izvan hrvatskih granica ne ugleda urisane drage mu susjede na čelu sa Srbijom. Njemu ne treba teritorij, ne želi on šire granice, nego želi veliki bijeli svijet bez granica, u kojemu će svaki narod imati svoje pravo, a narod Hrvata biti osuđen na nestanak.

[461] U veljači 1999 katolički novinar i publicist Zoran Vukman imenovao je trojicu "intelektualnih denacifikatora" koje držao je u tom trenutku najistaknutijim takvim triom u Hrvatskoj: Viktor Ivančić, Miljenko Jergović i Slobodan Šnajder.

diskreditacije ideje nezavisnosti; promičbom smišljenom radi razbijanja nacionalnog jedinstva[462], okomljivanjem na tobožnje prekršaje u domeni vojske i policije; zazivanjem neograničene "demokratizacije", "ljudskih prava" i "slobode medija"; općenitim stvaranjem dojma kako jedini, i pravi spas od sviju nevolja leži u slaboj, mlakoj, minimalnoj državi, u lijevim političkim i društvovnim snagama te u bezostatnom oslonu na Zapad.

Osobita se pozornost u sklopu tih napora posvećuje stvaranju fame o važnosti svjetskih institucija i zazivanju hrvatske poslušnosti stranim središtima moći. Stalnim sugeriranjem potrebe da se pri svakoj odluci i činu obvezno misli na ono "što će reći svijet", unutarnji neprijatelj priprema i odgaja narod na podaništvo i pokorništvo, na ropsku servilnost pred eksponentima tuđih interesa. Svaki pokušaj zdravih nacionalnih snaga da uime suverenosti odole protuhrvatskim pritiscima, brutalnim ucjenama i bezočnim prijetnjama iz inozemstva, te nametanju tuđinske imperijalne volje, i da se odupru srljanju u štetne i maglovite "integracije", – on pokušava obesnažiti optužbama za tobožnje vođenje Hrvatske u "izolaciju". On, riječju, čini sve kako bi u narodu oslabio svijest o vlastitoj važnosti, kako bi mu srozao ponos i unizio dostojanstvo, usadio mu kompleks krivnje i osjećaj manje vrijednosti.

Jedna od najuspješnijih metoda u razgrađivanju nacionalne samosvijesti svakako je ustrajno podsjećanje na hrvatsku "mračnu prošlost", "fašistički karakter" Nezavisne Države Hrvatske i "zločinačku narav" Ustaškoga pokreta. Ova vrsta indoktrinacije stvara u narodu stid zbog tobožnjih grijeha i svijest o nezavrijeđenosti slobode. Generalizacija hrvatske krivnje spretno se s NDH prenosi i na današnju hrvatsku državu, te na navodne zločine što ih je u Domovinskom ratu počinila njezina vojska. Odatle je kratak put do zahtjeva da se prema Srbima bude blag (ta naši zločini nisu manji od njihovih!) te da im se, uime "ljudskih prava" i potrebe suživota, sve velikodušno oprosti.

[462] Unutarnjem neprijatelju dobro je došla svaka podjela Hrvatstva: na prošle, sadašnje i buduće naraštaje, spolove i generacije; na stališe, klase i interesne skupine; klerikalce i antiklerikalce; na vjere i pokrajine, Domovinu i emigraciju; Ustaše i partizane; ljevicu i desnicu; pristaše i protivnike Franje Tuđmana... Osobito je neprijatelju dobrodošla, jer je za Hrvatsku tako pogubna, podjela na političke stranke. Njima se na najbesmisleniji i najtragičniji način razara hrvatsko nacionalno zajedništvo. Da to sebi predočimo, dostatno je samo prisjetiti se koliko je izvrsnih, poštenih, borbenih državotvornih muževa danas rastepeno po suparničkim strančicama, umjesto da složno, zajednički, u jedinstvenoj fronti biju boj za svoju Kroaciju! Strančarenje se ugnijezdilo i u same obitelji i posvadilo ženu s mužem, djecu s očevima, brata i brata, tasta i zeta.

Unutarnji neprijatelj "u hrvatskom interesu" radi protiv hrvatskog interesa: kako nam "svijet" ne bi najavljenim sankcijama nanio štetu, unutarnji nas neprijatelj poziva da sami sebi polučimo štetu. Pokorimo se, poziva nas on, svim zahtjevima "međunarodne zajednice", pa će ona našu pokornost nagraditi pripuštajući nas u svoje zlokobne "integracije", i u njima nam poništiti i zadnji ostatak državnog suvereniteta i nacionalne samobitnosti!

Unutarnji nam se neprijatelj tako raskriva kao agentura, peta kolona, produžena ruka vanjskog neprijatelja. Ante Starčević upozoravao nas je, ne bez razloga: dok bude domaćih izdajica, imat ćemo tuđinca za gospodara. Tako je bilo onda, tako je i danas. Unutarnji neprijatelj priziva vanjskoga, olakšava mu posao, izručuje nas njemu na milost i nemilost. U Hrvatskoj zapadne centrale stvaraju svoje punktove, a ovi mu služe u obuzdavanju i reglementiranju hrvatskog naroda kako bi mu poput zrele kruške dopao šaka. I sve to uz posvemašnju snošljivost i nezainteresiranost hrvatskih vlasti!

Suradnja domaćih izdajnika i stranih čimbenika moći odvija se na različitim razinama. Na gospodarskom planu radi se o rasprodaji Hrvatske strancima, kako bismo dospjeli u potpunu ovisnost o njihovoj "dobroj" volji. U oblasti kulture, zdušno se uvozi zapadnjačko dekadentno smeće u cilju zaluđivanja duhova i duševnog kvarenja hrvatske nacionalne supstance. Nu najpogubnija je suradnja u političkoj sferi, posredovanjem bezbrojnih opskurnih nevladinih udruga, špijunskih gnijezda, službi, predstavništava, povjerenstava, izaslanstava, "kontaktnih skupina", a napose neprijateljskih, "slobodnih, nezavisnih" žuto-crvenih medija.

Suradnja unutarnjeg i vanjskog neprijatelja, uza sve svoje različite pojavne oblike, zbiva se po jedinstvenom ustaljenom nacrtu. Unutarnji neprijatelj pruža na sve raspoložive načine najširi publicitet vanjskom neprijatelju, njegovim nazorima i zahtjevima. Ovaj mu uzvraća pružanjem publiciteta "hrvatskoj oporbi" u inozemstvu, opskrbljujući je usto savjetima, naputcima i financijskim sredstvima. Potom unutarnji neprijatelj izražava suglasnost sa svim porukama izvana, huška vanjskog neprijatelja i sokoli ga na nove i nove pritiske protiv Hrvatske.

Prema unutra, pak, sugerira Hrvatima da prihvate sve što od nas traži veliki svijet, da padnu na koljena, odreknu se svoje vlastitosti i slušaju Zapad, jer će ovaj tek tako ispuniti ono što nam unutarnji neprijatelj prikazuje kao tobožnje naše želje i potrebe, a što nam je, međutim, taj isti Zapad već utuvio kao naš navodni interes. Pritom unutarnji i vanjski neprijatelj ne štede u međusobnom obasipanju komplimentima, kao i u demonstrativnom očitovanju potpunog suglasja glede "objektivne i dobronamjerne" kritike stanja u Hrvatskoj. Unisono nam i opetovano

odašilju svoju dijaboličnu poruku: budite dobri (popuštajte), pa će vam bit dobro (nestat ćete u našim "integracijama").[463]

* * * * *

Vanjski neprijatelj djeluje iz inozemstva ili iz svojih jazbina u Hrvatskoj, zaštićenih diplomatskim imunitetom; u suradnji s unutarnjim neprijateljem, ali i samostalno. Uz Srbe i Židove[464], koji protiv hrvatskog interesa rade na različite, specifične načine, nu i jedni i drugi u sklopu osobite sprege inozemstva i domaćih filijala, u vanjske neprijatelje Hrvatske prije svega spadaju neke države. Unatoč izvana prividno korektnim međudržavnim odnosima, način na koji se Sjedinjene Američke Države odnose prema Hrvatskoj, bahato tutorstvo što ga prema nama provode, upletanje u unutarnje poslove, zloporaba hrvatskih poteškoća u cilju potpune infiltracije – sve nam to, uz pouzdanu spoznaju da ta zemlja nikada nije preboljela gubitak svojega mezimca Jugoslavije, pruža opravdanje da u Americi jednoznačno prepoznamo hrvatskog neprijatelja.[465]

---

[463] Strategija unutarnjeg neprijatelja može se sažeti u pozivu na "internacionalizaciju" hrvatske krize. Tako jedan od vodećih novinara u službi "međunarodne zajednice", Srećko Jurdana, koncem 1998 u svom *Nacionalu* otvoreno poziva oporbu u Hrvatskoj da zatraži pomoć od međunarodnih čimbenika – po prilici onako kako su 1968 u Pragu staljinistički izdajnici Husak, Bilak, Barbirek, Indra, Švestka i kompanija zatražili "bratsku pomoć" od tadašnjeg SSSR-a.

[464] Hrvatskim se neprijateljem *par excellence* smije smatrati nadasve međunarodno političko Židovlje okupljeno oko Židovskoga svjetskog kongresa i židovske masonske lože B'nai B'rith, poznate po svojim dodirima s Ku Klux Klanom i vezama s pripremanjem atentata na predsjednika Lincolna, – te razgranatu mrežu zloglasnog "lovca na nacističke zločince", negdašnjega suradnika bečkog Gestapoa Szymona Wizenthala i njegove klike. Erec Israel, po naravi stvari, ima više razumijevanja za Hrvatsku, kao nacionalna država za nacionalnu državu (ta cionisti su kao nacionalna legija surađivali i s njemačkim nacional-socijalistima, kako je to iscrpno pokazao Roger Garaudy). Izraelski ispadi protiv Hrvatske dobrim su dijelom, ali ne isključivo, obol kojim Izrael plaća potporu međunarodne židovske mafije.

[465] Na razini specijalnoga rata, Amerika se u Hrvatsku infiltrira kao i drugdje u svijetu, preko širenja američke ideologije, antikulture amerikanizma: Coca-Cole, hamburgera i *Playboya* (a sve smo to dobili jedno za drugim!), preko jeftine potrošačke i hedonističke civilizacije. Amerikanci imaju u stanovitom smislu pravo kada se od europskih napadaja povrijeđeno brane tvrdnjom da se njihova kultura ne može svesti pod tri navedena artikla masovne potrošnje. Amerika je dala svijetu i značajnu književnost, pozornosti vrijednu filozofiju pragmati(ci)zma, zanimljive smjerove u glazbi i filmskoj umjetnosti, ali i vrhunsku znanost i rafiniranu tehniku – nu ono po čemu njezin imperijalni duh najpouzdanije pokorava svijet jest upravo navedeno trivijalno trojstvo i sve drugo što ono donosi i simbolizira.

Sve inozemne, međunarodne, nadnacionalne organizacije u službi svjetske nadvlade, judeo-masonske kozmopolitske internacionale, sve te različite bjelosvjetske instance sa zajedničkim ciljem smanjenja broja suverenih nacionalnih država u Europi i u svijetu, također moramo smatrati neprijateljima hrvatske države i naroda. "Ujedinjeni narodi", SFOR, Haaški tribunal, "Europska unija", OESS, NATO, "Partnerstvo za mir", MMF, Svjetska banka, svi ti dakle organi koji predstavljaju pripravni kostur za ono što bi jednoga dana htjelo osvanuti kao "Sveto Svjetsko Carstvo Američke Nacije" – sva ta bjelosvjetska sinarhija i diktat *Ghetta* i *Lože*[466] – sve je to jednoznačni, pouzdani i nadasve pogibeljni hrvatski neprijatelj.

Zašto nas "taj i takav svijet" – kako se znao izraziti pokojni predsjednik Tuđman – zapravo ne voli, pitanje je koje su sebi često postavljali mnogi Hrvati željni boljitka za svoju Domovinu. Ne voli nas jer smo razbili Jugoslaviju, a ona mu je već svojim dimenzijama bila prikladniji medij za postupno zavođenje totalnoga globalnog terora. Ne voli nas jer smo se pod konac XX stoljeća nacionalističkom samosviješću odvažili pridružiti revizionističkoj struji, koja ne priznaje rezultate njihove globalizacije i plodove njihove antinacionalističke indoktrinacije. Ne voli nas već i zato jer nismo bili na pravoj strani, na strani njihove boljševičko-liberalne protuhitlerovske koalicije (baš ništa na tome nije promijenilo Tuđmanovo zdvojno dokazivanje hrvatskoga doprinosa "antifašizmu"!).

Budući da nas ne vole, žele nas uništiti. Kako bi nas uništili, pokušavaju nas oslabiti. Ruku pod ruku s unutarnjim neprijateljem odlučili su srozati hrvatski ponos i dostojanstvo, od hrvatskih junaka načiniti optuženike pred zločinačkim masonskim tribunalom, izolirati hrvatsku državu u svijetu, pretvoriti žrtve u agresore, izložiti nas faktičnim sankcijama – jer koja je to sankcija okrutnija od nametnutoga povratka srpskih masa, od prisile na pomirbu i normalizaciju odnosa sa srpskim neprijateljem, kao jamstva za sadašnju destabilizaciju i obećanja petokolonaške subverzije za dogledni budućnost?!

Vanjski neprijatelj slabi Hrvatsku destruirajući njezinu nacionalističku samosvijest, jačajući sve silnice iz košmarnoga masonskog svijeta

---

[466] Masoni danas nemaju potrebe uvijek djelovati samo preko svoje tajne mreže; ona u međuvremenu i nije strogo tajnovita kao u prošlosti. Djelomičan izlazak masonskih struktura i·kolovođa u javnost smišljen je kako bi ublažio dojam masonske pogibli te uspavao snage otpora. Slobodnozidarske "vrednote" (humanizam, pluralizam, toleranciju, dijalog, ljudska prava...) uvelike su preuzele nemasonske instutucije, liberalno-demokratske države, pa, najkasnije s Drugim vatikanskim saborom, i sâma Katolička crkva.

liberalizma i demokracije, ljudskih prava i slobode tiska, dijaloga, tolerancije, multikulti-mitologije, zapadnjačke porno-civilizacije, pritiskajući, ucjenjujući, prijeteći, mameći nas novčanim ponudama, te stavljajući nam i opet i na ovaj način u izgled da će nam za vječnost uskratiti pravo na ropstvo u njegovim "integracijama", ako se ropski ne pokorimo njegovim zahtjevima. Pritom nas podsjeća da smo sami željeli priključak na bjelosvjetske centrale, te da je prirodno da pristanemo i na njegova pravila igre kako bi nas one izvoljele pripustiti u svoje društvo. U tome na žalost i nemaju posve krivo: hrvatske su vlasti, kao svoj i narodni cilj, doista nepromišljeno istaknule pridruživanje današnjim nadnacionalnim zajednicama kao lažnim spasiteljima narodâ.

Pa ipak, narod o tom sudbinskom koraku nije dobio prigode suvereno odlučivati, kako mu to inače jamče demokratska načela. Na "integracije" jesmo protiv svoje volje prisiljeni političkim pritiskom, ali i psihološkom manipulacijom, ispiranjem zdrave pameti jednom napaćenom, zavedenom i zaluđenom narodu, koga su uvjerili da može nešto značiti samo ako se paušalno i u paketu pripoji "velikomu svijetu", ne uspjevši ni promisliti o prednostima i nedostatcima takve dramatične odluke.

Osim što nas lukavo uvjerava da smo poništenje svojega suvereniteta tražili sami, Zapad ne štedi dvoličnih komplimenata i pohvala toj samoubilačkoj opciji: naziva je demokratskom zrelošću, kooperativnošću, spremnošću na izbjegavanje konfrontacije i ispunjavanje međunarodnih obveza. Nema tog zločina ili luđačkog čina za koji se ne bi mogli iznaći kakvi "dobri razlozi", i koji se ne bi mogao izreći prelijepim riječima te nazvati najzavodljivijim imenima. Ova imanentna mogućnost zloporabe jezika stoji na raspolaganju i našem vanjskom neprijatelju, a on ne propušta obilato je koristiti na našu štetu.

Udruženi napori unutarnjeg i vanjskog neprijatelja na poništenju hrvatskoga suvereniteta dostižu vrhunac pokušajima da se hrvatska sudbina bezostatno preda u ruke vodećoj sili "međunarodne zajednice", otjelovljenju judeo-masonske internacionale i današnjoj stvarnoj svjetskoj nadvladi u začetku – Sjedinjenim Američkim Državama, čiji poklisar akreditiran u Zagrebu, zvao se on Galbraith ili Montgomery, posve neskriveno i uz punu samosvjest igra ulogu guvernera Republike Hrvatske. Nakon sloma kondominija USA i SSSR-a, koji su bili zaveli bipolarnu dominaciju svijetom počam od podijeljenog Berlina i Njemačke preko rascijepljene Europe nadalje, te nakon što je započeo proces višeslojnog (političkog, vojničkog, socijalnog, gospodarskog, etničkog, kulturnog, moralnog...) propadanja Ruske Federacije, – USA su s punom sviješću i povlačenjem svih konzekvenci preuzele službu globalne intervencio-

ničke velesile, svjetskoga policajca i perjanice integrativnih procesa diljem svijeta.

Zato je Amerika danas najpogubniji hrvatski neprijatelj. Američki san djeluje na naivne mase hipnotički i paralizirajuće, preuzet još iz vremena kada se u Americi, uz nepromišljeno ignoriranje njezine politike čuvanja Jugoslavije pod svaku cijenu i do posljednjeg daha, vidjela obećana zemlja, brana i alternativa zlokobnom komunizmu. U sadašnjem času Amerika je, slijedeći logiku svojih interesa, privremeno zauzdala podivljale strasti srpskoga imperijalizma, i zato građani Hrvatske koji se s nezavisnom državom nikako nisu uspjeli sroditi, saveznika do daljnjega više ne mogu tražiti u Srbiji, ali ni u kaotičnoj Rusiji niti u bankrotiranom komunističkom imperijalizmu. Preostaje im multinacionalna Amerika kao predvodnica kozmopolitske globalizacije, u kojoj bi postupno imala nestati sva ova zadivljujuća šarolikost ovosvjetskih naroda, njihovih tradicija i običaja, jezika i kultura, rasnih i etničkih tipova, zavičajnih sveza i povijesnih pamćenja. Amerika je najveći neprijatelj narodâ, pa tako i hrvatskoga.[467] Zato su dojučerašnji zadrti jugoslaveni, komunisti, prijatelji sovjetskoga euroazijskog monstruma, bili oni političari, novinari ili "kulturnjaci" – danas postali najfanatičniji pristaše judeo-masonskog imperijalnog i plutokratskog monstruma Amerike.[468]

Amerika i pridružene joj protuhrvatske instance pobrinule su se za svoju snažnu nazočnost na hrvatskom tlu preko niza svojih agentura. One u današnje vrijeme nisu više jasno prepoznatljive kao klasična špijunska gnijezda koja se daju u konačnom broju koraka razotkriti i razbiti. Riječ je o udrugama skrivenim iza zvučnih ciljeva humanitarne ili razvojne pomoći, izaslanim pod izlikom zaštite tzv. "ljudskih prava" ili drugih tečevina liberalne demokracije. Dok se nismo ni snašli, u Hrvatskoj su ovih godina osvanule čitave vojske takvih američkih i

[467] Rijetki su istaknutiji Amerikanci koji ovo uviđaju uz odgovarajuću kritičnu svijest. Među njima važno mjesto pripada konzervativnom političaru irskoga podrijetla Patricku Buchananu, bivšem, a možda i budućem predsjedničkom kandidatu. Buchanan je jedan od najdosljednijih i najgorljivijih, ali i najuvjerljivijih zagovornika novog "izolacionizma", odustajanja od američke globalističke misije u interesu ostatka svijeta, nu jednako tako i same Amerike.

[468] Zanimljivo je kako jedan od takvih, Žarko Puhovski, u *lucidnom intervalu* ipak dospijeva ispravnom razumijevanju američke uloge u Hrvatskoj, tumačeći kako Amerika svoju nadmoć što je ima kao velesila ne nameće golom snagom, nego je opravdava misioniranjem demokratskoga ustroja, te zaključuje da bi Hrvati onda morali imati pravo izbora američkih političara, kada ovi upravo kao demokrati u većoj mjeri određuju hrvatsku sudbinu negoli "lokalni šerifi". Puhovski čak velikodušno priznaje da zbog takvog američkog ponašanja "na žalost" (*sic*!) čak i "primitivne" (*sic*!) desne kritike Amerike imaju smisla. Usp. riječki *Novi List* od 22. XI 1999!

srodnih udruga. One se nazivaju "privatnim" i "neprofitnim" organizacijama koje financira američka vlada. Njihovih akronima već je cijela neprohodna šuma: NED i NDI, CIO, CIPE, IRI, ACIL, OTI, USAID itd. Pod tim ogavnim kraticama kriju se kojekakvi "nacionalni" i "internacionalni" demokratski, republikanski instituti, koji u novim uvjetima obavljaju prljavi posao ranijih "normalnih" špijunskih agentura poput CIA-e. Oni se svojom djelatnošću pridružuju razgranatoj strukturi međunarodnih, europskih i svjetskih (OUN) diplomatskih, paradiplomatskih ili vojnih predstavništava, počam od raznih okupacijskih "unrpoforâ" i njihovih sljednika, misijâ OESS-a, agenturâ za istraživanje "ratnih zločina" u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini i sl., pa nadalje.

Posao im se, uz ostalo, sastoji i u podupiranju neprijateljskih medija, preko kojih nastoje potaknuti politiku korisnu za američke interese. Posebna im je zadaća krivotvoriti podatke o tobožnjem kršenju "ljudskih prava" te tako stvarati izliku za pritiske i ucjene. U konačnici ovim putom, preko nevladinih udruga, uz svesrdnu pomoć lokalne američke ambasade, ruše se nacionalne vlade postkomunističkih, "tranzicijskih" država.[469] Ambasada USA u Zagrebu, u sklopu svoje rušilačke djelatnosti, otvoreno je podmićivala "nezavisne" novinare i isplaćivala im pozamašne svote za potrebe podmirivanja sudskih troškova koji bi nastali u njihovoj "samoobrani" pred režimskim tužbama. Veleposlanik Montgomery galantno je darivao i hrvatske suce, kako bi ih potkupio da u svojim osudama budu velikodušni prema srpskim optuženicima.

Jučer je ovakvom američkom subverzijom u Slovačkoj srušen Vladimir Mečiar[470], a sada se sličan scenarij odigrao u Hrvatskoj,

[469] Dakako da ovima stoje na raspolaganju i klasična špijunska sredstva, u međuvremenu usavršena do zadivljujućeg stupnja. Početkom 1999 STOA, tehnički organ Europskog parlamenta zadužen za istraživanje prisluškivanja, iznijela je podatak da USA satelitskim putom ostvaruju potpuni nadzor nad svim europskim brzoglasnim razgovorima, te ih pohranjuju radi kasnije selekcije i uporabe. Ovaj, već i otprije poznati podatak dospio je ovako otvoreno u javnost upravo u vrijeme kada su, po inozemnom nalogu, snage unutarnjeg neprijatelja digle neviđenu buku oko djelatnosti hrvatskih sigurnosno-izvještajnih središta, pa i prisluškivanja odabranih građana, za koje se pretpostavlja da su upleteni u protudržavnu djelatnost ili da je pripremaju. I tako je unutarnji neprijatelj zaštitnike hrvatskog suvereniteta proglasio neprijateljima, a da ga naravno nimalo nije zasmetao totalni nadzor što ga je nad nama zaveo vanjski neprijatelj!

[470] Nacionalnoga slovačkog premijera Mečiara ustrajnim su radom svrgnule s vlasti američke službe u dosluhu s unutarnjim neprijateljem, nevladinim udrugama, medijima, pa i dijelovima Crkve. Po ustaljenom postupku, njegovoj vladi pripisano je kršenje ljudskih prava i spočitano neprijateljstvo spram "nezavisnih medija". Zapravo su ti mediji, itekako slobodni i podupirani od Amerike, i obavili glavni dio posla u

uspješnim dovlačenjem recikliranih komunista i lijevih soc-liberala na državno kormilo.[471]

Veteranski status i "časna" uloga *primus inter pares*, prvoga među jednakima, pripada u ovom neslavnom zboru zloglasnoj družbi "Otvoreno društvo" madžarsko-židovskoga "filantropa" i plutokratskog mešetara Györgya Sorosa.[472] I njegova rabota spada u uhodanu metodu prividno velikodušnih dobrotvornih davanja, kako bi se pod njihovom krinkom razarao monetarno-gospodarski sustav, promicalo liberal-demokratsko slabljenje države, te ulagali enormni napori da se ona ugnijezdi u gustu mrežu nadnacionalnih struktura, u kojima se zajamčeno gube nacionalna samobitnost i državni suverenitet.

Kroz deset godina nezavisne Hrvatske sa znatiželjom, čuđenjem i, nadasve, ozbiljnom zabrinutošću mogao se domoljubni promatrač pitati ima li Republika Hrvatska uopće volje i namjere otkrivati te kažnjavati strane agente koji djeluju na njezinu tlu?[473] Mnogi znaci govore da se ta djelatnost, koja je kao mora premrežila svaki pedalj ove zemlje, vrlo brzo počela smatrati nečim po sebi razumljivim, bezazlenim i benignim, što dobar ukus i "politička korektnost" nalažu tolerirati, bez obzira na trajnu političku štetu koju ona nanosi vitalnim probitcima hrvatske države.

rušenju legitimne vlasti, baš onako kako se to kasnije dogodilo i u Hrvatskoj, i kako se, uz daleko jači otpor, nastoji polučiti u Srbiji. Prije izbora na kojima je poražen Mečiar, Amerika i njezini pomagači na te izdajničke medije utrošili su ne manje od 30 milijuna dolara. Vladimir Mečiar u jednom je poučnom *interviewu* (u *Večernjem Listu* od 17. XI 2000, pod naslovom "Hrvatski prijatelji uoči izbora mogu učiti na našim pogreškama") potanko iznio metodologiju ovoga državnog udara koji se dogodio u Slovačkoj. "Hrvatski prijatelji" iz slovačkoga iskustva, međutim, nisu naučili ništa, a kada su i sami na isti način doživjeli poraz, novi su vlastodršci bacili u nemilost novinara Marka Jurića, koji je s Mečiarom vodio spomenuti razgovor.

[471] Svi nedvojbeni i nemali promašaji HDZ-a, zbog kojih je na izborima kažnjena ta nesposobna, korumpirana i olinjala oligarhija, ništa ne mijenjaju na okolnosti da je Amerika sa svojim produženim rukama diljem Zapada zdušno i uspješno radila na pobjedi jedne ljevičarske klike, koja je bez uvijanja bila najavila da će provoditi američku, a to znači protuhrvatsku politiku.

[472] Ovo tobože "otvoreno društvo" (nazvano po djelu Soroseva uzora, židovsko-austrijsko-britanskoga neopozitivističkog filozofa Sir Karla Raimunda Poppera, *Open Society and its Enemies* [1945]) u svojoj tekućoj praksi, uostalom, djeluje kao vrlo *zatvoreno* društvo, kao podzemna urotnička banda, koja tako slavljenu "javnost" ne pripušta ni na svoje seminare.

[473] Prema pouzdanim informacijama, na području Republike Hrvatske početkom 1999 rovarilo je oko 7000 stranih špijuna. To je samo ono za što se zna.

* * * * *

Jednako velikodušje hrvatske su vlasti očitovale i spram domaćih agenata, hrvatskih građana u mreži i službi stranih obavještajnih središta. A ovi su, u sprezi sa svojim inozemnim kolegama, posve nesmetano i sustavno obavljali klasične poslove iz domene špijunskoga umijeća: prikupljali povjerljive podatke o Hrvatskoj, širili dezinformacije, njegovali sve vidove prevratničkoga rušilaštva. Mnogi od njih posve neskriveno su prodrli u sredstva javnog priopćavanja i pod krinkom "slobodnog", "nezavisnog" novinarstva, krivim prikazivanjem činjeničnog stanja, plasiranjem lažnih i alarmantnih vijesti ili prividno uvjerljivih poluistina, katastrofičnim komentiranjem tekućih poteškoća i nevolja, pripravljali su teren za promjenu stanja nacionalne svijesti, za golemi porast narodnog nezadovoljstva i konačnu promjenu vlasti.[474]

Uredništva plaćeničkog, najamnog, žuto-crvenog, ljevičarsko-senzacionalističkog, katastrofičarskog tiska te elektronskih medija, predstavljaju posebnu neprijateljsku kategoriju i iznimno pogodan ambijent za razvijanje špijunske subverzije. Na prvi pogled lako ih je prepoznati kao medije koji njeguju normativizam neograničene, nikad dostatne medijske slobode, uživajući u isto vrijeme nevjerojatno visoku razinu slobode beskrupuloznog, nepravednog i neistinitog objeđivanja i ocrnjivanja, ali i neukusnog i ordinarnog karikiranja kako ideje nacionalne države, tako i njezinih temeljnih načela i predstavnika vladajuće politike. Zaluđujući površnim konstrukcijama i izmišljenim ili pretjeranim "skandalima"[475] publiku gladnu škakljivih podražaja i povlađivanja svojim

---

[474] Hrvatskoj emigraciji bilo je dobro znano da su neka danas vodeća komentatorska i kolumnistička pera "nezavisnih medija" desetljećima bila na platnim popisima američkih, britanskih ili zapadnonjemačkih tajnih službi. Suradnja sa zapadnim ili istočnim službama pripisivana je uporno i nekim političarima, primjerice onima s lijevog, tehnokratskog krila HDZ-a. Vjerojatno ćemo se jednoga dana iznenaditi kada budemo dobili konačne i pouzdane dokaze o izravnoj, "profesionalnoj" špijunskoj raboti nekih najpoznatijih imena s današnje politikantske estrade! Mile Butorac, član središnjega vijeća Manolićeve stranke Hrvatski nezavisni demokrati, koji se na konferenciji za novinstvo 19. veljače 1999 predstavio kao bivši agent KOS-a i dviju inozemnih službi, ustvrdio je kako su Ivica Račan i Stipe Šuvar do 1990 također bili suradnici KOS-a, a da Šuvar još i sada radi za jugo-Udbu. Kasnije je Račan sa svojom ženom, po njegovim riječima, stupio u CIA-u, kao i Hrvoje Šarinić. Istom prigodom Butorac je iznio tvrdnju da su čelnici IDS-a Ivan Jakovčić i Damir Kain bili predobijeni za talijansku obavještajnu službu radi ostvarenja "projekta Istra", te da su se u tom cilju dva puta sastali i s *Duceovom* unukom Alessandrom Mussolini. Političke predstavnike srpske manjine, Đukića i Pejnovića, doveo je u svezu s njemačkim i belgijskim agenturama.

[475] Omiljeli skandali su na navodno nezakonit način stečeni stanovi, ali i svi vidovi luksuznog života vladajućih, podobni za izazivanje nacionalne zavisti.

emocijama, huškajući na zavist, potpirujući općenito nepovjerenje prema vladajućima koji im nisu po volji, oni takav rad prikazuju kao domoljubno obavljanje dužnosti prosvjećivanja i senzibiliziranja javnosti.[476]

Dio svoje neprijateljske djelatnosti ti mediji obavljaju posredovanjem zapadnjačke dekadencije, standarda zapadnog načina života koji uključuju i pornografiju, različite stupnjeve prostitucije[477] te zagovaranje zločinačkog i genocidnog abortusa. Uzdizanje ispraznih i stupidnih pomodarija te snobovskih prenavljanja, kako ih svojim ponašanjem provodi kukavni hrvatski novokomponirani *jet-set*, kult tijela i promičba okultnih umijeća, posvemašnji egoizam, hedonizam i materijalizam, – ideologija su ove vrste tiskovina, duhovni svijet kojim ona zrači na svoju publiku, odgajajući jedan ljudski soj imun na zov svakog višeg poziva i plemenitijeg ideala.[478]

"Nezavisni" mediji, užim političkim vidom svoje zadaće, predano rade na prenošenju ljevičarskih, lijevo-liberalnih idejnih zasada, što im je olakšano i okolnošću da su u njima našli (i zadržali) uhljebljenje dojučerašnji pokorni glasnogovornici velikosrpskoga jugo-komunizma i njemu pridruženih zlikovačkih agentura, spremni da i u novim uvjetima demokratskoga ustroja i državne samostalnosti, na novi način, novim smicalicama, nastave svoju pogubnu rabotu rastakanja hrvatskoga nacio-

---

[476] Za svrhe manipulacije neprijateljski je žutotisak – u kojemu po vještini i nesavjesnosti bez konkurencije prednjači tjednik *Nacional* – razvio uzorni model novinskoga članka velikog obujma, pod bombastičnim naslovom najčešće bez ikakva pokrića u tekstu. U takvom članku autor se redovito poziva na neki tajni, anonimni, najvjerojatnije nepostojeći "dobro informirani" izvor blizak vlasti. Time diže ugled svojim tobože prodornim novinarima, a njihov uradak u očima naivnog čitateljstva istodobno čini uvjerljivijim. Pomnija raščlamba pak redovito pokazuje da članak tek naširoko razglaba poznate banalnosti, te osim nešto nagađanja i špekulacija, kao i spretno ubačenih teza i sugestija neprijateljskih službi, ne sadrži ništa vrijedno pozornosti, ne pruža nikakvo novo znanje, a ponajmanje ispunjava cilj formuliran u naslovu. Članci ovoga tipa pogodni su za raspirivanje neodređenog nezadovoljstva u puku. Nenadmašni velemajstor ovakvoga pisanja jest *Nacionalov* komentator Mladen Pleše.

[477] U naravi je stvari da se, primjerice, usiljeno i prisiljeno fotografiranje mladih djevojaka u golim i polugolim pozama, honorirano ili ne, ima smatrati blažim oblikom prostituiranja, to više što je taj ulazak u svijet estrade, zabave, "glamura", u pravilu tek predigrom za konačno posvećivanje paraprostitucijskim poslovima poput manekenstva, ili "glume" u proizvodima filmskoga polusvijeta. Hrvatski žutotisak, oponašajući svoje iskusnije i rafiniranije uzore s dekadentnoga Zapada, stavio je na snagu prešutnu maksimu po kojoj, i njegovim zalaganjem, svaka curica ima postati bludnica. I tako on marljivo sudjeluje na projektu posvemašnje *bordelizacije* Hrvatske.

[478] U ista kola upregnuta je i hrvatska državna (nu već duže vremena, još pod Tuđmanovom vlašću, unatoč galami lijevih liberala, zapravo "javna") Televizija, zdušno predana svojoj misiji kvarenja manira i dobrog ukusa, te neumornom produciranju i reproduciranju najogavnijeg šunda.

nalnog bića, mažući na zid crnu sliku o Hrvatskoj, huškajući protiv nacionalne vlasti, a neprijatelja podcjenjujući i pripisujući mu naprosto da ne postoji.

U području medija razvija se osobito višeslojna, plodna sprega i suradnja unutarnjeg i vanjskog neprijatelja. Od potonjega žutotisak preuzima dobar dio svojih tema, dezinformacija i mnijenja; on također prenosi inozemne prijetnje i ucjene, kao i argumente kojima ih vanjski neprijatelj nastoji podkrijepiti. Kroz komentare i kolumne zrcale se stajališta stranoga gazde, a čitatelju se tuvi u glavu kako je veliki svijet dobar i dobrohotan, spreman na svakojake ustupke, usluge, pače sustavnu pomoć, samo ako Hrvatska još ispuni ovaj ili onaj sitni uvjet, što će biti na njezinu korist, i što je, uostalom, i sama, u nekakvom ugovoru ili dogovoru, svečano obećala.

Narod se na taj način zastrašuje ljutnjom velikoga svijeta i sankcijama što nam ih je ovaj pripravio za slučaj da odbijemo njegov ultimatum, omekšava se "javno mišljenje" i preparira ga se da učini pritisak na svoje čelnike, kako bi ovi čim prije kapitulirali, slomili se i popustili onom izvornom pritisku iz inozemstva.

Neprijateljski žutotisak s jedne strane prenosi i razglašava poruke inozemnih gazdiju, brine se da oni dopru do nezadovoljnoga puka – a za nezadovoljstvo uvijek ima razloga! – kako bi ga se propagandnom manipulacijom instrumentaliziralo ne samo na otpor vlastima, nego i na destrukciju onoga u vlasti što nadilazi puku vlast, čuvajući temelje opstojnosti samoga državnog suvereniteta. S druge pak strane, obratno, takav tisak šalje određene poruke i svojim gospodarima, potiče ih da se lakše i jače razljute nad neposlušnom Hrvatskom i pruža im sugestije o najpogodnijim sredstvima kojima će ovu privesti pameti.

Pravi biser te lukave plaćeničke metodologije pružaju, u vodećim hrvatskim glasilima judeo-masonske internacionale i agitpropa "međunarodne zajednice"[479], *interviewi* s odabranim zapadnim glavešinama prokušanima u raboti destabiliziranja hrvatske države. Vještina se kod tih razgovora sastoji u formulaciji pitanja, tako sročenih da sugovorniku sugeriraju protuhrvatske odgovore. Novinar svoga ispitanika provocira,

[479] Među ovima valja ponajprije navesti lijevo-liberalne, u manjoj ili većoj mjeri parapornografske tjednike *Nacional* i *Globus*, potom riječke dnevne novine inače bogate, pa i hrvatsko-nacionalne tradicije, *Novi List*, koji se u godinama Republike Hrvatske, pod krinkom prividne tolerancije i "slušanja obiju strana", pretvorio u platformu udruženih snaga partizanske jugonostalgije i vanjskog neprijatelja. Marljivo im pak sekundiraju "nezavisne" krugovalne postaje, kao što je zagrebački *Radio 101* ("stojadin"), u vrijeme kampanje za hrvatsku državu zaslužni organ nacionalnih snaga, da bi se nakon osvajanja nezavisnosti dobrim dijelom pretvorio u vlastitu suprotnost.

izravno ga huška upitima tipa: "Ne mislite li da je Hrvatska pokazala iznimnu nekooperativnost pri...?", "Što držite o najnovijoj drskosti predsjednika Tuđmana, koja se očitovala u...?" ili pak: "Zašto vladajući HDZ ne shvati da je potrebno ubrzati povratak Srba na...?". Zanimljivo je, međutim, da se međunarodni agenti, kojekakvi ambasadori u ulozi guvernerâ, ili profesionalni židovski hrvatožderi, – razmjerno često ipak ne daju jeftino upecati na ovakvu udicu, nastojeći uščuvati makar minimum othinjene diplomatske pristojnosti.[480] (I tako smo, uz već postojeći reporterski, istraživački, analitični, kritični i kakav sve ne žurnalizam, dobili i onaj *iznuđivački*, koji točno zna na kakav odgovor svojim ciljanim pitanjima želi, pače, *mora* prisiliti svoga ispitanika.)

Iznuđivačko novinarstvo savršeno koordinira svoju djelatnost s naputcima i potrebama svojih inozemnih nalogodavaca. Ono o tim mentorima ovisi i financijski, pa je, dakle, već i stoga besmisleno nazivati ga "nezavisnim". Uporaba ove lažne etikete smišljena je kako bi se postigao dojam njegove slobode u smislu u kojemu masonsko prosvjetiteljstvo mudruje o "građanskim slobodama", slobodi "mišljenja", "tiska", te drugima što su raspoređene po svečanim ustavnim i srodnim deklaracijama sročenima na tragu francuske revolucije. Slobodu, međutim, ne stvaraju ustavi, jer ustavi su isprazna verbalistika, a sloboda je kategorija metafizičkog reda. Pa ako je iznuđivački tisak "oslobođen" osjećaja dužnosti prema Domovini i lojalnosti što bi je imao dugovati državi, to nipošto ne znači da je naprosto "slobodan". Soros i kompanija nikoga još nisu učinili slobodnim. Oni i postoje samo zato da bi stvarali nove oblike ropstva, okrutnije i dublje od svih tradicionalnih. Svakako, oni pristanak na ropstvo izobilno honoriraju. Stoga je posljednji smisao žutotiska u tome da *blaćenjem* države sebi omogući *mlaćenje* novaca.[481]

[480] Časnu iznimku, jamačno, predstavlja notorni *gangster* Ephrajim Zuroff, koji očito smatra da mu kabalistička sveta znamenka od "Šest Milijuna" daje pravo ne samo na bezgraničnu šovinističku mržnju, nego i na ono što njegova subraća diljem svijeta najrigoroznije osuđuju kao "govor mržnje".

[481] Ovu vezanost neprijateljskoga tiska – novina i novinara – za stranog gospodara valja uzeti i u trivijalnom špijunskom smislu. Prije stanovitog vremena zagrebački je *Vjesnik* pokrenuo tabuiziranu temu o suradnji niza danas aktivnih novinara sa službama negdašnje jugoslavenske tajne policije. Zabavno će, međutim, biti jednoga dana, kada se zaokruži potrebna dokumentacija, doznati kojim su sve stranim, protuhrvatskim službama bila na *platnom popisu* neka od najpoznatijih žurnalističkih pera u Republici Hrvatskoj. To pitanje, međutim isto je tako malo zanimalo HDZ-ovu vlast kao što će zanimati i novi liberal-socijalistički režim Račan-Mesić. Špijuna se može neko vrijeme pustiti na miru i neupadno ga pratiti, kako bi se više doznalo o njegovoj djelatnosti; može ga se predobijati kao dvostrukog agenta, može ga se prognati ili razmijeniti. Ali da se za političare i novinare koji su se stavili u službu neprijateljske sile *nikada* i

Tako se i Sorosev *Feral Tribune* izruguje Hrvatskoj, ne šali se *na* račun neprijatelja, nego *za* njegov (ali i svoj) račun.

Neprijateljski tisak, dakle, ovisan je o svojim nalogodavnim centralama kao rasadnicima tema, mnijenja, subverzivnih naputaka, koristi njihove predstavnike kao izravne sugovornike te, napokon, nemilice troši njihov novac koji mu one rado i neštedimice stavljaju na raspolaganje. U pojedinim slučajevima, agenti inozemnih službi čak se upotrebljavaju kao novinarski suradnici. Ponekad su oni hrvatskoga podrijetla, te se angažiraju pod krinkom profesionalnih novinara. Ali možda je jedinstven slučaj žuto-crvenoga *Nacionala*". Dobar broj njegovih perjanica hrvatske nacionalnosti pripada špijunskom podzemlju, bilo da je riječ o djelatnicima bivše jugoslavenske Udbe ili pak ljudima neke od velikih zapadnih špijunskih kuća.[482] Drska originalnost, međutim, kojom se u Hrvatskoj može pohvaliti samo ovaj tjednik, i koja se može objasniti samo nastrano pomirljivim odnosom hrvatske države spram stranih agenata, – jest primanje u (honorarni) radni odnos stranca, Amerikanca poljskoga podrijetla[483], koji je izravno i posve javno zaposlen kao ravnatelj Odjela za istočnu Europu Središta za strateška ispitivanja (filijale američkih tajnih služba) u Washingtonu.

---

nipošto ne predviđa i varijanta suđenja, osude, kazne (pa i drakonske, kapitalne, ako to traže omjeri zločina) – takav *postmodernistički* odnos prema neprijatelju danas je valjda moguć samo u Hrvatskoj. Špijunaža se, po stupnju pravno-moralne odioznosti, danas i ovdje promatra blaže negoli prekršaj krivog parkiranja.

[482] *Nacionalu* pripada i dvojbena slava da je sitnim novcem namamio, te moralno i intelektualno upropastio jedno od najsjajnijih žurnalističkih pera desnoga lagera, Srećka Jurdanu. On je, doduše, već i sâm kroz svoju karijeru neuspješnoga filmaša, ali dobrog novinara, pokazao začudnu prevrtljivost: počeo kao crveni skojevac zvani "Rus", da bi nakon nacionalnoga prevrata nastavio kao radikalni zagovornik Nezavisne Države Hrvatske. Udaljivši se od Tuđmana zbog osobne uvredljivosti, protutnjao je kroz stranke Parage, Veselice, Gabelice i Mate Ćavara, priklonio se, dok je bilo isplativo, egzotičnim sektašima Lyndona LaRouchea, te napokon, kao novopečeni ultraljevičar i rasni antifašist, pronašao uhljebljenje u lijevo-špijunskom tjedniku, koji mu omogućuje neobuzdani razmah larpurlartističkog manirizma. Ponekad bi u tim usiljeno kritičnim komentarima, prepunim konstrukcija i poluistina, površnih i zlobnih hiperbola, nešto naravno i pogodio, uvijek duhovito i spretno formulirano, ali mu se zdravo za gotovo nije moglo uzeti ništa, jer nije pisao s ciljem otkrivanja istine i odavanja pravde, nego s ciljem lukrativnoga olajavanja dojučerašnje vlasti. Ako to bude volja *Nacionala* i čovjeka iz slijedeće fusnote, nema nikakve dvojbe da će se s istim žarom okomiti i na netom ustoličenu liberal-socijalističku vrhušku. Oprezni naznaka takva zaokreta moglo se u međuvremenu već iščitati iz njegovih kolumni.

[483] Janusza Bugajskog. Nagađanja, sugestije i preference iz njegove redovite rubrike posve se uklapaju u opću strategiju zapadnoga bacanja Hrvatske na koljena, koju na svoj način i bez njega provodi tjednik prijevarnog imena *Nacional.*

* * * * *

Senzacionalistički, "nezavisni", tobože konstruktivno kritični tisak najprikladniji je, ali ne i jedini medij specijalnog, napose psihološkog rata što ga vanjski i unutarnji neprijatelj udruženim snagama vode protiv opstojnosti hrvatske države. Psihološki rat može se provoditi i usmenim porukama, intrigama protiv osoba ili tračevima rasprostiranima po prijemčivim jezgrama većih gradova. Može se koristiti i metodama otvorenog nasilja, diverzija i subverzija, veleučilišnim indoktrinacijama, modama, zavođenjem kulturne hegemonije Zapada, emocionalnom promičbom, stvaranjem povoljnog ozračja za potporu odgovarajućim političkim snagama itd.

Metodama psihološkog rata vanjski neprijatelj i njegovi domaći slugani ispiraju mozak naciji, preodgajaju je u duhu liberalizma, kozmopolitizma i srodnih samoubilačkih ideologija; slabe joj ponos i dostojanstvo, unižavaju samosvijest i podrivaju spremnost na samoobranu; sugeriraju joj razorne nacionalno-psihološke komplekse (krivnje, niže vrijednosti), huškaju je na mržnju i strah, brigu, tjeskobu i depresiju, apeliraju na najniže masovne instinkte; rastaču nacionalno jedinstvo, stvaraju atmosferu općenite međusobne nesnošljivosti, rata sviju protiv svih, i ruše ugled države.

Opći je cilj svih tih postupaka oslabiti nacionalnu supstancu, učiniti je nesigurnom i neotpornom, poljuljati joj povjerenje u vrijednost nacionalne slobode i državnog suvereniteta. To se najbolje postiže modeliranjem kolebljivog, sitničavog i kritizerskog mentaliteta, koji ne će biti zadovoljan ni s jednom od ponuđenih alternativnih varijanti, nego će biti prepariran da smjesta svakoj pronalazi mane. Jedan je od zornih primjera ovoga postupka metodično poticano nezadovoljstvo s obzirom na jedan određeni vid hrvatske vanjske politike. Malobrojnost hrvatskih dodira s inozemstvom na odgovarajućoj razini[484] u Tuđmanovo vrijeme, kao i rijetkost Predsjednikovih putovanja izvan Hrvatske te primanja šefova država i vlada u Zagrebu, tumačila se izolacijom nastalom zbog manjkavosti hrvatske "demokracije" i odbijanjem ispunjenja prijateljskih uvjeta moralnoga Zapada. Kad god bi se, pak, pojavili znaci intenzivnije hrvatske diplomatske aktivnosti, odmah su se centrale za vođenje psihološkoga rata pobrinule da narodu pokvare raspoloženje, ukazujući

---

[484] Ako se ovdje ne računaju kontakti s inozemnim gubernatorima i nadzirateljima, koji se u svih ovih 10 godina odvijaju doslovce na tekućoj vrpci! Ali protiv te podaničke, sluganske dimenzije hrvatske vanjske politike neprijatelj ne prosvjeduje; ta ona i jest njegovo djelo!

na skupoću i razmetljivost takve politike te na navodnu beznačajnost zemalja s kojima se uspostavljaju sveze.

Stručnjaci za psihološki rat nastoje prema svojim ciljevima usmjeriti ponašanje hrvatskoga naroda, ali pritom umiju izobilno koristiti i već zatečene slabosti, manjkavosti hrvatske narodne duše kako su se one nakupile tijekom stoljećâ nezdravog, ponižavajućeg i pogubnog statusa bezdržavlja. Ta je povijest ropstva ili, u povoljnijim razdobljima, znatno ograničene slobode, ostavila na nacionalnom karakteru dubokih tragova. Velik broj nevolja što ih Hrvati trpe u sučeljavanju sa zahtjevima novostvorene države korijeni zapravo u ovoj kolektivnoj historijskoj psihopatologiji, za koju nema primjerena psihijatra, osim dostatno dugog života u snazi i crpljenja na njezinim blagotvornim vrelima. Nu, paradoksalno, da bi se ostvarila snaga, valja već biti jak. Ova *petitio principii* razriješit će se u praksi *postupnim* osvajanjem snage, korak po korak, ustrajavanjem u njoj i proširivanjem njezinih horizonata. Čitavo povijesno i nacionalno iskustvo cijeloga svijeta svjedoči o tom da je najbolja nacionalna terapija – dobijeni rat. U tom pogledu, hrvatska terapija još nije posve okončana.

Susljedno milenijskom stanju nesamostalnosti, u Hrvata su se uobličile brojne nepovoljne osebine. Oni su skloni podaništvu i pokorništvu, povučeni su i povodljivi, malodušni, receptivni, reaktivni, pasivni – sve do nacional-mazohizma[485], uživanja u svojoj posvemašnjoj bijedi i malenkosti, koja se doživljava kao zavrijeđena kazna za (nepostojeće) grijehe. Hrvati su se u stoljećima neslobode privikli mrziti, prezirati i podcjenjivati u pojedinostima sve što je hrvatsko, štoviše i općenito – sami sebe, kao krivce za svoju nedostojnu sudbinu. Ante Starčević o tom je problemu izrekao točnu riječ (1867): "Tko i sam sebe smatra za sužnja, taj se ne mari čuditi ako ga i drugi takovim ciene. Tko nije svoj, taj je svačiji, jer od njega ne stoji čiji će biti. Tko se i hotice za sužnja izdaje, taj nema pravi tužiti se, što ide od ruke do ruke – što mienja gospodare."

[485] Nedavno je i Zoran Vukman dodirnuo inače neiscrpnu tematiku hrvatske nacionalne psihopatologije, dojmljivo opisujući u svojoj kolumni hrvatski kompleks niže vrijednosti, sklonost prijeziru spram vlastita identiteta, blaćenju svojega uz odgovarajuće uzdizanje tuđeg, te napokon strah od vlasti i oportunizam pred njom. Po Vukmanu, Hrvati otvoreno mrze samo onu vlast koju smiju nekažnjeno unižavati. "Njihov strah od vlasti je postao ideologija šutnje do devedesete, podilaženja, prijetvornosti, licemjerstva do dvije tisućite, a sada postaje ideologija konformizma koja će hrvatski tradicionalni osjećaj podložnosti suptilno pretvoriti u demokratsku vrlinu." V. Zoran Vukman, "Vrijeme presvlačenja", *Slobodna Dalmacija* od 17. I 2000, str. 4!

Hrvati spremno popuštaju pred pritiscima i stavljaju se na raspolaganje za najnastranija nagodbenjaštva. Hrvatima su dobrano zakržljali zdravi nacionalni instinkti, elementarni refleksi samoobrane.[486] Nesložni su, svadljivi, strančari, lako pribjegavaju tračevima, intrigama, klevetama, očituju spram bližnjega zlobu i jal. Sumnjičavi su, prevrtljivi, nestalni, neodlučni; rado cjepidlače i sitničare, ne razlikujući bitno od nebitnog. Jedna od najružnijih mrlja na hrvatskom nacionalnom biću svakako je nezahvalnost prema zaslužnicima, olako zaboravljanje svojih svetinja, nesmiljeno rušenje vlastitih veličina. Usto pridolaze naivnost, lakovjernost, manjak osjećaja za realnost, čije mjesto zauzimaju iluzije, fabuliranja i mitomanske konstrukcije. Sve te crte stapaju se u stanovitoj nezrelosti koja sigurno ima svoj korijen u dugotrajnoj povijesnoj nedovršenosti procesa nastanka hrvatske nacije. Jer, narod izvan samostalnoga državnog okvira ne može dokraja postati nacijom, nego uvijek ostaje tek manje ili više kaotični etnikum u lutanju bespućima, u potrazi za konačnim identitetom.[487]

Uvijek je iznova poučno promatrati nacional-psihološke razlike između tobože tako sličnih naroda kakvi su Hrvati i Srbi. "Unatoč svim površnim, umišljenim i ishitrenim sličnostima, Srbi se i Hrvati razlikuju svojom vjerom, nacionalnom mitologijom i ideologijom, kulturom i ćudoređem. Nu ponajviše se oni razlikuju svojim nacionalnim karakterom (...)" – kako je nedavno ustvrdila Ana Lučić.[488] U nastavku ona potanko izlaže koje sve prednosti nastaju za Srbe zahvaljujući njihovoj spontanoj samouvjerenosti i sposobnosti da "drže do sebe": Oni se lakše žrtvuju za ideju, štuju svoje nacionalne simbole i kad su suočeni sa smrću,

[486] Oni se bude tek kada se narod suoči s neizmjernom izravnom pogibli. Što pak znače zdravi nacionalni instinkti pokazuje nam zorno primjer USA: ako jednom jedinom američkom vojniku negdje na svijetu pofali dlaka s glave, Amerika ulazi u rat. Amerikanci čitavu svijetu hoće nametnuti međunarodno sudište, ali njihovi predstavnici pobjesne na samu pomisao da bi se u Haagu sudilo američkim ratnim zločincima iz zračne agresije na Srbiju kao i brojnih ranijih krvavih ratova što ih je povela Amerika. Nema nikakvog razloga da i manje zemlje, koje nisu velesile, ne očituju takvu odlučnost, za to su samo potrebna odgovarajuća samosvijest i volja.

[487] Izvan dvojbe su i izričite kvalitete hrvatskoga naroda, a među njih dolazi na prvo mjesto njegov vojnički dar. Također je jasno da nisu svi Hrvati opterećeni svim navedenim manama, niti su to u podjednakoj mjeri. S druge strane, ni ostali narodi, veći, stariji i sretniji od hrvatskoga, nisu slobodni nekih od popisanih manjkavosti. Riječ je naprosto o značajkama koje se često javljaju upravo kod Hrvata i mogu se ponajprije protumačiti neprirodnim razvitkom hrvatske narodnosne zajednice u uvjetima tuđinske vlasti. U ostale moguće čimbenike nacionalne psihogeneze ovom nam zgodom nije pobliže ulaziti.

[488] U članku "Što Srbi mogu a Hrvati ne mogu" – tiskanom kao letak početkom 2000.

složni su i jedinstveni, ne ponižavaju se pred strancima i nije ih briga što ovi o njima misle; nazivaju neprijatelja svojim imenom, ne niječu nacionalnu prošlost, poštuju svoje povijesne veličine, ne pada im na pamet svoje vojnike nazivati ratnim zločincima i izručivati ih inozemnim sudovima itd. Ovu raščlambu Ana Lučić s pravom zaključuje riječima: "Naučimo napokon nešto od svojih neprijatelja Srba (...)!"

Navest ću pri kraju bez komentara i u cijelosti ono uvijek, a posebice danas aktualno, klasično mjesto Oca Domovine Starčevića – naše mojsijevske, proročke figure (i stature), koja i danas svijetli tragaocima po narodnim bespućima – o dvije ponajgore hrvatske nacionalne manjkavosti, koje hrvatski narod u konačnici koštaju nacionalne slobode: lakovjerno neprepoznavanje neprijatelja kada se ovaj sprema u napad, i brzo zaboravljanje neprijateljstava nakon što su već počinjena.

"*Mi Hrvati imamo dvie narodne mane, iz kojih izvire sva naša nesreća:*

mi svakomu vjerujemo bez da promišljamo, i lahko zaboravljamo krivice, koje nam drugi učine.

Ali mi bar za čas, u sadanjosti, ne primamo pljuske za poljubce, krivicu za pravo, tlačenje za ljubav;

mi ćemo današnje zlo i krivicu današnju do sutra zaboraviti, pa, ako nam tko liepu rieč kaže, ponašati ćemo se kao da nismo bili prevareni, kao da krivica ni zala nikada nije bilo i kao da ih već nikada ne može biti.

Nu danas, dok ne zaboravimo zlo i dok nove prazne rieči ne čujemo, mi se držimo, kako valja."[489]

Hrvatska je izvana okružena neprijateljima, a ušančili su se i na njezinu tlu. S promjenom vlasti naslutili su svoju šansu, nadaju se da je kucnuo njihov čas i zato su već dvije do tri godine aktivniji nego ikada. Nije to ishitrena i pretjerana tvrdnja, niti je izmišljanje neprijatelja. Oni su živa i žilava realnost. Odgovorna hrvatska politika morat će o tome povesti računa. Neprijateljska hidra jest mnogoglava, čine je i Srbi i Srbija, "međunarodna zajednica", ali i uvijek spremni i voljni unutarnji nacional-mazohistički dušmanin, – nu ona je ipak samo jedno, jedinstveno biće. Njezina je podloga općenita bjelosvjetska, kozmopolitska judeomasonska fronta, koja radi na stvaranju novoga svjetskog poretka i etabliranju svjetske nadvlade, i stoga ne trpi suverene nacionalne države što su joj se našle na putu. Velikosrpski imperijalizam, tradicionalni hrvatski neprijatelj, danas je postao produženom rukom, pače sastavnim

[489] Ante Starčević, *Izabrani spisi* (priredio dr. Blaž Jurišić). Izdanje Hrvatskog izdavalačkog bibliografskog zavoda, Zagreb 1943, str. 415.

dijelom te međunarodne urote, koliko god da je i on u najnovije vrijeme bio žrtva disciplinske akcije globalnih amerokrata. Nu ta obiteljska svađa ne mora biti duga vijeka. Prije će se oni opet izmiriti na zajedničkom poslu, negoli što će Hrvatsku ostaviti na miru, pogotovu ako se, pod američkim pritiskom, a jedva dočekano od novoga režima, dosadašnjim, pa možda još čak i ubrzanijim intenzitetom nastavi vraćanje srpskih petokolonaša u hrvatske zemlje. Nije svaka, nije bilo koja i bilo kakva vlast u Hrvatskoj dorasla ovakvu izazovu. Nije dostatno da ona njeguje snošljivost i štiti "ljudska prava". Živimo u vučjem svijetu i imamo se stoga pokoriti zakonima opstanka u njegovim uvjetima. Svakako, otvorena je i druga mogućnost: prezrijeti prirodne zakone i uvjete ljudskoga života u svijetu te šutke propasti.[490]

[490] Teme obuhvaćene ovim poglavljem iscrpno se raspravljaju u mojoj knjizi *Tko je hrvatski neprijatelj?*, koja izlazi iz tiska tijekom 2000 godine.

XII. DRŽAVNI UDAR: S LIJEVA IL' S DESNA ?

Jesen 1998 donijela nam je nešto neobično. U ljevičarskom bloku, osobito kroz pisanje njegovih "nezavisnih" novina, počela se poput plime na Sjevernom moru širiti glasina o nekom "plišanom državnom udaru", "latentnom", "puzajućem" ili "tihom" puču. Ljevica je svim silama nastojala polučiti dojam kako je taj nevidljivi i neosjetni udar već zapravo izvršen, i kako su ga izvele "desničarske" snage, što je u jezičnoj uporabi donedavnih oporbenjaka bilo uglavnom istovjetno s Hrvatskom Demokratskom Zajednicom. Pravašku i od nje još radikalniju, još ekstremniju desnicu, naime, oni su "utapali" u HDZ, odnosno u strahu naprosto okretali od nje glavu kao da i ne postoji.

Lijevim se medijima u objavljivanju tobože potajno provedenog "desnog puča" pridružio i dr. Ante Barišić, marksist i udbaški stipendist u Njemačkoj za pokojne tvorevine, a sada profesor na Fakultetu političkih znanosti. Državni se udar već dogodio, otkrio nam je on[491], budući da se hrvatske tajne službe otvoreno upleću u državnu politiku i na taj način snižavaju razinu ostvarenih demokratskih standarda. Drugim riječima, Barišić nas je očito htio upozoriti da Republikom već vlada nitko drugi doli sigurnosno-izvještajna zajednica, koja se brine za to da nam, već samom činjenicom njezine vladavine, izmiču krasne demokratske vrednote što su nas usrećivale u proteklih osam godina.

Ne mnogo ozbiljnije doimala se i alarmantna tvrdnja da je vlast u potaji preuzela HDZ-ova desnica (valjda tada još kako-tako kompaktni duo Šekš-Pašalić?!), ucijenivši Predsjednika da će nastaviti s njegovom

[491] U jednom *interviewu* što ga je 7. studenoga 1998 objavio riječki *Novi List*.

demontažom putom aferâ tipa Ankica Lepej[492] ako bi se ovaj usudio razvlastiti je i pokvariti njezinu igru državnog udara.

Lijeva tvornica tlapnji nije za ovu svoju promičbenu kampanju ponudila ni ozbiljnijih indicija, ili makar neutemeljenih ali suvislih argumenata, a nekmoli čvrstih i uvjerljivih dokaza. Ali retorika je započela svoj život, parola je bačena u svijet i sada je trebalo da optužena strana, po običaju, brani svoju nedužnost. Kada već nije bilo, niti je, naravno, i moglo biti pravih, ozbiljnih dokaza, međutim, ljevica je iskoristila nešto što se tada zbivalo u blizini hrvatskih granica, i neodređenim, ali tendencioznim natuknicama prepustila javnosti dojam kako upravo to zbivanje pruža neoborivu potkrijepu tezi o državnom udaru – ili vojnom puču, već prema ukusu – koji se navodno dogodio, ili će se dogoditi, u Hrvatskoj.

Riječ je bila o slijedećem: U susjednoj Sloveniji, uz samu hrvatsku granicu, započele su 14. studenoga 1998 velike združene vojne vježbe NATO-pakta i slovenske vojske. Zahvaljujući konceptu ovih manevara[493], hrvatska je ljevica počela sustavno pronositi glasine kako se to NATO zapravo sprema ugušiti vojni udar u Hrvatskoj, kojim će HDZ htjeti poništiti pobjedu oporbe na predstojećim izborima. Time se htjelo u narodu učvrstiti dojam o (nepostojećim) pučističkim ambicijama vladajuće stranke, uvjeriti ga da će, prvo, oporba na izborima svakako pobijediti, drugo, da je HDZ čvrsto odlučio ne priznati i ne prihvatiti njezinu pobjedu, nipošto ne pristati na poraz i gubitak vlasti – te da se, treće, za taj slučaj pripremio uzvratiti instaliranjem vojne *junte* na kormilo države.

Zapravo su vojni manevri, skupa s oporbenim izmišljotinama, imali kombinacijom oružane prijetnje i propagandne dezinformacije poslužiti pripremama oporbene ljevice za sigurno osvajanje vlasti. Namjeravalo se, naime, po savjetu inozemnoga gazde i u dosluhu s njim, stvoriti ciljanu histeriju, psihozu u kojoj će njezin neuspjeh morati biti protumačen diverzijom vladajućih. Zato su, uz pomoć "međunarodne zajednice", tobožnji "pučisti" već prije izbora trebali biti kompromitirani, a potom srušeni, i to tako što će izborni rezultati kao krivotvorba biti poništeni, i izmijenjeni u smislu probitka oporbe.

[492] V. o tomu dalje u ovom poglavlju!

[493] Vježbe su, pod nazivom "Cooperative Exchange Adventure 98", trajale sve do 2. prosinca i u njima je sudjelovalo 4200 multinacionalnih pripadnika postrojbi za brzo djelovanje. Fiktivni koncept uključivao je države *Farmlandiju* i *Fatlandiju*; u jednoj od njih vladajuća je stranka propala na izborima i uz pomoć vojske osujetila dolazak oporbe na vlast. Kada su se zbivanja počela prelijevati preko granica, pojavio se NATO da sa svojim trupama uguši vojni udar.

Postojala je i druga varijanta. Ako bi se ljevica ipak našla na vlasti, a HDZ reagirao na ljevičarsku pobjedu i možda uz dobre razloge osporio rezultate izbora, planiralo se tu reakciju smjesta osuditi kao pokušaj fašističkog udara protiv slobodno očitovane volje građana.[494]

U svim tim kalkulacijama predviđalo se da će ljevica kroz čitavu kampanju, ako već ne i vlast, u najmanju ruku osvojiti "moralni" kredit i što čvršće pozicije u relevantnim državnim strukturama.

Razumljivo, sve je to bila spretna inscenacija u udruženoj režiji vanjskog i unutarnjeg neprijatelja. O nekakvom Hadezeovom puču ili njegovim pripremama nije moglo biti ni govora. Čak se i inače maštoviti *Feral Tribune*, spreman na svaku mistifikaciju ako ona može poslužiti slabljenju države i njezina ugleda, veselo rugao ovoj pučističkoj paranoji, te je poručio ljevičarskim propagandistima da bi u Hrvatskoj vlast, ili vojska, mogla izvesti udar samo protiv sebe.

Ova tvrdnja ipak nije bila posve točna. Vladajuće snage imale su protivnika protiv koga bi mogle reagirati državnim udarom. Taj protivnik bila je sama ljevica, ona ista koja je izmaštala desničarski puč i njime plašila narod kako bi prikrila (i opravdala) uistinu planirani, pripremani i provođeni tihi, puzeći udar – *s lijeva*! U vrijeme dok su se na slovensko-hrvatskoj granici održavali provokativni manevri, taj je ljevičarski puč već bio u punom zamahu, koliko god da hrvatska "javnost" i nije spremno prepoznala njegove simptome i pravo lice. Njega se kasnije moglo prikazivati reaktivnim (kao odgovor na slične pokrete što ih je tobože prva započela suprotna strana), ili pak preventivnim (izvedenim kako se ne bi ostvarili pučistički planovi "desnice"), a u svakom slučaju na trenutke gotovo histerična kampanja o puzećem Hadezeovu puču imala je poslužiti kao *alibi* za oporbeno preuzimanje vlasti ako se ono ne bi moglo obaviti na posve čist i besprijekoran zakonski način.

A to je preuzimanje vlasti, u dogovoru s neprijateljskim inozemstvom, imalo poslužiti reviziji tečevina nacionalnoga prevrata iz 1990. Snage udružene u hrvatskoj političkoj ljevici (jugoslaveni, internacio-

[494] Neko vrijeme ljevica je pokušala nešto "ušićariti" i pripremanjem atmosfere za traženje prijevremenih, izvanrednih izbora. Ona je HDZ i samoga Predsjednika izložila nemalom pritisku da na njih pristanu, znajući da oni to najvjerojatnije ne će učiniti (već i zato jer je ljevica tim svojim zahtjevom otkrila, ili barem sugerirala, da skore izbore smatra za sebe povoljnim). Na taj način dobila bi opet izliku za napadaje na vlast. A ako bi HDZ ipak pristao pomaknuti izborni termin unaprijed i pobijedio, opet bi ga se moglo optužiti da je falsificirao rezultate u poziciji koja je za oporbu bila dobijena. U svakom slučaju, i za svaki slučaj, ljevica je postavila i zahtjev za izmjenom izbornoga zakona, vjerujući kako bi njezinoj pobjedi ovoga puta odgovarao većinski, a ne razmjerni izborni sustav.

nalisti, socijalisti i njima slični), naime, od samog početka nisu uzmogle prihvatiti ideju hrvatske državne nezavisnosti, koja je za njih bila nadvladani, anakroni relikt XIX stoljeća ili još dalje prošlosti, i podsjećala ih je na ustaško-fašističko naslijeđe protiv kojega su oni vodili gerilski rat i sa svojom se Jugoslavijom našli na strani velikih pobjedničkih Saveznika.

Četnička agresija i opći narodni *consensus* o potrebi pružanja jedinstvenog i čvrstog oružanog otpora velikosrpskoj invaziji prisilili su i hrvatsku političku ljevicu da prihvati činjenicu hrvatske države, i uključi se u njezinu obranu, kada je postalo jasno da alternativa hrvatskoj slobodi više ne može biti titovsko jugoslavensko "bratstvo-jedinstvo" (u kojem hrvatska ljevica nikada nije uspjela prepoznati varijantu četničkoga velikosrpstva!), nego samo otvorena, primitivna i koljačka hegemonija istočnoga brata. Kada ih je ovaj jednom strpao u isti ustaški koš s Pavelićem i Tuđmanom, pravaškom desnicom i hrvatskim ratnicima, ponestalo im je odstupnice pa su se, htjeli – ne htjeli, pridružili hrvatskoj fronti: nisu to učinili iz ljubavi za Hrvatsku, nego iz potrebe za saveznikom uz kojega će u najelementarnijem fizičkom smislu moći preživjeti.

Prisiljena, međutim, jednom na državu, ljevica prihvaća nešto skromniji scenarij: nastoji je destabilizirati, oslabiti, učiniti je u što manjoj mjeri suverenom i hrvatskom, razvodniti joj nacionalni naboj i srozati državotvorni patos. Nastoji prodrijeti u njezino biće rastačući je iznutra, pokušava učiniti je što nesamostalnijom i što pokornijom pred stranim središtima moći. Ona je neizravno podupirala već i nemale napore vladajuće stranke poduzimane u tom smjeru, nastojala ih dopuniti svojim tihim pučističkim rovarenjem, a sada je, preuzevši sama odgovornost i prerogative vlasti, odlučna još zdušnije nastaviti politiku podaništva pred bjelosvjetskim moćnicima. Jedan od vodećih predstavnika novoga režima, Vlado Gotovac, koji se već bio proslavio najavom kako će Šestorke, kada pobijede na izborima, u Hrvatskoj zavesti ***američki*** regiment, formulirao je besramnom otvorenošću ovu protuhrvatsku platformu u vrijeme agresije NATO-vojski na Srbiju. Gotovac nam je otkrio tajnu poruku te nezakonite invazije na suverenu stranu državu: ljudska su prava postala važnija od nacionalnog i državnog suvereniteta! Kako za Srbiju, prenosi nam američki glasnogovornik Gotovac, tako će to pravilo od sada vrijediti i za Hrvatsku. Predajmo je u ruke prvoj sili koja nam zavede vladavinu ljudskih prava![495]

[495] Kao da je svjetska velevlast napala Srbiju zbog ljudskih prava, možda zbog žarke ljubavi za prava kosovarskih Albanaca (koji su, uostalom, najmasovnije ginuli upravo u danima rata). *O sancta simplicitas*!

U svojoj sustavnoj destruktivnosti ljevica je u Hrvatskoj potvrdila onu pouku o smjeni povijesnih oblika, koja govori o tome da se država mora satrijeti iznutra prije negoli će doći barbari da je dotuku i pokore. Tihi lijevi puč imao je taj cilj: oslabiti Hrvatsku za tuđi račun, kako bi postala lakim plijenom bjelosvjetskih "integracija". Taj je puč, kako je zamišljen, imao elemente prizivanja pučke pobune, ali i paralize rada državnih organa i "marša kroz institucije". Trebalo je izvesti narod na ulice i provesti bojkot rada Sabora. Na taj način pokušalo bi se iznuditi prijevremeno uklanjanje, štoviše, rušenje Predsjednika Republike i vladajuće stranke HDZ.

Pritom se osobito računalo s odlučnim držanjem redarstva, čija bi se obrana reda i mira pred navalom pobunjenih masa, predvođenih revolucionarnim kadrom, spremno prikazala kao "fašistička represija", što bi izvanhrvatsku ljevicu automatski podsjetilo na slavne dane njezine vlastite "antifašističke" epopeje, te bi ovom revolucionarnom pothvatu u njezinim očima priskrbilo dodatne simpatije i ponukalo je na pružanje svesrdne potpore "antifašističkom" otporu u Hrvatskoj. A da bi se rušenje vlasti obavilo što pouzdanije, trebalo je provesti i neutraliziranje tajnih službi kao i preuzimanje najvažnijeg medija – državne Televizije (većina tiskanih medija već je bila u ljevičarskim rukama).

Puzajući lijevi puč nadovezao je na uobičajeno oporbeno huškanje i lovljenje u mutnom, na stalno proizvođenje klime nepovjerenja, nesigurnosti i nezadovoljstva. Režimu se pripisivao njemu posve strani radikalizam[496], koji bi se trebao sastojati u osobitoj simpatiji za ustašku desnicu i diktatorsku vladavinu. Sve je to imalo služiti kao krinka i izlika za doista radikalni ulični nastup lijevih snaga, koje bi, izazvavši režim na "radikalnu" reakciju, na valu "narodnoga nezadovoljstva" trebale zasjesti na vlast. Čitav taj scenarij provođen je iz nedostatnog uvjerenja da bi ljevica imala izgleda osvojiti vlast demokratskom procedurom, na koju se tako neumorno zaklinjala. I ta je procjena bila točna: nikada ona ne bi uspjela pobijediti na "slobodnim i poštenim" izborima, pa ni uz još snažniju inozemnu pomoć, da "avangarda", otjelovljena u tuđmanovskoj stranki, nije nizom svojih pogrešaka nepotrebno i ludo proigrala

[496] Ako se išta moglo prigovoriti u biti malograđanskoj vlasti HDZ-a, onda je to sasvim sigurno bio savršeni izostanak svake radikalnosti u onome što bi za Hrvatsku bilo dobro. Svim svojim potezima od prvoga dana Tuđmanova je vladavina očitovala upravo zaprepašćujući *antiradikalizam*. Niti je radikalno zastupala hrvatski nacionalizam, niti je radikalno raščistila sa Srbima, niti je, naposljetku, zavela neki od radikalnih tipova političkoga poretka, nego je konformistički i bez razmišljanja prihvatila upravo najosrednjiji, najmlakiji i najkompromisniji od svih – višestranačku parlamentarnu demokraciju.

svoju ogromnu prednost koju je imala kao predvodnik hrvatskoga nacionalnog oslobođenja.

Radi podrivanja sustava i obaranja njegovih institucija, osim ustrajno provođene medijske promičbe, pučističke snage osobitu su pozornost posvetile marljivom pripravljanju kaosa. General Ivan Tolj govorio je u tom sklopu (na stranicama vojnoga lista *Velebit*) o "dirigiranom kaosu", potrebnom da se sruši postojeća vlast. Kaos se, dakle, morao stvoriti, a anarhija koja bi ga obilježila imala je biti *produktivna*. Iz takve produktivne, pozitivne kaotične situacije moglo bi se onda možda i iznjedriti nešto što bi odgovaralo pučističkim snagama. One su stalno očekivale da se narod okupi na ulicama, sugerirale su mu da uzme u svoje ruke stvar nereda i nestabilnosti, i činile su to do skrajnjih granica razbora, čuvajući se ipak da u svojoj otvorenosti ne prekorače određenu mjeru. Nevolja se sastojala u tome da se narod nije mogao dobiti na ulice.[497] Revolucionarna situacija nije bila sazrijela, unatoč dobrim željama. Izostale su barikade, izostao je prevrat.

S druge strane, veliki demokrati i zaljubljenici u parlamentarni politički model u isto su vrijeme poduzimali korake kako bi proveli opstrukciju saborskih djelatnosti. Njihovi su predstavnici napustili dužnosti što su ih obnašali u saborskim tijelima, i time su pokazali ne samo skrajnju nervozu i nestrpljenje onoga kome je dosadio oporbeni status, nego i svjesnu volju da se kočenjem rada legalnih, ustavnih organa državne vlasti stave s onu stranu zakonitosti, na koju su se tako rado pozivali kada je trebalo prigovarati protivniku.

Ovaj parlamentarni *štrajk* poprimio je u svojoj konkretnoj izvedbi i posve šaljive, štoviše groteskne crte. Oporbeni su se glavešine, tako, posve ozbiljno stali prepirati s predstavnicima režima hoće li ih Tuđman primiti na razgovor o parlamentarnoj krizi u svojstvu Predsjednika Republike ili pak kao čelnik HDZ-a. Tu je protokolarnu finesu oporbenim diletantima začas uspjelo napuhati gotovo do presudnog pitanja hrvatskoga nacionalnog opstanka. Namjera im je bila srozati šefa države, bez

[497] U dva maha, ipak, izišle su "narodne mase" na ulicu, ali još prije puzećega lijevog puča, čiji smo početak smjestili u jesen 1998. Prvi put bilo je to koncem 1996, za vrijeme izbivanja upravo oboljelog Tuđmana u Americi, kada se njegova nenazočnost pokušala iskoristiti za opću mobilizaciju u povodu preispitivanja licence oporbenom krugovalu 101, koje je ljevica pokušala prikazati kao njegovo ukidanje. Tko zna, možda bi se nešto i pokrenulo iz velike gomile tada okupljene na Jelačićevu Trgu, da joj se imao obratiti netko atraktivniji negoli što su to bili ishlapljeli frazerski demagozi i verbalisti poput Ivana Zvonimira Čička i Vlade Gotovca. Drugi put veliki broj građana izmamljen je na cestu u jesen 1997, pod izlikom sindikalnih prosvjeda, ali ljevica ni tom zgodom nije uspjela kapitalizirati "fašističko divljanje" vrlo stegovnog i vrlo odlučnog redarstva.

obzira na njegove ustavne ovlasti, na razinu njima jednakog predvodnika jedne od političkih stranaka, i time ga valjda u očima javnosti poniziti, kako bi, obratno, bio uzdignut njihov ugled pretendenata na hrvatsko kolektivno demokratsko prijestolje. Pritom je, naravno, moralo biti izvan diskusije da je upravo predsjednik države, a nipošto puki vođa vladajuće stranke, bio relevantni sugovornik u dogovorima o rješavanju parlamentarne krize što su je urotnici bili zakuhali.

Kao što nisu polučili uspjeh uličnom pobunom, međutim, tako nikakvog učinka nije bilo ni od ovoga pokušanog parlamentarnog štrajka. Zato se, na trećem kolosjeku, pokušalo izravno rušiti Predsjednika Republike, koji je za nestrpljive oporbenjake bio simbolom i sinonimom omražene im nacionalne države Hrvatske. Uz Gotovčeve i Budišine socliberale[498], pokretu za detronizaciju "velikog diktatora" priključili su se i dojučerašnji pravovjerni drugovi iz jugoslavenskog "saveza komunista", koji nekada nisu imali ništa protiv punokrvnog dikatora "maršala Tita"[499]. Jest, ali Tito je bio jugoslaven, a "diktatorska" vlast u današnjoj Hrvatskoj jača nacionalnu državu, i zato su urotnicima dobrodošle sve otrcane poštapalice, u čitavom spektru od demokracije preko "ljudskih prava" do slobode medija: ne da se proširi sfera slobode osobe, nego da se poljuljaju temelji hrvatske slobode.

Stoga je dakle puzajući lijevi puč u Hrvatskoj nastupio i s tezom o potrebi slabljenja uloge i ograničavanja ovlasti predsjednika republike. Pod okriljem imperijalne Amerike i dekadentne Europe, valjalo je instituciju predsjednika degradirati do ranga protokolarne marionete, a time obesnažiti i tečevine hrvatskoga nacionalnog prevrata, koji je bio postignut, i mogao se postići, samo pod zapovjedništvom jakoga narodnog vođe. Tako je rušiteljima hrvatske veličine Predsjednikova bolest došla kao naručena. Glavnom temom oporbenih mutikaša postalo je stanje njegove utrobe, naravno ne iz iskrene patriotske brige za njegovo stanje, nego iz zlurade strasti iščekivanja njegove smrti, a Tuđmanova ponosna i samozatajna distanca u pitanjima vlastita zdravstvenog stanja, umjesto da izazove dužno poštovanje i stanovito udivljenje, pretvorila se u

[498] Vlado Gotovac bio je (sa Slavkom Goldsteinom, Ivom Bancem, Krstom Cviićem, Ozrenom Žuncem i Vesnom Pusić) jedan od šest potpisnika dramatičnog apela objavljenog u jeku Domovinskoga rata 1992 sa zahtjevom da predsjednik Tuđman podnese ostavku. Taj je suludi i veleizdajnički apel zaslijepljenih domaćih anarhoida objavio Goldsteinov časopis *Erasmus*.

[499] I njihovom se zaslugom nije smjelo micati to sramotno protuhrvatsko ime iz nazivâ hrvatskih ulica i trgova; izravno nakon Tuđmanove smrti, pak, kada se po svim mjerilima očekivalo da se zagrebački trg nazove po njemu, opet nisu dali, a HDZ-ova im se gradska vlast bijedno šutke pokorila.

najbanalniju izliku za danonoćno kritiziranje i karikiranje Predsjednikove zadrtosti.

Autoritet šefa države oporba je slijedom svojega tihog udara rušila i na drugi trivijalni način: stavljajući pod povećalo imovinsko stanje njega i njegove obitelji. Koliko god da im je on i sam svojom nesmotrenošću i određenom slabošću pružao povoda za takve napadaje, neizmjernost i neumjerenost optužaba – koje su njegovu osobnu novčanu zalihu i vrijednost pokretnina, nekretnina te inih kretnina procjenjivale već u milijardama dolara – dostizala je na trenutke tragikomične razmjere.

A da bi ga i s te strane pogodili na najosjetljivije mjesto, dosjetili su se, u zajedničkom laboratoriju unutarnjeg i vanjskog neprijatelja, vesele afere o dvjema Ankicama. Jednoga dana iznenada osvanula je u *Jutarnjem Listu* informacija o nekih 200 tisuća maraka koje su pronađene na računu Predsjednikove žene Ankice. Tu je svotu (koja se bez poteškoća mogla objasniti izdanjima i prijevodima njegovih knjiga u proteklom desetljeću) Predsjednik, prema optužnici ćudoredne liberalne inkvizicije, propustio navesti prigodom ritualnog polaganja računa "javnosti" o svome imovinskom stanju. Nakon što je situacija postala napeta objavom tjeralice protiv nepoznate osobe zbog odavanja bankovne tajne[500], režiseri afere očito su protagonistici dali nalog da iziđe iz konspiracije. I tako je rođena nova ljevičarska heroina i svetica, spasiteljica svega onoga što je u vizuri lijevo-liberalne oporbe predstavljalo nepatvorene hrvatske vrednote – Ankica Lepej.[501]

Preko noći u neuglednoj – i neodgovornoj – bankovnoj činovnici, očito opsjednutoj bolešću jalovog istjerivanja "pravde" na sve strane, ljevičarski je intelektualni *establishment* otkrio spasiteljicu nacije, novu Djevicu Orleansku. Jedna od najgrlatijih glasnogovornica antinacionalne Hrvatske u sjeni, Vesna Pusić, razvila je čitavu malu *ad hoc* filozofiju ovoga polubožanskog bića. Lepej je, tako Pusićka, označila novu fazu, višu etapu nacionalne sudbine. Dakle, iščitavajući ovu apologiju, moralo bi se zaključiti da je kukavna Lepej ne samo navijestila drugu vrstu političkog poretka, nego i nadolazak novog eona. Ona se već, prema

[500] Za otkrivanje počiniteljeva identiteta raspisana je nagrada od 1 milijuna kuna.

[501] "O slavna, sveta Lepej Ankice, što odade Ti tajnu bankice!" – tako joj se tih dana obraćala jedna rugalica potekla iz desničarskog lagera. Od zločina proteklo je bilo već preko dvije godine, a gospođa Lepej ne samo što se zbog delikta odavanja bankovne tajne nije po pravomoćnoj presudi našla onkraj brave, nego je i dalje poput prave zvijezde nesmetano dijelila *interviewe* svojim simpatizerima u senzacionalističkom žutotisku.

Pusićkinim tvrdnjama, našla u slijedećem legalitetu, ništeći i nadvladavajući (dijalektičkom negacijom!) onaj vladajući. I tako je banalni kriminal uzdignut u eterične visine mesijanskoga čina jednog stvorenja koje nam, u obličju ženskoga Mojsija, dolazi iz drugog svijeta da nas konačno učini moralnim ljudima; osoba je to koja po drugi put stvara hrvatsku državu, ovoga puta onako kako valja.[502]

Da bi Lepej ispala apsolutnom junakinjom bez mane, moralo se njezinu protivnicu i imenjakinju, ženu šefa države, demonizirati do apsolutnog zla. Ali to je zapravo i bio cilj, kojemu je sitna kršiteljica zakona poslužila tek kao nesvjesno oruđe. A da bi što bolje odigrala svoju neslavnu ulogu u intrigama združenih snaga domaćeg i vanjskog neprijatelja, podvrgao ju je svome *briefingu* Pusićkin sekundant Vlado Gotovac[503], i tako je, trivijalnom montažom, u retorti šesteroglave bande, rođena *homuncula* podobna da posluži u poslu dobro smišljene demontaže "autokratskoga" vladara ćudorednim sramoćenjem njegove obitelji.[504]

Ovom indirektnom rušenju Franje Tuđmana oprezno se, preko svojih domaćih agentura, pridružila i velika zaštitnica Hrvatske, Amerika. Tako je *American Republican Institute* naručio jedno od uobičajenih

[502] Ankica Lepej zahvalno je i pedantno popamtila Pusićkine komplimente, te joj se za njih dostojno odužila, zažalivši nakon više od dvije godine da njezina vila-zaštitnica ne će postati predsjednicom hrvatske države: u razgovoru s Igorom Kolovratom, *Globus* br. 475 (=14. siječnja 2000). Već 2. veljače, međutim, obustavljen je postupak protiv Lepej. To je ujedno bio znak na koji će način pod novim režimom funkcionirati "nezavisno sudstvo". Ljevica-pobjednica je došla na vlast i Ankica-mučenica više joj ne treba.

[503] Prema izjavi nogometnog *trainera* Miroslava-Ćire Blaževića u emisiji "Latinica", prikazanoj na OTV-u 19. studenoga 1998. Autorstvo pak afere o dvije Ankice pokušao je prefrigani oznaški veteran Josip Manolić preko žuto-crvenog tiska podmetnuti HDZ-ovoj "desnici", otjelovljenoj u osobi Ivića Pašalića. Ovaj je manevar ciljao rasterećenju lijevih urotnika, kao i slabljenju Pašalićeve pozicije, u nadi da će ga Vrhovnik zbog te nepodopštine ukloniti iz politike.

[504] Baš negdje u vrijeme apoteoze Ankice Bankice, puzajući se puč pobrinuo za još jednu aferu, koja međutim nije bila izravno uperena protiv Predsjednika Republike, nego je trebala podsjetiti na jedan vid njegove politike. Kao predstavnica Hrvatske na nekom je natjecanju za *Miss* svijeta izabrana nelijepa namiguša Lejla Šehović (čijoj ljepoti, usput rečeno, nije mnogo pomogla ni kasnija "estetska" operacija osjetila njuha). Čim je postalo jasno da u ozbiljnoj međunarodnoj konkurenciji taštine, ekshibicionizma i bluda ovakva nema šanse obraniti hrvatske boje, u zadnji je čas zamijenjena nešto zgodnijim nadomjestkom. Kako je, međutim, zlosretna Šehović potjecala iz muslimanske obitelji (koja joj je već kao takva trebala zabraniti prostituiranje), ljevičarska je fronta spremno i unisono udarila u dosadnu galamu o vjersko-nacionalnoj (?!) diskriminaciji neuspjele narcisice, povezavši ovu diverziju s Tuđmanovom politikom podjele Bosne.

namještenih "istraživanja javnog mišljenja" sa željenim rezultatom po kojemu navodno najveći broj hrvatskih građana smatra ustavne ovlasti predsjednika republike prevelikim. Istovremeno se u američkim krugovima s iznimno velikom pozornošću i uvažavanjem primalo Tuđmanovog ministra vanjskih poslova, zapadnoga poslušnika i virtuoza popuštanja pred inozemnim pritiscima, Matu Granića.

Znajući Granićeve granice, kao i osobitu naklonost koju ovaj uživa u zapadnoj politici, unutarnji je neprijatelj, u poslu destabiliziranja države, njezina Predsjednika i vladajuće stranke, rano prepoznao njegove kvalitete korisne za oporbenu uporabu. Zato ga je puzajući puč počeo vrlo upadno mamiti da napusti HDZ, nudeći mu da će kao prebjeg Šestorkama biti zadržan u svojstvu šefa hrvatske diplomacije. Za Sve Svete 1998 pučisti su lansirali patku po kojoj im se Granić već stvarno priključio. To je trebao biti probni balon kako bi se izazvala i ispitala reakcija vlasti na moguću Granićevu izdaju, i kako bi se među vladajućima izazvala pomutnja, te ih se tako razjedinilo i oslabilo. Ujedno se na taj način nesvjesno izražavala i žalost oporbe da nije u njezinim redovima takav jedan rasni i pouzdani eksponent zapadnih interesa, gotovo idealna figura za usklađeno rastakanje Hrvatske iznutra i izvana.[505]

U svojoj metodologiji specijalnoga rata, baršunasti lijevi puč nije zaboravio ni prijeku potrebu ocrnjivanja sigurnosno-informativnih službi, uz vojsku i redarstvo jednoga od glavnih stupova državne stabilnosti. U sklopu svoje žestoke ofenzive u jesen 1998, uz Predsjednika i vojsku[506], započeo je on lančani napad i na hrvatske tajne policije. U listopadu i studenom 1998 pokrenuta je udružena akcija radi njihove demontaže: spočitano im je nadasve da prisluškuju građane i novinare. Pritom im ipak nitko nije općenito zamjerio radnje prisluškivanja, znajući da je riječ o posve legalnom, hvalevrijednom poslu kojim se štiti sigurnost lojalnih građana. Ali ima i nelojalnih, i oni su građani! A ima i novinara

[505] Granić, koji nikada nije pripadao u nacionalistički *mainstream* HDZ-a (sredinom ožujka 2000 Petar je Šale štoviše ustvrdio kako Granić nikada nije bio ni članom stranke!), dospio je u otvoreni sukob sa svojom partijom tek kada se ova, izgubivši glavu nakon Tuđmanove smrti i za nju katastrofalnih parlamentarnih izbora, pokazala najvećom zaprekom njegovim izgledima za položaj predsjednika republike. Nu u tom času od njega za oporbu više nije bilo nikakve koristi: HDZ više nije bilo potrebno rušiti, a ljevičarska je pobjeda već bila postignuta.

[506] Započela je nametljiva kampanja s ciljem da se vojska pripremi na "mirnodopsko" razdoblje, da smanji brojčano stanje trupe i troškove te se oslobodi "jastrebova". Pojačano su nastavljene i priče o "ratnim zločinima" hrvatske vojske, čiji bi se zapovjednici zbog toga morali naći na optuženičkim klupama Haaškoga tribunala. Za primjer kako bi to trebalo izgledati, jedan raniji hrvatski "ratni zločinac", Dinko Šakić, usred Zagreba osuđen je, ni kriv ni dužan, na 20 godina robije.

koji svojom suradnjom sa stranim službama izazivaju potpuno opravdanu znatiželju hrvatskih sigurnosnih središnjica. Zašto bi sumnjive građane, a napose novinare, ako za to postoji povod, bilo zabranjeno uhoditi? I zašto bi bilo tako nepodnošljivo lojalnom građaninu da postane predmetom rutinskog zanimanja zaštitnikâ njegove sigurnosti, a ne bi ga trebalo smetati da doslovce *sve* njegove brzoglasne razgovore i brzovidne pošiljke u međuvremenu marljivo bilježe američki sateliti? Sve su to pitanja za koja su lijevi mešetari pretpostavili da narodu što su ga uzeli u zaštitu ne mogu pasti na pamet. Tako su se upustili u dvojbenu rabotu pretvaranja sasvim normalne, rutinske aktivnosti sigurnosnih središnjica u kriminalnu, ilegalnu, pače subverzivnu djelatnost.

Usto je iznesena i optužba za zloporabu tiska. Služba SIS i njezin čelnik Markica Rebić prozvani su da koriste bulevarski tjednik *Imperijal* za račun novokomponiranog magnata Miroslava Kutle i njegovog zaštitnika Ivića Pašalića u njihovoj borbi protiv dvojice HDZ-ovih "tehnomenedžera", Hrvoja Šarinića i Franje Gregurića. Ta je tobožnja zloporaba, a zapravo obična bagatela u demokratskom okružju, u kojem se različite tiskovine posve naravno povezuju s određenim političkim strujama, napuhana do razmjera velikog skandala. Kasnije je Šarinić pao[507], *Imperijal* je do daljnjega obustavio svoje izlaženje, a njegov bivši direktor, angažiran od suparničkog *Nacionala*, poslužio je svojim nategnutim izmišljotinama kako bi o njegovu dojučerašnjem listu, kao i o političarima s kojima je ovaj bio povezan, u očima neupućene javnosti bio stvoren dojam neke neodređene ali goleme krivnje, povezane za makinacije u radu tajnih službi. Umjetni se skandal ubrzo stišao bez većih posljedica, ali je ostao gorak okus otkrića da u Republici Hrvatskoj, umjesto da tajne službe ganjaju neprijatelja, ovaj progoni njih.[508].

Kako to i priliči punokrvnim pučistima, i ovi naši pokušali su preuzeti u svoje ruke državnu Televiziju. Na tom su polju polučili najveći i trajan uspjeh. Usporedno sa žestokim okrivljavanjem televizijskog medija za izravno sluganstvo vlasti, ljevica se na televiziju sustavno

[507] A uz njega i čitava pučistima draga garnitura: Gregurić, Hebrang, Valentić. Ovaj posljednji kasnije je vraćen u namjeri da, kao unaprijed određeni premijer, pospješi pobjedu HDZ-a prisjećanjem na svoje gospodarske "uspjehe".

[508] Ova je afera ostavila za sobom i pouku da hrvatske tajne službe i nisu tako tajne kako bi morale biti, a još su manje nedodirljive, nego se, kad god kakvom lovcu u mutnom padne na pamet, može javno, otvoreno, bezobrazno i nekažnjeno dovoditi u pitanje njihov smisao i rad. – Bez obzira na to, činjenica je da su sigurnosno-izvještajne središnjice u Hrvatskoj odveć brojne, i da bi jedna slijedeća nacionalna vlada, u narodnom interesu, a ne radi narodne štete, morala njihov broj svesti na razumnu mjeru.

infiltrirala. Osvojila je prvo Otvorenu (bivšu Omladinsku) televiziju, OTV, iako je i ona formalno bila i ostala pod nadzorom ljudi bliskih HDZ-ovom režimu. U naglascima propuštanima kroz dnevne vijesti, selekcijom priloga, kao i porukama niza ozbiljnijih ili šaljivijih emisija, ta je televizija svojemu gledateljstvu ipak jasno sugerirala da je poželjna, i da je na pomolu, jedna drugačija, "demokratskija" Hrvatska.

A službena je državna Televizija u svome programu tako sustavno pojačavala nazočnost poraženih snaga, partizana, Srba i Hrvatskoj nesklonih Židova, privremeno otpisanih amerofilskih voditelja (Merlić, Ladišić, Lončar), kao i današnjih predstavnika "druge", "simpatične" Hrvatske (Slobodan Šnajder, Predrag Matvejević, Igor Mandić, Predrag Raos...), da su jednoznačno nacionalne sadržine i hrvatskoj državotvornoj baštini razmjerno sklone emisije postale rijetkom iznimkom.[509] Nakon preuzimanja vlasti od strane liberal-socijalističke koalicije Televizija je zato, bez većih skokova i potresa, elegantno mogla umarširati u *novo doba*.

Ovaj jednoznačni i militantno vođeni zaokret ulijevo pospješile su i crkvene snage s dolaskom msgr. Josipa Bozanića na mjesto zagrebačkog nadbiskupa nakon povlačenja staroga kardinala Kuharića. Bozanić, koji se pojavio iz jednog projugoslavenskog mahničevskog[510] okružja, započeo je svoju službu pastirskom porukom u kojoj je oštro napao "grijehe struktura", misleći ovom uspjelom, na Marcusea u najboljim danima podsjećajućom sintagmom na propuste u gospodarskoj i socijalnoj politici vladajuće stranke. Lijeva intelektualna republika zapala je nakon Nadbiskupova nastupa doslovce u trans, i nije nalazila riječi da bi dostojno pohvalila i obodrila svoju novu uzdanicu. Osobito se u potpori "revolucionarnom" prelatu istaknuo ljevičarski vjerski komentator *Novog*

[509] Umjesto da primjereno obilježi dvadesetu obljetnicu mučeničke smrti velikog hrvatskog junaka i značajnog borca za slobodu, Brune Bušića, državna je Televizija njegovo ime spomenula tek u sklopu neke reklame paste za zube, uz vedru glazbu i obijesni spikerov glas. U isto vrijeme, Bušićev neprijatelj iz emigracije Gojko Borić smio se na malom ekranu bezočno izrugivati Bruninoj govornoj mani. Jedan primjer iz mora sličnih.

[510] Biskup Anton Mahnič, Slovenac djelatan u Hrvatskoj, uz ostalo osnivač laičke udruge *Marijina Legija*, bio je vatreni zagovornik stvaranja jugoslavenske države 1918, naivno vjerujući kako će u državnom jedinstvu sa Srbima biti moguće pravoslavne kršćane obratiti na katoličanstvo. Zanimljivo je da su i nadbiskup Bozanić i njegov brat očitovali iznimni interes za klerikalnog jugoslavena Mahniča. Nadbiskup mu je posvetio svoju magistarsku radnju (Josip Bozanić, *Shvaćanje Crkve biskupa Antuna Mahniča*. Zagreb 1979. [manuskript – magistarski rad]), a njegov brat doktorat (Antun Bozanić, *Biskup Mahnić, pastir i javni djelatnik u Hrvata*. Kršćanska Sadašnjost, Zagreb – Krk 1991. [Diss.]).

Lista, duhovni proizvod latinoameričke "teologije oslobođenja" Drago Pilsel. Nu, pučističko veselje ni ovdje nije bilo duga vijeka. Nadbiskup se prije vremena iscrpio i u nastavku mogao je ponuditi samo još bljedunjavih citata samoga sebe.

Ali i mimo Bozanića Crkva, ionako već tri i pol desetljeća koncilski lijeva, pružila je u razdoblju puzajućega puča novih potvrda o svojoj bliskosti ljevičarskom tumačenju nacije, i istom takvom odnosu spram nacionalne baštine. S jedne strane, ona je preko svojega službenog tjednika *Glasa Koncila* provela opsežnu kampanju prosvjećivanja vjernikâ s ciljem da se "nacionalizam" prikaže opasnim neprijateljem, te da se zamijeni dobroćudnim i umjerenim "patriotizmom".[511] S druge strane, Crkva je znakovito reagirala u povodu redovitih misa zadušnica što se svake godine na 28. prosinca služe za Poglavnika NDH Antu Pavelića (toga nadnevka 1959 on je umro u Madridu od posljedica jugoslavenskog atentata). Dok je prijašnjih godina kamen smutnje bio borbeni nacionalni pater dominikanac dr. Vjekoslav Lasić, 1999 mu je bilo uopće uskraćeno služiti misu, a njegov "nasljednik", župnik Matija Stepinac, službu Božju sabio je u jedva dvanaestak minuta, odbivši svojoj pastvi čak i podijeliti sv. Pričest. Budući da je upravo odnos prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj pouzdano mjerilo odolijevanja odnosno popuštanja protuhrvatskoj uroti izvana i iznutra, ovim držanjem Crkva je zorno posvjedočila narav svoje uloge u provođenju baršunastoga udara kroz posljednje dvije-tri godine.

Tihi lijevi puč protekao je pod lukavim geslom da je država neupitna, da je ona već ionako stvorena, i da ne predstavlja cilj po sebi, nego samo sredstvo za dobrobit svih svojih građana. Tako su govorili oni koji su državnu nezavisnost i suverenitet kanili učiniti upitnima. Pustimo dakle državu, posvetimo se gorućim pitanjima gospodarske ili socijalne politike. Kao da politika ima ikakva smisla ako propadne država! Ta je pučistička taktika u pojedinostima zakazala, ali je u cijelosti ipak polučila željeni uspjeh, jer je čitava inscenacija neprimjetnog državnog udara pripravila teren pobjedi liberal-socijalističkih Šestorki na parlamentarnim izborima početkom 2000. Ako se i pretpostavi da su, zahvaljujući golemu broju pristranih domaćih i stranih "promatrača", izborni rezultati u stanovitoj mjeri krivotvoreni u korist ljevice, oni su u cijelosti ipak posve uvjerljivi. Djelo je to sigurno upornog rovarenja unutarnjeg i vanjskog neprijatelja, ali i neprijepornih pogrešaka vladajuće stranke HDZ.

[511] Ali patriotizam ne može državu ni stvoriti niti uščuvati, a bez države nacija je puka rulja smušenih građana. Bez države nema jamstva ni opstanku folklora i zavičaja, na koje se pozivaju mekani domoljubni mirotvorci.

Te su se pogreške očitovale već i u neprimjerenim reakcijama tijekom posve očito puzajućega oporbenog puča s početkom u jeseni 1998. Prva se taktička pogreška vladajućih sastojala u otkrivanju karata, u otvorenoj najavi da će masovne demonstracije (a) biti tolerirane, ali da će (b) na njih biti uzvraćeno provladinim demonstracijama. O takvim se procjenama i planovima šuti, inače se protivniku olakšava da bolje pripremi svoje držanje i reakcije. Pored toga, režim je očitovao općenitu nesigurnost, strašljivost i popustljivost. Počeo je pokazivati klimave zube nekim ozloglašenim tajkunima, ali se to dogodilo sa zakašnjenjem, pod pritiskom, polovično i bez stvarnog učinka. Privlačenjem neutralnih i nestranačkih ili liberalnih ljudi u vlast (Milena Žic-Fuchs, Ljubomir Antić, Ivan Herak...) htjelo se demonstrirati širinu, a polučio se dojam kapitulantske slabosti. Umjesto odlučnog zaokreta udesno, kako bi djelotvorno parirao izazovu, režim je počeo srljati ulijevo, eda bi se dodvorio prijetećim pučistima. Umjesto hapšenja pučističkih vođa[512], vlast se zadovoljila papirnatim "bojovnim" uvodnicima u slabo čitanom vladinom *Vjesniku*. Umjesto da zabrani sve udruge i sva javna okupljanja bivših jugo-partizana kao prirodnog saveznika lijevo-liberalne urote, ali i kao pritajenih snaga protuustavne jugo-restauracije, Tuđman je na proslavu 55-e obljetnice "desetog korpusa" Titove vojske, štoviše kao njezin pokrovitelj, poslao i svoje izaslanike.[513] Vrlo brzo nakon toga mogli su partizani proslaviti i svoju stvarnu pobjedu, doživjevši dolazak Šestorki na vlast kao punu rehabilitaciju svojih komunističkih sanjarija, jugoslavenskih tlapnji i ratnih zločina.

* * * * *

U dosadašnjim razmatranjima, ljevičarsku taktiku i strategiju kakve je ona ponudila od jeseni 1998 nadalje nazivali smo "pučem": puzećim, tihim ili baršunastim. Možda bi ipak točniji bio govor o pokušaju prevrata

[512] Nova Hrvatska Desnica to je pokušala sugerirati predsjedniku Tuđmanu, ali kronični *cunctator* i umjerenjak nije bio prava adresa za takve naputke usmjerene nacionalnom spasu.

[513] Jedan od njih, tragikomični šarlatan Zlatko Canjuga, inače veliki "nacionalist", napao je u svom pozdravnom govoru, u autentičnoj maniri crvenih šumskih geriljerosa, ne samo "fašizam" i Ustašku hrvatsku državu, nego uopće hrvatski nacionalizam! Jedina je simpatična pojedinost na tom skupu fosiliziranih rušitelja Hrvatske bio način na koji su partizančine dočekali Tuđmanova emisara Canjugu: njegov je ulizički govor s pravom bio ismijan i isfućkan, te napokon zaglušen galamom partizanskih pjesama, što su se tom zgodom nakon dužeg vremena ponovno posve nesmetano zaorile usred glavnoga grada tobože nezavisne Hrvatske.

oslonom na iznuđene snage masovne (po)bune, pa i ustanka, s revolucionarnim posljedicama. Svi ti zahvati pretpostavljaju određenu mjeru nasilnosti, neregularnosti, nezakonitosti, s jasnim ciljem preuzimanja vlasti. Ljevica se tijekom 1998 odlučila preuzeti vlast u Hrvatskoj. Predmnijevajući da joj to ne će uspjeti na legalan i legitiman način, jer bi se moglo dogoditi da većina biračkoga tijela ponovno odabere HDZ, ona je unaprijed vladajućoj stranki pripisala *pučističke* nakane. Tako se, optužujući protivnika, sama mogla posvetiti pripremama nelegalnog osvajanja vlasti, a svaki neupjeh mogla je pripisati djelovanju protivničkog udara.

Budući da je ljevica pripremanje puča podvalila HDZ-u, nazvali smo dakle i njezino rovarenje u protekle dvije godine, radi simetrije, također pučističkim. Međutim puč, vojni, državni udar uobičajeno označava posve određenu, zbiljsku i konkretnu akciju preuzimanja vlasti od strane manjine, oporbene ili vladajuće, ili dijela vlasti ("dvorski puč"), brzim i površnim zahvatom, bez korjenitog mijenjanja zatečenih društvovnih okolnosti, s ciljem odolijevanja prijetnjama, pogiblima i napastima kaosa, zavođenja reda, jačanja poretka, uščuvanja i pospješivanja onoga već postojećeg ili onoga u postojećem što je ostalo netaknuto tekućom korupcijom. Pučem se osvaja vlast kako bi se spasila država te polučio nacionalni spas. U tom pogledu, idealno-tipski gledano, puč je stvar desnice.

Puč ne ostvaruje dubinske, dugotrajne promjene na nacionalno-državnom organizmu[514], ali on može postići blagotvorne učinke trenutačnim spasom onoga što je spasa vrijedno. Iznenadnost i silovitost državnog udara, povezana s revolucionarnom žestinom, nacionalnom odgovornošću, te duhom stroge pravednosti, ćudoredne čistoće i asketske ozbiljnosti, podvlačenje crte pod ono prošlo, novi polet, autoritarna volja, neumitna odluka, poziv na nacionalno jedinstvo, – sve se to u dramatičnosti trenutka slijeva u jednu jedinstvenu narodnu katarzu i posvješćuje se u narodnoj duši kao poziv na novi početak.[515]

[514] "Socijalni proces je po svojoj naravi molekularni proces; u naravnome redu on može biti samo evolucija, a ne revolucija. Socijalni procesi nemaju ničeg zajedničkog s političkim *coup d'etat*, s obaranjem vlasti koje se zbiva tijekom jednoga dana, s urotama, ustancima i oružanim sukobima." Prema srpskom prijevodu Mirka Đorđevića s ruskog izvornika: Nikolaj Berđajev, *Filozofija nejednakosti*. Mediteran-Oktoih, Budva-Titograd 1990, str. 169.

[515] U tom smislu uputne su riječi što ih je, prema pisanju tiska, u povodu zadnjega vojnog puča u Pakistanu izrekao predsjednik Pakistanske revolucionarne stranke S. G. Jilanee: "Državni udari u Pakistanu, a ovo nam je peti u posljednjih 25 godina, zapravo čine dobro našoj zemlji. Sve se odjednom opet pokrene, stvori se nova energija i zemlja zapravo ide naprijed."

Državni udar zasigurno nije najveća sreća za jedan narod, jer je on simptom i posljedica nagomilanih poteškoća, problema koji se nisu mogli razriješiti drugačije negoli posezanjem za silom oružja. Umjesto organskog razvitka usmjerenog ozdravljivanju nacionalne supstance, puč nudi mehaničko, površinsko rješenje. Pa ipak on može raščistiti stanje, ukloniti najopasnije izrasline na narodnom organizmu, pomesti snage destrukcije, zapriječiti predstojeću propast, pružiti poticaj, označiti prekretnicu, pripraviti preduvjete za nastavak temeljitijeg preobražaja nacije i postizanja njezine trajnije stabilnosti.

Prijeti li ovakav puč Hrvatskoj, je li on moguć?

Tehnički, ne bi trebalo tome biti većih zapreka. Iskustvo često pokazuje da je prilično jednostavno izvesti državni udar, a stanovita literatura čak iznosi tvrdnju da mala skupina (oko 1000) ljudi, samo ako je odvažna i tehnički pripravljena, bilo gdje i bilo kada može osvojiti vlast.[516] U Hrvatskoj mogle bi se određene snage (prema Curziu Malaparteu, svejedno jesu li vojne ili civilne) odvažiti na preuzimanje vlasti u slučaju da zemlja pod legitimnim vodstvom sklizne do blizine točke odakle nema povratka, da započne nedostojno i neodgovorno poigravanje nacionalnim ugledom, čašću i sigurnošću. Moglo bi to biti u trenutku kada sama izabrana vlast poprimi jednoznačne značajke nezakonitog i protuustavnog lijevog prevrata s naznakama srljanja u kaos i diktaturu, tako da bi *coup d'etat* zapravo predstavljao povratak u redovito stanje, dakako uporabom nedemokratskih mjera kakve su zavođenje

[516] Takvo je uvjerenje zastupao Curzio Malaparte u nekoć slavnoj knjizi *Tecnica del Colpo di Stato* (1932). Ona je isprva objavljena na francuskom, a talijansko je izdanje uslijedilo tek 1948 (Bompiani, Milano e Roma). Malaparte je s gotovo znanstvenom hladnoćom i neutralnošću opisao mehanizme puča kao što se opisuju egzotični kukci ili običaji kakvog afričkog plemena. Budući da knjiga pruža recept dolaska na vlast, rado su je čitali političari različitih usmjeridbi. Hvalili su je i komunisti i fašisti, Lav Trocki kao i ljudi oko desničarske *Action Française*. Jedino Hitler nije njome bio oduševljen, što odveć ne iznenađuje, budući da ga je u njoj Malaparte označio kao – ženu. Malaparte je uvjeren da se državni udar može s uspjehom izvesti ako se po istaknutim mjestima u gradu rasporede skupine od po 3–4 odlučna, sposobna i naoružana čovjeka te se zauzme i nadzire stanovite strateške točke kao što su krugovalne postaje (danas bismo na prvo mjesto stavili TV!), pošte, brzoglasne i brzojavne središnjice, željeznice i banke. Ovima bismo morali dodati zrakoplovno uzletište, mostove i raskrižja, te glavna novinska uredništva. Malaparte se u svojemu receptu državnog udara drži ponajprije Trockog i vjeruje da je on izvodljiv bez obzira na političke i društvovne uvjete, na spretnost ili pogreške protivnika – samo ako je taktički dobro organiziran. U tom smislu puč se ne razlikuje od vještine obrane države. – Nu možda ipak, izvan puke pučističke tehnike, postoje okolnosti koje bi u današnje vrijeme puč u Pakistanu, Sudanu, Obali Bjelokosti, činile jednostavnijima od onoga u Francuskoj, Švedskoj ili Hrvatskoj.

izvanrednog ili "ratnog" stanja, raspuštanje parlamenta, zabrana djelovanja političkih stranaka i formiranje nestranačke, vojne ili vojno-civilne vlade nacionalnog spasa.

Naravno, državni udar ne spada među ustavne kategorije: on je sâm po sebi formalno nezakonit, bez obzira na moguće političko opravdanje ili čak neibježivost. Hrvatskim Ustavom se predviđa zabrana političkih stranaka koje nasilno ugrožavaju demokratski ustavni poredak, pa se razumije da Ustav *implicite* isključuje i puč, te na ovu temu ne bi trebalo trošiti riječi da u tom pogledu u ustavnom tekstu ne čitamo dva zanimljiva mjesta.

Tako § 7 izrijekom veli: "Oružane snage Republike Hrvatske štite njezin suverenitet i neovisnost i brane njenu teritorijalnu cjelovitost." Na prvi pogled, ovim je člankom regulirana uobičajena uloga vojske, čija je zadaća obraniti državu pred agresijom strane neprijateljske sile kada ova prijeđe državne granice, okupira dio ili cjelinu državnoga područja i tako stvori pretpostavke za uvođenje stranoga vrhovništva. Ali Ustav nije izričit u određivanju naravi i podrijetla onih snaga koje bi mogle ugroziti hrvatski suverenitet na dijelu ili cjelini nacionalnog prostora. Lako je zamislivo i da legalno izabrana vlada Republike Hrvatske povrijedi načelo teritorijalne cjelovitosti i prepusti dio nacionalnoga tla nekoj stranoj državi, zvala se ona Slovenija, Crna Gora ili Sjedinjene Američke Države. Isto je tako zamislivo da ta Vlada preda cjelinu ili dio suvereniteta kojoj izvanjskoj sili ili nadnacionalnoj međunarodnoj udruzi. Kakva su u tom slučaju prava, a kakve dužnosti oružanih snaga Republike Hrvatske? Legalizira li hrvatski Ustav vojni puč?

Drugo je mjesto § 101, koji predviđa pravo predsjednika republike da proglasi izvanredno stanje.[517] A po naučavaju Carla Schmitta, suveren je jedino onaj koji ima pravo proglasiti izvanredno stanje[518]. Pogotovu

[517] Članak 101 Ustava Republike Hrvatske u cijelosti glasi: "Predsjednik Republike donosi uredbe sa zakonskom snagom i poduzima izvanredne mjere u slučaju ratnog stanja ili neposredne ugroženosti neovisnosti i jedinstvenosti Republike, ili kad su tijela državne vlasti onemogućena da redovito obavljaju ustavne dužnosti. Dok se predsjednik Republike koristi tim ovlastima, Zastupnički dom ne može biti raspušten." Iz ustavne formulacije jasno slijedi da predsjednik može izvanredno stanje proglasiti i u mirnodopskom stanju, recimo u slučaju da predsjednik Vlade pogrešnom politikom dio državnog teritorija nakani prepustiti susjednoj zemlji. Takva situacija nije imaginarna. Ona vrlo lako može nastupiti ako se još ne promijene ustavne ovlasti šefa države, ali Vlada u političkoj praksi, prema demokratskim očekivanjima i pod demokratskim pritiscima, preuzme političku inicijativu.

[518] Iz njegovog djela *Der Begriff des Politischen* potječe klasična odrednica: "Souverän ist, wer über den Ausnahmezustand verfügt." (Suveren je onaj tko odlučuje o izvanrednom stanju.)

je on suveren, dodajmo, baš u trenutku kada je izvanredno stanje uistinu i proglasio. A ako je predsjednik suveren, onda nije suveren narod, kako to predviđa demokratska teorija narodnog suvereniteta. Izvanrednim stanjem, koliko god da se za to vrijeme – prema slovu Ustava – Sabor kao narodno, demokratsko predstavništvo ne može raspustiti, na predsjednika republike prenose se ne-demokratske, diktatorske prerogative vlasti. Omogućuje li dakle hrvatski Ustav državni udar kojim bi predsjednik republike suspendirao parlamentarnu demokraciju i zaveo osobnu diktaturu?

U diskusijama o vojnom udaru u Hrvatskoj često se iznosi uvjerenje kako vojska, koja je branila narod u Domovinskom ratu, nikako ne će izvesti puč protiv naroda. Pritom se, međutim, riječju "narod" krivo označava odluka većine "biračkoga tijela". Narod se, međutim, u svojstvu "biračkoga tijela", može, kako je znano, i ljuto prevariti, može birati u neznanju, iz naivnosti, zaveden, zavaran, manipuliran, iz očaja ili prkosa. Može izabrati stranke koje će mu već sutra raditi o glavi. U takvoj situaciji vojni puč očito ne bi bio usmjeren protiv naroda, nego protiv političkih stranaka koje su zloporabile narodno povjerenje; bio bi, dakle, izveden upravo s programom narodnog spasa.[519]

Zapravo i sâm *vox populi* u Hrvatskoj ne isključuje posve mogućnost državnog udara: prema jednom istraživanju iz siječnja 1999 takva strahovanja uzgaja skoro polovica ispitanika. Ali su druga istraživanja – koliko god rezultate takvih anketa uvijek valja uzeti *cum grano salis* – sugerirala i da nemali dio glasača pojedinih stranaka nije nesklon izvođenju puča: za državni udar izjasnilo se 9% glasača, a protivi mu se 85%[520].

Ovaj razmjerno visoki postotak zagovornika, ili u najmanju ruku simpatizera mogućega vojnog udara temelji svakako i na visokom ugledu koji u hrvatskom narodu uživa njegova osloboditeljska i obrambena, junačka i pobjednička vojska. Prema istraživanju tjednika *Obzor* iz lipnja 1999, u vojsku ima povjerenja 22% građana, dočim strankama vjeruje svega 4,2 postotka. Dakako, glasuje se za stranke a ne za vojsku, ali je

[519] U našoj današnjoj situaciji to naravno ne bi značilo izvesti restaurativni puč protiv pobjedničke lijeve koalicije s ciljem povratka na vlast svrgnutoga HDZ-a. Takva restauracija sigurno ne bi bila u interesu hrvatskog naroda. HDZ se iscrpio i mjesto mu je kao takvom u povijesnoj ropotarnici, u kojoj će biti zabilježene i njegove zasluge u procesu obnove hrvatske državnosti. Nu kada se iscrpe i trenutačno vladajuće Šestorke, nastupit će vrijeme za uistinu drugačije, nove i svježe snage.

[520] Te je podatke 20. studenoga 1998 iznio dopredsjednik Hrvatske narodne stranke Igor Dekanić (poslije savjetnik predsjednika Mesića) na temelju istraživanja "Američkog republikanskog instituta" i agencije "Puls" iz listopada iste godine.

to samo zato jer su isključivo stranke na raspolaganju biračima. Iz navedenih znamenki, međutim, neizravno slijedi i da bi daleko veći broj građana prihvatio vojnu negoli stranačku vlast. Apsurdno bi, naime, bilo misliti da narod hoće na vlasti radije vidjeti one kojima ne vjeruje, nego one kojima vjeruje.

Ankete pak Soroseve "Erasmus-gilde" i agencije "Puls" potvrđuju ove rezultate u još većoj mjeri. Prema njima, vojski ukazuje povjerenje čak 80% ispitanika, policiji 70% a Crkvi 65%.[521] Stranke su daleko ispod ovih postotaka. Ljevičarski sociolog vojske i ratovanja, i bivši čelnik sigurnosno-izvještajne zajednice (ravnatelj HIS-a) Ozren Žunec iznio je tvrdnju da bi iznimno visok postotak hrvatskih građana prihvatio diktaturu snažnoga vođe koji bi vladao uz oslon na vojsku i pod suspenzijom stranačke demokracije.[522] Pritom je imao pred očima i živo otjelovljenje toga zamišljenog diktatora: Franju Tuđmana. Ali i bez zabrane stranaka, Žunec i njegovi duhovni srodnici smatrali su da imaju dostatnih razloga demokratskoga Predsjednika optužiti kao diktatora.[523]

Sam Žunec je opetovano isticao svoju nevjericu u mogućnost da bi se u Hrvatskoj odigrao klasični vojni udar po uzoru na one iz Latinske Amerike, Azije i Afrike.[524] Za takav puč, po njegovu mnijenju, vojska ne

[521] Bez obzira na načelnu nepouzdanost ovakvih anketa, dade se naslutiti da narod zdravim instinktima sluti spas samo od Vojske i Crkve – hijerarhije i transcendencije!

[522] U knjizi *Rat i društvo*, Ogledi iz sociologije vojske i rata; Naklada Jesenski i Turk / Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb 1998, str. 143–175. Žunec ovdje potanko raščlanjuje čimbenike mogućeg državnog/vojnog udara i diktature, kako bi pothranjivanjem mita o "puzajućem puču" s desna olakšao Šestorkama preuzimanje vlasti. – Koliko god su ovi rezultati sami po sebi uvjerljivi i vjerojatni, jasno je i to da šoroševcima dobro dođu, i da bi ih oni rado i nategnuli kada bi morali, jer im pružaju izliku za napadaj na oružane formacije hrvatskoga naroda, na tzv. "represivna ministarstva", za traženje smanjivanja broja vojnih obveznika, skraćivanja vojnog roka i "kresanja" vojnog proračuna, te za zazivanje strane pomoći u privođenju hrvatskoga naroda demokratskoj pameti.

[523] Žunec se zato, uz svoje kompanjone, i pokušao pobrinuti da se u nevrijeme od Tuđmana iznudi ostavka (v. napomenu br. 498!). Argumenti: "porazna bilanca hrvatske politike" i "invazija ustaških simbola". Predsjednik Tuđman, pak, znao je upozoravati vojsku pred možebitnim pučističkim ambicijama, i vidio je u "oružanim snagama oslonac demokracije" (kako se izrazio 28. svibnja 1998). Nije primijetio da takva formula implicira stanovitu, u Hrvatskoj inače neželjenu politizaciju vojske, koja bi time bila pretvorena u sredstvo unutarnje politike i jedne među mnogim političkim ideologijama. Nu prije će biti da je vojska, svojom strukturom i pravilima, oslonac *protu*demokracije!

[524] Ali o nekoj se vrsti puča još početkom 90-ih ipak šaptalo. Navodno je Vladimir Šeks trebao izvesti udar protiv samoga Predsjednika i preuzeti vlast. Ako je tako, čudi da je pokušaj – ili samo plan – ostao bez gotovo ikakvih posljedica za njegova prota-

bi imala motiva. Moguć bi, međutim, bio civilni državni udar, izazvan nepriznavanjem izbornih rezultata. (Ta se tvrdnja elegantno uklopila u opravdavanje puzećeg lijevog puča o kojemu je prije bilo govora, i koji je proveden u svrhe tobožnje prevencije ovoga, dakako HDZ-ova, "državnog udara" iz Žunčevih razmišljanja.) Žuncu se, na svaki način, čini kako u Hrvatskoj ima odveć ljudi pod oružjem, bili oni civili ili vojnici. HDZ-ov udar, kojeg se Žunec plašio, nije se dogodio, ali je zato tihi lijevi puč došao na svoje, i to posve legalno i regularno, osvajanjem većine biračkih glasova.

Hrvatska vojska srušila je onu državu, pokojnu tvorevinu. Nitko se ne bi trebao zavaravati: da nije bilo pobjedonosnog Domovinskog rata, političke deklaracije i narodna volja ne bi same po sebi nikada uspjele obnoviti nacionalnu i državnu slobodu. Hrvatska vojska bila bi, još lakše nego čitavu državu, u stanju srušiti i jedan politički režim, razumjeli mi pod njim, specifično, vladavinu današnjega upravo ustoličenog liberal-socijalizma, ili pak, uopće, politički model demokratskog pluralizma. Svakako, drugo je pitanje bi li hrvatska vojska *htjela* izvesti puč. Elitne postrojbe Prvoga gardijskog zbora (Vrhovnikov *tjelesni sdrug*) još su početkom 1999 bile izuzete ispod izravnog zapovjedništva Predsjednika Republike i uključene su u redoviti sastav oružanih snaga, te u proračun Ministarstva obrane. Da je Tuđman imao pučističkih ambicija, one bi mu se ipak vjerojatno stavile na raspolaganje. Protiv njega svakako nisu bile uporabljive. A danas, kada su praktično rasformirane?[525]

U generalima kao što su Mile Ćuk, Miljenko Crnjac, Mirko Norac, Ivan Korade, Ante Gotovina, ili pak Damir Krstičević, Đuro Dečak, Ivan Čermak, Mladen Markač, Ljubo Ćesić – Rojs, Ante Zorislav Roso – da bez posebnog redosljeda spomenem samo neka istaknuta, zaslužna i poštena vojnička imena – po svojem demokratskom habitusu, odgoju, lojalnosti, teško da bi bili spremni upustiti se u avanturu pokretanja vojnog udara.[526] Još bi veća mjera mašte bila potrebna da se bivšega

gonista. Protiv Tuđmana nikakav državni udar ne bi bio legitiman, jer je on tijekom svoje vladavine, unatoč svim slabostima, otjelovljivao hrvatsku državu, i svaka bi nasilna smjena vlasti neizbježivo polučila mnogo veća zla. Najmudrija je politika zato bila pustiti Predsjednika da odradi svoj mandat i u međuvremenu jačati radikalne nacionalne snage za jedan budući trenutak odluke.

[525] V. napomenu 529!

[526] Doduše, general Rojs ipak je potpao pod optužbu za pripremanje puča: optužio ga je (tada još samo predsjednički kandidat) Mesić da mu unaprijed uskraćuje poslušnost kao vrhovnom zapovjedniku. Rojs je doista rekao da ne može voditi vojsku jedan Mesić, koji je na polovici rata napustio poprište (političke) borbe. Mesić je još

HDZ-ovog ministra rata Pavla Miljavca s njegovim sopranom, ili pak njegova nasljednika, malograđanina Jozu Radoša, zamisli u ulozi šefa vojne *junte*.[527]

S druge strane, obrat koji se na Novu Godinu 2000 dogodio na čelu države nije samo, najavljenim "integracijama" i "globalizacijama", doveo u pitanje temeljne tečevine nacionalnoga prevrata, nego je u svojemu programu predvidio i posvemašnju marginalizaciju ratničkog stališa. Hrvatska vojska još se u vremenu Tuđmanove vladavine s pravom osjetila zapostavljenom i poniženom. Hrvati, koji su bili zatajili svoje ustaško-domobranske branitelje, sada su to držanje ponovili i prema novim borcima za nacionalnu slobodu. Umjesto da Domovinski rat u narodnoj svijesti ostane nedodirljiva svetinja, da se njegovo dostojanstvo čuva pod prijetnjom strogih kazni, a njegovim veteranima, dragovoljcima, invalidima i herojima ukazuje iznimna čast i slava, – olako se, po stranom naputku, počelo na nj pljuvati iz svih kalibara. Nakon uspješno okončanoga rata, neke su snage dale sve od sebe kako bi junačke hrvatske ratnike pretvorile u kaotičnu rulju destruktivnih nezadovoljnika i prosjaka bez mirovina, invalidnina, posla, stana i ugleda. Jedne su kao zločince slali na hrvatske i strane sudove, druge kao luđake u Vrapče, a treće – očajne samoubojice koji nisu više vidjeli nikakve nade i spasa – dva metra pod zemlju.[528] Vojsku se nastojalo obezglaviti, pacificirati, depo-

prije izbora imao toliko moći da je provizornog predsjednika Pavletića uspio natjerati na razrješenje neposlušnog generala. A taj se isti Mesić založio za skraćivanje vojne službe na smiješna četiri mjeseca. Jednako je tako mogao predložiti i potpuno ukidanje vojske!

[527] General Miljavac izravno je zainteresiranom općinstvu dao do znanja da se vojska ne će miješati u politiku te da vojnog udara ne će biti, a da glasine o njemu pronose oni koji ih hoće iskoristiti za svoje ciljeve. Ta je izjava uglavnom suglasna s tezom zastupanom u ovom poglavlju.

[528] Prema podatcima iz 1998, od "posttraumatskog stresnog poremećaja" (PTSP) – što ga se, da stvar bude još gora, ponižavajuće nazivalo "Vijetnamskim sindromom" – bolovalo je 15000 hrvatskih branitelja, a samo te godine 100 boraca počinilo je samoubojstvo. Ratnici posežu za vlastitim životom kada se osjete dokraja razočarani i poniženi povratkom u civilni život, sa svim njegovim nevoljama i s hladnim dočekom na koji posvuda nailaze. Nedostaje im tada veličina, patos rata, vuče ih blizina smrti kojoj su na bojnom polju odolijevali, ali ih je pobijedio mir. – Predrag Raos, koji nije samo ultraljevičarski komediograf, prevoditelj i *clown*, nego je i diplomirani kemičar, iznio je i jednu prozaičniju mogućnost kojom bi se mogao protumačiti barem dio vojničkih suicida. U jednom razgovoru, on mi je spomenuo tablete *xanax* i *prosac*, koje psihijatri koriste radi umirenja pacijenta kod epilepsije i koji, djelujući na moždane valove, u kombinaciji s alkoholom, izazivaju samoubilačke porive. Raos je uvjerenja kako određeni krugovi, imajući u vidu učinke, vojnike hotimice, svjesno opskrbljuju dotičnim medikamentima.

litizirati – nju, koja je na svojim plećima ponijela glavni teret hrvatske nacionalne politike! Na sve načine pokušavalo se razbiti jedinstveni vojni korpus sijanjem razdora među njezine pripadnike i poticanjem razbijanja vojničkih udruga (Dragovoljci, HOS, Hvidra...)[529], kako vojska ne bi kao jedan mogla ratovati protiv neprijatelja, s koje god strane on dolazio, nego bi trošila svoje snage u gloženjima i natezanjima unutar vlastitih redova.

Frustrirana vojska može nestrpljivo i nostalgično iščekivati novi rat, može dići ruku na sebe, ali može i izvesti vojni udar protiv dekadentnih civila koji nisu imali poštovanja prema njezinoj žrtvi[530], a usto još vode u propast onu istu naciju što su je upravo ratnici spasili od neprijatelja te joj stvorili preduvjete da živi u dostojanstvu i slobodi. Pritom etos vojske ima neusporedive prednosti u odnosu na korumpiranu malograđansku moralku, kakva leži i u temeljima naše trivijalne civilne demokratske zbilje. Nu Hrvatskoj su i u miru potrebni junaci bez straha i mane, a ne trgovci-mešetari[531] Prijeko su nam i u životu civilne, mirnodopske politike potrebne vojničke kreposti domoljublja, solidarnosti, odanosti, nesebičnosti; junaštva i izdržljivosti; stegovnog štovanja autoriteta i hijerarhije; pripravnosti na plemenite žrtve i snage da se gleda smrti u oči. Što je, napokon, naravnije nego da državom vladaju, da je vode oni koji su je i stvorili? Sve što imamo zahvaljujemo svojim ratnicima, sve smo izvojštili ratom. I dok je rata, bit će i Kroacije.

Pa ipak, sve i ako zamislimo da su se u hrvatskoj politici namnožili odgovarajući povodi i izazovi, i da se vojska ili neki njezini dijelovi odluče na nezakonito, nasilno preuzimanje vlasti radi sastavljanja vlade nacionalnog spasa, nadalje, da taj pokušaj uspije bez otpora, pa čak i

[529] Postkomunistička stranka SDP i agencija *Strata-istraživanja* izdale su 1999 studiju pod naslovom "Hrvatska vojska 2000; Nacionalna sigurnost, oružane snage i demokracija". U toj studiji već su najavljene revolucionarne promjene što će pogoditi hrvatsku oružanu silu s promjenom vlasti: drastično smanjenje kadra, dramatično snižavanje vojnog proračuna, skraćivanje vojnoga roka na 6 mjeseci, uspostava demokracije i "transparentnosti" u postrojbama te ulazak u NATO, što znači postupno predavanje trupe u ruke inozemnog neprijatelja. U sklopu općenite akcije slabljenja Hrvatske Vojske osobito je zapažena najava raspuštanja Prvoga hrvatskog gardijskog zdruga (zapravo *Vrhovnikovog* "tjelesnog sdruga"), postrojbe od 4300 vojnika pod izravnim zapovjedništvom Predsjednika Republike. Vojnici će biti poslani u druge postrojbe, u mirovinu ili na burzu rada, pa do daljnjega otpadaju i kao nositelji mogućega vojnog udara.

[530] Može izvesti i *Marcia su Roma*, kao onoga 28. listopada 1922!

[531] Posuđujem uputnu distinkciju od Wernera Sombarta, prema knjizi *Händler und Helden* (Trgovci i junaci, München u. Leipzig 1915).

bude pozdravljen od većine naroda[532] – ostaje pitanje kako bi na hrvatski vojni udar gledalo inozemstvo. Jer, jedna je stvar s pravom zahtijevati od "svijeta" nemiješanje u unutarnje poslove i političke odluke Hrvatske, a posve je druga stvar može li se od geopolitičkog okruženja i globalnih sjedišta moći očekivati da šutke prijeđu preko tako dramatičnog i dalekosežnog obrata kakav bi se dogodio vojnim preuzimanjem vlasti u jednoj državi smještenoj usred Europe.

Možda bi potencijalnim hrvatskim pučistima mogao u nečemu poslužiti primjer Pakistana, gdje su vojnici, svrgnuvši koncem 1999 korumpiranu civilnu vladu, obećali (doduše u nepreciziranom roku) vratiti na snagu institucije parlamentarne demokracije, ali su na pojedine resore u svoju *juntu* preuzeli i civilne političare, znajući da vojničine možda mogu zbaciti iskvareni režim, ali da sami nisu odveć vični politici. Amerika i njezin globalni imperij, nakon prvotnog šoka, bez obzira na povremene drske lekcije o "demokraciji" upućene generalu Pervezu Musharrafu, pomirili su se sa svršenim činom i shvatili da vojna vlast može biti na dobro Pakistana i na ozdravljenje njegovog političkog života, te da, s druge strane, ničim ne ugrožava vitalne interese inozemstva u toj, državnim udarima inače bogatoj zemlji.

U današnjem svijetu svaka *junta* mora biti svjesna da ne će imati izgleda na uspjeh ako unaprijed mjerodavnim međunarodnim čimbenicima uvjerljivo ne predoči kako neizbježivost udara sa stajališta nacionalnih interesa u danoj političkoj situaciji, u kojoj prijeti kolaps političkog života ili građanski rat, tako i privremenu narav vojne vladavine i njezinu potpunu sukladnost probitcima svjetskih moćnika. Pučisti ne mogu uspjeti ako svoju akciju provode na svoju ruku, u izolaciji i potpuno samovoljno, bez dodira i razgovora s inozemnim partnerima.

Pod takvim uvjetima, Zapad, koji se nakon dugog opiranja nevoljko pomirio čak i s gubitkom tako mu drage i tobože toliko važne Jugoslavije, mogao bi dati privolu za privremeno suspendiranje demokratskih pravila u Hrvatskoj, kao što je to svojedobno činio i u Turskoj ili Grčkoj, koje su čak bile članice zapadnoga vojnog saveza. Stabilizacija političkih prigoda, do koje bi djelovanjem izvanrednih mjera dugoročno moralo doći, blagotvorno bi utjecala i na odnose Hrvatske s inozemstvom, jer bi joj pojačala autoritet i učinila je sugovornikom vrijednim poštovanja.

[532] Vojna bi *junta* u Hrvatskoj mogla računati s potporom naroda samo ako bi sazrijela svijest o nepopravljivim pogreškama ljevičarske vlasti i ako bi se "javnosti" uvjerljivo predočilo te ako bi ona i sama shvatila kako joj ne ostaje drugo negoli pozdraviti pučiste. Više okolnosti moralo bi dakle sazrijeti prije negoli bi takvoj avanturi bio zajamčen uspjeh.

Za sada, ipak, ostaje nada da moguće pogoršanje sveopćega stanja pod novim režimom ne će pokrenuti srljanje u potpunu katastrofu, u kojoj bi se pobjednička hrvatska vojska našla ponukanom zadrijeti u politički život nacije, kako bi je ovoga puta ne više obranila od vanjskoga neprijatelja, što joj i jest tradicionalna namjena i ustavna dužnost, nego spasila od pogubnih posljedica jedne krive politike.

EKSKURS:

XIII. BESPUĆA ZBILJSKE DEMOKRACIJE

Nema, a vjerojatno nikada nije ni bilo, riječi u tako skrajnje inflatornoj uporabi kao što je to riječ "demokracija".[533] Na demokraciju danas se rutinski i ritualno zaklinju i ljevičari i desničari i centrumaši; Narodna Demokratska Republika Koreja[534], afrički ljudožderi i sv. Otac Papa.[535] Zavladala je nepodnošljivo ljigava, olinjala, isprazna, besmislena demokratska retorika. Usprotiviti se snagom nezavisnih argumenata parlamentarnoj demokraciji, postala je mnogo opasnija pustolovina nego što je jučer bilo pobijati same temelje komunističkoga poretka u zemlja-

---

[533] Nekome tko, poput autora ove knjige, od najranije mladosti komunizam *mrzi* a demokraciju *prezire*, pa nakon sloma europskih komunizama za dogledno vrijeme predviđa i propast demokratskoga poretka, nemoguće bi bilo šutke prelaziti preko teško podnošljivog terora demokratske frazeologije u našim danima.

[534] Vrijedno je uočiti pleonazam sadržan u ovom pompozno sročenom nazivu države. Nije dosta "narodna", nego mora biti još i "demokratska", dakle utemeljena na vladavini naroda. Pa i ovo je bilo premalo, nego se Sjeverna Koreja htjela k tomu legitimirati kao "republika" (*res publica* = javna stvar, tj. država koja počiva na volji i probitku čitavog naroda). Dakle, čak tri puta narod, a zapravo je ta zemlja ništa drugo doli tipična istočnjačka despocija. Jedino dobro u njoj jest ustrajno odolijevanje napastima američkog imperijalizma.

[535] Njegovi predšasnici još su pisali enciklike svjedočeći o zlu demokratske novotarije, kao i njezinih nusprodukata poput liberalizma. Usp. primjerice glasoviti *Syllabus* (1864) pape Pija IX, ili okružnicu sv. Pija X protiv "modernizma" (1907). S druge strane, jedan hrvatski katolički svećenik (Drago Šimundža), pred nekoliko je godina, u razmjerno kratkom članku pod znakovitim naslovom "Mjesto i uloga Crkve u demokraciji" (podnaslov bi mirne duše mogao glasiti: "Kako da se Katolička Crkva čim bolje prilagodi hirovima naših dana"), uspio riječ "demokracija" i izvedenice, u posve odobravajućem smislu, uporabiti ne manje negoli 30 puta! V. *Glas Koncila* br. 13 (=28. III 1993), str. 4, i br. 14 (=4. IV 1993), str. 6.

ma kojima je on vladao.[536] I u komunizmu postojali su ponekad donekle tolerirani protivnici, *disidenti*, i oni nisu baš uvijek bili upućivani u tamnice ili političke ludnice. Ne čini to, doduše, uvijek i doslovce ni sveta krava demokracija sa svojim kritičarima, ali zato čini nešto još i gore: ona ih izopćuje i marginalizira, a i njihove najbolje razloge unaprijed proglašava proizvodima bolesnog, nastranog uma nevrijednima jednakopravnog razložnog uzvrata, a nekmoli uvažavanja i prihvaćanja. Demokracija je daleko uspješnije nego komunizam, nenasilnim, nježnim terorom, postigla *consensus* koji je čini nedodirljivom, a svaki otpor djelotvorno isključuje kao provokaciju, moralnu izopačenost ili čisto slaboumlje.

A zapravo je u ovoj bezumno nekritičnoj uporabi riječ "demokracija" toliko devalvirana i diskreditirana, da je čovjek koji drži do sebe, uime svog intelektualnog integriteta i dostojanstva, ne bi uopće smio prevaliti preko jezika. Nikoga više ne zanima što ona znači, pa se i ne pita može li se i treba li se politika odvijati baš u njezinu znaku. U današnjem političkom kontekstu ona je izgubila svako diskurzivno značenje, svatko je ispunja onim što je baš njemu osobito priraslo za srce. Postala je emocionalnom poštapalicom za svrhe dokazivanja govornikovog političkog pravovjerja i diskvalifikacije političkog protivnika. Ta nas dakle riječ više ne upućuje na njezinu političku sadržinu, nego nas tek maglovito obavještava o podobnosti onoga koji za njom poseže. Važno je samo na vrijeme očitovati svoje neupitno demokratsko pravovjerje, kako bi se izbjeglo ubitačnoj osudi za primitivizam ili ekstremizam. I tako, umjesto da se u demokraciji vidi tek jedan od mogućih političkih oblika, sa svojim svijetlijim i tamnijim stranama, oblik uostalom koji je u čitavoj povijesti najrjeđe primjenjivan, pa i tada nipošto u čistu obliku, pretvorena je ona u magičnu riječ, tabu i dogmu.

Tko je "demokrat", taj je pozitivna, simpatična, nadasve bezopasna ličnost, dobrohotna i dobroćudna, tolerantna i spremna na "dijalog"; ona voli slobodu, pravdu, poštenje, a ne voli uzurpaciju, korupciju i fašizam.[537] Riječ "demokracija", kako je upozorio američko-židovski anarhist i filozof jezika Noam Chomsky, posve je izopačena, te je stoga

[536] U hrvatskom je političkom žargonu riječ "demokracija" popunila prazninu što je stvorena nestankom isprazne frazeologije "samoupravnog socijalizma", i ona igra posve istu ulogu zamagljivanja stvarnosti te njezina zamjenjivanja utopijskim idealom.

[537] O komunizmu bi se još dalo i razgovarati, on nije demokraciji apsolutni neprijatelj, njegove zločine ona sustavno prešućuje, na koncu, ratni su saveznici! – Na sličan način kao "demokracija", samo u obratnom smislu, uostalom, i riječ "fašizam" poprimila je ulogu verbalnog oružja, riječi-batine, pa njome simpatični "demokrat" nemilice mlati svakoga koji mu iz nekog razloga nije po volji.

treba redefinirati. Možda bi prikladnije, nu svakako i uzaludnije bilo pokušati zatražiti da je se potpuno izbaci iz uporabe. Ali riječ nije ni potrebno redefinirati; dostatno je vratiti se starim definicijama, potisnutim u neodgovornoj jezičnoj praksi aktualne politike i parapolitike. Tako je, prema klasičnoj Aristotelovoj odredbi, demokracija[538] oblik državne uprave u kojem slobodnjaci bez obzira na svoje imovno stanje kao većina sudjeluju u vrhovnoj vlasti.[539]

Grčka se demokracija izražavala u radu onoga što su Stari nazivali εκκλησια. Ta je riječ već u Novom Zavjetu poprimila značenje kršćanske Crkve (ili crkvene građevine) – *Ecclesia*. Nu u antičkoj Ateni ona je označavala skupštinu odraslih i slobodnih muškaraca, koji su na njoj, kao vrhovni organ vlasti, odlučivali o svim javnim pitanjima političke, zakonodavne i sudske naravi. Grčka je demokracija, dakle, bila izravna, ali ona nije obuhvaćala robove i žene, a dakako i malodobne, a također se nije rasprostirala i na gospodarsko područje. Stara je demokracija, prema tome, bila nepotpuna s obzirom na puno značenje pojma sobom vladajućeg naroda. Osim toga, ona je bila ograničena samo na jedno razdoblje povijesti jednoga grčkog grada-države. Veliki grčki filozofi nisu bili pristaše demokracije.

Kroz čitava duga stoljeća Rima, u njemu nikada nije vladala demokracija, osim što je, u složenom modelu političke vlasti, uz monarhijski i aristokratski element, bio zastupljen i onaj demokratski (u ustanovi plebejskih tribuna kakvi su bili braća Gracchus, ili kroz narodno zborište, skupštinu – *comitia*). Demokraciju ne poznaje državna povijest izvaneuropskih naroda, "obojenih" ljudskih pasmina. Ni kršćanski Srednji Vijek nije doba političke demokracije. Politički narod (*populus*) predstavljaju u to vrijeme svećenstvo i aristokracija, a narodnim se masama (*plebs*) vlada i upravlja. Tek na izmaku Srednjega Vijeka zamisao demokratske vladavine oživljava kod pojedinih filozofa. William Occam, koji u teoriji spoznaje razdvaja dvije vrste istine – nazovimo ih metafizičkom

[538] Tomislav Ladan prevodi Aristotelovo δεμοκρατια kao "pučka vladavina". V. Aristotel, *Politika*; Globus i Sveučilišna Naklada Liber, Zagreb 1988!

[539] Ona za Aristotela, uostalom, nipošto nije najbolji oblik vladavine, kako to drže neki interpreti zavedeni sadašnjom pozitivnom emocionalnom konotacijom riječi "demokracija". Aristotel je smatra zastranjenjem, lošom inačicom politije (πολιτεια), "ustavnog poretka", kako prevodi Ladan. – Aristotelova je definicija po klasičnoj metodi *per genum proximum et differentiam specificam* (putom najbližega roda i svojstvene razlike). Definirati, uz ostalo, možemo riječ ili stvar. Kao riječ, etimološki, "demokracija" jest vladavina naroda, puka. Definirajući samu stvar koja se naziva tim imenom, pak, moramo zahvatiti dublje u njezinu bit, u ono što uistinu jesu stvari koje se uobičajeno nazivlju riječju "demokracija".

i fizičkom, transcendentnom i imanentnom – hoće dijeliti i svjetovnu vlast od crkvene, a za ovu potonju zahtijeva da počiva na zajednici vjernika umjesto na hijerarhiji klera. Marsilio da Padova pak zastupao je naravno podrijetlo vlasti, i zato ju je htio utemeljiti na narodnoj volji, koja bira kneza. Njegov mlađi suvremenik Bartolo da Sassoferrato dopuštao je demokratsku vladavinu samo za male zemlje, kakva je bila i antička Atena[540].

Svakako, humanistički duh Renesanse potaknuo je prisjećanja na slavne dane Periklove atenske demokracije. U jednom kontinuitetu do vremena francuske revolucije ređaju se sada mislioci koji se, korak po korak, približavaju zaokruženu stajalištu laičke države, narodnog suvereniteta, jednakosti ljudi i njihova "prava na sreću", osobite kakvoće većinske odluke i uopće velikoga broja, slabljenja i podjele vlasti, vladavine zakona nad ljudima, prirođenih prava i sloboda što navodno pripadaju čovjeku kao takvom, i svega onoga što, nakon brojnih engleskih, francuskih ili američkih racionalističkih, prosvjetiteljskih povelja, deklaracija, te inih pergamena, predstavlja temelje današnjega političkog svijeta. Moderna je demokracija biljka koja je kasno niknula na tlu svjetske povijesti. Njezinih predšasnica prije francuske revolucije i kasnijih vremena moglo bi se nabrojiti na prstima jedne ruke. Njezino je trajanje bitno vezano za XX stoljeće. Još u prošlom stoljeću ona je – izuzimajući donekle republikansku Ameriku – bila tek strano tijelo, parazitarni uljez u strukturama europskoga monarhizma, koji je njezino važenje, izbornim cenzusom, sveo na najmanju mjeru.

Koncem Drugoga Milenija, od nešto preko dvije stotine suverenih država, 117 su imale demokratski izabrane vlade.[541] Ova suvremena,

[540] I kasniji švicarski kantoni, koji su, uz atensku pràdemokraciju, inspirirali oca moderne pučke vladavine Jean-Jacquesa Rousseaua.

[541] Od toga broja 1995 godine ih je "slobodnih" (liberalno-pluralističkih) bilo 76, a 1997 godine – 81. Prema istraživanju instituta *House of Freedom*. – Globalnoj demokratskoj zarazi još najupornije odolijevaju zemlje tzv. Trećega svijeta, koje su većinom prigrlile neku varijantu "nacionalnog socijalizma" (ili "socijalnog nacionalizma", kako je svoj politički model nazivao argentinski *caudillo* general Juan Domingo Perón). Vođa Libijske Džamahirije Moamar al Gaddafi uzeo si je truda i u svojoj *Zelenoj knjizi* izložio posve suvislu kritiku parlamentarne demokracije. Gaddafi narodno predstavništvo smatra lažnim, jer narod ne može nitko predstavljati. Narodni je suverenitet nedjeljiv, a političke stranke, koje su tek dijelovi naroda, dijele i suverenitet. Nu one same po sebi nisu suverene, pa to ne može biti ni stranački parlament, a ovaj se upravo predstavlja kao zastupnik suverenog naroda. Stranke su uopće oruđa manjinske diktature, potkupljive su i svojim sukobima, u cilju skupinske koristi, razaraju nacionalno jedinstvo. Stranačka je igra plitka i prijevarna, puna manevara i trikova usmjerenih protiv narodnog interesa. Gaddafi se zaključno opredjeljuje za *izravnu* demokraciju, ne uviđajući kako je ona moguća samo u grčkom *polisu* ili švicarskom *kantonu*.

neizravna, parlamentarna, predstavnička ili zastupnička demokracija još uvijek je najprvo procedura uspostave političke vlasti i način njezina obnašanja. Ona usto uključuje i čitav složeni sustav odnosa među ljudima kojima vlada duh jednakosti u slobodi, snošljivosti, slobodnog govora i nedodirljivog prava svakog pojedinca da izrekne svoje mnijenje o čemu god izvoli. Ova, proširena demokracija, koja se još redovito mora izlagati kurama uljepšavanja takozvanom "demokratizacijom"[542] – jer demokracije, po uvjerenju njezinih propovjednika, nikad nije dosta, – znači i najširu lokalnu samoupravu, mnoštvenost spontanih i autonomnih građanskih inicijativa, te neograničenu mogućnost svestrukog sudjelovanja najvećeg mogućeg broja u političkoj vlasti. Demokracija nije više samo opće pravo glasa i način ustoličavanja političke klase anonimnom većinskom odlukom te skup pravila za odvijanje političkoga života. Ona pretpostavlja i čitavu gustu, neprohodnu mrežu složenih sustava sloboda i prava, protoka informacija, djelovanja javnosti, sudjelovanja, suodlučivanja, dogovaranja, pregovaranja, razgovaranja i govorenja, – u kojoj se tako upravljana politička vlast i tako artikulirana i izopačena politička volja, poput jedne monstruozne, otuđene metapolitičke sile okreću i protiv samih svojih nositelja, i protiv narodnog i općeg dobra, kao i općenito protiv svakog smisla.

Pristaše demokracije čak i priznaju njezinim kritičarima da demokracija nema drugog smisla, sadržine ili vrijednosti doli onih što su sadržani u čisto formalnom svojstvu da predstavlja tehničku metodu izbora vladajuće skupine.[543] I doista, demokracija jest tek instrument smjenjivanja jedne oligarhijske vlasti drugom na temelju slučajne aritmetičke većine, kao i način donošenja većinskih odluka u državi. Ona je puka procedura, okvir koji je postao samome sebi cilj, važniji od sadržine. Na mjesto općeg dobra, u tom modelu političkog ustroja dospjela je jedna veličina posve drugačijeg reda i značaja – opće pravo glasa. Na mjesto dobre vlasti došla je, kao vrhovna vrednota, puka

[542] To je neka vrsta permanentne demokratske revolucije, vječnoga karusela bez kraja i konca, neutažive gladi za slobodama i pravima bez strogih definicija i ustavnih brana.

[543] Istina, demokratski ideolozi uz proceduralnu ulogu demokracije kao načina dolaska na vlast i nadglasavanja sve više ističu značenje demokracije kao čitavog stila javnoga života. U prvoj funkciji demokracija je duboko nehumana politička pojava: ona predstavlja vladavinu anonimne aritmetike i slučajnih oligarhija. U drugom smislu, ona je totalitarna ohlokracija, apsolutna vladavina srednje mjere, ulice, koja svim oblastima života nameće svoju normu.

smjenjivost vlasti.[544] Demokracija je k tomu zadužena i jednom izabranu vlast nadzirati, kontrolirati. To je zadaća parlamentarne oporbe, kao i narodne većine, koja na slijedećim izborima može vlasti i presuditi ako je njome nezadovoljna. Ali, otkuda uvjerenje da je parlamentarna oporba ili narodna većina – apsolutno dobro, nepogrešiva svetinja, a da je vlast uvijek kao takva bahata i samovoljna, sumnjiva, pokvarena i zla? Zašto bi nadzornik bio bolji od nadziranoga? Tko će kontrolirati kontrolore?[545]

U povijesti idejâ ne manjka kritičarâ demokracije: od Heraklita i Sokrata, Platona i Aristotela, preko Augustina i Tome Akvinskoga do Machiavellija, Tocquevillea, Schopenhauera, Nietzschea, Marxa, Spenglera, Carla Schmitta, Nikolaja Berđajeva i čitave plejade mislilaca ovovjeke konzervativne desnice. Nevolje s demokracijom počinju već kod određenja naroda. Umjesto zbiljske, organske narodne zajednice, kao i njezinih različitih, koliko i nesavršenih članova, konkretnih pojedinaca i živih ličnosti, demokratska ideologija barata apstraktnim prosvjetiteljskim, utopijskim pojmom naroda kao nositelja "narodnog suvereniteta"[546]. U tom svojstvu "narod" nije drugo negoli fikcija prirodnoga prava, pa vladavina "*od* naroda" i "*po* narodu" ne pruža nikakvo jamstvo da će u svojim učincima postati vladavinom *za* narod kakav on zbiljski jest.[547]

Kako članovi naroda nipošto nisu jednaki, osim s Božje visine, upitna je i demokratska dogma o jednakosti. Naravno, i najzadrtiji demokrat morat će pristati na tvrdnju da se ljudi u nizu svojstava stubokom razlikuju. Ali on nije pripravan iz te istine povući neizbježive posljedice, te ljude, umjesto kao neponovljive veličine, mikrokozmose, promatra kao statističke, u njegovoj političkoj aritmetici međusobno zamjenjive brojke. Narod kao cjelina, budući da počiva na zbroju jednakih atomiziranih (individualiziranih)[548] pojedinaca, za demokrate predstavlja tek mehaničko društvo, a ne živu organsku zajednicu zbiljskih ljudskih

[544] Dočim demokracija živi od fanatičnog kulta smjenjivosti vlasti – kao da će ona slijedeća biti bolja, ili je pak sama smjenjivost dobro po sebi – jer je njezino božanstvo relativizam – prava politika vjeruje u vrednote, sadržine, ciljeve, u smisao općeg dobra, i zato ona naprotiv zahtijeva da dobra vlast za što dulje vrijeme može biti izuzeta iz načela smjenjivosti.

[545] Tko će odgajati odgajatelje? – pita Marx.

[546] U praksi, međutim, ona narod svodi na puko biračko tijelo, korpus poreskih obveznika i na amorfnu rulju takozvanih "građana".

[547] Negdje je među svojim aforizmima francuski roajalistički pisac grof Antoine de Rivarol pribilježio i ovakvu misao: "Apsolutni vladalac može biti i Neron, nu ponekad je on i Tit, ili Marko Aurelije. Narod je pak često Neron, a nikada Marko Aurelije.

[548] Atom i individua (ατομος, *individuum*) označavaju isto: nerazdjeljivo.

stvorenja. Izjednačavajući za potrebe demokratskog formalizma inače posve nejednake ljude, demokracija čini veliki grijeh spram ljudske naravi. Ona, kako je to istražio Tocqueville na slučaju Amerike, donosi sobom pravu despociju jednakosti. A jednakost je doduše dobra, veli Aristotel, ali samo za jednake.

Ustrajavanje na jednakosti ljudi, u svakom pogledu tako različitih, izvorna je laž, πρϖτον φευδοζ demokracije. Ona ovim svojim postulatornim egalitarizmom stvara ozračje u kojemu se svatko osjeća pozvanim, pa i obveznim, suditi o svemu. Svatko pod okriljem demokracije postaje uvjeren kako je i njemu, upravo njemu, dana povlastica da čini ono što je u boljim vremenima smio samo mislilac, filozof, duhovni vođa naroda: iznositi svoje *mišljenje*. Demokracija i jest politički sustav u kojemu svatko mnije da (a) može misliti, tj. da mnijenje znači isto što i mišljenje; (b) da ima pravo na mišljenje; (c) da ima pravo svoje mišljenje javno priopćiti, te (d) da ima pravo pretendirati da je u pravu samo zato jer mnije kako mnije. Ukratko, u liberalnoj je demokraciji namjesto mišljenja došlo pravo na mišljenje.

Ali ne samo da u demokraciji svatko djeluje nošen uvjerenjem da smije o svemu misliti i govoriti, nego se to od njega izrijekom i zahtijeva. Demokratski podanik mora se neprestance izjašnjavati, mora otkrivati medijima i anketarima svoje stavove u svojstvu nekog sudionika ili promatrača, prirepka, prolaznika ili statističke veličine. U takvu sistemu nema nadležnosti, nema ranga, distance i respekta. Time demokracija izravno vodi despociji mase, koja je inače neosviještena, neodlučna i nasilna, te čijom uzurpacijom politike nastaje samo porast besmisla, nelogičnosti i nereda. Masa se slaže sa svakim *mnijenjem*, kao što, isto tako, protiv bilo koga mišljenja može biti nahuškana. Ali joj se demokratski političar mora ulagivati kako bi pobijedio na slijedećim izborima, budući da nije odgovoran Bogu, povijesti i naciji nego "biračkom tijelu".

Narod, koji nije autoritet ni u religiji, filozofiji ili znanosti, umjetnosti ili moralu, trebao bi to biti baš u politici. Da je on to uistinu, međutim, tada bi on svoje glasove nepogrešivo davao pravoj stranki, ne bi ona morala čekati povoljne "trendove", raspoloženje duha vremena ili pribjegavati predizbornim smicalicama i lažima, ne bi dakle prezirala narod. "Nisam demokrat, ne prezirem narod" – rekao je osebujni marksističko-revizionistički i protofašistički mislilac Georges Sorel. Štujemo li narod, uzimamo li ozbiljno i njega i njegov probitak – tad mu ne možemo pristupiti na način demokratske politike. Narod kao δεμος (*demos*) mehanički je zbroj atomiziranih pojedinaca, nositelja demokratske procedure. Narod kao *natio* emanacija je nacionalnog duha,

samosvjesna organska zajednica ljudi koji spadaju zajedno, kvazi-transcendentna veličina za koju se mrije, koju je Bog stvorio prema svojim anđeoskim arhetipovima. Demokracija je tek jedna od nesavršenih ljudskih izmišljotina, a nacija jest Božja realnost. I zato je tek narod kao nacija demokratski, zapravo, u nacionalizmu je sadržana ujedno i sama autentična demokracija.[549]

Sukladno demokratskom postupku, mora uvijek odlučivati većina.[550] Nu, kako je znano, istina je u pravilu dostupna samo iznimnim pojedincima, dočim se većina itekako može prevariti.[551] Na taj su dojam povremeno prisiljeni čak i sami demokrati, primjerice oni okupljeni oko Hrvatske Demokratske Zajednice nakon Novogodišnje revolucije. Pitajte narod kao skup atomiziranih pojedinaca da, bez straha i u "slobodi", odgovori o nekom ne odveć prijepornom predmetu sa "da" ili "ne". Bit će oko polovice *pro* i oko polovice *contra*, ili već tako nekako. Rezultat nema nikakve veze s istinom i pravdom, pameću ili suverenom odlukom, već, u najboljem slučaju, s računom vjerojatnosti. Narod danas u zapadnjačkim dekadencijama glasuje i za (pobačajno) umorstvo, za gubitak suvereniteta ili homoseksualne brakove. Sve te odluke ne postaju nimalo bolje time što nose oznaku "narodnih". Nastrano je tražiti demokratsku legitimaciju od istog onog naroda koji je tako očito zahvaćen propadanjem, da mu se može pomoći samo ako ga se energično povede, pročisti, uzdigne stegovnim i odgojnim mjerama samosvjesne, jake i elitne države![552]

Prosjek tisuće maloumnika ne mora bolje odlučivati nego pojedinac, odgovorna ličnost, plebiscitarni narodni vođa. Dapače, demokracija svojom bitnom dimenzijom i jest teror osrednjih i manje vrijednih. Nigdje to nije toliko jasno kao pri pogledu na sastave naših demokratskih parlamenata. Uz masu slučajnih mediokriteta ili običnih glupana, u njih

[549] Ovu svoju staru ideju koja mi je sinula 1970 prigodom analiziranja Hrvatskoga proljeća kasnije sam u sličnom obliku pronašao i kod glavnog mislioca Konzervativne Revolucije, Arthura Moellera van den Brucka.

[550] Pjesnik Schiller (*Maria Stuart*) znade o ovom pitanju slijedeće: "Mora prije ili kasnije propasti ona država u kojoj većina pobjeđuje a bezumlje odlučuje."

[551] Demokracija, sa svojim formalnim prihvaćanjem svake većinske odluke, dospijeva *ad absurdum* načelnom mogućnošću da se većina naroda izjasni protiv demokracije, ili protiv svojega vlastitog opstanka. Što bi učinili navodno domoljubni hrvatski demokrati kada bi narodu palo na pamet većinskim glasovanjem restaurirati Jugoslaviju, ili se opet priključiti Srbiji? Ili ipak ima većinskih odluka koje valja na svaki način odbaciti? Ali to ruši same temelje demokratske ideološke zgrade!

[552] "Kao što od nesposobna i neiskusna suca ne možemo očekivati pravedne presude, tako se ne može očekivati da narod koji je pun zabluda i neznanja bude, osim u rijetkim slučajevima, razborit ili pametan kada bira ili nešto odlučuje." (Machiavelli)

ponekad zaluta i poneki značajniji čovjek. Ali takav nije potekao iz parlamenta; veličine u njemu ne nastaju i on ih ne trpi. Masa, koja u demokraciji donosi odluke, ne može biti odgovorna. Odgovoran je samo pojedinac. Zato, u dubljem i izvornom smislu, samo pojedinac uopće odlučuje.

Pristaše demokracije kao da uživaju u ovoj demokratskoj srednjoj mjeri, koja im jamči mir neodgovornosti, spašava ih od potresa što ih znaju prirediti iznimni muževi. Zagovaratelji obične, neugledne, minimalne politike tako očituju svoju žarku ljubav spram "sive boje demokracije" (Adam Michnik), ili se opredjeljuju za "antipolitiku" (György Konrad), politiku svakidašnjice, bez velikih vođa i karizma, velikih djela, velikih pothvata. Tako dosljedno domišljeni demokratski duh skončava u bijednoj apologiji bljedunjave malograđanske egzistencije. On sve hoće trivijalizirati, učiniti mlakim, svesti na skučenu mjeru osrednjosti. Nema u njemu mjesta za otmjene geste, plemenite žrtve, mističnu simboliku odore i vojske, vrijednosti stege, reda, autoriteta, ranga, herojstva, za patos rata, za višu razinu ljudskoga opstanka. Najveća je svetinja za nj puko životarenje. Ali za njega se uopće ne mora biti čovjek, ono je svojstveno i drugim živim bićima.[553]

Dok u svakoj oblasti ljudske djelatnosti odlučuju znalci i stručnjaci, iznimni ljudi i autoriteti, a ne prosjek i većina, samo bi se od politike očekivalo da u njoj vlada bezlična i bezimena srednja mjera. Svatko misli da je po prirodi posve dostatno nadaren da može pisati poeziju i baviti se politikom. Nu ipak, ni pri demokratskim izborima, unatoč načelu i postupku, konačni posljedak ne određuje većina glasova, nego razlika između većine i manjine, koja može iznositi i samo jedan postotak (51% je također većina), čak samo jedan jedini glas!

Napokon, velika se prijevara demokracije očituje i u okolnosti da u režimima predstavničke demokracije također ne vlada ni narod niti njegova većina, nego vlada manjina, oligarhija osamostaljenih, otuđenih "narodnih predstavnika", za koju međutim nema nikakvih jamstava da bi morala biti sposobnija, bolja ili plemenitija nego što su to druge, demokratski nelegitimirane manjine na vlasti, poput aristokratskih elita.[554]

[553] Ovu mlaku, temeljito nejunačku crtu demokracije izvrsno je – nehotice i nesvjesno, dakako – izrazio njemački ministar rata (mira, obrane, vojske..., kako sve glase demokratski eufemizmi) Volker Rühe, uskliknuvši na Hrvatskoj Televiziji 2. VI 1998: "Ja, naravno, nisam vojnik!" Ne daj Bože!

[554] Oligarhijske klike u režimima parlamentarnih demokracija mogu biti i skrajnje nepopularne, *nenarodne*, a učinci njihove vladavine pogubni i razorni. Preporuča se primjerice promisliti koliko je dojučerašnja vlast HDZ-a u Republici Hrvatskoj bila

I u demokraciji, unatoč njezinu duhu i zakonima, na koncu se, makar u vidu kakvog premijera ili kancelara, iznjedri neki istaknuti pojedinac koji se, ako baš i ne izravnom milošću Božjom, a ono okolišno, logikom demokratskih mehanizama i narodne potrebe, stavi kao vođa na čelo svojega naroda, da bi u razumno dugom roku vodio njegove poslove kako se to činilo od kada je svijeta i vijeka. Problem, ipak, leži u tome da narod ne može imati strahopoštovanja prema vođi koji o njemu ovisi jer ga je narod sam izabrao. Narod ne štuje vlast koju može smijeniti i koja je ovisna o njegovu hiru.

Čitava demokratska tehnika, komplicirana kakva već jest, teško funkcionira, a upućena na propitivanje promjenljive biračke ćudi, počiva na neodgovornim natezanjima, kompromisima, konsenzusima, labilnim i polovičnim improvizacijama. Demokracija se sva sastoji od beskrajnih, samodostatnih procedura[555], u kojima se ne donose odgovorne odluke kakve može donijeti samo pojedinac, opskrbljen ovlastima, ali i dužnošću da za svoje čine pod svojim vlastitim imenom, a ne u ime bezimene parlamentarne rulje, naciji položi račun. Demokracija i jest upravo (i) procedura, dočim je politika – odluka. Demokratska se politika najvećim dijelom bavi samom sobom umjesto da je zaokupljena donošenjem odluka, vladanjem, narodnim dobrom. U demokraciji, od te *metapolitike*[556] prava, djelotvorna, stvaralačka politika idejâ i vizijâ gotovo uopće ne dolazi na red. Sve se uglavnom iscrpljuje u smrtno dosadnim formalnim rutinama, izborima, kampanjama, kadrovskim smicalicama i križaljkama, imenovanjima, mandatima, postotcima, besplodnom personalnom gloženju, klikaškim prepucavanjima i stranačkom natezanju, frakcionašenju, aferama, ucjenama, izdajama, razdorima, ostavkama...[557]

reprezentativna i koliko je bila omiljelija od one svoje predšasnice u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, koja nije bila legitimirana općim pravom glasa, te tko uopće u ovih deset godina vlada u ovoj demokratskoj i višeumnoj Republici Hrvatskoj. Hrvatski narod, ili možda ipak jedna neslavna koalicija vlastohlepnih i srebrohlepnih profitera s tehnomenedžerima, starim udbašima, raznoraznim vječno-jučerašnjim nostalgičarima te karijeristima, oportunistima i konformistima svih boja – i to uz obilato asistiranje demokratski nelegitimiranih medija koji manipulativnim zahvatima proizvode javno mnijenje, kao i združenih centrala judeo-masonske internacionale, američkih agenata i bjelosvjetskih vagabunda. I to bi trebala biti vlast hrvatskog naroda?

[555] Ona nepotrebno umnaža besmislene parapolitičke poslove, što je uz ostalo čini i daleko najskupljim među političkim ustrojima. Ne košta, međutim, samo novaca, nego još više vremena i energije.

[556] Metapolitikom ovdje nazivam politiku koja je samoj sebi predmet i svrha. Inače riječ može imati i slijedeća značenja: (a) politička metafizika, istraživanje metafizičke dimenzije političkoga; (b) teokratska islamska država; (c) kulturna revolucija s desna uz suzdržavanje od stranačke politike – u smislu francuske *Nouvelle Droite*.

Demokracija, prema riječima mudrog predsjednika Republike Estonije Lennarta Merija (koji u svojemu konzervativnom srcu čuva prostor za tihi otpor duhom mu vremena nametnutoj demokratskoj formuli), u stanju je samo *reagirati* na kakav svršeni čin, dočim je u politici potrebno iz vlastita poticaja djelovati, *agirati*. Zato uobičajeni zapadnjački političari, neodlučni i u pravilu ne odveć sposobni za obavljanje svoje dužnosti ("biračko tijelo" ne odlučuje prema sposobnostima!), notorno ne rješavaju probleme, nego "sjede na njima", čekajući da zastare ili da se na neki misteriozni način sami od sebe riješe, ili pak sami stvaraju probleme kojih bez njih ne bi ni bilo. Današnja politička kasta zapadnjačkih demokracija pruža ružnu sliku intelektualne osrednjosti, neprimjerenog narcisizma, vulgarne demagogije, korupcije, zločina, okultizma, obscenosti i homoseksualnosti. To je, općenito gledano, jedna međunarodna klika bolesno ambicioznih skorojevića bez ikakvih viših ideala, bez ideja, volje i osjećaja pripadnosti svojim nacijama. Oni se pozivaju na narodni suverenitet i opće pravo glasa, ali ne žele i nisu u stanju svoj narod povesti i mobilizirati. Ali na drugi način ne mogu mu služiti i biti od koristi. Svojoj mlakom samozatajnošću posvjedočuju samo svoju posvemašnju suvišnost. Stoga će se na mjesto koje su oni dragovoljno ispraznili ugnijezditi lažni proroci i guru i, cinici[558], epikurejci, skeptici i sofisti dekadentne demokracije, spremni da posve nedemokratskim stilom, koristeći beskrajnu snošljivost permisivnog demokratskog duha za sve ono što čovjeka vodi u propast, zagospodare mislima i djelima izvaranih naroda što su ih njihovi izabrani predvodnici, odričući se misije i odgovornosti, izdajnički ostavili na cjedilu.

[557] Da se demokratska politika uistinu iscrpljuje u opisanom metapolitičkom bavljenju samom sobom, rječito govori spontana i nepromišljena, te stoga iskrena izjava američkog predsjednika Clintona nakon što je drugi put izabran na dužnost: "Vrijeme je da politiku ostavimo postrani." Za njega politika se iscrpljuje u predizbornoj kampanji! A u Americi predsjednička predizborna kampanja, koja izazivlje prave orgije metapolitike, zbiljski traje dvije godine, dakle polovicu (prvog) mandata. U to vrijeme ne mogu se donositi nikakve bitne i ozbiljne političke odluke iz uvjerenja ili dobro procijenjenog nacionalnog probitka, jer sve snage moraju biti usmjerene ulagivanju biračima i podilaženju njihovim predrasudama, zabludama i hirovima, ne bi li se od njih izmolio dostatan broj glasova potrebnih za drugi mandat.

[558] Hotimice rabim latiniziranu, vulgariziranu verziju naziva Kiničke filozofijske škole, provodeći distinkciju "ciničnog" i "kiničkog", kako to čini i Peter Sloterdijk u svojoj *Kritik der zynischen Vernunft*.

* * * * *

Moderna demokracija, zbog napučenosti i složenosti suvremenih društava, odvija se posredovanjem predstavničkoga tijela *parlamenta*, koji okuplja ljude političkih stranaka, legitimirane glasovima što su ih prikupili izlažući se glasovanju biračkoga tijela. Demokracija s kojom imamo posla režim je parlamentarnih klika, u čijem se ambijentu kristaliziraju vladajuće oligarhije. Parlament nije samo visoka škola ispraznog i neodgovornog brbljanja; on je i veleučilište natezanja i nadglasavanja, gnjilih kompromisa, labilnih, polovičnih improvizacija i posvemašnje nemoći. Parlamentarna masa ne donosi *odluke*, jer uvijek odlučuje samo pojedinac.[559] Umjesto muževne odluke neponovljivog pojedinca, dakle, ili pak razumnog dogovora većeg broja suboraca na zajedničkom cilju, umjesto organskog suglasja ovdje se događa samo mehaničko zbrajanje glasova.

U parlamentu, budući da je u njemu veća skupina ljudi, također je na djelu psihologija gomile. Svejedno što je riječ o respektabilnom "narodnom predstavništvu"; stvari se, *mutatis mutandis*, odvijaju jednako kao na trgu ili stadionu, prema onoj rimskoj *senatores boni viri, Senatus mala bestia*. I parlamentarnu masu obilježava osjećaj priradnosti gomili, utopljenosti u nju uz odgovarajući gubitak osobnosti: namjesto slobodnoga *Ja* dolazi ropsko, konformističko (nipošto zajedničarsko!) *Mi*. I u parlamentarnoj masi opada sposobnost inteligentnog mišljenja i kritičnog rasuđivanja; na površinu izbijaju nezatomljene strasti, rušilački i agresivni porivi, sklonost nekontroliranom prepuštanju agresiji i panici. Na koncu, kao posljedak tih duševnih pokreta, rastu povodljivost, sugestibilnost i pripravnost na oponašanje; nastaju zarazne reakcije i velika prijemčivost za jednostavne parole te spremnost na pokoravanje bilo kom slučajnom uzoru i *ad hoc* improviziranom predvodniku.[560]

Uostalom su narodni zastupnici, ako se i ne ponašaju po pravilima masovne psihologije, bez obzira na svoj poštovani i povlašteni status

[559] Parlament je pravo mjesto onoga što Donoso Cortes i Carl Schmitt razotkrivaju kao *clase discutidor*, klasu koja znade samo u beskraj voditi isprazne diskusije o predmetima o kojima valja donositi odluke.

[560] Već jedan od otaca (uz Scipia Sighelea) psihologije mase, Gustave Le Bon, govori u svojoj klasičnoj raspravi *La Psychologie des foules* (1895) o parlamentarnim gomilama, i s obzirom na njih ukazuje na prevladavanje emocionalnosti, razdražljivosti i sugestibilnosti te pokoravanja najčešće neinteligentnom vođi. Usp. hrvatski prijevod: *Psihologija gomila*, Globus etc., Zagreb 1989, str. 173–187. – Mora se, međutim, *cum grano salis* uzeti ovaj parlamentarni psihološki nauk kada je u pitanju Hrvatski Državni Sabor. U njemu je, naime, najčešće ipak premalo nazočnika a da bi mogli sačiniti pravu masu.

svetih krava zaštićenih zastupničkim imunitetom i natovarenih delegiranim im narodnim suverenitetom, zapravo, čim se oslobode naslaga demokratske mitologije i mistifikacije, tek slučajno izabrana, zbrda-zdola pokupljena stvorenja koja s narodom, njegovim probitkom i dobrom u pravilu nemaju baš ničeg zajedničkog. Ako u parlamentu ne dominira jaka stranačka frakcija, nego se svaki čas po volji mogu rušiti parlamentarne većine, tad je zajamčen politički kaos u kakvom je desetljećima bila – a uglavnom i ostala Italija, i koji je u Francuskoj dokončao tek 1958 general de Gaulle, slijedeći poziv da se vrati na vlast kao spasitelj Nacije.[561]

Stranke i njihove ideologije, a ne narod i njegovi zbiljski stališi, temelj su parlamenta. Danas su, nakon sloma jednopartijskog komunističkog poretka, više nego ikada stranke postale zaštitnim znakom slobode i nezaobilazivim sastojkom političkog svijeta. Stranke, međutim, nisu oduvijek pratile političku djelatnost niti su bile pravi, a nekmoli jedini jamac slobodâ u skupnom životu ljudi. Stranke, partije, po svojoj su naravi sukobljeni dijelovi, *partes*, političkoga korpusa i one samim svojim suparničkim i natjecateljskim postojanjem izravno ugrožavaju nacionalno jedinstvo. Hobbes je vjerovao da stranačka mnoštvenost mora dovesti građanskom ratu, a protivnici političkih stranaka bili su i danas općeslavljeni duhovni oci demokracije i liberalizma, pluralizma i agnosticizma, Locke, Hume, Mill i Rousseau. Trijezni promatrači oduvijek su u strankama vidjeli veliku pogibelj, područje nesputanog rascvata sebičnih strasti koje vode razdoru.

U demokraciji, stranke su te koje predstavljaju ključni čimbenik vlasti te stvarno obnašaju prerogative političke moći umjesto naroda, ove ili one većine, i umjesto zamišljenog narodnog predstavništva. Političke stranke, međutim, u svojoj ukupnosti nisu reprezentativne: one ne pokrivaju potpuni spektar postojećih ideja, strujanja i političkih potreba. Neke su, restriktivnim zakonima, kao "ekstremne" često unaprijed isključene iz natjecanja[562], a one koje preostaju uglavnom su

[561] Zagovornici parlamenta skloni su ovu klimavu i višestruko upitnu instituciju gotovo divinizirati, beskrajno mu preuveličavajući ulogu. O britanskom parlamentu – premda ni on nikada nije bio svemoćan, a još manje idealan – kola stara doskočica da on ne može jedino – pretvoriti muškarca u ženu, ali da ni pritom nije ograničen *pravnim* razlozima. Vlado Gotovac, veliki mag hrvatskog parlamentarizma, izvoljeo je (u jednoj debati na Hrvatskoj Televiziji 28. II 1995) ustvrditi kako je "parlament jedno od mjesta gdje se stvara sloboda". Nasuprot ovoj naivnoj iluziji tipičnoj za liberalni pozitivizam, sloboda se ne stvara u ljudskom svijetu, a najmanje u parlamentima. Ona je entitet nebeskoga reda.

[562] Izborni pragovi, uostalom, onemogućuju malim strankama ulazak u parlamente. Budući da se očekuje kako one ne će uspjeti prijeći propisani minimalni

međusobno slične, blijede, nisu domišljate, jedinstvene, tvoriteljske. Njihovu općenitu dosadnost i neprivlačivost nadmašuje još samo ubitačna nametljivost njihovih osrednjih i mlakih predvodnika.

Ali ni pojedinačne među političkim strankama ne nose u sebi nešto obvezujuće i nužno bez čega ne bismo mogli opstati i što bi opravdavalo strogost i patos pluralističke frazeologije. Stranka nastaje slučajno, mogla je i ne biti, mogla je biti i neka druga, drugačija. Kao što nekom neumoljivom nužnošću ne nastaju, tako stranke ni u parlamente ne ulaze po krutoj neminovnosti svoje poruke, poslanja, ili vrijednošću stranačkih programa. Da bi stranka dobila zastupnike, manje će joj biti od pomoći zdrava načela, mudre ideje, ili utemeljene, ostvarive vizije, a mnogo više lažna obećanja, prikrivanje stvarnih nakana, medijska manipulacija, šarm i telegeničnost njezinih prvaka, novac, prikladni izborni zakon i uspješno falsificirani izborni rezultati. A onaj penzum himbenosti, neiskrenosti i prijetvornosti koji ne ispune u predizbornoj kampanji, nadoknadit će lako kad jednom pobjedonosno ukoračaju u parlament: izdajama koalicijskih partnera ili pak slijepom odanošću koju im iskazuju: oba puta bez mnogo obzira prema istini i pravdi i s utoliko više poštovanja za svoje uske stranačke interese.

Dosljedno svojoj partikularističkoj naravi, stranke i nisu odveć zaokupljene sastavljanjem stvarnih cjelovitih programa kao nacrta za rješavanje svih ključnih pitanja narodnoga života s kojima bi se imale pravo obraćati čitavu narodu. One se u pravilu specijaliziraju za pojedine iz cjeline istrgnute probleme i nagovaraju istrgnute segmente narodnoga bića, slojeve ili klase, interesne skupine, svoju "biračku bazu". Na taj se način one prešutno mire s činjenicom da će biti zanimljive tek dok traje konjunktura odabrane problematike, te da je unaprijed isprogramirano njihovo svrgavanje čim kakvo drugo pitanje, kojim se one ne bave, zadobije prvenstvo. To je protuslovlje ugrađeno u bit demokratske stranke: s jedne strane, ona bi rado ostala vječno na vlasti, s druge, već svojim parcijalnim nastupom pristaje na smjenjivanje čim neki drugi parcijalni nastup postane zanimljiviji. Napokon, stranke ionako ne pobjeđuju programima, nego trikovima i lažnim predstavljanjem svojih prvaka. One ne dospijevaju na vlast po mjeri sposobnosti, političke pameti i domoljubnog poleta, nego najrazličitijim sustavima stranačkih ključeva i kvota, kompromisnih koalicija i kondominija, patronaža i

postotak glasova, biračko se tijelo za njih i ne odlučuje. Na taj način, posve nesuglasno temeljima demokratske ideologije, prema principu *self fulfilling prophecy*, male stranke, koliko god možda dobri i spasonosni bili njihovi programi, ostaju male i ne dobivaju pravo na razmjerni broj svojih zastupnika.

nagodbi. Stranke nisu zato da trajno služe narodu, nego da što češće jedna drugu svrgavaju. Stoga je u režimu partitokracije odgovorna, nezavisna politika dugoročnih ciljeva naprosto nezamisliva.[563]

Demokracija, koja se nekoć svečano i uzvišeno predstavila kao vlast *od* naroda, *po* narodu i *za* narod, ponižava taj narod do razine biračkoga mesa, glasačke marve u igri nadjačavanja krvoločnih političkih stranaka.[564] Birački je korpus nešto homogeno, ali ne i organski povezano; amorfno, neindividualizirano, podložno manipulaciji, pa tako iznimno i razumnoj, poštenoj promičbi.[565] On sam je pak nerazuman, statistički cjelovit, oslobođen svake sadržine osim atomiziranog aritmetički jednakog prava na glas. Birač u dubljem smislu nije slobodan, jer on nema točne i relevantne informacije – osim reklamne varke – niti mu je omogućen svjesni uvid u alternative među kojima mu je birati. On dakle ne glasuje iz uvjerenja, nego po nametnutim, upravo izloženim, zatečenim shematskim modelima, sukladno onome za što očekuje da se smatra "dobrim", "naprednim", "spasonosnim".

S druge strane, on glasuje prema krivo shvaćenim uskim, osobnim interesima, blaženo nezainteresiran za općeniti probitak nacionalne cjeline. Ta partikularizacija biračkog interesa posve korespondira specijaliziranosti stranaka za određena ograničena "rješenja" ili posebne, izdvojene segmente biračke baze. Glasuje se ponajmanje za programe, vizije i ideje, pa i ako ih doista ima, ako i jesu pošteni i realistični.[566]

563 Sustav stranačkoga pluralizma, uza sve ostalo, vladavina je smrtne dosade koja svemu oduzima identitet, konture, dostojanstvo, ozbiljnost, vrijednost, težinu, rang.

564 Demokracija u ritualu "slobodnih izbora" vidi svetinju nad svetinjama. U usporedbi s njima, sve ostalo je blijedo i bijedno, nisko i natražno. To je na potresan način izrazio predsjednik Tajvana prigodom prvih parlamentarnih izbora u toj zemlji. Ovo je prvi put u 5000 godina da se u Kini provode slobodni demokratski izbori – uskliknuo je tom zgodom Lee Teng-hui. Ako je to takvo epohalno postignuće da ga se mora istaknuti nasuprot čitavoj prijašnjoj povijesti, kao vrhunac tisućgodišnjeg usuda kineske nacije, kako li su onda ništetni bili ti dugi mileniji! – S druge strane, ukoliko izborna lutrija ne ispadne prema očekivanjima, demokracija je može i poništiti. Vidjeli smo početkom 2000 kako je austrijski predsjednik, pod pritiskom judeokratske internacionale, ali i vlastitog "antifašističkog" uvjerenja, na jedvite jade pristao staviti svoj potpis pod novu vladu, jer se drski narod usudio birati desničarsku stranku FPÖ, što je učinilo neizbježivim imenovanje nekoliko desnih ministara.

565 Kada čovjek jednom pojmi koliko su bezobzirno i nesavjesno svekoliki gospodari *manipulirali* hrvatskim narodom, postaje mu jasno da ga konačno jednom treba izmanipulirati na njegovu vlastitu korist.

566 Zato radikalna desnica, koja u pravilu ima odgovoran, cjelovit i realističan program općenarodnog probitka, teško može pod normalnim okolnostima osvojiti većinu na demokratskim izborima. Osim toga, u mirnim vremenima ona je u nepo-

Ličnosti privlače lakše, ali one lakše stvaraju i lažan dojam o sebi. Glasački su motivi dosadašnja djela kandidata, koja se u pravilu krivo i nepravedno procjenjuju, različite predrasude i očitovana spremnost izbornih kandidata da tim predrasudama povlađuju, da im se ulaguju, pa makar one značile zločin (kao u pitanju abortusa); unaprijed stvoreni stavovi u spektru lijevo-desno, inozemni uzori, obiteljska tradicija, tuđe sugestije, reklakazala, osobna korist i sl. Sve utječe na birača, nu najrjeđe ga na svečani blagdan podjele glasova prosvijetli kakva benigna politička mudrost i odgovorna svijest o nacionalnom interesu. A ako se to čak i dogodi, morat će najvjerojatnije zaključiti da nema komu dati svoj glas!

Napokon, glasuje se ishitreno, od slučaja do slučaja, nestalno i hirovito. Temeljem posve irelevantnih, marginalnih pojedinosti, uvijek novih maglovitih, bestemeljnih procjena ili tumačenja nekog specifičnog interesa, politički se stav u birača mijenja doslovce iz dana u dan. Koliko god same po sebi nepouzdane, predizborne ankete o nestalnoj milosti kandidatâ kod biračke mase uvjerljivo svjedoče o toj okolnosti.[567]

Demokratska politika ne može osvojiti glasove potrebne za dolazak na vlast ako oportunistički ne izda ona uvjerenja koja možda doista ima, ako se ne pokori ukusu iskvarene biračke populacije. Onaj koji nije ovisan o glasovima, koji se ne mora ulagivati puku da bi pobijedio na izborima, koga se ne može ucjenjivati obećavanjem ili uskraćivanjem izborne potpore, u stanju je vladati suverenije, pravednije i poštenije, negoli demokratski političar oslonjen na demoskopska istraživanja pučkoga raspoloženja. Umjesto da nastoji uvjeriti povjeren mu narod u ispravnost, potrebitost i probitačnost svojih predočbi, što bi jedino bilo primjereno dostojanstvu političkoga poziva, on naručuje od demoskopa

voljnijem položaju jer takva vremena idu na ruku umjerenjaštvu. Kada se pak jednom, najčešće u trenutku velike krize, redovitim ili drugim putom nađe na vlasti, ona će smoći načina da narod uvjeri i osvoji, da ga obnovi, "zavede" i povede, te pritom dobije njegov plebiscitarni pristanak. Nu tada već progovara dublje nacionalno biće, *toto cœlo* različito od raščovječene rulje čekalaca u repu pred izbornim urnama. – Gdje je demokratski "suveren"? Eno ga, skrio se iza glasačke kutije! – ruga se Carl Schmitt.

[567] U svega nekoliko dana, prema tim istraživanjima, potpuni marginalac Stipe Mesić, zaboravljeni bivši političar, koji čak nije uspio prijeći prag potreban za saborskog zastupnika, postao je apsolutni favorit predsjedničkih izbora! Zar se od ponedjeljka do petka uspio toliko promijeniti nabolje? Arhetipska je slika biračkoga tijela i njegove neubrojivosti sadržana u poznatom jeruzalemskom padu od onoga plebiscitarnog i uzvišenog *hosianna* (spasi nas, pomozi nam!) do stravičnog plebejsko-ohlokratskog *raspnite ga*!

da ga što je moguće potankije i podrobnije izvijesti o trenutačnom stanju biračkih hirova, kako bi se njima prilagodio i podilazeći rulji dospio na vlast.[568]

U posljednjih nekoliko desetljeća, poprilično su dosadili demokratski izborni *circenses*. Sve je manje građana pripravno preuzeti na se časnu ulogu birača i ritualno se podložiti glasačkoj proceduri. Demokratske države bilježe vidni porast izborne apstinencije. U Sjedinjenim Državama već je notorno da na predsjedničkim izborima sudjeluje daleko manji broj od polovice upisanih birača. U Zapadnoj Europi taj je trend također u porastu. Što navodi građane da gube volju ispunjavati svoju plemenitu dužnost? To da su protivni stranki koja ima izglede osvojiti vlast, a druge im nisu dostatno zanimljivom alternativom? Ili očekuju da će priželjkivani rezultat bit polučen i bez njihova sudjelovanja? Ili su možda stari, bolesni, umorni? Ili se ne žele ponižavati kao bezimeni djelić mesnate biračke mase, jer im je već dobrano dozlogrdila sama demokracija kao model, ustroj, poredak, kao ideologija i praksa, kao demagoška manipulacija, olinjala šarena laž?

* * * * *

Demokracija rado tvrdi da ona nema neprijatelja, samo protivnika. Ona, međutim, poput boga Janusa ima i drugo lice. Koliko je s jedne strane otvorena, neodređena i nedogmatska, blaga, mlaka i osrednja, pluralistička, tolerantna i "simpatična", ona po svojim uvjerenjima, ali i u stvarnoj političkoj praksi, mora biti doživljena kao *demokratura*[569]: demokratska diktatura, tiranija, totalitarizam (*terminus technicus* što su ga liberalni demokrati rezervirali samo za svoje komunističke i fašističke "protivnike"!). Ima tomu više razloga. Ponajprije je demokracija vladavina većine, tiranija većine. Ona, pod utjecajem liberalne kritike i u danas uobičajenoj simbiozi s liberalizmom, može osigurati i određene ventile za potrebe manjinskih skupina, ali kao demokracija i ukoliko je demokracija, ona stoji i pada na neoborivom mitu većinske komande.[570]

[568] Treba nam demografije a ne demokracije; demagogije, a ne demoskopije!

[569] Pod ovom novotvorinom razumijem diktatorsku dimenziju *samog* demokratskog ustroja, a ne možebitno prožimanje tobože slobodarske demokracije njoj stranim natruhama diktature, kako se to ponekad shvaća.

[570] Ova se tiranija osjeća u svim vidovima života, čak ispunja i svakidašnjicu, što je čini osobito nepodnošljivom. Miješa se u ljudske navike i stilove ponašanja, propisuje način (raz)govora, mjeri dopušteni ton u javnoj polemici.

Kao vladavina većine, demokracija se u elitnim oazama percipira na način diktata srednje mjere, osrednjosti i prosjeka. Jednakost koju ona propovijeda jest prisilna, jer se može provoditi samo nijekanjem ljudske naravi i stvarne različitosti ljudskih moći i htijenja. Provodeći opće izravnavanje, demokracija se brine da i demokratsko pravovjerje sviju njezinih podanika bude jednako revno. Ona razvija osebujni fanatizam usmjeren protiv svih "ekstrema", i "radikalnosti", te nasuprot njima podupire sve vrste umjerenjaštva u misli, riječi i djelu i zavodi represivne mjere protiv kršiteljâ malograđanske političke pristojnosti. Demokratska je država jedno jedinstveno poprište mahnitanja razularenih *umjerenjačina*, oni su zapravo zbiljske demokratske "elite"[571].

Demokracija na taj način, unatoč proglašavanju sveopće slobode i snošljivosti, zavodi kruti, konformistički regiment te stvara ozračje ograničenja slobodnog mišljenja i odgovarajućeg prisilnog proizvođenja demokratskih tipova ponašanja u svakoj oblasti: gospodarskoj kao i političkoj; ćudorednoj, uljudbenoj ili crkveno-religijskoj. Demokracija od nas ultimativno zahtijeva da budemo uvjereni u relativnost istine[572], da budemo borbeni agnostici i gorljivi skeptici, a navlastito očekuje da dopuštamo univerzalnu *dopustivost*. U demokraciji zabranjeno je jedino biti sklon zabranama, strogim kaznama za velike zločine, dovoditi u pitanje demokratski terorizam obmane i laži. Teror demokratske ideologije i dogmatike totalno prožima čitav ljudski život i svijet, nitko mu se i nigdje ne može oduprijeti ako želi izbjeći *ostracizam*, progonstvo. Prognanik, doduše, ne mora van iz domovine, kao u staroj demokratskoj Ateni, ne mora možda ni u političku ludnicu kao u Sovjetskom Savezu i Titovoj Jugoslaviji (ali Amerika je Ezru Pounda ipak strpala u umobolnicu zbog njegovih simpatija za Mussolinija!), nu zato mora nestati iz javnoga života.[573] Tko se jednom usudio posumnjati u načela demokratskoga pravovjerja, taj nije tek obični "protivnik", on je neprijatelj, pače čudovište, moralna nakaza kojoj se poriče i elementarno svojstvo ljudskosti.[574]

Shvaćena u cijelosti svojih nemilih značajki, demokracija, toliko neumjereno hvaljena i držana za najsavršeniji oblik političke vladavine i trijumf narodnoga samovlađa, nadaje nam se malone kao nešto najgore što se narodu moglo dogoditi, što se moglo izumiti protiv naroda, njegova veličanstva i njegova probitka. Ona je neuspjela utopija, realni teror, otuđenje politike od naroda i naroda od politike. Ona sva počiva na dvojbenoj mitologiji naroda, fanatičnom kultu većine i diktaturi partijskih oligarhija. Narod i demokracija ne obitavaju na istom mjestu. Jedini način na koji se demokracija obraća narodu jest bezočno i nisko ulagivanje njezinih protagonista narodnoj naklonosti. Sa stajališta istinskog poštovanja naroda kao Božjeg stvorenja nije se slučajno demokraciju znalo označavati *demonskom*, vidjelo u njoj vladavinu kneza ovoga svijeta, *sotonokraciju*, "demon-kraciju".[575] Slično svojemu modernom subratu komunizmu, stvarna je demokracija opterećena iznimnim manjkavostima, a idealna je, čak i ako bi i bila nešto vrijedno, – neostvariva.

* * * * *

Kroz čitavu ovu knjigu opetovano se rabi sintagma "liberalna demokracija". To se čini kako bi se jednoznačno odredio parlamentarni tip demokracije za razliku od izravne i organsko-plebiscitarne demokracije. Jer, parlamentarna demokracija, u obliku koji se već desetljećima provodi u sustavima zapadne politike, jest ujedno i liberalna. Ta liberalna

---

[571] Njihovi predstavnici – ako mi je dopuštena ponešto frivolna metafora – nalik su polumrtvim muhama, koje su, kako je poznato, najdosadnije i najnametljivije. To je prava slika demokratskog terora, samo što su demo-teroristi ipak opasniji negoli onemoćale muhe.

[572] Berđajev duboko uviđa kako demokracija može biti tolerantna samo zato jer joj nije stalo do istine. A istina je, dodajmo, neusporedivo viša vrednota od snošljivosti.

[573] Među izvorne izume demokratske tiranije osrednjosti spada i zloglasni institut ostracizma, glasovanja u atenskoj narodnoj skupštini za desetgodišnji izgon potencijalnih tirana. Glasovalo se ispisivanjem žrtvina imena na zemljanim crijepićima (crijepić = οστρακον). – U suvremenoj demokraciji pak, za neposlušje spram njezina zakona o *political correctness* stoje na raspolaganju i kazne strožije od ostracizma. U vodećim europskim demokracijama može se, zbog argumentiranog, znanstveno utemeljenog nijekanja navodnog broja Židova stradalih u II Svj. ratu (prema zakonu što ga, po imenu tvorca, njemačkog židovskog vođe, nazivam *lex Bubis*), "zaraditi" i do pet godina boravka u tamnici. U svakom slučaju može se računati s uništenjem egzistencije, ili gubitkom zaposlenja, što se nedavno zbog "revizionističkih" teza dogodilo jednom profesoru u demokratskoj Poljskoj.

[574] Totalitarnu narav demokracije, diktaturu demokratske osrednjosti, istaknuli su, na svoj način, i mislioci kao Tocqueville, Nietzsche ili Karl Mannheim. U svojoj slavnoj knjizi *La démocratie en Amérique* (I, II, 1835), Tocqueville se pita što očekujemo od društva i politike, kakvog čovjeka hoćemo, s kojom vrstom duha. Dajemo li prednost materijalnom blagostanju, banalnoj racionalnosti, miroljubivim krepostima, a odbacujemo vrednote genija i junaka, velika djela, viši životni stil, profinjene umjetnosti, uzvišenu politiku, – onda nam valja stvoriti društvo sveopće jednakosti i zavesti demokratsku vladavinu.

[575] U svojemu kasnom obliku na Zapadu, demokraciji bi ponajbolje pristajao Starčevićev epitet *pornokracije*, zavrijeđen ne samo raširenošću vizualne i verbalne pornografije svih vrsta, nego i općenito nakaznom, pokvarenom, bludnom (το πορνειον = bordel, bludilište) naravi svojih pojavnih oblika.

demokracija obuhvaća, primjerice, socijalnu i kršćansku demokraciju onako kao što državni okvir obuhvaća posebne stranačke usmjeridbe koje se u njega mogu uklopiti. Jer, u sintagmi "liberalna demokracija", liberalizam ne označava tek jedan mogući stranački stav, nego općenitu, strukturalnu značajku države. Država je liberalna i onda ako su u njoj na vlasti socijalna ili kršćanska demokracija, jer i one su posvojile neke temeljne zasade liberalne politike, premda se na njih u svojoj ideologiji ne moraju izričito pozivati.

Ovakva zbiljska simbioza liberalizma i demokracije, međutim, ide na ruku previđanju njihovih povijesnih i načelnih razlika. Klasični je liberalizam, naime, premda zajedno s demokracijom korijeni u prosvjetiteljskom racionalizmu i masonskoj francuskoj revoluciji, nastao kao stanovita korektura revolucionarne demokracije i napor da demokratsko načelo *većine* bude ispravljeno i dopunjeno liberalnim načelom manjinskih i individualnih *sloboda*. Izvorno je, u djelu osnivača liberalizma Johna Stuarta Milla *Essay on Liberty* (1859), prisutan i aristokratski sastojak protimbe jednakom pravu glasa i zaštite pojedinca od većinske tiranije. Činjenica ipak jest da su danas demokracija i liberalizam nerazdvojivo srasli[576], pa je u općenitoj raščlambi demokracije mjesto i za nekoliko općih napomena o liberalizmu.

Kako god ga procjenjivala, smatrala ga blagotvornim ili pak pogubnim, uobičajena svijest vidi u liberalizmu ideologiju i praksu slobode. To je velika zabluda. Današnji liberalizam namijenio je svoju slobodoljubivu snošljivost isključivo liberalima: ta je snošljivost selektivna, pa stoga u odnosu na isključene totalitarna i tiranska. Liberalizam uopće ne donosi čovjeku slobodu. Sloboda je kategorija nebeskog, metafizičkog reda, dočim politički ustroji mogu samo mijenjati lice njezine negacije.

Liberalna je pošast, međutim, višestruko obuzela zapadni svijet. Liberalizam je politika određene stranke, on je temeljno načelo zapadnih ustava i sustava, napokon, on je ideološko uvjerenje koje je u naše vrijeme izraslo u skup neupitnih i nedodirljivih dogmi. Dok je u XIX stoljeću liberalizam još bio izraz otpora protiv nivelirajuće masovne demokracije, te je, kao i masonerija koja ga je izrodila, u to vrijeme, u

[576] Vrlo pregledno i precizno na razlike demokracije i liberalizma upozorio je talijanski pozitivistički filozof politike Norberto Bobbio. Usp. hrvatski prijevod njegove knjige posvećene tom problemu: *Liberalizam i demokracija*, Novi Liber, Zagreb 1992! Bobbio pokazuje kako liberalizam i demokracija predstavljaju različite putove, ali su međusobno kompatibilni. "Dapače, valja reći da je postepeno došlo do takve međuovisnosti (...) da danas više nisu zamislive nedemokratske liberalne države, niti demokratske države koje ne bi bile i liberalne." *n. dj.*, str. 45–46.

duhu francuske revolucije, zastupao i prava nacija protiv tadašnjeg konzervativnog kršćanskog univerzalizma, u našem su se stoljeću stvari stubokom izmijenile. Liberalna ljevica priklonila se kozmopolitizmu, a nacionalistički su pokreti sada bili mogući samo pod okriljem konzervativne desnice.[577] Liberalizam, već otprije anarhoidno protivan državi, danas se okomio i na naciju i nacionalnu državu.

U svojemu izvorištu liberalizam je ekonomska doktrina, ekonomija, ekonomizam, materijalizam, pozitivizam, zakonito dijete anglosaksonske površnosti, žudnje za pukom korišću[578], mitologije onoga *laissez faire, laissez passer*: neka svatko čini što god mu drago, neka sve teče svojim tijekom, bez ikakva nadzora, i tako će svima biti dobro. Slobodno gospodarstvo, slobodna trgovina, otvoreno, svjetsko tržište – tržište je Bog! Natječimo se u gospodarstvu, u politici, u idejama, a spontani će proces već izdvojiti i ozakoniti ono "najbolje"!

Liberalizam se zarana iskazao kao bezdušni, bezočni, beskrupulozni, sebični fanatizam glavničarskoga profita, koji je vjerovao da divlja požuda sama sebe najbolje regulira, da bi nam do danas uništio i klimu i planet Zemlju, riječnu nam mrežu pretvorio u kanalizaciju, atmosferu u plinsku komoru, naš bogodani životni prostor u socijal-darvinističku džunglu preživljavanja onih najgorih i zatrovano smetlište na kojemu će se pokopati budući naraštaji.

Dio svoga zavodničkog učinka liberalizam duguje propovijedanju slabe države, čije ovlasti ograničavaju ustav i zakoni ("pravna država" – a što je s pravednom?), podjela vlasti, oslobađanje društvovne sfere ispod državne paske, široke slobode za poslušne pojedince kao i za skupine, stranke, interesne klike. Ali griješnoj, paloj, iskvarenoj ljudskoj naravi primjerena je samo jaka, stegovna država, kako bi zauzdala njezine mane i poroke. Anarho-liberalno bezdržavlje ne potiče ljudsku dobrotu, nego predstavlja izazov prvoj razbojničkoj bandi, nukajući je da posegne za vlašću. Slaba liberalna država najbolji je put – preko kaosa – u tiraniju.

Poput demokracije, moderni liberalizam korijeni u renesansnom humanizmu, teorijama prirodnoga prava, Reformaciji, Prosvjetiteljstvu,

[577] Netko bi se mogao naći ponukan i za drugi sastojak klasičnog liberalizma, za kapitalizam, ustvrditi kako je i on, poput nacionalizma, prešao put od (liberalne) ljevice do (konzervativne) desnice. Ova usporedba, ipak, poput mnogih šepa. Nacija i nacionalizam stariji su od liberalne ideologije, pa su i nadživjeli njezin zaokret kozmopolitizmu. A kapitalizam ni danas nije idealom uistinu desno-konzervativnih pokreta, koji odbacuju liberalno *laissez-faire*-gospodarstvo.

[578] Otac liberalizma J. St. Mill ujedno je, uz Jeremya Benthama, i osnivač utilitarističke etike.

Revoluciji, racionalizmu i masonskim ložama. Poput anarhizma pak, liberalizam odbacuje za pojedinca svaki nadosobni kriterij i normu, užasavaju ga i Crkva i Država, autoritet i rang. Namjesto Boga, liberalizam postavlja kukavnu ljudsku individuu, izravno uklopljenu u kozmopolitsku zajednicu "čovječanstva". Za organski izrasle nacije kao posrednike između ljudskih atoma i nebuloznoga čovječanskoga svečovještva, liberalizam u našemu stoljeću nema više sluha.[579]

Kako pojedinca kantovski shvaća kao svoj zakon (αυτος νομος, autonomija!), liberalizam ga izručuje vlastitoj izgubljenosti, izmiče mu tlo pod nogama, podrezuje mu korijenje. Ništa čvrsto, ništa izvjesno i pouzdano – sve je dvojbeno, relativno, dopušteno. Ništa sigurno ne znamo, budimo zato snošljivi spram svega poput antičkih skeptika, vodimo beskrajni dijalog bez nade u istinu, zagovarajmo slobodu za grijeh, za hir, za besmisao, koja s pravom slobodom duha nema nikakve veze. Jer, sloboda je u svojoj biti transcendencija. Ono pak za što agitiraju liberalni fundamentalisti karikatura je slobode, podmetanje ropstva na njezino mjesto.[580]

I za liberalizam vrijedi ono što je Nikolaj Berđajev pripisao demokraciji: snošljiv je, jer mu nije stalo do istine. Liberale, nadodajmo, ne zanima misliti istinito, nego (smjeti misliti) *drugačije*. S druge strane, liberalna tolerancija nije ni izdaleka tako dalekosežna kakvom bi je liberalizam htio predstaviti. Liberalna je tolerancija selektivna. A od Marcusea potječe riječ o "represivnoj toleranciji". Takva tolerancija tek održava *status quo* i opstojeće odnošaje moći. Upravo je takve naravi

[579] Ako netko u naše vrijeme, poput državnog poglavara Koruške Jörga Haidera, nastoji po uzoru na liberale XIX stoljeća njegovati nacional-liberalne nazore, takvoga izbacuju iz Liberalne internacionale.

[580] Jedan od *Sedmorice mudraca* iz grčkoga VI st. prije Krista odredio je političku slobodu kao ono što imamo kada je zakon jači od mogućih kršitelja zakona. Nešto slično mislio je u XVI st. Machiavellijev sljedbenik Francesco Guicciardini, pišući o slobodi kao o prevagi zakona i uredbi nad težnjama pojedinaca. – Politika uistinu ima koliko je moguće osigurati ovu negativnu slobodu, slobodu-*od* (zločina, pljačke, prijevare, korupcije, nesigurnosti...) ali ujedno i podizati narod na višu razinu samosvijesti, odgajati ga za solidarnost u zajedništvu, sokoliti na velika djela, dakako i stvarati mu ozračje svečane simbolike koja će ga podsjećati da ni čovjek niti politika u skrajnjoj instanci nisu pojave ovoga svijeta. Sloboda-*za*, međutim, nema mjesta u svijetu politike. Politika je ne stvara niti jamči. Ona tek dopušta ili ne dopušta pukotine u kojima se ta sloboda može izraziti. Za nju se, međutim, ne brine politika. Za nju se brine vječni duh u nama. Ovo prepuštanje slobodnoga stvaralačkog duha sferi transcendencije, koliko god i sama politika mogla biti uzvišenom i oduhovljenom, na svoj je način izrazio i mislilac hijerarhije (na *uštrb* transcendencije) Nietzsche, govoreći (u *Wille zur Macht*): "S onu stranu gospodara, i slobodni od svih sveza, žive najviši ljudi – a gospodari su im oruđe."

tolerancija što je promiče liberalni *establishment*. Za liberale, sve što se usudi i pedalj odstupiti od njihove norme, predstavlja ekstremistički, radikalistički otpad, za koji liberalna snošljivost ima na raspolaganju još samo zabrane i globe, progone i robije, ostracizme i ekskomunikacije. U liberalizmu sve je dopušteno, osim stava kojim se to dovodi u pitanje.[581] Prvosvećenici demokratskoga terora, propovjednici liberalnog totalitarizma, inkvizitori "ljudskih prava", nježnom i licemjernom diktaturom, koja ne dopušta odstupanje i otklon, iznimke i neslaganja, vlastito uvjerenje, prkos slobodne misli – veći su neprijatelji duha nego svi združeni fašisti i komunisti protiv kojih liberalni kozmopolis za ljubav čovjeka vodi svoj sveti križarski rat. Jer, dočim je prije predstavljalo grijeh govoriti protiv službene ideologizirane "istine", sada je, pod vladavinom liberalnoga režima "slobode", postalo zabranjeno govoriti istinu, budući da ona vrijeđa agnostike, te je se zato progoni u sferu "političke nekorektnosti" i "govora mržnje".

Za razliku od susjeda Srba, kod kojih je u XIX stoljeću djelovala jedna tipično liberalna stranka (s vođom Jovanom Ristićem i u uobičajenom duhu velesrpskoga miniimperijalizma, zajedničkoga svim srpskim strankama) – u hrvatskoj politici nije bilo neke spomena vrijedne liberalne tradicije.[582] U Republici Hrvatskoj nastala je liberalna stranka tek 1989, koristeći ozračje sloma komunističkog monopola, povezanog s općenitom težnjom naroda slobodi. Nazvala se "*socijal*-liberalnom" jer je prevladalo mišljenje da će s tim prefiksom lakše proći u još uvijek "socijalističkoj" Jugoslaviji i u okviru "socijalističkog saveza", pod čijim se okriljem tada moralo osnovati prve stranke. Ta se Hrvatska socijalno-

[581] U ovom sklopu navodi se poznati "paradoks tolerancije" kako ga je formulirao židovsko-austrijsko-britanski liberalni i neopozitivistički mislilac Sir Karl Popper, i koji u slobodnoj interpretaciji izgleda ovako: Ako toleriramo netoleranciju, ona će nadvladati i dokinuti toleranciju, te tako dosljedna tolerancija radi protiv same sebe. Ako pak ne toleriramo netoleranciju, onda nismo tolerantni, jer je u biti tolerancije da nije ograničena. Pa ipak se Popper odlučuje za ograničenu toleranciju kako bi se uščuvali temelji liberalnoga poretka. A ta je ograničena, svrhovita liberalna tolerancija, nadodajmo, istovjetna s terorom liberalnoga totalitarizma. Popper je, uostalom, svojim djelom *The Open Society ans Its Enemies* (1945), u kojemu s pozicija ovakvoga liberalnog totalitarizma napada komunistički totalitarizam i njegove navodne i stvarne začetnike Platona, Hegela i Marxa, postao duhovnim ocem opskurnoga židovskog mešetara Györgya Sorosa, u čijem je djelovanju "otvoreno društvo" postalo instrumentom nasilnog uklanjanja zbiljskih nacionalnih identiteta za račun Novoga Svjetskog Poretka, monstruozne kozmopolitske zajednice podvrgnute judeo-masonskoj svjetskoj nadvladi.

[582] U kajkavskim jezičnim naslagama pohranjen je izričaj *liberajec*, koji izvorno označava slobodnjaka, oslobođenog kmeta, a Gjalski ga pogrdno rabi misleći na političke liberale.

liberalna stranka (HSLS) kasnije raspala, točnije, od nje su se odvojili lijevi liberali Vlade Gotovca pod imenom "Liberalne stranke" (LS). Tako danas sretna Hrvatska ima čak dvije liberalne stranke, ali nikome nije posve jasno u čemu bi se one točno trebale razlikovati osim u suprotstavljenim taštinama svojih predvodnika.[583]

Svakako, *Otac Domovine* bio je u svoje vrijeme liberalom, ali on je to bio u mjeri u kojoj je i svaki drugi korifej nacionalne emancipacije prošloga stoljeća crpio na masonsko-liberalnim vrelima francuske revolucije. Ustaški pokret, koji nije bio baš nimalo liberalan (osim što je bio u okvirima nacionalnoga prilično snošljiv), pozivao se na svoga Starčevića, ali ne stoga što je ovaj bio liberal, nego jer je u vrijeme nacionalno-liberalnih pokreta na epohi primjereni način zastupao nacionalno oslobođenje. Pa i taj je razvikani liberal Starčević stotinu godina unaprijed shvatio ono što je bjelodano nama kasnim baštinicima Moderne: "Mi ne držimo ni jedan način vladavine apsolutno dobrim i spasonosnim. U liberalnoj formi može biti sadržan najokrutniji despotizam."

Danas se pak hrvatski liberalizam ne očituje samo kroz političke stranke i sveopći *consensus* demokratskoga *establishmenta*, nego još i više, i nadasve, kroz sveprožimajući lijevo-liberalni duh. Lijevi liberalizam, za koji je jedna Vesna Pusić izvoljela ustvrditi da kao politički smjer "ne postoji", ide još i dalje od klasičnog liberalizma, on je ultraliberalizam koji je u Republici Hrvatskoj naslijedio protuhrvatsku rabotu negdašnjih komunista, a često ga i zastupaju upravo bivši komunisti.[584] Lijevi liberalizam traži bezgranične individualne slobode, fanatično zahtijevajući izravnu demokraciju i posvemašnju *demokratizaciju* u svim oblastima. Anarhičan je, antiautoritaran, otvoreno mrzi Državu i Crkvu, ponaša se nacional-mazohistički, truje svoje općinstvo pogubnim pacifizmom, hedonizmom, zahtjevom za sveopćom snošljivošću spram abortusa, homoseksualnosti i narkomanije, destruiranjem naravnoga stida kao brane pred navalom pornografije i bordelizacije društva, idealiziranjem hermafroditizma, histeričnom obranom prava stranaca (na račun domaćih), žena, životinja...

---

[583] Na pitanje o toj razlici nije mi uzmogao odgovoriti ni sam verbalni kolovođa hrvatskoga liberalizma, Gotovac. Po svemu sudeći, hrvatski političari iz kojih je trebala nastati liberalna "elita" nisu još 1990 imali pojma o političkom liberalizmu, osim što su mu se osjetili bliski kao tobožnjem utočištu svakovrsne slobode. U to vrijeme izgleda da je Zvonimir Lerotić jedini bio upoznat s ključnim Millovim tekstom *Essay on Liberty*.

[584] Lijevo-liberalni duh i nije zapljusnuo Hrvatsku tek s nacionalnim prevratom i demokratskim slobodama što su ga popratile, nego je sustavno i ustrajno zauzimao pozicije još u završnom razdoblju rastakanja jugo-komunističkog monopola.

Lijevi liberalizam drži se načela "političke korektnosti" za one koji su u njegovoj milosti kao odabrane skupine namijenjene emancipaciji. Svima drugima nameće konformističko prihvaćanje danosti što ih je sam stvorio. Lijevi liberalizam dopro je u naše krajeve sa zakašnjenjem, uvežen je iz predjela zapadnjačke dekadencije. Tvrde nam da nije opasan. Možda još i nije. To je razlog da ga smjesta počnemo prepoznavati i suzbijati, dok nije postao opasan. U svakom slučaju, on je već obuzeo mnoge duhove, ustanove i uredništva. Desetak vodećih pera[585] marljivo ga promiče razmjerno pismeno, rafinirano i sofisticirano, senzibilno i kultivirano, nadasve afektirano, manirističkim stilom, zavodljivo i lukavo rušeći sve ono što podupire i simbolizira oslobođeno Hrvatstvo: naciju i državu, autoritet i hijerarhiju, vojsku i policiju, odore i odličja, himnu, zastavu i grb.[586] Te ljude smeta njegovanje uspomene na Ustaški pokret i Nezavisnu Državu Hrvatsku, ali ih ni najmanje ne bole orgijanja partizančina i divljanja jugo-komunjara. To su oni koje je iritiralo što Tuđman sliči Titu, ali ih sam Tito nikada nije iritirao.

* * * * *

Nakon spektakularne propasti europskih komunizama, naivno se i kratkovidno povjerovalo da je uklonjena i posljednja zapreka vječnoj vladavini nepatvorene globalne demokracije. Američki autori kao Francis Fukuyama proglasili su još jedamput, poput negdašnjih marksista, "kraj povijesti" koji bi se trebao dogoditi u samoj povijesti, i u ovoj bi verziji imao značiti početak liberalno-demokratskog eona, posljednje riječi i najvišeg ispunjenja ljudskoga usuda na ovome svijetu.

Umniji, europski mislioci nisu se dali zavesti na tanak led obnovljene sekularizirane eshatologije i utopije konačnog, savršenog društva. Ernst Nolte, inače prvorazredni njemački istraživač fašističkih pokreta,

---

[585] Uza sve međusobne razlike, u to jato pripadaju i (uostalom nedvojbeno nadareni) pisci, publicisti i novinari kao Igor Mandić, Miljenko Jergović, Slobodan Šnajder, Boris Buden, Viktor Ivančić, Zlatko Gall, Zdravko Zima, Žarko Paić, Predrag Raos, Boris Maruna i drugi.

[586] Nedugo nakon Tuđmanove smrti već se javljaju glasovi u prilog promjene ne samo onoga nes(p)retnog grba, koji doista treba mijenjati, i koji je i sam nastao kao plod nedopustive samovolje, nego i cijele državne zastave, pa čak i svima drage i prekrasne nacionalne himne *Lijepa naša domovino*. Ovakvo nepoštivanje državnih simbola, koji uvijek predstavljaju određenu svetinju, moglo je nastati samo u duhu lijevo-liberalnog prijezira spram svega državnog i nacionalnog, i teško bi bilo naći zemlju pogodnu za prispodobu s ovim anarhističkim cinizmom kakav je moguć u današnjoj Hrvatskoj.

upozorio je na nestabilnost i lomljivost liberalne demokracije i istaknuo da ona ne može predstavljati nikakvo nepromjenjivo, konačno stanje. Uostalom, još su početkom stoljeća njemački mislioci, kao Oswald Spengler, Alfred Weber, ili niz predstavnika tzv. Konzervativne Revolucije, izravno najavljivali slom demokracije. To je uvjerenje između dva svjetska rata postalo i dominantnim raspoloženjem u dijelu intelektualnoga stališa, a pobjeda autoritarnih, istodobno protukomunističkih, protuliberalnih i protudemokratskih poredaka u nizu europskih država izgledala je da im daje za pravo, sve dok to gibanje nije bilo nasilno prekinuto ratnom pobjedom demokratsko-komunističke koalicije. Devedesetih godina na Zapadu je ponovno steklo pravo građanstva razmišljanje o demokraciji kao privremenom političkom modelu, koji može u jednom povijesnom trenutku i netragom nestati, baš kao što je u jednom prijašnjem času, nakon tisućljećâ nedemokratske politike, u svojem modernom obliku nastao. U zemljama najrazvijenije parlamentarne demokracije počela se osjećati zasićenost politikom; ona je naprosto dodijala, dozlogrdila (*Politikverdrossenheit*). To su pokazivali ne samo demoskopske statistike, nego i rastuća izborna apstinencija, naglo opadanje autoriteta političarâ i parlamenata, kao i rasap i suton starih vodećih stranaka (napose demokršćanskih, u Italiji, a kasnije i u Njemačkoj).[587]

---

[587] Usp. o tome Joachim Fest, "Krise des Politischen" u: *Frankfurter Allgemeine Zeitung* od 14. X 1993. U istom listu, koji je odlučio pružiti utočište ovako "heretičkim" razmišljanjima, rektor Visoke škole za upravne znanosti u Speyeru, Hans Herbert von Arnim, otvoreno je u naslovu postavio upit "Hat die Demokratie Zukunft?" (Ima li demokracija budućnost, *FAZ* od 27. XI 1993). I on konstatira kako demokratske stranke sve više gube privlačnost, otuđuju se od građana, kao i oni od partija, ali su ove u prvom planu, a ne narod ili osobe. Arnim paradoksalno vidi uzrok krizi demokracije u njezinoj nedostatnoj mjeri. I treći autor ove serije u listu *FAZ*, Rüdiger Altmann, zapaža u članku "Die Mitte hat sich verschoben" (Središte se pomaknulo, 21. XII 1993) propadanje, poraz, dezintegraciju demokratske politike, zasićenost strankama, kao i snižavanje ranga vlade. Prekasno je za personalnu i programatsku obnovu, nema alternative – misli on. Tim se demokratskim *kasandrama* pridružio i poznati austrijski ljevičar Günter Nenning, koji je početkom 1994 pred münchenskom *Burschenschaft Danubia* otvoreno izrazio skepsu glede izgleda za preživljenje stranačke države, ispravno zapažajući kako stranački aparati više nemaju duhovne perspektive, idejâ, pokretačke sile. Po njegovom uvjerenju demokratski se sustav nalazi u "Krise mit unbekanntem Ende" (krizi s neizvjesnim posljetkom). – Čak je i "American Research Institute", objavljujući 1996 rezultate istraživanja o "megatrendovima" XXI stoljeća, iznio očekivanje postupne i bolne propasti liberalne demokracije, koja će ostati u sjećanju kao mračno doba. Velika većina Amerikanaca (između 83 i 95%) prema nekim istraživanjima doživljava američki demokratski režim kao "bitno nepravedan", jer služi probitku malih skupina i maksimiranju profita velekorporacija na štetu općeg interesa i općeg dobra.

Prvi i trajni čimbenik trošnosti demokratskog ustroja i nadolazeće propasti demokracije svakako su njezine već razmotrene unutarnje manjkavosti, slabosti i protuslovlja. Oni će sve više dolaziti do izražaja i svijesti i zahvaljujući okolnosti da nema više komunizma s kojim se demokracija kroz čitavo XX stoljeće, i kada je možda bila samokritična, voljela uspoređivati kao s još većim zlom. Mnogi promatrači uviđaju iscrpljenost demokratske formule. Gađenje nad politikom na Zapadu, dezintegracija demokratskih struktura, politička polarizacija uz linjanje tradicionalnog centra, uz endemične konstante demokratskih režima: individualizam, hedonizam, nivelaciju, dekadenciju... sve su to rječiti simptomi koji pružaju povoda slutnji neizbježivog konačnog urušavanja čitava sustava.

Nakon propasti komunizma, opće se duševno raspoloženje pripravilo na mogućnost velikih potresa, rasapa i prevrata. Kako je propao komunizam, čijoj strahovladi mnogi nisu mogli sagledati kraja, tako se može dogoditi i s demokracijom. Poljuljana je stara, redovito oživljavana iluzija o vječnim i nedodirljivim poretcima. Osvježeno je, štoviše, i prisjećanje na zajedničko povijesno podrijetlo i duboku duhovnu srodnost demokracije i komunizma kao izdanaka Moderne, francuske revolucije, novovjeke ljevice sa svojim racionalizmima i prosvjetiteljstvima; materijalizmima i humanizmima; sekularizacijama, ideologijama i utopijama. I demokracija i komunizam htjeli su boljega Novog čovjeka bez Boga, a postigli su samo toliko da su se još žešće istaknule manjkavosti u naravi dobro nam znanog, starog Adama. Ali komunizam je povijesno pokopan, ostali su od njega tek fragmentarni relikti u sferi difuzne ljevičarske ideologije, kriznog žarišta zvanog Ruska Federacija[588] te banditsko-badavadžijskog mentaliteta. Komunizam je pao i kao dijete kontinuiteta moderne demokracije na tragu revolucionarnih potresa započetih 1789. Borba protiv zamiruće demokracije tek je zadaćom nadolazećih dana. Počela je posrtati; treba je dotući.

---

[588] Komunizam neke vrste još uvijek je na vlasti uglavnom samo u Kini, Sjevernoj Koreji i na Kubi. Ali, kineski komunizam oslobođen je više nego ikada prije marksističke ideološke podloge, koja se svela na puki *instrumentum regni* u jednoj tradicionalnoj istočnjačkoj despociji uz dodatak kapitalističke privrede. Sjeverna Koreja njeguje sličan politički model, s tom razlikom da namjesto cvjetajućeg liberalnog gospodarstva ima glad. A Kuba se stidljivo otvara reformama, koliko god se njezin vođa osobno osjećao nepokolebljivo vjeran otrcanim marksističkim dogmama. – Uostalom, ovi komunistički fosili igraju danas ulogu različitu od negdašnje svoje uloge u službi globalnoga komunističkog imperijalizma. Oni više ne ugrožavaju svijet i predstavljaju ne samo oaze autoritarne, otvoreno protudemokratske državne vještine, nego i dobrodošle utvrde otpora u međuvremenu do nevjerojatnih granica podivljalog američkog hegemonističkog monstruma.

Demokratski Zapad u svojoj dekadenciji ne će biti dorastao navali snažnih nacionalno-autoritarnih pokreta, navali barbara XXI stoljeća. On ih ne shvaća i ne može ih prihvatiti. Nema u njemu političke, duševne i moralne, pa ne će biti niti vojničke snage kada nastupi čas da im treba odoljeti. Nema u njemu ni sposobnosti i spremnosti da sâm rješava probleme nacionalnog identiteta i zajedništva, ugroženih samoubilačkim multikulturalizmom koji mu je, na izdisaju, postao tako-reći službenom ideologijom. Zapadna će demokracija propasti jer se nije u stanju generalno reformirati, posegnuti sa svježim, nepotrošenim snagama u vlastitu okrilju. Preživjele stranke i druge olinjale institucije parlamentarizma ne mogu se obnavljati, mogu se samo mjestimice dotjerivati – ili pak zamjeniti nečim posve novim. One su izgubile i posljednji ostatak samosvijesti, više se ni same ne smatraju ozbiljnima. Njihova udarna moć – žurnalizam – srozao se do neslućenog ponora, njihovim vladarima mogu bez odveć poteškoća postati zadnji vucibatine, ništarije ili komedijaši (ali se zato pedantno pazi na "političku korektnost" i "moralnost" u politici!), a povijesne osobe kao što je ujedinitelj Njemačke Helmut Kohl bacaju se naknadno u blato zbog nekih sitnih novaca nekada davno prikupljenih za potrebe svoje stranke.[589]

Prirodna obnova zdravoga narodnog instinkta kroz nacionalističke pokrete postkomunističkih zemalja, ali i sve jasnije orisavanje predstojećega velerata na obzorju umirućeg Tisućljeća, demokratsku varijantu, u svoj njezinoj mirotvornoj i ljudoljubnoj mlakosti, čine savršeno neprimjerenom veličini izazova što nas iščekuju. Istočna Europa kroz desetljeća komunističkog terora možda se neodređeno (koliko i varavo) nadala spasu sa Zapada, možda je demokratski pluralizam i prihvatila kao privremeni odušak nakon dugotrajne tiranije, – ali u srži nikada se nije s njim istinski i duboko poistovjetila. Stoga je europski Istok, ostavši na sigurnoj razdaljini od demokratskoga duha politike a sviknut na autoritarna pravila igre, ubrzo postao obećana zemlja za pojavu pokreta s nacionalno-socijalističkim, neofašističkim i populističkim predznakom. Oni su za sada još pod nadzorom, ali pokazatelji uvjerljivo govore o njihovoj žilavoj ustrajnosti, tvrdokornosti i rastu.[590]

[589] Njemački kancelar tu svotu nije ni dijelom uporabio za svoju privatnu korist, nego za korist svoje stranke CDU. Uostalom je dr. Kohl, kao američka marioneta i otjelovljenje njemačkoga nacional-mazohizma – drugačiji nije ni mogao vladati na njemačkom Zapadu! – do zadnjega časa bio skeptičan i neraspoložen prema projektu ujedinjenja. Ali kada su ga povijest i nacija stavili pred svršen čin, činjenica jest da je, htio ne htio, odigrao epohalnu ulogu. Demokrate na zalasku, međutim, više zanima gdje je završilo dva milijuna maraka neprijavljenih donacija, koliko u Njemačkoj košta bolja kuća, i posve ozbiljno su u stanju svojega heroja, umjesto u povijest, uputiti u zatvorsku ćeliju. Jest, bivši kancelar Kohl očito je bio upleten u nedopuštene transakcije; to ne mora odveć čuditi i pomoći će da se Nijemcima napokon ogadi parlamentarna demokracija. Ali je ova baš zato, u vlastitu interesu, ionako neveliku aferu trebala zataškati. Nu eto, tako izgleda razlika između plemenite otmjenosti i cjepidlačke malograđanštine, i to je razlog zašto će demokracija izgubiti bitku s poviješću.

Veliki su pokreti na pomolu. Oni će obilježiti razmeđe dvaju Tisućljećâ. Bit će to završni akord drugoga Milenija i početak *Novog Eona*. Liberalnom galamom i demokratskim moralističkim zanovijetanjem, zapomaganjem i psovanjem ne zaustavlja se povijest. Sprema nam se, dobrim željama usprkos, neviđena kataklizma. Predstoje nam katastrofe o kakvima nismo mogli ni sanjati. Nestat će ubrzo s pozornice parlamentarnih brbljaona, predizbornih cirkusa, ulagivanja masi i preziranja ranga. Iščeznut će s kućnih ekrana nasmiješeni mlakonje, simpatični mediokriteti, politički transvestiti i tehnomenedžerski kozmopoliti. Nadolazi vrijeme što ga je Tomislav Sunić nazvao titanskim. Vrijeme opasno, strogo i tvrdo, neumoljivo i nesentimentalno; vrijeme borbe i nejednakosti; patosa, uzvišenog i svečanog. Dolazi novo doba autoriteta i hijerarhije, muževnosti i junaštva, aristokracije i elite.

Jest, ali njihova pobjeda ne će biti laka. Postoji i drugi pol u igri. Snage globalnog totalitarizma također su odlučile osvojiti prevlast. Ako ubrzo ne nestane demokracije, one će učiniti sve da u njezino ime dokinu nacije, i mi ćemo se svi naći pred izručenjem u ralje protunarodne svjetske nadvlade. Ako se pravodobno ne pometu sitničave, kalkulantske, metapolitičke, aritmokratske klike nacionalne propasti, ako se ne zazovu u život nove aristokracije, elite misije i vizije, ideje i ideala, borbene, čiste, odane i pripravne na svaku žrtvu, – zlo se piše našemu starom svijetu. Pred nama je neviđena *gigantomahija*, grandiozni rat za spas časti i dostojanstva ljudskoga roda.

* * * * *

Kritiku demokracije ne bi ovdje valjalo završiti ako se ne razmotri još jedan smisao u kojemu ona može biti totalna, totalitarna, ali ujedno ne i opterećena manjkavostima što smo ih razotkrili raščlanjujući demokratski politički model uopće, a navlastito njegovu totalitarnu dimenziju.

Ovdje je riječ o totalitarnoj demokraciji koja ne počiva na općem pravu glasa i aritmetičkom zbroju pojedinačnih glasova naroda kao mehaničkoga, kvantitativnog skupa svojih članova, nego o onoj koja

[590] Ove je tendencije svjestan i jedan od vodećih propagandista judeokratsko-demokratskoga *establishmenta*, Bernard Henri-Levy (u knjizi *Pogibeljna čistoća*, Paris 1994).

računa s jedinstvenim, organskim nacionalnim bićem kao kvalitetom po sebi nesvodljivom na sumu svojih sastojaka. To je plebiscitarna, populistička, nacionalna demokracija[591] nacije kao homogene cjeline kvazitranscendentnih svojstava, umjesto parlamentarne demokracije sa svojim mistificiranim "narodnim predstavništvom" i svođenjem naroda na anonimno i formalizirano "biračko tijelo".

Distinkciju o kojoj je riječ proveo je izvorno nitko drugi nego sam duhovni otac moderne reprezentativne demokracije, Rousseau.[592] Na njega rado se pozivaju demokrati, liberali, socijalisti i komunisti, ali je Rousseau jednim vidom svoje političke filozofije blizak i suvremenoj radikalnoj, antidemokratskoj desnici. U njegovoj je misli sadržan i jedan smisao u kojemu, naime, sama demokracija, paradoksalno, prestaje biti onako demokratskom kako su to države što se ponosno kite demokratskim imenom.

U svojemu glavnom filozofsko-političkom djelu[593] Rousseau provodi važnu razliku između *volonté générale* i *volonté de tous*. Prema njegovoj moderniziranoj teoriji društvenog ugovora kao podrijetla države, Rousseau razlaže kako pojedinci svoju *prirodnu* slobodu, svoj suverenitet što ga uživaju u prirodnom, bezdržavnom stanju, prenose na državu, odnosno vladara, postajući sada slobodni kao *građani* : ne moraju se pokoravati nijednoj volji osim onoj zajedničkoj, općoj – koja je i njihova. Ta opća volja (*volonté générale*) nipošto nije istovjetna s voljom sviju (*volonté de tous*). Iz volje sviju ne slijedi opća volja, kako zamjećuje Berđajev. Opća je volja, nadodajmo, organsko, mistično jedinstvo, nadindividualna i kompaktna, počiva na dobro shvaćenom interesu građana države[594], te je jedini legitimni izraz opće koristi. A volja sviju samo je slučajni mehanički zbroj pogrešivih pojedinačnih volja i ona u strogom smislu, valja istaknuti, zapravo ne postoji, jer uvijek pojedinci različito hoće.

Ali "dobro shvaćeni interes" naroda mora netko *shvatiti*. To je mjesto na kojemu Rousseauova demokratska teorija poprima diktatorske dimenzije i, premda o njima u tekstu nema govora, logički implicira Vođu kao pravog tumača narodnog probitka umjesto aritmetičko-

[591] *Völkische Demokratie*, *National-Demokratie*, narodnjačka ili nacional-demokracija, kako je naziva njemačka desno-konzervativna tradicija sve do suvremenih neofašističkih stranaka.

[592] Od Rousseaua, uostalom, potječe i ispravni uvid da nije prirodna vlast velikoga broja uz odgovarajuće pokoravanje manjine; prirodno je upravo obratno.

[593] Jean-Jacques Rousseau, *Le Contrat social* (Društveni ugovor, 1762).

[594] Kod Hegela opća je volja shvaćena kao objektivni duh s ćudoredno-umnom sadržinom. Usp. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Rechtsphilosophie*, § 258.

statističke odluke većine biračkih glasova. S *općom* voljom, moglo bi se kazati, *opći* samo Vođa. Sukladno duhu, ako već ne i slovu Rousseauova shvaćanja opće volje, Vođa je dakle onaj koji je zadužen – prema slavnom izričaju blaženoga Alojzija Stepinca – "osjetiti bilo svojega naroda". Ona progovara u dosluhu Vođe i naroda i onda je nepogrešiva. Vođa je tumač narodne opće volje, koju je narod na nj prenio[595], a ona to tumačenje odobrava *plebiscitarno* (također Stepinčev izričaj o načinu na koji su se Hrvati 1941 izjasnili za Nezavisnu Državu Hrvatsku!): jedinstveno, jednoglasno, a ne zbrajanjem većine i manjine izbornih listićâ. U službi općoj volji, vlast je za Rousseaua nedjeljivo suverena, a država jedinstvena. To je monolitna, totalitarna demokracija bez Montesquieove diobe vlasti[596], i u njoj je ostalo mjesta samo za naciju i Vođu; nacija jest suverena, ali suverenitet obnaša Vođa (Rousseauov monarh) na kojega je on delegiran. To je sprega herojskog, nadljudskog pojedinca s organiziranom i organskom masom koja nije ni ulična rulja niti skupina nositelja biračkog prava, nego je ona narod-po-sebi koji se izdigao nad samoga sebe, postavši tako nacijom-za-sebe. On, takav, ne može se smatrati nevoljkom i zlosretnom žrtvom podle manipulacije. Jer, ne može se – u politici – narodu *služiti* ako se njime ne *vlada*. Vođa i nacija prepoznaju se i međusobno odobravaju. Vođa osluškuje i prepoznaje bilo naroda, a narod prepoznaje ozbiljenje vlastita dobra u politici što je onaj provodi u njegovo ime. U ovom smislu, niz desničarskih diktatura XX stoljeća nosio je demokratska obilježja.[597]

[595] Usp. kako Lav N. Tolstoj, opisujući u romanu *Rat i Mir* ličnost Rousseauova učenika Bonaparte, određuje ovaj odnos opće volje i Vođe: "Snaga velikog čovjeka ne leži ni u fizičkim, a niti u ćudorednim kvalitetama što ih on posjeduje. Nju valja tražiti drugdje. Ta je snaga kolektivna volja naroda prenesena, izrečenom ili prešutnom privolom, na njegovog odabranog Vođu."

[596] Na zakonodavnu, sudsku i upravnu ili izvršnu. Usp. Barun Montesquieu, *De l'Esprit des lois* (1748). I komunistički je totalitarizam, uz Rousseaua, pobijao diobu vlasti.

[597] Totalnoj, plebiscitarnoj demokraciji bili su bliski – a liberalnu demokraciju smatrali neautentičnom – i brojni desničarski mislioci, navlastito oni srodni Konzervativnoj Revoluciji kao Carl Schmitt. Nasuprot njima, tehnokratski neokonzervativci poput Helmuta Schelskog žestoko su se protivili Rousseauu kao ocu svih totalitarizama, pa i onog demokratskog.

KAMO HOĆEMO

XIV. JE LI BUDUĆNOST DESNO?

Demokracija kakva se provodi od obnove hrvatske države do danas nije totalitarna i organska, plebiscitarna i populistička. Ona je demokracija liberalno-parlamentarnoga tipa (bez obzira na donedavnu razmjerno jaku ulogu predsjednika republike). Po mnogočemu ona je u našim uvjetima uvećala ionako brojne manjkavosti demokratskoga političkog modela, naglasila njegove slabe strane, dočim razmjerne prednosti toga modela – gospodarsko i socijalno blagostanje ili pak cvjetanje različitih, ali suvislih i relevantnih usmjeridbi duha – nisu u njoj odveć uspjele doći do izražaja.

U proteklom desetljeću imali smo u Republici Hrvatskoj posla s nečim što bismo uvjetno mogli nazvati *demokracijom na hrvatski način*. Nju obilježavaju i slijedeća bitna svojstva: Znatna razina nereda, dezorganizacije, stalnog i nesmiljenog rata sviju protiv svih; stvaranje niza suparničkih, međusobno manje ili više zavađenih klika, klanova, interesnih skupina u politici, kulturi i gospodarstvu na temelju načela zlobe i zavisti, osvete i prkosa; nacionalna dezintegracija po mjerilu zavičajnih pokrajina, ideoloških svjetonazora ili stranačke pripadnosti. U oblasti koja je najosjetljivija tako dugo dok narod gladuje – u privredi – po stranom nalogu provedena je mafijaška privatizacija prema ruskom uzoru, da bi i njezina provedba kao i njezin neuspjeh konačno urodili samo još većom mjerom općenite bijede te razbijanja nacionalnih redova.

Kroza sve hrvatske podjele snažno struji prevladavajući antiduh sebičnosti, odgovorno nacionalno zajedništvo žigoše se kao nešto natražno i anakrono, a svijest o općem probitku dobrano je zakržljala. Razina ophođenja i uljudnog ponašanja među sunarodnjacima drastično je snižena. Zavladalo je u narodu Hrvata vrijeme bez strahopoštovanja spram autoriteta i veličina, nezahvalno spram zaslužnikâ, lišeno osjetila za ono sveto i nedodirljivo; vrijeme s onu stranu manira, stila i ukusa. Svatko se svemu neograničeno krevelji, izruguje, "pametuje" bez ovlasti

i pokrića, petlja se u stvari koje ga se ništa ne tiču. Zanovijetanje i isprazno kritizerstvo, posvemašnje pesimistično i defetistično nezadovoljstvo (s razlogom, kao i bez njega), sveprisutno opstruiranje i strančarenje, osobito su izraženi simptomi demokratske bolesti na hrvatski način.

A što se više, na jednoj strani, unižava i kvari ono vlastito, to je, na drugoj strani, veće udivljenje inozemnim uzorima, koji međutim i sami spadaju među uzročnike naših nevolja. Posljedica je jurnjava u ralje tuđina, kakva je već opetovano viđena na djelu nesretne i tragične hrvatske povijesti. Ponovno su u punoj brzini nacionalne guske[598], srljajući, kada više nema komunizma, u zagrljaj Šestorkama; kada nema velesrpske jugovine, u neku srodnu magluštinu, zvala se ona "pakt o stabilnosti", "europska unija" ili "svjetske integracije". Po jednom infantilnom modelu ponašanja, uvijek je ljepše, bolje, privlačnije ono što je dalje i stranije, ono *drugo* ; ono što *jest*, pak, odbojno je i mrsko, pa i ako je ne samo manje zlo, nego i istinsko, spasonosno dobro. Neodgovorni "slobodni" tisak nije dojučerašnju vlast naprosto kritizirao (i to s posve dobrim razlozima, kojih se ne bi bilo teško dosjetiti); on ju je demonizirao. On je to činio kako bi za nečiji račun tu vlast srušio, što mu je na koncu i uspjelo, te kako bi na taj način Hrvatsku prvo oslabio, a potom porušio.

Namnožio se demokratskom Hrvatskom jedan tip ljudi punih mržnje[599], sposobnih samo za razaranje, ljudi koji ne poznaju nikakve dužnosti a zahtijevaju bezgranična prava, koji misle da čitav svijet postoji radi njih te da Hrvatska mora biti uklonjena kao zapreka i kočnica njihovu neobuzdanom egoizmu. Ti su naši ogavni suvremenici poprimili životni i intelektualni stil svojih duhovnih srodnika s dekadentnog Zapada, zaklinju se u apsolutnu slobodu svojih nevažnih osoba, rugaju se naciji, državi i prošlosti, a omraženoj im vlasti upućuju obilje vulgarnih kletvi i poštapalica iz svojega analno-genitalnog žargona. Pripadnici su to lijevo-liberalnog podzemlja, intelektualnog lumpenproletarijata, koji su našli utočište u čitavoj mreži jazbina uzdržavanih od bjelosvjetske judeokracije te njihovih "otvorenih" i zatvorenih društava.

Može se ovaj proces nacionalnog rastakanja i izrođivanja tumačiti izopakom nacionalnog karaktera, djelovanjem residua ili recidiva zlosretne tradicije komunističkog terora i velikosrpskog regimenta, kao

[598] Zapravo su guske još respektabilne Božje kreature. Ovdje je riječ o muhama bez glave.

[599] Dobrim dijelom to su upravo oni koji su se razgalamili protiv "govora mržnje", pridržavajući pravo na mržnju samo za ljevicu.

i učincima mračnijih strana demokratske politike – ali ga se ne može nijekati. Mora ga se prepoznati, raskrinkati, mora ga se zaustaviti dok nije preplavio nacionalnu supstancu, a hrvatskom narodu dokinuo sve izglede za oporavak, kolektivnu katarzu i konačno uzdignuće u više sfere nacionalnoga bitka. Nije dostatno postavljati dijagnoze, kritizirati i jadikovati. Izrasline na narodnom organizmu ne uklanjaju se samo mehanički, ako se želi isključiti njihov povratak. Potrebno je pomoći im da nestanu poticanjem, razvijanjem pozitivnih i tvoriteljskih gibanja u narodnoj duši; rastom te konačnom uspostavom onoga istinski, duboko Novog koje će vlastitom privlačnom snagom polučiti da se skrha i propadne sve što propast snuje Hrvatskoj.

Je li to Novo, što ga valja i priželjkivati i iščekivati, ali još i više prizivati, pripremati, graditi, – je li ono, u vremenu umrloga komunizma i zamiruće demokracije, istovjetno s političkom desnicom?

Jedna je od značajki demokracije na hrvatski način zaprepašćujuće nerazumijevanje desnice. Zanimljivo je da se diletantskih izjava ili odredbi o desnici susreće i na samom (makar i umjereno) desnom krilu hrvatske politike, pa je tako neshvaćanje biti i naravi desnice prisutno i kod političara kakvi su, primjerice, Ivan Gabelica, Boris Kandare ili Ivan Vekić.[600] Ne će tomu razlog biti samo nedostatan interes, manjkava naobrazba ili oštećena sposobnost političkog mišljenja. Na djelu je očito jedan od samoobrambenih mehanizama demokracije – pa makar i umjereno desne – protiv ideje što joj je iskonski nesklona. Takav način samoobrane postići će svoj cilj isto onoliko koliko ga (u uobičajenoj, premda zoološki pogrešnoj predočbi) postiže noj skrivanjem glave u pijesak, što će reći odbijanjem spoznaje pogibli kao načinom njezina uklanjanja.

Bez obzira na njihove uzroke, vrijedno je i nadasve zabavno preletjeti nekoliko najčešćih nesporazuma što o desnici kolaju u hrvatskoj političkoj areni. Počnimo najsvježijim, a ujedno osobito grotesknim primjerom. U vremenu predizborne kampanje kandidatâ za predsjednika republike, splitski *Feral Tribune* nazvao je pretendenta na Tuđmanovo naslijeđe Stipu Mesića "izvornim desničarem". Novinar je uporabu te sintagme objasnio Mesićevim prijašnjim članstvom u jednoj naciona-

[600] Za Vekića, bivšeg ministra policije Republike Hrvatske, kasnije suutemeljitelja jedne stranke koja je i sama imala nekih desnih ili konzervativnih ambicija, a napokon šefa izbornog stožera Ante Prkačina (!) – najveći bi problem s hrvatskom desnicom bio u tome da ona još nije završila Drugi svjetski rat! Ova izjava zrači osobitom neupućenošću. Također je desnica mnogo više nego "nacionalna svijest i pravo na samoodređenje", kako se Vekiću čini. Usp. njegov *interview* Mariu Lovriću u *Hrvatskom Obzoru* br. 222, od 10. srpnja 1999, str. 11.

lističkoj stranki po imenu HDZ.[601] On je očito mislio da oslobodilačka borba protiv nesnosne strane okupacije znači isto što i (odiozni mu) nacionalizam, a da je ovaj istovjetan s političkom desnicom. Borba za slobodu, međutim, ne mora uvijek voditi uspostavi nacionalističkog režima, dočim nacionalisti počesto nastupaju i s lijevih pozicija; u XIX stoljeću liberalna je ljevica bila ta koja je stvarala nacionalne države, a u XX stoljeću u Weimarskoj Njemačkoj djelovala je i struja poznata kao nacional-boljševici. I irska nacionalistička vojska IRA ima svoje lijevo krilo, itd. Ono što je ovdje groteskno, međutim, jest okolnost da novinar u Mesiću, koji je po svim svojim crtama tipičan primjerak lijevog političara, vidi "desničara".

U Hrvatskoj su široko rasprostranjene predrasude o desnici. Nju smatraju primitivnom i nasilnom, nu ako takve i ima, u rečenim se oznakama sigurno ne iscrpljuje njezina bit. Primitivni i nasilni mogu biti i ljevica baš kao i demokratski "centar". Ljevičari su već zarana nametnuli kliše o "primitivnim" konzervativcima i "tolerantnim" liberalima. Zapravo su konzervativci svojom mudrošću i dubljom ozbiljnošću u svojemu ponašanju daleko snošljiviji negoli površna i ograničena liberalna inkvizicija, koja za istinsku desnicu poznaje samo ostracizam.[602] Također se

[601] U *interviewu* novinara Damira Pilića s Mesićem (*Feral Tribune* br. 749=22. I 2000). Zanimljivo je i da Mesić nije nastojao poreknuti to svoje, makar i prošlo "desničarstvo". Uzvratio je kako je 1990 zaključio da se Jugoslavija ne može održati pa se priklonio ideji suverene hrvatske države. Taj je njegov odgovor i sam po sebi znakovit. Iz njega, naime, slijedi, da je Mesić prihvatio smrt Jugoslavije tek kada je ona već bila mrtva. Tako bi isto, u nekom nesretnom raspletaju, i propast Hrvatske prihvatio kao *fait accompli*. Jasno je, dakle, da Mesić nikada nije bio ni nacionalist, a kamoli desničar!

[602] Zastrašujuću ignoranciju glede konzervativne desnice očitovalo je i lijevo krilo Katoličke crkve u Hrvata, inače koncilskim duhom obvezano na posve ne-kršćansku usmjerenost budućem i preziranje prošloga: Kršćanstvo, naime, ne gleda ni natrag ni naprijed koliko gleda gore, u Vječnost! Na pitanje što ga je samome sebi postavio o konzervatizmu ("Liberalizam, konzervatizam i Crkva" u *Kani* br. 285, od siječnja 1996, Zagreb, str. 5–7), ljevičarski ideolog i popularizator *Drugoga Vaticanuma* p. Bono Zvonimir Šagi odgovara po prilici ovako: Konzervatizam je liberalno (*sic*!) tržišno gospodarstvo, on je natražnjaštvo, on je vraćanje u socijalizam ili tjeranje u kapitalizam, te se, napokon, i ne zna što je on. – Pomutnji se pridružuje i don Živko Kustić svojim srodnim stavom da konzervatizam konzervira mrtvo, a Crkva čuva živo. Zapravo je *konzervatizam*, pa i u Crkvi, čuvanje živog; samo u zločestoj karikaturi on djeluje kao čuvanje mrtvog! Inače umjereno desničarski katolički esejist Vladimir Lončarević, pak, bez ikakva se razloga uvrijedio na Kustića jer ga je ovaj dosta točno uvrstio u desničare i tradicionaliste. Za Lončarevića desnica je istovjetna s "nastranošću" i "nesnošljivošću", a on bi kao kršćanski intelektualac ipak morao imati bolje informacije. Usp. "Tri vraga i jedan dijalog" (vl), u *Zboru* (prilogu zagrebačkoga desno-katoličkog mjesečnika *MI*) br. 86, ožujak 2000, str. 6–7.

u desnici često vidi uporište krupnoga kapitala, ili krinka za djelovanje agenata-provokatora. Posljednjih godina naslušali smo se od protivnika političke desnice i drugih besmislica. Tako nas je bivši političar Mladen Vedriš primjerice poučio da su ljevica i desnica s europskog (?!) stajališta – vrlo relativne kategorije. Vladimir Šeks, oslobodivši se mučnog tereta minucioznih definicija i uporabe razuma, prenio je problem na emocionalno područje: uvredljivo je zvati me desničarom – poručio je on prpošnim interpretima lika mu i djela.[603] Pokojni barun Lalić, poznatiji po svojoj knjizi razgovorâ s Krležom nego po svojoj političkoj djelatnosti, tvrdio je za sebe da je "jako desno", ali je – gle čuda! – tu poziciju nazivao "centrom". Pripadnik nekoć terorističke, oznaške ljevice, Josip Manolić, znao je desnicu određivati lobističkim interesom kriminalne pretvorbe, šverca i makinacijâ određenog društvenog sloja.[604]

Osobito rado i često izjašnjavao se o desnici Antun Vujić. I dok se jednom Mesiću ili njemu srodnim dušama još i može dobrohotno oprostiti pojmovna nepreciznost, to nije slučaj s ovim autorom: kao poznati leksikograf i politički tajnik jedne ljevičarske stranke, on bi morao raspolagati podrobnijim i točnijim znanjima o onome što je u politici desno. Ali ni on u desnici ne uspijeva otkriti nešto više ili nešto drugo nego njezin onodobni fizički zatiratelj Joža Manolić. Vujić predlaže sličnu definiciju kao i ovaj: desnica je ono što će nastupiti kada pljačkaši budu natjerani protusocijalnim zakonima obraniti napljačkano. *Ergo* : desnica=pljačka![605]

[603] Uvrijedio se i novinar *Večernjeg Lista* Milan Ivkošić i odbio doći na već dogovorenu tribinu u zagrebačkom KIC-u, jer ga je njegov ravnatelj Lisinski u *Globusu* označio kao desničara. Pritom u Ivkošićevim komentarima doista ima umjerenih desno-konzervativnih natruha, i teško je zamisliti ijedan suvisli razlog zbog kojega mu ta okolnost ne bi trebala služiti na čast.

[604] Usp. njegov *interview* u *Globusu* od 19. VII 1996.

[605] Usp. *interview* Jure Petrića s dr. Antunom Vujićem "Hrvatska nije bubanj" (*Zora* br. 24=16. XI 1995, Zagreb, str. 4–7). U tom razgovoru nudi nam Račanov doktor još nekoliko cveba. Traži od *demokratske* desnice da raskrsti s *nedemokratskim* u sebi (?!) te da se ujedini ako se pronađe, tj. ako je uopće ima. Ali ima je, samo ona nema programa, te zato krade lijeve parole, mnije Vujić u istom dahu. Nedvojbeno, vrijedna građa za enciklopedijsku jedinicu o desnici! Na istoj razini su i njegove izjave Vuk(ašin)u Đuričiću u *Nedjeljnoj Dalmaciji* od 29. XII 1995. Ovdje on desnicu svodi na desnu retoriku i rušenje antifa-spomenika. A u razgovoru sa Želimirom Žankom (*Hrvatski Obzor* br. 63=24. V 1996) otkriva kako je HDZ "objektivno desno, barem po imovini". Opće je mjesto ljevičarske kritike, uostalom, zabluda da je desnica zagovornica privatne inicijative. I krupni i sitni kapital obilježje su kapitalističke privrede, a ona je dijete liberalne ljevice. Prava je desnica barem toliko protukapitalistička koliko i marksizam.

Udarni primjer nerazumijevanja desnice ponudio je i nekoć komunistički, a danas kapitalistički novinar Dražen Vukov-Colić. On ustvrđuje kako hrvatska desnica donosi malo ideja, ali puno galame i snova; kako je zagledana u prošlost, zgrožena pred budućnošću a zbunjena sadašnjošću.[606] I dočim se ovaj opis možda i može djelomice primijeniti na hrvatsku parapravašku kvazidesnicu, kolebljivu pseudodesnicu koja se još do jučer kao vrag tamjana klonila i same riječi "desno", da bi u međuvremenu na jedvite jade dotjerala do neke umjerene "poludesnice" ili desnog centra – desnicu općenito nipošto ne krasi ni manjak ideja niti višak galame i snova; prije bi se te crte mogle pripisati europskoj ljevici. Osim toga, na desnom krilu spektra političkih svjetonazora njeguje se oduvijek ispravan odnos spram sve tri vremenske dimenzije, pa je Vukov-Colićev opis prije posljedak njegove larpurlartističke, aprioristične novinarske kombinatorike negoli relevantan govor o samoj stvari.

Potpuna se zbunjenost zapaža i kod drugih pripadnika Vukov-Colićeva novinarskog stališa. U drugom broju pokojnog ljevičarskog tjednika *Tjednik*[607] objavljeno je opsežno istraživanje o europskoj radikalnoj desnici, u kojemu nije postavljeno nijedno ozbiljno pitanje, a još je manje pružen neki razuman i uvjerljiv odgovor. U ovom preuzetnom prilogu sve je ostalo na uobičajenim stereotipnim i pojednostavljenim zapomaganjima o ksenofobiji, šovinizmu i imperijalizmu te o mladenačkim frustracijama i *skinheadsima*. O uzrocima i smislu – ni riječi.

Nesporazumima oko desnice mediji su doprinijeli i površnim, pogrešnim ili poluistinitim svrstavanjem pojedinih političara u desničarski lager. Tako je žuto-crveni *Nacional* neko vrijeme osobitom tvrdoglavošću čitavoj jednoj legiji političara, s razlogom ili bez njega, pripisivao desničarske boje: Šeksu i Vukojeviću, Đapiću i Prkačinu, pa čak i deklariranom lijevom socijalistu Nikoli Štedulu[608]. *Nacionalovi* su eksperti za etikete smetnuli s uma bitnu osebujnost desno-konzervativnoga stava, duhovnog kao i političkog: protimbu parlamentarnoj demokraciji. Zato su "prozvani" ispravnije shvatili neumjesnost svoga svrstavanja na

[606] V. članak "Desnica na rubu demokratskog izbora" u riječkom *Novom Listu* od 7. II 1998!

[607] Od 8. III 1997.

[608] Štedul, koji je u emigraciji zastupao ekstremnu ljevicu, zbog svojega je državotvorstva nakon povratka u Domovinu i sam bio svrstan u radikalnu desnicu, s čime se, htio ne htio, morao pomiriti. Uz neke točne odrednice lijevoga i desnoga, međutim, i on desnici posve krivo pripisuje tipično liberalne vrednote poput tržišnog gospodarstva, privatne imovine i pravne države. V. o tomu njegov *interview* pod naslovom "Manolić sotonizira desnicu" (*Panorama* br. 117 od 22. VII 1996.)!

desnicu i isprva su ga uvrijeđeno odbacivali. Usprotivili su mu se, međutim, manje iz razumijevanja desne biti i naravi vlastite pozicije, a više iz neodređenog osjećaja da bi pripadnost desnici imala značiti neku posve osobitu sramotu.

Doduše ni te zadrške prema desnici nije trebalo shvatiti kao čvrste i konačne stavove. Među nesigurnim diletantima parapravaške pseudodesnice vrludanja je bilo na pretek. Oni bi se prema potrebi, prema procjeni trenutka i trenutačnog probitka, ali još češće prema trenutačnom raspoloženju i nedokučivim pokretima svoje slobodne volje, označavali čas desno, čas protu-desno. Najljepši primjer te posvemašnje pomutnje pružio je poduzetnik iz Slavonskog Broda, sezonski *hobby*-političar Ante Prkačin. Kod njega se kroz dugo razdoblje mogao pratiti tragičan sukob između neodređene želje da se prikloni političkoj desnici (premda je posve neobaviješten o njezinim značajkama) i straha da će kao desničar biti osuđen na politički neuspjeh.[609] Zato se on najradije određivao kao "poludesničar" ili "umjereni konzervativac", ne shvaćajući da se polutanstvo i desnica najoštrije isključuju. Ujedno se prikazivao i kao čovjek (desnog) centra, ne skrivajući simpatije za inače bljedunjavog i u svemu iznimno ne-desničarskog ekskomunista Račana. Na koncu je desnicu sveo na "kontrolu stranih investicija" i u sklonosti toj kontroli prepoznao i vlastito "desničarenje".[610]

Prkačinov sunatjecatelj za čast šefa hrvatske države, Tomislav Merčep, koga inače u javnosti tuče glas rigidnog desničara (vjerojatno zato jer su njegovim postrojbama pripisani nekakvi "ratni zločini" u Domovinskom ratu, a što je desnica drugo negoli zločin, ratni ili mirnodopski, svejedno!), u stvarnosti ničeg se tako ne boji kao oznake desničara. On se zato preventivno svrstava ako već ne u čiste ljevičare, a ono barem u lijevi centar, što po njemu znači ratnike koji ratuju za tuđu sreću i bez profita. Iz toga izričaja logično slijedi Merčepova definicija desnice: Desnica bi bila ratovanje za tuđu nesreću a vlastiti profit. Ne daj Bože da me se marginalizira u desnicu, zaključuje Merčep, začudo ne primjećujući da je i kao "lijevi centar" posve dostatno marginalan.[611]

[609] Na njega je, avaj, očito osuđen i ovako i onako.

[610] Nastupajući kao predsjednički kandidat na Hrvatskoj televiziji 14. siječnja 2000. Ova je definicija desnice bez konkurencije najslaboumnija u moru sličnih kojima smo danomice izloženi na milost i nemilost.

[611] I iz Merčepova okružja potječu izobilni nesporazumi oko desnice. Merčepov konkurent na čelu jedne od dragovoljačkih udruga, Zvonimir Trusić, koji inače, s pravom ili ne, u javnosti ima glas "radikalnog desničara", među prvima je, u izbornoj noći, pohrlio u stožer *ljevičarskog* kandidata Stjepana Mesića, čijem je batinjanju pribivao sa svojim borcima još nekoliko mjeseci prije izbora pred starom zagrebačkom

Jedan od onih koji nikako ne žele biti svrstavani u desnicu jest Ivan Gabelica, zlosretni predsjednik jedne od krhotina nekoć cjelovite Hrvatske stranke prava. Gabelica, inače gorljivi apologeta Ustaškog pokreta, i ovome posve nepovijesno poriče svaku desničarsku, a pogotovu fašističku crtu, kako bi ga imao pravo slaviti. Kao da bi Ustaše bili išta manji ako bi ih se usporedilo s tadašnjim doista srodnim gibanjima europske desnice! Nu očito je da i Gabelica desnicu ne shvaća kao određenu i u najmanju ruku legitimnu političku usmjeridbu, nego kao općenitu inačicu svekolikog zla na ovome svijetu. A Gabeličina stranačka djelatnica Vlatka Srbić opet posve netočno definira desnicu onim što je zapravo sastojak liberalne ljevice: krupni kapital. Branimir Petener[612] pak, koji je u jednoj fazi i sam bio poduzeo pokušaj ujedinjavanja hrvatskih desnih udruga, tek je nevoljko prihvatio oznaku "uvjetno-desno", strahujući od uvoza zapadnjačkih ideologija.[613] Prvi među pravašima, napokon, Anto Đapić, dugo se opirao prihvatiti za sebe naziv desničara, da bi to u posljednje vrijeme ipak počeo činiti, slijedeći pritom više procjenu pravovremenosti i političke koristi nego logiku potankih definicija i intelektualni zahtjev da se stvari nazivaju svojim imenom.[614]

* * * * *

Ali definirati se mora, klasificirati se mora, mora se znati što je desnica a što konzervatizam, što fašizam i neofašizam, a što nacional-socijalizam. Mora se raspolagati kategorijalnim aparatom kako bi se

džamijom. Pojavila se u stožeru i lijepa skupinica ostalih navodnih desničara poput Prkačina, odvjetnika Petra Badovinca, astrologa Thea M. Ljubića ili nogometnog *managera* Stjepana Spajića. Reći će se da su oni tek došli pozdraviti vjerojatnog predsjednika. Ali, iskreni desničar nema razloga, i nije u njegovu stilu, dodvoravati se još prije pravorijeka biračke volje čovjeku za kojega je bjelodano da desno-konzervativne vrednote ne štuje ni u najmanjoj pojedinosti, a učinit će sve što je u njegovoj moći da, u tijesnoj suradnji sa svojim inozemnim gazdama, dovede u pitanje posljetke desnog, nacional-konzervativnog prevrata iz 1990 i susljedne junačke borbe hrvatskih ratnika!

[612] Predsjednik *Hrvatskog Obrambenog Reda*, koji je kao djelatni borac protiv velikosrpske Jugoslavije bio osuđen na zatvorsku kaznu.

[613] I ovaj antiideološki, ili "nadideološki" stav borbenog nacionalizma kriv je za demonizaciju "desnice" u njezinim vlastitim redovima. Jer, u XX stoljeću nacionalizam je uglavnom postao sastavnicom desničarskih pokreta i stranaka. S druge strane, nacionalizam je, koliko se god on temeljio na živoj zbiljnosti oko nas i u našim srcima, a ne na ispraznim sanjarijama utopijskog provjetiteljstva, – ipak i sam u određenom smislu jedna "ideologija".

[614] Usud je, međutim, htio da je Đapić, upravo u vrijeme kada se oslobodio uobičajenih kompleksa pred oznakom "desničar", poduzeo siloviti zaokret – ulijevo!

suvislo moglo razmišljati o politici, kako bi se znalo o čemu se govori, ali i kako bi se moglo povesti narod, jer u duhovnom mraku i analfabetizmu, u nepoznavanju elementarne političke abecede, to nije izvodljivo. U današnjoj Hrvatskoj uglavnom se svi okomljuju na političku desnicu ne znajući i ne želeći znati što ona uopće jest. Kraj Drugoga svjetskog rata europska je desnica dočekala katastrofalnim porazom, i svatko je mislio da novo razdoblje valja započeti s dobrom voljom da se poražene vojske dotuku skupa s njihovim idejama i idealima, te da se, pokopavši fašističku neman, smijemo radovati novom dobu potpune prosvijećenosti, ljudske sreće i napretka. Ali ratna pobjeda ne odlučuje o pitanjima istine i pravde, a teorija o posvemašnjem progresu ne spada među istinite teorije. Danas kad nam je, i u Hrvatskoj, najpotrebnija, desnica je ocrnjena i istina je o njoj obavijena otrcanim, ali ustrajnim predrasudama. Zato o njoj treba progovoriti čista srca i savjesti, držeći se same stvari, te suvereno prkoseći vladajućim lažima i duhu vremena. Istinu i pravdu moramo nepromijenjeno štovati, a duh se vremena mijenja: mijenjaju ga ljudi od duha.

Koliko ovo izloženo nerazumijevanje desnice, isto toliko je rasprostranjeno i nepromišljeno uvjerenje kako je ona nadvladana politička kategorija, suvišna u današnjem političkom sukobljavanju. Politički ignoranti na tekućoj vrpci ponavljaju dvojbenu frazu o anakronoj naravi para lijevo-desno, a zapravo se on još uvijek krije u doslovce svakoj pori života: ne samo u političkom području i medijima, nego i u crkvama i odgoju, pravosuđu, moralu i kulturi. Jasno je i općepoznato da su "desnica" i "ljevica" slučajno nastale riječi, rabljene da označe strane u francuskoj Narodnoj skupštini. Ali su na tim stranama sjedili zastupnici različitih političkih orijentacija i ovaj par riječi zapravo se odnosio na ideje, a ne na sjedala. Tako je ostalo i do danas: desnica znači ono konzervativno a ljevica ono revolucionarno.[615] Nu kako se

[615] Slučajno je, primjerice, nastala i riječ *metafizika*: u Aristotelovim sabranim djelima što ih je izdao Andronik s Roda izričaj: τα μετα τα φυσικα naprosto označava nenaslovljenu knjigu što u nizu dolazi *nakon Fizike*. Kasnije je riječ poprimila značenje discipline koja se bavi stvarima s onu stranu fizikalnoga, onkraj iskustva, transcendencijom – i postala nezamjenjiva. – Glede pak ljevice i desnice, naknadno se konotacija tih dakako slučajno nastalih riječi može povezati i s metaforičkim značenjem lijeve i desne, slabe i jake, "loše" i "dobre" ruke. U njemačkom, riječ "desnica" (*die Rechte*) povezana je etimološki s terminom koji označava "pravo" (*das Recht*). Tako je i s engleskim, pa omiljela izreka britanskih konzervativaca glasi: *Right is right and left is wrong* (Desnica je u pravu a ljevica u krivu). Na analogni način don Živko Kustić nastoji desnicu semantički tumačiti poukom Desnog razbojnika raspetog uz Isusov križ: pokajao se i Isus mu je obećao oprost grijeha te rajsko mjesto uz Njega. Takvom stipulacijom značenja Kustić bi htio pravom desnicom prikazati Kršćanstvo kakvim ga

značenja konzervativnog i revolucionarnog povijesno mijenjaju, tako se mijenja i značenje ljevice i desnice. U XIX stoljeću nacionalizam je bio dijete liberalne ljevice nastale pod okriljem francuske revolucije, i desničari su čuvali velika nadnacionalna kršćanska carstva, dočim je u XX stoljeću nacionalnu borbu uglavnom preuzela konzervativna desnica. Što je lijevo a što desno uistinu je i relativno i ovisi o kutu promatranja. Sa stajališta liberalnog "centra" može se na lijevom krilu identificirati socijaliste, komuniste i anarhiste, a na desnom konzervativce i fašiste, i zato liberali, na podjednakoj razdaljini od oba ekstrema, vide između komunizma i fašizma samo totalitarne sličnosti, ostajući slijepi za bitne razlike među njima. Međutim, u očima radikalne ljevice liberali, pa čak i socijal-demokrati, približavaju se omraženoj fašističkoj desnici, dočim ova u liberalima vidi po prilici isto što i u komunističkim, a još više anarhističkim poricateljima države.[616] Napokon valja priznati da se u pojedinim konkretnim, povijesnim političkim poretcima, osobito u naše vrijeme, povezuju, miješaju stanovite sastavnice ljevice i desnice. Tako je etablirani komunizam, ostajući vjeran radikalno ljevičarskom naboju svoje ideologije, u političkoj praksi jake države doista sličan autoritarnim i autokratskim vladavinama desno-konzervativnog ishodišta. S druge strane, fašistički je pokret u Italiji nastao kao revolucija, uveo je poput francuske revolucije novi kalendar uvjeren da s njime počinje povijest, a vođa mu je bio bivši socijalistički čelnik i pacifist Mussolini, osnivač socijalističkog lista *L'Avanti*, koga je otac nazvao po meksikanskom revolucionaru Benitu Juarezu, te koji je još kao zreo čovjek u džepu nosio medaljon s likom Karla Marxa.

Pojmovi "lijevo" i "desno", međutim, ne mogu se smatrati nadvladanima samo zato jer bi bili slučajno nastali, promjenljivi, relativni ili u političkoj praksi izmiješani.[617] Oni su nam svejedno neophodni radi

on shvaća, a političku desnicu u smislu konzervatizma ili fašizma nečim nepoćudnim, štoviše, protukršćanskim. Ali pri svemu tome nije govor o samim stvarima i njihovoj vrijednosti, nego tek o značenju koje, proizvoljno ili ne, pripisujemo riječima. Odluka između ljevice i desnice zbiva se s onu stranu riječi.

[616] Etatistički postrevolucionarni komunizam, u mjeri u kojoj je i sam poprimio desno-konzervativne značajke, također glasno osuđuje "gnjile anarho-liberale".

[617] Ako se dva sastojka pomiješaju, to još nipošto ne znači da nam kao takvi postaju neprepoznatljivi. Crvena i žuta boja uopće ne gube svoj smisao i identitet kada se pretope u narančasto (ili crvena i crna u smeđe). – Posljednjih godina pojavilo se mišljenje – u Hrvatskoj zastupao ga je dr. Anđelko Milardović – da distinkcija *lijevo-desno* postaje besmislena i zbog pojave znanosti kakva je ekologija, u kojoj su združeno djelatni ne samo elementi prirodne i društvovne znanosti, nego i politička ljevica i desnica. Ali ni zajednička njihova briga za okoliš, dakako, ne obezvrijeđuje idealne tipove ljevice i desnice kao korisne heuristične modele. – Uostalom je – valja to

preciznog političkog mišljenja, i mi uz njihovu pomoć možemo lakše shvatiti složene političke agregate ukoliko ih koristimo kao Weberove idealne tipove.[618] Idealnotipski bi u našu ideju desnice pripadale i slijedeće značajke: jaka država i vojska, organska i harmonična, stališka i solidarna nacionalna zajednica, realistična antropologija svjesna čovjekove veličine kao i njegove bijede, otpor spram egalitarističkih pokreta (demokracije, liberalizma i komunizma) proisteklih iz francuske revolucije, uzdizanje slobode i pravde nasuprot jednakosti (*suum quique*, svakom svoje, a ne svakom jednako), skepsa prema fiktivnim i deklarativnim proglasima ljudske emancipacije, poštovanje ljudske povijesti i prihvaćanje realne ljudske naravi koja se kroz nju očituje, priznavanje naravnih razlika među ljudima[619], njegovanje hijerarhije, uzgoj elita i štovanje autoriteta, odbacivanje prosvjetiteljske, humanističke, racionalističke, utopijske ideologije dobrog čovjeka, savršenog društva i povijesnog napretka, nadređenost dužnosti pravima, prevaga zajedničarskog nad individualnim, prevaga političkog nad ekonomskim, preziranje kapitalističkog kulta materijalne proizvodnje i novca, kao i sentimentalne filantropije, napokon, etos tragičnog herojstva[619a].

uvijek iznova spašavati od zaborava! – ekološka problematika prvotno razvijena upravo pod okriljem konzervativne desnice, u čiji svjetonazor spada uščuvanje onoga što je uščuvanja vrijedno, a to je svakako Božje stvorenje. Sedamdesetih godina u desničarskom je Zelenom pokretu ljevica odjednom otkrila bogodani prostor infiltracije radi osvježavanja svojega otrcanog, preživjelog programa klasne borbe i diktature proletarijata. Vrlo brzo uspjelo je ljevičarima istjerati iz pokreta ekološke seljake, mistike i konzervativce i nametnuti mu se u ulozi predvodnika. Posljedak je poznat: diljem Europe dobili smo mrežu novih ultraljevičarskih stranaka, poput lubenice izvana zelenih a iznutra crvenih, kojima je sudbina nekog stabla ili mačke važnija od sudbine nerođenog ljudskog bića.

[618] O idealnom tipu usp. napomenu 364! Na sličan način provedeno je razmatranje spolova u slavnom remekdjelu kasnog neoplatonizma *Geschlecht und Charakter* (1903) Otta Weiningera. Autor Muškarca (M=Mann) i ženu (W=Weib) promatra kao idealne tipove, koji su međutim u realnim ljudskim pojedincima raspoređeni u različitoj mjeri.

[619] Sudeći prema danas rasprostranjenoj ljevičarskoj retorici, lijevi su gurui i opsjenari najveći zagovornici njegovanja ljudskih razlika. Oni desnici pripisuju bahati odnos prema onom *drugom*, drugačijem, nazivaju je rasističkom i ksenofobičnom, dočim za sebe pridržavaju glas ljubitelja šarolikosti i pluralizma. Riječ je o temeljnom nesporazumu. Desnica djeluje "šovinistički" upravo zato jer hoće od nasrtaja i izravnanja uščuvati različite tradicije i kulture, različite ljudske profile. Ona postavlja granicu kako bi ih obranila od terora multikulturalizma. Desnica hoće *apartheid*, hoće autonomno i zaštićeno razvijanje posebnosti. Ljevica hoće *melting pot*, u kojem se sloboda za različitosti može održati samo do trenutka kada se sve one beznadno izmiješaju i potonu u onoj Hegelovoj egalitarističkoj "noći u kojoj su sve krave crne".

[619a] Koji su se povijesni politički oblici i vladavine najviše približili ovom idealnom tipu? Navedimo tek neke primjere: staru Spartu, pojedina razdoblja Rimskoga Carstva,

Desnica, za razliku od ljevice, štuje danu i zadanu zbiljnost ljudskoga svijeta, čovjekove naravi, osluškuje glas Boga i prirode, svjesna da maštovite himbe i tlapnje obijesnih ideologa mimo ljudske mogućnosti skončavaju u terorističkom paklu dobrih nakana. Desnica, za razliku od ljevice, više vjeruje zdravim instinktima i neiskvarenim refleksima, emotivnoj, intuitivnoj, mističnoj sastavnici narodne duše negoli ishitrenim, shematskim, papirnatim plodovima umišljenog i taštog prosvjetiteljskog intelekta. Zato s lijeve strane dolaze redoviti prigovori desničarskom iracionalizmu. Štoviše, uporno je rabljena otrcana poruga kojom se desnici hoće uskratiti pamet. Za tu svrhu dobro dođu i najbanalnija izobličenja ili krivotvorbe. Čitava povijest konzervativne desnice u ova dva stoljeća povijest je vrhunskih duhova. Problem je pak lijevoga lagera da on o ovome nije dostatno obaviješten, i da rado zlorabi činjenicu priprostog dojma što ga nerijetko ostavljaju mase desničarskih sljedbenika. Ta se činjenica lako tumači realizmom desnice[620], koji pouzdano privlači široke slojeve običnih ljudi neoštećenih nagona, ali i (također realističnog) zdravog razuma. Ovome ljevica pokušava uzvratiti pukim konstruktima iluzionističke antropologije dobrog čovjeka i filozofije pouzdanoga povijesnog napretka, unatoč svim dostupnim – boljim i istinitijim – uvidima u stvarne prigode iskvarena čovjekovog svijeta. Time ona istinski predobija samo izdvojene, iskorijenjene klike gradske inteligencije. Razum ljevice dakle očituje prijezir spram naravnoga razuma u običnom čovjeku, ali, s druge strane, on još nije na razini uma kao organske, dublje sposobnosti spoznaje; i ta je sposobnost u desnome posjedu.[621] Desnica je odgovor, ljevica je pitanje. Još bolje, ljevica *stavlja* u pitanje i niječe svete uvjete našega svijeta, a desnica *postavlja* pitanje, i svijetu izriče kao odgovor vječno DA – *Amen*.[622]

orijentalne despocije, monarhističko-aristokratski europski Srednji Vijek, Italiju 1922–43. Ali između Sparte i Atene ne postoji apsolutni jaz. I Atena je uspješno ratovala, a njezina superiorna duhovna kultura sama po sebi jest jedno veliko NE demokratskoj nivelaciji i pripada u povijesne oaze a nipošto fatamorgane, karakteristične za prosvjetiteljsku demokraciju. (usp. ovdje poglavlje IX – *Ekskurs*: "Načela povijesnih promjena"). Komunistička država bila bi u ovoj vizuri, bitno gledano, spoj radikalne plebejske demokracije i karikaturalno pervertiranog desničarskog patosa države. Komunizam je usto bio i imperijalan, stvorio je korumpiranu i parazitsku kastu birokrata. Nu to nisu specifične crte komunizma.

[620] Desnica je u antropologiji realistična jer štuje spoznaje koje nam o ljudskoj naravi pružaju šest tisućljeća poznate povijesti, i ne da se zavoditi naivnim humanističkim iluzijama o korjenitom popravljanju vrste *čovjek*. Desnica je, međutim, u etici idealistična, te visoko uzdiže i štuje junačka djela i plemenite žrtve kojima se čovjek u *graničnim situacijama* uzdiže nad bijedu svoje ljudske situacije.

[621] U svakidašnjim relacijama, narcisoidni lijevi intelektualci kao navijeni iznose proizvoljnu i ignorantsku tvrdnju o tome da desnica nema pametnih ljudi. Ali čim se jedan takav pojavi, odmah se potuže da je taj na desnici, umjesto da je pristupio njihovim redovima.

Svojom biti desnica je afirmativna, u svojim izopakama ona je, kako joj se prigovara, štoviše, apologetska, brani naprosto dani *status quo*. Ljevica je pak negativistička, negatorska, destruktivna. Ali s postupnom uspostavom lijeve prevlasti nakon 1789 desnica je postala oporbenom snagom, nijekanjem ishitrenih revolucionarnih promjena koje su ozbiljenje utopijskoga nacrta pretvorile u vladavinu terora, postala je kočnicom pomahnitalog prosvjetiteljskog postupka bezgranične ljudske emancipacije koja je počela prijetiti potpunim raščovječenjem. Zapravo je to dvojstvo opravdavanja danog i pobune protiv nastalog obilježje desne politike i misli od samoga njezina nastanka. U strogom smislu desnica kao ideja i kao pokret nastaje tek kao odgovor na francusku revoluciju. Ona pruža otpor protiv utopijskog i nasilnog u njoj, ali taj otpor temelji na dosljednom prihvaćanju onoga u naravi čovjeka i svijeta što smatra vrijednim, bitno nepromjenjivim i uščuvanja dostojnim. Desnica nastaje kao *kontrarevolucija*, kao *reakcija* protiv revolucije, kao *restauracija* vrednota i stanja što ih je ona uništila. Prije Revolucije desnim su nabojem bile prožete sve institucije, državne strukture, sama je autoritarna monarhistička vlast bila desna, počivala je na neupitnom pridržavanju autoriteta i hijerarhije, na djelatnom provođenju načela ljudske različitosti, te na prihvaćanju realnih danosti u ljudima i među njima, i nije takvo po sebi razumljivo stanje rađalo potrebu osobite refleksije. Tek u reakciji na Revoluciju, u osvješćivanju o dramatičnim promjenama koje je ona naumila provesti – stvorena je desna "ideologija", teorija ili filozofija, koja u ovom sklopu ne znači drugo nego konzervatizam.[623]

[622] Mlaka vremena između desnice i ljevice nastoje prokrčiti uski put za takozvani politički "centar". Danas bi on, u predočbama gurua *New Age*-a, imao čak postati "radikalnim": ni lijevo ni desno, nu ekstremno blago i "srednje", nešto nalik Aristotelovu naučavanju o kreposti. Ali je centar tek relativni, pokretni provizorij između oba esktrema. On je u politici ipak osuđen na status ničije zemlje, a u turbulentnim razdobljima i onaj privid centrumaštva silovito se raspada na lijevo i desno krilo, točnije, njima se priključuje.

[623] U desno-konzervativnom lageru, međutim, povlači se nerijetko crta razgraničenja između "desnog" i "konzervativnog". Uglavnom je današnja desnica načelno protuliberalna, protukapitalistička i nacionalistička, dočim je konzervatizam moguće povezati s liberalizmom, te tako dobiti umjerenjački hibrid nazvan "liberalni konzervatizam". (Pa ipak, i izvorni je konzervatizam vrlo suzdržan spram kapitalističke ekonomije: dijelom zbog kapitalističkog izrabljivanja, ali još i više zbog kapitalističkog invididualizma koji potiče klasnu borbu na uštrb nacionalnog jedinstva i harmonične, organske naravi državne zajednice.) Također konzervatizam nije nužno nacionalistički.

* * * * *

Brojne su nevolje, kao i s desnicom, već na terminološkom planu povezane s konzervatizmom. Ta je riječ jedna od brojnih riječi-batina (poput "fašizma", nu ipak daleko blaža) kojima se u današnjem lijevo-liberalnom poretku nastoji osramotiti ideju ili čin što odudaraju od njegovih pravila. U formalnom, etimološkom pogledu on je stajalište čuvanja onoga naprosto danog, što god to bilo. Tako se, međutim, mogu čuvati konzervativne sadržine, ali i revolucionarne. I ultraljevičarski, revolucionarni komunizam nakon uzurpiranja vlasti osjeti potrebu uščuvati, ***konzervirati*** tečevine svojega prevrata. Stoga površni promatrači i u radikalno lijevom staljinizmu krivo vide desno-konzervativni poredak, jer njegovu etatističku, konzervativnu formu nesporazumom shvaćaju kao sadržinu.

Hoćemo li prevladati ovaj formalni pojam konzervatizma, koji se naprosto suprotstavlja svakoj promjeni, prihvaćajući je tek oklijevajući, sa zakašnjenjem, kada ova ostari i postane nepovratnim sastojkom nove danosti, – moramo ga promotriti sa stajališta njegovih sadržina. U tom pogledu, konzervatizam nije puko čuvanje bilo čega "stvarnog" pred naletom silovitih promjena i ugrozbe opstojećeg poretka stvari, nego je on uščuvanje onoga što je uščuvanja vrijedno.[624] Radi toga on je na ratnoj nozi s Revolucijom, kao kontrarevolucija on je reaktivan, i zato on i nastaje tek s francuskom revolucijom. Ali kao *stajalište* onoga starog i prošlog, vrijednog i vječnog, koje je Revolucija učinila upitnim te ga je potom razorila, konzervatizam nije izvedeno, nego je izvorno, primarno stajalište, stajalište onoga Revolucijom načetog i poništenog koje joj je prethodilo, ali u svojoj neugroženosti nije imalo potrebu za izričitom konzervativnom refleksijom, zaštitom i obranom.

Konzervatizam je nastao kao protimba ideološkoj svijesti revolucionarnog prosvjetiteljstva i od početka se klonio teorijske ili idejne fiksacije svojih načela, ali je i sam postao nekom vrstom teorije, čak i ideologije, a svakako političke filozofije, višeznačne i slojevite u svojim alternativnim utemeljenjima. Moguć je, uz ostale tipove, kršćanski konzervatizam – katolički ili protestantski. Moguć je metafizički, ali i empirističko-skeptički konzervatizam: prvi se poziva na ono ontološki vječno, apsolutno i nepromjenjivo, a drugi na nesigurnost teoretske istine, te potrebu oslanjanja naših spoznaja i pravila političkoga ponašanja na naputke što nam ih pruža često ponavljano i stoga pouzdano povijesno iskustvo. Moguć je, napokon, i antimetafizički, nominalističko-neopozitivistički konzervatizam, koji složeni svijet odbija svesti na jednu jedinu metafizičku formulu, uvažava različitost njegovih danosti i ne želi ga moralističkim intervencijama mijenjati, popravljati. Zbog te složenosti konzervatizma istraživači su zazirali od strogih definicija.[625] I u ovom slučaju uputno je, radi jasnijeg određenja same stvari, poredati idealnotipski niz oznaka dosljedno, dokraja i neprotuslovno svojstvenih mišljenom fenomenu što ga u političkoj praksi ili teoriji nazivamo konzervatizmom.[626]

Konzervatizam općenito može značiti "ideologiju plemstva", opravdanje legitimnoga ustroja i njegovih institucija, osviješteni i domišljeni

U prošlom stoljeću, kada je liberalizam još bio nacionalan, konzervativci su uime nadnacionalnih carstava bili boj i protiv nacionalizma, kao i protiv liberalizma i revolucionarne demokracije, koji su nacionalizmu dali novi polet. I Nova Desnica naših dana u sukobu je s neokonzervatizmom upravo zbog njegova nemarnog odnosa spram nacionalnog. Nadalje, desnica ne zazire od revolucije, premda je njezina revolucija konzervativna, protuprosvjetiteljska, ima desne sadržine. Konzervatizam pak zagovara evolutivne, reformističke promjene. Spomenimo još jednu zanimljivu, specifičnu razliku. Konzervatizam bi se, zbog stanovite svoje nostalgije spram kršćanskoga Srednjega Vijeka i uvjerenja da moderno opadanje započinje s Renesansom, mogao smatrati "proturenesansnim" pokretom (Jedan od mislilaca Konzervativne Revolucije, Othmar Spann, rabi izričaj *Gegenrenaissance*). (Nova) Desnica pak na svoj način obnavlja renesansni poriv povratka u Antiku i zaobilaženja kršćanskoga srednjevjekovnog *intermezza*. Zbog razlika između konzervatizma i desnice, zanemarujući dublje srodnosti, brojni se desničarski autori ne žele nazivati konzervativcima (Armin Mohler, Erik Maria Ritter von Kuehnelt-Leddihn i drugi). Desnica se, napokon, može smatrati pojmom širim od konzervatizma. Ona primjerice, uz konzervatizam, uključuje i monarhizam te različite oblike fašizma.

[624] Kao dobra ilustracija razlike između trivijalnog i dubljeg, autentičnog smisla konzervatizma može poslužiti pitanje jezika u hrvatskom Saboru 1847. Banalno konzervativno bilo je tada pod svaku cijenu htjeti uščuvati *status quo* i nastojati zadržati dotadašnju uporabu latinštine, protiveći se obijesnoj novotariji uvođenja narodnog jezika. (Do tada je latinski, dakako, bio branom madžarizaciji, ali bi to na još bolji način morao biti hrvatski.) U mnogo bitnijem smislu konzervativno, međutim, nastupali su pobornici hrvatskog jezika u Saboru, braneći time, makar pod cijenu sukoba s ustaljenim stanjem, ono temeljno i dublje ukorijenjeno, ono što je vrijedno uščuvanja jer je "kuća (nacionalnog) bitka" – da anakrono uporabim kasniju, Heideggerovu riječ.

[625] Tako dr. Anđelko Milardović očituje osobitu zbunjenost pred problemom definicije konzervatizma, smatrajući ga odveć kompleksnim, heterogenim i difuznim pojmom kod kojega je teorijska generalizacija jedva moguća. Usp. njegovu raspravu *Konzervativizam i neokonzervativizam* (Alinea, Zagreb 1993), str. 7–8! Ali riječ postoji, postoji i stvar koja se njome označava, zna se na što se pritom misli, pa se pojam mora moći i odrediti. Uostalom Milardović rabi zastarjelu varijantu "konzervati*vi*zam", koja u uobičajenoj uporabi danas označava tek vulgarni ili trivijalni vid pojave, dočim se za ozbiljnije i dublje značenje koristi kraća varijanta "konzervatizam".

[626] Sama riječ potječe od naziva časopisa *Le Conservateur* (1818–20), što ga je izdavao François René de Chateaubriand.

tradicionalizam, povijesni otpor "napretku", pohvalu i uščuvanje sadašnjeg ili prošlog stanja kao alternative superiorne neizvjesnom srljanju u novotarije, pridavanje prvenstva prošlosti i vječnosti nad budućnošću[627], kontrarevolucionarni, reakcionarni i restaurativni afekt i duhovni pokret protivan francuskoj revoluciji – uključujući i nesuglasje sa svim njezinim posljedicama do danas. Taj je otpor motiviran čvrstom sviješću o neizmjenjivosti onoga temeljnog u čovjeku i njegovim ustanovama, o potrebi čvrstog i pouzdanog poretka kao okvira zajedničkog opstanka ljudi na Zemlji, o nesavršenosti, griješnosti, iskvarenosti ljudske naravi te o pogibeljnosti, besplodnosti ili izopačenosti ipak poduzimanih mijena. Čovjek je pao i treba ga voditi, umjesto da se izmišlja "novog" i "dobrog" čovjeka. Ništa se bitno ne mijenja, promjene su samo nebitne, i zato ništa temeljito i ne treba nasilno mijenjati: *Quieta non movere*. Potrebno je stoga voditi konkretnu politiku, te ne nasjedati himbenim ideologijama i izmaštanim utopijama. Konzervatizam je isprva ukorijenjen u samoj predrevolucionarnoj, konzervativnoj epohi u kojoj su konzervativne vrednote ostvarene i štovane.[628] Potom on nastupa kao reakcija na njihovo revolucionarno ugrožavanje. Napokon predstavlja i sam revolucionarnu akciju s obratnim predznakom u cilju njihova spasa i obnove.[629]

[627] Prošlost je, u svojoj nepromjenjivosti, sličnija vječnosti nego budućnost. "Nema te ideje budućnosti koja bi u narodnim redovima mogla imati snagu prošlosti." – tvrdi i hrvatski desničarski mislilac Milan pl. Šufflay. Usp. dojmljivu sliku prošlosti kao neuništive granitne gromade, kod Antoinea de Saint Éxupéryja! I sv. Toma Akvinac divi se prošlosti, prema kojoj je i sam Bog nemoćan: ni On ne može učiniti da ne bude ono što je bilo.

[628] Ovdje se navlastito misli na vrednote krvi i tla, plemstva, tradicije, jezika, zajedničarstva i solidarnosti, organske, stališke, korporativne države, zavičaja, nacije, obitelji, časti, služenja, hrabrosti, žrtve, vjernosti, autoriteta, elite, moći, institucija. Usp. o tomu i izvrsnu monografiju Martina Greiffenhagena, *Das Dilemma des Konservatismus in Deutschland*; R. Piper & Co. Verlag, München 1971, *passim*. Navedene vrednote nisu nikakve "feudalne predrasude", kako to izgleda lijevoj kritici. One su sastavnice svakog zdravog i stabilnog društva i zato se susreću u svim prostorima i vremenima.

[629] Nije ovdje mjesto za iscrpnu raspravu o konzervativnoj političkoj filozofiji. Valja nam istom ukazati na ozbiljnost desno-konzervativne misli sučeljene s površnošću stupidnih nesporazuma što o njoj kolaju u Hrvatskoj. Zato za ovu zgodu tek kao ilustraciju navodim dvije slavne konzervativne definicije države. Prva potječe od klasika liberalnog konzervatizma Edmunda Burkea (iz *Razmatranja o francuskoj revoluciji*): "Bio bi prijestup promatrati državnu zajednicu kao neku svakidašnju trgovačku udrugu, kao beznačajno, banalno mešetarenje paprom ili kavom, kojim se čovjek bavi dok mu se to sviđa, a prestaje s tim kada od tog posla za sebe više ne vidi nikakvu korist. Država je sveza posve druge vrste i značaja. Ona nije puko zajedništvo u stvarima koje su potrebne grubom animalnom opstanku prolaznog udjela u našemu biću. Država je zajedništvo u svemu što je vrijedno znanja, u svemu što je lijepo, što je dragocjeno i

Nestalan je i promjenjiv fenomen konzervatizma i ako ga pratimo kroz pojedine njegove povijesne etape. Isprva se on, u djelu svojih prvih velikih mislilaca Josepha de Maistrea, Louisa de Bonalda i Juana Donoso Cortésa, javlja kao katolička reakcija na francusku revoluciju. Svojim otporom francuskoj, ali i američkoj revoluciji ovamo spada i liberalni konzervativac Alexis de Tocqueville. U Njemačkoj konzervativni su korifeji povezani s velikim pokretom Romantike ili njegovim odjecima: Adam Müller, Franz Xaver Benedikt von Baader i Justus Möser, a potom i protestantizmom (Friedrich Julius Stahl). U našem stoljeću konzervativna misao obnavlja se u velikom i heterogenom strujanju znanom kao Konzervativna Revolucija, u političkoj i ideološkoj praksi europskih fašističkih pokreta[630], u njemačkom tehnokratskom neokonzervatizmu, američkom konzervatizmu (povezanom s gospodarskim, ali i političkim liberalizmom), francuskoj školi *Nouvelle Droite*, pa i Postmoderni, koju zbog njezina historicizma također donekle tumače kao konzervativnu usmjeridbu. Nu uza sve razlike, kroz ove se etape kontinuirano dade pratiti osnovna idealnotipska matrica bitnih sastavnica konzervatizma. Kroz sve njih, uostalom, provlači se jedna stalna oznaka konzervativne misli i napora uopće, koju bismo mogli označiti ***konzervativnim paradoksom***.

Riječ je o slijedećem: S jedne strane, konzervatizam u svojoj svjesnoj fazi, u svojemu izravnom nastupu, koji počinje tek kada on, parirajući francuskoj revoluciji, ustaje u obranu onih prije revolucije samorazumljivih i neugroženih zasada, – nastupa obrambeno, reaktivno i negativno. On koči i priječi nadiranje novoga, kako bi tek time, neizravno, afirmirao ono staro što ga je revolucija osudila na propast. U tom smislu njegova je narav izvedena, sekundarna. Štoviše, on je primoran

dobro, što je u čovjeku božansko. Budući da se ciljevi takve sveze ne mogu postići u jednom naraštaju, iz nje nastaje zajednica onih koji žive, onih koji su živjeli i onih koji će tek živjeti." Na istom tragu piše vodeći predstavnik konzervativne Romantike Adam Müller (*Die Elemente der Staatskunst*, I, Jena 1922, str. 37): "Država nije puka manufaktura, seljačko gospodarstvo, osiguravajući zavod ili trgovačko društvo. Ona je unutarnja sveza sveukupnih duševnih i duhovnih potreba, čitavog fizičkog i duhovnog bogatstva, čitavog unutarnjeg i vanjskog života jedne nacije, njegova povezanost u jednu veliku djelotvornu cjelinu, beskrajno uzbibanu i životnu."

[630] Naravno, fašizam je, kao i revolucionarna desnica XX stoljeća uopće, imao nemalih problema s tradicionalnim konzervativcima. Oni su ga smatrali ljevičarskom strujom, socijalizmom, pa makar i nacionalnim. Aristokrati koji su se pobunom od 20. srpnja 1944 udružili protiv Hitlera doživljavali su svoj bunt kao desničarski otpor lijevom uzurpatoru. Groteskno je, stoga, da "junake 20. srpnja" danas u Njemačkoj lijepi na svoj barjak upravo anacionalna, nacional-mazohistička protukonzervativna ljevica!

na prihvaćanje realnosti onoga protiv čega reagira i popuštanje pred njim sa zakašnjenjem, kada je već općenito jasno da se ono novo konačno etabliralo i da ga se više ne može poricati ni pobijati.

S druge strane, on ne može isticati zahtjev za ulogom ravnopravne političke doktrine i prakse ako ne istakne pozitivni program, ako ne ponudi aktivni, a ne reaktivni ideal; novu, agresivnu viziju, a ne spašavanje mrtvog; ako ne povede naprijed, umjesto da vraća u prošlost, koju još nikome nikada nije uspjelo oživjeti. Konzervatizam je – i u tome se krije problem, ili u tome leži, po izričaju Martina Greiffenhagena, "dilema konzervatizma" – on je, dakle, ovisan o svome protivniku, o revolucionarnom prosvjetiteljstvu. Ovisan je utoliko što živi od pobijanja njegovih teza, i što spašava ono od ovoga već pokopano. Da bi se oslobodio te ovisnosti, konzervatizam mora postati nešto izvorno, pokretano vlastitom pobudom, uključiti u sebi i revolucionarni sastojak, čuvati, po riječima Burkea, vatru, a ne pepeo.

Taj paradoks, ta dilema, razrješavaju se uistinu tek tada kad konzervatizam postane revolucionaran, u Konzervativnoj Revoluciji. Tada ono što se konzervativno čuva od propasti nije tek slučajna danost, zatečeni *status quo*, pa čak ni ono što je vrijedno uščuvanja, jer u oskudno vrijeme posvemašnje dekadencije nema više u svijetu ničega vrijednog preživljenja. Tada je zadaća konzervativne svijesti tek *stvarati* ono što bi valjalo održati na životu[631]. Ovu zamisao Konzervativne Revolucije izravno je i jasno izrekao njezin duhovni otac Arthur Moeller van den Bruck: "Konzervativno jest stvaranje stvari koje se isplati održati."[632]

Konzervativna Revolucija oznaka je za niz srodnih, desničarskih duhovnih gibanja u Weimarskoj Njemačkoj između dva velerata, osim nacional-socijalizma. Konzervativna Revolucija naglašavala je elitističku komponentu više nego Hitlerovo gibanje, u kojemu je prevladavala

[631] To je posao "organske konstrukcije", kako je naziva Ernst Jünger. Mogli bismo ovu ključnu zamisao pojasniti na primjeru obitelji kao jedne od povlaštenih konzervativnih vrednota. Konzervativno jest čuvati obitelj; ali što ćemo onda ako je ona već razorena, uništena, ako je postala svojom vlastitom negacijom, ako u njoj više nema ni očinskog autoriteta niti naravne, organski izrasle podjele uloga među spolovima, niti primjerenog odgoja novih naraštaja? U tom je slučaju konzervativna zadaća – bez sentimentalnosti i neumjesnih fiksacija za ono naprosto dano, uz pomoć samosvjesne konzervativne države, koja do daljnjega preuzima potpune ovlasti nad odgojem, *stvarati* novu, zdravu, uistinu uščuvanja vrijednu obitelj.

[632] "(...) konservativ ist, Dinge zu schaffen, die zu erhalten sich lohnt." *Das dritte Reich*, Hamburg 1931, str. 202. Ime "konzervativna revolucija" uveo je u opću uporabu Hugo von Hofmannsthal (1927), premda Thomas Mann već prije govori o "revolucionarnom konzervatizmu" (1918) i "konzervativnoj revoluciji" (1920).

sprega mase i Vođe. Armin Mohler, istraživač Konzervativne Revolucije koji je njezinu duhovnu baštinu prenio na francusku i njemačku Novu Desnicu, naziva predstavnike Konzervativne Revolucije, zagovornike permanentne revolucije s desna, "trockistima nacional-socijalizma".

U taj konzervativno-revolucionarni pokret, koji obuhvaća velik broj imena, opsežnu literaturu i brojne publikacije, pripadaju različite nacionalističke i narodnjačke, nacional-revolucionarne i nacional-boljševičke, germanske, mladokonzervativne, zajedničarske i protuliberalne struje, pruski socijalizam i vojni nacionalizam, udruge njegovanja vrednota tla, krvi i *Reicha*, mladeške i seljačke te protoekološke skupine. Sve je njih obuhvaćao idealizam jednog naraštaja koji se odlučno usprotivio komunističkom izazovu, a nije se više htio pokoravati načelima izdišuće parlamentarne liberal-demokracije. Skupa s nacional-socijalizmom čitav je ovaj veliki polet i zanos umjetno utihnuo s izgubljenim ratom i njegova je tradicija obnovljena tek četvrt stoljeća kasnije, koncem šezdesetih, u protimbi intelektualnoj i studentskoj Novoj Ljevici, ali i u oslonu na neke njezine kritične zasade i metodologiju osvajanja utjecaja.[633]

Nova Desnica nastaje usporedno sa šezdesetosmaškim studentskim pokretom, želeći mu stvoriti protutežu, ali i s desna oponašajući kulturnu revoluciju koju on provodi i po uzoru na tadašnju maoističku "kulturnu revoluciju" crvenih gardista u Kini. Što se Nove Desnice tiče, nije tu, dakako, cilj plebejsko divljanje, naprotiv; ali se nastoji postići kulturna prevlast, kako bi se tek pripravila kasnija politička akcija. U ovom smislu Nova Desnica smatra se "metapolitičkom"[634]. Jedan od nehotičnih učitelja Nove Desnice jest stoga talijanski marksist Antonio Gramsci sa svojim naučavanjem o "*egemonia culturale*" i o intelektualcima kao političkoj avangardi.[635] Osnivačem Nove Desnice (*Nouvelle Droite*) smatra se Alain

[633] Posao Konzervativne Revolucije: stvarati ono vrijedno uščuvanja – povezan je i s rušenjem nedostojne danosti, te se zorno može predočiti slikom hinduističkoga božanskog trojstva: *Brahma* stvara, *Vishnu* čuva, dočim *Shiva* ruši i obnavlja.

[634] V. napomenu 556!

[635] Uz ostale, i hrvatski istraživač Nove Desnice Tomislav Sunić s pravom je, glede njezine metodologije, označava kao "gramšizam s desna". Usp. njegovu knjigu *Against Democracy and Equality*, The European New Right; Peter Lang, New York-Bern-Frankfurt a. M.-Paris 1990, str. 29–32! – Gramsci pak piše i o (komunističkoj) partiji kao kolektivnom intelektualcu, nu europsku Novu Desnicu (za sada) ne zanima izravno stranačko zauzimanje. S druge strane ona ipak pokušava djelovati na stranke, pa tako savjetuje Jean-Marie Le Pena i njegov *Front National*. Održavala je i sveze s francuskim *establishmentom*, navlastito s negdašnjim de Gaulleovim ministrom policije, princom Michelom Poniatowskim.

de Benoist.[636] Taj duhovni pokret, koji se sedamdesetih proširio diljem Europe i Amerike, ima svoju jezgru u udruzi GRECE što ju je 1968 utemeljio Benoist.[637] Organizacija, uz pridruženi joj *Club de l'Horloge* okuplja više tisuća članova, izdaje niz časopisa (od kojih su najvažniji *Nouvelle École*, *Éléments* i *Crisis*) i poduzima desni "marš kroz institucije", prodirući u redove vlade, državne uprave, medije i desničarske stranke.

Nova Desnica vjeruje u ljudske razlike i potrebu ranga, hijerarhije, elitističko-aristokratskoga poretka, vladavine najboljih. Blizak joj je sociobiologijski, socijal-darvinistički etos natjecanja; genetska, eugenička i etološka joj je determinacija ljudskih mogućnosti uvjerljivija negoli socijalna. Želi politiku autonomnu od stege ćudoredno i vjerski obilježenih mjerila, morala grijeha i krivnje, kako bi uopće bilo moguće političko djelovanje. Protivi se egalitarističkom poimanju ljudske naravi, ideji jedinstvenog čovječanstva kao moralne kategorije, i bije bitku protiv univerzalističkih etika i antropologija, bile one judeo-kršćanske, liberalne ili marksističke provenijencije.[638] Budući da je prema ovom stajalištu čovjekov horizont izvan sfere Božanskoga, ono što čovjeku ostaje kao najviša mogućnost jest prihvaćanje usuda, veliko Da svijetu i životu, ničeansko *amor fati* i tragični heroizam borbe, žrtve, časti i vjernosti, bez obzira na same sadržine koje se njima štite. Zastupa etnopluralizam, pravo svih naroda na samobitnost i slobodu od umjetnog etničkog miješanja. "Ljudska prava", prava pojedinca, nisu univerzalna i neupitna, nego stoje u ovisnosti o pravima nacionalnih zajednica. Nova Desnica je usmjerena nacionalno-europski, u Francuskoj je vrlo sklona njemačkoj tradiciji i duhu[639], i protivi se američkom imperijalizmu kao što se donedavna protivila i sovjetskoj hegemoniji te sovjetsko-američkom kondominiju nad Europom, zalažući se za Europu nacijâ nasuprot Europi tehno-birokratskih klika kakvu danas imamo. Također se protivi pobjedničkom krivotvorenju povijesne istine i s odobravanjem prihvaća napore revizionističke škole u historiografiji.[640]

Misaona zgrada Nove Desnice prilično je eklektična. Uz Gramscija i biologiju, Konzervativnu Revoluciju i njemački neokonzervatizam (Freyer, Gehlen, Forsthoff...), na nju je utjecao čitav niz mislilaca: Nietzsche, Heidegger, Spengler i Sombart, Ernst Jünger; Carl Schmitt, Julius Evola, Max Weber; Ortega y Gasset, Georges Sorel, Mircea Eliade i mnogi drugi. Osobito mjesto među njezinim duhovnim ocima pripada istraživačima ponašanja (etolozima) Lorenzu, Eysencku, Irenäusu Eibl-Eibesfeldtu. U svome posezanju za biološkim spoznajama o čovjeku i usporednom odbacivanju Kršćanstva kao i svake metafizike, Nova je Desnica naglasila samo jednu dimenziju u čovjeku, svodeći ga bezostatno na naravno biće. Niječući ljudsku narav, ipak je dakle čovjeka odredila kao biće naravi (isključivo "fizičke", zapravo biološke, nikako metafizičke).[641] Kršćanstvo je pak krivo protumačila kao jednu od ideologija, osudivši ga zbog univerzalizma i egalitarizma, koje ono uopće ne zastupa. Jer, prema kršćanskom shvaćanju, ljudi su s Božje visine doduše jednaki, ali se na zemlji stubokom razlikuju po darovima što ih od Boga imaju – ili nemaju, a različitost je ovosvjetskih naroda također od Boga. Nova Desnica ispravno zahvaća u istinu hijerarhije, ali je slijepa za istinu transcendencije. Odveć je u njoj ateizma, pozitivizma, egzistencijalizma. Uz Nietzschea – bez obzira što ovaj o tome mislio – trebala bi ona i svoga Platona.

Prijeporni su i neki drugi nazori. Površno socijal-darvinističko poimanje preživljavanja sposobnijih u posljetku može, protiv novodesničarskih intencija, značiti i pobjedu običnih mafioza nad plemenitim i otmjenim duhom. Niži bez poteškoća može uništiti višega – ako je "jači". Hijerarhija koja se spontano uspostavlja nije samim tim i autentična. Napokon, pozitivističko shvaćanje prava jačeg, uz formalno odobravanje autoritetu bez obzira na njegove ciljeve i vrednote, dovodi Novu Desnicu i nehotice do apsurdne apologije svake vlasti, čak i ako

---

[636] Na njega je, međutim, presudno utjecao istraživač Konzervativne Revolucije, Jaspersov doktorand i negdašnji tajnik Ernsta Jüngera, Armin Mohler. U tom smislu i Nova Desnica jest njemački "izum".

[637] GRECE nije samo akronim za "Groupement de recherche et d'études pour la civilisation européenne" (istraživačka i studijska skupina za europsku civilizaciju), nego riječ na francuskom znači Grčku, jedan od duhovnih izvora "poganske" *Nouvelle Droite*. U Njemačkoj, novodesničarski je *pendant* ovoj skupini tübingenški *Thule-Seminar*.

[638] Otpor protiv svih tih univerzalizama, koji "velikim idejama" guše "male narode", može se pratiti i kroz čitav *opus* Franje Tuđmana.

[639] U tradiciji duhovnih predstavnika francuskog kolaboracionističkog fašizma (kao što su Robert Brasillach, Pierre Drieu la Rochelle, Lucien Rebatet ili Louis-Ferdinand Céline), francuska *Nouvelle Droite* je izrazito germanofilska, "njemocentrična"; u Nijemcima ona vidi osobito važan, središnji, ključni narod Europe.

[640] Bliska Novoj Desnici i Konzervativnoj Revoluciji, ali kršćanski orijentirana jest nacional-revolucionarna skupina *The Third Position – Fighting Front*, koja se iz Engleske proširila po Zapadnoj i Istočnoj Europi i drugim kontinentima. Pozivaju na udruživanje narodâ u borbu protiv Novog Svjetskog Poretka, odbacuju parlamentarnu liberal-demokraciju, a protiv kulture smrti ističu kulturu života.

[641] Vulgarni biologizam znao je Novu Desnicu dovoditi i posve stupidnim tezama poput one da je mjera aristokratske vrijednosti vodećega stališa – rezultat na testovima inteligencije (IQ)!

bi ona bila ekstremno lijeva. Ali Nova Desnica ne želi sama posezati za prerogativima vlasti, a njezina kulturna revolucija s desna, unatoč brojnim hvalevrijednim stavovima, nije za ovih četvrt stoljeća polučila vidnije političke učinke: s njom ili bez nje, Le Pen i ostali biju svoju bitku, dobijaju ili ne dobijaju svoje glasove i parlamentarne mandate.[642]

Novoj su Desnici počesto spočitavali njezinu bliskost fašizmu. Dodirne su točke doista očite, imamo li na umu fašističku platformu korjenite protimbe demokraciji, liberalizmu i komunizmu, antiindividualističko zagovaranje nacionalnog zajedničarstva, jake, autoritarne i hijerarhijske države, pohvalu vlasti kao takvoj bez obzira na njezine sadržine, volunarizam i decizionizam, slavljenje ratnog etosa, protumalograđanskog života rizika i pogibli, kult junačke tragike[643], ali, ne na zadnjem mjestu, i koketiranje s nekim natruhama ljevičarske, revolucionarne gestike.[644] Fašizam je izgubio II Svj. rat, nasilno je bio prekinut u svojemu razvitku, demoniziran je i tabuiziran u desetljećima koja su uslijedila[645], da bi u Novoj Desnici, pod izmijenjenim političkim i intelektualnim okolnostima, na "metapolitičkoj" razini bio nastavljen njegov

---

[642] Nova Desnica nije u Hrvatskoj potpuna nepoznanica, ali su o njoj pisali pretežito ljevičarski autori: Lino Veljak, Nikola Visković i Anđelko Milardović (koji se doduše kasnije, pod dojmom lektire, priklonio nekoj varijanti liberalnog konzervatizma). Milardović je problemu posvetio čak čitavu monografiju: *Nova Desnica*, Kulturni Radnik, Zagreb 1990.

[643] Alain de Benoist i drugovi zasigurno bi se potpisali pod definiciju što ju je Mussolini, zamoljen od jednog finskog filozofa za kvintesenciju fašizma u jednoj rečenici, napisao na njemačkom: "Wir sind gegen das bequeme Leben." (Mi smo protiv komotnog života.)

[644] Fašizam je razvio ambivalentan odnos prema ishodištu političke Moderne, prema Velikoj Revoluciji iz 1789. On preuzima retoriku Revolucije, rusoovsko shvaćanje plebiscitarne, totalitarne demokracije s delegiranim Vođom; prati ga patos oduševljenja, obnove, silovita strast, masovna nacionalna mobilizacija. Ali fašizam se protivi revolucionarnom racionalizmu, život mu je dragocjeniji od prosvjetiteljskih utvara, revolucionarna parola "sloboda-jednakost-bratstvo" izričito je "antifašistička" *avant la lettre*.

[645] U mjeri u kojoj je "fašizam" postao pukim instrumentom diskvalificiranja ideološkog i političkog protivnika, snižavala se i razina razumijevanja povijesnog fašizma. U Hrvatskoj ta je situacija također izrodila tragikomične nesporazumke, usporedive s onima što kolaju o desnici uopće. Jedan od posljedaka takve sveopće intelektualne pomutnje pratimo, primjerice, kod Predraga Raosa. U svojoj inače hvalevrijednoj polemici protiv nakaznih feministica, ovaj protuslovni glasnogovornik umjereno prohrvatske publicističke ljevice nije pronašao bolji argument nego opet taj olinjali, trivijalni *argumentum ad Hitlerum* : što god nam se ne sviđa, glasi on, najdjelotvornije ćemo obezvrijediti ako ga dovedemo u svezu s poraženim fašizmom, koji je, kako svi znademo, vodeći krimen svjetske povijesti. I tako su u Raosovoj vizuri čak i nesretne feminističke vještice postale revnim fašisticama. Zašto? Zato jer zagovaraju "masovni pokolj" (nerođene djece). Raos očito mnije kako se ne može uvjerljivo usprotiviti genocidnom

duhovni kontinuitet. Oni isti moralni i materijalni čimbenici koji su 1922 učinili mogućim, pače neizbježivim Marš na Rim, djelatni su i danas. Ista je lijeva dekadencija na djelu, koja vapi za katarzom, za tvoriteljskom snagom, za silovitim nadolaskom Novoga – nove veličine, novog početka, Novog Eona.[646]

U mjeri u kojoj zbiljski zamiru demokratski poretci, ponovno jačaju izgledi desnice. Ona bolje odgovara ljudskoj naravi negoli različiti oblici lijeve utopije. Samo je ona u stanju ovom umornom i istrošenom vijeku donijeti opet nešto svježe i muževno, osokoliti i oduševiti na nova djela. Samo ona može polučiti istinsku duhovnu i ćudorednu obnovu. Ona nije puki povratak na staro, nego je pokret spram novog u kojem će se obnoviti i učvrstiti temelji prošlog i vječnog, oslobođeni sastojaka koji su njegove ranije likove odveli u propast. Mladež shvaća ova gibanja i izazove. U pet Zapadnoj Njemačkoj pripojenih, bivših komunističkih pokrajina preko 30% mladeži simpatizira sa skrajnjom, korjenitom desnicom. Diljem Europe posvuda niču desničarske udruge, časopisi, "fanzini". U punom je jeku povezivanje na međunarodnom planu, stvoreni su preduvjeti za nastanak jedne snažne euro-desnice, nacionalističke Internacionale kao ozbiljne inačice etabliranoj tehno-birokratskoj Europi sivih malograđanskih, mediokritetskih klika iz Brussela i Straßburga.[647]

---

zločinu abortusa ako ga ne uspije ovako ili onako povezati s fašizmom, i to protiv nepobitne, svakom dostupne emprijske istine da su se abortivnim kriminalom zdušno bavili, i svjetonazorno ga nemilice opravdavali, i liberali i komunisti, – nu nipošto fašisti, koji su za njega imali na raspolaganju smrtnu kazan! Ali, po shvaćanju ljevice, tek fašizam je u stanju svaku nepodopštinu ovoga svijeta opskrbiti zločinačkim nabojem. On je kvintesencija zločina, *nullum crimen sine fascismo*. U tom misaonom sklopu fašizam se definira po prilici kao teorija i / ili praksa masovnih zločina. Takav nazor nije u stanju uvidjeti okolnost da "pokolji" nisu nikakav *specificum* ili *novum* fašizma, inače bismo čitavu svjetsku povijest morali otpisati kao "fašističku". Usp. Predrag Raos, "Moji gosti slobodno iznose svoje stavove" (*Novi List* od 23. studenoga 1997)!

[646] Jedan od starih "ideologa" fašizma, Julius Evola, ovako se 1964 izrazio o njegovoj aktualnosti: "Ono što je preživjelo od fašizma i što može zadržati vrijednost i aktualnost jesu njegove mogućnosti, ono naime što je on mogao i morao biti, da su se samo stekli neki uvjeti. Demokracija je regresivan, sutonski fenomen. Prava će država biti orijentirana i protiv kapitalizma i protiv komunizma. Fašistički trinom "autoritet-red-pravda" predstavlja za pravu državu nepokolebljivu vrijednost." – Imajući na umu izvorno protukapitalističku narav fašizma, uostalom, doista se groteskno s ove distance doimlju klasične marksističke "definicije" poput slijedeće: "Fašizam je otvorena teroristička diktatura najreakcionarnijih, najšovinističkijih i najimperijalističkijih elemenata financijskog kapitala." (Georgi Dimitrov, 1933), ili ona Maxa Horkheimera: "Tko ne želi govoriti o kapitalizmu, neka šuti o fašizmu."

[647] Od svih desno-konzervativnih stranaka najuspješnijom se, uspješnijom čak i od lepenovaca u Francuskoj, pokazala nacional-liberalna njemačko-austrijska *Freiheit-*

Pobjedom nad silama Osovine 1945 nasilno je zaustavljen naravni razvitak europske desnice, umjetno zakočena povijest, i usporedno sa širenjem komunističkoga imperija usiljeno je poduzeta repriza viđenog i iživljenog, provođenjem restauracije i reanimacije klinički već mrtvih liberalno-demokratskih režima. Svršetkom II Svj. rata započela je neviđena represija nad političkom desnicom. Liberalni regiment pokazao se mnogo sposobnijim u primjeni represivnih mjera nego njegov komunistički brat-blizanac. Dok je komunizam svojim nasilništvom stvarao samo protivnike i neprijatelje, liberalizam je nježnim terorom uspješno zavodio i kvario ljudske duše. Dočim je komunizam makar u formi svoje državne vještine zadržao nešto nadvremenih značajki konzervativne desnice, liberalizam je i riječju i djelom, i ideologijom i praksom, oblikom i sadržinom, svim sredstvima koja su mu stajala na raspolaganju, nijekao i ništio same temelje desnice u institucijama, u državi, u ljudskim srcima.

Kako bi postigao taj cilj, zabranio je desničarske stranke, ciljano ih i sustavno marginalizirao, djetinjasto tabuizirao topogledne teme, ideje, stajališta, dokinuo slobodni razgovor bez predrasuda o poraženom fašizmu, njegovo ime, u savršenom suglasju sa svojim komunističkim blizancem, pretvorio je u političku kletvu s univerzalnom primjenom, nametnuo cenzure, ostracizme, ekskomunikacije, kriminalizacije. Donio je inkvizitorske zakone, kojima se mislilo zajamčiti apsolutnu šutnju o istini ubijenoj na bojnom polju zajedno s poraženim neprijateljem. Veliki europski narodi, pod pritiskom judeokratske Internacionale, morali su izglasovati ponižavajuće propise kojima se zabranjuju slobodan govor i pisanje, slobodno znanstveno istraživanje pobjedničkih tabua. Njemački je *Bundestag*, kao vodeći eksponent ne samo njemačkoga nacionalmazohizma, nego i općenitog popuštanja židovskim ucjenama i pritiscima, donio zakon kojim se pod prijetnjom trogodišnje (a kasnije petogodišnje) robije zabranjuje nepristrano razmišljanje o "ratnim

liche Partei Österreichs (Slobodarska stranka Austrije, koja se u međuvremenu ukratko nazivlje *Die Freiheitlichen*) Jörga Haidera. Taj ponešto prevrtljivi, ali u temeljnom stavu ipak dosljedni, uporni, spretni i šarmantni političar uspio je nedavno, ne bez potpore prkosnoga austrijskog javnog mnijenja, nametnuti koaliciju s narodnjacima Wolfganga Schüssela. Bez obzira na to što inače mislili o Haiderovoj politici, on je imao kuraži samosvjesno i drsko odbaciti ultimativne pritiske globalne judeokracije i totalitarne Europske unije, uščuvavši za svoje pučanstvo pravo na obnašanje državnog suvereniteta, na povlačenje konzekvenci iz odluke austrijskoga biračkog tijela, te tako postavivši *precedens* za sve buduće desničarske vlade ili koalicije desnog centra u Europi, uključujući i Hrvatsku. Haiderova poruka glasi da demokrati moraju poštivati rezultate demokratskih izbora i kada im nisu po volji, a strane države i naddržavne superstrukture imaju priznati nacionalno-državne suverenitete, te se ne smiju miješati u unutarnje poslove drugih, samostalnih zemalja.

zločinima" poražene strane.[648] Taj je zakon u prikladnim modifikacijama kasnije izglasovan i u drugim zapadnoeuropskim zemljama, s časnom iznimkom Velike Britanije, a vodeća sila Novoga Svjetskog Poretka, USA, unatoč svome bratstvu po oružju s bjelosvjetskim judeokratima, također ne pomišlja na donošenje takva restriktivnog, staljinskog zakona, premda ga zdušno koliko i bezobrazno nameće ostatku svijeta.

Kako bi neprekinuto trajao dojam o vođenju pobjedonosnog križarskog rata protiv fašizma, u desetljećima nakon savezničke pobjede, kada je fašizam posvuda već odavna bio poražen, a poraz mu obilato zaljeven rijekama krvi što su ih proizveli demokratski oslobodielji[649], stalno su podgrijavani tobožnji recidivi "neonacizma", pobjedničke su tajne službe prigodice inscenirale prave epidemije kukastih križeva risanih po njemačkim zidovima, ili pak uprigodile ritualna oskvrnuća židovskih grobalja. Nu osobit je specijalitet ove antifašističke vojne *post festum* bio i ostao ustrajni progon ostarjelih nacional-socijalista, lov na "nacističke ratne zločince" uzduž i poprijeko svjetskih meridijana i paralela, bez milosti, zastare i oprosta, posve u duhu neumoljive židovske starozavjetne pravde, za kojom nimalo ne zaostaje pravda pobjedničkih demokratskih antifašista i samozvanih oslobodielja čovječanstva.

Isti taj duh rado se angažira i u progonu onih suvremenika čija djela pobjednička pravda procijeni usporedivima s djelima starih

[648] Zakon je izglasovan 20. svibnja 1994 i predviđa vremensku kaznu do 3 godine zatvora ili novčanu globu. Bit će kažnjen tko "na način podoban za remećenje javnoga mira, javno ili na skupu, opravdava, niječe ili bagatelizira neko od djela počinjenih pod vladavinom nacional-socijalizma kako su ona opisana u § 220a, stavak 1, Kaznenog zakonika". Zakon se odnosi navlastito na tzv. "Auschwitz-Lüge", tj. na navodnu laž da u Auschwitzu nije bilo plinskih komora, ili da je broj Hitlerovih židovskih žrtava manji od "Šest Milijuna". Zakon sam, u čast njegova poticatelja Ignatza Bubisa, židovskog kolovođe u Njemačkoj, nazvao *lex Bubis*. Bubis je inače u komunističkom dijelu Njemačke bio osuđen, i sproveo je više godina u zatvoru, zbog šverca kave. Nakon bijega na Zapad prikazao se politički proganjanim protivnikom komunističkog sustava, i nitko ga kao Židova o njegovoj prošlosti više nije htio niti smio ispitivati. Kroz godine izrastao je u vrhovnog arbitra njemačke politike, bez kojega se u Njemačkoj ništa važno nije moglo dogoditi. Premda je bio najradikalniji protunjemački inkvizitor, kada je prošle godine umro, vodeći su ga predstavnici sluganske njemačke politike oplakali kao "velikog njemačkog domoljuba" (?!). A taj je velenijemac oporučno zatražio da ga se pokopa u Izraelu, kako mu ne bi njemački "neonacisti" (čitaj: patrioti) oskvrnuli grob. Ali još za pogrebne ceremonije u Tel Avivu na grob mu je pljunuo jedan *židovski* nacionalist, optuživši pokojnika da je štitio židovski interes iz čistog koristoljublja.

[649] Samo u Francuskoj odmah nakon rata pobjednički su degolisti bez suda pogubili desetak tisuća "kolaboracionista". U Italiji broj žrtava mnogo je veći, dočim broj Nijemaca stradalih u različitim osvetničkim akcijama i prigodom prisilnog napuštanja okupiranih njemačkih područja doseže najmanje onih mitoloških židovskih šest milijuna.

fašističkih vođa. Tako su u naše dane dvojica fanatiziranih španjolskih antifrankista, suci Manuel Garcia Castellon i Baltasar Garzon sebi umislili da moraju pošto-poto strpati onkraj brave ostarjeloga bivšeg čileanskog predsjednika Augusta Pinocheta Ugartea[650]. Pinochet je 1973 djelovao kao spasitelj nacije, oslobodivši je ilegalne uzrupacije jednog smušenog masonsko-marksističkog zanešenjaka koji je ozbiljno bio naumio pripojiti Čile tadašnjemu sovjetskom bloku. Pinochetu, koji je spasio zemlju od komunističke diktature i građanskog rata, pripisalo se navodnih 3197 žrtava (ubijenih i nestalih), premda je ta sudbina zadesila – u tijeku nacionalne samoobrane – isključivo one koji su se osvjedočeno stavili u službu protunarodne crvene urote. A u tri godine španjolskoga građanskog rata (1936–39) poginuo je na obje strane jedan milijun boraca! I tako su međunarodni antifašisti htjeli postaviti *precedens* globalne izručivosti, koja bi, sukladno normama nastajućega Novog Svjetskog Poretka, mimo još uvijek formalno priznatog načela suvereniteta, mogla pogoditi svakog vladara što se, putujući, nađe u zemlji u kojoj neka usijana ljevičarska glava otkrije da joj on nije po volji.[651] Ali postoji staro pravilo glede bolesti, a upravo u bolesti ljevičarska inkvizicija svakako ubraja i različite oblike "fašizma". Suzbija li se naime bolest samo gušenjem simptoma umjesto uklanjanjem uzroka, izbit će u prvoj slijedećoj prigodi još jače, a "izliječenje" će biti složenije i teže, ako uopće bude moguće. Ovo jednostavno i pouzdano pravilo ostalo je, izgleda, nepoznato bezbrojnim klikama antifašističkih inkvizitora, profesionalnih pobjednika, junačina koji su svoj svjetski rat produljili na čitavo stoljeće nastavivši se, pod svojim vojskovođama vizentalima, zurofima i kompanijom, boriti protiv polumrtvih invalida u kolicima, čija je jedina krivnja bila da su voljeli svoj narod i u pravom času bili za njega pripravni ići u smrt. Preračunali su se ti zakašnjeli bojovnici i ne pomislivši da će učinak biti protivan očekivanju, da će im se jednoga dana u lice vratiti

[650] *Precedens* se, međutim, dogodio već dvadesetak godina prije, kada je američki sud osudio na dugogodišnju zatvorsku kaznu stranoga šefa države, generala Manuela Oriegu, pripisavši mu trgovinu drogom – kakvom se inače nesmetano bave mnogi latinoamerički režimi.

[651] Isti scenarij mogao se primijeniti ne samo na srpskoga vođu Miloševića, međunarodno ozlogašenog kao "ratnog zločinca", nego i na hrvatskoga Predsjednika, da se primjerice našao u Francuskoj ili Italiji, odakle bi Beograd mogao zatražiti njegovo izručenje eda bi mu se sudilo zbog nestanka neke dvojice ili trojice "krajinskih" Srba. – Zanimljivo je kako je među prvima u obranu generala Pinocheta, i mrcvarenja kojem su ga izložili španjolski fanatici, ustao kubanski diktator Fidel Castro Ruz – svakako imajući na umu sudbinu koja bi i njega mogla zadesiti, ali i iz vjernosti prokušanoj tradiciji solidarnosti unutar hispanskoga svijeta bez obzira na vladajuće režime pojedinih njegovih država.

bumerang što su ga tako bahato zavitlali prema već potučenom neprijatelju.

* * * * *

I u Hrvatskoj je, pod desetogodišnjom vladavinom liberal-demokratskog režima, od prvoga dana vođen nesmiljeni rat protiv desnice, stare i nove. Došlo je to do izražaja već u preambuli Ustava, kojom se paradoksalno ustvrđuje da Republika Hrvatska ne počiva na zasadama prve hrvatske države u našemu stoljeću, Nezavisne Države Hrvatske – jer je ona bila desničarska i izgubila je rat – nego da se nadovezuje na partizanske šumske "parlamente", premda ovi i nisu imali drugoga cilja nego Hrvatsku na lukav način još jedamput uklopiti u nadnacionalnu velikosrpsku tvorevinu Jugoslaviju. I nakon što smo radi lakšeg uklanjanja nesporazuma oko desnice nešto iscrpnije promotrili njezinu narav i bit, vrijeme je da pobliže zahvatimo našu sadašnju temu, pokušavši odgovoriti na pitanje što je i gdje je to hrvatska desnica, i kakve su joj perspektive u dramatičnim vremenima što nas iščekuju. Gledano iz današnje vizure, hrvatska desnica započinje u XIX stoljeću s nastupom pravaša, starčevićanaca, boraca za samostalnost hrvatske države i slobodu hrvatskog naroda. Ali oni su u kontekstu svoga vremena bili, i po vlastitoj samosvjesti, ljudi liberalne, demokratske, nacionalističke ljevice na tragu francuske revolucije. Onodobna je pak desnica zagovarala održanje državno-pravnih sveza s dvojnom monarhijom i činila je sve što je bilo u njezinoj moći da osujeti pokret hrvatske nacije ka samosvojnosti i nezavisnosti.

Pojava fašizma na europskoj političkoj sceni ostavlja duhove u Hrvatskoj uglavnom hladnima, tim prije što im određeni parafašistički vidovi i strukture velikosrpske politike čitav politički ambijent radikalne desnice čine odbojnim, pa hrvatski nacionalizam opet nalazi utočište u pretežito lijevom pokretu braće Radić.[652] Ustaški pokret nastaje u znak otpora protiv velikosrpskoga "monarhofašizma", dan nakon proglašenja Aleksandrove šestosiječanjske diktature, na koju ga je ponukao vođa srpskih fašista Dimitrije Ljotić.[653] Izvorno je Ustaški pokret jedan

[652] Za talijanski fašizam zagrijali su se tek poneki aristokratski duhovi kao Milan pl. Šufflay, koji u eseju o "Benitu Mussoliniju" boljševizam smatra irealnim, dočim je "fašizam liek za boljševizam". (Izvorno objavljeno u *Hrvatskom Pravu* od 7. IX 1929.)

[653] Ljotić, zanimljiva i tragična pojava srpske politike, nu kao i svi srpski političari, dakako, zadrti velikosrbin, osobno se nije smatrao fašistom, nego nekom vrstom srpskog tradicionalista.

nacionalno-oslobodilački pokret u pravaškoj tradiciji, pa i prvotna *Ustaška načela* ne sadržavaju nijednu tipično fašističku značajku, štoviše, u njima se zastupa liberalna i marksistička radna teorija vrijednosti.[654]

Došavši na vlast, ne samo zbog Mussolinijevog patronata nad Nezavisnom Državom Hrvatskom i Poglavnikove preobrazbe iz liberala u simpatizera talijanskog fašizma tijekom njegovih talijanskih godina, nego i zbog prevladavajućega duha vremena, epohalne političke mode, – Ustaše preuzimaju dio uobičajenog arsenala tada brojnih europskih fašističkih gibanja. Ustaška država ustrojena je na principu hijerarhijski organiziranog, monolitnog vladajućeg pokreta na čelu s autoritarnim Vođom, provedena je militarizacija javnoga života, a politika utemeljena na dosljednoj nacionalističkoj ideologiji. Sve su stranke stavljene izvan zakona, a parlamentarizam je suspendiran, premda je 1942 zasjedao Hrvatski Državni Sabor. Nu njegovi zastupnici nisu bili birani nego imenovani, i ostalo je na svega dvije sjednice, kada su iz redova HSS-a počela zanovijetanja kojima u ratno vrijeme nacionalne borbe na život i smrt nije moglo biti udovoljeno.[655] Publicistički se žestoko polemiziralo s liberalnom parlamentarnom demokracijom, koja se smatrala individualističkim, plutokratskim i napokon nadvladanim političkim oblikom. Aleksandar Seitz i drugi[656] zalagali su se za razvitak modela autoritarnog, protuliberalnog i protumarksističkog "hrvatskog socijalizma".[657]

---

[654] "Temelj svake vrijednosti jest samo rad (...)" – kaže se u *Načelima Hrvatskog Ustaškog Pokreta*, točka 14. Navedeno prema *Hrvatskom Pravu* br. 15–16 (=ožujak-travanj 1993), Zagreb, str. 27.

[655] Simpatizeri Ustaškog pokreta koji ga žele rasteretiti "fašističke hipoteke" misle da argumentiraju sebi u prilog kada podsjećaju da je vlast NDH zabranila i Nacional-socijalističku stranku pod vodstvom Stjepana Buća. Ta okolnost, međutim, dokazuje upravo suprotno: Ustaški pokret bio je ta prava desničarska, "fašistička" stranka u državi, i zato nije trpio konkurencije. To, dakako, ništa ne govori protiv Ustaškog pokreta, i da bi se opravdale simpatije za njega nije potrebno krivotvoriti povijest.

[656] Još prije Desetoga Travnja u tom duhu razmišljali su Mirko Kus-Nikolajev, Milivoj Magdić, Vladimir Cicak ili Vilko Rieger.

[657] Svakako, hrvatski se "fašizam" nije stigao dokraja razviti. Bio je pomiješan s nizom "antifašističkih" elemenata, počam od otpora, makar ne i oružanog, protiv okupatorske fašističke Italije, i sukoba s njemačkim postrojbama na hrvatskom tlu, preko znatne mjere snošljivosti spram Srba, Židova i komunista, ostataka seljačkog populizma i već spomenutog parlamentarizma, pa do pluraliteta u kulturi, ograničavajućeg djelovanja utjecaja Crkve, postojanja paralelne (pseudo)monarhije pod talijanskim knezom, te naposljetku opetovanog koketiranja sa zapadnim demokratskim saveznicima.

Slom Nezavisne Države Hrvatske označio je i nestanak desnice iz hrvatske politike. Sve do nacionalnoga prevrata 1990 ona je mogla životariti tek u intelektualnom podzemlju, izvan zakona, kroz tajne, ezoterične "kružoke", a djelomice i raspršeno, sporadično, u udrugama hrvatske emigracije. Nacionalni preporod Hrvatskoga Proljeća iznijele su u cijelosti snage domoljubne ljevice. Istom s osnutkom heterogenog pokreta *Hrvatske Demokratske Zajednice* postalo je moguće da opet otvoreno na scenu stupe i poklonici desno-nacionalističkih, postustaških i srodnih usmjeridbi. U Republici Hrvatskoj iskristaliziralo se više oslonaca i središta desničarske političke misli i akcije. Oni su smješteni u konzervativnom krilu katoličke Crkve, osobito u redovima *Hrvatskoga katoličkog zbora MI*[658], u dijelovima hrvatskoga plemstva, u nekim odsječcima intelektualnog stališa, u kulturnim udrugama kao što su *Hrvatski Forum* ili *Hrvatsko geopolitičko društvo "Ivo Pilar"*, među malobrojnim povjesničarima spremnim na historiografsku "reviziju, te u dijelu medija[659], kao i popularne kulture. Posebno važno uporište desnomu političkom smjeru pružaju dijelovi vojske, navlastito oni koji su bili najizravnije uključeni u Domovinski rat te snosili i njegove posljedice. U skupine proistekle iz rata spadaju krugovi oko mladih hrvatskih generala-ratnika, različite udruge veterana i dragovoljaca (na čelu s Đurom Dečakom, Tomislavom Merčepom, Zvonimirom Trusićem ili pak Brankom Borkovićem – Mladim Jastrebom), te invalida (krovnu

---

[658] *Militia Immaculatæ*. Izdaju i istoimeni mjesečnik s dodatkom – časopisom u časopisu – pod imenom *Zbor*.

[659] Za trajanja Republike Hrvatske pokrenuto je više glasila koja bi se mogla označiti manje ili više desnima: *Tomislav*, *Zora*, *Panorama*, donekle *Glasnik* HDZ-a i vojne novine *Velebit*. U Zagreb je prenesen Ustaški mjesečnik *Nezavisna Država Hrvatska*. Jedno vrijeme izlazilo je obnovljeno glasilo HSP-a, *Hrvatsko Pravo*. U Vinkovcima Zvonimir Šekulin izdavao je povremeno list *Hrvatski Vjesnik*, u kojemu je na očaravajući način sjedinio borbeni državotvorni nacionalizam s najvulgarnijim i najprimitivnijim žurnalističko-uređivačkim postupkom. Sve su te publikacije, osim *Velebita* (*Glasnik* još izlazi kao interni partijski bilten, a u funkciji tiskovine za širu publiku neko vrijeme ga je zamijenila *Državnost*), zahvaljujući intrigama, nesposobnosti ili iz drugih razloga, u međuvremenu prestale s izlaženjem. Jedan od dva lista koji donose desno-konzervativne priloge u času dok ovo pišem jest *Hrvatsko Slovo*. I njemu su nastojali otupiti oštricu eda bi ga u slijedećem koraku dokrajčili, ali je u posljednjoj fazi opet na crti borbenog državotvorstva. Drugi je list dvotjednik, odnosno mjesečnik don Ante Bakovića, *Narod*, koji je pod nadbiskupom Bozanićem postao metom kritike i diskriminacije od ljevičarskih struktura u Crkvi. Izlaze i dva glasila društava koja okupljaju bivše političke zatvorenike: *Zatvorenik* i *Uznik*. Nakon smjene vlasti, napokon, nacionalna publicistica Maja Freundlich pokrenula je na stranicama Interneta list *Zrcalo*, koji se, bude li potpore, treba pojaviti i u tiskanoj verziji.

udrugu *Hvidra* vodi Marinko Liović), ali i njihovih obitelji kao i udovica palih boraca. Valja ovima pribrojiti i mase prognanika sa svojim matičnim organizacijama, nove, nacionalne kadrove hrvatskoga redarstva, kao i bivše političke zatvorenike – žrtve jugokomunističkog velikosrpskog titoizma te bivše domobransko-Ustaške vojnike i časnike. Desno-nacionalno nastupa *Hrvatska udruga sindikata* Nike Gunjine. Desni sastojak u hrvatskomu narodnom životu predstavljaju i ostatci patrijarhalne tradicije, te prilično neodređena, ali ipak jednoznačno konzervativna svjetonazorna jezgra šutljive većine. S ovima u svezi valja promatrati *Hrvatski populacijski pokret* don Ante Bakovića, *Hrvatski pokret za život i obitelj* dr. Ružice Ćavar te udrugu *Hrvatska žena* dr. Ljerke Eljuga. Napokon, u hrvatskoj politici, kulturi, publicistici, djeluje veći broj javnih osoba kojima se s raznim razlozima i u različitoj mjeri može u najširem smislu dijagnosticirati desno-konzervativna orijentacija.[660]

U političkom području, desnim je nabojem djelomice bila prožeta institucija razmjerno jakog predsjednika republike uz reduciranu ulogu parlamenta, ali je i sama ličnost Franje Tuđmana, uza sva svoja protuslovlja, pa i deklarativno priklanjanje socijal-demokraciji još 1990 godine, donekle otjelovljivala prototip desno-konzervativnog karizmatskog oca nacije. Pravo mjesto desno-konzervativne misli i akcije, međutim, trebale bi biti odgovarajuće političke stranke. U Hrvatskoj njih ne manjka; na žalost, njihova je brojnost obratno razmjerna njihovu značaju i utjecaju na hrvatsku politiku. Samo pravaških stranaka, koje bi u današnjem političkom spektru trebale provoditi desničarsku politiku,

[660] Radi ilustracije, prema vrlo elastičnom kriteriju, bez nekog osobitog reda, i nepotpuno, navodim još i slijedeća imena (uz ona koja su inače navedena u funkciji šefova [para]pravaških i [kvazi]desničarskih stranaka te inih udruga): prof. dr. Nedjeljko Kujundžić, prof. dr. Ivan Bjondić, prof. dr. Ante Vukasović, prof. dr. Hrvoje Lorković, prof. dr. Tomislav Sunić, ing. Darko Sagrak, mr. Mladen Ivezić, p. dr. Juraj Kolarić, p. Stanko Mijić, p. dr. Vjekoslav Lasić, Miro Glavurtić, dr. Ivan Mužić, Vladimir Lončarević, Dubravko Horvatić, Ivan Jindra, Zlatko Tomičić, Mato Marčinko, Nenad Piskač, Milan Ivkošić, Ana Lučić, Maja Freundlich, Dunja Ujević, Đurđica Ivanišević, Ljubica Štefan, Zdenka Babić-Petričević, Zoran Vukman, Joško Ćelan, Benjamin Tolić, Ivan Bekavac, Radomir Milišić, Andrej Rora, Marko Matić, Rade Perković, Ivo Pancirov, prof. Božidar Spitzer, prof. Krešimir Cerovac, mr. Ljubomir Škrinjar, Gojko Šušak (†), Vladimir Šeks, dr. Ivić Pašalić, Drago Krpina, Branimir Glavaš, prof. dr. Branimir Lukšić, prof. dr. Nedjeljko Mihanović, Hrvoje Hitrec, dr. Anto Kovačević, prof. dr. Šime Đodan, prof. dr. Marko Veselica, Đuro Perica, prof. dr. Boris Kandare, dr. Željko Oluić, prof. dr. Zvonimir Šeparović, Branka Šeparović, prof. dr. Ivan Lučev, dr. Antun Abramović, mr. Nikola Muslim, Jakov Gumzej, ing. Josip Šilić, Vice Vukojević, Ivan Milas, Luka Bebić, Kazimir Sviben, Gordana Turić, prof. Ljilja Vokić, Nikola-Blaž Kalić, Josip Suton, Stjepan Crnički, Ivan Pandža, Branko Sabljak, Damir Mejovšek.

čitav je niz. Riječ je zapravo o frakcijama na koje se raspala izvorna, 1990 obnovljena *Hrvatska Stranka Prava.*[661]

Uz stranke koje se izrijekom svrstavaju u slijed pravaško-Ustaškog Starčevićanstva[662] djelovao je ili još uvijek djeluje i veći broj pravaštvu manje ili više bliskih, manje ili više borbeno nacionalističkih, pa već samim tim, ako ne i prema nekim drugim oznakama, desničarskih strančica: *Hrvatski Oslobodilački Pokret* (utemeljio ga je Poglavnik Ante Pavelić) prošle godine umrlog Srećka Pšeničnika, *Hrvatska Republikanska Zajednica* (domovinska filijala argentinske *H. R. Stranke* Ive Korskoga), *Nacional-Demokratska Stranka* inače deklariranog ljevičara Nikole Štedula (bivšeg predsjednika neslavno propalog *Hrvatskog Državotvornog Pokreta*), *Hrvatska Domovinska Stranka* dr. Petra Vučića, *Hrvatska Građanska Domovinska Stranka* (monarhisti) Drage Mintasa i Nene Dubravca, ugašena *Hrvatska Nacional-Demokratska Liga* hadezeovaca Ivana Vekića, Bosiljka Mišetića i Petra Badovinca, *Hrvatska Konzervativna Stranka* Andre Ozretića (utopila se u HDZ-u, a potom prišla Merčepu), *Hrvatska Stranka* dr. Hrvoja

[661] Prve su "secesije" počinili tajnik HSP-a Krešimir Pavelić osnutkom *Hrvatske Demokratske Stranke Prava* (kasnije je Pavelić postao virtuoz učestalih fuzija i raskola s drugim udrugama, povrataka i ponovnih napuštanja HSP-a) i Nikola Bičanić (*Stranka Hrvatskog Državnog Prava "Ante Starčević"*). Uslijedilo je utemeljenje *Hrvatske Čiste Stranke Prava* na čelu s bivšim zamjenikom Marka Veselice u Hrvatskoj Demokratskoj Stranci, Ivanom Gabelicom. Gabelica se kasnije priključio Đapićevim pravašima da bi im, nakon što je na njihovoj listi uspio ući u Sabor, okrenuo leđa i obnovio rad svojega HČSP-a. Đapić je pak, kao vođa frakcije protivne Dobroslavu Paragi, bio izišao iz njegova HSP-a, proglasivši svoju frakciju strankom i dobivši za to pristanak Ministarstva uprave. Paragi, kome je u međuvremenu uspio vratolomni zaokret od neoustaškog vojskovođe HOS-a i novog "poglavnika" do gorljivog borca za (srbo)ljudska prava, nije preostalo drugo nego da dijelove stranke koji su mu ostali vjerni nanovo registrira pod imenom *Hrvatske Stranke Prava 1861*. Nakon uspostave narančastog režima Paraga je obnovio borbu za povrat izvorne stranke. Nu time se pripovijest ne završava. U Varaždinu je Zvonimir Kramarić osnovao strančicu naziva *Hrvatska Nezavisna Stranka Prava*, čiji je, međutim, ultraliberalni stavovi (poput popustljivosti prema pobačaju) čine nepodobnom za ozbiljno desničarsko, pravaško društvo. Neko vrijeme Ante Prkačin najavljivao je osnutak jedinstvene pravaške stranke, ali za nju nije uspio privoljeti nikoga. Prije najnovijih parlamentarnih izbora Pavelić i Mate Ćavar (predvodnik *Hrvatskog Narodnog Pokreta – Slobodna Hrvatska*) objedinili su svoje skromne stranke u neprimjereno preuzetno nazvani *Hrvatski Pravaški Pokret*. O organizacijskim pomacima na pravaškoj sceni mogla bi se napisati čitava knjiga, kada bi tema bila vrijedna napora.

[662] Postoji i udruga koja se smatra izravnom sljednicom Ustaškoga Pokreta, pa se tako i zove, a vođa joj je (neo)ustaški krilnik, inače slobodni umjetnik iz Zagreba Željko Maurović. Neko vrijeme govorilo se o postojanju navodne *Velikohrvatske Domoljubne Akcije*, ali o njezinim akcijama nije se čulo ništa, te je vjerojatno da je nastala i ostala u mašti kakve obavještajne službe.

Šošića (utopila se u HDZ-u), *Hrvatska Proljeća* bivšeg proljećara dr. Gorana Dodiga, *Hrvatski Narodni Pokret – Slobodna Hrvatska* Mate Ćavara, *Hrvatska Pučka Stranka* jednog od dragovoljačkih vođa, ing. Tomislava Merčepa, *Nova Hrvatska* Ante Prkačina (koji se izdaje kao neka neodređena vrsta desničara, ali zastupa mahom liberalne i kozmopolitske ideje), *Hrvatski Obrambeni Red* bivšeg političkog zatvorenika Branimira Petenera.[663]

Sve su te udruge, koje se politički razlikuju u nevažnim pojedinostima, desničarske tek u uvjetnom smislu, jer niti jedna ne dovodi u pitanje parlamentarnu demokraciju kao bitnu tečevinu francuske revolucije. Njihova desna narav iscrpljuje se u hrvatskom državotvornom nacionalizmu, vezanosti za tradicionalistički shvaćene konzervativne vrednote, protimbi propalom komunizmu te manje ili više artikuliranom otporu protiv liberalne masonerije s dekadentnoga Zapada. Njihovo učestalo nemoćno moraliziranje pred okrutnim svijetom koji nema sućuti i razumijevanja za potrebe malih naroda, međutim, miljama je udaljeno od antropoloških i filozofijsko-političkih uvida suvremene desnice.

Ove brojne, uglavnom slične male stranke (najveća je među njima, a i daleko najuspješnija, Hrvatska Stranka Prava), htjelo je desno krilo hrvatske javnosti odavna već vidjeti ujedinjene i u jedinstvu jake, kako bi mogle predstavljati uvjerljivu i djelotvornu alternativu pomahnitaloj ljevici i beskrvnom centru. Poduzeto je u međuvremenu čak desetak manje ili više ozbiljnih pokušaja da se sve te udruge – ili makar većina njih – obuhvate pod okriljem jedne jedine desno-konzervativne, državotvorno-nacionalističke pravaške stranke. Iz redova vodećih, Đapićevih pravaša stizala bi poruka da krovna organizacija već postoji, te da se sve frakcije i krhotine samo imaju vratiti kući. Ti su pozivi najčešće ostajali bez odaziva, kako zbog "narcisizma malih razlika", tako i zbog narcisizma malih vođa, koji nisu htjeli za ljubav svepravaškoga desnog jedinstva i hrvatske domoljubne sloge žrtvovati ugodne, učvršćene pozicije predvodnika svojih malih stada, po onoj staroj da je bolje biti Cezar u selu nego drugi u Rimu.[664]

---

[663] Nasuprot svim navedenim političkim udrugama stoji Nova Hrvatska Desnica, jedina koja je sebi postavila u zadaću stvoriti pretpostavke za pojavu prave, dosljedne, korjenite desnice u hrvatskoj politici. Vladajući je režim prepoznao te nakane, pa je Nova Hrvatska Desnica ujedno ostala i jedina od stotinjak stranaka kojoj je odbijena registracija. Trenutačno se pribiru ideje, snage i ljudi za novi prodor.

[664] Brojni raskoli u obnovljenoj Hrvatskoj Stranki Prava predstavljali su osebujnu reprizu frakcijskih borbi starih pravaša, sa svojim folnegovićima i milinovcima, Frankovom i Starčevićevom Čistom Strankom Prava, rascjepima i ponovnim ujedinjavanjima – ali ovoga puta, nakon 1990, barem više nije bilo sklizanja u jugoslavenštinu (ni u

* * * * *

Desnica u Hrvatskoj u dobroj je mjeri i sama kriva za svoj dosadašnji neuspjeh. Svakako, ona je u svome nastajanju nailazila na brojne "objektivne" zapreke. Bila je suočena i s postkomunističkim i s liberalno-demokratskim otporima. Kočio ju je i jedan mlaki, umjerenjački sastojak u hrvatskom nacionalnom karakteru, koji se instinktivno opire svemu "ekstremnom", pa čak i kada je riječ o ekstremnoj ljubavi za Dom. Istina je i da joj, cjelinom svojega zloćudnog djelovanja, nikako ne idu na ruku sadašnje svjetsko okruženje, trenutačno snaženje globalnoga demokratskog fanatizma (unatoč istodobnom vidljivom linjanju demokratske ideje i demokratskog političkog etosa u pojedinim zemljama), tiranski lijevo-liberalni konformizam što ga nameću mediji, estrada i etablirani intelektualci, te u međuvremenu već samorazumljivo eklatantno miješanje nadnacionalnih središta moći u unutarnje poslove suverenih država.

Desnica trenutačno nije u "trendu". Ona to već sutra ponovno može biti, kako u Hrvatskoj tako i diljem Europe. Ali razdoblje od 1990 do 1995 bilo je za hrvatsku desnicu iznimno povoljno, samo ga ona nije kako treba iskoristila da ojača i da se nametne političkom korpusu silovitije i trajnije negoli što je to učinila, koristeći sretne okolnosti Domovinskoga rata, obnovu zdravog i borbenog hrvatskog nacionalizma, kao i prodor marcijalnih kreposti u sve vidove narodnoga života.

Hrvatska desnica morala je pronaći načina da se ujedini. Točnije, nije bilo toliko prijeko potrebno okupljati bezbrojne parapravaške i pseudodesničarske strančice[665], koje su tražile mjesto pod Suncem s onu stranu postkomunističkog i centrumaškog, hadezeovskog bloka. Te strančice nisu bile toliko jake, profilirane ni uopće tako važne a da bi se isplatio trud oko njihovog nasilnog povezivanja – pod svaku cijenu i protiv njihova jasno očitovanog otpora. Ono što je propušteno, međutim, bilo je objedinjavanje ustinu desno-konzervativnih, državotvornih i nacionalističkih snaga, bez obzira na stranačku pripadnost, pod jedan nazivnik, u jedan stroj: svega onoga što u redovima uniformiranih i naoružanih pripadnika nacije, ali i u širim narodnim slojevima, diše

---

masoneriju). Ali nije uspjela zaživjeti čak ni zamisao "konfederalnog" povezivanja pravaške desnice, uz uščuvanje postojećih stranaka i njihovih predsjednika, koji bi se periodično smjenjivali u ulozi "predsjedajućega" zajedničke organizacije.

[665] Koliko su te strančice brojne, toliko im je malobrojno članstvo. Netko je zlobno primijetio kako bi svima njima i članstva i vođe stali u jednu tramvajsku prikolicu. Za desno-pravaške stranke u Hrvatskoj vrijedi ono što je Kevin Phillips ustvrdio o američkim neokonzervativcima: da imaju previše poglavica a premalo Indijanaca.

borbeno hrvatski. Eklektički hadezeovski miš-maš nije mogao postati političkim zavičajem za taj element; trebalo mu ga je tek stvoriti; tada bi se na tu stranu obratila i sva HDZ-ova desnica.

Hrvatska desnica, osim toga, nije uspjela pronaći put jednom prepoznatljivom, osebujnom, neponovljivom identitetu. Krivnju za ovaj propust snosi manjkavost hrvatske političke, a napose desničarske tradicije, ali i olak odnos koji je hrvatska desnica očitovala prema potrebi stvaranja načelne, teoretske, idejne (da se u ovom sklopu izbjegne dvojbena i prijeporna riječ "ideologija") podloge svojemu praktičnom nastupu. Jedan je od zornih posljedaka te kobne nemarnosti bilo i ostalo i osupnjujuće nerazumijevanje biti i naravi desnice među hrvatskim desnim političarima (a o drugima da i ne govorimo).

Umjesto da se znatiželjno, bez predrasuda, otvori europskim – navlastito njemačkim i francuskim – vrelima, iz kojih posljednjih desetljeća teku svježi potoci, pa i rijeke, novih, poticajnih, umnih desnokonzervativnih zamisli, raščlambi, teorija – hrvatska je desnica, vođena kompleksom "malih naroda" pred "velikim idejama"[666], temeljem povijesnoga narodnog iskustva sustavno zazirala pred svime što nam dolazi iz svijeta, proglašavajući univerzalno primjenjive ideje neprijateljskim ideologijama. Pritom je smetnula s uma da ni ideje nacije, nacionalizma i nacionalne emancipacije, baš kao ni načelo prava narodâ na samoodređenje, nisu niknuli na tlu Hrvatske. Problem ne leži u stranom podrijetlu neke ideje, nego u načinu njezine primjene i uporabe i u (ne)sposobnosti da se ona prilagodi vlastitoj tradiciji, potrebama i duhu svoga naroda.

Hrvatska desnica stoga nije uspjela razviti jedan ozbiljniji, promišljeniji politički svjetonazor kojim bi nadmašila utopijsko i prosvjetiteljsko zanovijetanje narcisoidne, kvazisofisticirane, kvazikultivirane salonske ljevice koja bez pokrića polaže pravo na monopol pameti. Njoj je potrebno uzvraćati na drugi način negoli što je to odgovaranje

[666] Predsjednik Tuđman s pravom je u svojoj knjizi, na čiji naslov ovdje aludiram, upozorio na pogibelj stranih imperijalnih ideologija, koje u primamljivu omotu nude samo program kolonijalnoga hrvatskog ropstva. Ali ako taj oprez ima opravdanje pred internacionalističkim i hegemonističkim marksističkim komunizmom, valja razumjeti i prihvatiti činjenicu da je jedna od glavnih točaka današnje novodesničarske političke filozofije u Europi upravo – etnopluralizam. To je stajalište koje nas spašava od utapanja u euro-integracijama, a Tuđmanova nas je politika na njih sustavno pripravljala. Bez prethodnoga marljivog rada velikih Hadezeovih "diplomata" poput Mate Granića i kompanije, ne bi ni novom liberal-socijalističkom režimu bilo tako lako oslobađati Hrvatsku i ostatka onoga suvereniteta što ga je ona izvojštila pobjedonosnim ratom svoje vojske.

na partizansku nostalgiju formaliziranom i simplificiranom Ustaškom nostalgijom, idealiziranje i mitologiziranje velike prošlosti, koje se u svako doba lako i jeftino dade raskrinkati, ili pak nuđenje folklornoga šunda i kiča kao ubojite inačice snobovskim prenemaganjima i pomodnim prenavljanjima anacionalnih, internacionalnih, kozmopolitskih lijevoliberalnih afektanata. I junačkom Ustaškom pokretu, i bogatom i velevrijednom hrvatskom folklornom blagu, i njegovanju čitave hrvatske mučeničke i slavne povijesti pohranjene u narodnom sjećanju, mora biti osigurano mjesto u cjelovitom korpusu hrvatske nacionalne samobitnosti. Ali je usto neophodno razviti i suvremenu, superiornu svijest i samosvijest desne misije u hrvatskom narodnom životu, kako bi desnica postala uvjerljivijom u usporedbi s onim otrcanim, ali prividno rafiniranim repertoarom što ga nudi protivnik. Ne samo što srce kuca desno – i duh stanuje desno, i u to nema nikakve dvojbe – samo što hrvatska desnica mora naučiti ovu istinu djelotvorno potvrđivati i dokazivati.

Sve ove poteškoće, pogreške i zapreke još će se više odraziti na životnu snagu hrvatske desnice u slijedećem razdoblju. Kratkoročno nam je predvidjeti pojačane diskvalifikacije, pritiske pa i represivne mjere što će ih vladajući poduzeti eda bi učvrstili ono stanje što su ga, nakon crveno-žute izborne pobjede, njihovi glasnogovornici trijumfalno označili kao "uvjerljivi poraz desnice". I doista, zbrojeni izborni rezultati svih desnih natjecatelja zajedno dosežu tek nekoliko skromnih postotaka, što nikako ne odgovara stvarnom potencijalu još nedostatno osviještenih masa desničarskih pristaša u narodu. Ovu trenutačnu slabost novi će režim pokušati iskoristiti da desnicu u Hrvata zbriše "za sva vremena", jer dočim u HDZ-u, bez obzira na žučljivost polemike i mjeru pokazane mržnje prema njemu, ipak još vidi kakvog-takvog protivnika, desnica je za nj neupitno i bezostatno – neprijatelj.

Očekivati nam je stoga u dogledno vrijeme, sukladno željama i običajima "međunarodne zajednice" (njezin *pritisak* više nije potreban, njega su izborni pobjednici još u oporbenoj fazi bili poslušno "interiorizirali"!), kao i domaćih Židova, Srba i ostalih profesionalnih antifašista, – donošenje osobito strogog zakonodavstva s ciljem da se desnici oteža i pisana i govorna riječ i djelo. Lako je moguće da se naskoro i u hrvatsko revolucionarno zakonodavstvo useli kakav hipersnošljivi, ultraslobodarski liberal-demokratski *lex Bubis*, kojim će se, pod prijetnjom višegodišnje robije, pokušati natjerati desničare da strepe od javnih nastupa i da svaku formulaciju tri puta prije uporabe dobro promiješaju, kako bi bili sasvim sigurni da ne će povrijediti istančane osjećaje nekog od pobjednika II Svj. rata te time počiniti kazneno djelo.

Pa ipak, to gušenje hrvatske desnice ne će biti duga vijeka. Hrvatska je prošla krvavu epopeju Domovinskoga rata i ne mogu svi njezini ratnici propasti, razočarati se ili počiniti samoubojstvo. U Hrvatskoj živi i nadalje ideja nacionalnog ponosa, dostojanstva i časti, ideja hrvatske veličine, koju može uobličiti u političku praksu samo nacionalna desnica. Hrvatska Demokratska Zajednica nije prikladni instrument za takve pothvate; ona je potrošena i ne može se više regenerirati, može se samo pretvoriti u nešto drugo, ili u nekoliko komada toga drugoga, s neizvjesnim izgledima i dvojbenom budućnošću. Potrošit će se uskoro i nova vlast, kada ne uspije riješiti ni jedan jedini od nagomilanih hrvatskih problema, kada joj preostane samo još agresivna arogancija, te kada joj nestrpljivi, poniženi, gladni narod otkaže povjerenje. Tada će kolaps obuzeti sve, tada će zavladati opće beznađe, a propali HDZ posve sigurno ne će biti pogodan za poticanje novih nada. Tada će preostati samo još vapaj za onim Trećim – nekompromitiranim, neiscrpljenim i uistinu domoljubnim: za *Trećim Putom*, a to je desnica. Već desetljećima, uostalom, ona se s pravom predstavlja kao Treći Put politike koja je jednako protukomunistička koliko i protuliberalna, a u oba slučaja protudemokratska. Danas, kada našminkani zapadnjački fićfirići poput Tonyja Blaira sebi odjednom prisvajaju autorstvo nekakvog Trećeg Puta, valja ih podsjetiti da su pokrali ime što ga je desnica rabila dok se oni još nisu bili ni rodili, te da pokušavaju neodređenu i mlačnu mješavinu socijal-demokracije i liberalizma, kombinaciju socijalističke države dadilje i liberalno-kapitalističkog individualizma – kakvu također u zapadnim državama poznajemo već desetljećima – prodati svojim narodima kao nešto još neviđeno, novo i spasonosno.[667]

Dvadesetih i tridesetih godina XX stoljeća parlamentarna se liberalna demokracija posvuda nalazila u krizi i dekadenciji, te se s pravom mogla smatrati bankrotiranim političkim sustavom koji se u sebi urušava i u dubljem smislu već pripada prošlosti. Posvuda su istodobno nicali, i često dolazili na vlast, sustavi aristokratskog elitizma, cezarističkog autoriteta, plebiscitarne, totalne demokracije. Oni su ubrzo pokazali niz prednosti u odnosu na režime terorističke ljevice, ali i ustroje permisivnog liberalizma. Ujedinili su narode, stabilizirali države, pokrenuli moralnu i materijalnu obnovu, mobilizirali mladež, osokolili na novi polet, na junačka djela u ratu i u miru. Taj je grandiozni uzlet

[667] U kapitalističkom dijelu Njemačke ta je "supernova" politika poznata još od vremena kancelara Ludwiga Erharda kao "Soziale Marktwirtschaft", socijalna tržišna privreda, nešto slično Goldstein-Gotovac-Budišinu soc-liberalizmu. I te bi ofucane sinteze trebale uvesti svijet u Treće Tisućljeće!

1945 umjetno okončan izgubljenim ratom, pa je s jedne strane došlo do liberalno-demokratske restauracije, a s druge do imperijalno-hegemonističkog širenja staljinske narodne demokracije. Demokracija se regenerirala, uskrsnula je iz mrtvih. Nu, znaci o kojima je bilo riječi u XIII poglavlju uvjeravaju nas u mogućnost da se povijest i ovoga puta ponovi. Nije, naime, odveć razumno dvojiti da bi i ovoga puta kontinentalni slom demokratskih režima, kada oni bankrotiraju i raskrinkaju se diljem Europe, mogao osloboditi prostor za uspostavu vladavina Trećega Puta; povratak na komunistički poredak, koji je propao dojmljivom logikom svojega unutarnjeg rastakanja, nije zamisliv.

Za onoga koji misli da se s razlogom smije smatrati hrvatskim nacionalistom – a sve ono drugo i nema osobitog razloga ostati živjeti baš na ovom komadiću Zemlje – izbor je jasan. Politički on može svoju poziciju odrediti samo u okviru desnoga spektra. Na to ga nuka i uže politička prosudba alternativâ s kojima smo suočeni. Gotovo bi se smjelo reći da je danas, u ovoj nepodnošljivoj navali najljigavije, ali i najtiranskije demokracije, u vrijeme zahuktalog globalnog procesa ništenja suverenih nacija, u ozračju anakronog i lažljivog koliko i pogibeljnog antifašizma, – stvar časti i dobrog ukusa biti fašist. Jest, desnica se u Hrvatskoj, proteklim parlamentarnim i predsjedničkim izborima, može smatrati poraženom. Ali ne će proći dugo a hrvatski će narod zavapiti za njezinom spasonosnom akcijom.[668] Za taj trenutak ona mora biti spremna, jedinstvena i mudra; sposobna, lukava, prilagodljiva koliko i žestoka. Mora baciti pogled izvan hrvatskih granica. Mora se povezati sa srodnim gibanjima europskih nacionalista, mora s njima razmjenjivati iskustva i koordinirati akcije. Mora se pripravljati na dan kada će se diljem zemalja bijele rase podići narodi da se razračunaju s dekadencijom. Jer, da podsjetim na već davnu izreku Armina Mohlera, "Zapravo za nas postoji samo jedan jedini problem: kako da dokrajčimo dekadenciju koja je zahvatila naš svijet."

[668] Hoće li adresatom tih apela postati Hrvatska Stranka Prava, kako bi možda ležalo u naravi stvari, veliko je pitanje, osobito imaju li se na umu nedavne opetovane najave njezina predsjednika o napuštanju nacionalne tematike, jer ona, kako je primjetio, ne vodi izbornim uspjesima, te o pretežitom posvećivanju gospodarskim i socijalnim pitanjima. Time bi se HSP izjednačio s nizom već postojećih lijevih stranaka, a svoje izglede bi smanjio, umjesto da ih uveća. Ne može se djelotvorno rješavati ni socijalno-gospodarski kompleks, ako se ne prihvati stajalište radikalne i borbene desnice. V. o tomu slijedeće, XV poglavlje!

XV. HRVATSKA KAKVU HOĆEMO

Hrvatska je na razmeđu. Iskočila je iz komunizma, i dok se još nije pravo ni snašla, odmah se prepustila liberalnoj demokraciji, zaobišavši za sada desno-konzervativnu artikulaciju politike kakva bi jedina odgovarala potrebama jednoga stoljećima susprezanog i čitavo XX stoljeće skoro neprekinuto porobljenog naroda. Iz državnog terorizma ona je izravno uplovila u protudržavni permisivizam, iz lažne dogme u ravnodušni relativizam, iz ateizma u agnosticizam. Tek joj sada predstoji pronaći ispravni pristup vrednotama istinskoga Boga, božanske Istine i muževne Države.

Hrvatska je u krizi. Ponovno je za nju nastupilo prijelomno vrijeme. Izišli smo iz Egipta, ali smo još u pustinji, još nismo dospjeli u obećanu zemlju. Neki među nama, štoviše, rado bi se vratili u Egipat, čije im se nevolje i nesreće u izokrenutoj, varavoj slici nostalgije pričinjaju kao nebeska blaženstva.[669] Nije vjerojatno, ali nije ni isključeno da se povijest ponovi, da se Republika Hrvatska, nalik negdašnjoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, pokaže tek kao kratak san između dviju Jugoslavija! Hrvatsku nipošto ne smijemo izgubiti, a u neprijateljskom okružju, u kakvomu bijemo svoju bitku, lako bismo je mogli i proigrati. Neki među nama kao da su već zaboravili na sve zločine i muke u bivšoj tvorevini. Zaboravili su da nam mora biti bolja bilo kakva Hrvatska negoli najbolja Jugoslavija, kao što je ikakav stan bolji od zatvora, pa i onakav koji tek treba dotjerati, popraviti i proširiti. Moglo bi se, dakle, opet naskoro postaviti pitanje o hrvatskomu biti-ili-ne-biti. Potrebno je poraditi na spasu nacije i države, a to više ne može učiniti ni propali HDZ, niti će u tomu uspjeti sadašnja vlast. Ona za tu sudbinsku zadaću nema duhovne

---

[669] Ovom se slikom na svoj način poslužio i katolički teolog p. Tomislav Ivančić u jednoj propovjedi na zagrebačkom Sv. Duhu (9. VI 1998).

i moralne snage, nema znanja i sposobnosti, volje i moći. Mnogo je toga izvan ljudskih dosega. Ali, elitne nacionalne predvodnice ipak mogu isto tako mnogo polučiti i ulaganjem vlastitih napora, unatoč svih silnica, koliko god brojne i jake one bile, koje mimo hrvatske volje i probitka djeluju na hrvatskoj propasti. Nacionalne elite i avangarde mogu spoznati što je za hrvatski narod najbolje, i mogu sukladno toj spoznaji pokrenuti energije potrebne da ono što je danas i ovdje moguće uistinu i nađe put svojemu ozbiljenju.

Svi su nas misaoni tijekovi što se prepliću kroz ovu studiju dovodili u blizine utemeljenog uvjerenja da politika kojom će se pokrenuti boljitak nacionalnoj državi Hrvata mora nositi desni predznak. Samo takva, naime, može iznijeti na svjetlo dana potrebitu mjeru domoljublja, nacionalizma i državotvorstva, bez koje nema hrvatskom narodu ni pukoga opstanka kroz samoobranu protiv tuđina, a nekmoli života dostojnoga jedne povijesne nacije i postavljanja temelja njezinoj budućoj veličini.

Kakva je poželjna Hrvatska što se ukazuje ovoj viziji? Njoj je potrebna jaka desnica da je povede. Potrebna joj je odgovorna elita, istinska i benigna nacionalna diktatura, samosvijest za nastup s pozicija sile prema neprijatelju, suverena i ofenzivna, aktivna a ne pasivna i reaktivna politika, treba joj snaga nametanja vlastite volje i svojih uvjeta, umjesto vječnog nemoćnog kašnjenja za događajima i prilagođavanja zadanim konstelacijama; politika koja uvijek ima u pripravi alternativne postupke, prikladne za razne okolnosti koje mogu nastupiti i na koje mora biti spremna; valja joj biti subjektom, a ne objektom svoje sudbine. Potrebna joj je stroga i pravedna, ne divlja niti okrutna, ali neumoljiva i nedodirljiva vlast, koja će imati dostatne ovlasti i dostatno dugotrajni mandat da bi uzmogla obaviti na narodnom organizmu sve one zahvate tako prijeko potrebne za njegov spas od propasti, od krvavog sukoba sa samim sobom što se već nazire na obzorju; neophodne za njegovo preživljenje i ozdravljenje i za njegov daljnji rast. A ti su zahvati duboki i dalekosežni. Kozmetički popravci i dotjerivanja, kakve su, u najboljem slučaju, u stanju polučiti demokratske stranačke vlade nešto više lijevog ili možda nešto više "desnog" *centra*, današnjoj Hrvatskoj premalo obećavaju (čak i kada se centrumaši ne sustežu od lažnih obećanja uobičajenih za demokratsku demagogiju), a još manje donose.

Uklanjanje partitokracije. Hrvatsku može pokrenuti i može dovesti, uzvisiti na višu razinu nacionalnoga bitka samo vlast koja će moći i htjeti, koja će imati snage, volje i smionosti za korjeniti preokret, usuditi se i započeti stvarati *sve Novo*. U situaciji posvemašnjega kolapsa svih sastavnica narodnog života, kada je nestalo nacionalne samosvijesti, ponosa i dostojanstva, kada se narodna duša posve predala nedostojnom

prijeziru svega velikoga, nezahvalnosti spram zaslužnika a bezumnoj nadi u prvog šarlatana, hohštaplera i blefera koji joj se ponudi za spasitelja, u času kada su zakazali i gospodarstvo i financije, i kultura i prosvjeta, sudstvo i zdravstvo, kada se u miru hoće zatući vlastita pobjednička vojska koju u ratu nije uspio potući nadmoćni neprijatelj – tada je zadaća trenutka početi jednom ozbiljno i odgovorno razmišljati o zakučastim putovima narodnog usuda, ali i pripravljati putove nacionalnomu spasu. Potrebna nam je politička klasa kadra da uistinu vlada, a ne da samo upravlja tekućom državnom procedurom, ili da politiku, po staroj i nesretnoj demokratskoj navadi, pretvara u puku metapolitiku, u beskrajno bavljenje politike samom sobom uz istodobni bahati nemar spram stvarnih narodnih potreba. Hoće li se osloboditi metapolitičkoga zla, hrvatska politika mora odlučno nadvladati neslavno naslijeđe nametnute nam partitokracije. Mora ponovno iznaći put izravnom suobraćanju s narodom, lišivši se posredujućih usluga do nakaznosti nabujalih otuđenih struktura krivotvorene narodne volje. Buduća Hrvatska moći će kročiti naprijed samo ako joj se na tom putu ne budu isprijećile bezbrojne stranke, koje su nacionalni i državni probitak zamijenile svojim sebičnim i štetočinskim partijskim, parcijalnim interesom. Želi li se doista zdušno novi početak, treba konačno i hrabro prekinuti s prevlašću regionalnih, manjinskih, ideološki obojenih, iz inozemstva uveženih, iz krivo shvaćene hrvatske tradicije naslijeđenih politikantskih udruga, čija se jedina uloga sastojala u rastakanju nacionalnoga bića i masakriranju narodnog organizma.

Sukladno prevladavanju partitokratske diktature, stranačkome saboru, koji temelji na sučeljavanju i sukobljavanju slučajnih mnijenja, trebalo bi za inačicu istaknuti zamisao organskoga stališkog sabora, u kojemu nisu zastupljene atomizirane individue, niti mrtve ili tuđe ideologije, nego zbiljski sastojci ukupnoga narodnog bića, oni koji će uvjerljivo izražavati dublje narodno zajedništvo, *Gemeinschaft*, *sobornost*, kako ga imenuje Berđajev. Tek u stališkom saboru narod bi konačno dobio riječ, i to preko stvarnih predstavnika svojih organskih sastavnica: seljaka, radnika i obrtnika; poduzetnika, pripadnika zasebničkih zvanja i državnih namještenika; plemstva i svećenstva, vojnika i umnika. Dio strukturalnih manjkavosti sadašnjega našeg parlamentarizma u ovom bi modelu, koji isključuje ulogu stranaka – kao i potrebu za posebnim sindikalnim udrugama[670] – bio zajamčeno nadvladan.

[670] Oslobođeni otuđenih sindikalnih središta moći, ponajčešće ogrezlih u korupciju i politikantstvo, radnički predstavnici u stališkom saboru sami izravno suodlučuju o svojem položaju.

Umjesto mehaničkog nadglasavanja anonimnih brojki, ljudskom bi dostojanstvu i nacionalnom probitku, međutim, bio primjereniji suvisli dogovor među osobama ukorijenjenim u organski izraslom zajedništvu. Umjesto iživljavanja u pukom sukobljavanju različitih mnijenja u duhu radikalne snošljivosti (koja je samo krinkom za agnostičko ravnodušje spram istine), potrebnije bi bilo oslanjanje na istinitu misao, na samu istinu, koja je, protivno pluralističkoj dogmi, uvijek jedna jedina, a nikako mnoštvena.

Cjelovita Hrvatska. Hrvatska se ne će vratiti sebi ako i dalje nastavi, samo da bi primirila unutarnjeg i vanjskog neprijatelja, na vlastitu propast samozatajno prešućivati legitimne pretenzije koje bi ona neumorno morala isticati na hrvatska područja pod stranom okupacijom, oduzeta, iščupana iz živoga hrvatskog korpusa tijekom obiju Jugoslavija. Bosna i Hercegovina, Novopazarski Sandžak, Boka Kotorska, Bačka, Srijem – sastavni su i neotuđivi dijelovi hrvatskoga povijesno-narodnog bića, geopolitičke i prirodne sastavnice cjelovitog hrvatskog teritorija. Oni ne prestaju biti hrvatski samo zato što su duže vremena zaposjednuti i uključeni u inozemne državne tvorbe. Na sličan način Republika Hrvatska mogla bi se u početnim godinama svoje borbe za opstojnost odreći i tada otrgnutih joj prostora pod srpskom paradržavnom vlašću. Oni koji se danas usuđuju smijati *hrvatskom* Zemunu, vrlo brzo bi se počeli izrugivati i podsjećanjima na hrvatski Vukovar. Srećom, "srpski Vukovar", za razliku od "srpskog Zemuna", nije bio duga vijeka. Ali nepravda ne postaje pravdom ako duže traje.

U cjeloviti hrvatski korpus pripada i hrvatsko pučanstvo islamske vjeroispovjesti. Tim se "turskim" Hrvatima na bezočan način manipuliralo kroz čitavo XX stoljeće, pa su tako pretvarani i u "jugoslavene", i u Srbe i u naciju bez nacionalnosti; u "Muslimane" i Bošnjake, a sve s jednim jedinim ciljem – da se osakati živi hrvatski organizam i podijele Hrvati Bosne i Hercegovine. Vrhunac ovoga procesa odnarođivanja dosegnut je ratom iz 1993, u kojemu je vanjski neprijatelj čak inscenirao i izravni ratni sukob između dva vjerska segmenta hrvatskoga naroda u toj hrvatskoj pokrajini. Dok rane ne zacijele, uzaludno je bilo kojoj od strana tumačiti stvarne korijene građanskog rata u Bosni i zagovarati potrebu pomirbe. Ali ona ostaje jednom od najvažnijih zadaća hrvatske Nove Politike. Hrvatski će muslimani dobiti svoje mjesto kakvo žele i kakvo im pripada u sklopu cjelovitog Hrvatstva, i prije nego što se riješi pitanje bosanskih muslimana, ne će se moći smatrati konačno riješenim ni hrvatsko pitanje uopće.

Uz objedinjavanje teritorijalnih svojih sastavnica, Hrvatska mora konačno polučiti i jedinstvo svojih regija, stališa i klasa, živih i mrtvih

naraštaja i spolova, vjerskih i svjetonazornih skupina. Kako bismo uspješno uzvratili izazovima, nasrtajima unutarnjeg i vanjskog neprijatelja, te postali dokraja samosvjesnom i slobodnom nacijom-za-sebe, neophodno nam je apsolutno, *totalno* nacionalno jedinstvo. Ali ni jedna stranka, ni jedna osoba iz redova današnjih etabliranih političara, nije u stanju zajamčiti jedinstvo i integritet, suverenitet i nacionalno-državnu slobodu kakvi se ovdje traže. To je u prošlosti nesavršeno, nedosljedno i polovično činio Franjo Tuđman. Kada potreba za ovim temeljnim vrednotama nacionalnog opstanka u slijedećem dramatičnom zapletaju naraste do skrajnjih granica, bit će joj u stanju udovoljiti samo karizmatski Vođa kao providnosna pojava nacionalnoga spasa, oslonjen na nacionalnu diktaturu i na onaj pouzdani, blagotvorni čimbenik reda i mira što ga otjelovljuje oružana sila.

Hrvatski trijumf na Terazijama. Vukovar smo dobili, na žalost ne silom svijetloga oružja, ne u zelenoj šumi, nego za zelenim stolom, uz amnestiju i povratak srpskih zlikovaca. Zato taj mučenički grad s pripadajućim mu okružjem nije ni uključen u hrvatsku državu kako valja, nego tek u sklopu jednoga teško probavljivog poluautonomnog srbistana usred hrvatske Domovine. Srbe je valjalo vojnički i junački potući na svakom pedlju zemlje koji su se drznuli prisvojiti, na kojemu su uspostavili nekakvu svoju vlast, i s kojega su poveli svoj divljački rat protiv hrvatske slobode. Što god nije vraćeno hrvatskim oružjem, nije nam u potpunosti ni pripalo. Jedini bi dostojni završetak Domovinskoga rata bio u vojničkom porazu, kapitulaciji države Srbije, okrunjenima trijumfalnim mimohodom hrvatskih postrojbi kroz središnje prometnice srpskoga glavnog grada Beograda. Američko mrcvarenje civilnih ciljeva u Srbiji, uz usporedno olakšavanje srpskoga genocida nad Albancima, nije tomu moglo predstavljati nadomjestak. Tek hrvatskim trijumfom potresla bi se agresorska Srbija i bacila na koljena za slijedeće stoljeće, tek tako zaokružio bi se proces duhovne obnove hrvatske nacije, na još neviđeni način podigli bi se nacionalni ponos i dostojanstvo, izliječila bi se hrvatska duša svih kompleksa i trauma nakupljenih kroz duga vremena svoje nesretne povijesti-za-drugoga, i postavio bi se čvrsti temelj za nadolazeća stoljeća hrvatske snage i časti. Rat nije okončan na takav način, i ta zadaća tek nam predstoji. Jer: *rat još nije gotov*[671]. Tko

[671] Tako je govorio i pobjednički general Ante Zorislav Roso u Bosni 1995, kada je započeo nezaustavljivi pohod protiv četničkih osvajača; nezaustavljiv, dok ga nisu zaustavile američka nadvlada i vazalna filijala u Zagrebu. Nu doći će dan kada više nitko ne će biti kadar zaustaviti probuđene sile u hrvatskom narodu, spremnom na odlučni boj i konačnu pobjedu.

drukčije misli, taj ništa nije razumio od naravi i ciljeva velikosrpskoga miniimperijalizma, i nije primio k znanju činjenicu da dovršetkom Domovinskoga rata i polovičnom, dvojbenom hrvatskom pobjedom u njemu[672] još uvijek nije istrijebljeno zmajsko sjeme velikosrpstva.

Prestanak vazalne politike. Predsjednik Tuđman od prvoga je dana prema "moćnim zaštitnicima" iz inozemstva vodio vazalnu politiku. On je tako dobrim dijelom pripravio put posvemašnjoj rasprodaji hrvatskih interesa, radi koje je i instalirana sadašnja žuto-crvena vlast. Umjesto da se nakon Tuđmana riješimo podaništva, vođeni korifejima Druge Republike posrljat ćemo kao muhe bez glave razmaženim gospodarima svijeta, naviknutima već u Tuđmanovo vrijeme da u Hrvatskoj i od Hrvatske mogu činiti što ih je volja, i pohrlit ćemo još čilije u njihov smrtonosni zagrljaj. Izgubit ćemo i ono malo suvereniteta što nam je još preostalo. Zadaća je novih, nacionalnih snaga, naprotiv, uručiti neopozivi otkaz stranim nadzornicima, proglasiti osobama nepoželjnima na tlu Hrvatske sve te bezbrojne guvernere i gubernatore, povjerenike i izaslanike bijeloga judeo-masonskog univerzuma[673], nastupiti pred njime po prvi put samosvjesno, odlučno i odrješito. Navlastito je potrebno izbjeći sudbinu posvemašnje političke i kulturne amerikanizacije.[674] Sve to nije lako, ali se može i mora, pa čak i ukoliko

[672] Da su nešto skromnijih apetita, Srbi bi se mirne duše mogli smatrati njegovim pobjednicima: prešli su Drinu i osvojili pola Bosne i Hercegovine, a u Republici Hrvatskoj masovnim su povratkom svojih petokolonaša poništili jedan od najvažnijih i najuvjerljivijih rezultata Domovinskoga rata!

[673] U ovoj se raspravi izbjegava nereflektirano zastupati prijepornu "teoriju urote". U povijesti su na djelu brojni čimbenici. (Usp. o tomu poglavlje IX (*Ekskurs*: "Načela povijesnih promjena"!) Ali jedan osobito moćan i pogibeljan čimbenik nedvojbeno jest ekspanzija globalne kriptokracije na čelu s judeo-masonskim strukturama, koje se sve više uživljavaju u preuzetnu ulogu stvarnih gospodara svijeta. U "konspiraciji", naravno, ne sudjeluje cjelokupno židovsko pučanstvo, niti je problem sa Židovima u tome što bi oni bili pripadnici "niže pasmine" (dapače je nedvojbena upravo iznimna nadarenost koja ih resi), ili možda poklonici nekršćanske religije. Riječ je o obilježjima genetski i povijesno uobličenoga nacionalnog karaktera što dolazi do izražaja upravo u političkom Židovstvu, u političkom ponašanju mjerodavnih židovskih skupina u smislu uspostave univerzalnoga globalnog *melting pot*-a te odgovarajućeg destruiranja svih zbiljskih nacija (počam od njemu najmrskijih, kao što su Nijemci, Litvanci ili Hrvati), – osim židovske. Uostalom je židovsko pitanje prije svega ostaloga metafizičko pitanje *par excellence* – tema koja bi nedopustivo prekoračila zadane okvire ove rasprave.

[674] Sjedinjene Američke Države stavile su se, nakon propasti komunizma i Sovjetskog Saveza s njegovim satelitskim pojasom, jednoznačno, otvoreno i drsko na čelo zbiljske svjetske nadvlade s izgledima na vodeću ulogu u uspostavi Novoga Svjetskog Poretka, Svetog Svjetskog Carstva Američke Nacije. Pod izlikom misioniranja "slobode", "ljudskih prava" i "demokracije", Amerika je na najboljem putu da svome

u prvi mah, kratkoročno, donese neke poteškoće. Za narodnu slobodu i nezavisnost u svakom je času potrebno biti pripravan na žrtve, znajući pouzdano da nema narodu veće žrtve negoli što je odricanje od slobode i samobitnosti. Živi i žilavi, otporni narodi tako su se ponašali kroz svjetsku povijest i jedino su tako uspijevali opstati.

Hrvatska jest u Europi, uvijek je u njoj bila, i ona u njoj mora ostati, ali se s europskim državama može sporazumijevati samo temeljem bilateralnih pregovora i sporazuma vođenih sa stajališta dobro shvaćenoga hrvatskog nacionalnog probitka. Hrvatska ne smije srljati u nametnute judeo-masonske, tehno-birokratske "integracije", jer joj to priječi dužnost obrane vlastita, krvlju izvojštenog suvereniteta. S druge strane, ona će, čim sazriju uvjeti u našem okruženju, svakako postati sudionicom mnogostruke suradnje u budućoj slobodnoj Europi nezavisnih nacionalnih država. Hrvatski interes nije priključivati se "u paketu" već gotovim međunarodnim agregatima, i to još nakon dugotrajnog i skrajnje nepovoljnog povijesnog iskustva s nadnacionalnim udruživanjima. Nova Politika morat će konkretno procjenjivati mjerila suradnje i odabira savezničkih zemalja, ne uključivati se u blokove, i ne obvezivati se nikomu doli – vlastitu narodu.[675]

diktatu podvrgne čitav svijet, na način čijoj bi totalitarnosti mogle zavidjeti i najokrutnije klasične despocije. Nu, kao i uvijek, kada se nad naš usud nadvije golema pogibelj, tada se pokreću i spasonosne snage. Protiv Amerike i njezina nakaznog programa unifikacije svijeta, dakako, Hrvatska se ne može boriti sama. Protiv njih valja prizvati u život jednu *nacionalističku Internacionalu*. Ona će uspijevati samo u onoj mjeri u kojoj budu jačale nacionalne silnice u Njemačkoj i Rusiji, i u kojoj se Europa kao zajednica suverenih nacionalnih država bude konstituirala u samostalni čimbenik neovisan o Novomu Svijetu. A za Republiku Hrvatsku u međuvremenu može se samo preporučiti oslon na veliki arapsko-muslimanski svijet, Kinu i ostala snažna uporišta protuameričke fronte otpora. Svakako, teško će biti poduzeti uvjerljivo približavanje islamskom bloku ako se kod kuće ne riješi odnos spram Hrvata islamske vjeroispovjedi. I taj je odnos dobrano narušen upravo "zahvaljujući" djelovanju američkih globokrata, koji su u hrvatskoj Bosni i Hercegovini inscenirali nesretni bratoubilački rat između Hrvata katolika i Hrvata muslimana.

[675] Hrvatski interes nipošto nije u priključivanju dekadentnoj i ujedno totalitarnoj, centralističkoj Europi, koja Hrvatskoj niječe suverenitet i koja je, postupajući prema svojim potrebama, materijalno i moralno može samo uništiti. Dok je stanje ovakvo, ako je već do "integracija", Hrvatskoj bi bilo daleko korisnije i neusporedivo manje rizično "integrirati" se u Aziju umjesto u Europu. U Aziji države su još uvijek suverene, nezavisne, one njeguju svoje identitete, vode samostalnu politiku i čuvaju se od međusobnog miješanja u unutarnje poslove. Politika se u tim zemljama još uvijek smatra nečim sakralnim, vođama se upućuje strahopoštovanje, a ako su se neke od njih izvana i amerikanizirale – poput Japana ili Saudijske Arabije – iznutra su sačuvale, pouzdano spasile svoju nepatvorenu bit.

Desno – konzervativni duh. Hrvatska Nova Politika, koja će morati biti spremna podvući crtu pod umjerenjački i strašljivi, polovični, nagodbenjački mentalitet prošloga razdoblja, ne treba zazirati od zdravih ideja kojima struji čitava europska tradicija, od onoga što je u njoj životvorno i što nas vodi dalje. Hrvatska politika mora se prožeti državotvornim nacionalizmom kao svojim temeljnim načelom. Ona mora narod uvjerljivo povesti i uistinu ga voditi, osokoliti ga na novu veličinu, novi polet, na velike nacionalne pothvate, mora mu usaditi strastveni duh revolucionarne romantike, etos borbenog idealizma. Mora dosljedno provoditi zajedničarsku solidarnost, stvarati pripravnost na žrtve, ali i jamčiti njihovu pravednu raspodjelu; mora njegovati258 staléšku harmoniju, budno pazeći na čuvanje nacionalnog jedinstva i zatirući u začetku svaki pokušaj stvaranja nacionalnog razdora. Mora nadalje uvažiti činjenicu ljudskih razlika i učiniti sve kako bi naravne razlike u sposobnostima, moćima i potrebama dobile svoje primjereno društvovno priznanje. Buduća hrvatska država ima biti korporativna država autoriteta, ranga i hijerarhije, jedinstva vlasti, mora odgajati svoje elite na svim područjima narodnoga života, brinući se da jednakost ne proguta slobodu, a da apstraktna sloboda ne poništi odmjerene i primjerene, konkretne pravice i sloboštine, jer drugih nema i ne smije biti u svijetu politike – ako ona hoće izbjeći kušnji utopijskog terora.[676] Ali, Nova Politika nikada ne smije postati isključivim oruđem povlaštene, elitne manjine, gubeći iz vida cjelinu nacionalne zajednice i *mandat Neba*

[676] Sloboda nije entitet političkoga, nego metafizičkoga reda. U metafizičkom smislu ona je apsolutna, ali ona u političkom smislu ne smije pokušati da to bude, inače će nastupiti njezina negacija: liberalizam je protivnik slobode. U državi sloboda treba biti konkretna iznimka (za koga, za što, od čega, kada, kako, gdje), a nipošto pravilo, zakon, dogma. Zato: ne *sloboda* (apstraktni singular), nego *sloboštine* (konkretni plural). Uz sloboštine (namjesto "građanskih sloboda") idu i *pravice* (umjesto "ljudskih prava"). Država svakako mora biti pravna, u smislu da moraju postojati dobri razlozi za povjerenje u zakone, ali ne u smislu pravne dimenzije kao vrhovnog cilja i bitne sadržine države. Uostalom, ne vladaju zakoni, nego ljudi, koji stvaraju, mijenjaju i krše zakone. I Aristotel znade da je bolja vladavina izvrsnog čovjeka negoli izvrsnog zakona. A iznad *pravne* mora biti *pravedna* država. Pravna država traži da se priredi korektno suđenje Vinku Sindičiću, osumnjičenom za umorstvo hrvatskoga velikana Brune Bušića (kako bi se svratila pozornost s pravih krivaca). Ako se ne prikupe uvjerljivi dokazi da je on ubojica, pravna će ga država osloboditi, i oslobodila ga je, kako sam od samog početka predviđao. Ali, zna se sa sigurnošću da je Sindičić ubio desetak drugih Hrvata. Načela pravedne države zahtijevala bi da se on zbog njih, ovako ili onako, osudi na smrt, bez obzira na to jesu li ona u međuvremenu možda "zastarjela". Zanimljivo je, nadodajmo, kako u pravnoj državi Hrvatskoj zastarijevaju samo zločini počinjeni nad Hrvatima; zločini koji se pripisuju Hrvatima, pak, prema pravnim načelima i praksi Republike Hrvatske, nezastarivi su.

koji joj je dodijeljen kao obveza da zdušno skrbi za *sve* njezine pripadnike.

Jaka država, a ne anarholiberalno dokidanje države. Nakon što su doživjele propast ideologije koje su vjerovale u dobroga čovjeka iskvarenog institucijama, ponovno je oslobođen prostor starim i nepogrešnim uvidima u palu narav čovjekova stanja, kojega može ispraviti i uzdići samo čvrsti autoritet nadosobnih instanci kadrih da pojedincu pruže utočište i sigurnost, poduku, nadzor i pravi naputak. Hrvatska država budućnosti ne će više smjeti biti onemoćali liberalni "noćobdija" koji se brine samo za poštivanje zakona kako bi se u miru, nesmetano, mogli razvijati posebnički egoizmi i njegovati kojekakvi skupinski interesi. Jaka država mora značiti i jaku, pobjedničku vojsku, kojoj se ima odavati potpuna zavrijeđena čast, te samosvjesni, suvereni, aktivni, ponosni i dostojanstveni stil pred vanjskim svijetom[677]. U vremenu u kojemu se vojni izdatci smatraju suvišnim luksusom izgladnjela naroda, Nova će Politika morati jasno predočiti da bez puške ne može biti ni kruha, i da vojni i gospodarski probitak nipošto nisu u odnosu disjunkcije, nego da se dopunjavaju i međusobno uvjetuju. Jaka država, nadalje, znači učinkovitu zaštitu za sve svoje pripadnike, ali i djelotvorno zastrašivanje i zaustavljanje te nemilosrdno uklanjanje svih svojih stvarnih, posvjedočenih neprijatelja, ne samo vanjskih nego i unutarnjih.

Zakonodavstvo mora biti jednostavno, strogo i pravedno. Jednom zauvijek mora doći kraj pomodnom i konformističkom, nepromišljenom i paušalnom preuzimanju inozemnih uzora. I u pitanjima pravosuđa također se država mora voditi isključivo nacionalnim interesom. Ovaj pak nalaže da se, u smislu odmazde, ali i prevencije, veliki zločini sankcioniraju i kapitalnom, smrtnom kaznom. Upravo je groteskno da je Hrvatska ostala bez nje – kako bi se dodvorila dekadentnom Zapadu – baš u času kada joj je, zbog koljačko-genocidne agresije s barbarskog[678]

[677] Sve ono, dakle, čega je bio notorno lišen nastup dugogodišnjeg Tuđmanova šefa diplomacije, orjunaškog izdanka iz Makarske dr. Mate Granića (znanog i pod nadimkom *Granjo Zweig*), nakon njegova ljigavo-dodvorničkog posjeta Izraelu.

[678] Možda ovdje ne će biti na odmet istaknuti kako riječ "barbari" svjesno rabim u jednom od njezinih pejorativnih značenja. Riječ je, kao onomatopeja, nastala u uporabi antičkoga grčkog ksenofobičnog šovinizma, i označavala je sve ne-Helene kao niže ljude koji ne umiju niti govoriti, nego izriču samo nerazumljivo "bla-bla" (οι βαρβαροι). U kasnijoj uporabi kao *pars pro toto* "barbari" su svi divlji, prostački, neodgojeni, primitivni narodi ili ljudi. Takvima su se tijekom svoje agresije na Hrvatsku pokazali i Srbi. To nas, međutim, ne smije navesti na uskrat poštovanja onim, isto takvim barbarima, koji su u ranom Srednjem Vijeku obnovili Rimsko Carstvo i postavili pretpostavke visokoj europskoj kulturi. Stvaralačkih potencijala srpski imperijalizam nikada nije imao, on je bio nadaren samo za rušenje.

Istoka, ona bila najpotrebnija. Nacionalni interes također se protivi programu i praksi pobačajnoga genocida, i zato je zadaća Nove Politike svim primjerenim sredstvima stati na put ogavnom zločinu masovnog ubijanja nerođenih naših sunarodnjaka, kao jednoj od najstrašnijih pogibli što su se nadvile nad sudbinom nacije.

Suverenitet nad poviješću. Jaka država, što je zagovara Nova Politika, mora biti jaka, čvrsta i samosvjesna i u svojemu odnošaju spram nacionalne prošlosti. Jedna se od najčešće rabljenih neprijateljskih smicalica sastoji upravo u pokušaju da se hrvatski narod istrgne iz svoje ukorijenjenosti u vlastitu povijesnu prošlost. Narodna egzistencija rasprostire se kroz sve tri vremenske dimenzije: ona je i prošla i sadašnja i buduća. Političku odgovornost ne snosimo samo pred današnjim naraštajem, nego i pred ranijim i kasnijim pokoljenjima hrvatske nacije. Odgovorni smo svim generacijama tragične i junačke hrvatske prošlosti; što god mi danas politički činili, iskrsavaju pred našim duhovnim pogledom Tomislav i Jelačić-ban, Zrinski i Frankopani, srednjevjekovni naši kneževi i bleiburške legije, pomalja se iz vječnosti čitava hrvatska uzvišena Republika Mrtvih, i dužni smo im svima položiti računa o svojim djelima, jer su oni naši neumoljivi kritičari, baš kao što su to i oni još nerođeni, kojima ostavljamo u baštinu ovaj naš od pređa posuđeni hrvatski grumen. Narod se ne sastoji samo iz trenutačnoga biračkog tijela; u njega su uključene sve nacionalne naplavine, od narodnosnog iskona do danas. Odnos prema prošlosti, poštovanje što ga iskazujemo ranijim generacijama, stoga su mjera naših ovlasti za ovladavanjem sadašnjošću, njezinim ljudima i izazovima. Bez iznimke svi hrvatski neprijatelji savjetuju nam da se okanimo povijesti, osim ako nam ona ne će služiti za vječno pothranjivanje hrvatskih kompleksa krivnje i niže vrijednosti, a njima za nepresahlo ucjenjivanje i podcjenjivanje hrvatskoga naroda pod izlikom tobože neusporedivih i neoprostivih zločina što ih krije povijesno pamćenje. Za sebe, dakako, neprijatelji pridržavaju pravo prisjećanja na vlastitu prošlost, samo je oni ne koriste kao arsenal povoda za ritualno kolektivno posipanje pepelom, nego je, kroz mitologiju *holokausta*, zlorabe radi izigravanja apsolutne žrtve, kojoj je stoga dano i apsolutno pravo prevlasti nad narodima.

Narod, pa ni hrvatski, ne može biti suveren ako sebi ne prisvoji i suvereno pravo na odabir svojega odnosa prema nacionalnoj prošlosti i ne prigrabi si monopol na interpretaciju svoje povijesti. Ako u sklopu Nove Politike zatražimo i najavimo reinterpretaciju, štoviše, potpunu rehabilitaciju jednog od ključnih, svijetlih trenutaka hrvatske prošlosti – Ustaškoga pokreta i Nezavisne Države Hrvatske, onda to ne činimo zato da bismo zagovarali povratak prošlom životu, nego da bismo odali

pravdu prošlim pokoljenjima u tijeku svete borbe za Dom, a ujedno oslobodili današnje pokoljenje nesnosnih inozemnih miješanja u naše pravo da prosuđujemo svoje veličine, svoje uspone i padove, da sami promišljamo povijesnu dimenziju hrvatskoga nacionalnog bića.

Dovršenje nacionalne države. Za razliku od onih koji nakon uspostave Republike Hrvatske, olako koliko i gromoglasno, proglašavaju prevladanost nacionalističkog stava, Nova Politika mora u svoj arsenal prihvatiti i kategoričnu svijest o nacionalizmu kao neugasloj težnji naroda ne samo časovitu ozbiljenju svojeg oslobađanja od inozemnog okupatora ili stranoga gospodara, nego i stalnom unaprijeđivanju svojeg probitka, potvrđivanju, učvršćivanju, jačanju svojega bitka, te pospješivanju svih vidova svoje samobitnosti i nacionalne veličine. Hrvatska država u tom je smislu zamisliva samo kao nacionalna država hrvatskog naroda. Pripadnici etničkih zajednica ili nacionalnih manjina također u državnom, političkom smislu moraju biti pripadnicima hrvatske nacije, dočim je sve njihove etničke posebnosti moguće njegovati izvan dosega državnih ovlasti i vrhovništva.

Država mora poduzeti sve mjere prikladne za sustavni povratak hrvatskih masa iz iseljeništva i njihovo skladno i bezbolno uključivanje u nacionalni život. Strogim mjerama mora se suzbijati, ali i unatrag kazniti sve vidove protuhrvatskoga zločina, počinjene pod obje Jugoslavije jednako kao i u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i Republici Hrvatskoj. Kako bi se, međutim, izbjeglo starozavjetno, vizentalovsko, apsolutističko istjerivanje pravde do Sudnjega dana, vlast mora pridržati pravo da, mudro procjenjujući državni i nacionalni interes glede sankcioniranja zločina počinjenih protiv hrvatskog naroda i države, stanovite zločine, počinitelje zločina ili skupine zločinaca u određenom trenutku podvrgne djelomičnom ili potpunom oprostu od kazne. Pritom se mora bezostatno poštivati načelo da svim protuhrvatskim prekršiteljima zakona moraju, koliko je moguće, suditi hrvatski sudovi, kao i da se hrvatskoga građanina ni pod kakvom izlikom, bez obzira na kakve god okolnosti, ne smije izručivati stranim tribunalima, bili oni nacionalne naravi, ili se pak prikazivali "nadnacionalnim" sudištima u režiji fantomske "međunarodne zajednice".

Samo nova obitelj može biti temeljna stanica. U Hrvatskoj, a ona taj usud dijeli s drugim zemljama žrtvama liberalnog permisivizma i demokratske dekadencije, već u trećem naraštaju mladež je zapuštena u stanju koje bi se moglo jednostavno odrediti kao stanje potpune neodgojenosti. Pod utjecajem šezdesetosmaških ljevičarskih mušica o "antiautoritarnom odgoju", stasali su naraštaji mladeži s onu stranu uljuđenih manira kultivirane ljudske zajednice, odrasli u okružju sveopće

anomije, apatični spram svijeta što ih okružuje te skloni svoju egzistencijalnu ispraznost utapati u drogi, rocku i ekscesivnoj spolnosti osamostaljenoj u cilj za sebe. Hermafroditizirani očevi, pritisnuti feminističkom dogmatikom jednakosti spolova, izgubili su muževnu samosvijest i prepustili inicijativu svojim "emancipiranim" suprugama. Ove su pak, opčinjene duhom vremena, sebi uvrtjele u mozak da smisleniji opstanak jamči ponosno mjesto uredske tipkačice, socijalne radnice, saborske zastupnice ili borca za "ženska prava", negoli tradicionalna, organski izrasla i naravna uloga vjerne žene, nježne majke-odgojiteljice novog naraštaja, središta skladnog obiteljskog života te čuvarice domaćeg ambijenta ljubavi, odanosti, sigurnosti i zaštićenosti.[679]

Žena je oholo odbacila svoju ulogu stroja za rađanje, pretvorivši se u stroj za ubijanje nerođenih. Nedorasla djeca pak huškaju se već i u Hrvatskoj, po oprobanom modelu izopačene zapadnjačke civilizacije, na sumnju i nepovjerenje spram vlastitih roditelja, kako bi se nedozrijelost, prkos i obijest mladoga naraštaja zloporabili radi stvaranja koalicijske fronte dekadentne države i indoktrinirane, izmanipulirane djece protiv tobožnjega roditeljskog terora – s ciljem da se dobrano načeta obitelj konačno dotuče.

Ne treba opširnih raščlambi kako bi se uspjelo zaključiti da je prikazana strategija požnjela uspjeh, te da je na ovaj način tradicionalnoj obitelji odzvonilo. Ovakva kakva je, obitelj ni u Hrvatskoj ne može biti stup narodne zajednice, vrednota vrijedna uščuvanja. Nju, naprotiv, valja srednjoročno svim primjerenim načinima razgrađivati i dokidati, eda bi se uz svestrano državno upletanje, i u okviru općenitog nacionalnog preporoda, stvorile pretpostavke za povratak tradicionalne podjele rada među spolovima, poništenje utopijske, terorističke i rušilačke ideologije "dječjih prava", te ponovno preuzimanje roditeljske dužnosti u odgovornosti za odgoj novih generacija. Nova Politika dužna je provesti nacionalnu mobilizaciju mladeži kako bi je istrgnula iz ralja dekadencije, a tek restaurirana autoritarna obitelj, kao organska zajednica sociobiološkoga zdravlja, moći će opet postati predmetom pune državne zaštite i potpore.

Osobita područja zaštite i obnove. Zadaća je politike čuvati staro, ono vrijedno uščuvanja, ali isto tako i stvarati novo gdje staroga više nema, ili gdje je ono zamrlo i zatrovano do te mjere da nam valja obnoviti nestalo i vrijedno kako bismo ga mogli štovati i čuvati. To je,

[679] Bezočno laže svaka koja tvrdi da to dvoje može skladno pomiriti. Uvijek strada jedna ili druga strana. Žena je ili autentična žena ili nastrana feministica. *Tertium non datur*, oboje se odjednom ne može biti.

po prilici, smisao "organske konstrukcije"[680] o kojoj govori Ernst Jünger i koju zagovara Konzervativna Revolucija. Nova Politika u Hrvatskoj morat će se posvetiti spašavanju naravnog i uljudbenog okoliša i baštine od prijeteće propasti, ali će ujedno prionuti i na posao obnavljanja onoga što je već uništeno i propalo, kao i pospješivanja onoga čiji naravni i spontani razvitak valja potaći, otrgnuti iz mrtvila, pokrenuti iz zastoja. U Hrvatskoj treba izgraditi sve što su prošla razdoblja porušila, a nije rušila samo srpska okupacija u žestini agresivnoga rata, nego je to zdušno činila i velikosrpska vladavina komunističke Jugoslavije kroz desetljeća ubitačne mržnje prema narodu i zemlji Hrvata. Ona je Hrvatsku sustavno cijedila, izrabljivala i pljačkala, da bi je napokon ostavila kao sivu, zaostalu, siromašnu provinciju pred kojom je tek sada, nakon odlaska HDZ-a (i nakon što bude okončana privremena vladavina ovih koje je narod izabrao za inat istrošenim šeksima i pašalićima) – zadaća velike gradnje. U njoj mogu i moraju naći svoje mjesto svi stališi, naraštaji, svi sastojci hrvatskoga naroda, naći mogućnost poštenog, ispunjajućeg, oduševljenog rada, mobilizacije na zamašne pothvate i postizanje životnoga smisla.

Božji, ljudski i nacionalni razlozi nukaju nas na najširu zaštitu i unaprijeđivanje naravnog okoliša te njegovo uščuvanje od ugrozbe, povrede i uništenja koji nastaju kao posljedak nesmiljeno izrabljivačkog stila privrednoga rasta, te prevlasti glavničarsko-novčarskog mentaliteta nad vrednotama narodnoga prostora i ljudskog ambijenta.

Hrvatsku valja obnoviti tvarno, ali i duhovno. Stoga je potrebno osnovati posebno Ministarstvo nacionalne uljudbe. Država mora preuzeti zadaću zaštite, poticanja i razvitka uljudbenog tvoriteljstva. Mora zgotoviti konačni i obvezatni nacionalni školski program i poduzeti odgovarajuću reformu Sveučilišta. Mora stvoriti uvjete za svestran i temeljit, autoritaran i nacionalan, domoljubni i državotvorni odgoj hrvatske mladeži.

Dočim s jedne strane država mora snažno poduprijeti nacionalne sadržine, dužnost joj je i skrbiti za produktivne dodire sa svijetom, navlastito s europskim kulturnim krugom, u onomu što je u njemu zdravo i životvorno. Istodobno valja zauzdati poplavu amerikanizma i zapadnjačke dekadencije. Od osobite je važnosti obrana ugroženoga

[680] Riječ je o konzervativnom paradoksu. Klasični konzervatizam prihvaćao je samo organski izrasle (*gewachsene*) zbiljnosti, smatrajući mehaničke intervencije – u koje spada i revolucija – nedopustivima. Nakon sloma staroga svijeta sa svojim neupitnim vrednotama, nakon francuske revolucije, međutim, sve je manje bilo onih autentičnih sadržina koje bi konzervativni um želio konzervirati. Postalo je jasno, najkasnije s Konzervativnom Revolucijom u početku XX stoljeća, da će se nanovo morati stvarati, načiniti (*machen*), "konstruirati" ono organsko, uščuvanja vrijedno.

hrvatskog jezika, i stoga je neophodno donijeti Zakon o zaštiti hrvatskog jezika, kao i imenovati Državno povjerenstvo za hrvatski jezik, da nacionalna politika, u suglasju s jezikoslovnom strukom, konačno potakne standardizaciju hrvatskog jezika donošenjem službeno obvezatnoga leksičkog rječnika, gramatike i pravopisa te fiksiranje, kodificiranje i normiranje primjerenih neologizama.[681]

U početku svoje vladavine HDZ je, ponesen još uvijek patosom i strašću nacionalne revolucije (premda se ona u stvarnosti nikada nije dogodila), čak jednom ministarstvu prepustio poslove oko duhovne obnove[682], i stao raspisivati natječaje za najbolje zamisli ili projekte na tom području. Ovo prvotno oduševljenje ubrzo je splasnulo, manjkale su prave ideje i vizije, nije bilo primjerenoga stava i stajališta, a HDZ je iz godine u godinu zorno svjedočio kako se njegov ideal duhovne, ćudoredne obnove srozao do nizina banalnoga grabeža i materijalnog bogaćenja jedne nove, skorojevićke nomenklature koja je pokazala nemalo talenta za zgrtanje novaca te različitih nekretnina i pokretnina, ali nije očitovala ni najmanje dara za korištenje novostečene gospodarsko-financijske moći radi uzdizanja kulturne razine i stvaranja novih vrednota, sukladnih veličini hrvatskog trenutka. Tako se dogodilo da je duhovna obnova u Tuđmanovoj epohi posve izostala, i da je za njegova desetljeća zamro svaki ozbiljniji i spomena vrijedni kulturni život, ustuknuvši gotovo bezostatno pred navalom najordinarnijeg kiča i šunda u likovnoj i glazbenoj umjetnosti, u arhitekturi i urbanizmu, u sferi pisane riječi, žurnalizma i medija, u kazalištu i filmu, napokon u prevladavajućim socijalnim manirama te u manifestacijama općeg ukusa. Buduća Hrvatska morat će zato, obnovivši nacionalni zavjet i državotvorni polet, postaviti i preduvjete neophodne za konačni procvat više duhovne kulture u hrvatskom narodu, uključujući ne samo područja znanja i ljepote, nego i novi etos primjeren nacionalnom i državnom dostojanstvu i općeniti ambijent spontanog, autentičnog stvaranja u slobodi.[683]

[681] Jezik je Božji dar koji se mora razvijati organski i spontano. Ali kada je mehanički ugrožen jezičnim imperijalizmom sličnih (srpski) ili nesličnih (američko-engleski) jezika kao instrumenata neprijateljske kulturne i političke hegemonije, *glotofagijom* (jezikožderjem), – tada ga valja braniti svim sredstvima koja stoje na raspolaganju snažnoj, samosvjesnoj i kulturnoj nacionalnoj državi.

[682] Vodio ih je don Anto Baković.

[683] U jednom specifičnom smislu, pokret duhovne obnove morat će značiti i obnovu Hrvatske Pravoslavne Crkve. Upravo suočena s neželjenim, nametnutim povratkom izbjeglih srpskih masa na mjesto zločina, Hrvatska će morati ukloniti jedan od posljednjih relikata jugoslavensko-velikosrpske tiranije, filijalu srpske autokefalne nacionalne crkve. Osobito na hrvatskom tlu ona ne predstavlja ništa drugo doli jedan od petokolonaških instrumenata strane vladavine u obliku parakršćanske, svetosavske sekte, neprijateljsku organizaciju koju valja bez mnogo premišljanja staviti izvan zakona. U početcima Republike Hrvatske, dok je još bilo lakše razmišljati na zdravi državotvorni način, ideja o obnovi HPC prostrujala je na tren kao svježi povjetarac kroz sredine hrvatskoga katoličanstva (p. Juraj Kolarić), srpsko-pravoslavnoga življa u Hrvatskoj (maestro Metod Viličić, ing. Milan Babić – da ga se ne poistovjeti s istoimenim kninskim zubarom!) i nacionalističke politike (Nova Hrvatska Desnica). Nu razgovori o ovoj važnoj temi ubrzo su utihnuli, a inicijativa se do daljnjega nasukala na otporima Katoličke crkve u Hrvata. Njezini su mjerodavni govornici jasno razglasili da problem ne smatraju bitnim (osobno mi je to rekao i sam kardinal Kuharić; ali što je onda uopće bitno?!), te da se u zahvate poput ovoga ne smije miješati politika, kako je ona to učinila u vremenu NDH. Budući, međutim, da postojanje i djelovanje Srpsko-pravoslavne crkve usred Hrvatske predstavlja političku i nacionalnu prijetnju *par excellence*, Nova će se Politika itekako morati pozabaviti i tom temom.

Gospodarstveni temelji. Velika je pogibelj u vjerovanju da gospodarska pitanja nekim čudotvornim automatizmom rješava samo gospodarstvo. Tu je na djelu uobičajeni *ekonomizam*, uvriježeno shvaćanje materijalističkoga XIX stoljeća, svojstveno u jednakoj mjeri i marksističkom socijalizmu i liberalnom kapitalizmu, da ekonomija samu sebe stvara, obdržava i tjera naprijed. Međutim, politika uvijek ima primat nad gospodarstvom. Već i sam izbor gospodarskoga modela nije posljedak kakve mistične fatalnosti izvan ljudskoga domašaja, ili unutarnje određenosti zakonima što djeluju u samoj gospodarskoj oblasti, nego je plod ljudskoga promišljanja i odluke sukladnih odabiru političkog svjetonazora. Komunistička planska privreda nije bila rezultat tajnovitih i neobjašnjivih okultnih zbivanja u tvornicama ili u proizvodnoj tehnici, nego rezultat odluke komunističkoga Politbiroa prema naputcima što ih krije marksistička dogmatika. Na isti način, liberalni politički stil individualističkog natjecanja prema maksimi *laissez faire, laissez passer* (pustimo da svatko čini što mu drago i da se stvari odvijaju svojim tijekom) izrodio je i istovrsno gospodarstvo slobodne tržišne utakmice u kojoj se (krivo) pretpostavlja da dobro shvaćeni individualni interes mora dovesti i najvećoj mogućoj sreći sviju.

Stoga i Nova Politika mora određivati svoje prioritete glede gospodarskoga sustava, mora prihvatiti ekonomsku filozofiju koja odgovara njezinim temeljnim političkim načelima. Kao što i sama predstavlja politiku Trećega Puta[684] – s onu stranu komunističke tiranije i deka-

[684] Već je, u prethodnom poglavlju (XIV: "Je li budućnost desno?"), istaknuto da zagovornici nekakve srednje mjere između liberalnog kapitalizma i socijaldemokracije ne predstavljaju uistinu *Treći Put* suvremene politike. Još pred par desetljeća američki je novinar Marquis Childs uporabio taj izričaj, kako bi označio švedsku socijaldemokraciju kao neku eklektičnu sintezu socijalizma i kapitalizma; danas ga svojataju Schröder i Tony Blair. Ali su Treći Put dvadesetih i tridesetih godina XX stoljeća predstavljali tadašnji fašistički pokreti: ni komunistički (ili socijalistički), niti liberalni (ili demo-

dentnoga liberalno-demokratskog individualističkog permisivizma – tako će joj i gospodarstvo tragati za Trećim Putom s onu stranu kako planske tako i privatne privrede. Nakon propasti europskih komunizama, i u gospodarstvu, a ne samo u politici, liberalizam je postao najvećim neprijateljem. Zato nam je suzbijati sve pogibli i napasti sada prevladavajućeg privrednog oblika – liberalnoga glavničarstva. Država ovdje ima odlučujuću riječ, kao i u užoj domeni politike, kao i u kulturi, u svim sferama. Bez totalne države nema totalnog oporavka naciji.[685]

Hrvatskoj je potrebna jaka privreda, nu oslobođena megalomanskih predočbi; po mogućnosti autohtona, a ako bude neizbježno, i autarkična. Rasprodaja Hrvatske kao vid zločina veleizdaje – ne smije nam se dogoditi. Međunarodni pritisci, iskorištavanje i ucjenjivanje hrvatske privrede preko svjetskih gospodarsko-financijskih policajaca, MMF-a i srodnih hegemonističko-kozmopolitskih središta moći u službi opskurnih oligarhijskih interesa, bit će stavljeni izvan zakona.Treba nam manje a više ozdravljenoga poljodjelstva (koje bi, priključivanjem Europskoj Uniji, postalo prvom žrtvom velikodušnog i veleizdajničkog odricanja od državnog suvereniteta!). Od ključne je važnosti za obnovu narodnoga života povratak seljaka zemlji, restauracija seljačkoga stališa, revitalizacija sela, te njegovanje nepatvorene ruralne uljudbe.

Kroza sve gospodarske djelatnosti važno je provesti istinsko štovanje dostojanstva rada i radnika, te skrbiti za jedinstvo, harmoniju i

kratski). I danas tek u korjenitoj desnici ima smisla vidjeti nešto doista treće. Tek se tu ozbiljno razmišlja o alternativama onom teroru i dekadenciji, što su nam ih namrijeli ovovjeki ljevičarski ideologemi i poretci. Ja sam već sedamdesetih godina buduću Hrvatsku smatrao idealnim poligonom za provođenje Trećega Puta, jer je u vrijeme blokovskoga bipolariteta i kondominija ona već i geopolitički bila zemlja *između* Istoka i Zapada: ni tu ni tamo. Do danas nije nam bilo dano iskušati ga ovdje. Nu, što nije bilo, još može biti. Svakako bi, međutim, za ozbiljenje hrvatskoga Trećeg Puta morala biti mjerodavna načela *kontinuiteta* (ali, nakon jugoslavenske cezure, valja tek stvoriti ono što bi se imalo uščuvati, nadovezujući na prijašnje vrednote), *autoriteta* (takvog koji se ne bi mogao izroditi u tiraniju à la komunizam) te *pluraliteta* (jedinstva svih hrvatskih različitosti, ukupnosti njezina bogatstva – za razliku od mehaničkog, agnostičkog, doktrinarnog i ideološkog "pluralizma").

685 Totalitarizam jest jedna od oznaka modernoga XX stoljeća (usp. o tomu uvodno I poglavlje "Na razmeđu Tisućljećâ"!). Ali mi nemamo drugoga načina istrgnuti se prevlasti totalitarne Moderne doli da joj uzvratimo protumodernim totalitarizmom, usklađujući pritom sve napore s pokretom na stvaranju jedne samoobrambene nacionalističke Internacionale ugroženih naroda bijele Europe, pa potom i izvaneuropskih nacionalnih zajednica. Time će se ujedno dotući zamiruća, nu svejedno još uvijek snažna i golema pogibao, ali i postaviti temelji pozitivno Novomu, *Novom Eonu*. Jer, samo je desničarsko-aristokratski *Novi Eon* uistinu kadar predstavljati i branu i alternativu postmodernom ljevičarskom *New Age*-u.

solidarnost rada i kapitala. Mogućnost života od poštenog rada jest učestala, koliko i jeftina aksiomatska fraza, koju međutim uistinu želi i može provesti u djelo samo odgovorna nacionalna država opskrbljena za to neophodnim ovlastima. Vrhovna vrednota gospodarsko-socijalne sfere mora biti solidarnost, što će reći drugarska povezanost i zajedničarska uzajamnost, cjelovitost i sveukupnost odnošaja pojedinca i nacije uz međusobnu odgovornost.[686] U državi organske, korporativne solidarnosti nema mjesta pravu na štrajk kao klici klasne borbe i nacionalnoga razdora. Nasuprot pravu na štrajk stoji zahtjev nacionalnoga jedinstva i solidarnog žrtvovanja za narodnu zajednicu. Stoji, međutim, i obveza države da osigura uvjete koji će štrajk učiniti suvišnim, ili tek iznimno podnošenim sredstvom otpora i nužne samoobrane u slučajevima u kojima država prekrši mjere na koje se obvezala. Nu upravo stoga jer je nacionalna, ona skrbi o cjelini nacionalnoga korpusa, pa iz toga slijedi i da socijalnu politiku, koja je inače u praksi ljevičarskih stranaka tek puko sredstvo opsjenarske demagogije, ispisuje velikim slovima i shvaća je smrtno ozbiljno. Ona doduše nema ambicije niti želje biti država-dadilja, ali svakako ne želi i ne može biti ni država-maćuha.

Ljuto se, međutim, varaju predstavnici nove vlasti, skupa sa svojim inozemnim pokroviteljima, kada preporučaju neku maglovitu, neodređenu, ali zato "punu demokratizaciju" kao povlašteno sredstvo rješenja čitavog ovog golemog kompleksa gospodarsko-socijalne problematike. Ako je išta sigurno, onda to da se, osobito na ovom području, lijek ne može pronaći sve dok se ne podvuče crta pod uobičajena polovična sredstva, i s velikim ovlastima i velikom odgovornošću, dostatno dugotrajnim mandatom i uklanjanjem demokratskih smetnji, ne započne *sve Novo*!

* * * * *

Kako bi postigla svoje ciljeve, Hrvatska mora ozbiljno shvatiti svoju volju za suverenitetom, i ne smije ustrajno zapitkivati "što će reći svijet" ako ona poduzme ovaj ili onaj korak. Hrvatske elite nisu dužne slušati imaginarni svijet, nego su dužne osluškivati bilo hrvatskoga naroda. One se ne moraju prilagođavati ovoj nakaznoj, umjetnoj, protunarodnoj Europi manjevrijednih klika rutinera bez ideja i ranga, koja je ionako osuđena na propast, nego se pravodobno moraju uključiti u pokret europskih nacija za slobodu, kako bi spremno dočekale ono

686 Kod Nikolaia Hartmanna solidarnost je i izričito ćudoredna vrednota. Usp. *Ethik* (1926), str. 387 f.!

spasonosno Novo, koje još nitko nije vidio, ali nam već nestrpljivo kuca na vrata.[687] Drugi nam ne će iz vlastita poticaja pomoći "na lijepe oči", nego sami moramo sastaviti svoj velebni projekt za XXI stoljeće, formulirati viziju i razraditi zamisao njezina ozbiljenja.

Istina je, ipak, da nam za to ozbiljenje, za potpuno ostvarenje nacionalnoga programa, treba povoljnog, benignog okružja. Treba nam oslona na srodne težnje što počinju prožimati druge europske narode. Moramo se, dakle, na vrijeme priključiti velikoj struji koja će već sutra odlučno zatražiti potpunu preinaku sadašnjih europskih predočbi i ciljeva. Moramo se založiti, skupa s drugima, s Nijemcima i Madžarima, Rusima i Flamancima, Švedima, Poljacima i Albancima[688], za jednu Europu koja ne će gutati nacionalne samobitnosti kako bi ih, po američkom

[687] U tom je smislu vrlo znakovit ulazak ministara Haiderove stranke *Die Freiheitlichen* (FPÖ) u austrijsku vladu (veljača 2000). S jedne strane, nacionalna je desnica posvjedočila svoj uspon, snagu i popularnost, a s druge Europska unija, zazivanjem nesmiljenih "sankcija" protiv Austrije, u kojoj se samo provodi suverena, demokratska narodna volja, potvrđuje svoju protunarodnu, totalitarnu, posve protivno svojim demokratskim dogmama zapravo protudemokratsku narav. Nema dvojbe da će ove unitarne, terorističke tendencije iz tehno-birokratskih jazbina Straßburga i Brussela i nadalje jačati, pa se ne bi trebalo čuditi ako Unija jednoga bliskog dana u nekoj državi, čiji se narod usudio glasovati po svojoj volji, intervenira, poput negdašnjega staljinskog SSSR-a, i vojnom silom. Nu isto je tako sigurno da će ta prijetnja narodnoj slobodi izazvati otpor. Austrijski *Slobodarci* dr. Jörga Haidera već su i prijašnjom svojom politikom predstavljali dio fronte otpora. Ubrzo će se pokazati da je kozmopolitiski globalizam moguće suzbijati samo nacionalističkim globalizmom, da je dakle neophodno potrebno stvoriti *nacionalističku Internacionalu* pod geslom "Nacionalisti svih zemalja – ujedinite se!".

[688] Zamašne promjene slute se u Rusiji i Njemačkoj, u dvije najveće i ključne europske nacije, i teško je dvojiti da će veliki potresi što ih iščekuju dobrim dijelom odrediti slijedeće stoljeće europske sudbine. Njemačkoj predstoji dovršenje procesa nacionalnog i državnog ujedinjenja – jer su izvan njezinih granica ostale istočne oblasti, Austrija i neke manje pokrajine. Paralelno s okupljanjem svih njemačkih zemalja dogodit će se i konačno njemačko oslobođenje od nametnutih kompleksa krivnje i zločina, što ih u njemačkom narodu i njegovim elitama još uvijek, štoviše, sve bjesomučnije što se više udaljujemo od "holokausta", potiču ideolozi i činovnici svjetske judeokracije. Oni su se, svakako, preračunali: čim nametljivije i nasilnije oni velikoj njemačkoj naciji propisivali nacionalnu malodobnost i nacional-mazohizam kao obvezatno narodno raspoloženje, to će veće i neugodnije biti njihovo iznenađenje kada se napokon probudi zaspali vulkan. – Glede Rusije, koja za razliku od Njemačke nije morala proći ponižavajući i apsurdni postupak "preodgoja", "nadvladavanja prošlosti" i, u ruskom slučaju, "dekomunizacije" (kao *pendanta* njemačkoj "denacifikaciji"), nacionalni je kompleks niže vrijednosti nastao šokom izazvanim gubitkom imperija i statusa svjetske velevlasti. Rusija se danas nalazi u posvemašnjoj krizi: materijalnoj, moralnoj i nacionalnoj. Mitologija komunizma je srušena, a da nije pronađen put natrag iskonima ruske kršćanske duše. Raspinjana između rastuće nihilističke anomije i tekuće kleptokratske

receptu i po ukusu kozmopolitskih svjetskih despota, utopila u velikom multikulturalnom kotlu jedne rase, jednog naroda, jedne uljudbe, mentaliteta i svjetonazora. Dilema s kojom su trenutačno suočeni i neki od savjesnijih predstavnika i glasnogovornika nove hrvatske crveno-žute nomenklature – kako naime uščuvati nacionalni i državni suverenitet, a istodobno se uključiti u eurointegracije – može se razriješiti samo promjenom naravi koncepta europskoga jedinstva, preuređenjem današnje kontinentalne zajednice u Europu samostalnih, slobodnih, nezavisnih i suverenih nacionalnih država, koje se međusobno poštuju, ne miješaju se jedna drugoj u unutarnje poslove, i o svim se stvarima od zajedničkog interesa s punom obzirnošću dogovorno sporazumijevaju. Sve drugo vodi samo nacionalnom samoubojstvu.

A Hrvatska još nije spremna na nacionalnu propast. Hrvatski narod u svojoj srži je velik. U nj valja imati povjerenja, ali ga valja i prosvijetliti i povesti, poučiti i preodgojiti, istesati i izbrusiti, da progovori onim najplemenitijim što u sebi krije. Ali njegova velika povijest ulijeva nade. Njegovo nacionalno biće, tlo i krv, povijest i dijalekt, njegova uljudba, ukupnost tvarnoga blaga, ćudoredno-duhovni temelj na kojemu ova ontička sinteza Hrvatstva počiva – sve je to sada, na prijelomu stoljećâ, na sudbinskom izmaku Tisućljeća, sabrano pred nama i u našoj predočbi, nadahnuto u sjećanju novim životom: svi ti zamršeni putovi nacionalnoga nastanka od Irana preko Karpata do Jadranskoga Mora, Bijela i Crvena Hrvatska, kneževi i kraljevi velikoga hrvatskog Srednjeg Vijeka i vladari kasnijih dana, banovi i Sabor, umne glave Bošković i Petrić i Vlačić, Iliri i Ilirci, Poglavnik i Vrhovnik, Maršal i Habsburzi, *antemurale Christianitatis*, Gvozd i Siget, stećci i pleteri, muslimani i glagoljaši i bogumili i Grgur Ninski, Vojna Krajina i Bosna Ponosna, Slavonija i Dalmacija i Istra, Zemun i Boka Kotorska, i Bleiburg i Jasenovac, i Krleža i Budak i Ivo Andrić, Držić i Marulić, Sorkočević i Meštrović, Jelačić i Starčević, Frank i Radić, nacionalistički Ustaše i nacionalni, ali i internacionalni partizani, Hrvatsko Proljeće, Matica Hrvatska, Hrvatska Akademija, pa i

judeo-mafijaške rutine, Rusija će morati proći svoju katarzu, nastupila ona daljnjim secesijama u okviru Ruske Federacije, građanskim ratom, pučem, diktaturom ili svim tim zajedno. U svakom slučaju, grdno su se obrukali oni nepopravljivi naivci i ignoranti koji su nam, nakon sloma boljševističke strahovlade, za Rusiju posve ozbiljno najavljivali uspostavu parlamentarne demokracije. Kada se Njemačka i Rusija opet osove na noge i prođu period nacionalnog preporoda pod vodstvom kakve autoritarne vlade nacionalnog spasa, tada će kucnuti čas europskoj obnovi i uspostavi novoga europskog sustava međusobno jedinstvenih, ali ujedno jakih, nezavisnih, samostalnih nacionalnih država. Tada, i tek tada, i samo tako, opet će Europa postati vodećim čimbenikom našega svijeta, a moć će američkoga bastarda dramatično opasti.

u nesretnoj zabludi i pod tuđim, nenarodnim imenom kojim se u naivnosti kitila, pa i sve te hrvatske naivnosti, slabosti, pogreške i propusti, usponi i padovi, porazi i trijumfi, zločini i nesreće i patnje, bijeda i veličina, slava i tragika junačkoga naroda Hrvata u dobru i u zlu, u ljepoti i užasu, u svojoj neponovljivoj danosti i nepokolebljivoj zbiljnosti.

Sve je to Hrvatska, ona naših mrtvih, ona ovih sadašnjih, kao i onih koji će tek doći. Ona je mistična zajednica volje da se bude, i ona ne će i ne može nestati dok ima Hrvata u kojima nije presušila ta odluka. Hrvatska će živjeti, ako bude živih Hrvata obdarenih životnim porivom i snagom da ga obdržavaju. Ona će umrijeti ako nas bude mrtvih više nego živih. I zato je demografija, koju se tako olako ismijava i marginalizira, na izdisaju Drugog Milenija postala središte svih hrvatskih problema, Alfa i Omega hrvatskoga opstanka. Jer, suvišne su i neumjesne sve raspre o kulturi i gospodarstvu, zaludu plemenite žrtve za Dom, titanski napori na spasu, obnovi i izgradnji nacionalne države, suvišna je, dapače, i hrvatska postmoderna ljevica sa svojim izrugivanjem nacionalnom patosu i zaokupljenosti narodnim usudom – ako hrvatski narod izbjegne na strane nam kontinente, ako se, opadajućim natalitetom, iseli iz povijesnoga svijeta. Da bi mu ikako išlo, da bi bilo kakav bio, mora on prvo uopće biti, uopće postojati. Esenciji je uvjet egzistencija: opstojnost velikog, moćnog i rastućeg hrvatskog naroda u svojoj nezavisnoj, suverenoj i samostalnoj, slobodnoj nacionalnoj državi. Budemo li na taj način sami sebi zajamčili neuništivost, ništa nas drugo ne će uništiti, pa će se čak i mogući građanski rat, ako nam bude suđen, ako ga ne uspijemo izbjeći, uza sve strahote i boli, pojaviti kao blagotvorna katarza, poziv na osvještenje, i umjesto da nas razori, učinit će nas jačima, mudrijima i plemenitijima.

* * * * *

Program nacionalnoga spasa. *U slučaju da se zbog zaoštrene krize jednoga lijepog dana u Republici Hrvatskoj bude morala sastaviti Vlada nacionalnoga spasa, njezin bi minimalni program mogao, ili trebao obuhvatiti slijedećih 20. točaka:*

1. Raspuštanje Hrvatskoga Državnog Sabora i zavođenje izvanrednog stanja do donošenja Odluke o raspisivanju novih izbora i načinu njihova provođenja.

2. Obustava rada političkih stranaka.

3. Donošenje Odluke o jedinstvu hrvatskih pokrajina i zaštiti nacionalnog jedinstva.

4. Poduzimanje koraka za stvaranje konfederacije između Republike Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine.

5. Dogovor s bošnjačkih čelništvom o povezivanju oružanih snaga obje države i združena akcija u cilju odstranjivanja "republike srpske" iz polovice BiH, te obustava povratka srpskih masa u hrvatske zemlje.

6. Otkazivanje suradnje s Haaškim tribunalom.

7. Zamrzavanje primjene štetnih ugovora što ih je potpisala prijašnja vlast.

8. Protjerivanje svih inozemnih nadzornih izaslanstava i povjerenstava, emisara i guvernera te stranih agentura s područja Republike Hrvatske.

9. Odluka o ponovnom uvođenju smrtne kazne za najteže vidove zločina: veleizdaja, čedomorstvo, sadističko/masovno umorstvo, ubojstvo redarstvenika i vojnika, terorizam, privredni kriminal velikih razmjera i posljedica, trgovina teškim drogama, zavođenje mladeži na protunaravni blud, kao i za srodne okrutne zločine.

10. Odluka o zabrani pobačaja.

11. Provođenje žurnog sudskog postupka nad počiniteljima protuhrvatskih djela.

12. Poništenje "pretvorbe" i zavođenje izvanrednih gospodarsko-financijskih mjera.

13. Uvođenje sustava opće solidarnosti i provedba žurnog programa socijalnih mjera radi oporavka ugroženih kategorija pučanstva, te primjena osobitog sustava skrbi nad hrvatskim ratnicima i njihovim obiteljima.

14. Osnutak Ministarstva za Hrvate izvan Hrvatske i hrvatska područja pod privremenim stranim zaposjednućem.

15. Izradba programa povratka Hrvata iz inozemstva u Domovinu.

16. Izradba programa povrata i kolonizacije hrvatskih područja pod privremenim stranim zaposjednućem.

17. Donošenje Naredbe o zaštiti hrvatskoga jezika te uspostava Državnog povjerenstva za jezik.

18. Zabrana Srpske Pravoslavne Crkve na teritoriju Republike Hrvatske te obnova Hrvatske Pravoslavne Crkve.

19. Sastavljanje nacionalnoga školskog programa i plana reforme Sveučilišta.

20. Izradba programa dugoročne tvarne, demografske i duhovne obnove nacije.

Usporedno s donošenjem ovih mjera, Vlada nacionalnog spasa mora donijeti Izjavu dobre volje, kojom će upoznati vodeće čimbenike svjetske politike s razlozima tih mjera te sa svojom spremnošću na njegovanje dobrih bilateralnih odnosa sa svjetskim i kontinentalnim silama, kao i svim suverenim državama, na temelju ravnopravnosti, međusobnog poštovanja, svestrane suradnje u obostranom interesu i nemiješanja u unutarnje poslove drugih zemalja.

DODATCI

APPENDIX A:

XVI. SJEĆANJA NA MOJE POZNANSTVO S TUĐMANOM

Jedno od imena koja su se u mojoj obitelji izgovarala s neupitnim strahopoštovanjem – ili sam ja to kao dijete tako samo doživljavao – bilo je i ono generala Franje Tuđmana. Spadao je u dnevnom obiteljskom žargonu nekako uz Tita, Kardelja i Mošu Pijadu. Uz njih, Churchilla i još neke, on je jedna od prvih političkih ličnosti koje pamtim iz govora svojeg obiteljskog okružja.

Ne treba se tomu odveć čuditi. Moj otac bio je pripadnik iste vojske u kojoj je služio i Tuđman, poznavali su se i imali stanovitih dodira u beogradskoj centrali JNA. Inače je, uz Ivana Gošnjaka, vrhovni šef moga oca bio negdašnji general Milan Kuprešanin, opetovano posvjedočeni velikosrpski "kadar" iz Hrvatske. Među njima dvojicom u hijerarhiji je djelovao Janko Bobetko, također stari Tuđmanov prijatelj.

Moja teta, majčina sestra, kao dugogodišnja tajnica ozloglašenoga Koče Popovića, u beogradskom je Ministarstvu vanjskih poslova još zarana upoznala Ankicu Tuđman, koja je tada radila u tzv. "kadrovskoj službi", zaokupljena poslom provjere novajlija, kao i već djelatnih namještenika kuće. Teta je s Ankicom ostala u dugotrajnom prijateljstvu, posjećivala ju je sve do nacionalnoga prevrata, pa joj je to omogućilo i niz izravnih susreta s Tuđmanom, a meni stvorilo jednu od veza preko kojih sam s njim iz emigracije suobraćao.

U obitelji nisam dobio nacionalni odgoj, ni židovski niti hrvatski, a, hvala Bogu, ni borbeno "jugoslavenski". Progledao sam nacionalno u vrijeme Hrvatskoga Proljeća, prateći ga iz velesrpskoga Beograda i tumačeći srpske poruge Hrvatima u smislu argumenata za hrvatsku nacionalnu

stvar. U mojoj nacionalističkoj konverziji, uz ostale vodeće sudionike Proljeća, Miku i Savku, Čička, Budišu i Paradžika, Veselicu, Đodana i Šošića – ključnu je ulogu odigrao i Franjo Tuđman, preko svojih knjiga i napisa u listovima poput *Hrvatskog Tjednika*. Osim općenitih zasada hrvatskog nacionalizma kojima su me se dojmili njegovi tekstovi, mogao bih ovdje iz Tuđmanovih razmišljanja izdvojiti tri pojedinosti važne za postupni razvitak mojih nacionalnih stavova. Na jednom mjestu Tuđman, gotovo usputno, spominje "duševno-moralno stanje u hrvatskom narodu". Ova me je natuknica slijedećih godina ponukala, a i do danas neizravno nukala, na dublje promišljanje (hrvatske) nacionalne psihologije, i to je došlo do izražaja uz ostalo i u mojemu prilogu jednoj knjizi što sam je, uz još dvojicu autora, napisao i izdao na njemačkom.[689] Osobito mi je bilo važno i Tuđmanovo ustrajavanje na obrani *ponosa i dostojanstva* hrvatskoga naroda. Napokon, snažno je na mene djelovalo njegovo obećanje o dokidanju dotadašnjeg hrvatskog pokorništva (u nastupnom govoru pred Hrvatskim Državnim Saborom, 30. svibnja 1990).[690] Tuđman se te najave u nastavku nije odveć revno držao, ali sam je ja preuzeo kao stajalište oštre kritike Tuđmanova ponašanja spram inozemstva. U svakom slučaju, moj politički odnos prema Tuđmanu uvijek je bio posve neovisan o njegovu osobnom odnosu prema meni.

Došavši kao emigrant u Njemačku (1973), isprva sam surađivao s Ivanom Jelićem, bratom pokojnoga Branka, da bih ubrzo dospio u dodir s vodećim muževima izbjeglih Proljećara. U rujnu 1976 upoznao sam u Mannheimu Brunu Bušića, čije mi ime nije bilo nepoznanicom, i od njega i drugih iz njegova kruga – Marijana Gabelice u New Yorku, primjerice – od početka sam slušao velikih pohvala generalu Tuđmanu, njegovim spisima i njegovu domoljubnom djelovanju. Oni su s njim bili povezani, razmjenjivali su iskustva i preko njega osluškivali bilo domovinskog naroda.

Jednom zgodom, bila je rana jesen 1977, sjedili smo u prostorijama uredništva u Mainzu i pripremali prvi broj *Hrvatskoga Lista*. Bruno,

[689] Hrvoje Lorković, Antun Pinterović u. Mladen Schwartz, *Das kroatische Trauma*; Psychologisches über ein Volk am Rande der Vernichtung. Bublies Verlag, Koblenz 1990.

[690] "(...) Ne računamo ni na kakvu političku »solidarnost«, već naprotiv na stvaralačku, principijelnu kritiku, kako iz klupa saborske oporbe tako i iz intelektualnih redova na svim područjima društvenoga i političkoga života. Ne želimo stvarati niti poticati podaničke poslušnike, intelektualne dodvorice i laskave karijeriste (...)". U: Davor Butković i Dubravko Grakalić, *Dr. Franjo Tuđman*; Prilozi za političku biografiju. Azur, Zagreb 1991, str. 82.

koji je imao govornu manu, pa ga je ponekad bilo teško razumjeti, osobito preko brzoglasa, zamolio me da u njegovo ime nazovem u Zagreb Franju Tuđmana. Povod je bio slijedeći: pojavio se bio u to vrijeme neki Vladimir Marković, koji je iz srpske Rakovice (mjesta pokraj Beograda) – inače poznatog rasadnika udbaškoga "kadra" – počeo zasipati hrvatsku emigraciju svojim dopisima; u njima bi se predstavljao kao zainteresirani protivnik koji studira političke znanosti, pa bi mu zato bili dobrodošli podatci o našemu državotvornom radu, kao i hrvatska nacionalna glasila iz inozemstva. Neki od naših djelatnika i urednika slali bi mu novine, neki su u njega i sumnjali, ali ga nisu uzimali odveć ozbiljno i nisu mu pridavali veću važnost. U pismima je opisivao kako ga zbog obraćanja emigraciji proganjaju, pa ga čak pritvaraju u "političke ludnice". Ja sam kolege upozoravao da može biti ujedno i lud, ali da to ne mora značiti kako nije udbaš, te da se samo ludilom i / ili radom za tajnu policiju može protumačiti njegova neobična smionost.

Uglavnom, nije prošlo dugo vremena, a naš je svat pronašao put do Franje Tuđmana. Obavio je s njim razgovor i poslao ga ni manje ni više nego ravno u München, "Ustaškoj" *Hrvatskoj Državi* Ivana Jelića, koji je, na moje zgražanje, *interview* i objavio.[691] Čitajući taj tekst, mi smo se u Mainzu zapitali je li on autentičan. Trebalo je to doznati od samoga Tuđmana. Ja sam ga, dakle, nazvao, predočio sam mu uvijeno u čije mu se ime javljam, i zapitao ga je li istina da je Marković s njim razgovarao. Tuđman je to potvrdio, pa sam uskoro okončao razgovor, znajući naravno kako neugodni mogu biti makar i brzoglasni razgovori s emigracijom za onoga tko ih, prisluškivan od Udbe, vodi iz Zagreba.

Kratko nakon ove zgode pojavio se novi povod za naziv. Bruno nam je priopćio kako kolaju glasine o uhidbi Ivana Zvonimira Čička. Opet sam ja bio odabran da od Tuđmana zatražim obavijest o njihovoj istinitosti. Ne, ništa od toga, Čičak je na slobodi – rekao mi je Tuđman. I opet smo, nakon nekoliko neobvezatnih i opreznih rečenica, prekinuli razgovor.

* * * * *

U našem "proljećarskom" krugu – ubrajao sam u njega, uz Brunu, Franju Mikulića, Ivana Cerovca, Zlatka Markusa, Damira Petrića, Tomi-

[691] I taj je *interview*, kao što se lako moglo pretpostaviti, Tuđmanu bio inkriminiran na suđenju 1981. Za Jugoslaviju najveći se zločin, iz shvatljivih razloga, sastojao u suradnji s "neprijateljskom emigracijom". Pitao sam Ivana Jelića zašto je objavio taj razgovor i time Tuđmanu stvorio zajamčenu nevolju, nu njemu se nije činilo da je stvar tako tragična.

slava Mičića, Milana Buškaina, p. Vjekoslava Lasića... i sebe, premda nisam kao većina njih u Proljeću izravno sudjelovao – u našem su, dakle, krugu poštovanje što smo ga iskazivali za Tuđmana i značaj koji smo mu pridavali, postali jednim od "članaka vjere". Zaokruživši svoje poznavanje Tuđmanova pisanog opusa, i slušajući od suradnika o njegovim zdravim i odmjerenim prosudbama, kao i o konkretnim oblicima njihove suradnje na crti Domovina – emigracija, zaključio sam kako je upravo on čovjek koji bi trebao, a vjerojatno i hoće, jednoga dana (u čiji dolazak nisam sumnjao!) proglasiti suverenu, slobodnu, samostalnu (ne baš i "demokratsku", kako je to Tuđman kasnije nazivao proširujući ovaj popis atributa), riječju, novu Nezavisnu Državu Hrvatsku: u hrvatskoj odori, preko hrvatske televizije, kako sam to tada zamišljao.[692] Koju godinu poslije opisao sam mu ta svoja očekivanja u jednoj tajno poslanoj poruci. Ispao sam prorok, jer on u to vrijeme na takvo što nije pomišljao. Dakako, proroštvo se ispunilo na svoj način, u pojedinostima drukčije nego što se tada moglo predmnijevati.

Tuđman je bio naš favorit. U mojim očima imao je (i kao šef države zadržao!) veliku prednost da nije "simpatičan". Kao čovjek koji je dugo vremena sproveo u velikosrpskom Beogradu nije bio poput tolikih Hrvata naivan i lakovjeran. Poznavao je *čaršiju* u dušu. U veleratu borio se na strani partizana, što ga je pred Zapadom oslobađalo Ustaške "hipoteke". Napokon, bio je energična, odlučna, muževna i autoritarna osoba koja je jamčila da u novoj hrvatskoj državi ne zavladaju odmah demokratska anarhija i kaos, da država ne će, tek što je nastala, pasti žrtvom partitokratskoga ludovanja. Sve će to, kako se sada potvrđuje, nastupiti istom nakon njegova desetljeća.

Kada se Tuđman osvjedočio o mojoj revnoj i sustavnoj suradnji s njegovim ljudima u egzilu, počeo im se obraćati upitima o mojoj osobi. Znao je, naime, kako potječem iz anacionalne obitelji židovskoga podrijetla s partizanskim pedigreom, pa se svakako morao pitati je li moje, kako mu se činilo, iznenadno priklanjanje hrvatskoj borbi uistinu iskreno.

[692] Štoviše, rado sam ga sebi predočavao i kao šefa vojne *junte*, studirajući slavnu Malaparteovu raspravu o tehnici državnog udara te razmišljajući o mogućnostima hrvatskoga puča unutar Jugoslavije. Koliko god takva zamisao danas, kao i onda, izgledala avanturističkom i nerealnom, ona svjedoči o našim tadašnjim zaokupljenostima i neuništivoj volji da se – ovako ili onako – dokrajči sramotna jugoslavenska tvorevina. Iscrpno sam i savjesno razmotrio sve elemente koji bi takve kombinacije možda ipak mogli učiniti manje fantastičnima (usp. i: Mladen Schwartz, "Kako izvesti puč", u *Hrvatskom Listu* br. 48 i 49 [=2 i 3/1982], Washington-Lund, str. 19–21 odn. 18–23!). Osobito sam se zanimao za stanje u vojarnama JNA glede njihova nacionalnog sastava. Tragao sam, tijekom osamdesetih, za načinom da se Tuđmana *izviče* predsjednikom, da ga ulica zatraži, da se po Hrvatskoj u velikom broju dijele odgovarajući letci i sl.

Bruno i Mikulić, kao ljudi njegova najvećeg povjerenja, dojavili su mu da u mene nemaju razloga dvojiti, jer dostatno poznaju i moj život i ličnost, kao i djela, pa je taj Tuđmanov nemir na neko vrijeme utihnuo. Kada ga je, međutim, u to vrijeme posjetila moja teta, koja je upravo njega, hrvatskoga nacionalista, našla kako bi mu se potužila na moju suradnju s "ustašama", uzvratio joj je: "Pa što onda? I Josip Frank je bio Hrvat!"

I tako je započela naša neredovita i neizravna suradnja, koja se sastojala u porukama što bih mu ih povremeno slao preko jednog pouzdanog kanala, kao i – paradoksalno – preko svoje tete, koja me je često posjećivala u Njemačkoj.[693] Osim toga, znao bih ga i brzoglasno nazvati radi nekad kraće, a nekad i opširnije razmjene mišljenja i procjena. Izdvajam kao primjer razgovor koji smo vodili upravo na dan kada je protiv njega već onemoćala Jugovina obustavila prekršajni postupak zbog kršenja zabrane javnog istupanja – 11. svibnja 1988. Kao i inače, nisam se predstavio imenom, pa je Tuđman prepustio kontekstu razgovora da iz njega zaključi tko ga zove – glasa mi se nije odmah prisjetio, a veza je bila slaba. Po običaju, pitao sam ga je li primio ono što sam mu bio poslao: poruke, materijale i emigrantski tisak. Najavio je da će uskoro biti negdje u inozemstvu, te da ćemo se moći vidjeti, da mu se tamo javim, ili će se javiti on meni. Časopise je primio: i *Kroatische Berichte* i *Criticón* ; bio bi zadovoljan da se manje piše o njemu, a više o njegovoj knjizi (o *Nacionalnom pitanju u suvremenoj Europi*).

O Tuđmanu, ali i njegovim knjigama, inače sam dosta pisao u hrvatskim i njemačkim publikacijama: u našem *Hrvatskom Listu* i *Hrvatskom Tjedniku* (Melbourne), u hrvatskom časopisu na njemačkom jeziku *Kroatische Berichte*, u münchenskom desno-konzervativnom dvomjesečniku *Criticón*, u kojemu sam surađivao još od 1973. Za mojega pribivanja u New Yorku, gdje sam, u povodu suđenja Zvonku Bušiću i drugovima (koji su u dogovoru s Brunom Bušićem radi promičbe oteli jedan američki zrakoplov), trebao upoznati židovsku javnost s hrvatskom oslobodilačkom borbom, bilo je govora i o jednoj knjizi koju bih ja napisao o hrvatskom pitanju za zapadnu javnost. Ubrzo smo odlučili da pisanje takve knjige prepustimo Tuđmanu. Moj dobar znanac, madžarsko-američki desno-konzervativni filozof Thomas Molnar, povezao me je s

[693] Neke sam materijale, kao i Tuđmanove brošure objavljene u inozemstvu, na njegovu želju slao (bez naznake pošiljatelja i primatelja) preko antikvarijata "Tin Ujević" na Zrinjevcu. Poslije sam, u Zagrebu, imao prigode upoznati vlasnika: već se, otriježnjen Tuđmanovom politikom, bio za nj prilično ohladio.

nakladnikom *Arlington House*, koji bi tu knjigu objavio. Nu kasnije mi ni Bruno ni Tuđman više nisu spominjali tu stvar; očito su iz nekoga meni nepoznatog razloga, (čini mi se, međutim, zbog pretjerane konspirativnosti u pripremama) taj projekt prešutno odbacili.[694]

Nakon Brunina umorstva odlučili smo da odem našima u Kanadu. On je ubijen u listopadu 1978, a ja sam onamo otputovao sredinom prosinca. Tek nedavno počeli smo bili s izdavanjem *Hrvatskoga Lista*. Iz Zagreba su nam došle vijesti kako su se Tuđman, Čičak i drugi vodeći nacionalni muževi izjasnili u prilog jugoslavenske konfederacije. To je bila vizija Đilasa, Mihajla Mihajlova i nekih naših emigrantskih minimalista poput Jakše Kušana te ljudi oko Hrvatskoga Narodnog Vijeća. Mi "ekstremisti", "stekliši", svim silama smo se borili protiv jugo-konfederalizma, i pod dojmom rečenih vijesti za prvi broj *Lista* napisao sam oštar komentar pod naslovom "Spremaju li nam još jednu Jugoslaviju?", u kojem sam nesmiljeno napao Tuđmana i drugove. Sada, u Kanadi, zamolili su me na tu temu održati i jedno predavanje, budući da je moj komentar izazvao veliko zanimanje. Nakon predavanja javio se iz publike negdašnji studentski vođa Ante Primorac, inače dobar momak, s nervoznom i nesuvislom kritikom moga izlaganja. S jedne strane mi je spočitao da Tuđmana kritiziram, a s druge da ga "hvalim", što bi mu u Hrvatskoj moglo naštetiti.

Ne znam što je sâm Tuđman držao o mom tekstu. Nu tih se dana on javio mojemu kanadskom gostoprimcu Marinu Sopti, oživljavajući one stare dvojbe oko mene, pa je sada i Sopta imao posla kako bi ga uvjerio da sam ja posve pouzdana i povjerenja dostojna osoba, koja je kroz vlastiti razvitak dospijela shvaćanju o pravednosti hrvatske borbe, te se u nju i osobno uključila. Teško je proniknuti u porive koji su Tuđmana ponukali da, nakon svih uvjeravanja što ih je dobio od Brune i Franje Mikulića, još i ovoga puta osvježi negdašnje sumnje. Čini mi se da krajnji uzroci tadašnjem njegovu držanju leže u nedozrelom, ambivalentnom odnosu prema Židovstvu, koje je nekritično, iz neznanja, pripisivao i meni tek zbog slučajne i za mene posve irelevantne okolnosti podrijetla mojih roditelja.[695] Inače je upravo Marin Sopta, koji je

[694] Nakon povratka u Hrvatsku neko sam se vrijeme nosio mišlju o jednoj knjizi *Razgovora s Tuđmanom*. Ja bih mu otvoreno, kritično i u sklopu vlastitih razmišljanja postavljao važna pitanja iz raznih područja politike, povijesti, filozofije, zadržao bih potpunu slobodu prikaza i interpretacije, a on bi svoj dio teksta autorizirao. Vjerovao sam da bi takva knjiga mogla biti višestruko zanimljiva. Na žalost, zbog njegove teške pristupačnosti i ova je zamisao morala propasti.

[695] Koji su se uostalom, još 1947, usred Hrvatima svakako nesklone Titove Jugoslavije, službeno izjašnjavali kao Hrvati, a ne kao Židovi ili, nedajbože, "jugoslaveni".

tada, uz cijeli luburićevski Hrvatski Narodni Otpor (a bio mu je pročelnikom), djelovao u okviru našega Hrvatskog Državotvornog Pokreta, Tuđmanu otvorio vrata Kanade i hrvatskih blagajni u toj zemlji.

Moram se još jednom vratiti u prošlost. Putovao sam u jesen 1977 s Brunom Bušićem iz Švedske, gdje smo posjetili naše suborce u Göteborgu i Malmöu, među kojima je, kao *spiritus movens*, djelovao naš "bijeli fratar" dominikanac, p. dr. Vjeko Lasić. Na povratku zadržali smo se u Hamburgu, gdje smo se susreli i s velikim hrvatskim prijateljem Hansom Peterom Rullmannom.[696] Sjeli smo na razgovor u predvorje jednoga finog hotela u blizini glavnog željezničkog kolodvora. Usred razgovora Bruno se zagonetno udaljio i ubrzo nam iz kolodvorskog pretinca donio da preslušamo neke magnetofonske vrpce. To su bile snimke nastupa zagrebačkih nacionalnih oporbenjaka za švedsku televiziju. Svoje su izjave dali nadbiskup i kasniji kardinal Kuharić, negdašnji studentski vođa Budiša, odvjetnik Lav Znidarčić, Franjo Tuđman i još neki. Snimke su napravljene za emisiju Bengta Göranssona "Hrvati – teroristi ili borci za slobodu" (a u njezinoj proizvodnji sudjelovali su, svaki na svoj način, Bruno Bušić i Nikola Majstrović).

Preslušali smo, dakle, te govore zagrebačkih nacionalnih muževa, koje je Bruno popratio značajnim i ponosnim osmjehom, govoreći: "Ovo će potresti Jugoslavijom." Bilo mi je žao da ne mogu podijeliti njegovo oduševljenje. Izjave su bile mlake – Tuđman je poslije govorio da bi oštrije riječi značile katastrofu za sudionike – i sve je ostalo u uljudnim okvirima zazivanja nekakvih "ljudskih prava". Tuđman je, kako sam naskoro u Londonu vidio i na videosnimci, unatoč svojoj čvrstini ("Ja ne razmišljam u kategorijama straha!" – rekao je novinaru), jednostavno imao tremu pred kamerama. Ali nije u tome bio problem. Redajući sve naše povijesne neprijatelje, ni on a niti ostali sudionici emisije nisu smogli snage imenovati i najvećega, srpskoga. Pomislio sam da ga možda u to vrijeme nisu tako ni doživljavali.

Pa ipak, i taj polovični nastup naših domovinskih boraca odjeknuo je, točno prema Bruninu predviđanju, silovito. Jugovina se u panici izborila da se emisija prvo zabrani, nu bila je prikazana u jednom kasnijem terminu, za koji mjesec. Zagrebački *Vjesnik* posvetio je "diverziji" čitavu jednu plahtu svojega veleformata, a početkom 1981 Tuđmanu je suđeno navlastito zbog izjave koju je tada dao švedskoj TV. I ja sam dobio vrpce i prijepise, donekle sam prihvatio argument da u

[696] Rullmann je poslije, razočaran nezahvalnošću nove hrvatske države (vratili su ga u Njemačku iz zagrebačke zračne luke temeljem prastare jugo-tjeralice protiv njega!), "pobjegao" u Maroko i zaboravio na Hrvate, da bih, upravo dok ovo pišem, dobio vijest o njegovoj smrti.

onim okolnostima nije bilo moguće nastupiti žešće, pa sam se odlučio potruditi da riječi Tuđmana i ostalih dobiju što veći publicitet. Objavili smo ih u svim našim glasilima, a ja sam se radi objavljivanja zauzeo i kod izdavača nama inače prilično sklonog *Frankfurter Allgemeine Zeitung*-a, dr. Johanna Georga Reißmüllera, koji mi je u svojemu uglednom i elitnom listu, čitanom diljem svijeta, rado publicirao dopise o hrvatskoj problematici i drugim temama. Ovoga puta odgovorio mi je da Tuđmanove izjave "iz dobrih razloga" ne kani objaviti. Jedna od uobičajenih povijesnih ironija nakon niza godina pobrinula se da mu u Tuđmanovoj Hrvatskoj, za zasluge prema našoj borbi, bude dodijeljen počasni doktorat Zagrebačkog sveučilišta. Zavrijedio ga je, ali ga je još više zavrijedio i zlosretni Rullmann.

Kako sam rekao, Tuđman je (tek) 1981 osuđen i zbog *interviewa* danog švedskoj TV. Dobio je tri godine zatvora i još pet godina zabrane javnog nastupanja. Mi smo se ubrzo uključili u akciju. Posvuda se demonstriralo, slao se novac, a ja sam se pokušao zauzeti da neki meni znani povjesničari u Njemačkoj pokrenu kampanju u njegov prilog. Na žalost, bez uspjeha! Tada sam otišao u Švedsku. Tamo je prijatelj i suborac Miljenko Eljuga za mene ugovorio posjet švedskom parlamentu, gdje sam predao peticiju za Tuđmana. Održao sam i konferenciju za novinare, a naši su dečki priredili demonstracije s višednevnim štrajkom gladu po mrzloj stockholmskoj zimi.

Nu, prije negoli ću se uputiti na te prosvjede, nazvao sam brzoglasno gospođu Ankicu Tuđman u Zagreb. Zapitao sam je što procjenjuje, ima li smisla da za njezina supruga javno demonstriramo, jer nisam htio da mu se u zatvoru pripišu u grijeh još i simpatije "ustaške emigracije" za njega i njegovo djelo. Gospođa Ankica je, međutim, odgovorila da ništa što činimo ne može za Tuđmana biti loše, da je dobro što god se poduzima, samo ako pomaže stvaranju publiciteta. Nakon što mi se u opširnijem monologu izjadala, razgovor je zaključila riječima: "Pa gledajte što mu nakon svega rade! Ta ipak je on neki revolucionar!" "Nakon svega", prostodušna je gospođa Ankica nacionalno disidentstvo svoga muža još uvijek vidjela kroz vizuru partizanije. Potrajalo je to kod nje vjerojatno čak do nacionalnog prevrata 1990, a možda i duže.[697]

---

[697] Neumjesno je, svakako, bilo njezino čuđenje da Tuđmana progone njegovi partizanski drugovi – jer on se u međuvremenu od tih drugova bio udaljio, napustio je, što je najgore, njihovu jugoslavensku dogmu, objektivno im je postao neprijatelj. S druge strane, ipak, reakcija Tuđmanove supruge i nije toliko neobična imamo li na umu da je i sam Tuđman dokraja, i protivno čitavoj svojoj političkoj praksi, bio uvjeren kako je Republika Hrvatska nastavak tradicije partizanskoga "Zavnoha".

Nešto poslije ove epizode u Švedskoj sastavio sam za desničarski njemački časopis *Criticón*, u kojemu sam duge godine bio stalnim suradnikom, prikaz o Tuđmanu, i naslovio ga "Hrvatski general Franjo Tuđman". Otvoreno sam iznio svoje uvjerenje da u njemu vidim budućeg obnovitelja hrvatske države. Razmišljao sam hoću li mu – već je bio pušten s robije zbog bolesti – tekst poslati preko urednika, da mu sigurno dospije u ruke, kadli se pojavila moja teta. Dao sam joj primjerak časopisa da ga odnese Tuđmanu, a u svezak sam vješto sakrio i jednu važnu poruku, koju teti nisam pokazao, misleći da ju se ne bi usudila nositi preko YU-granice. Ona je tu poruku u zrakoplovu ipak nekako otkrila, ali joj moram upisati u domišljatost i hrabrost (pa i dobru volju, jer, kako rekoh, nije imala simpatija za moj hrvatski rad) da ju je strpala u čizmu i u Zagrebu uredno predala adresatu. Javila mi je kasnije "šifrirano" kako je protekao taj susret. Bili su nazočni i Miko Tripalo i Savka: tada se još komuniciralo s Tuđmanom.

U svojoj poruci ponovio sam Tuđmanu naše uvjerenje da je on sudbinski određen za obnovitelja hrvatske države i da sve karte ulažemo u njega. Usto sam mu iznio i svoj stav o Titu i zamolio ga da o njemu promisli, te da pokuša ne gledati više u Titu čovjeka koji je riješio hrvatsko nacionalno pitanje, nego, naprotiv, u skladu s povijesnim činjenicama, čovjeka koji je, bez obzira na ostale krivce, stvarno počinio bleiburški pokolj. Kada ga je Marin Sopta doveo u Toronto, Tuđman je ondje pred starim Ustašama, preživjelim sudionicima Bleiburga, ponovio svoje verzije o Titu, "Zavnohu" i njihovu "rješenju" hrvatskog pitanja – i samo strpljenju, razumijevanju i domoljublju tih naših boraca može zahvaliti da su ga ipak prihvatili kao domovinskog čovjeka sa svim svojim ograničenjima, te da ga nisu grubo najurili. Naravno da sam mu i nakon tih istupa uputio poruku, izražavajući nadu kako je to doista posljednji put da na taj način u javnosti veliča nedvojbenog krvnika hrvatskog naroda.

Tom zgodom u Torontu Sopta je Tuđmanu predao tekst predavanja o povijesti hrvatskih Židova što sam ga ja bio održao u sklopu jednog simpozija na tamošnjem York-Sveučilištu. To predavanje, zapravo čitav jedan elaborat, Tuđman je kao povjesničar ponio da ga, kad se vrati, u miru prouči. Na povratku u Zagreb zadržali su ga i maltretirali u zračnoj luci, posebno ga ispitujući odakle mu tekst predavanja i zašto ga nosi sa sobom.

Kako mi je Tuđman uvijek iznova davao na znanje da ga više od svega zanima znanstveni rad, a i kako bi ga se, uz zaleđinu zapadnih krugova pokušalo zaštititi, dogovorili smo se da mu se pokuša izraditi gostujuća profesura na nekom vodećem sveučilištu. Došao sam na

pomisao da za suradnju i pomoć zamolim kolegu Bertila Häggmana, koji je kao i ja surađivao u *Criticónu*, a u Lundu je bio ravnatelj *Stiftelsen för Konfliktanalys* (Zaklade za raščlambu sukobâ). Häggman je bio veliki antikomunist, "šurovao" je s nekim američkim agenturama, pisao o komunističkom terorizmu, a za nacionalno je pitanje imao manje osjetila. Bilo kako bilo, započeo sam s Häggmanom pregovarati o Tuđmanovu gostovanju u Švedskoj – u Lundu ili možda Uppsali. Izgledalo je već da ćemo nešto postići. U priprave se upustio i naš čovjek za Švedsku, Miljenko Eljuga. Tuđman je dobio još jednu moju poruku da u Švedskoj ne bi valjalo propagirati titoizam, jer bi to naš narod u dijaspori dovelo u posvemašnju pomutnju. Također smo se pobrinuli da za naš plan ne sazna minimalistička klika Branka Salaja i kompanije, koja je, u blizinama švedske tajne policije SÄPO i srodnih udruga, činila sve što je mogla samo kako bi minirala kakvu bilo ozbiljniju hrvatsku akciju u toj zemlji.

Tuđman mi je preko tete odgovorio da on Tita, navodno, hvali koliko je potrebno tek kako bi što bezbolnije prošao udovoljavajući uzusima svoje sredine. Osim toga, načelno pristavši na plan s profesurom, zatražio je da mu iz Švedske pošalju točne uvjete i termine, kao i novac, i da sve bude organizirano, jer se on ne može upuštati u improvizacije i rizične pothvate. Sve bi to bilo u redu i prihvatljivo, i pripreme bi se nastavile, da nije Bertil Häggman, i sâm povezan sa zapadnim tajnim službama, dobio izvješća njemačke Službe za zaštitu ustava (*Bundesverfassungsschutz*) u kojima se o Hrvatskom Državotvornom Pokretu govori kao o ekstremističko-desničarskoj organizaciji. On je znao da sam ja u vodstvu HDP-a. Nu, krivo je zaključio da je tu negdje i Franjo Tuđman.[698] Pa kako je najednoć i u njemu, posve nepravedno, prepoznao opasnog protivnika zapadnjačkih ustavnih poredaka, ekstremističkog i, može biti, terorističkog, čitav je naš plan o Tuđmanovoj gostujućoj profesuri na elitnim švedskim sveučilištima načas pukao poput mjehura od sapunice.

* * * * *

Približilo se, međutim, vrijeme povijesnoga prevrata. U listopadu 1988 nazvao me je na sjever Njemačke, gdje sam tada živio, suborac

[698] Tuđman je, međutim, još u ljeto 1979 upućivao sugestije nama Proljećarima da se na neki način povežemo s krugovima oko CIA-e (sic!), očekujući valjda od njih neko otvaranje prema Hrvatskoj. Takvim idejama možda bi kasnije i našao neki zajednički jezik s Häggmanom, da se obistinila planirana suradnja.

Ivan Cerovac iz Münchena. Kaže, upravo je sinoć bio s Franjom Tuđmanom i ima neobična iskustva koja bi mi htio ispričati. Tuđmana je, naime, pozvala Hrvatska katolička misija da ondje našim ljudima održi jedno predavanje. On je to i učinio i nakon završetka povukao se u gornje odaje, gdje je trebao prenoćiti. Cerovac je pohrlio za njim kao za starim kolegom iz Hrvatskoga Proljeća da ga, nakon punih petnaest godina, vidi i čuje. Cerovac je, kao samostalni autor, upravo bio objavio jedan vrlo uspjeli *Hrvatski politički leksikon*, pa je i o njemu htio čuti stručnu prosudbu Tuđmana kao povjesničara.

Tuđman ga je, međutim, prema njegovim riječima primio hladno i nezainteresirano, o leksikonu, politici i našoj borbi nije bilo ni govora, nego je samo zapitao Cerovca tko će mu za to njegovo predavanje platiti honorar. Kao da se takvi honorari uopće plaćaju, kao da bi i tada bili nešto više nego simbolični, kao da je to Cerovčeva stvar i kao da nakon toliko vremena nije bilo i drugih tema!

Odmah sam nazvao Nikolu Štedula, predsjednika našega Pokreta, i prenio mu Cerovčeve dojmove. "Koliko je star taj Tuđman?" – zapitao me Nikola. Izračunao sam da je upravo navršio 66 godina. "Ma već je star." – nato će Nikola. "Ništa više od njega. A da mi njega zaboravimo?"

Za nekoliko dana dobio sam obavijest da je Tuđman s onim istim predavanjem u Stuttgartu. Javili su mi kod kojih je naših ljudi odsjeo, pa sam ga nazvao brzoglasom. Razgovarali smo gotovo jedan sat. Slutilo se na obzorju novo vrijeme, počeli su se urušavati europski komunizmi i postalo je tek pitanje vremena kada će iščeznuti i zlikovačka Juga skupa sa svojim nakaznim ustrojem. Htio sam od Tuđmana još jedanput čuti što nam je činiti. Odgovorio je: "A što možemo činiti kada je Beograd takav kakav jest? Tu se ne može ništa!" Rekoh: "Pa možemo makar ovo što čine Slovenci, pokušati s neovisnim političkim strankama." Nato će Tuđman: "Kakvi Slovenci! Pa oni su nas izdali u Hrvatskom Proljeću!" "Možda jesu" – uzvratio sam mu – "ali to nas u ovom času ne mora zanimati. Hoću samo reći da ih pokušamo oponašati. Nešto se mora učiniti, sada je vrijeme". Tuđman je tek uporno ponavljao da se ne može ništa učiniti te da njega politika i ne zanima. Htio bi nastaviti s pisanjem knjiga, moli da mu pomognemo oko izdavača, oko predavanja na Zapadu[699], i najavljuje da će doći, da ćemo se vidjeti te, napokon, i osobno upoznati.[700]

[699] Nekoliko godina nakon mojega povratka u Domovinu jedna mi je bolničarka sa Sv. Duha prenijela riječi nekog generala što ih je izrekao na umoru. General, čije mi ime ništa nije govorilo, odao joj je kao veliku tajnu da je Tuđman prema meni bio vrlo nesklon jer mu navodno u emigraciji nisam učinio nikakvih usluga. Od samog

Nakon Tuđmanova izbora za predsjednika Hrvatske Demokratske Zajednice nazvao sam u glasovitu "baraku", ali su mi umjesto Tuđmana dali Nevena Juricu, s kojim se nisam mogao najbolje sporazumijeti. Nije, međutim, više dugo trebalo čekati na susret s "generalom", kako sam ga još uvijek zvao. "Hrvatska kulturna zajednica" u Hamburgu organizirala je gostovanje Franje Tuđmana. Okupili smo se 6. svibnja 1989 u jednoj – masonskoj loži. Uz mene su bili suborci Duško Loje, vođa HDP-a za sjevernu Njemačku, Damir Petrić, negdašnji vođa splitskih studenata, te Boris Lukšić, suradnik našega *Hrvatskog Tjednika*, inače bratić kasnijeg splitsko-dalmatinskog župana, prof. dr. Branimira Lukšića.

Tuđman je u prvi mah razočarao, držeći razvučeno akademsko predavanje pred publikom koja je od njega očekivala vatreni politički govor i poticaj na akciju. Zanimljivija je bila rasprava koja je potom uslijedila. Tu je on dojmljivo raskrinkao jasenovački mit, prvi put sam od njega čuo i jasnu osudu Bleiburga, a istaknuo je i kako Židovi nisu stradali samo u NDH. Najavio je novu svoju knjigu (*Bespuća*) i glasilo HDZ-a (*Glasnik*), pohvalio je generalissimusa Franca, koji je svim palima za Španjolsku podigao zajednički spomenik, a iscijedio je čak i koju riječ razumijevanja za Ustaše: oni, veli, nisu u svojemu programu imali protusrpskih planova, ali četnici su najavili genocid nad Hrvatima i tako postali krivcima za ono što se poslije dogodilo.

Pohvalio je i nacional-komuniste tipa Hebrang ili Cesarec, a za sebe je, na upit od kada je Hrvat, uz gromoglasni pljesak odgovorio: "Od kada sam živ." Bilo je tu i krivih procjena: da je dobijena bitka za hrvatski jezik (nije ni do danas, a najmanje na dojučer Tuđmanovoj televiziji!), da se JNA nije svrstala na stranu Miloševića itd. Damir Petrić upitao ga je za junačko zdravlje, na što je Tuđman duhovito uzvratio, obrćući Juvenalovu izreku, kako je u zdravome duhu zdravo i tijelo. Moje je pak pitanje glasilo u čemu su tako velike razlike između njegova HDZ-a i Veseličina HDS-a da su se u samom početku morali razići u času kada nam je tako potrebno općenarodno jedinstvo. Tuđman je na moje pitanje odgovarao desetak minuta, a da ni sada ne znam što je zapravo rekao.

Tuđmana nikada nisam dobio sličnih pritužbi. Istina je da sam u teškim uvjetima napravio za njega koliko sam mogao i koliko je o meni ovisilo – ni više, ali ni manje. S druge strane, istina je i to da smo mi od Tuđmana očekivali (za Hrvatsku) više nego što smo mu uzvratno bili u stanju (osobno) pružiti. On je ta očekivanja – na svoj način – poslije i ispunio.

[700] Taj smo razgovor vodili nekoliko mjeseci prije osnutka Hrvatske Demokratske Zajednice. Pa ipak, imao sam dojam da mi govori iskreno i da mu takav pothvat u tom času još nije bio ni na kraju pameti.

* * * * *

Za nepunih godinu dana održali su se u Hrvatskoj prvi izbori. Mi državotvorni nacionalisti iz emigracije svima smo u Domovini preporučili Tuđmana, koji je bio ponudio najnacionalniji program, a ja sam u tisku HDP-a objavio odgovarajući komentar i poziv. Ubrzo je, međutim, došlo vrijeme da se i sam vratim u Domovinu. Doveli smo sa sobom naš HDP. Parola je glasila: Ne destabilizirati Vladu. Pa ipak, u svojim napisima – a razvio sam revnu spisateljsku djelatnost – često sam Tuđmana nesmiljeno napadao: njegovo oklijevajuće ratovodstvo, politiku dijeljenja hrvatske Bosne, podaništvo i pokorništvo pred Zapadom... Kada smo u prigodi jugo-blagdana "29 novembra", koji se u Hrvatskoj 1990 još obilježavao, priredili demonstracije na Jelačićevu trgu, a potom pred Kazalištem, u Meštrovićevu *Zdencu života*, prvi put u povijesti javno zapalili ogavnu jugo-krpetinu, ja sam za tu zgodu unaprijed napisao letak, zbog kojega me je redarstvo pozvalo na "informativni razgovor" i zatražilo od mene da zajamčim kako će naš prosvjed proteći u redu. Nato me je nazvala Predsjednikova tajnica Zdravka Bušić (koja je s nama surađivala u emigraciji) i kazala kako bi Predsjednik volio dobiti primjerak letka da ga pročita. Rekao sam na koju adresu njihov vozač može doći po letak, ali su tadašnji naši ultrakonspirativni dečki više voljeli da ga sami odnesu u Predsjednikovu rezidenciju. Njihovom, a ne Tuđmanovom krivnjom, uostalom, naš prosvjed, nije ispao onako kako sam to očekivao i želio.

U isto vrijeme tražio sam opetovano osobni susret s Tuđmanom: kako bih s njime razmotrio hrvatski trenutak, iznio neke sugestije koje sam smatrao korisnima, dogovorio se o svome statusu i mjestu na kojem bih mogao biti najkorisniji za mladu hrvatsku državu, napokon – kako bih od njega zatražio da se žurno i zdušno založi za puštanje hrvatskoga borca Zvonka Bušića iz američkog zatvora.

Odmah nakon povratka iz emigracije javio sam se predstojniku Ureda Predsjednika, Hrvoju Šariniću, koji me je za nekoliko dana nazvao i uputio da Predsjedniku, jer je vrlo zauzet, pošaljem pismo sa željom za susretom. Takvih pisama bilo je tri ili četiri, ali na njih nije uslijedio odgovor; kasnije sam iz razvitka političkih prigoda zaključio kako Šariniću i nije bilo osobito stalo da ona dođu Tuđmanu u ruke. Osim toga uputio sam Tuđmanu i niz poruka s razmišljanjima o trenutačnom stanju hrvatske politike, neke i na privatnu adresu. Jednom zgodom ostavio sam za Tuđmana poruku i njegovim čuvarima pred kućom u Nazorovoj 59.[701] Za slučaj da ga vidim, Dobroslav mi je Paraga, u vrijeme njihova

[701] Nikada nisam Tuđmana molio za privatne usluge, vjerujući da bi one bile suvišne da me je on dostojno dočekao kao povratnika iz emigrantske borbe za Hrvatsku

najljućeg sukoba 1991, predložio da mu poručim kako je njemu, Paragi, 30 godina, a Tuđmanu već 70. Inače je on i Paragu i mene u jednom svom govoru[702] označio "velikohrvatskim steklišima", u trenutku kada Paraga to ni prema jednom mjerilu više nije mogao biti i kada sam se od njega već bio nepovratno razišao. U drugim javnim prigodama, koliko znam, nije me izrijekom spominjao, ali sam u dva navrata prepoznao u njegovim izjavama odjek netom mu poslanih mojih kritičnih komentara: jednom zgodom, u Saboru, ustvrdio je kako treba osluškivati glas naroda a ne svijeta, a drugom je iznio odulji popis povijesnih hrvatskih vladara kojima nije uspjelo ono što je uspjelo njemu: stvoriti i zadržati samostalnu hrvatsku državu. Oboje sam mu tih dana iznio u pismima.

U jednom razgovoru za izraelski list *Jerusalem Post* pak, Tuđman se, na odgovarajuće novinarsko pitanje, pokušao "obraniti" tvrdnjom kako on ostaje vjeran Titovoj baštini, dočim je onaj koji hoće Titovo ime maknuti s jednoga zagrebačkog trga Mladen Schwartz, koji je, kako reče, "vaš". Pohvalio se da je tom zgodom upravo on "spasio" Titovo ime.[703]

Osim privatnih, uputio sam Tuđmanu i više javnih političkih poruka kroz napise ili *interviewe* u novinama. Sve su se one svodile na prigodne ili opetovane, načelne savjete kako bi bilo važno da iskoristi maksimum svojih ovlasti, pa i da posegne za izvanrednim stanjem i temporarnom diktaturom radi djelotvornijega suzbijanja pogibeljnih neprijateljskih izazova, te da pohapsi vođe tihoga puča[704]. Čestitao sam mu u novinama

i u dogovoru sa mnom dodijelio mi dužnost koja odgovara mojim zaslugama, sposobnostima, školi i interesu. Samo u jednoj iznimci morao sam mu se, kada su sve druge, pa i najutjecajnije veze zakazale, obratiti za pomoć, jer su u nevolju bili upleteni i drugi ljudi. Mogu kazati da je problem smjesta bio riješen.

[702] Na II sjednici Glavnog odbora HDZ-a 7. prosinca 1996.

[703] Riječ je o višestrukoj besmislici. Predsjednik hrvatske države nema se potrebe pravdati stranom piskaralu, niti ga uvjeravati da se baština jugoslavenskog zlotvora Tita štuje i u slobodnoj Hrvatskoj. Posve je pak smiješno tvrditi da je on spasio naziv "trga maršala Tita" koji smo mi u Novoj Hrvatskoj Desnici htjeli promijeniti. Mi za to, naravno, nismo imali nikakve moći ni ovlasti. Samo smo, koncem 1996, kanili simbolično, demonstrativno i nakratko prelijepiti ploču s Titovim imenom, i preko nje staviti natpis s imenom Poglavnika dr. Ante Pavelića, koji je zasigurno bio veći hrvatski zaslužnik od Tita.

[704] O *tihom puču* v. poglavlje XII ("Državni udar: s lijeva il' s desna?")! Ovi savjeti nisu smjerali doslovnom prihvaćanju, niti je poziv na raspuštanje Sabora i suspenziju političkih stranaka trebao biti shvaćen kao neka "provokacija". Provokacijom Hrvati nazivaju svako artikulirano stajalište kada ne znaju kako bi s njime izišli na kraj. Bile su to poruke u vidu signala o onome što bi u danom trenutku ovoj zemlji bilo potrebno i što bismo na Tuđmanovu mjestu učinili mi, radikalni desničari. Jer, srljanje države u ljevičarski puč, crveno-žutu diktaturu lijevih liberala, petokolonaša i pseudokonvertita te u susljedni kaos valja, ako je moguće, pravodobno osujetiti odgovarajućim mjerama s desna.

kao Vrhovniku veličanstvene vojne akcije *Bljesak* i *Oluju*, ali sam ujedno zatražio da se isto tako oslobodi i Hrvatsko Podunavlje. Napose sam mu predlagao da za vremena odredi nasljednika, kako su to, svaki na svoj način, učinili i njegovi uzori Franco i Tito. Da je poslušao, vjerojatno bi Hrvatskoj bila pošteđena sudbina koja ju je snašla sadašnjim neprimjerenim, koliko i opasnim posljetkom predsjedničkih izbora.[705]

Prateći Tuđmanovo pomalo neozbiljno držanje prema meni, shvatio sam da nema odveć smisla očekivati susret ili razgovor s dalekosežnijim značenjem. Sve je konačno ostalo na nekoliko slučajnih sastanaka u gradu. Jednom me je, u kavani "Dubrovnik", negdašnji suborac Tomislav Mičić upozorio da upravo dolaze Tuđman i njegova svita. Ugledao sam ga i prišao mu kada je društvo već posjelo. To je bio prvi put nakon moga povratka. "Promijenili ste se." – reče mi Tuđman, ciljajući na moju nekoć, u Njemačkoj, dugu kosu. "I Vi ste se promijenili." – odgovorio sam, misleći na neku drugu vrstu promjena. Uputio me da se javim "šefu kabineta" ne bih li ugovorio dolazak k njemu, nu, kako sam već izvijestio, taj je pokušaj ostao bezuspješan.

Iste, 1990 godine vidjeli smo se izlazeći nakon Polnoćke iz Katedrale. Čestitao sam Tuđmanu Božić, tjelohranitelji su već skočili, kada su uvidjeli da je to suvišno, a gospođa Ankica samo mi je bez riječi pružila ruku.[706] Treći put doslovce sam na Tuđmana naletio kada se, pred gostionicom "Charlie", "kupao u masi". Opet smo razmijenili nekoliko konvencionalnih rečenica, a gospođica Nevenka izvoljela je bahato reći kako mene Predsjednik ne će primiti jer već milijun ljudi čeka na primanje kod njega. Tuđman je kazao: "Javite se tajnici.", dočim sam ja Nevenku, nakon njezine eskapade, zapitao je li ona ta tajnica, te sam je informirao da ja nisam "milijun ljudi", nego sam Mladen Schwartz.

I na kraju, prišao sam Franji Tuđmanu na Markovu trgu u ljeto 1997, kada je polagao prisegu na početku svojega drugog Predsjedničkog mandata. Čestitao sam mu izbor i stisnuo junačku desnicu, bez obzira na naša neslaganja i njegovu suzdržanost, kao Predsjedniku moje hrvatske Države za koju sam se s toliko strasti i dobre volje desetljećima borio. Naravno da mi nije palo na pamet pridržavati se tijekom te ceremonije nekakvog režimskog protokola, pa mi je bilo zabavno pratiti

[705] Franco je sa svojim nasljednikom bio uspješniji od Tita. Prvo stoga jer se oslonio na stoljetni, mistični autoritet Krune, a drugo jer se nije odlučio za anonimni, rotirajući kolektiv. Svakako, umjetnoj i apsurdnoj Jugovini ne bi bilo duga života niti da je Tita zamijenio nebeski anđeo.

[706] Tom zgodom nakratko sam, prvi put, popričao i sa Stipom Mesićem, tadašnjim premijerom. Na moju zamjedbu kako se ne slažem s nekim vidovima njegove politike, odgovorio je: "Zato i imamo demokraciju da se ne moramo u svemu slagati."

potom u tisku smušene i usplahirene reakcije na okolonost da sam Tuđmanu izrazio dobre želje odmah nakon kardinala Kuharića. Valjda sam trebao čekati dok se izredaju Škare-Ožbolt, Canjuga i Granić. U svakom slučaju, Tuđman nije reagirao na moju povredu protokolarnih svetinja.

Politički mi je bilo stalo do toga da Tuđman odradi svoj drugi mandat u miru i do kraja, do 2002. Njegovu smrt doživio sam kao veliku, sudbonosnu prekretnicu za Hrvatsku i novi početak, sa svim pogiblima, neizvjesnostima ali i dobrim izgledima koje on sobom donosi. A osobno, što mi je drugo preostalo nego da njegovoj udovici gospođi Ankici, i obitelji, pošaljem poruku iskrene sućuti? Ovu knjigu, uza sve zahtjeve hladne objektivnosti, kojima je također podvrgnuta, pisao sam i u ozračju vlastitih uspomena što me povezuju s Tuđmanovom lićnošću, i želim je sada posvetiti umrlom Predsjedniku,[707] koji će, što god danas iz žablje perspektive galamili njegovi nedorasli mu protivnici, svojim državotvornim djelom nepovratno nadživljavati stoljeća hrvatske budućnosti.

[707] Ankici Tuđman ovdje zahvaljujem na bibliografskim podatcima koje mi je poslala tijekom rada na ovoj knjizi. Htio sam još prije davanja rukopisa u tisak o pojedinim njezinim temama popričati s Predsjednikom, koji bi me tim povodom možda i primio, nu usud je odredio drugačije. Tuđman je umro, a ja sam neke dijelove prilagodio ili dopunio sukladno novim okolnostima.

APPENDIX B:

XVII. KUD SRLJA SRBIJA?

Hrvatski narod, da je samo mogao, izabrao bi svakako drugačijeg susjeda nego što su Srbi. Povijest srpsko-hrvatskih odnošaja mučna je, mračna i tragična. Hrvati su se spram Srba ponijeli kao zaštitnici – pruživši im utočište i pod kraljem Tomislavom, kada su ovi bili ugroženi od Bugara, i u vrijeme turskih osvajanja, kada su pratili turske postrojbe kao *martolozi* ili pred njima bježali. Umjesto zahvalnosti, Hrvati su na svojim granicama dobili trajnog, nesmiljenog neprijatelja, koji je uvijek iznova nastojao zauzeti hrvatske teritorije: vojnom silom, djelovanjem petokolonaških hrvatskih Srba (koje je, najvećim dijelom, Srpsko-pravoslavna crkva izmodelirala iz materijala pravoslavnih Vlaha i hrvatskih pravoslavaca), ili udruženom srpskom akcijom izvana i iznutra – kako se to zadnji put dogodilo i u Domovinskom ratu. Hrvatima nije preostajalo drugo nego da se protiv srpske invazije i agresije, protiv srpskog imperijalizma i hegemonizma, odupiru i bore na sve načine, a napokon i silom oružja, pri čemu su pokazivali čudo od junaštva, ali i oštrog, nemilosrdnog suzbijanja uljeza, pa bi im Srbi naknadno, uz marljivu asistenciju protuhrvatskih središta u svijetu, pripisivali u grijeh i žestinu ove samoobrane, baš kao da ona nije bila najprirodniji, normalni i zdravi odgovor na njihove napadaje i presizanja.

Srbi su neobičan narod našega svijeta, sa svojim dobrim i lošim obilježjima, s mnogim protuslovljima, unutarnjim razdiranjima i vlastitom povijesnom tragikom, i da nisu tako izravni i uporni neprijatelji, Hrvati bi ih mogli razmatrati smirenijom nepristranošću. Ovako, oni su u hrvatskoj svijesti vlastitom krivnjom najčešće predstavljeni nekom vrstom simplificirane karikature, polemičke konstrukcije, crnog mita. Hrvatska ih predočba rado vidi kao podle i primitivne balkansko-bizantinske

lažljivce, pljačkaše i koljače, a u najboljem slučaju šarmantne drznike, kojima često – i unatoč sviju krvavih ratova što ih je s njima vodio – ne odoli ni sam Hrvat, poslovično sklon lakovjerju i zaboravu zločina što su nad njime počinjeni. Da u ovoj pojednostavnjenoj i jednostranoj predočbi samoobrane loše prolazi također zastupljeni, svijetliji sastojak srpskoga narodnog bića, da se pritom rado zaboravlja i na njihove nadarene pisce, skladatelje i slikare, spretne nacionalne političare, na veliki broj uistinu kultiviranih ljudi od duha[708] – za to snosi isključivu krivnju njihova bahata megalomanija kojom su se predstavljali svojim susjedima – ne samo Hrvatima, nego isto tako Bugarima ili Albancima.

I iz potrebe za kompenzacijom stoljetne podčinjenosti pod osmanlijskim imperijem[709], poprimivši, uz tradicionalne bizantinske, još i orijentalno-despocijske značajke, na neki se način usto sa zakašnjenjem identificiravši s turskim osvajačem, – Srbi su u XIX stoljeću razvili snažnu imperijalnu velikosrpsku ideologiju, temeljenu na naplavinama baštinjene svetosavske mitologije.[710] Iz srpskoga megalomanskog mita o nebeskom narodu i njegovoj žrtvi – strukturalno posve simetričnog s odgovarajućim židovskim mitom izabranog naroda i "holokausta" – uslijedilo je, opet slično židovskom, apsolutno srpsko pravo među narodima. Veličina umišljene žrtve postala je mjerom dopuštene veličine političke uloge, nacionalnih ovlasti, pa konačno i dimenzijâ državno-narodnog teritorija. Gdje god su srpski grobovi, tamo je Srbija. Ovim imperijalnim sofizmom Srbin svojom tobožnjom žrtvom opravdava

[708] Srpsko duhovno stvaralaštvo nije bilo upućeno samo na oskudne domaće poticaje, nego se znalo plodno otvoriti utjecajima razvijenih kulturnih naroda: Rusa, Nijemaca ili Francuza.

[709] Kroz turska stoljeća, Pećka patrijaršija predstavljala je Srbima nadomjestak za državu, ali i proizvođača, pronositelja i čuvara velikosrpske nacionalne ideologije *Svetosavlja*. Na tu ulogu Pećke patrijaršije upozorio je u Hrvata već Ivo Pilar Südland u svojemu *Južnoslavenskom pitanju* (1918).

[710] U taj mitološki korpus pripadaju mistika kosovskoga poraza 1389, srpske narodne pjesme sa svojim izmaštanim pseudoherojima poput Marka Kraljevića, ali i kasniji elementi sa srpskim ustancima početkom XIX stoljeća pa sve do Gavrila Principa i Draže Mihailovića. Svetosavlje je kvazireligija u kojoj je srpska nacija stupila namjesto Boga, a sv. Sava igra ulogu šumadinskoga Isukrsta. U tom galimatijasu, kako je zamijetio bl. Alojzije Stepinac, nema morala, načela, istine, pravde, pristojnosti. Nema ih, dodajmo, kao ni u svjetovnoj srpskoj povijesti: srpski Srednji Vijek, dakako, pun je krvavih vladarskih obračuna, ali i u XIX stoljeću od 9 srpskih kneževa ili kraljeva šest ih je svrgnuto, a trojica su ubijena. Ostali primjeri srpskoga "zlosilja" dobro su znani. Još od XVIII st. traje velikosrpska praksa kulture posrbljivanja, ili posrbljivanja kulture. O problemu srpske nacionalne psihologije i Svetosavlja usp. Mladen Schwartz, "Die Serben im post-titoistischen Jugoslawien: ihre Kirche und der hl.-Sava-Mythos", u zborniku Rudolfa Grulicha (Hrsg.) *Menschenrechte und Religionsfreiheit in Jugoslawien* (Albertus-Magnus-Kolleg / Haus der Begegnung, Königstein/Ts. 1986, str. 35–67)!

osvajačko širenje na račun svojih susjeda. U nizu ideoloških zahvata, u spisima Garašanina, Karadžića i Cvijića, Nikole Stojanovića, Vase Čubrilovića, Stojana Protića i Stevana Moljkovića; u misli jeromonaha Justina o europskom čovjekobogu i svetosavskom Bogočovjeku, u Mitrinovićevoj predočbi o Srbinu-Svečovjeku, u bulažnjenjima srpskoga *zenitističkog* pjesnika Ljubomira Micića o srpskom barbarogeniju te njihovoj likovnoj inačici u slikarstvu historizirajućeg nadrealista Milića Stankovića ("Milića od Mačve" – hrvatske, *nota bene*!), u ideologiji i praksi četničkog pokreta, *crnih* i *bijelih* ruku, sve do glasovitog *Memoranduma* Srpske akademije znanosti i umjetnosti iz 1986 – postavljeni su i postavljani do našega trenutka temelji srpskoj rasističkoj megalomaniji kao opravdanju srpske prevlasti nad narodima.

U svojemu imperijalnom pohodu Srbi, međutim, nisu očitovali ne samo vojnu, fizičku silu potrebnu za uvjerljivu pobjedu nad neprijateljem, nego ni moralnu i duhovnu premoć koja bi ih legitimirala za nove gospodare, za tvorce novog, višeg imperija podobnog da pokorenima pruži nove vrednote i potakne ih na unutarnje pročišćenje i uzdizanje. Srbi nemaju u sebi dostatne asimilatorske i misionarske snage, kulturnog identiteta i kreativiteta neophodnih za imperijalna osvajanja. Oni nisu bili u stanju iznjedriti svojega Cezara i Aleksandra, Napoleona, pa ni Hitlera. Njihovi osvajački pohodi nisu počivali na unutarnjoj ideji, nego tek na zadrtom kompleksu veličine bez pokrića, na promjenjivoj sili oružja i neuvjerljivom djelovanju lažnog svetosavskog mita, na sprezi *topova* i *popova*.[711] I zato su se "imperiji" raspadali ubrzo nakon smrti imperatora, zvao se on Dušan Nemanjić, Aleksandar Karađorđević ili Josip Broz[712], a Miloševićevo se carstvo, dok nije pravo ni zaživjelo,

[711] Imperijalizam može nastati iz divlje vitalne snage, volje za širenjem i osvajanjem koja se s vremenom kultivira; on isto tako može nastati i iz duhovne snage, iz potrebe za univerzalizacijom dostignute duhovne razine. Napokon, on može poteći iz krive predočbe o svojim granicama, iz umišljenosti i (samo)obmane, laži i podvale, iz afekta zavisti spram kulturnijega namjesto osjećaja nadmoći vlastite kulture. Ovaj posljednji tip imperijalizma obilježava velikosrpsku ekspanziju i hegemoniju.

[712] Srbima nije osobito drago kada ih se dovodi u svezu s Titovom diktaturom, i oni, bez dostatnog razloga, dakako, ustrajavaju na Titovu hrvatstvu (što je u njihovoj terminologiji istovjetno s "ustaštvom"), koje u njegovoj politici nije igralo gotovo nikakvu ulogu. Ostaje, naprotiv, nedvojbena povijesna činjenica da je Srpstvo upravo u koaliciji s titovskim jugo-komunizmom ostvarilo svoj stoljetni san o Velikoj Srbiji, i da je to ostvarenje potrajalo skoro pola stoljeća. To što velikosrpska zamisao u Titovoj Jugoslaviji nije zaživjela bezostatno i dokraja radikalno, ne može se pripisivati Titovu (polu)hrvatskom podrijetlu, nego izvornoj slabosti srpskog imperijalizma, koji nije dorastao trajnom i pouzdanom širenju izvan svojih granica. Ni srpski kralj-diktator nije uspio od prve Jugoslavije stvoriti dosljednu i stabilnu velikosrpsku državu.

uvjerljivo raspada još za vladareve službe. Što nisu uspjeli osvojiti, a nisu uspjeli trajno imati ništa jer im je manjkalo civilizacijske hegemonije, to su poput prkosne djece (koliko su mogli) razrušili: Dubrovnik, Osijek ili Vinkovce. Razrušili su i Vukovar, tijekom pokušaja da ga osvoje. Karakteristično je za njih, međutim, da ni tijekom godina srpske okupacije nisu poduzeli gotovo ništa da se grad obnovi, ponovno izgradi "još ljepši i stariji", kako glasi njihova stupidno-cinična formula.[713]

Svi balkanski i od Balkana nešto udaljeni narodi njegovali su u svojoj nacionalnoj programatici uvećanje svojih granica i moći, stvaranje svoje države koja će biti velika, veća od postojeće: "Velika" je u svojim željama i snovima bila i Slovenija i Hrvatska, i Makedonija, Bugarska i Rumunjska, i Madžarska, Albanija ili Grčka. Ali samo je Srbija svoj projekt "Velike Srbije", ne samo časovito i doslovce, nego i dugotrajnom dominacijom kroz obje Jugoslavije, uspjela i ostvariti. Da ostvareno pak nije uspjela i sačuvati, razlog su upravo navedene okolnosti.

U svojemu imperijalnom nacionalizmu Srbi pokazuju začudno dvojstvo. Jedan je sastojak njihove nacionalne svijesti arogantan, agresivan i opak i on dolazi do izražaja u barbarskim zločinima kakve je znala počiniti razularena četnička soldateska u ovovjekim ratovima protiv Hrvatske, ali su se i ranije i drugdje srpski vojnici ponašali na isti način. Ali isto tako njihov je habitus prividno snošljiv, velikodušan, otvoren prema drugome, on sve voli, sa svime se bratimi, nikakve mu razlike nisu važne. To je ta lažna srpska prijaznost, zavodljiva i prijevarna širina, to je njihov rustikalni šarm koji služi zavaravanju i neutraliziranju protivnika te njegovu lakšem i uspješnijem pobjeđivanju. Takav stil ponašanja Srbi su obilato primjenjivali, upravo su ga usavršili, baš u svojem suobraćanju s Hrvatima. Srbi se i prema Hrvatima s jedne strane drže vrlo prijateljski, s tobožnjim razumijevanjem i poštovanjem, s onom svojom razoružavajućom prostačkom srdačnošću koja slučajnog znanca odmah pretvara u pobratima. S druge strane, mrze ih i preziru, tlače i

[713] Zanimljivu teoriju srpske destruktivnosti ponudio je negdašnji beogradski gradonačelnik, arhitekt i sin književnog kritičara Milana, Bogdan Bogdanović, koji danas živi u Beču kao emigrant. Bogdanović uviđa da Srbe mogu okupiti samo mitovi, a nikako građanske, europske formule koje preziru. Vjeruju da će uspjeti oslone li se samo na svoj pomalo suludi, a pomalo zločinački šarm. Srbi su uopće neurbani, ruralni narod, nikada nisu gradili gradove, samo su ih sposobni rušiti. Nije im ni stalo do tla, nomadi su, lako dođu, lako i odu, pa se i vrate. – Sve ovo, rekli bismo, nisu odveć povoljne pretpostavke za nekoga tko bi želio biti imperijalist. Za Bogdanovića, Srbi su štoviše upravo opreka imperijalistima: jedino je rješenje za Srbiju, tvrdi on naime, da bude protektorat. V. Bogdanovićev *interview* Vesni Knežević "Ustajem protiv Tuđmanova kulturocida" u splitskom tjedniku *Feral Tribune* (br. 547=11. III 1996)!

muče, ubijaju, svojataju i niječu im identitet.[714] Ovakvu kombinaciju ljubavi i mržnje Nijemci zovu jednom riječju *Haßliebe*. (Element "ljubavi" ne treba baš doslovce shvatiti.) U tome ipak leži dublji paradoks: kako se može poduzeti genocidni pohod protiv nekoga koga se smatra svojim? Ali odgovor nije teško pružiti: Hrvati su za Srbe neprijatelji u onoj mjeri u kojoj hoće biti samosvojni i svoji na svome. Kada otkriju tu hrvatsku težnju za neovisnošću, Srbi više nemaju razloga nastupati susretljivo i prijateljski. Oni to čine samo dok još nisu izgubili svaku nadu u hrvatsku naivnost, dok još nije ponestalo izgleda da Hrvati nasjednu srpskom šarmu koji im poručuje kako su Srbi tolerantni i širokogrudni, i kako im "nije važna" nacionalnost (tako dugo dok je srpska, naravno, pa makar i pod "jugoslavenskim" imenom).

Srbin dakle u načelu, u "normalnom" stanju, nije *šovinist*. On ne će mrziti Hrvata samo zato što je ovaj izvorno ne-Srbin, ako inače prihvati Srbinovo zavođenje i zaluđivanje s krajnjom perspektivom posrbljivanja, pa bilo to i preko jedne "jugoslavenske" međufaze. On pokušava biti *imperijalist*, opsjeniti, očarati i začarati svoju žrtvu da joj se svidi i da je tako lakše dotuče.[715] Kada pak Hrvat na ovo "udvaranje" odgovori

[714] Na to je ciljala imperijalistička formula srpskoga jezičnog reformatora Vuka Stefanovića Karadžića "Srbi svi i svuda". Što god govori štokavski to je Srbin. Karadžić je u velikosrpskoj imperijalnoj maniri posvojio i hrvatski štokavski govor, proglasivši ga srpskim. Jedna je od posljedica ovoga presizanja bila i u tome da su pokorničkom jezičnom politikom hrvatskih "vukovaca", izborom štokavštine za književni hrvatski, hrvatski i srpski jezik postali sličniji, te je tako hrvatski jezik bio predodređen za laki plijen srpskoga jezičnog hegemonizma. Ali nam i mnoge hrvatske riječi za kojima je vukovština posegnula još u početku, danas krivo djeluju kao "srbizmi" jer je zaboravljeno njihovo hrvatsko podrijetlo, te njihovim izopćenjem osiromašujemo hrvatski jezik. – U otporu prema Karadžićevu velikosrpstvu jedno je vrijeme i hrvatski *Otac Domovine* zastupao zajedništvo "južnoslavenskih" naroda, ali pod hrvatskim predznakom. Zato su titovski jugoslaveni i Starčevića znali uvrštavati među preteče "jugoslavenske ideje". Nu on je ubrzo uvidio da i ova "svehrvatska" formula niječe stvarno hrvatstvo, jer se u istom amalgamu hrvatstvo stapa sa srpstvom, nazivali ga mi imenom jednog ili drugog naroda. Zato je bliža zbiljnosti bila Starčevićeva misao o *slavoserbstvu*, o ropskom mentalitetu koji doduše ne zna za nacionalne granice, ali je ipak na poseban način svojstven srpskomu življu u Hrvatskoj.

[715] Kako je taj kobni srpski šarm razorno djelovao na hrvatsku nacionalnu supstancu, ne pokazuje samo hrvatska politička sudbina kroz obje Jugoslavije. Pokazuje to i upravo mazohističko hrvatsko uživanje u proizvodima srpskoga "duha", počam od najvulgarnijih izražaja srpskoga humora pa do njihovih slikokaznih i televizijskih filmova, koji sada, tek nekoliko godina nakon krvava rata, polako ali sigurno pronalaze put do željne i nestrpljive hrvatske publike. Ova opsjednutost barbarskim zavodnikom ide tako daleko da se nije čuo ni jedan jedini glas prosvjeda kada je nedavno, bez ikakve potrebe, u reprizi prikazan ovdje već spomenuti televizijski film "Kuda idu divlje svinje" iz najboljih dana titovske velesrpske despocije. Premda su i scenarist i režiser

dužnim oprezom i naravnim refleksom samoobrane, zavodnik će ga, u slijedećem koraku slamanja žrtvina otpora, proglasiti uskogrudnim, sitničavim i zadrtim šovinistom. I doista Srbin u ovom duelu djeluje nesuporedivo velikodušnije. To dakako svjedoči manje o njegovoj oslobođenosti od skučenih nacionalnih predrasuda, a mnogo više o njegovoj prijetvornoj drskosti, kao i o okolnosti da mu od Hrvata prvotno ne prijeti nikakva pogibelj zbog koje bi morao pribjeći sumnjičavom odbijanju "dijaloga". Hrvat Srbina u boljim trenutcima točno prepoznaje kao neprijatelja, kao "vuka u ovčjoj koži", te ga se zato pokušava i kloniti. Srbin pak Hrvata "voli" dok misli da ima razloga smatrati ga svojim (ne sebi ravnim nego podčinjenim, "prisajedinjenim"). Na prvi hrvatski znak nepristajanja na ovu besprimjernu ljubav i nesebičnost i na ovo bratsko nuđenje "oslobođenja"; na pokušaj da se otrgne iz ovoga neželjenog srpskog zagrljaja, Srbin će Hrvata smrtno zamrziti, kažnjavajući njegovu nezahvalnost i uzvraćanje dobra zlim.[716]

ove serije Hrvati, a radnja se odvija u danima NDH u okolici Zagreba, protagonistima na tekućoj vrpci promiču najogavniji i najdrskiji srbizmi. To valjda dobar dio TV-gledateljstva i dan-danas, poslije svega, doživljava simpatičnim i "štosnim".

[716] Tek kada se Hrvati uvjerljivo i djelotvorno *osamostale*, Srbin nauči za njih razviti i određenu vrstu poštovanja. Svojata ih rutinski i dalje, veseleći se iskreno, primjerice, hrvatskim nogometnim pobjedama, ali ih se konačno počinje i bojati. Ovo strahopoštovanje on sada izražava jednom novom uporabom riječi "Ustaša". Dok mu je ona prije, za vrijeme hrvatske slabosti i ropstva, u funkciji uvrede i kletve predstavljala opravdanje za osvajačke zločine, – sada ona zrači stanovitom uspješnom snagom koja ulijeva respekt. Pritom neprekinuto djeluje i srpsko nacionalno pamćenje hrvatskog junaštva u II Svj. ratu, kada su srpski "heroji" panično bježali na sam spomen slova "U", ili na prizor crnih odora Bobanove i Francetićeve *Legije*. Nu i kada osjeti taj respekt za uspjelo hrvatsko državno osamostaljenje, zadržat će zlehude navike iz vremena zajedništva, i uvijek će se iznova čuditi da je umjesto srpsko-hrvatskog *jezika* i svega ostalog što je nasilu povezivalo dva naroda sada zaživjela srpsko-hrvatska *granica*. Tako srpski novinar Petar Luković nedavno nikako nije mogao shvatiti da mu je za putovanje u Hrvatsku potrebna ulazna viza i da mu je na nju čekati kao i svakom drugom strancu. U beogradskom poklisarstvu Republike Hrvatske netko je to ponašanje duhovito i precizno odredio kao "sindrom odrezane noge": Hrvatska je odijeljena, ali Srbin još uvijek osjeća fantomsku bol "u njoj". – Uz izložene ambivalencije "ljubavi", "mržnje" i "respekta" u srpskom ponašanju prema Hrvatima, postoji i stanovito dvojstvo prijezira i straha pred njima, također razvidno u srpskoj nacionalnoj psihologiji. Na ovaj je vid problematike lucidno, premda pomalo shematski ukazao prof. dr. Hrvoje Lorković u svojoj raspravi "Das kulturelle Trauma der Wlacho-Serben; Psychologische Gründe für den Krieg der Serben gegen die Kroaten" (U časopisu *Europa vorn – spezial*, 2/1992, str. 22–27). Lorkovićeva je teza da srpsko-hrvatski rat ima ponajvećma psihološke korijene. Srbi su kroz povijest, udruženi etnički s Vlasima, postali primitivnom vojničkom kastom čija je aristokracija nakon Kosova 1389 uništena. Oni su izrasli u nekakav *macho*-narod koji red i urednost, savjesnost i marljivost odbacuju kao ne-muževne kreposti. U Hrvatima, međutim, oni vide kulturni narod kojemu zavide jer

Desetljeća titovske Jugoslavije razmjerno su zatomila apetite otvorenoga velesrpstva. Četnički pokret, koji je branio njegove boje u II Svj. ratu, velikim je dijelom pod konac rata bio uključen u partizanske postrojbe, doživio je svoju satisfakciju krvavom osvetom nad hrvatskom vojskom ali i civilnim pučanstvom, i postao je jednim od stvarnih stupova nove komunističko-federalističke, nu u biti i nadalje velikosrpske vlasti. Povremena Titova razračunavanja s predstavnicima srpskog nacionalizma, koliko god da su nailazila na nezadovoljstvo srpskih krugova, služila su samo revnom demonstriranju ravnovjesja nacionalističke "krivnje" i na osebujan su način hinila mitološko "bratstvo-jedinstvo". Posve otvoreno se, ipak, nije pod Titovom vladavinom mogao artikulirati ni srpski nacionalizam, jer je režim djelovao pod parolom komunističkog "internacionalizma"; nu zamisao Velike Srbije nikada nije bila bliža ostvarenju nego u okvirima Titove tamnice naroda. Politički, vojno, redarstveno, diplomatski, gospodarski i financijski srpski je element federacije imao potpunu prevagu, glavni grad je bio srpski, u njemu je bila sva administracija, po naravi stvari sastavljena od Srba i posrbica, dočim je srpska peta kolona uživala potpunu vlast u nesigurnoj i nezadovoljnoj Hrvatskoj.

S Titovim nestankom u Srbiji se postupno počeo buditi dotad pritajeni četnički, velikosrpski imperijalizam, kojemu nije bilo dosta srbovanja i obnašanja velikosrpske politike ni u Titovoj Jugoslaviji. Štoviše, Tita se, posve nepravedno, proglasilo hrvatskim uzurpatorom, "ustašom", koji kao da nije imao drugoga posla nego zatirati srpstvo. U svojemu *Memorandumu* srpska je intelektualna krema pod vodstvom kasnijeg predsjednika Jugoslavije, partizanskog književnika Dobrice Ćosića, opširno opisala sve tobožnje nepravde kojima je Srbija bila izložena pod Titovom vladavinom i iznijela program novog, ofenzivnog nacionalnog nastupa. Ubrzo se na toj platformi počela mobilizirati ulična rulja koja je osjetila da je nastupio njezin trenutak. Začas su na vidjelo izbile već zaboravljene kreposti velikosrpske megalomanije, šovinizam i koljaštvo, protuhrvatske i protualbanske strasti, iluzionistička mitomanija, animalna nekrofilija, psihologija jedne razularene, krvoločne mase opijene izmišljenom prošlošću, razočarane banalnom sadašnjošću

otjelovljuje njima nedostupne mogućnosti, ujedno ga preziru i mrze, osjećaju se od njega kulturno (a ne vojno ili politički ugroženima), pa ga zato napadaju, razaraju ono što ne mogu imati ili stvoriti. Lorković ističe zanimljivo protuslovlje: za Srbe Hrvati su s jedne strane slabi i ženstveni, ali im, s druge strane, pripisuju i fašističku okrutnost. Lorković misli kako je ovo drugo tek posljedak projekcije. Nepobitna je, ipak, činjenica da su Srbi, ratujući protiv Hrvata, itekako imali prigode opetovano opeći prste, pa i više od toga.

i zastrašene budućnošću kakva bi joj se mogla dogoditi ako ona njome ne ovlada na svoj opetovano prokušani način.

Za izvršitelja ove velikosrpske volje odabran je u početku sivi, osrednji komunistički aparatčik Slobodan Milošević, marksistički internacionalist u kojemu je, pod dojmom silovitih povijesnih gibanja, progovorio zov krvi, te se pod njegovim vodstvom ubrzo počeo razvijati dobro znani scenarij velikosrpske agresije s posljedicama do današnjeg dana: pučističko pripajanje Kosove, Vojvodine i Crne Gore ("jogurt-revolucija") uz poništenje dotadašnje njihove autonomije, krvava represija u Kosovi sve do protusrpskoga zračnog rata NATO-pakta 1999, neuspjeli pokušaj "mirne" invazije Hrvatske i Slovenije, mobiliziranje srpskih petokolonaša radi razbijanja Hrvatske i pripremanja njezine okupacije ("balvan-revolucija"), srpski rat protiv secesionističkih zemalja Slovenije, Hrvatske te Bosne i Hercegovine, napokon, zdvojna i žilava borba srpske države da u svojoj domeni zadrži makar mlađega brata, "drugo oko u glavi", tobože etnički srpsku Crnu Goru.

Ovom najnovijem pohodu srpskoga imperijalizma pružile su otpor nadasve zemlje koje su mu bile i namijenjene kao žrtva. Kada je procijenila da se srpsko divljanje kosi s njezinim vitalnim interesima na tom području, zračnim napadajem protiv strateških ciljeva, ali i civilnog srpskog pučanstva, usprotivila mu se i takozvana "međunarodna zajednica" kao zastupnica Novoga Svjetskog Poretka. Treći izvor otpora Miloševićevu pohodu neizravno su svih ovih godina predstavljali njegovi sunarodnjaci nezadovoljni politikom svojega *Vožda*. Ulični nemiri i demonstracije trajali su iz godine u godinu, s osobitim naglascima u 1991, 1996/7 i 1999. Njihov pretežito tihi i manje-više postojani bunt – ograničen ipak na uže skupine urbanih slojeva, intelektualaca i studenata, simpatizera oporbenih stranaka – nije izazvala Miloševićeva velikosrpska agresivnost. Naprotiv, spočitavali su mu neuspješnost osvajačke politike, poraz, izgubljeni rat protiv secesionističkih država koje su unatoč srpskoj volji uspjele izvojštiti samostalnost, kao i općenite nevolje srpske države poput siromaštva, građanske nesigurnosti i mafiokracije. Međunarodnu izolaciju i sankcije, međutim, Miloševićevi protivnici snosili su, bez obzira na svoje političke razlike, strpljivo, složno, lojalno i patriotski. Milošević je dobro procijenio da ovu oporbu nije potrebno uzimati odveć ozbiljno, pa ju je smireno trpio, ne izvrgavajući je odlučnijim mjerama represije ili progona[717].

[717] Ako se ne će smatrati osobito represivnim jednokratno dovođenje tenkova na beogradske ulice 9. ožujka 1991, kada je poginuo manji broj demonstranata.

Srbija je i nadalje izložena nesklonom stavu "međunarodne zajednice", ali njezinim pritiscima i ucjenama odolijeva suverenom tvrdoglavošću. Miloševićev pad proricali su već bezbroj puta, osobito u vrijeme i nakon međunarodne zračne agresije na Srbiju, ali i u slijedećem razdoblju. Najavljivali su i njegovo odvlačenje pred međunarodni Haaški tribunal, da mu tamo, umjesto Boga, Nacije i Povijesti, sude agenti svjetske kozmopolitske nadvlade. Međutim, srpski Vođa, slab ili jak, popularan ili omražen, pobijeđen ili poražen, neslomljen i neslomljiv opstaje i nadalje na vlasti i izgleda da nema tog unutarnjeg ni vanjskog čimbenika koji bi bio u stanju skratiti dane njegove vladavine i svrgnuti ga s vlasti milom ili silom. Reklo bi se da je protiv njega čak nemoguće izvesti i uspješan atentat, ono što je, za razliku od njega, do sada zadesilo već jednu posve pristojnu grupicu njegovih prijatelja, doglavnika i štićenika, sve do banalnog kriminalca Željka Ražnjatovića-Arkana i srpskoga ministra rata Pavla Bulatovića.[718]

* * * * *

Što čeka Srbiju? Pitamo se to imajući u vidu veliki, posve osobiti značaj srpskoga susjeda, njegove sudbine, stanja njegove države za daljnji razvitak prigoda u Hrvatskoj. Srpska kriza, nacionalni prevrat u toj zemlji, Hrvatsku su smrtno ugrozili, ali joj i omogućili konačno nacionalno osamostaljenje i suverenu državnost. Nije nam dakle svejedno hoće li Srbija nastaviti ovakvim putom kakvim sada hodi, hoće li se destabilizirati; hoće li se Crna Gora (kroz rat sa Srbijom, građanski rat, ili na miran način) osamostaliti u nezavisnu državu, pokrajina Kosova raspasti ili pripojiti matičnoj Albaniji a tzv. "Vojvodina" biti podijeljena između Hrvatske, Madžarske i Rumunjske; hoće li polovica Bosne i Hercegovine pod umjetnim naslovom "republike srpske" ostati nekakvav srbistan, strano tijelo u hrvatskom korpusu, ili će biti pripojena srpskoj državi; hoće li Srbija zaratiti i sa susjednom Makedonijom, pa time izazvati njezinu podjelu i širi balkanski rat u koji bi se uključile i Bugarska, Grčka i Turska; hoće li Vođa nenadano umrijeti, poput svojih roditelja

[718] Družina smaknutih dan za danom raste, i broji u svojim redovima oficire i policajce, novinare, političare, mafijaše. U Dušanovo carstvo mrtvih, u ovoga puta doslovno podzemlje, preselili su se Ćuruvija, Jusa, Kundak, Badža, Tref, Centa, Biza, Majmun, Knele, Beli, Dugi... sve ljudi Miloševića ili njegovih neprijatelja. Ulični, revolveraški građanski minirat vodi se punom parom, dočim Milošević ostaje nedodirljiv, a Srbija u svojemu kaosu paradoksalno stabilna.

počiniti samoubojstvo, ipak stradati kao žrtva atentata[719], pobjeći ili biti otjeran u progonstvo; hoće li zemlja dočekati zamašne pobune, vojni puč i otvorenu diktaturu, proći katarzu građanskog rata, proživjeti socijalnu revoluciju ili doživjeti poniženje strane okupacije; hoće li pozvati nekog od karađorđevićevskih pretendenata da na području "uže Srbije" restaurira kraljevstvo; hoće li još neodređeno vrijeme stagnirati i vegetirati, mirno propadati poput pokojne Jugoslavije; hoće li poći nesretnim hrvatskim primjerom i provesti široku "demokratizaciju", – ili će jednoga lijepog dana konačno ipak pretrpjeti neupitni, uvjerljivi i djelotvorni ratni poraz od hrvatske vojske.

Svi se ti mogući raspletaji u Srbiji, a ne samo posljednji, izravno tiču Hrvatske. Dođe li do novoga rata u Bosni i Hercegovini, do ratovanja za Kosovu ili Crnu Goru, za podjelu Makedonije, do novoga NATO-ovog zračnog udara na Srbiju – ni u jednom od tih slučajeva ne mogu se izbjeći ozbiljne posljedice za hrvatsku stabilnost, za sigurnost njezinih granica i za njezinu geopolitičku sudbinu. Jer, pacificiranje podivljale Srbije lako može dostignuti vrhunac konačnom odlukom gospodara svijeta da prekroje jugoistočnu Europu, te i Srbiju i njezine susjede ukalupe u neki lančani sustav ujedinjenih balkanskih emirata. Paradoksalna je ipak istina da je početkom 2000 godine najbolji hrvatski saveznik – Slobodan Milošević. Tako dugo dok je on na vlasti, on nas čuva od đinđića, draškovićâ i srodnih vukova u janjećoj koži i čuva nas od samih sebe, držeći nam pred očima zornu sliku srpske pogibli.[720] Milošević nas čuva od "međunarodne zajednice", koja će nas odmah nakon njegova pada ultimativno pozvati da se počnemo pridruživati sada tobože benignoj, bezopasnoj, "demokratskoj" Srbiji. Dok je Milošević na vlasti, dopušteno nam je barem biti skeptični i na oprezu.

Osim toga, Milošević, Šešelj i ostali "jastrebovi" dobro su nam došla brana, izraz otpora i samosvjesne volje za otporom američkoj kozmokraciji i globalnom imperijalizmu NATO-ovih zrakoplova. Hrvatska, dok ovo pišem, nije u izravnom ratnom sukobu sa Srbijom, ali je

[719] Koncem 1999 zaredala su u Srbiji uhićenja navodnih francuskih agenata koji su prema tvrdnjama redarstva imali nalog likvidirati Miloševića. Srbi su se nakon Mitteranda imali razloga razočarati u svoje tradicionalne francuske prijatelje, kojima je Hrvat Meštrović na beogradskom Kalemegdanu podigao spomenik srpske zahvalnosti s natpisom "Volimo Francusku kao što je ona volela nas". Početkom 2000 režim je iznio optužbe protiv Draškovića i drugih oporbenih čelnika, označavajući ih i same kao francuske agente. Vlast se potužila kako je sada NATO pribjegao taktici "Srbe na Srbe". Dakle ne vrijedi više "Srbe na vrbe"?

[720] Nedavno se u tom smislu izrazio i kolumnist *Slobodne Dalmacije* Zoran Vukman.

ona izravno ugrožena udruženim naporima svjetske nadvlade i njezinih privjesaka u Zagrebu na uklanjanju onoga što bismo, parafrazirajući, već smjeli nazvati *reliquiæ reliquiarum* hrvatskoga suvereniteta. Miloševićeva je Srbija jedna od posve rijetkih država suvremenoga svijeta koja nam može pružiti primjer jedinstvenog, složnog i junačkog odolijevanja teroru globalizacije. Nedavno je Vojislav Šešelj s pravom primijetio kako je na djelu Novi Svjetski Poredak, koji valja zauzdati dok on nije uništio svijet. Odluči li Hrvatska ipak preživjeti, bit će joj uputno poslušati takvu vrstu naputaka, pa makar oni dolazili od našeg neprijatelja.

Ovakvoj kakva je, Srbiji je godinama prorican kolaps, a da se u njoj i s njom, uza sve unutarnje i izvanjske kušnje, nije od dolaska Miloševićeve klike na vlast ništa osobito, važno, dalekosežno promijenilo.[721] Potencijalni srpski pokret otpora nacionalno je doduše jedinstven u nacionalističkom, državotvornom, imperijalnom smislu, ali on nije jedinstven politički, nema zajednički nazivnik, općeprihvatljivu i uopće dorečenu formulu, napokon, nema vodeću ličnost koja bi ga homogenizirala i povela u borbu. Srpske Šestorke – ubrojimo u njih provizorno dvojicu vukova: Draškovića i Obradovića, Vojislava Šešelja, Zorana Đinđića, Vesnu Pešić i princa Aleksandra (Milan je Panić, čini se, za sva vremena otpao) – predstavljaju različite, nepomirljive političke projekte od nacionalnog fašizma preko moderniziranog monarhizma do liberalne socijal-demokracije, a povrh toga osobno su u lošim, suparničkim, često i neprijateljskim odnosima. Svi se oni, svjesno ili nesvjesno, priklanjaju uglavnom istom velikosrpskom idealu,[722] ali to nije dostatno da ih

[721] Nu ako je vjerovati srpskom proroku Mitru Tarabiću iz sela Kremana pod Tarom, Srbiji još predstoji veliki rat, a Srbi će iz sadašnje Srbije nestati. Mitar i njegov stric Miloš predvidjeli su, izgleda, dosta pojedinosti iz srpske povijesti, krunjenja i smrti njihovih vladara, pokolj Obrenovića, ali i pucnje na Radića i Titovu vladavinu, srpske i europske ratove, tehničke izume i događaje iz života pojedinaca. Ako je dakle vjerovati kremanskim prorocima, Srbiji se ne piše dobro. Usp. i: Dragoljub Golubović i Dejan Malenković, *Kremansko proročanstvo* (VI izdanje Bata, Beograd 1990)!

[722] Raširena je zabluda da bi demokratizacija u Srbiji dovela slomu velikosrpskog pokreta. Nju, razoružavajućom naivnošću, dijeli i novi hrvatski šef države Stjepan Mesić: kao da je Milošević jedini srpski nacionalist i "zločinac"! Srbija sigurno ne bi postala manje megalomanska i manje imperijalistička ako bi u njoj na vlast došao neki Miloševićev protivnik. Ako bi pak demokratizacija nekim unutarnjim fatalizmom značila i odricanje od velikodržavnih snova, onda ona u Srbiji ne će ni nastupiti. Moguće je, dakako, da "međunarodna zajednica", preko svojih marioneta, Srbiji nametne liberalno-kozmopolitski regiment, ali taj ne će biti duga vijeka. Da bi se Srbija iznutra promijenila, mora proći dramatičnu katarzu, mora se sabiti u granice Beogradskog Pašaluka i mora joj, kako Bog zapovijeda, pobjednička hrvatska vojska u trijumfu promarširati Terazijama. Nu Srbija nipošto ne bi trebala proći onakvo poniženje i dokinuće identiteta kakvo je od 1945 do danas nametano poraženoj Njemačkoj. Takav usud nije zavrijedio nijedan

djelatno okupi u zajedničku frontu. To je još manje razlog za rušenje Miloševića, koji i sam s njima dijeli ideologiju Velike Srbije. Oni su doduše zainteresirani za uklanjanje sadašnjega predsjednika, ali samo zato jer ga doživljavaju neuspješnim. On za to vrijeme ipak posve uspješno odoljeva svim izazovima.

Današnja Srbija jedan je šaroliki *mixtum compositum* preostataka boljševičkog autokratizma, natruha neofašističke ideologije snage[723], personalne paradiktature, razmjerno snažnih elemenata liberalno-demokratske slobode mišljenja i tiska, mafiokratskoga podzemlja, posustale imperijalne strasti te prkosnog i ponosnog autarkičnog odolijevanja neprijateljskoj ugrozbi. Očito je da ovakav eklektički, spontano nastali provizorij ne može predstavljati čvrsti temelj za slijedeća desetljeća srpske politike. Nešto će se nedvojbeno mijenjati. Hoće li se Srbija dakle ipak "demokratizirati", kako to od nje ultimativno zahtijeva terorističko-tiranski duh novoga vremena, hoće li se povesti za primjerom crveno-žute revolucije koja se upravo odvija onkraj njezinih zapadnih granica?

Poznavajući srpski mentalitet i nacionalnu psihologiju, razumno je predvidjeti da će Srbija toj vrsti pritisaka znati odolijevati do skrajnjih granica. Srbi su odveć samosvjesni da bi ropski pristali na oponašanje

---

narod, a njime bi, na dulje staze, srpski apetiti samo dobili novi poticaj. S druge strane, srpski je prekršaj svakako bio mnogo izravniji negoli krivnja pripisivana Njemačkoj. Hitler je htio ujediniti sve nacionalno homogene njemačke krajeve koji su međusobno graničili, ali su povijesnom nepravdom ostali izvan granica *Reicha*. Milošević je, pak, pošao osvajati tuđe, udaljene krajeve, opravdavajući svoja presizanja srpskim manjinama što su raspršene po tim krajevima, a usto im je još i etnički identitet dvojben.

[723] Među kritičarima Slobodana Miloševića, osobito u Hrvatskoj, zavladala je navika da se ovoga političara olako svrstava među fašiste. Vidimo, međutim, kako je srpska zbilja mnogo složenija. Milošević svojim političkim *pedigreeom* nema u sebi ničeg fašističkog, osim ako se fašizmom ne želi trivijalno nazivati samu autoritarnu vlast kao takvu. Srpska ekspanzija pak može se uspoređivati s fašističkim imperijalizmom, ali onda treba biti svjestan i razlika. Mussolini nije Abesiniju proglasio Italijom (on nije *svojatao*, nego je *osvajao*), niti je njegova vojska bila ordinarna koljačka horda. Hitler, došavši jedne rane zore (14. lipnja 1940) u Pariz, nije zapovijedio da se on sravna sa zemljom, nego je, s terase pred crkvom *Sacre Cœur*, svojim doglavnicima tumačio panoramu grada, točno imenujući svaku crkvu čiji se toranj vidio s uzvisine, iako nikada prije nije bio u Parizu. To se zove poštovanje prema neprijatelju, a toga Miloševićeva podivljala soldateska nije imala. Zato je odveć jeftino Miloševića zvati fašistom, a riječ "fašizam", oslobođenu svake povijesne izvornosti i značenja, zlorabiti u ulozi batine. Hitler je, napokon, morao doći jer je Njemačkoj u Versaillesu 1918 učinjena golema povijesna nepravda, a Srbiji nije učinjena nikakva nepravda, osim ako se tako ne će označiti oduzimanje povlastica njezinoj petokolonaškoj agenturi u Hrvatskoj.

mekušnog i dekadentnog političkog modela onih istih koji su ih prošljeća 1999 nemilice bombardirali kako bi ih prisilili na popuštanja i ustupke. Ako nisu pokleknuli pred nadmoćnom silom najusavršenijeg oružja, koja nije smatrala potrebnim praviti suptilnu razliku između naoružanih boraca i nezaštićenih civila, teško je pronaći motiv zbog kojega bi pristali na nagovore mirnodopskih diplomatskih emisara, spletkara i pregovarača.

Mnogo je zato vjerojatnije da će u Srbiji, na valu frustracije opetovanim porazima i zasićenosti već i sada zapravo umjerenim, permisivnim i, dobrim dijelom, demokratskim režimom, nastupiti čas za vladavinu uistinu čvrste ruke, za poredak čistokrvnog srbo-fašizma. Hrvatska toga mora biti svjesna, ali na to mora biti i spremna, umjesto da po receptu svojih novih vlastodržaca planski i sustavno slabi, razoružava se i predaje u ruke međunarodne judeokracije. Ako budemo pripravljeni na takve promjene u Srbiji, nemamo ih se razloga plašiti; one će nam dobro doći i dobro činiti, tim više što ni od neke navodno demokratske vlasti u Beogradu nemamo razloga očekivati ništa dobra.

Hrvatska ima razloga da priželjkuje jaku, ponosnu i samosvjesnu nacionalističku Srbiju, ako je takva moguća u svojim realnim granicama, ili ako se silom hrvatskog oružja i odlučnošću hrvatske politike ona u tim granicama može dugoročno i zajamčeno održati. A nije neutemeljeno očekivanje da će jedna šešeljevska, recimo, obnovljena Srbija, koja je u dubinama nacionalnoga bića provela konzervativnu revoluciju, vratila se starim vrednotama patrijarhalne obitelji, pradjedovske vjere, čvrstog domoljublja, Srbija koja je rekla NE pogubnom liberalizmu i razornom kozmopolitizmu, – da će, dakle, takva jedna Srbija koja je ponovno pronašla sebe, paradoksalno biti lakše u stanju naći neizravno lijeka i svojemu neograničenom ekspanzionizmu, budući da će postati sretnija, zadovoljnija i smirenija u sebi samoj.

S nacionalnom Srbijom koja je svoje imperijalne energije preokrenula prema unutra, obrativši se intenzitetu umjesto ekstenziteta, snaženju i učvršćivanju svoje domicilne jezgre umjesto širenja svojega područja na sve strane bez etničko-povijesnog opravdanja, bez pokrića u nacionalnoj snazi i bez izgleda na konačni uspjeh – s takvom Srbijom koja se vratila sebi umjesto da luta svijetom u potrazi za onim što joj ne pripada, može Hrvatska izgraditi odnose međusobnog uvažavanja i dobrosusjedske suradnje. Nacionalisti raznih naroda najbolje se razumiju, i negdašnji ili potencijalni neprijatelji mogu se poštivati.[724] Ali pritom

---

[724] Lijepi uzorak poštovanja neprijatelja pružio je srpski četnik, režiser (inače, uz Dragoša Kalajića, Bogdana Tirnanića, Nebojšu Pajkića i Isidora Bjelicu, vodeći

Hrvatska mora biti svjesna da nikada ne će Srbija preuzeti zaštitu hrvatskih interesa, i ne smije za jamstvom svoje sigurnosti posezati u Beogradu, kakva god vlast tamo bila na kormilu nacije, nego samo u vlastitoj kući, u načelnosti, odlučnosti i mudrosti svoje političke klase, te u snazi svijetloga oružja i junačke, pobjedničke hrvatske vojske.[725]

Hrvatskoj je potrebna jaka i samosvjesna Srbija i stoga jer samo takva nastupa posve iskreno i otvoreno, samo s takvom Hrvati mogu znati na čemu su, a naivni među njima shvatiti da im je pred Srbijom i nadalje biti opreznim; "mekana" vlast u Beogradu, pak, mogla bi Hrvate umrtviti da ih u slijedećem koraku dotuče. Hrvatskoj je, suprotno onome što mnije trenutačna zagrebačka vlast, potreban i susjed koji će imati petlje jasno i glasno izjaviti da je najhitnija zadaća zauzdati, zaustaviti divljanje Novoga Svjetskog Poretka, dok nije uništio svijet! A u Srbiji takve muževne i viteške snage ima, samo što je ona često u najnovijoj prošlosti morala ustuknuti pred navalom hordi kukavičkih koljača, razularene i zaluđene ulične ološi. Kada, međutim, Srbin ne bi bio i junački ratnik, nikad mu ne bi uspjelo, bez obzira na pomoć i stanovitu sklonost velesila, tako lako, u tako kratkom roku i u toj mjeri od Balkanskih ratova nadalje proširivati svoj teritorij. Druga je stvar da ga je proširio daleko preko srpskih granica, te da plodovi takva osvajanja

pripadnik srpske Nove Desnice) Dragoslav Bokan: "Siguran sam da postoje Hrvati koji, da su na čelu hrvatske države, da bi nas neusporedivo razornije pobijedili nego što ste nas pobijedili. Ali, činjenica je da je Tuđman neusporedivo veći nacionalist nego Milošević." Usp. njegov *interview* Željku Garmazu u splitskoj *Nedjeljnoj Dalmaciji* br. 1294 (=16. II 1996)! U istom razgovoru Bokan optužuje Miloševića da samo podgrijava lažne nade, a hrvatske nacionaliste upozorava da ne dopuste dolazak beogradskih kozmopolita i građanske Europe na hrvatski Jadran. Divi se bez mržnje i sentimentalnosti, i s estetskim osjećajem, junačkoj strani hrvatsko-srpskoga rata, a za Dubrovnik veli da se "ili osvoji, ili se ne dira". Ove svoje viteške i otmjene stavove okrunio je Bokan slijedećim promišljaja vrijednim i za Hrvatsku silno poticajnim stajalištem: "Mene interesiraju kosovski, beogradski, krajiški sudovi i konvencije, a haški, ženevski, islamski, japanski me apsolutno ne interesiraju. Jedini sud koji priznajem je Strašni (Posljednji – *M. Sch.*) Sud."

[725] Ovaj se koncept hrvatsko-srpskog dobrosusjedstva stubokom razlikuje od onoga što nam ga nudi sadašnja crveno-žuta vlast, a jučerašnja oporba, po naputku stranaca i u dosluhu sa središtima protunarodne svjetske moći. *Narančama* se čini da se preko oprosta, amnestije, te prihvaćanja teorije o nekoj vrsti ravnovjesja krivnje za posljednje sukobe, može ponovno zaći u eterične sfere bratimljenja, bratstva i jedinstva, u kojima ćemo se ispočetka diviti šarmantnom divljaku s istoka, smijati se njegovim ordinarnim vicevima, prikazivati njegove produkte na hrvatskoj TV, pristati na novu etapu srpskoga jezikožderja, razmjenjivati na tekućoj vrpci posjete i kongrese "kulturnjaka" obiju naroda te, na političkoj razini, krčiti putove jednoj novoj, ovoga puta konačno ravnopravnoj, savršenoj i vječnoj državnoj zajednici.

ne mogu biti nepovratni, trajni rezultat i postignuće srpske ratničke povijesti.[726]

U Hrvatskoj vlada opća suglasnost o Miloševiću kao gotovo jedinom srpskom zlu, kao da je on jedini poveo rat protiv Republike Hrvatske, pa će nakon njegova odlaska Srbija smjesta postati čudo od miroljubivosti i dobroga susjedstva. Riječ je o stupidnoj koliko i pogibeljnoj tezi što nam je lukavo uvaljuje bjelosvjetski neprijatelj kako bismo, čim u Beogradu nakon Slobodana zasjedne kakva "demokratska vlada", ponovno postali pripravni na bezuvjetni suživot s "nebeskim narodom". I zato se svi ti mesići, račani *e tutti quanti* najavljuju kao beogradski gosti, samo što već ne rezerviraju hotelske apartmane za isti dan kada Milošević konačno bude napustio političku pozornicu. Milošević je, međutim, *summa summarum* manje neki osobiti luđak i zločinac, a mnogo više jedan razmjerno normalni srpski vođa koji nastoji udovoljiti onome što smatra, i što velika većina Srba skupa s njim također smatra srpskim državno-nacionalnim interesom, i svaki bi se njegov nasljednik, kojoj god stranki pripadao, ponašao u biti na isti način.

Zato se ne smijemo odveć oslanjati ni na iščekivanje srpskoga građanskog rata. Srbi su još uvijek dostatno jedinstveni, složni i nadareni zdravim instinktima a da bi im se mogla dogoditi *shizofrenija* nacionalne duše. Stvarnih, dubokih protivnika u Srbiji Milošević nema mnogo. Ona šačica intelektualnih mekušaca odavna je već napustila Srbiju sa statusom azilanata, pa izvana kritiziraju beogradski režim, ili, se, iz ugodnog hrvatskog jadranskog utočišta, u istom dahu usuđuju (poput Mirka Kovača[727]) nekažnjeno zanovijetati i o Hrvatskoj, o njezinu Predsjedniku, te o tobožnjoj jednakoj raspoređenosti krivnje za ovaj rat između Hrvata

[726] Da je u srpskom nacionalnom karakteru ipak pridržano i mjesto za određenu vrstu "čojstva i junaštva", može se ilustrirati na primjeru jednog s pravom ozloglašenog pripadnika neprijateljske strane, četničkoga vođe kojega Hrvatska smatra ratnim zločincem zbog njegove uloge u barbarskom uništavanju Dubrovnika, ali je on, obuzet žarom nacionalne strasti i obodren borbenom romantikom ratničkoga pohoda, uspio iz svoje inače trivijalne duše iscijediti i ovakve uzvišene riječi najdublje konzervativne mudrosti i istine nacionalnoga bitka: "I mrtve smo postrojili da bismo sačuvali i obranili dostojanstvo živima. Zato kod Srba povijest nije samo učiteljica života, već je i učiteljica smrti. Sv. Sava, car Lazar, Njegoš, Karađorđe, i sada su s nama i opominju nas tko smo i što smo." Ovdje je taj priprosti trebinjski kamiondžija imenom Božidar Vučurević, na izmaku već posve banalnog, olinjalog, istrošenog XX stoljeća, progovorio jezikom dostojnim helenskih retora i rimskih vojskovođa!

[727] Hrvatskim nacionalistima, uostalom, uvijek će biti bliži pošteni neprijatelj i deklarirani srpski nacionalist vojvoda Šešelj negoli neartikulirani ljigavac, srpski renegat i kozmopolitski kritičar hrvatskog nacionalizma Mirko Kovač, koji mnije da nesuvislo i neodgovorno prosvjetiteljsko piskaranje može egzistencijalno, etički, aksiološki, nadomjestiti smisao mistične ukorijenjenosti u nacionalni iskon.

i Srba. Građanskoga rata u Srbiji najvjerojatnije ne će biti, ali će ponovno biti hrvatsko-srpskoga rata, čim srpski neprijatelj dođe k sebi, čim odabere novu, svježu, nekompromitiranu vladajuću garnituru, smisli neki poluuvjerljivi *casus belli* i skupi snage za novu provokaciju te novu agresiju.

Srbija, valja imati na umu, nije vojnički poražena, protiv nje Hrvati nikada nisu ni smjeli voditi pravi, neometani i neobuzdani rat, rat na život i smrt. Srpski imperijalizam samo je privremeno zakočen. Ali Srbi ne mogu preskočiti svoju sjenu ili iskočiti iz vlastite kože. Oni ne će napasti do slijedeće veleprigode, do povoljne svjetske konstelacije. Ali će se za napadaj pripremati, a mi se, ako već ne ćemo sami preventivno napadati, imamo pripravljati na obranu. Za pet do deset godina oni će opet navaliti punom snagom: kako bi se narod izliječio od frustracija izazvanih onim što je shvaćeno kao srpski poraz, i kako bi se svratila pozornost s problema i poteškoća koji u tom času budu morili Srbiju.

I zato je danas lud svatko tko misli voditi hrvatsku politiku kao da više nikada ne će biti srpskih presizanja. Tako stvari vidi onaj koji, u najboljoj tradiciji hrvatske naivnosti, čim je utihnulo oružje zaboravlja da su nam Srbi ikada bili neprijatelji. Ali, dok se još nismo ni snašli, novi će osujećeni šumadinski pseudobonaparte ponovno pozvati četničku rulju u sveti rat za Boga i Otadžbinu. Šešelj nam stoji pred vratima, i stoga nam nije vrijeme pacificirati, demokratizirati i decimirati hrvatske legije i pretvarati junačine Domovinskoga rata, po srboljubnoj zapovjedi sa Zapada, u "ratne zločince". Vrijeme je, naprotiv, jačanju države i vojske, sustavnom radu na porastu nacionalnog jedinstva i solidarnosti, na zauzdavanju stranačkoga divljanja i rastakanja nacionalnoga bića. Vrijeme je – čim narod prepozna i odbaci Drugu Republiku – ustrojavanju monolitne nacionalističke fronte, jer bez muževnog i borbenog nacionalizma nema opstanka državi i naciji Hrvata. Nije hrvatski interes zavođenje demokratskog režima u srpskoj državi, kako to danas traže i očekuju Stipe Mesić i njegovi inozemni pokrovitelji, huškajući istodobno i na hrvatsko razoružanje koje će opravdavati tobožnjim nestankom neprijatelja na istoku. Hrvatska nema potrebe miješati se u unutarnje stvari susjednih država i dijeliti im lekcije o političkom modelu kakav bi one trebale primijeniti. Hrvatska je briga kakva će politika vladati u našoj kući i kako ćemo pobjedonosno odoljeti slijedećoj srpskoj agresiji, potpuno svejedno hoće li nju pokrenuti komunist, fašist ili liberalni demokrat.

Već je rečeno da Hrvatska nije imala odveć razloga veseliti se zračnome ratu Atlantskoga pakta protiv Srbije u proljeće 1999. Za nas bi bilo bolje da smo kako valja vlastitim snagama natjerali Srbiju na

kapitulaciju, i da se vojska svjetske nadvlade nije upletala u albansko-srpski sukob (čime je, uostalom, Albancima samo odmogla, silno povećavši njihove žrtve i patnje, umjesto da ih spasi srpskoga genocida, što je bio tobožnji cilj kaznene akcije), jer je time postavila *precedens* svim budućim vojnim intervencijama poduzimanima za račun američkog imperijalizma i kozmopolitske internacionale, a uz potpuno nepoštovanje suvereniteta napadnutih država.[728] Jer, što se prekjučer dogodilo Iraku a jučer Srbiji, sutra bi se moglo ponoviti nad Zagrebom, ako bi se hrvatska vlada usudila suvereno odbiti ispunjenje kakvog naloga međunarodne nadvlade.[729] Hrvatskoj, uvjetno rečeno, jest bilo dobrodošlo slabljenje Srbije, makar i na ovaj neželjeni i neprimjereni način. Neprijatelj mog neprijatelja moj je prijatelj. Samo, što ćemo onda ako je i moj neprijatelj? Zato se u tom času opravdano smjelo postaviti pitanje: kako ćemo preživjeti propast Srbije?

Dugoročno gledano, stoga, Hrvatskoj još predstoji zadaća da vlastitim snagama porazi Srbiju, da joj odredi pripadajuće granice, da se pobrine za nadzor nad njezinom oružanom silom, da joj nametne kaznene mjere i odštetu za ratna razaranja i da je u dogledno vrijeme drži pod paskom, kako bi se Srbija mogla posvetiti duhovnoj i materijalnoj obnovi, iživljavajući svoje nacionalne strasti unutar svojega područja, i kako bi u njoj konačno bili podrezani korijeni velikosrpskoj miniimperijalnoj ideologiji.

Dugoročno, Hrvatska isto tako mora riješiti i problem srpskih petokolonaša u vlastitoj kući, jer srpsko pitanje u sklopu Domovinskoga rata nije uspjelo dočekati trajno i zadovoljavajuće rješenje. Tijekom ratnih operacija nije likvidiran dostatni iznos unutarnjeg neprijatelja da bi to moglo uroditi poboljšanjem političke klime. Ono što je nakon *Oluje*, gonjeno nečistom savješću i nezatomljivom mržnjom protiv hrvatske države, pohitalo na istok, sada nam se s istom, ili još većom mržnjom i novim prevratničkim planovima, voljom inozemnoga gazde

[728] Dio međunarodne ljevice, kojoj inače nacionalni i državni suverenitet ne znače ništa, ovoga je puta iznimno optužio agresore za povredu srpskoga suvereniteta, štiteći tako Srbiju kao negdašnju predvodnicu, a sadašnji preostatak, za srce mu prirasle nadnacionalne države Jugoslavije. Druga skupina ljevičara otvoreno je pozdravila NATO-agresiju, pokorno se veseleći da je Amerika i formalno preuzela svjetsku vlast.

[729] Vrijedi ovdje istaknuti da je zračna agresija na Srbiju obilovala ratnim zločinima protiv civilnog pučanstva, kojima ne će suditi nikakav Haaški ili sličan tribunal. Amerika odbija i samu pomisao da bi se njezini vojnici mogli pojaviti na nekom međunarodnom, nadnacionalnom sudištu. Ta je počast pridržana samo za hrvatske i slične naivčine, kojima se čini da se prava nacionalna politika sastoji u bezuvjetnom, slijepom pokoravanju bahatim i štetnim inozemnim diktatima.

i njegovih domaćih poslušnika, masovno vraća na mjesto zločina. Napokon, predviđanja mirne asimilacije, pohrvaćenja srpskoga življa u Hrvatskoj, koji je dobrim dijelom i nastao umjetnim i nasilnim posrbljivanjem pravoslavnih Vlaha i Hrvata, nisu se ispunila onako kako bi to bilo moguće da je samo nova hrvatska država opstala neko vrijeme bez srpskih pobuna, u razmjernom miru, blagostanju i uz odgovarajuću nacionalnu politiku.

Budući da u mirnodopsko vrijeme fizička likvidacija srpskih masa i njihovo skupno preseljenje preko hrvatskih državnih i etničkih granica nisu izvodljivi, hrvatska će se politika morati odrediti u smislu njihovog bezbolnog uključivanja u hrvatski nacionalni korpus, što će biti olakšano i ponovnom uspostavom Hrvatske Pravoslavne Crkve. Nu hrvatska država jednostavno više nikada ne će smjeti usred hrvatskoga nacionalnog prostora tolerirati jednu tako brojnu nacionalnu manjinu kao što je srpska, koja ne pristaje na priznanje hrvatske države, njezino vrhovništvo i simbole, i ne pomišlja na iskazivanje lojalnosti koju joj duguje, ne želi suživot s matičnim hrvatskim pučanstvom, nego se stavlja u službu neprijateljskog inozemstva, kako bi matični narod izvrgavala progonu i genocidu, te svojim stavom i ponašanjem predstavlja stalnu ratnu pogibelj i prijetnju stabilnosti i opstanku hrvatske države.

Ali to je tek program za slijedeće razdoblje. U međuvremenu, sve je krenulo krivim smjerom. Sa Srbijom se nisu smjeli normalizirati odnosi, nije trebalo priznavati njezinu državnost (pod fiktivnim i lukavo, za svaki slučaj, zadržanim nazivom "Jugoslavije", ili bez njega, svejedno), niti s njom razmjenjivati diplomatske predstavnike sve dok se konačno ne riješe ključni problemi. Ovako, dogodio se tipično hrvatski zaborav zločina što nam ih je počinila srpska megalomanija, prešlo se olako i neprimjetno na rutinski dnevni red, započelo se razmjenjivati športaše i estradne zvijezde, a nema dvojbe da će se svestrana suradnja i približavanje pod novom hrvatskom vlašću ubrzo nastaviti preko svih granica razbora, ukusa i elementarnog nacionalnog dostojanstva. Također nije bilo razloga da se domaćim Srbima, nakon što su svojom veleizdajom svjesno proigrali sva prava koja su im mogla pripadati, velikodušno vraćaju status i prava nacionalne manjine, etničke skupine ili zajednice. Čudo je pravo da im nije, kako je to bilo pod velikosrpskom Titovom Jugoslavijom, ponovno pridano i svojstvo paralelnog "naroda". To nas vjerojatno čeka pod novim režimom, kao i uspostava srpskih "autonomija" diljem Hrvatske – samo ako vlastodršci budu za te nadasve "humane" i "politički korektne" samoubilačke reforme imali dovoljno vremena.

Znajući da sadašnja nacional-mazohistička vladavina crvenih i žutih ne će biti za vječnost i njegujući viziju jedne Europe nacijâ kakva će

nastupiti čim se probude i ustanu najveće europske nacije, njemačka i ruska, mi međutim već sada moramo računati sa stanjem stvari u kojemu će i država Srbija biti svedena na svoju doličnu mjeru. Tada će se Hrvatska morati uključiti u raspodjelu srpske stečajne mase, kako bi konačno opstala i uzdigla se i postala veliki narod na velikom prostoru. Morat će naučiti susprezati govor o "malom hrvatskom narodu" i raditi na tome da on postane veliki. Ne postoji pogibelj da bi bio prevelik! Zato je potrebno već sada, uza sve ostalo, razmišljati i o bilateralnim sporazumima kojima će se uskoro suverena država Crna Gora u korist Hrvatske odreći okupiranih teritorija južne Dalmacije što su joj ih velikodušno dodijelile obje velikosrpske Jugoslavije, te kojima će buduća, realistična i zauzdana Srbija prepustiti okupirana područja sjeverno od Dunava madžarsko-rumunjsko-hrvatskom protektoratu, kako bi se taj prostor konačno raspodjelio između tri države kojima on povijesno i etnički i pripada.

Rat protiv Srbije nije vođen do pobjede, s pobjedničkom nakanom i zamahom, nego ublaženo i samozatajno, uz bezbrojna primirja i odstupe. I to se osvetilo. Kao kada se prepisani antibiotik ne popije dokraja kako bi potpuno uništio izazivača bolesti, kao kada se smrznuta hrana odmrzava pa ponovno smrzne, tako se događa i s polovično poraženim Srbima: toksičnost se povećava, patogene se klice množe. U slijedećoj nam je dakle prigodi posve uništiti virus velikosrpskoga miniimperijalizma. Tada on više nikada ne će oživjeti da bi ugrožavao Hrvatsku. I srpski je narod, kao i sve narode, stvorio Svevišnji Bog prema svojim anđelima. Isto je tako stvorio i svakog čovjeka, ali nije stvorio i njegov grijeh. Zadaća je hrvatske budućnosti da srpske megalomane konačno stigne uvjerljiva i djelotvorna pravedna kazna za njihovu stoljetnu obijest. Da bi Hrvati tu zadaću ispunili uspješno, oni moraju biti jači od Srba. U tome je čitava tajna nesretnoga hrvatsko-srpskog odnošaja, u tome je ključ hrvatske budućnosti.

Prof. Dr. sci. Nedjeljko Kujundžić

SCHWARTZOVA ANATOMIJA NOVE HRVATSKE

Nije prošlo ni stotinu dana nakon Trećesiječanjskoga prevrata, a već smo dobili serioznu analizu tih događaja, njihova izvorišta kao i mogućeg raspletaja. Schwartzova studija obuhvaća prošlu, sadašnju i buduću dimenziju hrvatskoga nacionalnog bića. Za razliku od drugih autora, koji razmatranju narodne problematike prilaze planimetrijski, Schwartz ponajprije uspostavlja svoj epistemološki polazni stav i metaznanstvene parametre. On uočava kako jednodimenzionalno pozitivističko promatranje društvene zbilje ne dopušta dublji uvid u temeljne strukture, te stoga, u povijesnom vidu svoje raščlambe, polazi od koncepcije totalne povijesti, koja omogućuje razumijevanje onoga wie es eigentlich gewesen *(kako je odista, u dubljem, autentičnom smislu bilo), umjesto onoga rankeovskog faktografskog* wie es gewesen *(kako je naprosto bilo).*

Schwartz uz pozitivizam podjednako odbacuje i sve druge jednodimenzionalne, parcijalne i površne koncepcije, ali odbacuje ujedno i liberalizam i komunizam, te s onu stranu Moderne kao i Postmoderne nastoji utemeljiti svoj u biti metafizički pristup. Bez te temeljne metaznanstvene razine, on ne bi mogao pojmiti brojna protuslovlja i nejasnoće što ih krije empirijska zbiljnost. A zahvaljujući njoj, on je – i to prvi – uspio pružiti ozbiljnu analizu hrvatskoga političkog trenutka, promatrajući ga na razdjelnici onoga što se zbilo i onoga što će se u Hrvatskoj i s njom tek dogoditi.

Glavna ličnost Schwartzove knjige je pokojni Predsjednik i utemeljitelj druge hrvatske države u našem stoljeću – Franjo Tuđman. Schwartz o njemu ne govori kao nekritični, konformistički apologeta, ali ni kao zadrti kritizer koji bi mu pod svaku cijenu pronalazio

mane i tamo gdje ih nema. Kroz čitav tekst vidljiv je iskreni, nepotkupljivi napor na pravednom ustvrđivanju potpune i čiste istine o Vrhovniku i njegovu desetljeću, kao i o vladavini njegove stranke, Hrvatske Demokratske Zajednice, čijoj je sudbini posvećeno posebno, vrlo pronicavo poglavlje. Schwartzov Tuđman nedvojbeni je heroj hrvatskoga XX stoljeća, obnovitelj suverene državnosti, ali također i političar koji je tijekom borbe za njezino uščuvanje i učvršćivanje počinio brojne pogreške: od kunktatorski vođenog Domovinskog rata, preko predavanja hrvatske sudbine u ruke međunarodnim judeomasonskim središnjicama, pa do specifičnih promašaja u pojedinim segmentima političke prakse.

Osobito se Schwartz kroz čitav svoj tekst okomio na podaničko-pokorničko ponašanje tuđmanovske vlasti prema takozvanoj – Schwartz je zove fantomskom – "međunarodnoj zajednici". I s pravom, jer što nam ona sprema nije ništa drugo negoli obnova Jugoslavije drugim sredstvima i pod drugim imenom: "Zapadni Balkan". Ovaj im je potreban i u strateške svrhe, kao poligon protuatomske zaštite od Rusije. BiH je već pretvorena u čisti protektorat, a sada se to isto misli učiniti i s Hrvatskom, pa Crnom Gorom. Albanija i Makedonija također su pacificirane. Da bi se ti procesi mogli lakše obaviti, u svakoj od tih zemalja stvaraju se lageri izdajica, plaćenika i svakojakih oponenata nacionalnoj politici.

Ministar Mate Granić godinama je djelovao u tom smislu, uzvikujući: "Mi moramo slušati europske integracije!", "Nama je rečeno...", "Ako ne budemo išli u Europu, doživjet ćemo izolaciju." itd. Sva je ta poslušnost pojačana Haaškim stratištem, financijskim podrivanjem gospodarstva, stalnim prijetnjama, ucjenama i pritiscima. Tuđman je shvatio bit problema, ali se nije opirao dostatno i s potrebnom odlučnošću. Schwartz je dobro ocijenio tu nacionalnu ulogu Predsjednika, uviđajući kako je on bio strog prema ojađenom narodu dolje, no tim ulizičkije i pokorničkije se ponašao prema međunarodnim moćnicima. Na njega se srušilo svo zlo izdajnika i plaćenika jer u njihovim očima Tuđman nije bio dosta pokoran inozemnom diktatu. A on je sve to trpio, podnosio je i najgrublje klevete i uvrede, umjesto da energično stane na kraj tom divljanju. Zato je samo gubio, a njegovi su bjesomučni unutarnji neprijatelji u suglasju s vanjskim nalogodavcima jurdanovski sve više zaoštravali svoju kampanju.

Nezadovoljni narod posrljao je u šake novih gospodara da bi se nakon samo mjesec dana vladavine "novih sila" temeljito razočarao. Uslijedili su neprekidni štrajkovi, zatvaraju se radna mjesta, ne

isplaćuju se plaće, a nova državna uprava zadržava sve povlastice koje je spočitavala staroj. Narod je, uviđajući prijevaru, uputio novoj vlasti prvu ozbiljnu opomenu na velikim antiameričkim demonstracijama, na kojima je deset tisuća razvojačenih bojovnika klicalo "Franji" i "Gojku", a novim je vlastodršcima jasno pokazalo što o njima drži, tražeći izručenje svih sadašnjih čelnika u Haag, u zamjenu za nedužnog generala Blaškića.

Schwartz opširno razlaže potankosti iz prvih mjeseci "narančastog" (kako ga naziva), tj. crveno-žutog režima, lucidno raskrinkava njegove podvale, nepogrešivo mu opisuje protagoniste i uvjerljivo tumači razloge zbog kojih je njihova politika osuđena na neuspjeh. U popratnim analizama on zastupa uvjerenje kako je ljevičarska koalicija još od druge polovice 1998 provodila svoj "puzajući", "tihi" puč, kojim je, po naputku i uz zdušnu pomoć inozemnoga gazde, pripremala svoju prevlast i u slučaju da HDZ još jedanput pobijedi na parlamentarnim izborima. U posebnom pak poglavlju sažeto i iscrpno razlaže strukture i djelatnost unutarnjeg i vanjskog neprijatelja s uvjerljivošću na koju se može oglušiti samo naivac, ili onaj koji doista jest neprijatelj suverene i nezavisne hrvatske države.

Uvodno poglavlje Schwartz je posvetio filozofijsko-povijesnom sažetku XX stoljeća i promišljanju konca Tisućljeća, kako bi povijesno smjestio sadašnji trenutak hrvatskoga usuda. On se tu predstavlja kao radikalni kritičar Moderne i njezinih tendencija izraženih, uz ostalo, u sekularizaciji, demokratizaciji, otuđenju, totalitarizmu te posvemašnjoj dekadenciji. U nekim slijedećim poglavljima Schwartz poduzima ekskurse *o problemima nacije, povijesti i demokracije, eda bi u tom sklopu bolje razumio i samu hrvatsku problematiku. Naciju vidi pretežito kao ne-iskustveni, dakle (kvazi)transcendentni i transcendentalni fenomen. Povijest mu je u cijelosti "pustinja kojom teče široka rijeka krvi", ali u njoj razaznaje i oaze smisla i veličine, kao i fatamorgane lažnih i opasnih utopijskih sanjarija. U iscrpnoj analizi autor prikazuje i niz antičkih i novijih shvaćanja o načelima povijesnih promjena, pa ih primjenjuje na aktualna hrvatska previranja. Možda bi se smjelo kazati da i Schwartz vjeruje u hegelijanski nauk o "lukavstvu uma", kojim Bog stvara povijest preko čovjeka, navodeći ga na određene aktivnosti. Povijest u malome pravi čovjek, no tek kao "babica" koja pomaže a ne rađa djecu, ali u onomu velikom, povijesnim čovjekom upravlja Božja promisao.*

U opširnom poglavlju o "bespućima zbiljske demokracije" Schwartz se predstavio kao jedan od najžešćih kritičara parlamentarne, mehaničke i aritmetičke, kvantitativne, kvantofrenijske demo-

kracije i kao odlučni zagovornik autoritarne, hijerarhijske države organskog stališkog zajedništva u kontinuitetu s tradicionalnim konzervativnim ustrojima. Schwartz opravdano vidi najveću boljku hrvatskog političkog života u suludom nadmetanju stotine stranaka i strančica. Ova razmišljanja on nastavlja i raspravljajući o desnici, koju prati povijesno i pojmovno s osobitim osvrtom na XX stoljeće, i u kojoj vidi stvarnu, vjerojatnu i poželjnu političku budućnost Hrvatske kada se desnica uspije ujediniti oko jakog vođe, jasnih vizija i ideala te djelatno osloniti na sve snažnija nacional-revolucionarna gibanja u Europi.

Dovršavanju ovih zamisli posvećeno je i završno poglavlje o Hrvatskoj "kakvu hoćemo" i koje sadrži sustavni, obuhvatni i produbljeni nacrt za buduću hrvatsku politiku. Schwartz čvrsto vjeruje u to da stvorena hrvatska država ostaje, ali samo ako bude ustrojena na način koji se njemu čini spasonosnim. On nam se predstavlja kao artikulirani zagovornik "Trećega puta", pod kojim, naravno, ne shvaća neki nepostojeći srednji put između liberalizma i socijaldemokracije, kako to danas hoće jedan Tony Blair, nego prostor elitističke, aristokratske politike s onu stranu primitivne komunističke tiranije i dekadentnog kapitalističkog parlamentarizma. Ovim razmatranjima pridodana su, naposlijetku, i dva apendiksa, *koji sadrže prikaz autorovih kontakata i suradnje s Tuđmanom te analizu srpske politike i vjerojatne budućnosti srpske nacije i države.*

Mladen Schwartz nije opterećen kompleksima i predrasudama, i to mu omogućuje nazivati stvari svojim imenom – krepost vrlo rijetka u redovima današnjih ljudi od pera. S ovom njegovom knjigom dobili smo prvu kompletnu filozofijsko-politološku studiju o sadašnjem hrvatskom trenutku. Ona je pisana dijelom esejistički, dijelom publicističko-polemički, no nikada na uštrb činjenične i logičke preciznosti i misaone dubine. Autorova je raščlamba smirena, argumentirana, gdjegdje on progovara povišenim tonom, mjestimice uz uporabu stanovite šarmantne drskosti i otvoreno izazivanje malograđanske "političke korektnosti", ali nigdje ne prelazeći granice dobra ukusa, ostajući na zavidnoj duhovnoj razini i očitujući visok stupanj intelektualne razboritosti. Unatoč brojnim tematskim izletima u cijelim poglavljima ili unutar njih, knjiga je jedinstveno i zaokruženo štivo. Schwartzovu knjigu valja čitati. I čitat će je zasigurno i prijatelj i neprijatelj; pripadnici nacionalnih snaga koji traže optimalne izlaze prema budućnosti, kao i poklonici protektorata i veleizdaje. Bit će jedan od dobitaka ako možda ipak nekome od ovih lektira Schwartzove studije otvori oči i uvjeri ga da je na krivom putu. S druge

strane, ovaj će pionirski rad, nadamo se, izazvati i druge autore da ocijene i prosude domete Tuđmanove politike, te na temelju komparativnih povijesnih analiza pokušaju i sami izgraditi jednu viziju suvremenog političkog trenutka Hrvatske.

Schwartz je osnivač i vođa stranke što ju je nazvao Nova Hrvatska Desnica, i nije nam dvojiti da će on u razdoblju nakon izlaska ove knjige započeti svoj u njoj izloženi i sadržani politički program zdušno prevoditi i na jezik političke prakse, kako bi kroz nju – jer on to treba i može – pridonio ostvarivanju autentičnih želja hrvatske nacije.

Prof. Dr. sci. Ivan Biondić

HRVATSKA NA ZALAZU STOLJEĆA SMRTI

U svojoj najnovijoj knjizi Hrvatska nakon Tuđmana, *Mladen Schwartz je sabrao svoja načelna polazišta kako bi nam pružio prvu filozofsko-sociološku raščlambu posljednjega desetljeća u hrvatskoj politici, obilježenog osobnošću dr. Franje Tuđmana. Knjiga je razdijeljena u 17 poglavlja i obuhvaća prosudbe iz filozofije povijesti, politike i društva sve do izravnih prosudbi pojedinih povijesnih prijelomnih točaka.*

*Prva dva poglavlja nose zajednički nadnaslov "*Sabiranje*" i u njima se polažu osnove za raščlanjivanje i prosuđivanje povijesne zbilje, objašnjavaju se nastanak i svrha ove knjige i razlaže jedan promišljeni pregled duhovne, moralne i političke situacije s konca Tisućljeća, kako bi se u te koordinate smjestio i hrvatski trenutak. Autor je svjestan da se ništa u povijesti ne može razumjeti bez izradbe temeljne epistemološke matrice (mreže) u kojoj su sadržani kriteriji za valjanu analizu. Bez toga, povjesnik od stabala ne vidi šumu, a u njoj se krije bit povijesnih događanja. Istinska je povijest za Schwartza svojevrsna rezultanta višestrukih silnica – od Božje volje, preko teško zanemarivih demonskih intervencija, do ljudskih napora kao i trivijalnih slučajnosti. To je drama u kojoj se ljudi penju prema slobodi, ali i padaju u ambis. Tu i tako složenu povijest ne može se uspješno istraživati pozitivističkim instrumentarijem, nego samo isto tako složenom mrežom opservacija s promišljanjima oko uspostave sinteza.*

*Nakon što je tako odredio metaznanstveni model i naznačio svoja ključna stajališta u filozofiji povijesti – koja proširuje u IX poglavlju ("*Načela povijesnih promjena*") – autor u III poglavlju* sine

ira et studio *prilazi liku i djelu Franje Tuđmana. S pravom se može ustvrditi da ovakve prosudbe u Hrvatskoj još nije bilo: pisci koji se bave tom tematikom dijele se na "pljuvatore" i one koji nekritično veličaju prvog hrvatskog predsjednika. Autor izbjegava obje te suprotstavljene pozicije i raščlanjuje opus Franje Tuđmana maksimalno objektivno. Pri tome mu je retorika smirena, analitična i argumentirana. Naime, on priznaje Tuđmanu kao nepobitnu činjenicu da je bio tvorac hrvatske države u teškim okolnostima, da je uspio mobilizirati hrvatski narod za ostvarivanje te stoljetne težnje slobodi i nezavisnosti, te da je mladoj državi udario čvrste temelje. Priznaje mu, zatim, i razborito ponašanje u kriznim situacijama, i, premda razmjerno oštro napada* fabijevsku *taktiku, uviđa da je i ona mogla imati svoj udio u uščuvanju glavnine Hrvatske od srbijansko-srpskoga vojno-genocidnog stroja.*

Međutim, znajući za pogube komunizma, a ne vidjevši u povijesnim bespućima drugog izlaza, Tuđman je — i to mu Schwartz spočitava — nekritično prihvatio ranokapitalističku koncepciju, misleći da će spontanim elanom poduzetnika uspjeti postaviti hrvatsko gospodarstvo na zdrave osnove. Ta je nekritičnost dovela do niza poteškoća, pa čak i do pada ugleda Predsjednika i HDZ-a, jer je najveći dio naroda s vremenom osjetio da su izdane njegove povijesne težnje i želje.

Kao meritoran analitičar, Schwartz je objektivno prosudio i tzv. židovsku politiku Franje Tuđmana, te je pokazao da ovaj nije podcjenjivao Židovstvo, dapače, da je činio sve — pa i previše! — kako bi se Židovi u Hrvatskoj osjećali kao u svojoj domovini. To autor potkrijepljuje i činjenicom da su u Hrvatskoj svi Židovi zaposleni, štoviše, da ih velik dio obnaša visoke državničke i privredne funkcije. Podmetati Tuđmanu grijehe NDH, kako s pravom ukazuje Schwartz, nije razložno, nego počiva na ekstremnim stavovima manjeg dijela Židova u Hrvatskoj, koji su ostali upregnuti u velikosrpsku kolonijalnu politiku, pa i sada svim silama nastoje — u suglasju sa svojim središnjicama u inozemstvu kao i drugim agenturama nadnacionalnog interesa — pridonijeti destrukciji hrvatske države. I u ovome dijelu argumentacije autor je analitičan i manje rabi vrijednosne sudove, pa je tim veća vrijednost ove knjige. Naime, i sam židovskoga podrijetla, ali maksimalno osviješten politički Hrvat, *Schwartz objektivno tretira sve teme vezane za židovsko pitanje u Hrvatskoj. Nakon njegovih uvida trebala bi prestati njihova stara hajka na sve što je hrvatsko. Gledano općenito, pak, držim da će prosudbe što ih autor formulira o Tuđmanu ostati temeljem i za*

buduća promišljanja životnog djela i političke ličnosti pokojnoga Predsjednika.

U poglavljima IV-VII, koja nose zajednički naslov "Gdje smo", *Schwartz u bitnome razmatra hrvatsku nacionalnu sudbinu na ovim prostorima sučeljavanja svjetskih silnica, kultura i civilizacija, desetgodišnje postojanje Republike Hrvatske sa svim njezinim poteškoćama i slabostima, te ulogu, nastanak i suton Hrvatske Demokratske Zajednice.*

U poglavljima VIII-X raspravlja se o problemu "Kamo idemo", *kamo nas nastoje skrenuti inozemne strane službe koje su umjesto hrvatskog naroda počele krojiti hrvatsku budućnost, na koji će se način u Hrvatskoj odvijati velike promjene te kakva sudbina čeka upravo ustoličenu "liberal-socijalističku" vlast. U nastavku (XI-XII —* "Kamo nećemo"), *nakon što je potanko opisao i raskrinkao djelovanje neprijateljske mnogoglave* hidre *i pokušaj tihog "preventivnog" ljevičarskog puča 1998, autor iznosi ozbiljnu filozofsku kritiku parlamentarne, liberalne demokracije, vjerujući kako su joj na svjetsko-povijesnom planu odbrojani dani, pa već i stoga neće moći predstavljati dugoročnu formulu politike ni u hrvatskoj državi. Ove ideje preuzimaju i slijedeća dva poglavlja (XIV i XV) s nadnaslovom* "Kamo hoćemo". *Umjesto formalne većinske demokracije, koja naciju reducira na biračko meso, poreske obveznike i uličnu rulju (a svu svoju nakaznost danas očituje upravo u tzv. tranzicijskim zemljama), Schwartz zdušno pledira za afirmaciju radikalne konzervativne desnice, koju u užem smislu naziva "novom desnicom" donekle uz oslon na francuski "metapolitički", kulturno-revolucionarni pokret* Nouvelle Droite. *Schwartz detaljno analizira pogreške i izglede desno-konzervativnih, pravaško-nacionalističkih snaga u Hrvatskoj i zaključuje da će se one uspjeti usuglasiti s narodnom voljom, tojest privući masovnije narodne simpatije, tek kada uzmognu postići homogeno zajedništvo i jako vodstvo te razviti konzistentnu i prepoznatljivu političku filozofiju u suradnji s nacional-revolucionarnim gibanjima današnje Europe.*

U posljednja dva poglavlja (XVI, XVII), napokon, autor izlaže svoje susrete i suradnju s predsjednikom Tuđmanom, kao i perspektive srpske politike i države pod naslovom "Kud srlja Srbija?".

Tekst je Schwartzove knjige, uz načelna razmatranja, nabijen i tekućim aktualnostima, što uvelike olakšava čitanje. Na taj je način Hrvatska nakon Tuđmana *i svojevrsni kompendij suvremene hrvatske politike s njezinim akterima i sudbinama. No, za razliku od plošnih prikazbi, ova knjiga polazi od zahvaćanja u samu bit povijesnih*

događanja i vazda ih nastoji prosuđivati s obzirom na deklarirane kriterije. Ona je stoga i putokaz za bližu budućnost Hrvatske. Drugačije nego Fukuyama i ostali teoretici koji drže da je povijest završila, Schwartz djelomice ipak ostaje u dobroj hegelovskoj tradiciji u kojoj je povijest preko apsolutnog duha (Bog) zapravo creator *ljudi, dočim ovi imaju neko značenje dionika u toj kreaciji tek po "lukavstvu uma"* (List der Vernunft), *samoga apsolutnog duha, koji poput režisera vodi cijelu igru, a ljudi ostaju lutci kojima povijest kroji sudbinu. Sve što čovjek može, jest ograničena akcija, a i ta akcija mora uvijek biti u okvirima povijesnoga trenda, "na visini vremena", ako želi uspjeti. Ali Schwartzovim filozofsko-povijesnim shvaćanjima ipak je bliže uvjerenje da duh u povijesti takorekuć gostuje kroz njezine "oaze", nego da bi predstavljao stalnog pratioca cjelokupnoga povijesnog tijeka.*

Prikazujući i procjenjujući suvremeni povijesni trenutak nakon stoljeća smrti, Schwartz misli da smije konstatirati sveopću krizu i rasap. On ističe kako je "komunistička tiranija svojim iščeznućem ustupila mjesto dosad najstrašnijoj, najizopačenijoj, najneljudskijoj strahovladi koju poznaje Povijest – globalnoj vladavini nivelatorskog i terorističkog liberalizma". U njegovu ozračju "dižu se mladež i žene, udružuju se anarhisti i pacifisti, ateisti i nudisti, organiziraju se militantni homoseksualci, narkomani i rokeri, bitnici i hipici, trockističko-maoistički zakašnjeli utopisti-šezdesetosmaši, gorljivi sljedbenici neototemističko-sodomističkog kulta životinja prefunkcioniranih u izopačene humanoidne "kućne ljubimce" opskrbljene nedodirljivim »pravima«. I sve to gmiže predjelima svjetskih megalopolisa, sve se to okuplja, galami i rovari (...)". (str. 61–61) *Ova je dekadencija zahvatila i Crkvu. Traži se ukidanje celibata, žensko svećenstvo, teologija bez Boga. Znanost je urodila scijentizmom, uspostavljen je primat ekonomije nad politikom. Schwartz izvodi i dalje ovu crnu dijagnozu propasti Zapada. Čitava njegova knjiga refrenski ponavlja ključno pitanje: gdje je izlaz, s kim, s kojim snagama, tko su oni koji uviđaju promisao povijesti i mogu se uključiti u njezino ozbiljenje?*

Schwartz misli da znade odgovor i on ga pruža uporno i žestoko, s istinskim, iskrenim uvjerenjem. Njegova je knjiga stoga pravo osvježenje čak i onda ako se sa svakom njegovom tezom i ne složimo. Ova knjiga nadvladava povijesna bespuća po svojoj visokoj erudiciji, širokoj paleti argumenata, jasnoj viziji i, što je najvažnije, po naznakama kuda Hrvatska plovi s nastajućim XXI stoljećem. Schwartzovu "studiju o nacionalnoj sudbini" *čitat će rado oni koje zanima hrvatski probitak, ali i oni koji mu nastoje napakostiti. I jedne i druge ona*

će uvjeravati kako je nužno nadvladati hrvatske partikularizme i bespuća kvantitativne demokracije koja je danas ponovno postala ohlokracija, *a sutra će se okončati kao anarhija, te potom i sveopća pobuna protiv onih koji se toliko uzoholiše da misle kako su bogovi i kako bez više pomoći mogu vladati kozmosom u kojem je pojedinac sve. Pesimiste će Schwartzova knjiga osloboditi od beznađa, jer on – ne bez razloga – rado ponavlja riječ pjesnika Hölderlina prema kojoj uz pogibelj uvijek raste i ono spasonosno. Schwartz pruža seriozmu raščlambu Trećega puta, koji nije srednji put u mehaničkom smislu, nego je srednji, smisleni put što dostiže cilj, kao* Tao *koji vodi povijest i čovjeka.*

Pregled sadržaja

NOVA HRVATSKA DESNICA

Ured Predsjednika i Prvog Triumvira
Mladen SCHWARTZ
Zagreb / Bolmanska 6 / tel.-fax: 3700-169

PRIOPĆENJE U POVODU SMRTI PREDSJEDNIKA REPUBLIKE HRVATSKE DR. FRANJE TUĐMANA

U času smrti Predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana klanjamo se pred ovim velebnim hrvatskim mužem, duboko svjesni dosega njegova državotvornog i državničkog djela.

Tuđman je jedini umio iskoristiti povoljne svjetsko-povijesne okolnosti te, uz oslon na probuđenu hrvatsku naciju i nepobjedivu hrvatsku vojsku, znao postaviti temelje obnovi hrvatske državnosti.

Time je Tuđman ostvario san niza hrvatskih naraštaja. Učinio je ono što nije uspjelo nikome drugome nakon sloma srednjevjekovnoga hrvatskog kraljevstva: Zrinski i Frankopani, Kvaternik i Radić, - izgubili su glave; Jelačićeva je Hrvatska ostala u okvirima habsburške monarhije; Ante Starčević nije doživio ispunjenje svoje vizije, Tito je nedvojbeni talent proigrao učvršćivanjem hrvatskoga robstva, a državu je Ante Pavelića za jedva četiri godine progutao ratni vihor.

Zbog ovog jedinstvenog položaja u sudbonosnom hodu hrvatske nacije, sve će Tuđmanove pogreške ostati na margini, a brojni prigovori njegovoj politici resit će u najboljem slučaju povijesne fusnote.

Nakon Tuđmana Hrvatska mora dalje, mora naprijed. Ona nipošto ne smije pasti ispod razine normi i standarda što ih je označio umrli Predsjednik.

ZA DOM SPREMNI!

Mladen Schwartz
Bolmanska 6
10000 Zagreb
tel.-fax: 3700-169

Gospođi
Ankici TUĐMAN
s obitelji

Zagreb, dne 11. prosinca 1999.

Poštovana gospođo Ankice!

Vaš muž, Predsjednik Republike, obnovitelj i povjesničar Hrvatske dr. Franjo Tuđman, preselio se sada i sâm u povijest, kao jedan od najvećih hrvatskih sinova.

Neka Vam to bude trajna utjeha u gubitku koji Vas je zadesio.

Svi nesporazumi oko Tuđmana, sve kritike njegova djela i polarizacije što ih je izazvala njegova osoba, ostat će prognani u marginalije povijesnih anala. Živjet će pak u svijesti budućih naraštaja veličina njegove uloge što ju je odigrao tijekom jednoga posve jedinstvenog razdoblja hrvatskoga usuda.

Svima nam je u ovom času biti na visinama nacionalnog standarda što ga je on odredio.

Vama i Vašoj obitelji upućujemo izraze štovanja i iskrene sućuti.

MLADEN SCHWARTZ

Rođen u Zagrebu 1947. Studij filozofije, rad na doktoratu. Kao sveučilištarac objavljuje političke i filozofijske napise i drži predavanja o svojim i tuđim nazorima. Jugo-režim mu onemogućava objavu već napisane tri knjige i baca ga u nemilost. Spašava se 1973 bijegom u Njemačku, gdje se pridružuje radikalnim proljećarima. Uz Brunu Bušića urednik *Hrvatskog lista* (Mainz–Washington–Lund). Predsjednik *Židovskog odbora za slobodnu Hrvatsku* (New York). Suutemeljitelj i čelnik *Hrvatskoga državotvornog pokreta* (New York–Malmö–Kirkcaldy). Stalni suradnik hrvatskih i njemačkih glasila. Nakon povratka u Domovinu 1990 glavni urednik *Hrvatskog prava*, urednik *Hrvatskog krugovala* (Chicago) i slobodni publicist. Osnivač, predsjednik i prvi triumvir *Nove Hrvatske Desnice*. Sudjeluje na stvaranju jedne nacionalističke Internacionale.

Schwartz je koautor 9 knjiga i autor knjige *Protokoli, Židovi i Adolf Hitler*. U dogledno vrijeme trebali bi mu, uz ostale, izići i rukopisi sljedeće četiri knjige: *Smrt demokracije*, *Novi protokoli sionskih mudraca ili kako uništiti svijet*, *Tko je hrvatski neprijatelj* te *Konac tisućljeća* i *Novi Eon*.

323.1
SCH
h

61542
KNJIŽNICA M.DRŽIĆA

KOJE JE MJESTO HRVATSKE NA RAZMEĐU TISU
KUDA JE VODI NJEZIN NACIONALNI USU

ŠTO SU NEPROLAZNE ZASLUGE, A ŠTO TEMELJNI
OBNOVITELJA HRVATSKE DRŽAVE FRANJE TU

U ČEMU JE DANAŠNJA KRIZA REPUBLIKE
KOJE SU POGREŠKE NJEZINA PRVOG DESETL

ZAŠTO SU SE DOGODILE SMRT HRVATSKE DEMOKRAT
I NARANČASTA NOVOGODIŠNJA REVOLUC

U ČEMU SE SASTOJI ROVARENJE STRANIH SL
"NEZAVISNIH MEDIJA", UNUTARNJEG I VANJSKOG N

PO KOJIM SE NAČELIMA ODVIJAJU POVIJESNE PROMJENE
I ŠTO ČEKA HRVATSKU U DOGLEDNOJ BUDUĆNOSTI?
PREDSTOJI LI HRVATSKOJ VOJNI UDAR?

ZAŠTO JE LIBERALNA DEMOKRACIJA OSUĐENA NA PROPAST?

ZAŠTO JE HRVATSKOJ POTREBNA NACIONALNA REVOLUCIJA?

ZAŠTO SAMO DESNICA MOŽE SPASITI HRVATSKU I ŠTO JOJ
ONA MOŽE PONUDITI?

KUD SRLJA SRBIJA, NAŠ KOBNI SUSJED NA ISTOKU?

GDJE SMO — KAMO IDEMO — KAMO NE ĆEMO — KAMO HOĆEMO?

NA OVA I BROJNA DRUGA PITANJA PRESUDNA ZA OPSTANAK
I BUDUĆNOST NACIJE ODGOVARA U SVOJOJ STUDIJI O

HRVATSKOJ NAKON TUĐMANA

MISLILAC I NACIONALNI POLITIČAR

MLADEN SCHWARTZ,

KOJEG S FRANJOM TUĐMANOM POVEZUJU I OSOBNE USPOMENE
NA POZNANSTVO I SURADNJU.

"PRVA OZBILJNA FILOZOFIJSKO-POLITOLOŠKA RAŠČLAMBA REPUBLIKE HRVATSKE NAKON TREĆESIJEČANJSKOG PREVRATA – (Prof. Dr. Nedjeljko Kujundžić)

"SCHWARTZ NADVLADAVA POVIJESNA BESPUĆA JASNOM VIZIJOM, VISOKOM ERUDICIJOM I ŠIROKOM PALETOM ARGUMENATA – (Prof. Dr. Ivan Biondić)

ISBN 953-98181-0-9

